

ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ V - ΑΘΗΝΑΙ - 1976

Ἐπιμέλεια ἐκδόσεως : Παῦλος Ὁδ. Σακελλαρίδης
Ἐξώφυλλο : Δημήτρης Ὁδ. Σακελλαρίδης
Διορθώσεις : Στέφανος Κεφαλλονίτης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είκοσι ένα χρόνια συμπληρώθηκαν από το Φεβρουάριο του 1955 που κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του περιοδικού «Νισυριακά Χρονικά» (Ν.Χ.) και δεκαπέντε από τις 11 Νοεμβρίου 1961, που ιδρύθηκε η Έταιρεία Νισυριακών Μελετών.

Τήν έκδοση των Ν.Χ. από του πρώτου τεύχους μέχρι του 11ου τεύχους είχε αναλάβει το Δ.Σ. του Συλλόγου των Νισυρίων Ἀθηνῶν-Πειραιῶς («Γνωμαγόρας»).

Ἀπό του 12ου όμως τεύχους η εὐθύνη τῆς ἐκδόσεώς του ἀνατέθηκε σέ ἐπιτροπή συμπατριωτῶν μας ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τοῦ Δ.Σ. τοῦ Συλλόγου. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή ἐπιμελήθηκε τὴν ἐκδοση τοῦ περιοδικοῦ μέχρι τοῦ 37ου τεύχους, που κυκλοφόρησε στὰ τέλη τοῦ 1961. Τότε ἡ ἐπιτροπή ἐκέινη, με τὴν πείρα που ἀπέκτησε, ἔκρινε πὼς εἶχε πιά ὠριμάσει ὁ χρόνος που ἐπέβαλλε τὴν ἀνάγκη τῆς δημιουργίας ἐνὸς νέου συλλογικοῦ ὄργανου, κατὰ τὰ πρότυπα τῶν διαφόρων Λαογραφικῶν καὶ Ἱστορικῶν Ἑταιρειῶν, που θὰ εἶχε σὰν ἀποστολὴ τὴ με ὑπευθυνότητα διάσωση καὶ προβολὴ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νησιοῦ μας.

Ἔτσι στὶς 11 Νοεμβρίου 1961, με πρωτοβουλία τῆς ἐκδοτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἔγινε μιὰ εὐρεία σύσκεψη ἀπὸ μέλη τῆς Νισυριακῆς παροικίας Ἀθηνῶν-Πειραιῶς που κατέληξε στὴν ἴδρυση τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν.

Ἀπὸ τότε πέρασαν 15 χρόνια. Ἡ Ἑταιρεία μας μπόρεσε νὰ ξεπεράσει μεγάλες δυσκολίες, δημιουργήματα τοῦ δύσκολου ἔργου που ἀνάλαβε, γιατί τὸ Δ.Σ. πίστευε καὶ πιστεύει με φανατισμὸ στὴν ἐθνικὴ ἀποστολὴ του.

Τὸ 1963 κυκλοφόρησε ὁ πρῶτος τόμος τῶν Νισυριακῶν, τὸ 1965 ὁ δεύτερος, τὸ 1969 ὁ τρίτος καὶ τὸ 1972 ὁ τέταρτος. Στὴ δεκαετία τοῦ βίου της συνολικὰ ἡ Ἑταιρεία μας ἐξέδωκε τέσσερις τόμους, ἀφιερωμένους σὲ ποικίλα λαογραφικὰ καὶ ἱστορικὰ θέματα που ἔχουν σχέση με τὴ Νίσυρο καὶ τὰ Δωδεκάνησα.

Με τὴν εἴσοδο τῆς Ἑταιρείας μας στὴ δεύτερη δεκαετία, τὸ Δ.Σ. ἀπεφάσισε, παράλληλα με τὴν ἐκδοση τῶν Νισυριακῶν, νὰ ἐκδίδει καὶ εἰδικούς τόμους ἢ βιβλία ἀφιερωμένα στὸ ἔργο πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Νισύρου. Τέτοιος τόμος («Ἐπιστολαὶ καὶ Ποιήματα») τοῦ Νισύριου ποιητῆ Ἰωάννη Λογοθέτη (1834-1910) κυκλοφόρησε τὸ 1974.

Κατεβλήθη προσπάθεια ώστε και ο παρών πέμπτος τόμος, ούσιαστικά έκτος κατά σειρά, να μη υστερήσει σε περιεχόμενο από τους προηγούμενους. Τώρα, αν αυτό το κατορθώσαμε, οι τρίτοι έχουν το λόγο.

Ο χρόνος πού διέδραμε από το 1961 έως τα σήμερα συντήρησε και κραταίωσε ένα έργο αγάπης πρὸς τὴ Νίσυρο μιᾶς μικρῆς ομάδας ἀνθρώπων. Ἡ διατήρηση καὶ ἡ ἐπιβίωσή του ἔχει ἀνάγκη τῆ συμπαράστασης καὶ ἐνεργῆ βοήθεια καὶ ἄλλων συμπατριωτῶν μας, ἰδιαίτερα ἀπευθυνόμεθα πρὸς τοὺς νέους μας ἐπιστήμονες καὶ διανοούμενους νὰ στελεχώσουν τὴν ἐταιρεία μας καὶ νὰ πάροον τὴ σκντάλη. Ὁ καλὸς ἀγῶνας τοὺς περιμένει.

ΝΙΚΗΤΑΣ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Πρόεδρος

Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν

ΝΙΣΥΡΙΚΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ὑπὸ ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ παραμῦθι κατέχει μιὰ ξεχωριστὴ θέση στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ. Αὐτὸς ὁ προφορικὸς λόγος, ποὺ τὰ ἔχνη τῆς καταγωγῆς του τοποθετοῦνται στὸ ἀπώτερο παρελθὸν τῆς ἱστορίας, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σημαντικοὺς κλάδους τῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας.

Ἡ παγκόσμια παρουσία του στὴ ζωὴ τῶν λαῶν ἀποδεικνύει πὼς εἶναι δημιούργημα μιᾶς ἀνθρώπινης ἀνάγκης κοινῆς σ' ὅλα τὰ πέρατα τῆς γῆς. Κάθε χώρα, μὲ βάση τὴν πνευματικότητά του τοῦ λαοῦ της, ἐπλάσε καὶ ἀνέπτυξε τὸ παραμῦθι της καὶ τοῦ ἔδωσε τὴ μορφή. ἐκείνη ποὺ ταίριαζε στὶς ἐκδηλώσεις τῆς λαϊκῆς ψυχῆς τῶν κατοίκων της.

Ὁ λαὸς μας, μὲ τὴ μεγάλη πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ του παράδοση, καλλιέργησε ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τὸ παραμῦθι του. Τοῦ ἔδωσε μορφή καὶ περιεχόμενο καὶ συνταίριαξε μέσα σ' αὐτὸ τὶς ἐμπειρίες τῶν διαφόρων περιστατικῶν τοῦ βίου του.

Ἐφερε μέσα σ' αὐτὰ τὸν ἀπόηχο παλαιῶν μυθολογικῶν μορφῶν καὶ θρύλων μὲ νέα μορφή, ἐπιδιώκοντας ἡ παρουσία τους σ' αὐτὰ νὰ εἶναι κάτι τὸ καινούργιο, τὸ πρωτόγνωστο, γιατί ἔτσι θὰ συντηροῦσε τὴ μαγεία ποὺ τόσο ἐπιδιώκει καὶ ἀποζητᾷ τὸ παραμῦθι. Πῆρε τὰ παγκόσμια θέματα τῶν παραμυθιῶν καὶ τοὺς ἔδωσε δική του σύσταση καὶ τεχνοτροπία. Ἐνέταξε σ' αὐτὰ τὰ ἄψυχα καὶ τὰ ἔμψυχα τοῦ τόπου του, τὰ πολιτογράφησε κι ἔτσι τὰ ἀπάλλαξε ἀπὸ τὰ ξένα στοιχεῖα καὶ τοὺς ἔδωσε τὴ σφραγίδα τῆς δικῆς του δημιουργίας.

Στὰ χρόνια τῆς δουλείας δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ δεχθοῦμε πὼς τὸ παραμῦθι μὲ τὸ δημοτικὸ τραγούδι στάθηκε σημαντικὸ παιδαγωγικὸ καὶ μορφωτικὸ βίωμα τοῦ λαοῦ μας.

Ὅταν ἔλειψε ἡ τραγωδία, ἡ σάτυρα, ἡ μέθεξι αὐτῆ τοῦ πλήθους στὰ δραματιζόμενα στὴ σκηνή, λειτουργικὴ ἀνάγκη στὴν ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση

τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων, τὸ παραμῦθι κατὰ κάποιο τρόπο ἀναπλήρωσε τὸ κενὸ αὐτό. Σὲ πολλὰ ἑλληνικὰ παραμῦθια διαπιστώνομε ἕναν ἄψογο θεατρικὸν διάλογο. Ἔνας εἰδικὸς ἐρευνητῆς θὰ μπορούσε νὰ ξεχωρίσει σ' αὐτὰ θεατρικὴ δομὴ καὶ σκηνικὰ εὐρήματα πού κάθε τόσο προβάλλουν στὴν ἐξέλιξη, θὰ λέγαμε στὴν παράσταση, τοῦ μύθου του.

Ὁ Δωδεκανήσιος λαογράφος Μ. Μιχαηλίδης - Νουάρος χαρακτηρίζει τὴ διήγηση τοῦ παραμυθιοῦ σὰν «ἐν εἶδος θεατρικῆς παραστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ξεχωρίζουν ἠθοποιοὶ καὶ θεαταί»¹. Ἡ διαπίστωση τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ λαογράφου πὼς ἡ διήγηση τοῦ παραμυθιοῦ μετατρέπεται σ' ἕνα εἶδος θεατρικῆς παράστασης, συνηγορεῖ στὴν ἄποψη πὼς κατὰ κάποιο τρόπο, ὁ λαὸς μας προσπάθησε μὲ τὸ παραμῦθι νὰ καλύψει τὴν ἀπουσία τοῦ θεάτρου ἀπὸ τὴ ζωὴ του. Ἴσως αὐτὴ ἡ προσπάθεια κατὰ πολὺ νὰ συνέτεινε στή, μὲ τὸ χρόνο, τελειοποίησιν τοῦ λαϊκοῦ αὐτοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους, μὲ τις μικρὲς φράσεις του, τὴν ἀρετὴ τῆς λιτότητας στὴν ἔκφραση, μὲ τὴ ζωντάνια τοῦ διαλόγου τῶν ἡρώων του, πού πολλὰς φορὲς σοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση πὼς ἔχει ἐξαφανισθεῖ ἡ παρουσία τοῦ ἀφηγητῆ παραμυθῆ.

Ὁ παραμυθῆς², αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῆς μαγείας, ἀξίζει, ἀνάλογα μὲ τὴν τέχνη τῆς ἀφήγησής του, καὶ μὲ τὴν ἀξιωσύνη τῆς ἠθοποιίας του, αὐτὸς πρῶτος θὰ γελάσει γιὰ νὰ παρασύρει τὸ ἀκροατήριό του, μὲ τις χειρονομίες, τις ἐμφαντικὲς ἐπαναλήψεις του, θὰ συντηρήσει καὶ θὰ ἐντείνει τὴν προσοχὴ τῆς ὁμήγυρης, αὐτὸς θὰ φροντίσει γιὰ τὴ μουσικὴ ροὴ τοῦ λόγου, γιὰ τὸ ἀπέριττο τῆς φράσης, στὴ δημιουργία τῆς μαγείας πού θὰ φέρει τὸν ἀκροατὴ στοὺς φανταστικὸς κόσμους τοῦ παραμυθιοῦ, στὸ παράλογο, πού καὶ σήμερα ἀκόμα τὸ ἀποζητᾷ ὁ ἄνθρωπος.

Τὰ Νισύρια παραμῦθια ὑπάγονται στὰ Δωδεκανησιακὰ, πού ὁ R.M. Dawkins³ τὰ ἐντάσσει στὸν κύκλο τῶν παραμυθιῶν τῶν λαῶν τοῦ Ἄνατο-

1. Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου, τόμ. 2ος, σ. 267: «τὸ δραματικὸν ὕφος τοῦ παραμυθῆ, αἱ χειρονομίαι καὶ αἱ ἐπιφωνήσεις του, τὰ σχόλια καὶ αἱ διακοπαὶ τῶν ἀγωνιώντων ἀκροατῶν, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἱκανοποίησις διὰ τὸ εὐχάριστον τέλος τοῦ παραμυθιοῦ ἦσαν ἐν εἶδος θεατρικῆς παραστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ξεχωρίζουν ἠθοποιοὶ καὶ θεαταί, ἀλλ' ὅλοι μαζί συμπονοῦν, συμπάσχουν ἢ ἀγάλλονται καὶ χαίρουν».

2. Λαογραφία, τόμ. 13ος, σ. 348, E. Ζιαζόπουλου, «Παραμῦθια καὶ παραμυθῆδες τῆς Θεσσαλίας»: «Ὁ παραμυθῆς κάθεται σ' ἕνα κάθισμα πιὸ ψηλὸ ἢ ἀκουμπᾷ στὸν τοῖχο καὶ προσπαθεῖ νὰ παρουσιάσῃ ὅσο περισσότερο μπορεῖ ζωντανὰ τὰ πράγματα. Κάνει διάφορες χειρονομίες, ὑψώνει ἢ χαμηλώνει τὸν τόνο τῆς φωνῆς, παίρνει ὕφος μυστηριώδες, ἀκόμη καὶ γελά προτοῦ φθάσῃ στὸ σημεῖο τοῦ παραμυθιοῦ ὅπου θὰ γελάσουν οἱ ἄλλοι. "Ὅταν τελειώσῃ τὸ παραμῦθι, ἀρχίζουν οἱ κρίσεις: «εἶδες ἐκεῖ πονηριά; εἶδες ὑπομονὴ πού τὴν εἶχε;». Πολλὰς φορὲς παρομοιάζουν ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ μὲ ἥρωες τῶν παραμυθιῶν καὶ τοὺς κολλοῦν κοροῦιδευτικὰ ὀνόματα. Π.χ. ἕνα κοντὸ τὸν λένε κοντορεβιθούλη... Οἱ παραμυθῆδες εἶναι πρόσωπα πού προκαλοῦν ὑπόληψη καὶ σεβασμό».

3. R. M. Dawkins (1871-1955), διαπρεπῆς Ἄγγλος φιλόλογος καὶ ἀρχαιολόγος, διετέλεσε διευθυντῆς τῆς Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς Ἀθηνῶν (1906-1914), ἀπὸ τοῦ

λικού Μεσογειακού χώρου. Παρ' ότι δὲ ἀπὸ τὴν ἐξέταση μερικῶν ἀπὸ αὐτά, διαπιστώνει ἐπιδράσεις, σὲ περιορισμένη ἔκταση, ἰταλικῶν, βαλκανικῶν καὶ τουρκικῶν παραμυθιῶν, αὐτὲς ὅμως, ὅπως σημειώνει, δὲν ἀλλοιώνουν τὸν ἑλληνικὸ χαρακτήρα τῶν παραμυθιῶν, τὸ περιεχόμενο τῶν ὁποίων ἀδὲν εἶναι ἄμοιρον τῆς ἐκφράσεως τοῦ χαρακτήρος τοῦ λαοῦ»¹.

Τὰ θέματα τῶν Νισύρικων παραμυθιῶν εἶναι τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Τὰ περισσότερα ἀποτελοῦν παραλλαγὲς παραμυθιῶν ποὺ σὲ παραπλήσια μορφή τὰ συναντᾶμε στὶς διάφορες περιοχὲς τῆς χώρας μας, ὅπως ἐνδεικτικὰ ἀναφέρομε στὸ τέλος κάθε παραμυθιοῦ γιὰ τὴν ἐνημέρωση τοῦ ἀναγνώστη². Πολλὰ ἀπὸ τὰ παραμύθια ποὺ ἀκολουθοῦν ὁ ἀφηγητὴς τὰ ἔχει τοποθετήσει στὸ Νισύρικο περιβάλλον, τόσο μὲ τὴν ἀναφορά του σὲ τοπωνύμια τοῦ νησιοῦ, ὅσο καὶ μὲ τὸν ἐπηρειασμὸ τοῦ μύθου ἀπὸ τὶς παραδόσεις καὶ τὸν τρόπο ζωῆς τῶν κατοίκων του.

Χωρίζομε πρῶτα τὰ παραμύθια σὲ δύο κατηγορίες :

Α. Ἐκεῖνα τῆς συλλογῆς τοῦ Γεωργίου Παπαδοπούλου³, 13 τὸν ἀριθμό. Ἀπὸ αὐτὰ 11 ἔχουν δημοσιευθεῖ στὸν «Ζωγράφειον Ἀγῶνα» (1891) τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ 2 προέρ-

1920 μέχρι τῆς ἀποχωρήσεώς του λόγω γήρατος καθηγητῆς τῆς βυζαντινῆς καὶ νεώτερης ἑλληνικῆς γλώσσας στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Oxford. Ἔκαμε πολλὰς ἀρχαιολογικὰς ἐκσκαφὰς ἐν τῇ χώρᾳ μας. Ἐπισκέφθηκε πολλὰς Ἑλληνικὰς περιοχὰς, ἰδιαιτέρως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ μελέτησε ἐπιτόπια τὶς διάφορες διαλέκτους τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἀποτέλεσμα τῶν φιλολογικῶν αὐτῶν ἐρευνῶν του ἦταν ἡ δημοσίευση περισπούδαστων λαογραφικῶν καὶ γλωσσολογικῶν μελετῶν, ἡ σπουδαιότερη ἀπὸ τὶς ὁποῖες εἶναι τὰ «Νεοελληνικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας», μελέτη περὶ τῶν διαλέκτων Σελλίου, Καππαδοκίας καὶ Φαράσης. Μνημειώδης θεωρεῖται καὶ τὸ δωδεκανησιακοῦ ἐνδιαφέροντος ἔργον του «Forty five Stories from the Dodekanese» (1959). Εἶναι συγγραφέας ἐπίσης ἀξιολόγων ἀρχαιολογικῶν μελετῶν καὶ ἄρθρων.

1. Ἐπετηρὶς Ἑταιρ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν ΚΑ, σελ. 315-320: Γ. Σπιριδάκη, Βιβλιοκρισία R. M. Dawkins: Forty five stories from the Dodekanese.

2. Στὴν καταγραφή τῶν παραλλαγῶν πολὺ μᾶς βοήθησαν τὰ ἔργα τοῦ R. M. Dawkins: Modern Greek Folktales (Oxford 1953) καὶ More Greek Folktales (Oxford 1955). Σ' αὐτὰ ὁ διαπρεπὴς λαογράφος, μὲ τὴ μεθοδικότητα ποὺ τὸν χαρακτήριζε, συγκεντρῶνει βιβλιογραφικὰ τὶς δημοσιευμένους παραλλαγὰς τοῦ κάθε παραμυθιοῦ.

3. Τελειόφοιτος τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς. Τεραστία ἢ συμβολή του ἐν τῇ ἐκπαίδευσί τῶν νέων τοῦ νησιοῦ. Ὁ πρῶτος ποὺ ἀσχολήθηκε μὲ λαογραφικὰς μελέτας τῆς Νισύρου. Συνέλεξε κάθε εἶδος λαογραφικὸ ὕλικόν. Ἡ ἐργασία του αὐτὴ τιμήθηκε μὲ τὸ Ζωγράφειον ἔπαινον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Φιλολογικοῦ Συλλόγου καὶ δημοσιεύθηκε στὸν «Ζωγράφειον Ἀγῶνα» (1891). Στὸν ἴδιον Σύλλογον ὑπέβαλε κατὰ καιροὺς καὶ ἄλλο λαογραφικὸ ὕλικόν, ποὺ βρίσκεται ἐν ἀρχεῖᾳ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν σταλμένο ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν σύλλογον. Ἔργα του: 1) «Γενικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Ἱστορικὴ περιγραφή τῆς Νήσου Νισύρου μετὰ τῶν περὶ τὴν νήσον καὶ αἱ θερμοπηγαὶ αὐτῆς» (1909). 2) «Τὸ Νισυριακὸν Ἡμερολόγιον» (1923).

χονται από τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, πού τῆς εἶχαν σταλεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιο Φιλολογικὸ Σύλλογο καὶ δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορὰ.

Β. Ἐκεῖνα πού συνελέγησαν κατὰ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1975 στὴ Νίσυρο, 23 τὸν ἀριθμό. Ἀπ' αὐτὰ 3 γράφηκαν καθ' ὑπαγόρευση τοῦ γιαιτροῦ Μιχ. Τσατσαρώνη καὶ τὰ ὑπόλοιπα 20 μαγνητοφωνήθηκαν μὲ τὴν ἀνεκτίμητη συμπαράσταση καὶ ἐπιστασία τοῦ φίλου Νικήτα Κουμέντου. Στὴν καταγραφή τῶν τελευταίων συνέτεινε ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν νὰ ἀγοράσει ἓνα μαγνητόφωνο καὶ νὰ τὸ θέσει στὴ διάθεση κάθε συλλέκτου λαογραφικῆς ὕλης.

Ἡ ἀναδημοσίευση τῶν παραμυθιῶν τῆς συλλογῆς Γ. Παπαδοπούλου κρίθηκε σκόπιμη γιὰ πολλοὺς λόγους. Ὁ ἓνας εἶναι ὅτι μᾶς βοηθεῖ νὰ γνωρίσουμε τὴν ἐξέλιξη τοῦ Νισύριου παραμυθιοῦ σ' ὅλη τὴ διαδρομὴ του, ἀπὸ τὸ 1891 μέχρι σήμερα. Ὁ ἄλλος εἶναι πὼς ἡ ἀναδημοσίευσή τους ἀνταποκρίνεται σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῶν «Νισυριακῶν», πού ἀποβλέπει στὸ νὰ περάσει μέσα ἀπὸ τίς σελίδες τους ὅλη ἡ πνευματικὴ προσφορά τῆς Νισύρου. Ἔτσι, πού κατὰ ἓνα τρόπο κωδικοποιούμενη νὰ εἶναι στὴ διάθεση τῶν εἰδικῶν πρὸς ἀξιολόγηση.

Τὰ παραμύθια μᾶς τὰ διηγήθηκαν γυναῖκες ἡλικίας 75 - 80 χρόνων. Μιὰ ἦταν 93 καὶ μιὰ ἄλλη κάτω ἀπὸ 60 χρόνια.

Σὲ κάθε παραμύθι ἀναφέρεται τὸ ὄνομα ἐκείνης ἢ ἐκείνου πού μᾶς τὸ ἀφηγήθηκε. Συνάμα προσπαθήσαμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὴν παλαιότερὴ του πηγὴ.

Ἡ Καλὴ τοῦ Μίχαλου Παπασημίνη, 93 χρόνων, μᾶς εἶπε πὼς τὰ παραμύθια τῆς τὰ διηγήθηκε ὁ Κ. Περδίκης, σὰν ἦταν κοπέλλα καὶ πήγαινε «στὸ ξωμονιὸ στὸ Ἄργος καὶ μαζὶ μὲ τοὺς δουλευτάδες πού 'φυλάσιν τὰ βώδια κ' ἐποσπερίζανε τὰ βράδια». Ἡ Καλλιόπη τοῦ Ὁρφانوῦ Καταριώτη, 75 χρόνων, τὸ παραμύθι (ἀρ. 34) «τ' ἄκουσε ἀπὸ τὸ γέρο Κυπριώτη, πού τό 'λεε καὶ τὸ 'ξηγοῦσε κιόλας». Μόνον αὐτὲς οἱ δύο ἀναφέρθηκαν σὲ ἄντρες παραμυθάδες. Ὅλες οἱ ἄλλες, καθὼς καὶ ὁ Μιχ. Τσατσαρώνης, σὰν πηγὴ μᾶς ἀνέφεραν τίς γιαιγάδες τους. Στὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν πού μᾶς εἶπαν τὰ παραμύθια ἀναφέρομε καὶ τὸ οἰκογενειακὸ τους ἐπίθετο, γιὰτι ἔτσι εἶναι πιὸ γνωστὲς στὴ Νίσυρο.

Ὁ Γ. Παπαδόπουλος παρέλειψε νὰ σημειώσει τὰ ὀνόματα τῶν ἀφηγητῶν τῶν παραμυθιῶν του. Ἐπίσης σὲ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν ἀναφέρονται πρόσωπα καὶ τοποθεσίες τῆς Νισύρου, δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι αὐτὸ μὲ ἐπιμέλεια τὸ ἀποφεύγει. Ἀντίθετα, σὲ ἀρκετὰ παραμύθια πού πρόσφατα καταγράψαμε, περιέχονται ὀνόματα προσώπων καὶ τοποθεσιῶν τοῦ νησιοῦ. Ποιὰ ἐξήγηση νὰ δώσουμε στὴ βασικὴ αὐτὴ διαφορά ; Ἴσως ὅταν ὁ Γ. Παπαδόπουλος κατέγραφε τὰ παραμύθια του δὲν εἶχε ἀρχίσει νὰ ἐπικρατεῖ ἡ τακτικὴ ὁ παραμυθιάς νὰ δένει τὴν ἀφήγησή του μὲ τὰ ἀψυχα καὶ ἐμψυχα στοιχεῖα

τοῦ περιβάλλοντός του. Ἐν τούτοις ὅμως, σὲ παραμύθια ἄλλων περιοχῶν, τὴν ἴδια ἐποχὴ διαπιστώνομε στὰ κείμενά τους στοιχεῖα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παραμυθιοῦ. Εἶναι καὶ ἡ ἀποψη πὼς ὁ συλλέκτης, γιὰ λόγους πού αὐτὸς ἔκρινε, ἀπέβαλε τὰ τοπικὰ στοιχεῖα, νομίζοντας ἴσως ὅτι ἡ παρουσία τους μειώνει τὴν ἀξία τοῦ παραμυθιοῦ.

Ἀσφαλῶς τὸ κείμενο ἑνὸς παραμυθιοῦ πού καταγράφηκε καθ' ὑπαγόρευση δὲν συγκρίνεται μ' ἐκεῖνο πού ἔχει μαγνητοφωνηθεῖ. Οἱ διαφορὲς εἶναι μεγάλες. Ἡ μαγνητοφώνηση ἐπιτρέπει τὴν ἀπρόσκοπτη ἀποτύπωση τοῦ ἀφηγηματικοῦ λόγου, πού ἀβίαστος καὶ ἀφρόντιστος ρέει, γεγονὸς πού συντελεῖ ὥστε τὸ κείμενο νὰ προβάλλει μ' ὄλη τὴν πιστότητά του σὰν κάτι τὸ πηγαῖο πού ἔχει τὴ νομοτέλειά του στὴν ἐξέλιξη τοῦ μύθου, μὲ τὶς μικρὲς χτυπητὲς φράσεις, τὴ χρησιμοποίησι τῆς κατάλληλης λέξεως πού θὰ δώσει ὄχι μόνον τὸ νόημα μὰ καὶ τὴ μουσικότητα τῆς λαλιᾶς.

Στὸ λόγο πού ἀνεμπόδιστα ρέει δὲν ἐμφυλλοχωρεῖ κανένα ξένο στοιχεῖο πού θὰ ταράξει τὴν ἁρμονία του καὶ πού θὰ σταθεῖ ἐμπόδιο στὴ δημιουργία τῆς μαγείας πού ἐπιδιώκει σὰν κατάληξη τὸ παραμῦθι.

Εἶπανε τὰ παραμύθια πεζοτράγουδα. Πρέπει νὰ ἔχουν δίκιο, γιὰτὶ μόνον σὰν πεζοτράγουδα μπόρεσαν νὰ διασώσουν καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν ἀπέριττη καὶ γεμάτη ἀπὸ ρυθμὸ καὶ μέτρο ἀφήγησή τους. Μέρος μόνον ἀπὸ τὶς ἀρετὲς αὐτὲς ἔχουν τὰ παραμύθια τῆς συλλογῆς Παπαδοπούλου, γιὰ τοὺς λόγους πού ἀμέσως θὰ ἐκθέσουμε :

Ἡ Νίσυρος ὀφείλει πολλὰ στὸν Γ. Παπαδόπουλο γιὰ τὴν ἀνεκτίμητη προσφορά του στὸν τομέα τῆς λαογραφίας τοῦ νησιοῦ μας. Χάρις σ' αὐτὸν διασώθηκε σημαντικὸς ἀριθμὸς δημοτικῶν τραγουδιῶν καὶ ποικίλη λαογραφικὴ ὕλη, παροιμίαι, αἰνίγματα, λέξεις καὶ τὰ παραμύθια πού δημοσιεύονται. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς στάθηκε ὄχι μόνον πρωτοπόρος στὸν πνευματικὸ αὐτὸ τομέα μὰ ὁδηγὸς καὶ παράδειγμα σὲ μᾶς τοὺς μεταγενέστερους, πού ἔχομε συνειδητοποιήσει τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ προσπαθοῦμε νὰ περισώσουμε τὸ πολύτιμο αὐτὸ ὕλικὸ πού καθημερινὰ ἡ ἐξέλιξη καὶ ἡ ἐπικοινωνία, ὁ λεγόμενος πολιτισμὸς, τὸ ἀλλοιώνει ἢ τὸ ἐξαφανίζει.

Τὴν ἐποχὴ πού συνέλεγε τὸ κάθε εἶδος ὕλικὸ ὁ Γ. Παπαδόπουλος, ἡ γλωσσολογία ἦταν ἀνύπαρκτος κλάδος τῆς φιλολογίας στὴν Ἑλλάδα, μόλις δὲ τὸ 1902 ἰδρύθηκε ἡ (ἐν Ἀθήναις Γλωσσικὴ Ἑταιρεία).

Ἡ ἀπόδοση τοῦ φωνητικοῦ ἰδιώματος δὲν ἦταν τότε τὸ κύριο μέλημα τοῦ συλλέκτη. Ἄλλωστε ἴσως νὰ τοῦ ἔλλειπε καὶ ἡ ἱκανότητα τῆς πιστῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ. Τὸ ἐνδιαφέρον του ἦταν νὰ καταγράψει τὸ ὕλικὸ μὲ τὴν ὀρθὴ δομὴ τοῦ προφορικοῦ λόγου, μὲ ἰδιαίτερη φροντίδα νὰ εἶναι κατανοητό. Γιὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Νίσυριος λαογράφος ὑστέρησε στὴ φωνητικὴ ἀπόδοση τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου πού μᾶς ἔδωσε. Ἰδιαίτερα δὲ στὰ παραμύθια προσπάθησε νὰ ἐξωραΐσει τὸ κείμενό τους, μεταβάλλοντάς ὀρισμένες λέξεις

και καταλήξεις που δείχνουν και φαντάζουν ξεκάρφωτες ανάμεσα στο σύνολο. 'Η ζημιά αυτή εύτυχως δεν έπηρέασε και πολύ τή διήγηση σ' αυτά. "Έμεινε ανέπαφος ο στρωτός λόγος με τις μικρές φράσεις του, και έτσι γενικά στα παραμύθια τής συλλογής του δε χάνεται ή χάρη τής αφήγησης του παραμυθιά. Και τούτο το χρωστούμε στο ότι ή αδυναμία του έξωραϊσμού, ή μάλλον του εύπρεπισμού, είχε σαν αντικείμενο μερικές λέξεις και τις ρηματικές καταλήξεις -ουσι και -σιω του τρίτου προσώπου, που σχεδόν τις έξαφάνισε από τὰ κείμενά του. Μέχρι τέλους επίσης διατηρείται ή αδυναμία του να αποδώσει φωνητικά τήν τροπή που ύφίσταται το τελικό ν, όταν ή επόμενη λέξη αρχίζει από σύμφωνο. Κατά τὰ άλλα δεν αλλοιώνει τή δομή και τή λιτότητα του προφορικού λόγου. Διατήρησε τις μικρές φράσεις και σεβάστηκε πολλές Νισύρικες λέξεις και εκφράσεις.

Παρά το μεγάλο σεβασμό μας στο έργο του Γ. Παπαδοπούλου, δεν είναι δυνατό να μην έπισημάσουμε τις παραλήψεις αυτές, που, όπως αναφέραμε, ούτε μειώνουν τή σημασία τής προσφοράς του, ούτε στάθηκαν ικανές να επηρεάσουν τή ανεκτίμητη αξία του λαογραφικού ύλικού που μάς άφησε.

Τήν ανώτατη διάκριση απένειμε σ' αυτόν ο διαπρεπής Έλληνοιστής R.M. Dawkins, όταν τον κατατάσει μαζί με άλλους ονομαστούς λαογράφους «στη χορεία εκείνη των λαογράφων τής Ανατολής που εκτός από τήν αγάπη τους για τὰ γράμματα τής χώρας των έχουν συλλέξει και περισώσει για το μέλλον τεράστιο ποσόν ενδιαφέροντος ύλικού που τώρα θά ήταν όλότελα χαμένο». Και προσθέτει στο άγγλικό κείμενο «Αιώνια ή μνήμη αὐτῶν»¹.

Σαν κατάληξη οφείλομε να τονίσουμε ότι, παρά τις παραπάνω αδυναμίες του, ο πατέρας τής Νισύρικης Λαογραφίας μάς δίνει τή μαγεία και τήν όμορφιά του άφηγηματικού λόγου του Νισύρικού παραμυθιού και πώς ακόμα χάρις σ' αυτόν, όπως θά δοῦμε, τὰ παραμύθια μας απέτέλεσαν αντικείμενο προσοχής διαπρεπών λαογράφων και Έλληνοιστών.

Προτάξαμε στη σειρά τὰ παραμύθια τής συλλογής Γ. Παπαδοπούλου, κρατήσαμε τήν ίδια άρίθμηση όπως είναι στο Ζωγράφειο Άγώνισμα και διατηρήσαμε τήν όρθογραφία του αρχικού κειμένου. Μόνον οι ύποσημειώσεις που αναφέρονται σε έρμηνεία νισύρικων λέξεων και ή καταγραφή παρόμοιων παραλλαγών άλλων Έλληνικών περιοχών, καθώς και κάθε άλλη σημείωση που κρίθηκε απαραίτητη, προέρχεται από μάς. Των ύπ' άρ. 2, 6 και 7 παραμυθιών συναντούμε παραλλαγές σε τρία τής συλλογής του Αύγουστου 1975. 'Ο άναγνώστης θά διαπιστώσει τις διαφορές που και έμεϊς έπισημαίνομε με τις ύποσημειώσεις μας. Πάντως βασική διαφορά των τελευταίων με τὰ πρώτα

1. R. M. Dawkins: «Forty five stories from the Dodekanese» (1950): Κεφάλαιον 1ον Introductory on the Art of Story - Telling in the Dodekanese, σ. 2.

είναι ότι έχουν ένταχθει στο νισύρικο περιβάλλον και περιλαμβάνουν περισσότερα έπεισόδια.

Ο Γ. Παπαδόπουλος δεν έχει τίτλους στα παραμύθια του. Επίσης αρκετά από αυτά της πρόσφατης συλλογής δεν έχουν τίτλους. "Όσα έχουν μᾶς ἀναφέρθηκαν κατά την καταγραφή. "Όπως θά παρατηρήσετε, πολλές φορές ο τίτλος δεν εκφράζει τὸ περιεχόμενο τοῦ παραμυθιοῦ. Ίσως στὴν ἐπιλογή του ἔπαιξε ρόλο ἡ ἡχηρότητα τῆς λέξης ποὺ τελικὰ προτιμήθηκε γιὰ τίτλος, ὅπως ὁ *Κασσαμάνης* (ἀρ. 16), *Τὸ χόντρο* (ἀρ. 21), *Τὸ φανάρι* (ἀρ. 32), *Τὰ δώδεκα καρᾶβια* (ἀρ. 36).

Ἡ ἀρίθμηση ἔγινε ἔτσι, ὥστε τὰ παραμύθια κάθε ἀφηγητῆ νὰ εἶναι τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο. Προτιμήσαμε τὴν κατάταξη κατὰ ἀφηγητῆ ἀπὸ τὸ χωρισμὸ κατὰ κατηγορίες, γιατί ἐφ' ὅσον δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ ταξινομήση τῶν παραμυθιῶν τοῦ Παπαδοπούλου μαζί με τὰ ἄλλα, λόγω τῶν βασικῶν τους διαφορῶν, νομίσαμε ὅτι θά ἦταν πιὸ σωστὸ νὰ διατηρήσουμε τὴν ὁμοιομορφία με βάση τὴν προσφορὰ κάθε ἀφηγητῆ.

Κατὰ τὴν ἀντιγραφή ἀπὸ τὶς μαγνητοταινίες δὲν ἔγινε καμιὰ ἀλλαγὴ οὔτε σὲ λέξεις οὔτε σὲ προτάσεις, ἔγινε πιστὴ καταγραφή καὶ ἀκόμη καὶ στὴν περίπτωση τῆς γερόντισσας τῶν 93 χρόνων ποὺ ἔχασε τὸ νῆμα τῆς συνέχειας ἑνὸς παραμυθιοῦ, ἀφήσαμε τὸ χάσμα ποὺ δημιουργήθηκε, σὲ βάρος βέβαια τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ παραμυθιοῦ.

Καταβλήθηκε ἀπὸ μέρους μας κάθε προσπάθεια νὰ ἀποδοθεῖ ὅσο μπορούσαμε πιὸ πιστὰ τὸ Νισύρικο φωνητικὸ ἰδίωμα. Πάνω σ' αὐτό, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴ ἀκολουθεῖ σχετικὸ κατατοπιστικὸ σημείωμα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ Νισύρικα παραμύθια ἀρχίζουν με τὸ γνωστὸ «Μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸν εἶχε» ἢ με τὸ «μιὰ φορὰ εἶχε». Στις πιὸ πολλές φορές ἡ λέξη «εἶχε» κάνει τὴν παρουσία τῆς στὴν ἀρχὴ τοῦ παραμυθιοῦ καί, πάντοτε με τὴ σημασία τοῦ «ἦταν», τοῦ «ὕπῆρξε».

Σὲ μερικὰ παραμύθια ἐπισημαίνομε τὴν ἐπανάληψη ὁλόκληρης φράσης ποὺ ἀρχίζει με τὸ «κι ἀφοῦ», με τὸ σκοπὸ ὁ παραμυθᾶς νὰ δώσει ἔμφαση στὴ διήγηση καὶ ιδιαίτερα νὰ συντηρήσει τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀκροατηρίου του στὴν ἐξέλιξη τῶν διαδραματιζομένων. Παραθέτομε σχετικὰ παραδείγματα: «Εἶχεν ἓναν ἄνθρωπον κ' ἐχῆρεψε. Κι ἀφοῦ 'χῆρεψε» (παρ. ἀρ. 24). «Κόβγει τῆς τὸλ - λαιμόν τῆς. Κι ἀφοῦ τῆς ἔκοψεν τὸλ - λαιμόν τῆς» (παρ. ἀρ. 24). «Ἐπαντρέβεγο ἡ γειτόνισσά τῆς. Κι ἀφοῦ ἔπαντρέβεγο ἡ γειτόνισσά τῆς» (παρ. ἀρ. 32).

Κατὰ τὸν διεθνῆ κατάλογο τῶν *Aarne - Thompson* τὰ κυρίως παραμύθια χωρίζονται σὲ τρεῖς βασικὲς κατηγορίες :

1) Τὰ μαγικά, με τὶς ξωτικὲς καὶ ἀπίθανες περιπέτειες τῶν ἡρώων τους.

2) Τὰ θρησκευτικά, με τὴ συναξαρική ἐπίδραση καὶ τὴ θαυματουργία τους

3) Τὰ διηγηματικά, με τὶς κοσμικὲς περιπέτειες τῶν ἡρώων καὶ τὴ φυσικότερη δράση τους.

Μὲ βάση αὐτὴ τὴ γενικὴ διαίρεση θὰ προσπαθήσουμε νὰ κατατάξουμε τὰ παραμύθια τῆς παρούσης συλλογῆς,

1) Στὴν πρώτη κατηγορία, τῶν μαγικῶν :

α) Αὐτὰ ποὺ ἀναφέρονται σὲ δράκους, τὰ ὑπ' ἀρ. 2,6,8,24,29,35.

β) Τὰ ἀναφερόμενα σὲ θηρία καὶ ἀπίθανες περιπέτειες, ποὺ ἔχουν τὸ στοιχεῖο τοῦ μαγικοῦ, τὰ ὑπ' ἀρ. 1,7,10,11,16,26,30,32,36. Σ' αὐτὴν τὴν ὑποδιαίρεση μποροῦν νὰ καταταχθοῦν καὶ τὰ ὑπ' ἀρ. 12 καὶ 14.

2) Στὴν τρίτη γενικὴ κατηγορία τῶν διηγηματικῶν κατατάσσομε τὰ ἀκόλουθα, με τὶς παρακάτω ὑποδιαίρεσεις :

α) στὰ αἰνιγματικά, τὰ ὑπ' ἀρ. 3 καὶ 9,

β) στὰ περιπετειώδη, τὰ ὑπ' ἀρ. 13,25,31,34,

γ) σ' ἐκεῖνα ποὺ σκοπὸ ἔχουν νὰ νουθετήσουν καὶ νὰ διαπαιδαγωγήσουν, τὰ ὑπ' ἀρ. 5,15,17 καὶ 18,

δ) στὰ εὐτράπελα, τὰ σχετικὰ μετὰ παπᾶδες καὶ παπαδιές, τὰ ὑπ' ἀρ. 4,22, 23 καὶ 27, καὶ τὰ διάφορα, τὰ ὑπ' ἀρ. 19,20,21,28 καὶ 33.

Τελειώνοντας τὴν εἰσαγωγή στὰ Νισύρικα παραμύθια θὰ θέλαμε νὰ εὐχαριστήσουμε θερμὰ ἐκείνους καὶ ἐκεῖνες ποὺ με εὐχαρίστηση καὶ κατανόηση στὴν ἀξία τῶν μνημείων αὐτῶν τοῦ λόγου μᾶς διηγῆθησαν τὰ παραμύθια, τοὺς κ.κ. Μιχαὴλ Τσατσαρώνη καὶ Βασίλη Βεζύρογλου. Τὶς Νισυριές κ.κ. Μαρία τοῦ Συρνιαῶτη Ἀριστομένη Βρούζου, Μαρία Καπίτη Παύλου, Μαρία Καλυβίτη τοῦ Καλόκαρδου, Πολύμνια Κεχαγιᾶ, Καλλιόπη τοῦ Βιολῆ Μορφίδου, Καλλιόπη τοῦ Ὁρφانوῦ Καταριώτη, Ἄννα τοῦ Μουλλοῦ Ἀντωνίου Διακαντῶνη, καθὼς καὶ τὴ γερόντισσα Καλὴ τοῦ Μίχαλου Παπασημίνη, ποὺ δὲν πρόφτασε νὰ φθάσει τὰ 100 χρόνια.

Βραχυβραχίεις

Z.A. = Ζωγράφειος Ἀγών, ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, ἤτοι Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν Ἑλληνικῷ λαῷ. Κων/λις (2ος τόμος 1891-1896).

Λ. = Λαογραφία. Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας.

M. G. F. = «Modern Greek Folktales» by R. M. Dawkins, 1953.

F. F. D. = «Forty five stories from the Dodekanese», by R. M. Dawkins, 1950.

M. G. in A. M. = «Modern Greek in Asia Minor», by R. M. Dawkins, 1916.

PIO = «Cantes populaires Grecs», Jean Pio, Copenhagen 1879.

Garnett = «Greek Folk Poesy» II, by Lucy Garnett.

Geldart = «The Folklore of Modern Greece», by E. M. Geldart.

Hahn = «Griechische und albanesische Marchen», by J. P. Von Hahn.

Dieterich = «Sprache und volksüberlieferungen der Südlichen Sporaden», by Carl Dieterich. Vienna 1908.

Παρν. = Παρνασσός, Περιοδικόν Σύγγραμμα

Παρ. = Παραμύθια

Ἄρχ. Ποντ. = Ἀρχεῖον Πόντου, Περιοδικόν Σύγγραμμα

Σαμ. = Σαμιακά, τόμ. 5ος, Περιοδικόν Σύγγραμμα

Pernot = Etudes de linguistique U. Pernot

Δ. Ἄρχ. = Δωδεκανησιακόν Ἀρχεῖον. Σύγγραμμα περιοδικόν

Ἄρχ. Θρ. = Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ καὶ Λαογραφικοῦ γλωσσολογικοῦ θησαυροῦ, Ἀθήνα 1935, VI 1939 - 40.

ΜΕΡΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΩΝΗΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΝΗΣΥΡΙΚΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Οί γραμμές πού ακολουθοῦν δὲν ἔχουν προορισμὸ νὰ περιγράψουν τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Νισύρου. Οὔτε ἀρμοδιότητα τέτοια ἀναγνωρίζομε στὸν ἑαυτὸ μας, οὔτε καὶ πρόθεσή μας εἶναι νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ ἔρευνα πού ἀπαιτεῖ εἰδικότητα, ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ πείρα. Ἀποβλέπουν ὅμως στὸ νὰ κατατοπίσουν τὸν ἀναγνώστη σὲ ὀρισμένα χαρακτηριστικὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος, πού ἡ ἐπαφή του μὲ αὐτὰ θὰ τὸν βοηθήσει στὴν ἐξοικειώσή του μὲ τὸ Νισύρικο λόγιο. Τὰ φωνητικὰ αὐτὰ φαινόμενα πού θὰ προβάλομε εἶναι σχεδὸν κοινὰ καὶ στὰ ἄλλα Δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα, τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ, τὰ ὁποῖα μὲ τὴν παρουσία τους δεσπόζουσι φωνητικὰ στὸ ἰδιώμα πού μελετᾶμε.

Στὴ συνοπτικὴ αὐτὴ μελέτη, πολὺ μᾶς βοήθησαν οἱ ἐργασίες διακεκριμένων Δωδεκανησιῶν ἐπιστημόνων¹, σχετικὲς μὲ τὰ ἰδιώματα ἄλλων νησιῶν καὶ κατὰ κάποιον τρόπο μᾶς ὀδήγησαν στὴ γλωσσικὴ ἔρευνα καὶ τὴν εἰδικὴ ἀξιολόγησή τῶν κειμένων τριῶν Νισύριων λογίων, πού προσπάθησαν νὰ ἀποδώσουν σ' αὐτὰ τὸ φωνητικὸ ἰδιώμα τοῦ νησιοῦ μας.

Τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι τῶν Ἰωάννου Λογοθέτη (Ι.Λ.) «Ἐπιστολαὶ καὶ Ποιήματα» (1974), Δημητρίου Μπαλαλά «Τὰ Χωριανά μου ποιήματα» (Κάιρον 1935) καὶ Ἐμμανουὴλ Ι. Καρπαθίου (Ε.Ι.Κ.), τοῦ μετέπειτα Μητροπολίτη Κῶ : α) «Μοιρολόγια Νισύρικα», «Νισυριακά» (Ν), τόμ. Βος σ. 173-181. Ἀρχικὴ δημοσίευση «Αὐγὴ Δωδεκανησιακὴ» (1927). β) «Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Νισύρου», «Νισυριακά Χρονικά», τευχ. 17 - 36. Ἡ γραπτὴ ἀπόδοση τοῦ ἰδιώματος ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς Νισύριους συγγραφεῖς, ὁ συσχετισμὸς τῶν κειμένων πού ἀναφέραμε παραπάνω μὲ τὸ μαγνητοφωνημένο ὕλικὸ τῶν παραμυθιῶν ἀπέδειξε πὼς δὲν ὑπάρχουν μεταξύ τους διαφορὲς καὶ ὅτι ἡ ἀπόδοση τοῦ ἰδιώματος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἐπιτυχής.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς καὶ οἱ τρεῖς ἀπέδωσαν μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ βασικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος : τὴ μεταλλαγὴ πού ὑφίσταται

1. Ἀναφέρομαι στοὺς Α. Π. Καραναστάση, Σ. Καρανικόλα, Α. Κατσίκη, Χ. Παπαχριστοδούλου, Ἀγαπητὸν Τσοπανάκη καὶ Χ. Χαραλαμπίδου, τῶν ὁποίων οἱ ἐργασίες ἀναφέρονται στὴ βιβλιογραφία πού ἀκολουθεῖ τὸ παρὸν σημείωμα.

τὸ τελικὸ ν εἶτε ἀφομοιούμενο πρὸς τὸ ἀρχικὸ σύμφωνα τῆς ἐπόμενης λέξης, οὕτως ὥστε τὸ ἴδιο σύμφωνα νὰ ἀκούεται στὴν προφορὰ διπλασιασμένο, εἶτε ἀσκει φωνητικὴ ἐπίδραση στὴν προφορὰ τοῦ ἀρχικοῦ πάλι συμφώνου, μετατρέποντας τὸν ἦχο αὐτοῦ.

Τὴ μεταλλαγὴ τοῦ τελικοῦ ν, ὅπως ἀναφέραμε, ἀπέδωσαν μὲ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ οἱ τρεῖς Νισύριοι, χωρὶς ὁ ἓνας νὰ ἀποτελέσει γιὰ τὸν ἄλλον πρότυπο. Ὁ Ι. Λογοθέτης (Ι.Α.) μόνο στὸ τραγούδι τοῦ «Οἱ Γιουναλλῆδες», ἀρ. 11, σσ. 70 - 72, δίνει τὶς μεταλλαγές τοῦ τελικοῦ ν. Τὸ τραγούδι αὐτὸ γράφηκε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1897 καὶ πρωτοδημοσιεύθηκε τὸ 1974. Συνεπῶς ὅταν τὸ 1927 ὁ Ε.Ι.Κ. δημοσίευσε τὰ μοιρολόγια του, δὲ γνώριζε πῶς ὁ Λογοθέτης ἀντιμετώπισε τὸ πρόβλημα τοῦτο. Τὸ ἴδιο, ὅταν ὁ Δ. Μπαλαλᾶς ἔγραφε καὶ ἐξέδιδε «Τὰ Χωριανά μου» τὸ 1935 στὸ Κάιρο, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ εἶχε διαβάσει τὰ κείμενα τῶν ἄλλων. Καὶ αὐτὸς τὶς μεταλλαγές τοῦ τελικοῦ ν ἀπέδωσε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, μὲ μόνη τὴ διαφορὰ ὅτι τὸ ἀντικατάστατο τοῦ ν σύμφωνα τὸ ἔθεσε μέσα σὲ παρένθεση καὶ στὸ βιβλίο του δίνει τὴν ἀκόλουθη διευκρίνιση : «Πρὸς ἀκριβῆ ἀπόδοσιν τῆς τοπικῆς προφορᾶς πρέπει τὸ εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως παρένθετον γράμμα νὰ συμπροφέρεται μὲ τὸ ἀρχικὸν τῆς ἐπομένης καὶ τὸ εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ μένη ἄφωνον».

Τὸ ἰδιώμα τῆς Νισύρου, ὅπως καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν τῆς Δωδεκανήσου, ἀνήκει, κατὰ τὴ γνωστὴ διαίρεση τοῦ Γ. Χατζηδάκη, στὴν ὁμάδα πού ἀπαρτίζουσι τὰ νότια νεοελληνικὰ ἰδιώματα. Τοῦτο βέβαια ἔχει τὶς διαφορές του μὲ τὰ ἄλλα Δωδεκανησιακὰ, στὰ βασικὰ ὅμως γνωρίσματα πού χαρακτηρίζουσι τὰ ἰδιώματα τοῦ Νοτιοανατολικοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου δὲν ἔχει σχεδὸν διαφορές. Ὁ τσιτακισμὸς τοῦ κ ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς νεοελληνικῆς κοινῆς στὸ Μαντράκι, ἐνῶ στὰ Νικιά ὑπάρχει ἐν μέρει, ὑπὸ τὴ μορφή τοῦ Δωδεκανησιακοῦ τσιτακισμοῦ.

Στὴ ροὴ τοῦ Νισύρικου λόγου οἱ λέξεις δένονται ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, τὰ ἄρθρα, τὰ διάφορα μόρια σχεδὸν ἐνσωματώνονται μὲ τὴν ἐπόμενη λέξη. Ἰδιαίτερα ὅταν ὁ τόνος εἶναι στὴν πρώτη ἀπὸ φωνῆεν συλλαβὴ χάνεται καὶ ἐπικρατεῖ ὁ τόνος τοῦ ἄρθρου ἢ τοῦ μορίου. Τὴν τύχη τοῦ φωνήεντος θὰ τὴ δοῦμε παρακάτω. Στὶς ἴδιες περιπτώσεις, ὅταν ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνα φωνητικά, τὸ δέσιμο προβάλλεται ἀπὸ τὸν ἔντονο τονισμὸ τῆς μιᾶς ἀπὸ τὶς δυὸ τονιζόμενες συλλαβές. Καὶ ὅταν διατηροῦνται καὶ οἱ δυὸ τόνοι, τοῦ ἄρθρου ἢ τοῦ μορίου καὶ τῆς συλλαβῆς τῆς λέξης πού ἀκολουθεῖ, τότε ἓνας ἀπὸ τοὺς δυὸ τόνους εἶναι ἀδύνατος. Τὸ βᾶρος τοῦ τονισμοῦ δίδεται στὴ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ τονισμένες συλλαβές, ἔτσι πού σχεδὸν τὸ σύμπλεγμα τῶν λέξεων, φωνητικὰ τουλάχιστο, δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔχει ἓναν τόνο. Τὸ ἴδιο γίνεται μὲ τὶς ἀντωνυμίες πού ἀκολουθοῦν, πού δένονται φωνητικὰ μὲ τὴν πρὶν ἀπὸ αὐτὲς λέξη. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ ρόλος πού διαδραματίζει τὸ τελικὸ ν, στὸ δέσιμο αὐτὸ τοῦ λόγου. Τοῦτο διατηρεῖται στὸ ἄρθρο, τὸ

ουσιαστικό, τὸ ἐπίθετο, τὶς ἀντωνυμίες, τὰ ἀριθμητικά καὶ στίς καταλήξεις τῶν ρημάτων. Ἔχει ὅμως τὶς ἀκόλουθες συμπεριφορές:

α. Σὲ ἀπόλυτη παύση ἀποβάλλεται : Στὴν ἐδικήμ - μου λύπη, στόμ - μπροστάρη.

β. Διατηρεῖται ὅταν ἡ ἐπόμενη λέξη ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν ἢ δίφθογγο καὶ δὲν ὑφίσταται καμιὰ φωνητικὴ ἀλλοίωση καὶ συνεκφέρεται μὲ τὴ λέξη πού ἀκολουθεῖ : ἔλαβεν ἕναγ - γράμμα.

γ. Πρὶν ἀπὸ τὶς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ ἐξακολουθητικά σύμφωνα β,γ, δ,θ,λ,μ,ρ,σ,φ,χ ἀφομοιώνεται πρὸς αὐτὰ καὶ στὴν προφορὰ ἀκούονται διπλασιασμένα. Κατὰ τὴν ἀπόδοση θὰ τὰ χωρίζουμε μὲ μιὰ παύλα (—), πού θὰ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ προφερθοῦν σὰν διπλὰ σύμφωνα.

δ. Πρὶν ἀπὸ τὶς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπὸ στιγμιαῖο σύμφωνο κ,π,τ, τὰ τρέπει σὲ ἡχηρὰ ἄρρινα δίψηφα: ν+κ = γκ (g), ν+π = μπ (b), ντ = ἡ προφορὰ του πλησιάζει τὸ λατινικὸ d.

Στίς τελευταῖες αὐτὲς περιπτώσεις κατὰ τὴν ἀπόδοση τοῦ ιδιώματος τῶν παραμυθιῶν θὰ χρησιμοποιήσουμε τὰ ἑλληνικὰ γράμματα γκ καὶ μπ, ἀκολουθώντας πιστὰ τὴ γραφὴ πού μεταχειρίσθηκαν οἱ τρεῖς παλαιοὶ Νισύριοι λόγιοι. Ἴσως ἡ παράθεση λατινικῶν στοιχείων νὰ ἀποδίδει πιὸ πιστὰ τὸ φωνητικὸ φθόγγο, εἴμεθα ὅμως τῆς γνώμης πὼς ἡ ἔνταξη μέσα στὸ κείμενο ξένων στοιχείων ζημιώνει τὴν ἀπρόσκοπτη ροὴ τοῦ λόγου καὶ εἶναι εὐνόητο ὃ ἀναγνώστης νὰ ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβει τὴν ἀρμονία, τὴ μαγεία τοῦ λόγου, αὐτὸ τὸ ἀνάλαφρο καὶ ἀπόηχο θρόισμα καταστρέφεται. Ἀκούοντας ἕνα κείμενο μὲ γλωσσικὸ ἰδίωμα εὐκολὰ ἐξοικειωνόμαστε καὶ ἀπολαμβάνομε τὸ νόημα καὶ τὴν ἀρμονία αὐτοῦ. Δυστυχῶς δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο ὅταν τὸ πρωτοδιαβάσουμε καὶ ἰδιαίτερα ὅταν ὑπάρχουν ξένα φωνητικὰ στοιχεῖα πού μᾶς ξενίζουν.

Ἀκολουθοῦν παραδείγματα μεταβολῆς τοῦ τελικοῦ ν πρὸ διαφόρων συμφώνων.

ἀρχικό γράμμα λέξης	Ι. Λογοθέτη (ποίημα ἀρ. 11) (σ. 70-72) «Οἱ Γιουνανλήδες»	Γ. Μπαλαῶ ποιήματα «Τὰ χωριανά μου»	Ε.Ι.Κ. (Ν. τόμος Β, σ. 173-181) «Μοιρολόγια»
β	ἄβ-βρέξη	στό(β)βαρὺ τὸ(β)Βαγ- γέλη	τῆβ-βαβαλίζουσιν, τὸβ- βάλαν
γ	τῶγ-Γιουνανλήδων	τὸ(γ)-γαμπρό, τὸ(γ)γυ- ναικωνίτη	τῆγ-γενειά μεταθεμμὸδ-δὲν ἔχει
δ	στήδ-δουλειάν του	στό(δ)Δηπότατο	
θ	στήθ-θάλασσαν	τὸ(θ)θησαυρὸ τὸ(θ)Θερεούλη	τὸθ-θωρῶ, ἐθ-θέλω

ἀρχι- κό- γράμ- μα λέξεως	Ι. Λογοθέτι (ποίημα ἀρ. 11) (σ. 70-72) «Οἱ Γιουανλιῆδες»	Γ. Μπαλαῆς ποιήματα «Τὰ χωριανά μου»	Ε.Ι.Κ. (Ν. τόμος Β, σ. 173-181) «Μοιρολόγια»
κ	ξεύρουσιγ-καλά (δ)ἐγ-κούεις	σᾶγ-κοιμᾶσαι, σοφο(γ) καί	κρίμαγ-κιᾶδικο, στόγ- κόσμον
λ	τὸλ-λαδὸν	τὸ(λ)-αιμό, τὸ (λ) Λαπαρ- δᾶ	τῆλ-λίμνη
μ	ῥσα βροῦμ-μαν- δρισμένα	βλεπίδ(μ)-μου ξερριζόνου (μ)με	χαρόμ-μῆ εἴμουμ-μαθη- μένη
ξ		τὸ(γ)-ξυλένιο	
π	τῶμ-πολλῶν στε- γανόμ-ποδάρι	Τῆ(μ)Ποταμίτισσα, τη(μ)Περγούσα	στήμ-ποδιάν, ἐμ-πάω, στήμ-Πόλι
ρ			δερ-ραῖζουμ- ποδιάσ-σου, δέσ-σε
σ		τὸ(σ)σουφρά, τὸ (σ)συμ- πέτθερο	
φ	στήφ-φωλειάν	μακρσα(φ)-φερμένο, τὸ (φ)-φόβο	ἄλοις τὸφ-φᾶ τὸ χῶμα
χ		τὸ(χ)-Χαρδαῖο, τὸ(χ)- χοῖρον	τῆχ-χαράν, τῆχ-χωνέψω

Οἱ ρηματικές καταλήξεις τοῦ τρίτου πληθυντικοῦ προσώπου -ουσιν, -ουν (λέουσιν, λέουν) διατηροῦνται ὅπως καὶ στὰ ἄλλα Δωδεκανησιακὰ ιδιώματα. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ τύποι χρησιμοποιοῦνται στὴν καθημερινή ὁμιλία. Ἰδιαιτέρα τὸ -ουν χρησιμοποιεῖται ὅταν ἀκολουθοῦν οἱ ἀντωνυμίες: μου, σου, του, τῆς, μᾶς, τῶν, μέ, σέ, τόν, τήν, τό: *στελλομ-μου*.

Οἱ τύποι στὸν ἀόριστο -ασιν καὶ -αν συνηθίζονται ὅπως οἱ -ουσιν καὶ -ουν καὶ γιὰ τὴν κατάληξη -αν ἰσχύουν οἱ περιπτώσεις τοῦ -ουν: *εστείλαμ-μου*.

Τὸ ἀρχικὸ φωνῆεν τῶν ρημάτων ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν ἐκκρούεται ἀπὸ τὸ α τῶν μορίων θά, νά, ποὺ προηγοῦνται ἢ γίνεται μιὰ σύμπτυξη, π.χ. νά *εστελλα*: «νά *ἑστελλα*», θά *ἐκλαια*: «θά *ἑκλαια*».

Πολλὰ ρήματα σύνθετα μὲ τὶς προθέσεις ἀνά, ἀπό, ὑπό, σχηματίζουν τὸν ἐνεστώτα ἀπὸ τὸν ἀόριστο ἢ παρατατικό: *ἀνέσυρα* («*νεσύρω*»), *ἀνέθρεψα* («*νεθρέψω*»). Κι αὐτὰ παίρνουν τὴν αὔξηση ε: *ἐνέσυρα*, *ἐνέθρεψα*.

Ἡ συλλαβικὴ αὔξηση ε διατηρεῖται πάντοτε στὸν παρατατικό καὶ στὸν ἀόριστο. Π.χ. *ἑκαμα*, *ἐξύμωσα*, *ἐμαράτηκεν*.

Ἡ χρονικὴ αὔξηση διατηρήθηκε σὲ μερικά, ὅπως στὸ *εἶχεν*, *ἦρα*, *ἦθελα*, *ἦμπα*, *ἦβγα*, *ἦβρα*.

Ἡ αὔξηση ε, εἴτε τονισμένη εἴτε ἄτονη, δὲν ἀποβάλλεται, ὅπως γίνεται στὴ δημοτικὴ, ἐκκρούεται μόνον ὅταν προηγοῦνται τὰ μόρια θά, νά, θεννά, πού, ὅπου: πού *φούρτισεν*, θά *ἔπινε σουμάδα*.

Ἐπίσης ὅταν προηγοῦνται οἱ προσωπικὲς ἀντωνυμίες μου, σου, του,

με, σέ, τό, τά, με ἄρνηση: *μοῦ ἔφερε, ἐν τοῦ ἔδωκε, ἐν τό ἔδεσε ἢ με τὸ ὑποθετικὸ ἄν: ἀμ-μοῦ τό ἔγραφες, ὅταν προηγεῖται ὁ σύνδεσμος καὶ γίνεται σύμπτυξη: *κι ἦμπα, κι ἔγραφα.**

Τὰ εἰς -ωνω ρήματα διπλασιάζουν τὸ ν: *δώννω, κλειώννω.*

Ἐπίσης ἔχομε τὰ κοινὰ γνωρίσματα τῶν Δωδεκανησιακῶν ἰδιωμάτων:

Τῇ διατήρηση τῶν διπλῶν συμφώνων, καθὼς καὶ τῇ δάσυνση τοῦ δευτέρου τῶν διπλῶν ψιλῶν: *πάππους, κάππαρη, κάτθης, κόκχαλο, περισσότηερα.*

Τὸ ζ προφέρεται πάντοτε ἔντονα σὰν ζζ: *μαῖζζέρομαι, καρκαζζίκα.* Ἐχομε τῇ σίγηση τῶν μεσοφωνητικῶν β, γ, δ καὶ τοῦ π: *ἐδωδὰ ἔδῶα, δίβολο ἰδίολο, τρίβολο ἰτρίολο, στραβοκλείδι ἰστραοκλείδι, σίγουρος ἰσίουρος, ἀποπάνω ἰἀοπάνω, ἀπομέσα ἰἀομέσα.*

Γιὰ λόγους ἀναλογικοὺς ἢ εὐφωνικοὺς ἀναπτύσσεται κάποτε τὸ σύμφωνο γ μέσα σὲ μιὰ λέξη ἢ σὲ ρήματα ποὺ λήγουν σὲ -εῦω: *χορεύω ἰχορεύγω, δουλεύω ἰδουλεύγω.*

Τὸ σ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ θ καὶ χ: *ἀσθένεια ἰἀστένια, σχολῶ ἰσκολῶ*

ρ+θ = ρ+τ: *Παρθένης ἰΠαρτένης*

ρ+χ = ρ+κ: *Ἀρχοντόσπιτο ἰἈρκοντόσπιτο*

φ+θ = φ+τ: *φθάνω ἰφτάνω*

χ+θ = χ+τ: *χθές ἰχτές*

φ+χ = φ+κ: *εὐχῆ ἰεὐκή, εὐχαριστῶ ἰεὐκαριστῶ*

λ+μ = ρ+μ: *ἄλμυρός ἰἄρμυρός*

τ+τ = τ+θ: *πιτταρίδα ἰπιτθαρίδα, γάττης ἰγάτθης*

Τροπὴ διαφόρων συμφώνων

β-δ: *βαφτίζω ἰδαφτίζω - δαφτιστικός*

δ-τ: *σπουδάζω ἰσποντάζω*

φ-β: *φασούλια ἰβασούλια*

θ-δ: *θειάφι ἰδειάφι - δειαφίζω*

ρ-λ: *γρήγορα ἰγλήγορα*

Ἡ δίφθογγος εὑ πρὸ τοῦ γ καὶ τοῦ λ γίνεται εβ: *γυρέβγοντας, ἐβλογῶ* καὶ ἄλλοτε γίνεται φ: *εὐκαιρῶ ἰφκαιρῶ.*

Μετατροπὴ τοῦ ο εἰς ε: *φρόνιμος ἰφρένιμος, ἀντίδωρον ἰἀντίδερον, τοῦ ε εἰς α: ἐργατιά ἰἀργατιά.*

Παρατηρεῖται συχνὰ γιὰ λόγους ἀναλογίας μετακίνησις τοῦ ἱστορικοῦ τόνου: *οἱ ἀνθρώποι, οἱ ἐμπόροι.*

Συναπτάται ἀκόμη καὶ σήμερα ἢ διατήρησις τοῦ κλητικῆς ἐπιφωνήματος Ὡ: Ὡ *γιέ μου! Ὡ Βασίλη!*

Παραθέτομε πιὸ κάτω τῇ γραφῇ διαφόρων λέξεων ἀπὸ τοὺς τρεῖς Νισύριοις λόγιους.

I. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ	Δ. ΜΠΑΛΑΛΑΣ	Ε.Ι.Κ.
μμάτια, πγιά, έκοβγεν πήρασιν, γυρέβγονται σσάν θά κοβγεν, δουλεύ- γεις εκάμασιγ-γραφή, πριχού νεπαύγει, στιμνή άριφμητες, θά κοβγεν άράξασι στόμ- έτριξασιν τά δόντια άργάρτι δίημα=διήγημα: μέ τήν έξήγηση «ότι τά μεταξύ τών δύο φωνηέντων τά άποβάλλει ή Νισυριακή διάλεκτος νιμένει=περιμένει 'Αλεβρόντιστοι=τρέχοντες λαπερδόνες=λεβεντόκορμες νεσύρω=άνασύρω	γλήορα, νά 'γιαζή μουσκούνια, πηττίμ-μου, άλλουού, γκίζει, έτθύ- μησεν ρημίδι, μαέρεμα, δίω γαλάζγια, έμούνταρε άνεσυρε, άχόρταος, σύγ- καλα, επέφτασιν, σοδεύ- ουσι, θέννουσιν τά ζά, χρουστούσι, "Ωχου έγκρεμό κρύβγει - συγκενολόιν χρουσά σύφφωνα=σύμ- φωνα κρεφτή=κρυπτή στόμ-μπάρβαν του γυρέβγει	ώζιγιάν, άστένια, ζγια νά ζιγιά=νά ζώ, θ' άν- νοίξη πούππεσεν βουτθι- σμένο άξεπόλυτα, ήβγασιγ κ' έρωτοῦσαν γιούτισμομ-μου, γλήορι, "Αχ-χου σκέβγουμουν, άριφνητα, όπουμουμ-μωρωδάκι έγκρεμμός-γκρεμμίζω θέννω τήμ μεταδέννω τημ, μεταθέμμοδ-δέν έσει (έχει) άμμέ=άλλά γιαλ-λόου μου=διά λο- γαριασμό μου βολές=φορές "Αχχου=άχ μαέψετε τα σήμμερη=σήμερον

Πολλές φορές διαπιστώνομε πώς τὸ ὑποκείμενο ἔπεται τοῦ ρήματος: «Ἐνὸς πατῆ ἔξενογάπα κι αὐτοῦ ἢ γυναῖκα του», «Κάθεται λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος», «Κατεβαίνει κάτω αὐτός», «Κ' ἐπερνοῦσε καὶ 'πάαινε ἢ πα-
παδιά ἀποκεῖν».

Τὸ συντακτικὸ αὐτὸ φαινόμενο τὸ συναντοῦμε τόσο συχνά, πού δὲν εἶ-
ναι ὑπερβολὴ ἂν ἰσχυρισθοῦμε πὼς ἀποτελεῖ γραμματικὸ κανόνα τοῦ Νισύ-
ρικού λόγου.

Προσπαθήσαμε νὰ ἐπισημάνομε τὰ πιὸ χαρακτηριστικὰ φωνητικὰ καὶ
γραμματικὰ συστατικὰ τοῦ Νισύρικού γλωσσικοῦ ἰδιώματος, πού ὅπως θὰ
διαπιστώσατε στὴ βάση του εἶναι παρόμοιο μὲ τὰ ἄλλα Δωδεκανησιακά, τὰ
ὁποῖα, ἐνῶ διατήρησαν ἀρκετὰ ἀρχαῖκά καὶ παραδοσιακά στοιχεῖα τοῦ Ἑλ-
ληνικοῦ λόγου, δὲν δέχθηκαν καμιά ἐπίδραση ἀπὸ ξένες ἐπαφές.

Κράτησαν ἀνέπαφη τὴν ἐθνικὴ τους κληρονομιά, τὸ εὐήχο καὶ τὴν
καθαρότητα τῆς λαλιᾶς τους.

Δυστυχῶς τὸ ὠραῖο αὐτὸ ἰδίωμα ἀλλοιοῦται μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου
καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐκλείψει σὲ μερικές πενταετίες ἀπὸ τὴν καθημερινὴ
ὁμιλία τῶν νησιωτῶν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ τὴ συχνὴ ἐπικοινωνία τῶν νησιῶν μὲ τίς
ἄλλες περιοχὲς τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου παρατηρεῖται ὅτι τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα

αὐτῶν ὑφίσταται τὴν ἐπίδραση τῆς κοινῆς ὁμιλουμένης δημοτικῆς. Ἴσως νὰ ὀφείλεται στὰ συγγενῆ γραμματικά καὶ φωνητικά στοιχεῖα ποῦ ὑπάρχουν στὴ δημοτικὴ καὶ στὰ νησιώτικα ἰδιώματα. Τὴ φθορὰ αὐτὴ τὴ διαπιστώσαμε στὶς μαγνητοφωνήσεις τῶν παραμυθιῶν.

Τελειώνοντας θὰ εὐχόμεστε ὅπως ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἀποφασίσει τὴν ἀποστολὴ ἐπὶ τόπου εἰδικοῦ γλωσσολόγου ἐπιστήμονα με ἔργο τὴν καταγραφή τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ὅπως ἔχει πράξει, πρὸ χρόνων, με τὰ ἰδιώματα ἄλλων νησιῶν. Νομίζομε ὅτι ἡ Νίσυρος με τὴν ἀξιόλογη παρουσία τῆς στὴν Ἑλληνικὴ Λαογραφία δικαιοῦται αὐτὴ τὴ βοήθεια ἀπὸ τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ Ἴδρυμα τῆς χώρας μας.

Βιβλιογραφία

- Κα ρ α ν α σ τ ᾶ σ η Α. Μ.: Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπалаίας, Ἐπετηρὶς τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου, τόμος Η', σσ. 59-149. Ἀθῆναι 1958.
- Κα ρ α ν α σ τ ᾶ σ η Α. Μ.: Ἡ φωνητικὴ τῶν ἰδιωμάτων τῆς νήσου Κῶ. Ἐπετηρὶς τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου, τόμος 1, σ. 3-96. Ἀθῆναι 1963.
- Κα ρ α ν α σ τ ᾶ σ η Α. Μ.: Μερικὰ συστατικά φαινόμενα τοῦ Συμαϊκοῦ ἰδιώματος. Τὰ Συμαϊκά, τόμος Β, σσ. 126-129. Ἀθῆναι 1974.
- Κα ρ α ν ι κ ὸ λ α Σ ω τ η ρ ῖ ο υ Α.: Γλωσσάριον τοῦ ἰδιώματος τῆς Σύμης, τεῦχος Α' (Α-Γ). Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τόμος Δ', σσ. 142-212. Ἀθῆναι 1962.
- Κα ρ π α θ ῖ ο υ Ε. Ι.: Μοιρολόγια. Νισυριακά, τόμος Β', σσ. 173-181. Ἀθῆναι 1965.
- Κα τ σ ῖ κ η Α. Β.: Χαρακτηριστικά φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ Συμαϊκοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος. Τὰ Συμαϊκά, τόμος Β', σσ. 105-125. Ἀθῆναι 1974.
- Λ ο γ ο θ ἑ τ η Ι.: Ἐπιστολαί—Ποιήματα. Ἀθῆναι 1974.
- Μ π α λ α λ ᾶ Δ.: Τὰ Χωριανά μου. Κάλρον 1935.
- Π α ν τ ε λ ῖ δ ο υ Χ. Γ.: Ἡ φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας. Ἀθῆναι 1929.
- Π α π α χ ρ ι σ τ ο δ ο ῦ λ ο υ Χ.: Μορφολογία τῶν Ροδίτικων ἰδιωμάτων. Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τόμος Γ', σσ. 9-106. Ἀθῆναι 1958.
- Τ σ ο π α ν ᾶ κ η Ἀ γ α π η τ ο ῦ Γ.: Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου). Ρόδος 1949.
- Μ α ν ὠ λ η Τ ρ ι α ν τ α φ υ λ λ ῖ δ η: Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, Ἀθῆναι 1975.
- Χ α ρ α λ α μ π ῖ δ ο υ Χ ρ ι σ τ ῖ ν α σ Χ.: Τὸ τελικὸ ν εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νήσου Σύμης. Τὰ Συμαϊκά, τόμος Α', σσ. 116-122 Ἀθῆναι 1972.
- Χ α τ ζ η δ ᾶ κ ι Γ ε ω ρ γ ῖ ο υ Ν.: Σύντομος ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀθῆναι 1915.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

1

Μιά φοράν κ' ἔνα καιρόν εἶχε'ς ἕνα χωριό ἕνα ἄντρα καὶ μιὰ γεναίκα, καὶ εἶχανε τριὰ παιδιὰ καὶ μιὰν ποῦλα, κ' ἐγεννοῦσε χρυσὰ ἀγὰ. Ἐφνε λοιπὸν ὁ ἄντρας νὰ πάη'ς τὸ ταξεῖδι, κ' ἡ γεναίκα ἀγάπησεν ἕναν ἔβραϊο. Ὁ ἔβραϊος τῆς εἶπεν: «Θά'ρχωμαι νὰ σὲ βρῶσκω, ἂν σκοτώσης τὰ παιδιὰ σου, γιατί εἶναι μεγάλα καὶ θὰ τὸ ποῦν'ς τὸν ἄντρα σου καὶ θὰ μὲ σκοτώσῃ· νὰ μοῦ σφάξῃς καὶ τὴν ποῦλα, καὶ νὰ μ' ἀφήσης τὴν κεφάλῃ, τὸ ζιέρι καὶ τὴν καρδιά». Ἐσφραξε λοιπὸν τὴν ποῦλα κ' ἔβαλε τὴν κεφάλῃ, τὸ ζιέρι καὶ τὴν καρδιά μέσα'ς τ' ἀρμάρι, γιὰ νὰ ῥτη τὸ βράδν νὰ τὰ φάγῃ. Τὸ μεσημέρι, ἅμα ἐσκολάσανε τὰ παιδιὰ ἀπ' τὸ σκολειό, δὲν εἶχανε νὰ φᾶνε τίποτα· ἀνοίγουν τ' ἀρμάρι καὶ τὰ εἶδανε, καὶ θαρρούσανε πῶς τῶν τὰ ῥεν ἡ μάννα των, καὶ τὰ ῥάγανε· κ' ἐκεῖνος, ποῦ ἔφαγε τὴν κεφάλῃ, ἔγεινε γνωστικός ἀπ' ὄλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐκεῖνος, ποῦ ῥφαι τὸ ζιέρι, ἔξερονοῦσε λίραις· κ' ἐκεῖνος, ποῦ ῥφαι τὴν καρδιά, ἔγεινε καρδιογνώστης. Ἄμα ἦρτεν ἡ μάννα τὸ βράδν κ' ὁ ἔβραϊος, ἐπῆεν ἡ μάννα νὰ πάρῃ τὸ πιάτο ἀπ' τὸ ἀρμάρι νὰ τοῦ τὸ δώσῃ, καὶ τὸ ἦῤρε κ' ἔλειπε. Τότε ὁ ἔβραϊος τὸ κατάλαβε, πῶς τὰ ῥαγαν τὰ παιδιὰ, κ' εἶπεν τῆς μητέρας τῶν παιδιῶν νὰ τὰ σκοτώσῃ πιὸ γρήγορι. Τότε λοιπὸν ἐκάμανε ῥμροστά'ς τὴν πόρτα ἕνα πηγάδι, γιὰ νὰ πέσουν μέσα, ἅμα ἔρθουν ἀπὸ τὸ σκολειό. Ὁ καρδιογνώστης τὸ κατάλαβε καὶ εἶπε τῶν ἀδελφῶν του αὐτὸ κ' αὐτό, καὶ ἅμα ῥμπῆτε μέσα'ς τὸ σπίτι, νὰ περνατε τὴ μπάντα, μπάντα. Ἐπῆγαν τὰ παιδιὰ, ἐμπῆκανε μέσα'ς τὸ σπίτι, ἔφαγανε, ῥκοιμηθήκανε, ῥσηκωθήκανε τὸ πωρονὸ καὶ ῥπήανε'ς τὸ σκολειό. Τότε ἦρτε πάλαι ὁ ἔβραϊος κ' εἶπε τῆς μάννας, νὰ βάλῃ φαρμάκι μέσα'ς τὸ φαί. Ἐτσι τὸ κάμανε. Ὁ καρδιογνώστης τὸ κατάλαβε κ' εἶπε'ς τ' ἀδερφια του, αὐτὸ κ' αὐτὸ τρέχει, καὶ νὰ μὴ φάτε ἀπ' τὸ φαί, κ' ἔτσι ῥγλωτώσανε κ' ἀπ' αὐτό. Τότε βουλευθήκανε νὰ τὰ σκοτώσουν. Ὁ καρδιογνώστης πάλαι τὸ κατάλαβε, καὶ δὲν τοὺς ἀφησε νὰ ῥᾶνε'ς τὸ σπίτι, ἀλλ' ἐφύγαν νὰ ῥᾶνε'ς ἄλλο χωριό. Ἐκεῖ ποῦ πηγαῖνανε, ῥβρίσκουν μιὰν ἔμμορφη κόρη κ' ἔπαιζε τὰ χαρτιά. Ἐστάθησαν ἐκεῖνος ποῦ ῥξερονοῦσε τῆς λίραις νὰ παίξῃ· αὐτὴ τὸν εἶδε ποῦ ῥξερονοῦσε λίραις, τὸν ἐμέθυσε κ' ἐξέρασε τὸ ζιέρι καὶ τὸ ῥφαγεν αὐτὴ. Ἐφνεν κ' ἐπῆκανε κατὰ τῶν ὀμματιῶν του. Ἐκεῖ ποῦ πῆβαινε, βλέπει μιὰ σνκιά, χει-

μῶνας κ' εἶχε ἄνω σῦκα μαῦρα· τρώει δυό, βγάζει δυὸ κέρατα· ἔκοψε καὶ δυὸ καὶ τὰ βάλει μέσ' ἔς τὴν πεζουνάρα¹ του. Ἰάει παρακάτω, βρίσκει ἄλλη μιὰ σνικιὰ ἄσπρη· τρώει δυὸ σῦκα, φεύγουν τὰ κέρατα· κόφτει ἄλλα δυό, τὰ βάζει ἔς τὴν πεζουνάρα του. Πηγαίνει ἀποκάτω ἀπ' τὸ σπίτι τῆς κόρης ποῦ παίζει τὰ χαρτιά, κ' ἐφώνησε: «Σῦκα πουλῶ!». Αὐτὴ ἄμ' ἄκουσε, πῶς πουλοῦν σῦκα, χειμῶνας, κατέβηκε καὶ τ' ἀγόρασεν· ἅμα τὰ φαγε, βγαίνουν δυὸ κέρατα. Φέρνει λοιπὸν οὐλοὺς τοὺς γιατρούς, δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὴν κάμη κανένας καλά. Ἰάει κ' αὐτὸς ἀποκάτω καὶ φωνάζει: «Καλὸς γιατρός!». Τοῦ φωνάζει καὶ βγαίνει ἄνω· τὴν εἶδε, τῆς εἶπεν, ὅτι ἔκαμες μεγάλην ἁμαρτίαν καὶ νὰ μοῦ τὴν ἐξομολογήθῃς. Ἀρχίησε λοιπὸν νὰ τοῦ λέγῃ, ὅτι ἐγὼ ἐπαίζα χαρτιά καὶ ἄλλα πολλοὺς παράδες τῶν ἀντρῶν· ἦρτε κ' ἕνας κ' ἐξεροῦσε λίραις, κ' ἐγὼ τὸν ἐμέθυσα κ' ἐξέρασεν ἕνα ζιέρι, καὶ τό φαγα ἐγὼ, καὶ τώρα τῆς ξεροῦ ἐγὼ τῆς λίραις. Τότε ὁ γιατρός τῆς εἶπε: «Αὐτὴ εἶναι ἡ ἁμαρτία σου, καὶ νὰ μοῦ δώσης ἐμένα τὸ ζιέρι, νὰ σὲ κάμω καλά». Τότε τοῦ ἔδωσεν ἡ κόρη αὐτοῦ τοῦ ζιέρι, καὶ τῆς ἔδωσε τ' ἄσπρα σῦκα, κ' ἔφραν τὰ κέρατα. Τότε ἐπῆεν κ' εὗρηκε καὶ τοὺς ἄλλοις ἀδερφοὺς του, καὶ ὁ ἕνας ἦταν βεζύρης, ὁ ἄλλος μουδούρης², καὶ ὁ ἄλλος ἔγεινε πρωτόγερος³. Μιὰ βραδυὰ, ἐκεῖ ποῦ τρώγαγε, τῶν λέει ὁ καρδιογνώστης: «Αὔριο θὰ ῥθουν οἱ γονιοὶ μας, καὶ νὰ μὴ φανερωθοῦμε καθόλου πῶς εἴμαστε παιδιὰ των, μόνο νὰ κάμωμε πῶς παίζουμε μῆλα, καὶ νὰ μᾶς πέσουν, καὶ νὰ κάμωμε πῶς θὰ τὰ πιάσωμε, καὶ νὰ τοὺς προσκνησῶμεν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν». Ἦρταν λοιπὸν τὸ πρῶτ' οἱ γονιοὶ των, καὶ κάμανε ἔτσι καὶ τοὺς ἐπροσκύνησαν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν. Ἐπῆαν εἰς τὸ κονάκι καὶ λέει ὁ ἀφέντης: «Ἐγὼ ἔφρα προὸ δυὸ μῆνες ἀπ' τὴν πατρίδα κ' ἄφησα τῆς γυναϊκᾶς μου τριὰ παιδιὰ καὶ μιὰν ποῦλα, ποῦ γεννοῦσε χρυσὰ ἀγὰ· τώρα ἦρτα καὶ δὲν εὗρηκα τίποτε». Ἐρώτησεν καὶ τὴν γυναϊκα, πῶς ἐχάθησαν αὐτά, αὐτὴ εἶπε: «Εἶχαμε, ἀφέντη μου, τριὰ παιδιὰ καὶ πεθάνανε, εἶχαμε καὶ μιὰ ποῦλα καὶ μᾶς τὴν κλέψανε· Τί ἔπρεπε νὰ κάμω; μηγάρις⁴ ἤμμον Θεός, νὰ μὴν ἀφήσω νὰ πεθάνουν τὰ παιδιὰ μου;» Τότε τὰ παιδιὰ τῆς εἶτανε: «Δὲ μᾶς εἶπες, πῶς εἶχες τριὰ παιδιὰ καὶ πεθάνανε; Τώρα μεις εἴμαστε τὰ παιδιὰ σου». Καὶ τὴν βάλανε ἄνω ἔς τ' ἄλογα, καὶ τῶν δώσανε δρόμο, καὶ τὴν κόψανε καὶ ζούσανε μαζί μὲ τὸν πατέρα των.

Z. A. I. σ. 417-418.

Ὁ R. M. Dawkins στὸ ἔργο του M. G. F., σσ. 117-120, Παραμ. ἀρ.

1. Πεζούρα = μικρὴ δερμάτινη σακκούλα ποῦ τὴν ἔδεσαν ἢ τὴν φύλασσαν στὸ ζωνάρι τους.

2. Μουδούρης = Κυβερνητικὸς ἐκπρόσωπος τῆς Τουρκίας σὲ κάθε νησί τῆς Δωδεκανήσου ποῦ ὑπαγόταν στὸ προνομιακὸ καθεστῶς.

3. Πρωτόγερος = ὁ Δήμαρχος. Ὁ πρῶτος τῆς δημογεροντίας.

4. Μηγάρις = μηάρις = μήπως.

22: The Magic Bird (τὸ μαγικὸ πούλι) ἀναφέρει ὅτι γιὰ τὴ μεταφορὰ του στὰ ἀγγλικά χρησιμοποίησε τὸ κείμενο τοῦ ἄνωτέρω νισύρικου παραμυθιοῦ. Τὸ κα-
τατάσσει στὸν ὑπ' ἀρ. 567 τύπο τῶν Aarne-Thompson.

Κέφαλος Κῶ. F. F. D. σσ. 427-462, ἀρ. 40: «Ὁ Ἐβριὸς καὶ τὸ Παλλι-
κάρι». Περιλαμβάνει μόνο τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὰ σύκα ἀλλὰ μὲ διάφορη πλοκὴ.

Καππαδοκίας: M. G. in A. M. σ. 411.

Φαράσα: M. G. in A. M. σ. 479.

Ἡπείρου: Hahn σ. 227, ἀρ. 36.

Θράκης: Θρακικά, τόμ. 17, σ. 146.

Πόντου: Ἄρχ. Πόντου, τόμ. 7, σ. 83 καὶ 107.

Σκύρου: Ν. Πέρδικα: «Σκυῖρος», τόμ. 2ος, σ. 151.

2

Μιά φορὰ ἔς ἓνα χωριὸ εἶχεν ἓνα φτωχὸν ἄνθρωπο, κ' ἔκοβγε ξύλα. Μιά
βολὰ θέλησε νὰ πάη ἔς τὰ μακρὰ, γιὰ νὰ βροῖκη πιὸ μορφα ξύλα. Ἐκεῖ βλέ-
πει μιὰν ἀργατιά¹ δράκους κ' ἔρχονται ἀποκάτω ἀπὸ ἓναν πύργο καὶ φωνάζουν:
«Πάνω μαρμαράκι μου!». Κι' ἀνοίξεν ἡ πόρτα τοῦ πύργου, κ' ἐμπήκανε μέσα.
Ἦτανε οἶλοι 41. Καὶ φωνάξαν πάλαι: «Κάτω μαρμαράκι μου!» Κ' ἐσφάλισεν.
Ἐκεῖ ἔσ' ἓ λίγο τοὺς βλέπει πάλαι καὶ φωνάζουνε: «Πάνω μαρμαράκι μου!» Κι'
ἀνοίξε. «Κάτω μαρμαράκι μου!» Κ' ἐσφάλισε. Τοὺς ἐμέτρησε πάλαι καὶ ἦτανε 41.
Ἄμα φύανε καὶ πῆγαν μακρὰ καὶ διακόψανε², ἐπῆνε κ' αὐτὸς καὶ λέει: «Πάνω
μαρμαράκι μου!» Κι' ἀνοίξε, κ' ἐμπήκε μέσα, καὶ φορτώθηκε λίραις ἤβγεν ἔξω
κ' ἐφώναξεν: «Κάτω μαρμαράκι μου!» Κ' ἐσφάλισε³ πάλαι. Ἐπῆνε εἰς τὸ χωριὸ
κ' ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν γείτονα του τὸ καφίζι, νὰ ταῖς μετρήσῃ. Ὁ γείτονας του
ἀπόρησε· λέγει, μαθὲς τέτοιος ἄνθρωπος τί θὰ μετρήσῃ; Ἐπιασε κ' ἔσταξε μέσ'
ἔς τὸ καφίζι ἡλίαι μέλι. Ἄμα τῆς μέτρησε καὶ τοῦ πῆρε τὸ καφίζι, βλέπει
ὁ γείτονας μιὰ λίρα κολλημένη. Ἐπῆνε καὶ τὸν παρακάλεσε νὰ τοῦ πῆ πού τῆς
ἦδεν. Ὁ γείτονας τοῦ εἶπεν, ὅτι εἰς τὸ τάδε μέρος εἶναι μέσα ἓνας πύργος, καὶ
ἄμα πῆς: «Πάνω μαρμαράκι μου!», ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ πύργου ἄμα πῆς: «Κά-
τω!», σφαλῶ. Ἐπῆνε καὶ ὁ γείτονας καὶ λέει: «Πάνω μαρμαράκι μου!» κ' ἀνοί-
γει, καὶ μπαίνει μέσα, καὶ λέει πάλαι: «Κάτω μαρμαράκι μου!» καὶ σφαλῶ,

1. Ἀργατιά=ἐργατιά. Ἔτσι ὀνομάζουν στὴ Νίσυρο μιὰ ομάδα ἀπὸ ἄνδρες καὶ γυναῖκες
ποὺ κάμνουν μαζί ὀρισμένη γεωργικὴ ἐργασία, π.χ. τὸ θερισμὸ, τὸν τρύγο.

2. Διακόψανε=φύγαν μακριὰ ἢ πέρασαν μιὰ στροφὴ δρόμου κι ἔτσι δὲν τοὺς βλέπει
κανένας.

3. Ἐσφάλισε = ἐκλείσει. Σφαλῶ τὴν πόρτα=τὴν κλείνω.

για να μη δῆ κανένας τὴν πόρτ' ἀνοιχτὴ καὶ τὸν πιάση μέσα. Ἄμα ᾠγέμισε τὸ σακκὶ τῆς λίραις καὶ ᾠπῆε νὰ ᾠβγήκη ἔξω, ἐλησμόνησε τὸ λόγο ᾠποῦ εἶπεν ὅστερινὰ κι' ἀνοίξε, καὶ ᾠκάθετο πιά κι' ἔκλαιγε, κι' ἔλεγεν: «Ὁχον μαρμαράκι μου, ἀνοίξε»· τὸ ᾠφιλοῦσεν. ᾠἘπειτα ᾠπῆε κι' ἐκρύφθηκεν ἀπὸ κάτω ἀπ' τὰ φλουριά. ᾠἮρταν οἱ δράκοι, τὸν ἐσμίστησαν¹ καὶ τὸν ᾠφάγαγε.

Z. A. I, σ. 418.

ᾠΟμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 29 παραμ. «Οἱ Σεράντα Δράκοι», μὲ τις ἐξῆς διαφορές: Στὸ ἀρ. 29 εἶναι δυὸ ἀδελφια ἀντὶ γείτονες. Γιὰ τὸ ᾠνοιγμα καὶ τὸ κλείσιμο τοῦ μαρμάρου χρησιμοποιεῖται ἡ τουρκικὴ φράση: «ᾠΑτσικ καππί-καππί, καππί». ᾠἘπεκτείνεται σὲ νέα ἐπεισόδια, ὅπως εἶναι ἡ ἐξολόθρευση τῶν δράκων καὶ τὸ πέταγμα τῶν λειψάνων τους στὴ θάλασσα.

ᾠΟ R. M. Dawkins στὸ ἔργο του M. G. F., σ. 344, τὸ κατατάσσει στὸν ἀρ. 725 τύπο τῶν Aarne - Thompson.

Ζακύνθου: Λ., τόμ. 10, σ. 416.

Σύρου: Παρν., τόμ. 4, σ. 228.

Σκύρου: Ν. Πέρδικα, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 178.

Καππαδοκίας: M. G. in A. M., σσ. 211, 363, 447.

Φαράσα: M. G. in A. M., σ. 515.

Σάμου: Ε. Σταματιάδη, «Σαμιακά», τόμ. 5ος, σ. 598.

Πόντου: ᾠΑρχ. Πόντου, τόμ. 3ος, σ. 113.

Χίου: Pernot, τόμ. 3ος, σ. 294.

Θράκης: Θρακικά, τόμ. 17ος, σ. 135.

Μυκόνου: Roussel «Contes de Mycono», σ. 82.

3

ᾠΈνας ᾠπαντρεμένος ᾠάνθρωπος ἐπῆεν εἰς τὴ ξενιτεῖάν· ἔφνε κι' ὁ γυιὸς του καὶ ᾠπῆε καὶ ᾠπαντρεύτηκεν εἰς τὴ ξενιτεῖά, κι' ἔφνε γιὰ νὰ ᾠρτη πάλαι. ᾠἮρτε κι' ὁ πατέρας εἰς τὴ χώρα, ᾠποῦ ᾠτον ἡ νύφη του, καὶ ᾠπῆρε τὴ νύφη του χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζη, γιὰτὶ ἡ νύφη ἐνόμιζε, πῶς ᾠπέθανε ὁ ᾠάντρας της. ᾠἮρτε κι' ὁ ᾠάντρας κάτω ᾠς τὸ γιαλὸ κι' ἐρώτησε, τί κάμνει ἡ τάδε γυναῖκα, καὶ τοῦ ᾠπαν, πῶς παντρεύτηκε καὶ ᾠπῆρε τὸν τάδε καὶ εἶχε καὶ παιδὶ καμωμένο. Μιὰ φορὰ ᾠκατέβη τὸ παιδὶ ᾠς τὸ γιαλὸ καὶ τοῦ τὸ εἶπαν, ὅτι εἶναι τῆς τάδε παιδί, καὶ τοῦ εἶπεν: «ᾠἘλα ἐδῶ νὰ σὲ ᾠπῶ· νὰ ᾠπῆς τοῦ κύρη σου, πῶς εἶσαι ἀδερφός μου ἀπὸ ἕναν κύρη καὶ παιδὶ τῆς γυναικὸς μου· ᾠἄμε ᾠπὲς το τοῦ κύρη μας, πῶς τὸν χαι-

1. ᾠἘσμίστησαν=τὸν πῆραν εἶδηση, τὸν ἐμυρίστηκαν.

ρετῆ ὁ γυιός του, ὁ ἄντρας τῆς γυναικός του». Ὁ κύρης τοῦ παιδιοῦ τὸ κατάλαβε, καὶ ᾤπηε καὶ τὸν ἠῦρε, καὶ ᾤπαράτησε τῆ γεναῖκα καὶ ᾤπηε πάλαι ὁ πρῶτος ἄντρας.

Z. A. I, σ. 418.

Ὁ Ν. Πολίτης, στὴν ἐργασία του «Παρατηρήσεις εἰς αἰνιγματικά παραμῦθια» (Λ. τόμ. 2, σ. 372), ἀναφέρεται στὸ ἀνωτέρω παραμῦθι: «Ἐτέρα ἐκ Νισύρου μετὰ τοῦ σχετικοῦ μῦθου ἐδημοσιεύθη ἐν Z. A. σελ. 418. Ἐν αὐτῇ οἱ λόγοι τοῦ παλινοστοῦντος οὐδένα διατηροῦσιν ἀρχαῖκὸν τύπον: «Νῆα πῆς τοῦ Κύρη σου πῶς εἶσαι ἀδερφός μου ἀπὸ ἓναν κύρη καὶ παιδί τῆς γυναικός του». Ἐμφαίνουσι δ' οἱ ἀρχαῖκοι τύποι σαφῶς τὴν προέλευσιν τοῦ αἰνίγματος, παρειαχθέντος εἰς τὸν λαὸν πρὸ πολλοῦ χρόνου διὰ τῆς γραπτῆς παραδόσεως, ὅπερ ἐπίσης παρατηρεῖται ὅτι συνέβη καὶ εἰς τὰ πλεῖστα τῶν φερομένων παρὰ τῷ λαῷ βυζαντινῶν αἰνιγμάτων καὶ τινῶν τῶν δημοδῶν θρησκευτικῶν ἀσμάτων».

4

Σ' ἓνα χωριὸ μίᾳ φορᾷ εἶχε μίᾳ παντρεμμένη γεναῖκα κ' ἦτανε πολὺ ἔμμορφη. Ἐπῆε μίᾳ φορᾷ ᾤς τὴν ἐκκλησιά, κ' ἐκεῖ ᾤπού πῆε νὰ θυμιᾶσῃ ὁ δεσπότης, τῆς ᾤπέταξε τὰ κάρβοννα ᾤπάνω τῆς· ἦρτε κ' ὁ ἐπίτροπος, τὸ ᾤκαμε κ' ἐκεῖνος ἔτσι· ἦρτε κ' ὁ πνευματικός, τὸ ᾤκαμε κ' ἐκεῖνος τὸ ἴδιο. Τὸ εἶπεν αὐτῇ ᾤς τὸν ἄντρα τῆς· ὁ ἄντρας τῆς τῆς εἶπε: «Ἄμα σὲ πετάξουνε τὰ κάρβοννα ᾤπάνω σου, νὰ γελᾶσῃς», κ' ἄνοιξε καὶ κάτω ᾤς τὴν αὐλὴ μίᾳ βιστέρνα¹. Ἄμα τῆς ἐπέταξ' ὁ δεσπότης πάλαι τὰ κάρβοννα, αὐτῇ ᾤγέλασε, κ' ὁ δεσπότης τῆ ᾤρώτησε: «Πότε θὰ ᾤρωτω»; Ἐκεῖνη τοῦ εἶπε: «Τρεῖς τῆς νυκτός, ᾤπού θὰ λείπη ὁ ἄντρας μου». Ἐτσι ἔκαμε κ' ὁ ἐπίτροπος κ' ὁ πνευματικός. Εἰς ταῖς τρεῖς ἦρτε ὁ δεσπότης κ' ἔφερε μίᾳ ὄρνιθα καὶ μίᾳ τσότρα κρᾶσί. Ἐκεῖ ᾤπού ᾤτρώανε, ἐχτύπησεν ἢ πόρτα· ἢ γεναῖκα ἔρριξε τὸ δεσπότη κάτω ᾤς τῆ βιστέρνα, γιὰ νὰ μὴν τὸν ᾤδη τάχα ὁ ἄντρας τῆς. Ἐκεῖ ᾤς ταῖς πέντε ἔρχεται κ' ὁ ἐπίτροπος· ἐκεῖ κτυπᾷ πάλαι ἢ πόρτα, τὸν ἔρριξε κ' αὐτὸν μέσα ᾤς τῆ βιστέρνα· ἦρτε κ' ὁ πνευματικός ᾤς ταῖς ἐπτὰ· τὰ ἴδια ἔπαθε κ' αὐτός. Τότε ἔπιασε ὁ ἄντρας τῆς κ' ἔξέστανε νερὸ καὶ τὸ ᾤπέταξε μέσα ᾤς τῆ βιστέρνα, κ' ἔσκασαν οὔλοι. Μίᾳ ᾤμέρα ἦτανε χιονιά· ἔπιασεν αὐτὸς τὸ δεσπότη κ' ἔπῆε ᾤς ἓνα σπῖτι ᾤς τὴν ἄκρια τοῦ χωριοῦ καὶ τὸν ἔστησεν ἐκεῖνὰ ᾤς τὴν πόρτα, καὶ φωνάζει· «ὦ Δημήτρη, ἐγώ, ὁ

1. Βιστέρνα=στέρνα ὅπου μαζεύουν τὸ βρόχινο νερὸ.

δεσπότης, κ' ἔρχομαι ἀπὸ μακρυνά· ἔλα ν' ἀνοίξης γλήγορι¹, γιατί θὰ φοφήσω ἔπο τὸ κρόνο». Πάει ὁ ἄθρωπος ν' ἀνοίξη, πέφτει χάμαι ὁ δεσπότης. Ἔτσι ἔκαμε καὶ τὸν ἄλλο καὶ τὸν ἄλλο. Τότε ὁ ἄθρωπος ἐφοήθηγε νὰ μὴν τὸν πιάσουνε, καὶ λὲν πῶς τοὺς ἐσκοτώσεν αὐτός· βρῖσκει ἕναν τρελλό, ἔποὺ ἔπῃε νὰ πιῆ ρακί, καὶ τοῦ εἶπεν: «Ἐλα νὰ σοῦ δώσω ἕνα μπουκάλι ρακί νὰ ἔπα μου πετάξης αὐτοδὰ τὸ δεσπότη κάτω ἔς ἕναν ἐκρεμένο». Πιάνει ὁ τρελλός τὸ δεσπότη, τὸν πετάει κάτω, κ' ἔπῃε νὰ πάρη τὸ ρακί. Τοῦ λέει: «Μὰ δὲν τὸν πέταξες κάτω, μόνον τὸν ἄφησες κ' ἔπῃε». Πιάνει πάλοι καὶ τὸν ἄλλον, τὸν πετᾷ κάτω, ἔρχεται. Πάλοι καὶ τὸν ἄλλον, τὸν πετᾷ κάτω, ἔρχεται. Πάλοι τοῦ λέει: «Νάντος πάλοι, ἔπῃε». Τὸν πιάνει πάλοι καὶ τὸν ἄλλον, τὸν πετάει κάτω. Ἐκεῖ ἔποὺ ἔρχετο νὰ πάρη τὸ ρακί, βρῖσκει ἕναν παπᾷ ἔς τὸ δρόμο, ἔποὺ ἔπῃαινε νὰ λειτρονήση τὸν πιάνει κ' αὐτὸν καὶ λέει: «Τρεῖς φοραὶς ἔχω τώρα ἔποὺ σὲ πετῶ κάτω, καὶ σὺ πάλοι μου φεύγεις»; Φώναζεν ὁ παπᾷς, ἐκεῖνος ἔτρεχε καὶ πάει, καὶ τὸν πετᾷ κάτω ἔπο τὸν ἐκρεμένο, κ' ἔπῃε κ' ἐπῃε τὸ ρακί.

Z. A. I, σ. 418.

Τὸ τέλος τοῦ ἀνωτέρω παραμυθιοῦ ἔχει κάποια ὁμοιότητα μετὰ τὸ τέλος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 29 («Σεράντα δράκοι»).

5

Σ' ἕνα χωριὸ εἶχεν ἕναν ἄνθρωπο πολὺ ἄρχοντα, κ' εἶχεν ἕνα μόνον παιδάκι ἀρσενικό. ἔπῃε εἰς καιρόν, τὸ ἐπάντρευσεν καὶ τοῦ ἔδωκε μιά, κ' αὐτὴ ἀρχόντισσα κ' ἔμμορφη. «Ὅταν ἔνοιωσεν ὁ ἀφέντης τὸ θάνατό του, ἐπροσκάλεσε τὸ γυνὸν του καὶ τοῦ εἶπε: «Ποτέ σου νὰ μὴν κάμης ἀλλόφυλο φίλο, τὸ μυστικό σου ποτέ νὰ μὴν τὸ λὲς τῆς γεναικάς σου, καὶ ἔς λιμάργην² ἄνθρωπο μὴν κάμης χάρη». Ἄμα ἔπέθανε ὁ ἀφέντης, αὐτὸς ἐκέρδισε κ' ἄλλα χρήματα κ' ἔγεινεν ὁ πιδὸ ἄρχοντας τοῦ χωριοῦ. Σ' ἐκεῖνο τὸν καιρὸ εἶχεν ἀλλάξει ὁ πασσᾷς κ' ἔπῃε ἄλλος· ἐπῃε λοιπὸν ὁ ἄρχοντας νὰ τὸν χαιρετήση, καὶ ἔφιλιώθησαν πάρα πολὺ. Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ ἔφεραν ἕναν ἄνθρωπο νὰ τὸν κρεμάσουν. Τότε αὐτὸς ἔπαρακάλεσε τὸν πασσᾷ καὶ τὸν ἔξεκρέμασε. Μιὰ ἔμέρα ἐπῃε τὸ παιδί τοῦ πασσᾷ νὰ βρῖκη τὸ παιδί τοῦ ἄρχοντα· πιάνει ὁ ἄρχοντας καὶ τὸ σφραλῆ μέσα ἔς τὴν κάμαρα, καὶ λέει τῆς γεναικάς του: «Κακομοίρα γεναικά, ἐπῃε κ' εἴρηκα τὰ παιδιὰ, κ' εἶχεν τὸ παιδί τοῦ πασσᾷ κάτω τὸ δικό μας, καὶ τοῦ ἔχτυποῦσε, καὶ ὀλίγο νὰ τὸ σκοτώση· τότε ἐγὼ ἐθύμωσα καὶ τοῦ ἐχτύπησα μιά, καὶ ἐσκοτώθη, καὶ τὸ ἔρριξα μέσα ἔς τὸ πηγᾶδι· καὶ πρόσεξε νὰ μὴν τὸ ἔπῃε κανενός».

1. Γλήγορι = γρήγορα.

2. Λιμάργης = ἐκεῖνος ἔποὺ δὲν χορταίνει μετὰ τίποτα.

Τότε στέλνει ὁ πασσᾶς ἕναν ἄνθρωπόν του καὶ ἠζητοῦσε τὸ παιδί. Ὁ ἄρχοντας τοῦ εἶπεν, ὅτι τὸ ἴστειλε. Μιὰ φορὰ ἔτυχε νὰ μαλώσῃ ὁ ἄρχοντας μὲ τὴν γεναῖκά του· ἡ γεναῖκά του ἔβγηκεν ἔξω ἔς τὸν δρόμο καὶ ἐφώνασε· «Βρὲ φονιά, ποῦ ἴσκότῳσες τὸ παιδί τοῦ διοικητῆ, καὶ τὸ ἴριξες μέσα ἔς τὸ πηγάδι, καὶ τώρα τ' ἀρνιέσαι!» Τὴν ἀκούει ἕνας ἄνθρωπος τοῦ πασσᾶ, τὸν πέρνει τὸν ἄρχοντα. Ὁ πασσᾶς τοῦ εἶπε· «Καθὼς ἐσκότῳσες τὸ παιδί μου, ἔτσι θὰ σκοτώσω καὶ ἐσένα». Καὶ εἶπε νὰ τὸν πάρουν νὰ τὸν κρεμάσουν. Τόσο καλὸς ἄνθρωπος ἦτανε, ποῦ δὲν εὐρίσκειτο κανένας νὰ τὸν κρεμάσῃ. Τότε ὁ πασσᾶς ἔταξεν εἴκοσι λίραις ἔς ἐκεῖνον ποῦ θὰ τὸν κρεμάσῃ· κανένας πάλαι δὲν εὐρέθη, μόνον ὁ κλέφτης, ποῦ ἐγλύτῳσεν ὁ ἄρχοντας ἀπ' τὴν κρεμάλα. Ἄμα λοιπὸν τὸν ἐπέρναν νὰ τὸν κρεμάσουν, λέει· «Ἀφήστε με ἰλιγάκι, νὰ πῶ καὶ τι ἔς τὸν πασσᾶ, καὶ ἔπειτα κρεμάστε με». Πηγαίνει καὶ λέει τοῦ πασσᾶ· «Τὸ παιδί σου ζῆ, ἀλλὰ νὰ μοῦ δώσῃς τὴν ἄδεια νὰ σκοτώσω τὸν κλέφτη ποῦ γλύτῳσα καὶ τὴν γεναῖκά μου». Ὁ πασσᾶς τοῦ ἔδωκε τὴν ἄδεια, ἔφερε τὸ παιδί ἔς τὸν πασσᾶ, καὶ ἐπληρώθησαν οἱ τρεῖς λόγοι.

Z. A. I, σ. 419-420.

Ὁ R. M. Dawkins στὸ M. G. F., σ. 441, ἀρ. 75, «The Three Words of advice» (οἱ τρεῖς συμβουλές) τὸ κατατάσσει στὸν τύπο ἀρ. 910-914 τῶν Aarne-Thompson.

Ζακύνθου: Λ., τόμ. 10ος, σ. 431.

Πόντου: «Ποντιακὰ φύλλα» 2, σ. 460, ἀρ. 23.

Σύρου: Pio, σ. 222. Garnett σ. 374.

Σάμος: E. Σταματιάδῃ, «Σαμιακά», τόμ. 5ος, σ. 570, ἀρ. 11.

Κρήτης: «Ἐπετηρὶς Κρητικῶν Σπουδῶν», σ. 202.

Καππαδοκίας: M. G. in A. M. σ. 293.

Κῶς: F. F. D. σ. 237.

Δ. Λουκάτου: «Νεοελληνικὰ Λαογραφικὰ κείμενα», σελ. 157, ἀρ. 6, «Οἱ τρεῖς συμβουλές τοῦ Πατέρα» τὸ κατατάσσει στὰ Διδακτικὰ καὶ Παροιμιακὰ.

6

Μιὰ φορὰ καὶ ἕναν καιρὸν εἶχεν ἕναν ἄντρα καὶ μιὰ γεναῖκα, καὶ εἶχανε καὶ ἐννιά παιδιά· τὸ μικρὸ μικρὸ ἦτανε κοντὸ καὶ τὸ ἴεανε μισοκολοκυθάκι. Ἐπῆε λοιπὸν ὁ πατέρας των καὶ τῶν ἐπῆρην ὀκτώ δρεπάνια καὶ τοὺς ἔστειλε νὰ πᾶουν νὰ θερίζουν, ὅπου καὶ ἂν βροῖσκουνε, γιὰτὶ ἰλιγάκι ἔλειψε νὰ πεθάνουν ἀπ' τὴν πεῖνα. Ἐπῆ-

αν λοιπόν αυτά τα παιδιά ἔς ἓνα κάμπο πολὺ μεγάλο καὶ ἑθερίζανε· τὸ μισοκολοκυθάκι ἐκάθετο, γιατί δὲν εἶχε δρεπάνι. Ἐκεῖ ποῦ ἑθερίζανε, ἔρχεται ἓνας δράκος καὶ τοὺς λέει· «Ἐγὼ ἐννιά κόραις ἂν θερίσετε αὐτὸ τὸν κάμπο, θὰ σᾶς ἑπαντρέψω μὲ τῆς κόραις μου· ἂν δὲν τὸν θερίσετε, θὰ σᾶς σκοτώσω». Ἐθερίζαν, ἐθέριζαν, δὲν ἠμποροῦσαν οὔτε τὸν μισὸ νὰ θερίσουν. Ἐκεῖ τὸ βραδυνὸ ἔφυνεν ὁ δράκος, νὰ πάη νὰ πῆ τῆς γενναίας του νὰ κάμη φαί πιὸ πολὺ γιὰ νὰ φᾶνε καὶ τὰ παιδιὰ. Πιάνει τὸ μισοκολοκυθάκι καὶ δίνει μιὰ φωτιά· ὁ καιρὸς ἦτανε πρόμνος κ' ἐκάησαν οὐλα. Ἐρχεται ὁ δράκος καὶ τοὺς βρῖσκει, καὶ τὸν εἶχανε θερισμένο, καὶ τοὺς ἐπῆρε ἔς τὸ σπίτι, κ' ἐδειπνήσανε, κ' ἐκοιμήθησαν οὐλοῖ· μόνο τὸ μισοκολοκυθάκι ἐκάθετο ἔξυπνὸ. Πριχοῦ¹ τὰ μεσάνυχτα ἔπιασε τὸ μισοκολοκυθάκι κ' ἔβγαλε τὰ φέσια καὶ τὰ βάλε ἔς τῆς κόραις τοῦ δράκου, καὶ τὰ μαντήλια τὰ βάλεν εἰς τ' ἀδέρφια του. Τότε τὰ μεσάνυχτα ἐσηκώθηκεν ὁ δράκος κ' ἔρχεται ἔς τὴν κάμαρα ποῦ κοιμοῦντο καὶ τ' ἀνοίει, καὶ βλέπει καὶ φοροῦσανε μαντήλια· καὶ λέει· «ὁδοῦσα σοὶ ὁ Θεός, ἴλιγο ἔλειψε νὰ σκοτώσω τὰ παιδιὰ μου»· καὶ πηαίνει ἔς τὸ ἄλλο κρεβάτι καὶ βλέπει κ' ἐφοροῦσανε φέσια· καὶ τῆς ἐσκότωσεν οὐλαὶς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζη. Τότε ἐπῆεν ὁ δράκος νὰ κοιμηθῆ, καὶ τὸ μισοκολοκυθάκι ἐξύπνησε τ' ἀδέρφια καὶ φύανε. Ἐσηκώθη ὁ δράκος τὸ πρῶτ' κ' ἡ κόραις του ἀργήσανε νὰ ἔξυπνήσουνε. Πηαίνει νὰ τῆς ἔξυπνήσῃ καὶ τῆς βλέπει σκοτωμένας. Τότε πηαίνει καὶ βάζει ἐποδήματα, ὅπου πηαίνον ἐφτὰ μίλια τῆ σκελιά²· τὰ βάλε καὶ ἔτρεχε σὰν δαιμονισμένος. Ἀμα ἤθελαν νὰ φθάσουνε τὰ κακόμοιρα τὰ παιδιὰ ἔς τὸ σπίτι, ἀκούσανε τὸ δράκο κ' ἔρχετο ὅσων νὰ πετοῦσε. Τότε τὰ παιδιὰ κρυφτήκανε σὲ μιὰ κούφια πέτρα ἑπὶ κάτω. Ἐρχεται κ' ὁ δράκος κατακουρασμένος κ' ἐπεσε νὰ κοιμηθῆ ἑπάνω ἔς ἐκεῖνη τὴν πέτρα, ὅπου ἦτανε ἑπὶ κάτω τὰ παιδιὰ. Τότε τὸ μισοκολοκυθάκι ἔκαμε τ' ἀδέρφια του κ' ἐπῆανε ἔς τὸ σπίτι, γιατί ἦτανε πολὺ ἄξιο παιδί, καὶ πῆε κ' αὐτὸς κ' ἐπῆρε τὰ ποδήματα τοῦ δράκου καὶ πῆε ἔς τὴν γενναία του καὶ τῆς λέει· «Τὸν ἄντρα σου τὸν πιάσανε κλέφταις καὶ ζητοῦνε ἢ νὰ τῶν δώσῃς οὐλο τοῦ τῶν βιὸς ἢ θὰ τὸν σκοτώσουνε· καὶ μὲ ἔστειλε νὰ μὲ φορτώσῃς λίραις· καὶ μ' ἔδωκε καὶ τὰ ποδήματά του γιὰ νὰ πιστέψῃς». Ἡ γενναία, ἄμα εἶδε τὰ ποδήματα, τὸ πίστεψε καὶ φόρτωσε λίραις τὸ μισοκολοκυθάκι, κ' ἀντὶ νὰ ταῖς πάη ἔς τοὺς κλέφταις, ταῖς πῆρε ἔς τὸ σπίτι του.

Z. A. I., σ. 420.

Παρόμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 35 («Ὁ Μισοκουλάκης») τῆς παρούσης συλλογῆς. Ἐχει τίς ἐξῆς διαφορές: Ἐπὶ τὸ μισοκολοκυθάκι ὁ ἥρωας ὀνομάζεται Μισοκουλάκης, ποῦ κάμνει πολλοὺς ἄθλους καὶ ἀντιμετωπίζει τὴ ζήλια τῶν ἀδελφῶν του, ποῦ εἶναι τρεῖς ἀντὶ ἐννιά. Στὴν ἐξέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ ὑπ' ἀρ. 35 ἀνα-

1. Πριχοῦ=πρίν.

2. Σκελιά= διασκελισμός.

φέρονται τοποθεσίες τῆς Νισύρου. Ὁ R. M. Dawkins στὸ M. G. F., σ. 15, τὸ κατατάσσει στὸν ἀρ. 328 τύπο τῶν Aarne-Thompson.

Ἰαθηνῶν: Δ. Καμπούρογλου, Παράμ. σ. 131.

ἸΗπειροῦ: Hahn I, σ. 75, ἀρ. 3, II σ. 180. Pio σ. 32.

Ζακύνθου: Λ., τόμ. 11ος, σ. 527.

Θήρας: Παρν. τόμ. 9ος, σ. 356.

Θράκης: Ἀρχ. Θρ. τόμ. 9ος, σ. 197.

Τήνου: Pio, σ. 196. Hahn I, σ. 182. Geldart σ. 174.

7

Μία φορὰ κ' ἔναν καιρὸ εἶχε ἔς ἕνα χωριὸ ἕναν ἄθρωπο πολὺ ἄρχοντα, κ' εἶχε δυὸ κόρηαις. Αὐτὸς ὁ ἄθρωπος σιγὰ σιγὰ ἔγεινεν ὄλωι διόλου φτωχὸς κ' ἐπουλοῦσε ἔς τὸ δρόμο παραμάταιαις. Μία μέρα σηκώθηκε τὸ πρῶτὸ καὶ λέει τῆς κόρης του τῆς μᾶς: «Τί θέλεις, κόρη μου, νὰ σοῦ φέρω τὸ βράδν»; Τοῦ λέει: «Ἐνα ῥολοῖ ὁποῦ τὸ χρειάζομαι». Λέει τῆς ἄλλης· ἐζήτησέ ἕνα λουλουδάκι. Ἐφνε λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἄθρωπος κ' ἐπῆρε καὶ τ' ἄλογό του, γιὰτὶ ἦτανε μακρὰ ὁ δρόμος. Ἐπῆε λοιπὸν, κ' ἀπ' τὸ πρῶτὸ ὡς τὸ βράδν δὲν ποῦλησε τίποτε, γιὰ τοῦτο οὔτε τὸ ῥολοῖ πῆρε οὔτε τὸ λουλούδι. Ἐκεῖ τὸ βράδν βράδν, ποῦ ἤθελε νὰ πάη πιὰ ἔς τὸ σπίτι, ἔπιασε μιά μεγάλη βροχὴ· αὐτὸς οὔτε παράδες εἶχε νὰ πάη νὰ μένη πουθενά, οὔτε νὰ φάη. Ἐδωκε τότε δρόμο ἔς τ' ἄλογό του, κ' ὅπου πῆαινε τ' ἄλογο, ἐπῆαινε κ' αὐτὸς. Ἐπῆε μέσα ἔς ἕνα χάνι, κατέβη κάτω ἀπ' τ' ἄλογο, κ' ἀνέβηκε πάνω, κ' ἐβρῆκεν ἕνα τραπέζι στρωμένον· ἄθρωπον ὅμως δὲν εὔρηκε. Ἐκάθησε λοιπὸν ὁ ἄθρωπος, ἔφαε κ' ἐπλάγιασε. Ἐταῖς τρεῖς ὥραις τῆς νυκτὸς ἤκουσεν ἀπ' τὸ μπαξὲ νὰ παίζον ὄργανα, ἀλλ' ἄθρωπο δὲν ἔβλεπε. Κοιμήθηκε, καὶ τὸ πρῶτ' ἐξύπνησε κ' ἀνέβη τ' ἄλογό του κ' ἔφευγε. Ἐκεῖ ποῦ φευγε, βλέπει ἕνα λουλούδι· ἐνθυμήθηκε λοιπὸν τὸν λόγον ποῦ τοῦ ἔπεν ἡ κόρη του, κ' ἐπῆε νὰ τὸ κόψη. Ἐκεῖ πηδαίει ἕνα θεριὸ καὶ τοῦ λέει: «Δὲν σὲ φτάνει ποῦ φάγεις, κ' ἐπλάγιασες, μόνο θέλεις καὶ τὰ λουλούδια; θέλω νὰ μοῦ πῆς, τί θὰ τὰ κάμης». Ὁ ἄθρωπος τοῦ εἶπεν, αὐτὸ κ' αὐτό. Τοῦ λέει τὸ θεριό: «Νὰ μοῦ τῆ φέρης τὴν κόρη, γιὰτὶ ἐγὼ θὰ ἔμαι π' ὀπίσω σου, καὶ ἅμα δὲν τῆ φέρης θὰ σὲ φάγω». Ἐπῆε λοιπὸν ὁ ἄθρωπος, ἐπῆε τὴν κόρη του καὶ τὴν ἐπῆε ἔς τὸ χάνι, κ' ἔφνε καὶ τὴν ἄφησε. Ἀμα βασίλεψεν ὁ ἥλιος, βλέπει τὸ θεριὸ κ' ἀνέβαινε, καὶ τῆς λέει: «Νὰ μὴ φοβηθῆς καὶ δὲ σὲ πειράζω». Αὐτὸ μόνον εἶπε κ' ἔφνε. Εἰς τὰς τρεῖς ἀρχίσανε τὰ ὄργανα, ἀλλὰ δὲν ἐφαίνετο ἄθρωπος. Μετὰ ἕνα μῆνα βλέπει ἔς τὸν ὕπνο της, πῶς παντρέβετο ἡ ἀδερφή της· ἐσηκώθη τὸ παρὸν καὶ τὸ εἶπε ἔς τὸ θεριό. Τὸ θεριὸ τῆς ἔδωσε τὴν ἀδεια ἕνα δύο μέραις νὰ πάη ἔς τῆς παντρειαῖς καὶ τῆς ἔδωσε καὶ πολλὰ γρόσια. Ἐπῆε

λοιπόν αὐτή, καὶ ἀντὶ τὰ κάμη δύο ἡμέραις, ἔκαμε τρεῖς, γιατί δὲν τὴν ἄφινεν ἡ ἀδερφή της. Ἔρχεται ἔς τὰς τρεῖς ἡμέραις ἀλλὰ ἔς τὰς τρεῖς ἡμέραις οὔτε παιγνίδια ὑπάρχανε πιά οὔτε τίποτε. Τὸ πωρονὸ σηκώνεται, πάει ἔς τὸν κῆπο, καὶ βλέπει τὸ θεριὸ καὶ ἐπολεμοῦσε¹ τὰ σκάση. Τὸ ἀγκάλιασε λοιπόν, τὸ φίλησε, καὶ ἀμέσως ἔγεινεν ἕνα βασιλόπουλο, γιατί αὐτὸ τὸ παιδί τὸ εἶχε καταραστῆ ὁ ἀφέντης του καὶ τοῦ εἶπε, ἂν δὲ βρεθῆ μιὰ ψυχὴ τὰ σ' ἀγαπήσῃ, ἐσὺ δὲ θὰ γείνης πιά ἄθροπος. Βλέπει λοιπόν ὁ ἀφέντης του σημαίαις ἄνω ἔς τὸ χάνι, τὸ κάταλαβε, καὶ ἤοτε καὶ τοὺς πάντρεψε, καὶ ἔτρωγαν, καὶ ἔπιναν, καὶ ἡμεῖς καλλίτερα.

Z. A. I., σ. 420.

Παρόμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 36 «Τὰ δώδεκα καράβια», μὲ ἀρκετὲς διαφορές: Τὸ ὑπ' ἀρ. 36 ἀναφέρεται σὲ ἔμπορο ποὺ εἶχε 12 καράβια καὶ ποὺ ναυάγησαν. Εἶχε τρεῖς κόρες ἀντὶ δύο. Ὁ μῦθος ἐντάσσεται στὸ νισύρικο περιβάλλον μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τοπίων τοῦ νησιοῦ καὶ γενικὰ ἡ ἐξέλιξί του παίρνει μεγάλου-τερεὴ ἀνάπτυξη.

Ὁ R. M. Dawkins στὸ M. G. F., ἀρ. 15 «The Gift to the youngest daughter (τὸ δῶρο τῆς μικρότερης κόρης), γιὰ τὴν ἀπόδοσή του στα ἀγγλικά χρησιμοποίησε τὸ κείμενο τοῦ ἀνωτέρω παραμυθιοῦ. Τὸ κατατάσσει στὸν τύπο ἀρ. 432 καὶ 425-6 τῶν Aarne-Thompson.

Κύπρου: Α. Σακελλαρίου, «Κυπριακά» τόμ. 2, σ. 325. Garnett σ. 152.

Ἀθηνῶν: Δ. Καμπούρογλου, Παραμ. σ. 85. Garnett σ. 3.

Ἡπείρου: Ρίο σ. 16. Hahn σ. 97, No 7. Geldart σ. 37.

Ζακύνθου: Α. τόμ. 10ος, σ. 433: Ἡ βασιλοπούλα καὶ τὸ φίδι.

Θήρας: Πάρν., τόμ. 9ος, σ. 364.

Θράκης: «Θρακικά», τόμ. 6ος, σ. 334, 469, 16ος, σ. 105, 17ος σ. 97.

Κῶ: Dieterich σ. 456.

Μυκόνου: Roussel, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 97.

8

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνον ἦτον ἕνας βασιλιάς, καὶ εἶχε τρεῖς κόραις. Ὁ βασιλιάς ἐβουλήθη τὰ κάμη τῶν κορῶν του τρεῖς παλάτια. Ἀφοῦ λοιπόν ἐτελείωσε τὰ παλάτια, ἐπῆρε τὰς κόραις του καὶ ἐπῆε τὴν κάθε μιὰ εἰς τὸ παλάτι της καὶ εἶπεν τῶν, ὅτι πλαγιάσετε, τὰ δούμε, τί ὄνειρο θὰ μὲ δῆτε. Ἐπλάγιασαν λοιπόν ἡ κόραις. Ἀφ' οὗ ἐξημέρωσεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, ἐσηκώθηκεν ἡ πρώτη καὶ ἐπῆεν ἔς τὸν πατέρα, τὸν ἐπροσκύνησε, φίλησε τὸ χέρι του καὶ ἐχαιρέτη-

1. Ἐπολεμοῦσε= προσπαθοῦσε, ἀγωνιζόταν.

σέν του και τοῦ εἶπεν· «Καλημέρα, πατέρα.—Καλή σου ἡμέρα, κόρη μου, τί ὄνειρο μέ'δες ἀπόψε;—Σὲ εἶδα πατέρα, καὶ ἦσαν μέσα ἔς τὴ θάλασσα καὶ ἑκαθούσων ἔς ἓνα ὀλόχρυσο συζατέ¹ κ' ἔλαμπες ἄσάν τὸν ἥλιο). Ὁ πατέρας τὸ ἐχάρηκε καὶ λέει· «Εἶδα, κόρη μου, πῶς μ' ἀγαπᾷς καλά». Ἐπειτα λοιπὸν πηγαίνει καὶ ἡ δευτέρα, τοῦ ἐφίλησε καὶ αὐτὴ τὸ χέρι, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐχαίρησε, τὴν ἐρώτησε τί ὄνειρο τὸν εἶδε. Ἡ κόρη τοῦ λέει· «Σὲ εἶδα ἔς ἓνα καράβι, καὶ ἑκαθούσων ἄνω σὲ μιὰ καρέκλα μαλαματένια, κ' ἔπιασα κ' ἐγέμισσα τὸ τσουμποῦκι καὶ ἑκαπνίζεις». Τότε λοιπὸν ἦρτε καὶ ἡ τρίτη, ἐχαίρησέ τον καὶ τῆς λέει· «Τί ὄνειρο μέ εἶδες»; Ἡ κόρη τοῦ λέει· «Ἐγώ, πατέρα, εἶδα τὸ φεγγάρι κ' ἓνα ἄστρο, κ' ἔπιασεν τὸ φεγγάρι κ' ἐγειρεν τοῦ ἄστρου νὰ πλυθῆ. Λοιπὸν πατέρα, ἐξήγησε τὸ ὄνειρο, διότι ἐγὼ δὲν ἠμποροῦ». Ὁ πατέρας τοῦ ἑβαροφάνηκε πολὺ καὶ εἶπε· «Μήπως ἐσὺ θὰ βασιλεύης καὶ θὰ σοῦ γείρω νὰ πλύνῃς τὰ χέρια σου»; Τί κάμνει λοιπὸν ὁ βασιλιάς; Κράζει ἓνα δοῦλο του κρυφὰ καὶ τοῦ λέει· «Πάρε τὴν κόρη μου τὴν μικρὴ καὶ πάρε τὴν μακρὰν 15 ὥραις ἔς τὸ βοννὸ καὶ ἀφήσε τὴν νὰ τὴ φᾶν τὰ θεριά». Τί κάμνει λοιπὸν ὁ δοῦλος; Ἐπῆε καὶ ἀπέλυσε δυὸ ἀλόατα. Πηγαίνει καὶ λέει τῆς κόρης· «Ἐρχεσαι βασιλοπούλα, νὰ πᾶμε, ὅπου ἀγόρασεν ὁ πατέρας σου ἓνα ὀμοροφο περιόλι, γιὰ νὰ σιργιανίσουμε»²; Ἡ κόρη ἑπαρδέχτηκε, μὴ ἠξέροντας τὸ σκοπὸ τοῦ πατέρα της. Ἐκαβαλίκεψαν κ' οἱ δυὸ καὶ περιπατοῦσαν 15 ὥραις, ἕως ἡ ἡμέρα νύχτωσε. Λέει λοιπὸν ὁ δοῦλος ἔς τὴν κόρη· «Νὰ σὲ ἀφήσω ἀπ' ἐδῶ, ἄεις ἔς τὴν πόλην»; Ἡ κόρη τοῦ εἶπεν· «Πάω, μήπως δὲν ἔχω ἑμάτια»; Τότε λοιπὸν ὁ δοῦλος δὲν ἑκατέβηκεν ἀπ' τ' ἄλλο, ἀλλ' ἑπερπάτει ὡς ποῦ καὶ ἑξημέρωσε ἡ ἄλλη ἡμέρα. Τότε λέει πάλαι τῆς κόρης· «Τώρα, βασιλοπούλά μου, ἄεις μέσ' ἔς τὴν πόλην»; Ἡ κόρη τοῦ λέει· «(Δ)ὲν ἠμποροῦ νὰ πάω»· γιὰ τὴν ἦταν νύχτα. «Κάθησε, λέει ὁ δοῦλος, καὶ περιμένε νὰ πάω νὰ φέρω ξύλα νὰ τὰ φορτώσουμε καὶ νὰ φύουμε». Ἡ κόρη τοῦ λέει· «Ποῦ εἶναι τὸ περιόλι, ποῦ μοῦ εἶπες»; Λέει της ὁ δοῦλος· «Εἶναι πολὺ μακρὰ καὶ ἑμετάνοιωσα, ποῦ σ' ἔφερα μαζί». Τότε τῆς ἑστρωσεν ἓνα συζατέ ἔς ἓνα δέντρο ἄνω καὶ κάτω, τῆς ἀφήκε ψωμί καὶ φαί καὶ ὁ δοῦλος παραμέρισεν· ἑκαμε ξύλα, ἑφορτώσε τ' ἄλλο κ' ἑφυε. Περιχοῦ νὰ φύῃ, ἑδεσε ἔς ἓνα δέντρο μιὰν ἀγκλοῦπα³. Ὁ ἀέρας ἑχτύπη τὴν ἀγκλοῦπα, καὶ ἡ κόρη ἐνόμιζε, πῶς ἀκόμη κάμει ξύλα. ἑΠεριμένε ἡ κόρη ὡς ὅτου ἐνύχτωσε καλά. Λέει λοιπὸν ἡ κόρη· «Τόσον καιρὸ κάμει ξύλα, ποῦ θὰ τὰ φορτώσῃ; Ἄς πάω νὰ δῶ». Πηγαίνει, βλέπει, πῶς ὁ χτύπος ποῦ ἦκουε, ἦταν ἡ ἀγκλοῦπα· κλαίει καὶ ὀδύρεται καὶ δὲν ἑξερε τί νὰ κάμῃ, ὅπου ἦταν ἔς τὸ βοννὸ κ' ἐφουβᾶτο ἀπὸ τὰ θεριά καὶ ἀπὸ ἀθρώπους ἀκόμα. ἑΒγαίνει ἄνω ἔς ἓνα δέντρο, ἑβγάλλει τὸ ζω-

1. Συζατέ= (λέξ. τουρκ.) μικρὸ λεπτὸ χαλί.
2. Σιργιανίσουμε=(ἀπὸ τὸ σεργιανῶ) νὰ τὸ δοῦμε.
3. Ἄγκλοῦπα=νεροκολόκυθο.

νάρι της και ἐδέθηκε, γιὰ νὰ μὴ πέση κάτω τὴ νύχτα ποῦ θὰ κοιμηθῆ. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπον ἐξημέρωσε. Ἡ κόρη ἠκατέβηκε ἀπ' τὸ δέντρο, καὶ συλλογίζου-
 το, ποῦ νὰ πάη καὶ ποῦ νὰ περάσῃ, ἐπειδὴ κατάλαβε πιά, πῶς ὁ πατέρας της
 τὴν ἐξώρισε γιὰ τ' ὄνειρο ποῦ τοῦ εἶπε. Ἡ κόρη ἐπερπατοῦσε ὄρη καὶ βουνά,
 ἢ νὰ τὴ φᾶνε τὰ θεριά, ἢ νὰ βρῆ ἀθρόπους. Ἐκεῖ λοιπὸν παρουσιάστη μέσα
 ἔς ἕναν κάμπο καὶ φαίνεται μπροστά της ἕνα ἄσπρο πρῶμα. Λέει : « Ἄς τρέξω,
 νὰ φτάσω αὐτὸ τὸ ἄσπρο, νὰ δῶ τί πρῶμα εἶναι » ; Ἐφθασε λοιπὸν τὸ ἄσπρο,
 καὶ τὸ ἄσπρο ἦτανε πόργος. Βλέπει πόρταις ἀνοιχταῖς, μπαίνει μέσα, βγαίνει
 ἔς τὸ παλάτι καὶ βλέπει κρέατα, ἀρνιά κρεμασμένα, ἐλάφια. Ἡ κόρη πεινα-
 σμένη καὶ κουρασμένη, ἄθροπο δὲν εἶχε κεῖ, καὶ λέει μόνη της : « Κ' ἔτσι χα-
 μένη, κι ἄλλιῶς χαμένη ἄς μαερέψω νὰ φάω ». Ἐφραε, ἔπειτα ἔστρωσε τὸ
 τραπέζι καὶ πῆε καὶ κρύφτηκε ἄνω ἔς μιὰ λεμονιά τοῦ περιβολιοῦ, γιὰ
 ἐφουβᾶτο ἢ κόρη μήπως τὸ σπίτι ἦτανε κανενὸς θεριοῦ. Ἐτὰ ἡλιοβασιλέμα-
 τα ἄρουκα ζαλοπατήματα μεάλα ἐκεῖ βλέπει ἕνα δράκο κ' ἦρτε ἔς τὸ παλάτι
 εἶδε τὸ τραπέζι στρωμένο, ἔκατσε, ἔφραε, ἦπιε, εὐχαριστήθηκε ὁ δράκος, καὶ
 λέει : « Ποιὸς ἄθροπος μοῦ κάμε αὐτὴ τὴν καλωσύνη » ; Ἡ κόρη ἐφουβᾶτο
 νὰ φανερωθῆ. Ἐπερίμενε ἢ κόρη ὡς ὅτου νὰ κάμῃ τὸ δράκο νὰ μὴσῆ¹, κ' ἔτσι
 νὰ παρουσιαστῆ. Ὁ δράκος ἐφώναξε : « Μάτια μου, φῶς μου, παρουσιάσου,
 κ' ἐγὼ δὲν θὰ σὲ πειράξω ἂν εἶσαι ἄντρας, θὰ σὲ κάμω βασιλιά, ἂν εἶσαι κό-
 ρη, βασίλισσα ». Ἡ κόρη φοβούντανε νὰ φανερωθῆ. Ὁ δράκος ἐσηκώθη, ἔφραε
 καὶ ἦπιε, καὶ πῆε πάλαι ἔς τὸ κνηγί του. Ἡ κόρη ἐπῆε πάλαι ἔς τὸ παλάτι,
 ἐπλυνε τὰ οὐλα, διώρηωσε τὸ σπίτι, ἐμαέρεψε, ἔφραε, ἔστρωσε τὸ τραπέζι καὶ
 κρύφτηκε ἔς τὸ ἴδιο μέρος. Ἦρτ' ὁ δράκος, βλέπει πάλαι τὸ τραπέζι στρω-
 μένο καὶ τὸ σπίτι διωρθωμένο. Ὁ δράκος ἀρχινᾷ νὰ μὴ θέλῃ νὰ φάῃ μονάχος,
 ἀλλὰ νὰ φωνάξῃ : « Μάτια μου, φῶς μου, ποιὸς εἶσαι, ποῦ κάνεις αὐτὴ τὴν
 καλωσύνη » ; Δὲν ἐστάθηκε τέλος πάντων τρόπος νὰ παρουσιαστῆ ἢ κόρη,
 ἀλλ' ἐπέρασε καὶ τὴ νύχτα ἐκεῖνη ἔς τὴ λεμονιά. Ἀφοῦ ἐξημέρωσε, ἔφραε ὁ
 δράκος κ' ἔφνε. Ἐρχεται πάλαι ὁ δράκος τὸ βράδυ, βλέπει τὰ ἴδια. Ὁ δράκος
 δὲ θέλει νὰ φάῃ μοναχὸς του, ἂν δὲν παρουσιαστῆ ἢ κόρη. Ἦρχισε νὰ φωνά-
 ξῃ : « Μάτια μου, φῶς μου, παρουσιάσθου, μὴ μὲ φοβάσαι καὶ δὲ θὰ σὲ πει-
 ράξω ». Ἦρχισε νὰ δοκίμει μετὰ τὰ ἄστρα, μετὰ τὸ φεγγάρι, μετὰ τὸν οὐρανὸ. « Ἄν
 σὲ πειράξω, ἔλεγε, αὐτὸς νὰ μὲ κάψῃ ». Ἀφοῦ ἢ κόρη ἄκουσε τὸ ἄμοσμα², πα-
 ρουσιάστηκε. Ὁ δράκος τῆς ἔκαμε τόσαις χαραῖς : « Γιατί, κόρη μου, δὲν
 παρουσιάστης ἀπὸ χθὲς καὶ προχθὲς, μόνο μὲ τυραννεῖς τὸ δυστυχῆ ; Κάτσε
 νὰ φᾶμε, νὰ πιῶμε, καὶ ἀπὸ σήμερα ἐσὺ νὰ γνωρίζῃς ἐμένα πατέρα, κ' ἐγὼ
 σένα κόρη ». Ἀφοῦ ἔφραε, τῆς εἶπε : « Ποῦ ἦσουν ; ποῦ εὐρέθης, τέτοια βασι-
 λοπούλα, νὰ ῥτῆς μέσα ἔς τὰ βουνά » ; Ἡ κόρη τοῦ ἐδιηγίθηκε τὰ πάθη της.

1. Νὰ μὴσῆ=νὰ ὀμόσει, νὰ ὀρκισθεῖ.

2. Ἄμοσμα= ὄρκος.

Ἐκοιμήθηκαν, καὶ ἀφοῦ ἐξημέρωσεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα, ἐσηκώθηκε πάλαι ὁ δράκος καὶ λέει τῆς κόρης : «Τώρα κάθου μέσ' ἔς τὸ σπίτι σου, τρῶε, ξεφάντονε, μὰ πῶς εἶσαι μοναχὴ μὴ φοβᾶσαι». Ἐκεῖ λοιπὸν ἐπεράσασι δυό, τρεῖς πέντε ἡμέραις ὅπου ἦτον ἡ κόρη μοναχὴ. Μιὰν ἡμέρα τοῦ λέει : «Πατέρα, ὡς πότε θὰ πηλαίης ἔς τὸ ἄβι¹; Κάθησε νὰ σὲ ἴδῶ, νὰ μὲ ἴδῃς, νὰ περάσω μιὰν ἡμέρα μαζῆ σου». Ὁ δράκος τῆς εἶπε : «Νὰ καθήσω γιὰ τὸ χατῆρί σου». Καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἔκατσε μαζῆ της δυὸ τρεῖς ἡμέραις. Ἀφοῦ ἐκάθοντο μιὰν ἡμέρα κ' ἔλεε ἡ κόρη τὰ πάθη της καὶ ἐκεῖνος τὰ δικά του, τοῦ λέει : «Ἐλα, πατέρα, νὰ σὲ φερῶ». Ἐκεῖ ποῦ τὸν ἐφείριζε, εἶδε ἄνω ἔς τὸ κεφάλι του ἓνα πανὶ δεμένο. Λέει του : «Τί εἶναι, πατέρα, αὐτὸ τὸ πανί ; Τί ἔχει μέσα» ; «Αὐτὰ εἶναι, κόρη μου, τὰ κλειδιά τῶν μαγαζειῶν μου. Τώρα ἀφοῦ καὶ εἶδες τὰ κλειδιά, πάρ' τα, καὶ ἀφοῦ φύω ἐγὼ, ἄνοιγε τὰ μαγαζεῖα νὰ διασκεδάζης, ὅπου εἶναι μέσα διάφοροι θησαυροί». Ὁ δράκος ἄμα τῆς ἔδωσε τὰ κλειδιά, ἔξημέρωσε ἡ ἄλλη ἡμέρα καὶ ἐπῆε ἔς τὸ κυνήγι· ἀλλὰ τῆς εἶπε : «Θωρεῖς, κόρη μου, τὰ 40 μαγαζεῖα; Ἄνοιξέ τα· τὸ τελευταῖο μὴν τ' ἀνοίξης, γιὰτὶ θὰ πάθης». Ἐφυνεν ὁ δράκος. Ἐσηκώθη ἡ κόρη καὶ ἐπῆε νὰ διασκεδάσῃ ἔς τὰ μαγαζεῖα. Ἄνοιξε ὅλα τὰ μαγαζεῖα, ἀμὲ τὸ τελευταῖο ἐκεῖνο δὲν τ' ἀνοίξε ἴσα μὲ τρεῖς ἡμέραις. Ἐν ταῖς τρεῖς ἡμέραις ἀπεφάσισε καὶ τ' ἀνοίξε. Βλέπει τὸ μαγαζὶ καὶ δὲν εἶχε τίποτε· ἐκεῖ εἶδε, πῶς ἐξέφεγγε τὸ μαγαζὶ ἀπὸ ἓνα παραθυράκι, κ' ἦτανε ἡμισάνοιχτο. Ἄνοίει τὸ παραθυράκι, θωρεῖ ἄλλο περιόλι βασιλικό· ἤρχετο ἀέρας μυρισμένος, ἐπειδήτις καὶ εἶχε δέντρα διάφορα. Τῆς ἄρεσε νὰ πάῃ νὰ πάρῃ τὸ πλουμί² της καὶ νὰ κάτῃ νὰ πλουμίξῃ. Ἐκεῖ ἔρχεται ἓνα πουλάκι δόλοχρυσο καὶ καθίζει ἔς τὴν λεμονιά καὶ λέει ἔς τὴν κόρη :

«Κοῖμα ἔς τὴν κόρη,
καὶ ἔς τὸ πρεπό της
καὶ ἔς τὴν ἐμμορφιά της !
καὶ ταῖζει τὴν ὁ δράκος
μέσ' ἔς τ' ἄνθη, μέσ' ἔς τὰ λούλουδα,
νὰ τὴν παχύνῃ, νὰ τὴν μορφύνῃ,
νὰ τὴν ἐσφάξῃ, καὶ νὰ τὴν φάῃ».

Ἡ κόρη ἐφοβήθηκε καὶ λέει : «Γι' αὐτὸ μὲ καλοπιάνει· μοῦ φέρνει τόσα φαγιά, νὰ μὲ παχύνῃ, νὰ μὲ φάῃ». Ἐπαράτησεν ἡ κόρη τὸ πλουμί της καὶ τὴν χαρὰ της, κ' ἦτον λυπημένη. Ἦρτε ὁ δράκος τὸ βράδυ καὶ τὴν βλέπει λυπημένη· τῆς λέει : «Τί ἔχεις, κόρη, καὶ εἶσαι λυπημένη ; Μήπως ἀνοίξῃς τὸ μαγαζεῖο; Τοῦ λέει ἡ κόρη τὰ ὅσα τῆς εἶπε τὸ πουλί. Τότε τῆς λέει ὁ δράκος : «Ὁχι, κόρη μου, ἐγὼ εἶχα κόρη ὡσὰν ἐσένα καὶ γεναῖκα, καὶ πέθανε ἀπὸ τὰ

1. Ἄβι = κυνήγι (λέξ. λατινική).

2. Πλουμί = τὸ ὑψασμα ποῦ κεντοῦσε.

λόγια, ἴπου τῆς εἶπε τὸ πουλί· ἀλλὰ σύ, κόρη μου, μὴ τοῦ πιστεύῃς τοῦ που-
λιοῦ, γιατί αὐτὸ θέλει νὰ σᾶς ἴπεθάνη ἐσᾶς καὶ νὰ χαίρεται αὐτό. Ἄλλὰ θωρεῖς,
γιὰ τὸ γινᾶτι του νὰ πηγαίνῃς νὰ καθίῃς ἐκεῖ καὶ νὰ χαίρεσαι, καὶ ἅμα ἔρητη
πάλαι νὰ σοῦ ἴπη τὰ ἴδια λόγια, νὰ τοῦ ἴπῃς καὶ σύ:

Κοῖμα ἴς τὸ πουλάκι,
κοῖμα ἴς τὸ πρεπό του,
κ' εἰς τὴν ἐμμορφιά του,
καὶ ταῖζει το ὁ βασιλιάς,
μέσ' ἴς τ' ἄνθη, μέσ' ἴς τὰ λούλουδα,
γιὰ νὰ τὸ σφάξῃ
νὰ φᾶω τὸ κρέας του νιόνυφη,
ἴπου θὰ πάρω τὸ βασιλόπουλο,
κ' εἰς τὸ φτερό του
νὰ κοιμηθῶ νιόνυφη,
καὶ τὸ γαῖμά του,
νὰ τὸ πιῇ ὁ πατέρας μου
μέσ' ἴς τὸ φιοφιορένιο¹ τάσι.

Τότε ἐφοβήθηκε τὸ πουλί καὶ ἴποτινάχτηκε καὶ ἔφνε ἡ μιά του φτεροῦδα.
Ἐο βασιλιάς εἶδε τὸ πουλί μαδισμένο καὶ λέει τοῦ περιολάρη : «Τί ἔχει τὸ που-
λί καὶ ἴμάδησε» ; Καὶ εἶπε τοῦ περιολάρη νὰ παραβλέπη καὶ νὰ ἴδη, ποιός
εἶναι πὸν μαδεῖ τὸ πουλί. Ἐο περιολάρης παρόκατσε σὲ μιά λεμονιά κ' εἶδε
τὴν κόρη, ἴπου ἴφιλονεικοῦσε μὲ τὸ πουλί. Ἄμα εἶπεν ἡ κόρη τὰ λόγια, ἴπου
τοῦ εἶπε καὶ πρῶτα, ἴποτινάχτηκε πάλαι καὶ ἴμάδησε καὶ ἡ ἄλλη του φτε-
ροῦδα. Ἐο περιολάρης ἐπῆε καὶ τὸ εἶπε τοῦ βασιλιά. Ἐθέλησε ὁ βασιλιάς
νὰ ἴπή κ' ἐκεῖνος νὰ ἴδη καὶ τὴν κόρη. Ἐπῆε λοιπὸν ὁ βασιλιάς καὶ ἴφυλά-
χτηκε ἴς τὴ λεμονιά. Ἐκεῖ ἴητε ἡ κόρη μὲ τὸ πουλί ἴς ταις φιλονεικίαις καὶ
εἶπε τὰ λόγια τὰ συνειθισμένα. Τὸ πουλί ἅμα ἴκουσε ἀπ' τὴν κόρη τὸ
τραοῦδι, ἴποτινάχτηκε κ' ἐμάδησε καὶ ἡ νορά του. Ἐο βασιλιάς ἴφοβήθηκε
τὴν κόρη νὰ μὴν πάθη τίποτε, καὶ λέει ἴς τὴν μάννα του νὰ ἴπή νὰ τὴν
προξενέψη, καὶ νὰ τῆς ἴπή καὶ τ' ἄλεσίδι του. Ἐτσι λοιπὸν ἡ βασίλισσα
ἔκαμε ὅ,τι τῆς εἶπε ὁ γυιός της. Ἐο δράκος ἴξερε τὰ προμέλλοντα καὶ λέει
ἴς τὴν κόρη : «Ἄῤριο θὰ σοῦ ἴρητη προξενιά καὶ θὰ σοῦ φέρῃ καὶ τ' ἄλεσίδι του,
ἀλλ' ἐσὸν νὰ τὸ πάρης νὰ τὸ κρεμάσῃς ἴς τὸν τοῖχο καὶ νὰ βάλῃς ἴπάνω τὸ λῦ-
χνο». Ἐο κόρη ἔκαμε ὅπως τῆς εἶπε ὁ πατέρας της.

Ἐο βασίλισσα ἅμα εἶδε, πῶς τ' ἄλεσίδι τὸ κρέμασε ἴς τὸ λῦχνο, ἐλοπίθη
πολὸν καὶ ἐπῆε καὶ τὸ εἶπε τοῦ γυιοῦ της. Τῆς λέει : «Δὲν πειράζει· ξαναπή-
γαινε κ' ἄῤριο καὶ ἴπάρε της τὰ βραχιόλια σου». Ἐο πατέρας τῆς κόρης, ὁ δρά-

1. Φιοφιορένιο = ἀπὸ πορσελάνη λεπτή.

κος, τῆς εἶπε ἀπὸ βραδύς: «Ἄμα σὲ φέρῃ τὰ βραχιόλια, νὰ φωνάξῃς τῶν κουλουκιῶν¹ καὶ νὰ τὰ περάσῃς ᾽ς τὸ λαιμό των». Ἐκαμε πάλαι ὅπως τῆς εἶπεν ὁ ἀφέντης της. Ἡ βασίλισσα ἐλυπήθηκε πολὺ καὶ τὰ εἶπε ᾽ς τὸ γιοῦ της, καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν πηγαίνει πιά. Ὁ βασιλιὰς παρακάλεσε τὴν μάνα του νὰ ᾽πάῃ καὶ αὐριο καὶ νὰ τῆς ᾽πάρῃ τὸ μαργαριτάρι. Ὁ ἀφέντης εἶπε πάλαι ᾽ς τὴν κόρη νὰ κόψῃ τὰ μαργαριτάρια ᾽ς τὰ πουλιὰ νὰ τὸ φᾶνε. Ἐκαμε πάλαι ὅπως τῆς εἶπεν. Ἡ βασίλισσα ᾽πάει ᾽ς τὸ βασιλιὰ κ' ἔκαμε παράπονα, καὶ εἶπε, ὅτι δὲν ᾽πάει πιά. Ὁ βασιλιὰς εἶπε νὰ ᾽πάῃ κι αὐριο, νὰ ᾽πάῃ τὸν ἀρραβῶνα καὶ θὰ τὸν δεχτῆ. Ὁ δράκος εἶπε ᾽ς τὴν κόρη: «Αὐριο θὰ ᾽ρτῇ ἡ βασίλισσα νὰ φέρῃ τὸν ἀρραβῶνα καὶ νὰ τὸν δεχτῆς μὲ χαραῖς, νὰ κάμῃς μετάνοια, νὰ φιλήσῃς τὸ χέρι της, καὶ νὰ βάλῃς τὸ δαχτυλίδι». Ἦρθε ἡ βασίλισσα τὸ πωρὸν, καὶ ἔκαμεν ἡ κόρη, ὅπως τῆς εἶπεν ὁ ἀφέντης της. Τότε λοιπὸν ἐκάμασι χαραῖς καὶ ᾽στεφανώθηκαν.

Σὲ 15 ᾽μέραις εἶπεν ὁ δράκος ᾽ς τὴν κόρη: «Ἐγώ, κόρη μου, ἔχω ἓνα ἄσκημο συνήθειο, καὶ μὲ πιάνει σελήνιο², καὶ ταράζω χάμον μιὰ δυὸ ὥραις». Ἐπιασεν ὁ ἴδιος καὶ ἀκόνισε τὸ μπαλτᾶ καὶ εἶπε ᾽ς τὴν κόρη του: «Ὅταν θὰ μὲ πιάσῃ τὸ σελήνιο, νὰ ᾽χῃς διαταγμένα δέκα παλληκάρια νὰ φυλάουν, καὶ ὅταν θὰ ταράζω, νὰ πιάσῃς τὸ μπαλτᾶ νὰ μοῦ κόψῃς τὸ κεφάλι· κι ἄμα θὰ κόψῃς τὸ κεφάλι μου, ν' ἀρπάσῃς τὸ κορμί μου καὶ νὰ διατάξῃς τὰ παλληκάρια νὰ μὲ κάτσουν καὶ θὰ γείνω ἓνας θρόνος μαλαματένιος νὰ κάθῃσαι μέσα, καὶ τὸ κεφάλι μου νὰ τὸ πάρῃς νὰ τὸ χώσῃς μέσα ᾽ς τὸν κάμπο, καὶ θὰ ᾽βγῇ δέντρο νὰ πιάσῃ οὐλο τὸν κάμπο μὲ τὰ κλώνια, καὶ ἀφ' ἐσπέρας θ' ἀνθῇ τὸ μαργαριτάρι καὶ ἀπὸ τὸ πωρὸν θὰ εἶναι ᾽ποκάτω στρώμα· καὶ σὺ νὰ ᾽βγάλῃς ντελάλη νὰ διαλαλήσῃ ᾽ς οὐλο τὸν κόσμον νὰ ἔρχονται νὰ πέρουν τὸ μαργαριτάρι καὶ νὰ πολυχρονίζουσι ἐσένα καὶ νὰ μακαρίζουσι κ' ἐμένα». Ὅπως τὴν ἐδιόρισε, ἔκαμε ἡ κόρη.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποῦ ἔφυνεν ἡ κόρη ἀπὸ κοντὰ ἀπὸ τὸν πρῶτό της πατέρα, ἔφυναν καὶ τὰ πλούτη του καὶ τὰ καλά του. Ἐτσι λοιπὸν ἔμαθεν, ὅτι ἦβγε μιὰ βασίλισσα καὶ ἐλεημονοῦσε τὸν κόσμον οὐλο, φτωχοὺς καὶ ἄρχοντας, ἐπῆρε λοιπὸν τοὺς δούλους του, καὶ ᾽πῆε ᾽ς τὴν κόρη μὲ 40 καμήλαις. Ἡ κόρη ἐκάθετο ᾽ς τὸ παραθύρι κ' εἶδε τὸν πατέρα της καὶ ᾽γνώρισέ τον καὶ τὸ εἶπεν εἰς τὸν ἄντρα της. Ἐκατέβηκαν λοιπὸν, ἄνοιξαν τὴν πόρτα καὶ ἔκαμαν μετάνοια καὶ ᾽φίλησαν τὸ χέρι του. Τότε λοιπὸν ἡ κόρη ἔκαμε τραπέζι μεγάλο καὶ προσκάλεσε ὅλους τοὺς μεγιστάνους καὶ ἐδειπνήσασιν. Τότε ἐσηκώθηκε ὁ πατέρας κ' ἔπιασε τὸ λιανόμπρικο³ νὰ πλύνῃ τὰ χέρια της· ἡ κόρη ἄμα τὸν εἶδε, ἔπεσε καὶ ᾽λιοθύμησε. Ὁ πατέρας ἔγειρε νερὸ ᾽ς τὴν κόρη καὶ ξελιοθύμησε καὶ λέει:

1. Κουλούκια=τὰ σκυλιά.
2. Σελήνιο= σεληνιασμός.
3. Λιανόμπρικο= τὸ μικρὸ μπρίκι.

«Τί ἔχεις, βασιλοπούλά μου»; «Ἐγὼ εἶδα, εἶπεν ἡ κόρη, ὄνειρο, ὅτι θὰ μοῦ γείρῃς νὰ πλωθῶ, καὶ με̃ ἐξώρισες ᾽ς τὰ βουνά, καὶ σήμερα τὸ κάνεις ὁ ἴδιος». Τότε λοιπὸν ἐγνωρίσθησαν ὁ βασιλιάς με̃ τὴν κόρη του, καὶ τοῦ ἐφόρτωσε 40 καμήλαις, καὶ ᾽πῆε ᾽ς τὸ βασιλείον του καὶ ἐκάθησε καθὼς πρῶτα.

Z. A. I, 421-424.

Τύπος ἀρ. 725 τῶν Aarne-Thompson.

Ἑπείρου: Hahn No 45.

Ἀστυπάλαιας: Geldart, σ. 154. Ρίο σ. 159.

Σύμης: Εἰρ. Μοσκόβη «Παραμύθια τῆς πατρίδας μου», σ. 80. Ἡ ἄτυχη βασιλοπούλα.

Πόντου: Ἀρχ. Πόντου I, σ. 185.

Καππαδοκίας: M. G. in A. M. σ. 359-358.

Φαράσα: M. G. in A. M. σ. 537.

9

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸν εἶχεν ἓνα βασιλιά. Αὐτὸς ὁ βασιλιάς εἶχεν ἓνα δοῦλον ἀράπη, κ' ἡ γυναῖκα του τὸν ἀγάπαιε ἐφτὰ χρόνια· καὶ μετὰ τὰ ἐφτὰ χρόνια ἀπέθανεν ὁ ἀράπης κ' εἰς τῆς σεράντα ᾽μέραις ᾽ποῦ ᾽πέθανεν, ἐπῆε καὶ τὸν ἐξέχωσε κ' ἔβγαλε τὰ δόντια του, τὰ ᾽μμάτια του καὶ τὸ κάρκανό του κ' ἐπῆεν τα τοῦ χρυσοχοῦ, καὶ τὰ ᾽μμάτια ἔκαμε δαχτυλίδια κ' ἔβαλέν τα δαχτυλιδό-πετραις, καὶ τὸ κάρκανόν του τό ᾽καμε λαῖνα κ' ἔπινε νερό, καὶ τὰ δόντια τὰ ᾽πῆε τοῦ παπουτσοῦ καὶ τῆς ἔκαμε παπούτσια καὶ τὰ ᾽βαλε μπρόκαις. Καὶ μετὰ ἓνα χρόνο ἤθελε νὰ τὸ φανερώσῃ ᾽ς τὸν ἄντρα της. Τότε ἅμα τρώανε μιὰ ᾽μέρα, τοῦ ᾽πε τοῦ βασιλιά: «Νὰ σοῦ ᾽πῶ ἓνα μῦθο»; Λέει: «Πέ μου», καὶ τοῦ ᾽πε: «Τὰ θωρῶ, φορῶ, τὰ μασσῶ, πατῶ, κὶ ἀπ' τὸ νοῦ πίνω νερό». Αὐτὸς λοιπὸν ὁ βασιλιάς ἤμπε ᾽σὲ συλλοῇ καὶ ἐσκέφτετο νύχτα καὶ ᾽μέρα καὶ δὲν ἤμπόρει νὰ ξεδιλήσῃ τὸν μῦθο. Ἐπειτα ἐκάλεσε τὴ δωδεκάδα του καὶ τὴν εἶπε νὰ σκεφθοῦν νὰ ξεδιλήσουν¹ τὸν μῦθο, ὅμως κ' ἐκεῖνοι δὲν ἤμπό- ρεσαν νὰ τὸν ξεδιλήσουν.

Ἐσκέφθη λοιπὸν ὁ βασιλιάς νὰ ᾽πάῃ ᾽ς ἄλλον τόπο νὰ ξεδιλήσῃ τὸν μῦθο, γὰρ νὰ τοῦ λείψῃ ἡ ἀπορία. Ἐπῆρε λοιπὸν τὴ δωδεκάδα του κ' ἐπήγαιεν. Ἐκεῖ ᾽ποῦ ᾽πήγαιαν, εἶδαν ἓνα κάμπο σιτάρι σπαρμένο κ' ἦτον τὸ σιτάρι ρούμελη. Λέει λοιπὸν ὁ βασιλιάς: «Αὐτὸς ὁ κάμπος, ἐκεῖνος ᾽ποῦ τὸν ἔχει σπαρμένο, ᾽δικός του εἶναι, ἢ δὲν εἶναι»; Ἐκεῖνοι τοῦ λέουν: «Γίνεται, ἂν δὲν εἶν' ᾽δι-

1. Ξεδιλήσουν= νὰ ξεδιαλύνουν, νὰ ἐξηγήσουν.

κός του, νά τόν σπειρήν); Λέει ἔπειτα ὁ βασιλιάς: «Δὲν ἐκαταλάβετε τί σᾶς εἶπα· ἄρά γες τὸν ἔχρουστᾶ ἢ δὲν τὸν ἔχρουστᾶ); Ἐπηαῖναν λοιπὸν καὶ Ἐπηαῖναν. Ἐπῆαν ᾿ς ἓνα χωριό. Ἐκεῖ ποῦ ἔμπαν λοιπὸν μέσ᾿ ᾿ς τὸ χωριό, ἠδῶσαν ἓνα σπίτι. Χτυπᾶ ὁ βασιλιάς τὴν πόρτα, καὶ ἀνοίξεν ἓνας γέρος. Λέει τοῦ ὁ βασιλιάς: «Καλησπέρα, γέρο». «Καλῶς τὸν βασιλιά». Λέει ὁ βασιλιάς τοῦ γέροντος: «Δὲν μὲ λημονεύετε¹ ἀπόψε ᾿ς τὸ σπίτι σας, ποῦ ναι βράδου»; Ὁ γέρος λοιπὸν τοῦ λέει: «᾿Ω βασιλιά μου, ποῦ νὰ σὲ λημονέψουμε, ποῦ ἔμαστε φτωχοὶ κ' (δ) ἐν ἔχομε ροῦχα νὰ κοιμηθῆς); «Δὲν πειράζει· στρώσατέ μου κατὰ γῆς νὰ κοιμηθῶ». Αὐτὸς ὁ γέρος εἶχε μιὰ κόρη, κ' ἦτανε μ' ἓνα ἄματι ἀλεφαντοῦ², καὶ ἦτο μέσ᾿ τὴν βούα³ κ' ἔφαινε. Ἦμπε λοιπὸν ὁ βασιλιάς μέσα, κ' εἶδεν τὴν κόρη, κ' ἔφαινε, καὶ τῆς λέει: «Καλησπέρα κόποντας» κ' ἡ κόρη τοῦ ᾿πε: «Καλησπέρα κόποντας καὶ δένοντας». Ὁ βασιλιάς εἶπε μὲ τὸ νοῦ του «Αὐτὴ ἡ κόρη θὰ γνωρίζῃ νὰ μοῦ ξεδιλήσῃ τὸ μῦθο». Ἦβγε λοιπὸν ὁ βασιλιάς ἄνω ᾿ς τὸ σπίτι. Ἐκεῖνη ἡ γρηὰ εἶχε μιὰν ὄρνιθα, κ' ἔσφαξέν τὴν, καὶ μαέρεψέν τὴν νὰ δειπνήσουν· ἔβαλε λοιπὸν ἡ γρηὰ τὸ σουφρᾶ⁴ νὰ φᾶσι· ἔπιασε λοιπὸν ὁ βασιλιάς κ' ἔσχισε τὴν ὄρνιθα κ' ἔβαλ' ἔμπρὸς ᾿ς τὸν ἀφέντη τὴν κεφάλῃ, ἔμπρὸς ᾿ς τὴν μάννα τὸ καράβι, κ' ἔμπρὸς ᾿ς τὴν κόρη τὰ φαχνιά οὔλα, κ' ἐκεῖνος ᾿πῆρε τὰ πόδια. Ἐφᾶσι κ' ἔπεσαν κ' ἐκοιμήθηκαν.

Ἦ γρηὰ ἐξόπνησε τὴ νύχτα κ' ἔλεε τοῦ γέροντος: «Δὲν τὸ χωρῶ, καῦμένη γέρο, αὐτὸ ποῦ ἔκαμην ὁ βασιλιάς, κ' ἔδωσε ἐσένα τὸ κεφάλι, κ' ἐμένα τὸ καράβι ποῦ ἔμαστε γέροισι, καὶ τῆς κόρης τὰ φαχνιά· ἀμ' ἴντα τὸ ἔκαμην αὐτό; Ἐμᾶς ἔπρεπε νὰ δώκῃ τὰ φαχνιά καὶ τῆς κόρης τὰ κόκκαλα». Ἦ κόρη λοιπὸν ἦτανε ἔξυπνητὴ καὶ τ' ἄκουε καὶ λέει πρὸς τῆς μάννας τῆς: «Δὲν τὸ ἔξερεις, ποῦ ὁ ἀφέντης μου εἶναι τὸ κεφάλι τοῦ σπιτιοῦ καὶ γιὰ κείνο τοῦ ᾿δωκε τὸ κεφάλι, κ' ἐσένα ἔδωκε τὸ καράβι, γιὰτί ᾿σαι τὸ καράβι τοῦ σπιτιοῦ, κ' ἐμένα τὰ φαχνιά, γιὰτί ᾿μαι κόρη, κ' ἐκεῖνος τὰ πόδια, γιὰτί ᾿ναι ξένος καὶ θὰ φύῃ»; Τότε λοιπὸν ὁ βασιλιάς ἦτανε ἔξυπνητὸς καὶ ἄκουε ὅσα ἔλεεν ἡ κόρη, κ' ἔλεε μέσα του, πῶς εἶναι ἄξια νὰ ξεδιλήσῃ καὶ τὸν μῦθο.

Ἐξημέρωσε λοιπὸν ἡ ἄλλη ἡμέρα κ' ἔπῃε ᾿ς τὴ βούα τῆς κ' ἔφαινε. Σηκῶνεται καὶ ὁ βασιλιάς καὶ ᾿πάει καὶ τὴν εὐρίσκει μέσ᾿ ᾿ς τὴ βούα καὶ τῆς λέει: «Νὰ σοῦ ᾿πῶ νὰ μῦθο, θὰ μπορέσῃς νὰ μοῦ τὸν ξεδιλήσῃς); Λέει ἡ κόρη: «᾿Πέ μοῦ τὸν νὰ ᾿δῶ». Τῆς εἶπε λοιπὸν ὁ βασιλιάς τὸν μῦθο. «Τὰ θωρῶ, φορῶ τὰ μασσῶ, πατῶ· καὶ ἀπ' τὸ νοῦ πῖνω νερό». Τότε ἡ κόρη ἐγέλασε καὶ τοῦ λέει: «Καλά, νὰ σοῦ τὸν ξεδιλήσω, ἀλλὰ δὲ ἔξερω, ἄντρας ἦτανε γιὰ γενναῖα.

1. Λημονεύετε= φιλοξενεῖτε, ἐλεημονεῖτε.

2. Ἄλεφαντοῦ= ὑφάντρα.

3. Βούα= μηχανήμα ὑφάνσεως, ξύλινος ἰστός. Συνηθισμένον οἰκιακὸν ἐργαλεῖο στὴ Νίσυρο τὰ παλιὰ χρόνια.

4. Σουφρά= μικρὸ στρογγυλὸ τραπέζι μὲ κοντὰ πόδια. Παλιὰ χρησίμευε σὰν τραπέζι φαγητοῦ.

Αὐτός, ἢ ἄντρας ἦτανε γιὰ γεναῖκα, εἶχεν ἀγαπητικό, κι ἀφοῦ πέθανε, πῆε καὶ τὸν ἔξωσε κ' ἔβγαλε τὰ δόντια του, τὸ κάκρανό του καὶ τὰ μμάτια του κ' ἔκαμε παπούτσια, κ' ἔβαλε τὰ δόντια μπρόκαις, τὸ κάκρανό του ἔκαμε λαήνα κ' ἔπινε νερό, καὶ τὰ μμάτια του ἔκαμε δαχτυλίδια καὶ τὰ ββαλε δαχτυλιδόπετραϊς».

Τότε λοιπὸν ὁ βασιλιάς ἔφνε καὶ πῆε ἔς τὸ παλάτι. Θωρεῖ λοιπὸν ἔς τὰ χέρια της τὰ δαχτυλίδια μὲ τοῦ ἀράπη τὰ μμάτια πέτραϊς· θωρεῖ τὰ παπούτσια κ' ἦτανε τοῦ ἀράπη τὰ δόντια μπρόκαις· πάει καὶ πιάνει τὴν λαήνα καὶ τὴν ἔξεϊ μὲ τὸ μαχαῖρι καὶ θωρεῖ τὸ κάκρανο¹. Τότε λοιπὸν τὸ πίστεψε καὶ πιάνει τὴ γεναῖκά του καὶ τὴν ἔκαμε κομμάτια κομμάτια καὶ τὴν ἔδειξε ἔς τὴν αὐλή. Ἔπειτα φωνάζει τοῦ δούλου καὶ τοῦ δίνει 30 φλουριά κ' ἕνα ψωμί κ' ἕνα τουλοῦμι κρασί καὶ τοῦ πε, νὰ τὰ πάρης αὐτὰ ἔς τὸ σπῖτι ποῦ μεστο, νὰ τὰ δώσης τῆς κόρης καὶ νὰ τῆς πῆς: «Τὸ φεγγάρι εἶναι γερό, ὁ μῆνας τραβᾷ τριάντα καὶ τὸ τουλοῦμι γεμάτο». Πέρνει ὁ δούλος τὰ δόσιμα² τοῦ βασιλιά καὶ τὰ πάει. Ἐκεῖ ποῦ πῆαινε πείνασε κ' ἔκοψε τὸ μισὸ ψωμί καὶ τό φαε. Ἔπειτα λέει: «ἄς πάρω κ' ἕνα φλουρί γιὰ χαρτζιλίκου» ἔπειτα πάλοι λέει: «ἄς πιῶ κ' ἕνα κουνι³ κρασί, κ' ἐκεῖνος ποῦ θὰ τὸ μάθη!» Ἔπειτα ἐπῆεν ἔς τὸ χωριὸ κ' ἐκτόπησεν τὴν πόρτα, κ' ἔδωκέν της τα τῆς κόρης καὶ τῆς εἶπε: «Τὸ φεγγάρι γερό, ὁ μῆνας τραβᾷ τριάντα, καὶ τὸ τουλοῦμι γεμάτο». Αὐτὴ πρῶτα γέλασε, ἔπειτα τοῦ πε. «Πῆαινε ἔς τὸν βασιλιά καὶ πέ του: Τὸ φεγγάρι μισό, ὁ μῆνας τραβᾷ 29, καὶ τὸ τουλοῦμι τάντουλα⁴ πρὸς τάντουλα». Αὐτὸς λέει, «καλά» ἔπειτα ἔφνε. Τοῦ φωνάζει καὶ τοῦ λέει: «Νὰ τοῦ πῆς: ἂν ἀγαπᾷ τὴν πέροδικα, νὰ μὴ δέρη τὴν κουρούνα». Αὐτὸς ἔφνε καὶ πῆε ἔς τὸ βασιλιά καὶ τοῦ εἶπεν: «Τὸ φεγγάρι μισό, ὁ μῆνας τραβᾷ 29, καὶ τὸ τουλοῦμι τάντουλα πρὸς τάντουλα». Τότε ὁ βασιλιάς ἔπιασε νὰ τὸν δέρη ποῦ τὸ νοίωσε· τότε θυμῆθηκε τὸν ἄλλο λόγο ποῦ τοῦ εἶπεν ἢ κόρη καὶ τὸν εἶπε ἔς τὸν βασιλιά: «Ἄν ἀγαπᾷς τὴν πέροδικα, μὴ δέρης τὴν κουρούνα». Τότε ὁ βασιλιάς τοῦ λέει: «Γιατὶ δὲν μοῦ τό λееς, μόνον φύλαες νὰ σὲ δείρω κ' ἔπειτα νὰ τὸ πῆς»; Τότε ὁ βασιλιάς τὸν ἔστειλε πάλοι καὶ πῆε κ' ἔφερε τὴν κόρη καὶ παντρέφθησαν, κ' ἔγειεν ἢ φτωχὴ βασιλίσα.

Z. A. σ.σ. 424-425.

Ὁ R. M. Dawkins, στὸ M.G.F. σ. 404, ἀρ. 67 «The Riddle» (τὸ αἰνιγμα) ἀναφέρει ὅτι τὸ κείμενο στὰ ἀγγλικά εἶναι μετάφραση τοῦ ὡς ἄνω παραμυθιοῦ.

Λέρου: F. F. D. σ. 252, ἀρ. 22. Τὸ Καταλόγι. Ὅμοιο μόνον ὡς πρὸς τὸ αἰνιγμα.

1. Κάκρανο= κρανίο.

2. Δόσιμα= ἔχουν τὴν ἔνοιαν τῶν δώρων.

3. Κουνί= λιγάκι.

4. Τάντουλα πρὸς τάντουλα= ὄχι γεμάτο.

F. F. D. σ.σ. 246-251, ἀρ. 21. Ἡ βοσκοπούλα.

Πόντου: Ἀρχ. Πόντου, τόμ. 9, σ. 187.

Κύπρου: Α. Σακελλαρίου, ἔνθ. ἀν., τόμ. 2, σ. 314.

Σύμης: Ζ. Α. (1891), σ. 238. Δ. Χαβιαρᾶ ὡς καὶ Α. Καρανασάση «Τὰ Συμαϊκά», τεῦχος 1ον, σ. 191, «Ὁ Κυργιαλεθινός».

Λ. τόμ. 2, σ. 371, τόμ. 6ος σ. 94.

Δ. Λουκάτου, ἔνθ' ἀνωτ. σ. 176-181, ἀρ. 15: «Ὁ Κυρ. Ἀληθινός» ἢ «Τὸ Χρυσοκέρατο βόδι». Πρβλ. Aarne-Thompson, ἀρ. 921.

10

Σ' ἓνα χωριὸ εἶχεν ἓνα βασιλιά, κ' εἶχε δυὸ παιδιὰ. Τὸ ἓνα ἔπεθανε, καὶ εἶπε, κανεὶς νὰ μὴ ἀνάφτη φῶς εἰς τὸ χωριό. Ἐβαλε καὶ βλεπιούς¹, ἅμα ἴδιον κανένα σπίτι καὶ ἀνάφτει, νὰ τοῦ τὸ λένε. Ἐνας βλεπιὸς εἶδε σ' ἓνα σπίτι φῶς. Σ' αὐτὸ τὸ σπίτι ἦτανε τρεῖς ἀδερφαῖς καὶ πλουμίζανε καὶ ἡ μιὰ ἔλεε, «ἄς εἶχα τὸν κασάπη ἄντρα, νὰ τρώω κρέας», ἡ ἄλλη ἔλεε, «ἄς εἶχα τὸ ψαρᾶ, νὰ τρώω ψάρια», καὶ ἡ μικρότερη ἔλεε, «ἄς εἶχα τοῦ βασιλιᾶ τὸ γυνὸ ἄντρα, νὰ τοῦ κάμω δυὸ παιδιὰ, τὸ ἓνα νὰ ἔναι σὰν τὸν ἥλιο καὶ τ' ἄλλο ἄναι σὰν τὸ φεγγάρι». Ὁ βλεπιὸς τὸ πωρὸν τὸ εἶπε ἔς τὸ βασιλιά. Ὁ βασιλιάς τῆς ἐπροσκάλεσε, καὶ ἔς τὴν μεγάλην ἔδωσε τὸν κασάπη, ἔς τὴν δευτέρα τὸ ψαρᾶ, καὶ τὴν μικρότερη τὴν ἐπέηρε ἔκεινος.

Ἐτυχε πόλεμος, καὶ ὁ βασιλιάς ἔπῃ ἔς τὸ σεφέρι² καὶ παράφησε τὴν μάνα του, σὰν τὰ γεννήση τὰ παιδιὰ νὰ τὰ ἔχη ἔννοια. Ἐκεῖνη ἔπῃ κ' εἶπε τὴν μάμη, γιὰ τὴν ἐχθρεύετο, ποῦ ἦτανε φτωχή, ὅτι, σὰν θὰ γεννήση ἡ νύφη μου, νὰ τῆς βάλῃς ἓνα κουλοῦκι κ' ἓνα γάτη, καὶ τῆς ἔδωκε πολλὰ μαϊδιὰ³. Ἀμα γέννησε, ἡ μάμη τὰ παιδιὰ τὰ ἔβαλε ἔς ἓνα κασέλα καὶ τὰ ἔριξε ἔς τὴ θάλασσα, κ' ἓνας ψαρᾶς, κ' εἶ ποῦ ἔφάγε, τὰ ἔβριζε, τὰ ἔτράνεψε⁴ καὶ τὰ ἔστειλε ἔς τὸ σκολεϊό. Ὁ ψαρᾶς εἶχεν ἓνα παιδί, καὶ ἔπῃ γιὰ κ' ἐκεῖνο μαζῆ ἔς τὸ σκολεϊό. Μιὰ φορὰ μαλλώσανε, καὶ τὰ παιδιὰ φύανε. Στὸ δρόμο ποῦ ἔπηγαν, ἔβρισκον ἓναν πύργο ἔπο κάτω ἔπο τὸν πύργον εἶχε ἓνα ἄλογον, καὶ ἔπῃσαν καὶ τὸ προσκύνησαν. Τὸ ἄλογο εὐχαριστήθηκε καὶ εἶπε: «Τί θέλετε νὰ σᾶς δώσω γιὰ τὴν τιμὴ ποῦ μοῦ κάμετε;» «Δὲν θέλομε τίποτε, παρὰ νὰ μᾶς δώσης τὰ κλειδιὰ τοῦ πύργου ποῦ ἔμεθα ξένοι, γιὰ νὰ λεημονευθοῦμε».

1. Βλεπιούς= σκοπούς. Στὴ Νίσυρο ἔτσι λένε τοὺς ἀγροφύλακες.

2. Σεφέρι= (τουρκ. λέξ.) ταξίδι.

3. Μαϊδιὰ= χρήματα.

4. Τράνεψε= τὰ μεγάλωσε.

Τὸ ἄλογο ἔδωκε τὰ κλειδιά καὶ ἤβγαν ἄνω. Ἐπειτα ὁ νέος πῆε ἔς τὸ κυνήγι καὶ εὗρηκεν ἐμπρός του ἕνα βασιλιά· ὁ βασιλιάς ἐθάμαξε μὲ τὴν ἔμορφιά του παιδιοῦ καὶ τὸ εἶπε τὸ βράδν ἔς τὸ σπίτι. Τότες ἡ γρηὰ τὸ κατάλαβε, ὅτι ἦτανε τὸ παιδί του, καὶ γιὰ νὰ τὸ σκοτώσῃ, πῆε τὸ πωρὸν ἔς τὸν πύργον καὶ εἶπε τῆς κόρης: «Ἐμορφά ἴσαι ἴδῶ, παρὰ μόνο τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι σὲ λείπει». Τότες ἡ κόρη, ἅμα ἤρτε τὸ βράδν ὁ ἀδερφός της, τὴν εὗρηκε καὶ καμόνετο πῶς ἦτανε ἄρρωστη. Τὴν ἠρώτησε, καὶ εἶπε: «Θέλω τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι». Ὁ ἀδερφός καβαλίκεψε τ' ἄλογο καὶ πῆε γιὰ νὰ φέρῃ τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι, ποῦ τὸ φύλαε ἕνας φοερὸς δράκος. Στὸ δρόμον τοῦ εἶπε τ' ἄλογο: «Ἄμα ἴδῃς τὸν δράκον καὶ ἔχει τὰ μμάτια του ἀνοικτά, κοιμάται· ἅμα τὰ χεῖ κλειστά, εἶναι ἔξυπνητὸς καὶ νὰ μὴν πᾶς». Ἄμα πῆε, ἤρτε τὸ δράκον καὶ εἶχε τὰ μμάτια νοικτά. Ἀρπάζει τὸ πουλὶ τ' ἀηδόνι καὶ τὸ φέρνει ἔς τὴν κόρη.

Τὸ πωρὸν πάλαι πῆε ἔς τὸ κυνήγι καὶ ἤρτε πάλαι τὸ βασιλιά. Ὁ βασιλιάς ἐθάμαξε καὶ πάλαι τὴν ἔμορφιά του ἴσάν πρῶτα, καὶ τὸ βράδν τὸ εἶπε ἔς τὸ σπίτι. Ἡ γρηὰ ἅμα τ' ἄκουσε, ἐπῆε ἔς τὸν πύργον καὶ λέει τῆς κόρης: «Καλὰ κάθεσαι, κόρη μου· ἅμα μόνον ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου σου λείπει νὰ κάμνετε συντροφιά». Ἡ κόρη πάλαι ἐκαμόνετο τὴν ἄρρωστη. Ὁ ἀδερφός ἤρτε τὸ βράδν καὶ τῆς εἶπε: «Τί ἔχεις;». Ἐκείνη ζήτησε τὴν ἔμορφη τοῦ κόσμου γιὰ νὰ μὴ κἀθηται μόνη. Τὸ παιδί καβαλίκεψε τ' ἄλογο καὶ πάει. Στὸ δρόμον ποῦ πῆαινε, εὗρηκε μιὰ γρηὰ καὶ τοὺς ἐρώτησε ποῦ πηγαίνουν. Τὸ παιδί εἶπε: «Πηγαίνω νὰ φέρω τὴν ἔμορφη τοῦ κόσμου». Καὶ ἡ γρηὰ τοῦ εἶπε: «Πολλοὶ πῆαινε, ἀλλὰ κανένας δὲν ἐπέστρεψε. Καὶ ἐγὼ εἶχα ἕνα γυιὸν καὶ ἂν τὸν βρῆκετε, νὰ μοῦ τὸν φέρετε». Τὸ παιδί πῆε ἔς τὸν πύργον ποῦ κἀθετο ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου καὶ χτόπησε. Ἐκείνη τὸ κατάλαβε, πῶς πῆαινε γιὰ αὐτήνα καὶ εἶπε: «Μαρμαρόθου». Καὶ τῆς εἶπε τὸ παιδί: «πέτρα νὰ μὴ μείνῃ ἔς τὸ σπίτι σου». Καὶ ἔπεσε οὐλο τὸ σπίτι κάτω, καὶ ἔτσι παραδόθηκε μόνη καὶ τὴν πῆρε καὶ πῆε ἔς τὸν πύργον.

Τὸ πωρὸν τὸ παιδί πῆε πάλαι ἔς τὸ κυνήγι καὶ βρῆκε τὸ βασιλιά, καὶ αὐτὸς τοῦ εἶπε νὰ πάη τὸ βράδν ἔς τὸ σπίτι νὰ τοῦ κάμῃ τραπέζι. Ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου ἦτανε προνοητικιά, καὶ πῆαινε ἔς τὸ σπίτι τοῦ βασιλιά καὶ πῆραν μαζὴ των ἕνα κουλοῦκι, καὶ μιὰ γάτα, καὶ μιὰν ὄρνιθα, καὶ δυὸ κανιά¹ μυρωδιαίς, καὶ ἕνα σερβέτι². Ὁ βασιλιάς εἶχε τὴ γεναικά του στημένη ἔς τὴν πόρτα καὶ ὅποιος ἔμπαινε μέσα τὴν ἐφτυνε γιὰ τὸ σφάλμα ποῦ καμε ἔς τὸ βασιλιά. Τὰ παιδιά, ἀντὶ νὰ τὴ φτύσουν, τὴν ἐσκουπήσασι καὶ τὴν ἔραννε μυρωδιαίς. Ὁ βασιλιάς τοῦ κακοφάνηκε, ἀλλὰ γιὰ τὸ χατήρι των δὲν μίλησε.

Ἄμα καθήσασι νὰ φᾶνε, ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου εἶπε ἔς τὸ βασιλιά, ὅτι ἔχουσι συνήθειον ἅμα τρῶνε νὰ ταῖζουν πρῶτα τὸ γάτη καὶ τὸ κουλοῦκι. Ἄμα

1. Κανιά = μικρὰ γυάλινα δοχεῖα.

2. Σερβέτι = (ἀπὸ τὴν τουρκ. λέξ. σερμπέτ) γλυκό.

λοιπὸν ἐκαθήσασι νὰ φᾶνε, ἔρριξε πρώτα ᾽ς τὸ γάτη καὶ ᾽ς τὸ κουλοῦμι καὶ ᾽φοφήσασι, γιατί ἡ μάνα τοῦ βασιλιᾶ εἶχε φαρμάκι, γιὰ νὰ ᾽πεθάνουν τὰ παιδιά. Τότε ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου εἶπε νὰ φέρωσι νὰ βράσουν τὴν ὄρνιθα μὲ τὰ φτερά. Ὁ βασιλιάς τὴν εἶπεν, ὅτι ἡ ὄρνιθα μὲ τὰ φτερά δὲν τρώεται. Τότε ἡ ἔμορφη τοῦ κόσμου εἶπε ᾽ς τὸν βασιλιά : «᾽Ω λωλλὲ βασιλιά, ἐπειδὴς καὶ ἡ ὄρνιθα δὲν βράζει ποτὲ μὲ τὰ φτερά, οὔτε γεναῖκα ποτὲ γεννᾷ κουλοῦμι καὶ γατί». Τότε τοῦ λέει : «Νά ἡ κόρη κι ὁ γυιός σου, νὰ κ' ἡ γεναῖκά σου». Τότε ὁ βασιλιάς ἔπιασε τὴν μαμὴ καὶ τὴ μάνα του καὶ τῆς ἔδεσε σὲ δυὸ ἀλόγατα καὶ τὰ ᾽δωσε δρόμο, καὶ τίς ᾽σκότωσε, καὶ ᾽πάντρεψε τὸν γυιό του μὲ τὴν ἔμορφη τοῦ κόσμου, κ' ἔζοῦσεν ἔπειτα μὲ τὴν γεναῖκά του.

Z. A. I, σ. 425-426.

Ὁ R. M. Dawkins στὸ M. G. F., σ. 165, ἀρ. 31 τὸ κατατάσσει στὸν τύπο ἀρ. 707 τῶν Aarne-Thompson.

Πόντου: «Ποντιακὴ ἐστία» I, σ. 154. «Μικρασιατικὰ Χρονικὰ» 4, σ. 287.

Χίου: Pernot 3, σ. 252 καὶ 259.

Καρπάθου: Μ. Μιχαηλίδη-Νουάρου «Λαογρ. Συμ. Καρπάθου», σ. 287: «Ἡ Κοπανία».

Σύρου: Hahn 2, σ. 40, ἀρ. 69.

Ἀθηνῶν: Καμπούρογλου, Παραμ. σ. 124.

Αἰτωλίας: Λ., τόμ. 2ος, σ. 288.

Ζακύνθου: Λ., τόμ. 10ος, σ. 381.

Θράκης: «Θρακικὰ», τόμ. 7ος, σ. 185. Ἀρχ. Θρ. 5 σ. 171, τόμ. 6ος, σ. 258.

Ἡπείρου: Hahn 2, σ. 287, ἀρ. 69.

Κρήτης: «Ἐπετηρὶς Κρητ. Σπουδ.» 3, σ. 317.

Καππαδοκίας: M. G. in A. M., σ. 316.

Ρόδου: Λ., τόμ. 21ος, σ. 127. X. Παπαχριστοδούλου: Λαογραφικὰ Σύμμ. Ρόδου, ἀρ. 2: «Ἡ κουντούρα» (ἡ παντόφλα).

Δ. Λουκάτου: ἔνθ' ἀν. σ. 132-136, ἀρ. 20: «Τὸ πουλι καὶ τ' ἀηδόνι» ἢ «Οἱ τρεῖς ἀδερφὲς ποὺ νυχτερεύουν».

11

Ἐνας βασιλιάς εἶχε μιὰ κόρη. Αὐτὴ ἡ κόρη δὲν τῆς ἄρεσεν κανέναν ἀντρας νὰ πάρη. Μιὰν ἡμέρα λοιπὸν πιάνει ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς μιὰ φεῖρα καὶ τὴν ἔβαλε ᾽ς ἕνα ποτήρι καὶ τὴν ἐτάϊζεν γαῖμα κ' ἔγεινε μεγάλη· καὶ πιάνει καὶ τὴν σφάζει, κ' ἐκρέμασε τὸ πετσί τῆς· καὶ λέει τ' ἀφέντη τῆς : «Ὅποιος

εύρη τί πετσί εἶν' αὐτό, ἐκεῖνον θὰ ᾽πάρω ἄντρα). Ὁ βασιλιάς λοιπὸν ἐδιαλάλησεν, ὅτι («ὄποιος εὐρεθῆῃ καὶ καταλάβῃ τὸ πετσί, ἀπὸ τί ζῶον εἶναι, θὰ ᾽πάρῃ τὴν κόρη μου, καὶ ὄποιος δὲν καταλάβῃ, θὰ τὸν σφάζω»). «Ἀμα λοιπὸν τ' ἄκουσαν, ἐπήρηνεν ἕνας, ἐπήρηνεν ἄλλος, καὶ δὲν τὸ εὕρισκαν.

Τότε ὁ πειρασμὸς ᾽μεταμορφώθη ἄνθρωπος καὶ ἐπῆε. Ἐκεῖ ᾽πού ᾽πῆε, τὸν ἀγάπησε ἡ κόρη καὶ τοῦ εἶπε, πῶς εἶναι πετσί τῆς ψείρας, καὶ αὐτὸς ᾽πῆε ᾽ς τὸν βασιλιά καὶ τοῦ λέει, πῶς εἶναι τῆς ψείρας πετσί. Τότε λοιπὸν εἶπεν ὁ βασιλιάς· («Ἐσὺ θὰ πάρῃς τὴν κόρη μου»). Τότε ἔφερεν ὁ βασιλιάς τοὺς παπᾶδες καὶ τοὺς ᾽πάντρουφε. Αὐτοὶ ἐκάθθησαν ἕξη χρόνια μαζὶ καὶ ᾽κάμανε τρία παιδιὰ. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ ἕξη χρόνια ἤθελε νὰ ᾽πάῃ ᾽ς τὸ χωριὸ του. Τότε ὁ βασιλιάς ἐφόρτωσε τρεῖς καμήλαις καὶ ἔδωκε καὶ τῆς κόρης του ἕνα περιστέρι καὶ τῆς εἶπε : («Ἀμα θέλῃς τίποτε, νὰ παραγγέλλῃς μὲ τὸ περιστέρι»). Ἐφραν λοιπὸν καὶ ᾽πηγαῖναν ᾽ς τὸ χωριὸ του. Ἐκεῖ ᾽πού ᾽πηγαῖνανε, λέει ᾽κεῖνος : («Πεινῶ»). Τοῦ λέει τότε ἡ γυναῖκά του : («Στάσου νὰ ξεφορτώσωμεν τῆς καμήλαις νὰ φᾶμε»). Αὐτὸς ἐπιασε τὸ ἕνα παιδί καὶ τό ᾽φραε. Ἐπειτα ᾽πᾶσι παραπάνω, καὶ λέει πάλοι : («Πεινῶ»). Ἐπειτα ἔφραε καὶ τ' ἄλλο τὸ παιδί. ᾽Πᾶνε πάλοι παραπάνω, λέει πάλοι : («Πεινῶ»). Ἐφραε τέλος πάντων καὶ τ' ἄλλο τὸ παιδί. Ἐπειτα ᾽πηγαῖνανε καὶ ἐκεῖ ἠῶσαν ἕνα μάρμαρο, καὶ τὸ τραβᾶ, καὶ ᾽πῆεν κάτω, καὶ ἦτανε τὸ σπίτι του. Τὴν ἄλλην ἡμέρα τὴν ἄφησε μόνη της καὶ ἔφρην ἐκεῖνος. Ἐκεῖνη ἡ κόρη ἔκλαιεν ὅλη τὴν ἡμέρα, καὶ τὴν ἄλλη τὴν ἡμέρα τῆς ἔκαμε πάλοι τὸ ἴδιον. Τότε ἐκεῖνη ᾽θυμήθηκε τὸ περιστέρι καὶ ἐπιασε καὶ ἔγραφε ἕνα γράμμα ᾽ς τὸν ἀφέντη της, καὶ ἔγραφε, πῶς ὁ γαμπρός του ἦτανε ὁ πειρασμὸς, καὶ νὰ στείλῃ τρία ἀδέρφια, νὰ ᾽πᾶ τὴν πάρουν.

Τὸ ᾽δωσε τοῦ περιστεριοῦ καὶ ᾽πῆεν ᾽ς τὸ παλάτι τοῦ βασιλιά καὶ τὸ ἐπιασεν ὁ βασιλιάς, καὶ ἀφοῦ ᾽διάβασε τὸ γράμμα, ἔστειλε τὴν δωδεκάδα του καὶ ᾽πῆαν καὶ ἠῶσαν τρία ἀδέρφια ἀπὸ τὴν ἴδια μάννα, καὶ ἦτανε τὸ ἕνα νόης, καὶ ἐννόα τὴν ὥρα, ᾽πού ᾽θελε νὰ ᾽πάῃ ὁ πειρασμὸς, καὶ ὁ ἄλλος ἐχτόπα τὰ παλαμῖδια του καὶ ἐγίνετο πύργος καὶ ἔμπαιναν μέσα, καὶ ὁ ἄλλος ἄνοιξε τὰ μάρμαρα. Τότε ὁ βασιλιάς ἔστειλε τὰ τρία ἀδέρφια. Αὐτὰ τ' ἀδέρφια ἐπηγαῖναν καὶ ἐπηγαῖναν, ἠῶσαν ἕνα μάρμαρο· τραβᾶ ὁ ἕνας τὸ μάρμαρο καὶ ἄνοιξε, καὶ λέει ὁ ἄλλος, πῶς ὁ πειρασμὸς δὲν ἦτανε καὶ. Αὐτοὶ κατεβαίνουν κάτω καὶ πέρουν τὴν κόρη καὶ φεύγουν. Ἐκεῖ ᾽πού φεύγατε, ἦρτεν καὶ ὁ πειρασμὸς καὶ τοὺς ἐκονήγει. Κτυπᾶ ὁ ἄλλος τὰ παλαμῖδια του καὶ ἐγείνηκε ἕνας πύργος, καὶ ἐβάλαν μέσα τὴν κόρη, καὶ τῆς εἶπασιν νὰ μὴ ᾽δῆ ἔξω ἀπὸ καμμιὰ τρύπα. Αὐτὸς ὁ πειρασμὸς τῆς ἔλεγε : («Ἐλα νὰ σοῦ κάμω, νὰ σοῦ δείξω, ἀγάπη μου, ᾽μμάτια μου»), ἀλλ' ἡ κόρη δὲν ἐπρόβαλε νὰ ᾽δῆ, καὶ ὁ πειρασμὸς ἀπὸ τὸ κακό του ἔσκασε.

Τότε τὰ τρία ἀδέρφια ᾽πήραν τὴν κόρη καὶ τὴν ᾽φέραν ᾽ς τὸ βασιλιά, καὶ τὸν μικρότερον τὸν ᾽πάντρουφε μὲ τὴν κόρη του, καὶ τὸν ἔκαμεν βασιλιά, καὶ ᾽ς τοὺς ἄλλους ἔδωσε πολὺ βίος.

Z. A. I, σ. 427.

Ὁ R. M. Dawkins στὸ M. G. F., σ. 324-324, δίδει τὸν τίτλο «Ἡ σιωπη-
λὴ Πριγκήπισσα».

Ζακύνθου: Λ., τόμ. 11ος, σ. 520. Μ. Μινώτου ἀρ. 50: «Ἡ βασιλοπούλα
μὲ τὴν ψείρα καὶ ὁ δαίμονας».

Σάμου: Ε. Σταματιάδης: Σαμ. 5, σ. 599.

Ἡπειροῦ: Hahn I, σ. 263, ἀρ. 47.

Σμύρνης: Dietrich: «Μικρασιατικὰ χρονικά», σ. 225.

Θράκης: «Θρακικά», τόμ. 16ος, σ. 148. Ἀρχ. Θρ. 5, σ. 176.

Σύρου: Pio I, σ. 230. Garnett σ. 138.

Ἀστυπάλαια: Pio σ. 93. Geldart σ. 106.

Μύκονος: Roussel, ἔνθ. ἀν., σ. 143 (11).

Νάξου: «Νεοελληνικά ἀνάλεκτα», Παρν. 11, σ. 118.

12

Μιά χήρα γυναίκα εἶχε μιὰν ὄρνιθα καὶ τῆς ἐγεννοῦσε καθ' ἡμέραν
δύο καὶ τρία ἀυγά καὶ αὐτὰ τ' ἀυγά ὁμοίαζαν σὰν τὰ χήνικα. Ἡκούσθη λοι-
πὸν εἰς τὸν φόρον¹ ὅτι ἡ χήρα πουλεῖ ἀυγά, μάλιστα ἐπειδὴ ἦτανε καὶ μεγαλύ-
τερα ἔτρεχαν καὶ τ' ἀγοράζαν οἱ ἄνθρωποι. Μ' αὐτὸ τὸ ἔργον ἐζοῦσεν αὐτὴ
πλουσιοπαρόχος. Ἐνας λοιπὸν ἐπῆγε ν' ἀγοράσῃ ἀυγά, ἔλειπεν ἡ γυναίκα
ἀπὸ τὸ σπίτι, ἡ ὄρνιθα ἦτανε μέσα στὴν κάσιν νὰ γεννήσῃ, ἀρπᾶ τὴν ὄρνιθα
καὶ τὸ ἀυγὸ καὶ ἔφρην. Ἡρθεν ἡ γυναίκα, βλέπει ὅτι λείπει ἡ ὄρνιθα καὶ τὸ
ἀυγὸ. Ἡβγεν ἔξω καὶ ἐρωτᾷ τίς γειτόνισσες μήπως εἶδασιν τὴν ὄρνιθάν της.
Βλέπει λοιπὸν μετὰ μιὰν καὶ δύο μέρες, δὲν ἠκούσθη ἡ ὄρνιθα. Ἐκλαιγε καὶ
ἔτρεχε στοὺς δρόμους καὶ ἐφώναζεν:

«Ὁ Θεὸς συγχωρέσῃ τοῦ ποῦ τὴν πῆρε τὴν ὄρνιθάν μου».

Λέγουν τῆς οἱ γειτόνισσες:

—(Βρὲ λωλογυναίκα, δὲν τὸν καταρᾶσαι μόνον τοῦ συγχωρεῖς;)» αὐτὴ
δὲ τίς λέγει:

—«Τί θὰ καταλάβω καὶ ἂν τοῦ καταροῦμαι; Ὁ Θεὸς θὰ τὸν κατακρῆνῃ
μιὰν ἡμέραν».

Ὅσοι φορὲς αὐτὴ τοῦ εὔχετο ἐνεμοῦσεν ἀπὸ ἓνα φτερὸ στὴ μούρη του.
Αὐτὴ λοιπὸν ἤρχισε νὰ τὸ λέγῃ συχνά. Τοῦ ἀνθρώπου ἡ μούρη ἐγένετο φτερὰ
καὶ ἔγινε σὰν τὴν ὄρνιθα. Αὐτὸς λοιπὸν τὰ ἔκοπτε, ἀλλὰ χειρότερα ἐμεγάλω-
ναν. Ἡναγκάσθη λοιπὸν αὐτὸς καὶ ἐτύλιξε λαχουρι² στὴ μούρη του καὶ οὔτε ἔξω
ἀπὸ τὸ σπίτι ἔβγαινεν, ἐπειδὴ ἐντρέπετο.

1. Ἀγορά. 2. Σάλι.

Μιά βραδιά σηκώνεται και πάει σ' άλλο χωριό κ' ηῶρεν ἐκεῖ ἕναν παπᾶ και τοῦ ἐξωμολογήθη. Βλέπει δὲ ὁ παπᾶς τοῦ ἀνθρώπου τὴ μούρη, τὸν ἐλυπήθη κι ἐτρόμαξε:

—^τΩ ἄνθρωπε, τί εἶναι αὐτὸ τὸ θαῦμα;

Ἐπειδὴ τοῦ εἶπεν ὅτι τό παθεν ἀπὸ τὸν ἄκαιρον πὸν ἔκλεψε τὴν ὄρνιθα τῆς χήρας. Βλέπει ὁ παπᾶς αὐτό, ἐρωτᾷ τὸν ἄνθρωπο:

—Αὐτὴ ἡ γυναίκα πῶς ὀνομάζεται; Τοῦ εἶπε λοιπὸν τὸ ὄνομά της και τὸ ὅτι εἶναι χήρα.

Ἀπόρησε λοιπὸν ὁ παπᾶς και λέει:

«Αὐτὴ ἡ γυναίκα πρέπει νὰ εἶναι πολὺ δικαία και τῆς ἀκούει ὁ Θεός».

Φεύγει λοιπὸν κ' ἔρχεται στὸ χωριὸ τῆς γυναίκας κ' ἐρωτᾷ. Ἦρε την και τῆς λέει:

«^τΩ κυρά, ἔμαθα ὅτι πουλεῖς ἀγά, δός με κ' ἐμένα νὰ φάω, ἐπειδὴ εἶμαι ξένος και μάλιστα ἡμεῖς οἱ καλογέροι κορέας δὲν τρώμεν, μόνον ἀγά, ψάρια και τυρί».

Ἐδάκρυσε λοιπὸν ἡ χήρα και τοῦ λέει:

«^τΩ γέροντά μου, εἶναι πολλὲς μέρες ὁποῦ μοῦ κλέψαν τὴν ὄρνιθά μου». Λέει της ὁ παπᾶς:

«Καὶ τί λὲς γι' αὐτὸν πὸν σοῦ τὴν ἔκλεψε;». Λέει του αὐτὴ:

«Ἄλλο δὲν λέω, μόνον ὁ Θεὸς συγχωρεῖει τον».

«Τί λὲς χριστιανὴ μου, δὲν τοῦ καταράσαι, μόνον τοῦ συγχωρεῖς;». Τοῦ λέει:

«Καὶ τί νὰ λέω;»

«Νά! Λέε του ὅτι ὅποιος ἔφαε τὴν ὄρνιθά μου νὰ βγάλῃ ὅσα φτερὰ εἶχεν ἡ ὄρνιθά μου εἰς τὴν μούρη του και νὰ περισθοῦν τὰ μάτια του νὰ γενοῦν σὰν τ' ἀγά μου».

Ἡ χήρα λοιπὸν μὲ τὸ νὰ ἤκουσε τοῦ παπᾶ τοὺς λόγους ἀρχίζει νὰ καταρᾶται συγρᾶ συγρᾶ. Ὅσους λόγους αὐτὴ ἔλεγε γι' αὐτὸν ἔπεφτεν ἕνα ἕνα ἀπὸ τὴν μούρη του καθὼς και τὰ μάτια του ἔγιαναν. Ἐφοῦ ἔγιανεν, ὁ ἄνθρωπος ἐπῆγε στὴ χήρα και ἐπλήρωσε τὴν ὄρνιθα κι ἔλαβεν συγχώρησιν ἀπὸ αὐτήν.

Κέντρον Λαογραφίας ἀρ. 178, σ. 52. Νίσιυρος, Γ. Παπαδόπουλος, 1890.

Στὸ ἀνωτέρω παραμῦθι ἀναφέρεται ὁ Γ. Μέγας στὴν ἐργασία του: «Λόγος παρηγορηματικὸς και τὰ παραμῦθια τῆς τύχης». Λ. τόμ. 15, σελ. 13.

Στὴν πόλιν ἦτανε εἴκοσι κλέφτες κι ἐφόρουν μεταξωτὰ ροῦχα γιὰ νὰ νὰ φαίνονται. Ὁ πρωτοκλέφτης ἀγάπησε μιανού πλουσίου κόρη κ' ἦτανε ἔμορφος καὶ τὸν ἀγάπησε κ' ἐκείνη. Μιὰ μέρα τῆς λέει:

—Γιατί δὲν ἔρχεσαι νὰ μ' εὔρης καὶ σὺ μιὰ μέρα; Νὰ ἐγὼ πού 'ρχομαι. Νὰ σὲ δῆ κ' ἡ μάνα μου καὶ ὁ ἀφέντης μου, νὰ τοὺς δῆς καὶ σύ.

Ἐκείνη τοῦπεν πὼς αὔριο τὸ βράδυ θά'ρτη. Ξημέρωσε κ' ἐβράδυνασε κ' ἐτοιμάσθη γιὰ νὰ πάη. Ἐκεῖ πού πήγαινε ἤδρε μιὰν μικρὴν ἐκκλησίαν μπροστά της κ' ἦμπε μέσα γιὰ ν' ἀνάψῃ ἕνα κερί. Ἐκεῖ πού τάναψε καὶ πῆε νὰ βγῆ ἔξω ἄκουσεν φωνὴν καὶ τῆς λέει:

—Ἐδῶ πού πᾶς κακὸν θὰ πάθης. Αὐτὴ δὲν ἐπῆε στὸ σπίτι τ' ἄρμαστὸ της, μόνον ἔτρεξε τὰ μπρὸς πίσω. Ἦρτε τὸ πρωὶ ὁ κλέφτης:

—Γιατί δὲν ἦρτες κι ὁ ἀφέντης κι ἡ μάνα μου σὲ περιμένανε;

Ἐκείνη τοῦ 'πεν, πὼς ἦτανε ἄρρωστη.

—Τὸ βράδυ θὰ 'ρτης λοιπόν; Ἡ κόρη λέει:

—Ἄν εἶμαι καλά, θὰ 'ρω. Βραδυνάζει καὶ κίνησε νὰ πάη. Πέρασε πάλε ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν. Τὰ ἴδια. Τὸ πρωὶ πάλε τῆς παραπονιέτο ὁ ἄρμαστὸς καὶ τῆς ἔλεεν ὅτι:

—(Δ)ὲν μ' ἀγαπᾶς, γιατί ἂν μ' ἀγαποῦσες ἤθελε νὰ 'ρτης νὰ μ' εὔρης.

Ἐκείνη εἶπε πὼς εἶχε δουλειὰ καὶ τὸ βράδυ πιά θὰ 'ρω. Τὸ βράδυ πάλε ἐκίνησε νὰ πάη, ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, καμιὰν φωνὴν δὲν ἄκουσεν. Ἐπῆγαινε. Ἐπῆγαινε ἐκεῖ. Εὐρίσκει τὸ σπίτι ἀνοικτόν, μπαίνει μέσα, ἀνεβαίνει, βλέπει μιὰν μεγάλην κάμαραν, μὲς στὴν μέσην ἕνα τραπέζι κ' εἶχε πάνω εἴκοσι ἕνα πιάτα μὲ τίς πετσέτες. Οἱ δυὸ ἦτανε μεταξωτῆς. Ἐκεῖδὰ εἶδε καὶ καμιὰ δεκαπενταριά κλειδιά. Τὰ πιάνει, ἀνοίγει μιὰ κάμαρα, βλέπει τουφέκια, ἀνοίγει τὴν ἄλλην, βλέπει σπαθιά, ἀνοίγει τὴν ἄλλην, τὰ ἴδια, ἀνοίγει, βλέπει σὲ μιὰν ὄλο κόρες σκοτωμένες, βλέπει καὶ δυὸ καὶ τίς ἐγνώρισεν. Ἐκεῖ πού τ'ἀβλεπεν ἀκούει ζάλα. Τότε πάει αὐτὴ καὶ κρύβγεται ἀπὸ κάτω 'πὸ τὸ τραπέζι. Ἦρταν αὐτοὶ καὶ οἱ εἴκοσιν ἐκάτσαν κ' ἐπερίμεναν. Ἐκεῖ λέει ὁ ἕνας:

—Σὲ γέλασε πάλι ἀπόψε, λέει, καλή 'ναι αὐτὴ, καλὰ σοῦ τὰ κατάφερε. Καὶ λέει ἐκεῖνος:

—Ἄν δὲν ἔρθῃ κι ἀπόψε, αὔριον θὰ τὴν παντρευτῶ καὶ θὰ τὴν φέρω δῶ τὴν ἄλλην βραδυνὰ νὰ τὴν κάμω μελίδια - μελίδια¹.

Ἐποῦ ἐκοντεῦγαν τὰ μεσάνυχτα λένε:

—Τώρα δὲν θά'ρτη, μόνον ἄς φᾶμεν. Ἐφάανε κ' ἐπῆσαν κ' ἐκοιμήθησαν. Ἐκεῖ πού γδύνετο ὁ πρωτοκλέφτης, βλέπει κι ἔλειπεν ἡ πέτρα 'πὸ πάνω 'πὸ

1. Κομμάτια κομμάτια: μερίδια μερίδια (τὸ ρ ἔγινε λ).

τὸ δακτυλίδι του. Τότε πιάνει τὸ φῶς νὰ βγῆ ὄξω νὰ δῆ ἀπὸ κάτω ἔξω τὸ τραπέζι μπᾶς καὶ τοῦ ἔπεσε, ὅταν ἐκτύπη τὸ χέρι του ἀπὸ τὸν θυμὸν του.

Ἐκεῖ πὸν πῆε νὰ σηκῶσῃ τὸ τραπεζομάντηλο νὰ δῆ, σβήνει τὸ φῶς. Πάει, τ' ἀνάβει. Πρὶν ν' ἀρτῆ κοντὰ στὸ τραπέζι, σβεί πάλε. Ἐθύμωσε ἔπειτα καὶ τ' ἄφησεν.

Ἄμα πέρασε κάμποση ὥρα ἐσηκώθη ἡ κόρη σιγὰ σιγὰ καὶ ἔφην. Ἐβαστοῦσε στὴ χέρα της καὶ τὴν πέτραν τοῦ δακτυλιδιοῦ, ἅμα τοῦ ἔπεσε ἐκύλισε καὶ ἐπῆε ἔξω ἀπὸ τὸ τραπέζι καὶ τὴν ἔπιασεν αὐτὴ. Ἄμα ἔφην ἐπῆεν στὸ σπῆτι λιγοθυμημένη, μπαίνει μέσα καὶ τὰ λείει οὐλα στὸν πατέρα της.

Ἐημερώνει, νὰ ὁ ἀγαπητικὸς καὶ ἔρχεται. Τῆς λείει:

—Γιατί δὲν ἦρτες; Ἐγὼ δὲν μπορῶ πιὰ νὰ ζήσω, τὸ βράδυ θέλω νὰ παντρευθοῦμεν. Ἐκεῖνη τοῦ πεν:

—Μπράβο, νὰ παντρευθοῦμεν. Πήγαινε νὰ ἐτοιμασθῆς, νὰ ἐτοιμαστοῦμεν καὶ ἐμεῖς καὶ τὸ βράδυ νὰ γίνῃ ἡ χαρὰ¹. Ἀφοῦ ἔφην αὐτὸς, πάει ὁ πατέρας τῆς κόρης καὶ βρῖσκει 40 παλληκάρια καὶ τὰ κρύβγει μέσα στὸ σπῆτι καὶ τῶν εἶπεν:

—Ἄμα κτυπήσω τὰ χέρια μου, νὰ βγῆτε οὐλοὶ καὶ ὄσους δῆτε νὰ τοὺς δέσετε ἀξάγκωνα². Ἐρχεται τὸ βράδυ ὁ κλέφτης μὲ τοὺς 19 καὶ ἐστεύλανε ἓνα νὰ πάη νὰ φωνάξῃ τοῦ παπῆ. Ὁ παπᾶς ἀργοῦσε καὶ λείει ὁ πατέρας τῆς κόρης:

—Δὲν λέετε καμὴν ἱστορίαν νὰ ξενοστάξουμε; Ὁ κλέφτης ἄρχισε νὰ πῆ μίαν. Ἄμα τέλειωσεν εἶπεν ἡ κόρη:

—Κλείσετε τίς πόρτες νὰ σᾶς πῶ καὶ ἐγὼ μίαν. Κι ἄρχισε νὰ λήῃ ὅσα εἶδε καὶ ἄκουσε χθὲς τὸ βράδυ καὶ ἅμα εἶπεν: ἀπὸ τὸν καμὸν του ἐκτύπησε τὴν χέρα του πάνω στὸ τραπέζι καὶ ἔπεσε ἡ πέτρα καὶ τὴν ἔπιασα ἐγὼ, νὰ τὴν. Ἐκτύπησε τὰ χέρια της καὶ οἱ σαράντα τοὺς πιάνουν οὐλους. Μόνον αὐτὸς πρόφθαξε καὶ ἔσπασε τὸ τσάμι³ καὶ ἐπετάχθηκεν ὄξω. Τοὺς ἐσκότωσαν. Ἡ κόρη πιὰ ἀπὸ τὸν φόβον της εἶπε τοῦ πατέρα της καὶ τῆς ἔκτισεν ἓνα σπῆτι μὲς στὸ πέλαγος καὶ ἐκεῖ ἐκάθετο γιὰ νὰ μὴ τὴν εὔρη καὶ τὴν σκοτώσῃ. Αὐτὸς ἅμα τὸ ἔμαθε ἤδρε πάλε ἄλλους τόσους καὶ ἐπῆε μίαν βραδιὰν καὶ ἐτρούπησεν ἀπὸ κάτω ἔξω τὴν θάλασσαν γιὰ νὰ βγοῦν πάνω. Ἡ κόρη τοὺς ἐνοιωσε. (Ἄ)ρπᾶ⁴ τὸ σπαθὶ καὶ πάει καὶ καθίζει στὴν κάμαραν πὸν ἦτον γιὰ νὰ βγοῦν νὰ τὴν κόψουν. Κι ἓνας ἓνας πὸν βγαίνει πάνω τὸν ἐσκότωνα. Αὐτοὺς ἦτανε πίσω καὶ λείει:

1. Ὁ γάμος μας. Στὴ Νίσυρο ὅταν εὐχονται στίς χαρὲς σου ἢ στὴ χαρὰ σου, ἐννοοῦν τὸ γάμο.

2. Μὲ τὰ χέρια δεμμένα πρὸς τὰ πίσω.

3. Τζάμι τοῦ παραθύρου.

4. Ἀρπάζει.

—Τόσοι ἦβγαν πάνω καὶ δὲν μίλησε κανένας, τί πάθαν αὐτοί; Κι ἐκεῖ πὸν πῆε νὰ δῆ κρυφὰ πάνω τοῦ δίνει μιὰν ἢ κόρη καὶ κόβγει τ' αὐτί του.

Ἔπεσε στὴ θάλασσα κι ἦβγεν ὄξω. Ξημερώνει τὸ πρωί· ἔρχονται ὁ ἀφέντης της κι ἡ μάνα της καὶ τὴν εὐρίσκουν λιγοθυμημένην. Τὴν ξελιγοθυμήσανε, τὴν ἐρωτήσανε καὶ τῶν τὰ εἶπε. Τότε ἐφοβήθησαν πάλε νὰ μὴν τὴν σκοτώσῃ καὶ τὴν πῆραν μὲς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἄφου τὸ ἴμαθεν ὁ νέος, πιάνει, βάζει ξένα γένεια, ξένα μαλλιά, κολλᾶ κι εἰς τ' αὐτί του τοῦ κατσιμοῦ αὐτιά, τὰ σκεπάζει μὲ τὰ μαλλιά, πιάνει ἓνα ραβδί κι ἓναν τουρβᾶν κ' εἶχε μέσα μπουκάλια. Καὶ τὰ μισὰ ἦτανε γεμάτα ἀπὸ κρασί καλὸ καὶ τ' ἄλλα εἶχαν μέσα ὑπνωτικό.

Μιὰν βροχαριὰν ἡμέραν πάει κάτω, κτυπᾶ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ λέει:

—Μ' ἔστειλεν ὁ γέροντάς μου νά'ρτω νὰ τοῦ πάρω μιὰ κορόνα πού ἔχει παραγγελιὰν καὶ μοῦ δώκεν κι ἀπὸ τὸ καλὸ κρασί τοῦ χωριοῦ νὰ τοῦ φέρω καὶ τώρα δὲν τὸν ἤδρα γιατί λείπει στὸ ταξίδι καὶ δὲν γνωρίζω κι ἄλλον καὶ θέλω νὰ μείνω δῶα, θέλετε; Ἐκεῖνοι τὸν πιστέψανε καὶ τὸν ἀφήκαν. Ἐκεῖνος εἶπεν:

—Γιὰ τὴν χάριν πὸν μοῦ ἴκαμες θὰ σᾶς κεράσω ἓνα κρασί καλὸ.

Βγάζει καὶ τοὺς κερᾶ. Ἔπειτα βγάζει καὶ τ' ἄλλο πού'χε τὸ ὑπνωτικό καὶ λέει:

—Δῶστε νὰ πιοῦν οἷλοι. Ἄφου ἦπιανε σὲ ὀλίγο τοὺς πῆρεν ὁ ὕπνος. Σηκώνεται αὐτός, πάει βρῖσκει τὴν κόρη, τῆς λέει:

—Τί κάμνεις ἐδῶ πέρα; Μπαῶ εἶσαι τοῦ Πατριάρχη ἀδελφή; Τὴν εὐχὴν μου νὰ ἴχης. Ἐκεῖνη εἶπε:

—Δὲν εἶμαι τοῦ Πατριάρχη ἀδελφή, μόνον ἓνας κλέφτης... καὶ τοῦ τὰ ἴπεν οἷλα. Ἐκεῖνος τῆς εἶπε:

—Νὰ τὸν δῆς τώρα τὸν γνωρίζεις; Ἐκεῖνη εἶπε:

—Κ' ἐγὼ ἔχω τ' αὐτί του κομμένον καὶ νὰ μὴν τὸ γνωρίσω;

Ἐκεῖ πὸν τὸ ἴπεν δείχνει της τ' αὐτί του καὶ τῆς λέει:

—Ἐγὼ εἶμαι ὁ κλέφτης. Νὰ πᾶς τώρα νὰ φέρῃς νερόν νὰ ζεστάνῃς καὶ νὰ γυμνωθῆς νὰ σὲ κάρω. Ἐκεῖνη πιά τὸν παρακαλοῦσε κ' ἔλεε:

—Μὴν τὸ κάμνεις, λυπήσου με, δική σου εἶμαι τώρα. Ἐκεῖνος τίποτα. Πάει αὐτὴ νὰ φέρῃ νερόν, βλέπει οἷλοι κοιμοῦνται. Σκουντᾶ τὸν ἓναν, τίποτε, σκουντᾶ τὸν ἄλλον, τίποτε. Πιάνει αὐτὴ μιὰν πέτραν καὶ κτυπᾶ ἐνοῦς. Ἐκεῖνὰ ξυπνᾶ ὁ ἓνας, λέει τοῦ το, πιάνει αὐτός, ξυπνᾶ τὸν ἄλλον, ὁ ἄλλος τὸν ἄλλον κι ἔτσι ξυπνήσανε οἷλοι καὶ πᾶν καὶ πιάνουν τὸν καλόν σου τὸν καλόγερον. Ἄφου τοῦ ἐπιάσαν τὸν εἶχανε δεμένον ἴσαμε τὴν Κυριακὴν καὶ τὴν Κυριακὴν ἅμα πόλυκεν¹ ἢ ἐκκλησιά τὸν ἐκρεμάσανε, κι ἔπιασεν ἡ κόρη τὸ σπαθὶ πού

1. Ἐτελείωσε ἡ λειτουργία.

κοψε τούς 19 και τ' αὐτί του και τόν ἔκαμε κομμάτια - κομμάτια κι ἔτσι γλώ-
τωσεν ἡ κόρη.

Κέντρον Λαογραφίας, ἀρ. 175, σ. 42. Νίσυρος, Γ. Παπαδόπουλος, 1892.

14

Οἱ μῆνες

Μιάφ - φορά μιὰ γεναίκα φτωχιά πῆεσ - στοῦ βουνό νὰ μαέψει χόρτα.
"Υστερα ἄπο τὸ μεσημέρι πού ἠελε νὰ γυρίσει τὴν ἔπιασεμ - μιὰβ - βροχή
κι ἀναγκάστηκε νὰ ἴμπεϊ σὲ μιὰ σπηλιά πού βρέθηκεν ὀμπρός της. "Αμμά
μπαιμ - μέσα, εἶδεσ - στήσ - σπηλιάμ - μιὰμ - μεγάληφ-φωτιά και γύρω στήφ-
φωτιά νὰ κάθονται δώδεκα γέροι.

Αὐτὴ φο(β)ήθηκεγ - και τὸ ἄκαταλάβασιν οἱ γέροι και τῆς ἐφώναξαν νὰ
πάει κοντά τους γιὰ νὰ ζεσταθεῖ.

Ἡ γεναίκα ἐρώτησεν τούς γέρονς ποῖοι εἶναι κι ἐκεῖνοι τῆς εἶπασιν πὼς
εἶν' οἱ δώδεκα μῆνες τοῦ χρόνου και τὴν ἐπαράκαλεσαν νὰ τοὺς πεῖ πὼς βλέ-
πει τοὺς μῆνες ἕναν ἕνα.

Ἡ γεναίκα γιὰ νὰ μὴν τοὺς κακοκαρδίσει ἀρκίνησεν ἀπὸ τὸν - Γενάρη.

— Ὁ Γενάρης μὲ τίς μεγάλες του γιορτὲς και μὲ τὰ δῶρα του χαρίζει
σ' ὄλους χαρά.

— Ὁ Φλε(β)άρης, πού φλεαρίζει φέρνει κοντὰ τὸμ - Μάρτη πού,

— Ὁ Μάρτης ἔχει πιδ ὁμορφες ἡμέρες κι οἱ ἀθρῶποι τελειώνουσιν τὰ
νιατά¹ τους.

— Ὁ Ἀπρίλης, πού ἄρχεται μὲ τὰ λουλούδια και μοσκοβολᾷ ὁ κόσμος
και φέρνει τῆλ - Λαμπρὴ μὲ τὰ πολλὰ φαγιά.

— Ὁ Μᾶς, πού χρουσώνει τὰ στάχια κι οἶλοι οἱ νοικοκυροὶ ἀρκινοῦσι
νὰ θερίζουσι τὰ πρῶιμα.

— Ὁ Πρωτόλης², πού χρουσώνει τὰ ἔψιμα³, τὸδ - διμνίτη⁴ και μπαί-
νονεν οἱ ἀνθρωποι νὰ τελειώσουν τὰ θέριτά τους και τ' ἄλώνια τους.

— Ὁ Δερετρόλης⁵, πού ἄποθερίζουν οἶλοι ὅσοι ἔχουσιν - και μαέβγουν-
και τὰ μύγδαλά τους.

1. Κάνω τὸ τρίτο ζευγάρι γιὰ νὰ σπείρω τὰ ἔψιμα: φασόλια, κολοκύθια.

2. Ἰούνιος.

3. Ἀντίθετα τῶν πρῶτων σπαρτῶν.

4. Ἀντὶ διμηνίτης: δις και μῆν. Λέγουν τὸ κριθάρι πού σπάρθηκε τὸ Φεβρουάριο και
θᾶ θεριστεῖ μετὰ δύο ἢ τρεῖς μῆνες.

5. Ἰούλιος. Ἡ ὀνομασία Πρωτόλης και Δερετρόλης στὰ Νισύρια ἀπαντῶνται γιὰ
πρῶτη φορά.

— Ὁ Ἄουστος μὲ τὰ σταφύλλια του καὶ μ' ὄλα του τὰ καλοκαιρινά.

— Ὁ Σοτέμπρης, πὸν βάνει τοὺς νοικοκυροὺς νὰ κοπρίσουν τὰ χωράφια τους γιὰ νὰ τὰ ἐτοιμάσουνε γιὰ τῆσ - σπορά.

— Ὁ Ὀκτώβρης, πὸν μὲ τὰ πρωτοβρόγια του γεμίζει τὶς βιστέρνες ν-νεροὺ καὶ ἀρκινοῦσιν οἱ πρῶτες σπορές.

— Ὁ Νοέ(μ)βρης, μὲ τὰ χοιροσφάγια, μὲ τὶς λί(γ)ες καλοκαιρινές του ἡμέρες δίνει τὴν ἐδκαιρία στοὺς γεωργοὺς νὰ τελειώσουν τὶς σπορές τους.

— Κι ὁ Δεκέ(μ)βρης, μὲ τὰ Χριστοῦγεννα καὶ τὶς χαρὲς τῶν παιδιῶν.

Οἱ δώδεκα μῆνες ἐφκαριστήθηκαμ - μὲ τὰ παινέματα καὶ ἐδώκασισ - στηγ - γεναίκα ἕνα σακκὶ γεμάτο.

Ἐσταμάτησεν ἡ βροχή. Ἐξεκίνησεν ἡ γεναίκα καὶ ἐπῆε στὸ σπίτι της. Ἄμμ' ἀνοιξεν τὸ σακκὶ καὶ εἶδε πὼς εἶχε μέσα φλουριά, ἐπῆεσ' - στηγ - γειτόνισά της, πὸν ἔταν μεγάλη νοικοκυρά καὶ τῆς ἐζήτηξεν τὸ καφίζι¹ της καὶ τῆς λέει :

— Ὡ γειτόνισσα, (δ)ὲμ - μοῦ δί(ν)εις τὸ καφίζι σου νὰ μετρήσω λί(γ)ο κοιθαράκι πὸν μοῦ ἔλαχε ; Τῆς τό ἔδωκε.

Αὐτὴ γιὰ νὰ κάμει τὴγ - γειτόνισά της νὰ σκάσει, ἔλειπεν τὸ γύρω τοῦ κάτω μισοκάφισού² της μὲ μέλι. Καὶ πάνω στὸ μέλι ἐκόλλησεν ἕναφ - φλουρί.

Ἐκείνη ἄμμά (εἶ)δεν τὸ φλουρὶ τὸ παῖρ(ν)ει καὶ πάει πίσω στηγ - γειτόνισά της καὶ τῆς λέει :

— Ὡ γειτόνισσα, πάνω στὸ καφίζι ἤβρα ἕνα φλουρὶ καὶ στὸ ἔφερα πίσω.

— Ἐμ - πειράζει, γειτόνισά μου, κράτησέ το. — Ἐκείνη τῆρ - ρωτᾶ :

— Ποῦ σοῦ ἔλαχε ; Καὶ τῆς εἶπεν ὄλην τὴν ἱστορίαμ - μὲ τοὺς δώδεκα μῆνες.

Ἄμμά (ε)κουσεν τὴν ἱστορία ἢ μεγάλη νοικοκυρά πῆρε τὸδ - δρόμογ - καὶ πῆεγ - κι ἤβρεν τῆσ - σπηλιάμ - μὲ τοὺς δώδεκα μῆνες.

Τοὺς ἐρώτηξε : Ποῖοι εἶστε ; Καὶ τῆς εἶπασιμ - πὼς εἶναι οἱ δώδεκα μῆνες καὶ τὴν ἐρωτήξασιμ - πὼς θεωρεῖ τοὺς μῆνες. Κι ἐκείνη ἀντὶ νὰ τοὺς παινέσει ἀρκίνησε νὰ λέει :

— Ὁ Γενάρης ὁ γδάρτης μὲ τὰ κρύα του καὶ μὲ τὶς βροχές του.

— Ὁ Φλε(γ)άρης, ὁ κουτσοφλέαρος, πὸν μὲ τὰ κρύα του καὶ μὲ τὶς πα(γ)ω - νιές του σφαλᾶ ὄλλους τοὺς ἀθρώπους στὰ σπίτια τους.

— Ὁ Μάρτης, πὸν κι αὐτὸς τὶς πιὸ πολλὰ φορὲς κάμνει τοὺς ἀθρώπους νὰ τουρτουρίζουσι καὶ καίουν ἀκόμη καὶ τὰ παλούκια.

— Ὁ Ἀπρίλης ὁ γούλλης. Ὁ Μᾶς ὁ πολλοφωμάς πὸν ἔδρώνουσιν οἱ ἄ - θρωποι στὰ θέριτα.

1. Μέτρο μέτρησης τῶν δημητριακῶν, κατὰ τὸν Γ. Παπαδόπουλο: «1/8 τοῦ κιλοῦ ἴσως ἢ λέξις καπίθη, μέτρον τῶν ἀρχαίων χωροῦν δύο κοτύλας καὶ κατὰ παραφθορὰν ἐγένετο καφίζι». Νομίζω ὅτι ἡ περιεκτικότητά του εἶναι μεγαλύτερα τοῦ 1/8 τοῦ κιλοῦ.

2. Ἡ προεξοχή τοῦ κάτω μέρους τοῦ καφίζιου πὸν χωροῦσε μισὸ καφίζι.

‘Ο Πρωτόλης, κουραστικός με τὰ μαζέματα τῶμ - μαερεμάτων¹.

— ‘Ο Δευτερόλης, πού ἀπό τὶς ἀγῆς καρφώνει τοὺς ἀθρώπους στὶς ἀμυγδαλιές.

— ‘Ο Ἄουστος, με τὰ τριγυτὰ καὶ τὰ καζανέματά² του κάμνει τοὺς ἀθρώπους νὰ χάνουσιν τὰ μυαλά τους.

— ‘Ο Σοτέμπερης, με τὰ ξεκοπρίσματα ἔχει τοὺς ἀθρώπους μέσα στὶς βρωμιές καὶ τῆγ - κούραση.

— ‘Ο Ὀκτώβρης καρφώνει τοὺς ἀθρώπους πάνω στοὺς ἐδριάδες³ γιὰ νὰ μα(ζ)έψουσιν τὶς χαχάλες⁴.

— ‘Ο Νοέ(μ)βρης ξεθεώνει τοὺς νοικοκυροὺς στὸ ζευγάρι.

— Κι ὁ Δεκέ(μ)βρης σαπίζει τὰ δώματα⁵ ἀπὸ τὶς πολλὲς βροχῆς καὶ κάμνει τὰ σπίτια νὰ στάζουσι.

Τότες τῆς δίνουν κι ἀττηνῆς ἕνασ - σακκὶ καὶ πάει στὸ σπίτι της.

Χαρούμενη πάει ν’ ἀνοίξει τὸ σακκὶ καὶ ἀντὶ γιὰ φλουριὰ ἐμουντάρουσιν ὄξω φίδια καὶ τὴν ἐφάσσι.

Μιχ. Τσατσαρώνης

Ἡ Νισύρικη παραλλαγή ἀναφέρεται λεπτομερειακὰ στὶς γεωργικὲς ἐργασίες, πού εἶναι καὶ ἡ κυριότερη ἀσχολία τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ.

Τὸ παραμῦθι μᾶς δίνει παραστατικὰ ὅλο τὸ γεωργικὸ κύκλωμα τοῦ χρόνου με τὶς δυὸ πλευρές του, θεωρημένες ἀπὸ διαφορετικὴ σκοπιά. Τὴν καλοπροαίρετη καὶ τὴ γκρινιαρική. Ἡ πρώτη τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου πού ἀρκεῖται με τὰ λίγα, πού χαίρεται καὶ ὁμορφαίνει με ἀγάπη τὸν καθημερινὸ κάματο τοῦ ἔργου του, καὶ ἡ δεύτερη τοῦ χορτάτου πού δὲν ἔχει τὶς χαρὲς τοῦ κόπου τῆς δημιουργίας καὶ πού στὴ καλοζῶτα του ὅλα τοῦ φταῖνε.

2. Κεφαλλονίτικη παραλλαγή. Πρβλ. ἀρ. 480. Δ. Λουκάτου, ἔνθ. ἀν. σελ. 100-101.

Γ. Μέγα: Ἑλληνικὰ Παραμῦθια, σ. 66-74.

Ζακύνθου: Μ. Μινώτου. Λ. τόμ. 10ος, σ. 419, ἀρ. 17. «Οἱ Δώδεκα μῆνες» τῆς Ἰδίας Λ., 11ος, σ. 477, ἀρ. 23: «ὅποιος λέει καλὸ καλὸ θὰ βρεῖ». Λ. τόμ. 6ος, σ. 285.

Πόντου ἀπὸ τὰ Σούρμενα: Ἄρχ. Ποντ. τόμ. 3, σ. 97 καὶ 7 σελ. 171. Θρακικὰ 17, σ. 168.

1. Δημητριακὰ, φακές, φασόλια, ροβύθια κ.λπ.

2. Ὁ τρόπος παραγωγῆς τῆς κουκουζίνιας (τοῦ τσίπουρου) ἀπὸ τὰ στράφυλλα (ὑπολείμματα τῶν σταφυλιῶν μετὰ τὸ πάτημα) καὶ τὸ σφίξιμο αὐτῶν γιὰ τὴν παραγωγή τοῦ μούστου.

3. Δρεῖς, βαλανιδιές.

4. Τὸ ἐξωτερικὸ περιβλήμα τοῦ βαλανιδιοῦ πού ἐχρησιμοποιεῖτο στὴ βυρσοδεψία.

5. Οἱ στέγες τῶν σπιτιῶν.

Μήλου: Νεοελλην. Ἀνάλεκτα: Παρν. 1, σελ. 12, Garnett σ. 348.

Ἀθηνῶν: Κ. Καμπούρογλου (Παρ.) σ. 82, Garnett σ. 351.

Κρήτης: Ζ. Α. 2 (1896) σ. 58.

Καππαδοκίας: Μ. Γ. in Α. Μ.: Οἱ δύο γυναῖκες καὶ οἱ δώδεκα μῆνες, σελ. 347, 335, 399.

Μυτιλήνης, Νικήτα: «Τὸ Λεσβιακὸν μηνολόγιον», σ. 13.

15

Τὸ βασιλόπουλο καὶ ἡ φτωχιά

Μιάφ - φορὰ κ' ἔναγ-καιρόν, ἐξοῦσε σ' ἔναφ - φτωχὸ σπιτάκι, μέσα σ' ἔναρ - ρουμάνι ἓνα ἀνδρό(γ)νομο - μετὸ κοριτσάκιν τους. Ὁ πατέρας κάθε πρῶτ' ἔβαζες - στὸν τουρβάν του ἔναγ-κομμάτι ψωμί, σῦκα κ' ἐλιές καὶ πά-(γ)αινε κι ἔκοβγε ξύλα. Τὰ ἰώρεβγε σιγά, σιγὰ σ' ἓνα ξέφωτο τοῦ ρουμανιοῦ κ' ἐκεῖ ἔκαμνεγ-καμίσι γιὰ κάρβουνα. Ἡ μάννα ἐτάιζεν¹ τὰ ζᾶ καὶ τὶς ὄριθες, ἐμαέρεβγεγ-γιατὸ μεσημεριανὸ κι ἀφοῦ τοίμαζεγ-καὶ τήμ-μικρὴ ἔπαιρ(ν)εν τὸ ἀνέμάν² της κ' ἐπάαινε νὰ δουλέψει σ' ἔναχ - χωράφι πού ἔχασι ἐκεῖ κοντὰ στὸ ξέφωτο. Τήμ-μικρὴ τὴν ἄφινε μοναχὴ της. Τὸ παιδί ἐμενεμ - μοναχόν του στὸ σπίτι κ' ἐπερίμενε τήμ-μάννα του νὰ γυρίσει πίσω τὸ μεσημέρι. Ὁξω (δ)ὲν ἔβγαίνε. Ἐπέρασασιμ - μερικὰ χρόνια κ' ἡ μικρὴ ἐμεγάλωσε. Τότε ἀμμά ἔφεβγεν ἡ μάννα της ἔκαμνε αὐτὴ οἴδες τὶς δουλειὰς τοῦ σπιτιοῦ. Ἀμμά ἔτελείωνε τὶς δουλειὰς ἔβγαίνεγ-κ' ἔπαιζεν ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

Μιάμ - μέρα ἐκεῖ πού ἔκάθετο κ' ἔπαιζεθ - θωρεῖ μιὰγ - γριάμ - μαυροφορεμένη νὰ παῖνει κατὰ τὸ σπίτι. Σὰν ἔφτασεγ-κοντὰ στὴμ-μικρὴ ἀπόθεκεν τῆσ - σακχούλλαν της πού χερ - ριγμένησ - στῆρ - ράχην της κ' ἔκατσε πάνω σὲ μιὰμ-πέτραγ - κοντὰ στὴμ-μικρὴ. Τὸ κοριτσάκι μετὰ χρόνια ἐμεγάλωσεγ-κ' ἐγίνηκεμ - μιὰ ὁμορφη κοπέλλα. Ἡ γριά τὴν ἐκοίταζεγ-κ' ἔχαίρετο τὴν ὁμορφίαν της, γιατί ἦτο μιὰ ξανθιά μετὰ γαλανὰ ἔμμάτια καὶ τριανταφυλλένια μά(γ)ουλα. Ἐκατάλαβεν ὅμως πὼς ἡ μικρὴ ἦτο φο(β)ισμένη καὶ τῆς λέει:

— Μὴ φοῦᾶσαι κοριτσάκιμ - μου, (δ)ὲν εἶμαι κακιά γυναίκα. Ἐπῆ(γ)α

1. Ταῖζω = δίνω τροφή σὲ κάποιον νὰ φάει.

2. Ὑφασμα δεμένο στὶς τέσσερις ἄκρες. Μέσα σ' αὐτὸ οἱ μητέρες τοποθετοῦσαν τὰ παιδιά τους καὶ ἔτσι ὅπως ἦταν δεμένο τὸ περνοῦσαν στὸν ὄμο τους. Τὸ μετεχειρίζοντο καὶ γιὰ τὴ μεταφορὰ διαφόρων πραγμάτων ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ.

στόρ - ρουμάνι κ' ἐμάεφα πελακούδια γιά τήμ - παρασιάμ¹ - μον. "Εργησα ὄ-
μως κ' ἐδίφασα, εἶδα τὸ σπιτάκι σας κ' ἤρτα νὰ ζητήσω λί(γ)ο νερό.

Ἡ μικρὴ ἐπῆρεθ - θάρρος κ' ἐπῆεσ - στοῦ σπίτι κ' ἔφερεσ - στήγ - γριά
ἐναμ - μαστραπά δλοκάθαρο καὶ φρεσκογαννωμένον - γεμάτογ - κρού νερό.
Ἡ γριά ἤπγειε, μουρμούρισεμ - μιὰν ἐφκή, ἔρριξεν τῆσ - σακχούλλαν στήρ -
ράχην τῆς, ἔπιασεν τὸ ραβδίτν τῆς κ' ἔφνε. Σὲ λί(γ)ο ἐγύρισεμ ἡ μάννα τῆς
μικροῦς, ἤβρεν οὐλές τῖς δουλειῆς τοῦ σπιτιοῦ τελειωμένες κ' ἐπῆρεν τήγ - κό-
ρην τῆς στήν ἀγκαλιάν τῆς καὶ τήν ἐφίλησε.

— Μπράβο κόρη μου, τῆς λέει, ἐτσὰ σὲ θέλω νὰ (εἶ)σαι καλὴ κόρη. Ἡ μι-
κρὴ (δ) ἐν τῆς εἶπεν τίποτα γιά τήγ - γριά. "Αμμά ἔπερασαμ - μερικὲς ἡμέρες,
νὰ σου πάλε ἡ γριά. Ἡ μικρὴ ἄμμα τήν εἶδεν ἐσηκώθηκεν, ἤμπεσ - στοῦ σπίτι
καὶ τῆς ἔφερε νερό μὲ τὸμ - μαστραπά. Ἡ γριά ἤπγειεν τὸ νερό καὶ λέει
τῆς μικροῦς :

— Καλὴ μου κόρη, εἶσαι ὁμορφη σὰν τήν ἀγγὴ τ' Ἀπρίλη. Θὰ σοῦ δώκω
μιὰν ἐφκή : Νὰ γενεῖς βασίλισσα γιὰτὶ σ' ἀξίζει. Κι ὕστερα ἔξεκίνησε ἡ γριά
κ' ἔφνε.

Πιὸ πέρα (ἀ)πὸ τὸ σπίτι ἦτο μιὰ παλιὰ βιστέρνα² ποὺ ἀπὸ καμιάφ - φορὸν
ἐπάαινε ἡ μικρὴ κ' ἐκάθετο κ' ἐπερίμενε τήμ - μάνναν τῆς νὰ γυρίσει. Ἄ-
φοῦ ἔφνε ἡ γριά, ἡ κόρη ἐπῆγε - κ' ἔκατσεμ - πάνω στοῦ χάντρο³ τῆς βιστέρνας
κ' ἔβλεπεμ - πέρα ἀπὸ τὸρ - ρουμάνι νὰ ἔρτει τὸ βασιλόπουλο. Αὐτὸ ἐκράτησεμ -
πολλὲς ἡμέρες, μὰ τὸ βασιλόπουλο (δὲ)ν ἐφαίνετο. Ἡ μικρὴ ἀπολίστηγ - καὶ
τήμ - πῆραν τὰ κλάματα. "Ἐσκυψεμ - πάνω ἀπὸ τὸ χάντρο τῆς βιστέρνας καὶ
τὰ δάκρυά τῆς ἐπέφτασεμ - μέσα στήβ - βιστέρνα. (Δ) ἐν ἦταν ὁμως δάκρυα.
Τὸ κάθε τῆς δάκρυ ἦτο κ' ἓνα τριαντάφυλλο. Χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει ἡ μικρὴ
εἶδε πὼς ἡ βιστέρνα ἐγέμισεν τριαντάφυλλα. Ἐξεσπάτηκε⁴ ἄμμα (εἶ)δε τῆβ -
βιστέρνα γεμάτη τριαντάφυλλα κ' ἐσηκώθηκεν τρομασμένη γιά νὰ πάει στοῦ
σπίτι τῆς. Μόλις ἐσηκώθηκε βλέπει ἀντικρὺ τῆς ἓναν νέομ - μὲ χρουσὰρ - ροῦχα,
ὁμορφο σὰν τὸν ἥλιο, νὰ κάθεται πάνω σ' ἓνα ἄσπρο ἄλλογο μὲ χρουσὴ σέλλα.
Τάχασε. Τὸ παλληκάρι εἶδεν τήν τρομάραν τῆς καὶ τῆς λέει μὲ μιὰγ - γλυ-
κιάφ - φωνή :

— Μὴ φοῦᾶσαι Ἄννα, (δ) ἐν εἶμαι σφάντασμα, εἶμαι τὸ βασιλόπουλο καὶ
μ' ἔστειλεν ἡ μάννα μου ἡ βασίλισσα νὰ σὲ πάρω στοῦ παλάτι γιά νὰ γενεῖς
γεναίκα μου καὶ βασίλισσα.

— Καὶ ποῦ μὲ (εἶ)δεν ἡ μάννα σου καὶ ποῦ μὲ ξέρει ; λέει του ἡ κόρη.
Λέει τῆς τὸ βασιλόπουλο :

1. Ἐστία. Τὸ τζάκι ἐκεῖ ποὺ μαγεφεύουν. Δυὸ παράλληλα τοῦβλα ἀνάμεσα ἀναβε
ἡ φωτιά καὶ πάνω στὰ τοῦβλα τοποθετοῦσαν τὴ χύτρα.

2. Στέρνα.

3. Τὸ στόμιο τῆς στέρνας.

4. Ἐξεπλάγη.

— Δυὸφ - φορὲς ἦρτε στὸ σπίτι σας καὶ τῆς ἔδωκες νερὸ ἀπὸ ἕναν ὀλοκά-
θαρογ - καὶ φρεσκογανωμένομ - μαστραπά, ἄμμά ἔφεβγεν τῆδ - δέφτερηφ -
φορὰ ἦμπε στὸ σπίτι σας καὶ τὸ (εἶ)δεν ὁμορφοσιωργυρισμένο. Τόσο τῆς ἄρε-
σεμ - πὸδ μοῦ λέει μιὰ μέρα:

— Μέσα στῆγ-καρδιὰν τοῦρ - ρουμανιοῦ ἔχει μιὰγ-κόρη φτωχιά πού'ναι
ὁμορφη σὰν τὴν ἀγνή. Τὰ ρουχαλάκια της ὀλοκάθαρα καὶ τὸ σπίτι της λά-
μπει ἀπὸ τῆμ-πάστρα. Ἡ κόρη ἐσυγκινήθηκε κ' ἐπῆράν τὴν τὰ δάκρυα κι
ἀπὸ τὰ ἑμμάτια της ἐπέφασισ - στὸ χῶμα μιὰ φούχτα τριαντάφυλλα. Ἄμμα
τὰ ἔδεν τὸ παλληκάρι, ἔσκυφεν, ἔπιασεν ἕναν - τριαντάφυλλο, τὸ ἔφίλησεγ-καὶ
τὸ ἔπέρασε στῆγ-κουμπότρουπαν τοῦ χρυσοκέντητου γελειοῦ του καὶ τῆς λέει:

— Ἔλα, πᾶμε στὸ σπίτι σας νὰ περιμένουμε τοὺς γονιοὺς σου. Ἐξεκα-
βαλλίκεφεν τ' ἄλογόν του κ' ἐμπρὸς ἐκεῖνη καὶ πίσω αὐτὸς ἐπῆασισ - στὸ
φτωχικό της σπιτάκι. Ἐκατσεσ - σ' ἕνα σκαμνὶ κ' ἐκεῖνη τοῦ ἔφερε νερὸ
μὲ τὸμ - μαστραπά. Ἄμμά ἔδεν τὸμ - μαστραπὰ νὰ λάμπει τῆ ρωτᾶ:

— Ποιὸς βαστᾶ τῆλ - λάτρα τοῦ σπιτιοῦ ; Λέει τὸν ἐκεῖνη:

— Ἐγὼ, γιὰτὶ ἡ μάννα μου κι ὁ κύρης μου δουλέβγουσι - στὰ χωρά-
φια ἀπὸ τὸ πρῶτ ἴσαμε τὸ βράδυ.

Κουβέντα στῆγ - κουβέντα ἦρτε τὸ γύμα κ' ἐγυρίσαν κι οἱ γονιοὶ της στὸ
σπίτι. Ἄμμά ἔδαν τὸ ἄμορφο παλληκάριμ - μὲ τῆγ - κόρην τοὺς ἐξαφνιάστηκαν.
(Δ)ὲν ἐθυμώσαν ὁμως. Ἡ μάννα γυρίζει στὸ παλληκάρι καὶ τοῦ λέει :

— Καλῶς μας τον τὸν ἥλιομ - μέσα στὸ φτωχικόμ - μας. Κάτσε νὰ σὲ
κεράσουμε καὶ μετὰ παίρεις τὸδ - δρόμογ - γιὰ τὸ σπίτι σου.

Τότες τὸ βασιλόπουλο τοὺς εἶπε ποιὸς εἶναι καὶ τοὺς ἐζήτηξε νὰ τοῦ
δώκουν τῆγ - κόρην τοὺς γιὰ γεναίκα του. Πατέρας καὶ μάννα ἔπειτα ἀπ' αὐτὰ
τὰ λόγια ἔβλεπεν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Γυρίζει ἡ μάννα καὶ βλέπει τῆγ-κόρην της
πὸν ἔκοίταζε στὸ πάτωμα καὶ (δ)ὲν ἐσῆκωνεμ - πάνω τὰ ἑμμάτια της καὶ τῆς
λέει :

— Εἶντα πὸδ λείεις ἐσὺ Ἄννα; Ἐκεῖνη ἐδάκρυσε κι ἀπὸ τὰ ἑμμάτια της
ἐπέφτασιν τριαντάφυλλα. Τότες ἐκατάλαβεν ἡ μάννα πὼς ἡ κόρη της ἔγαποῦσε
τὸ βασιλόπουλο. (Δ)ὲν εἶπεν τίποτα, μόνον ἐμάεφεν οὔλα της τὰ πράματα καὶ
τὰ φορτώσαν στ' ἄλογο κ' ἐξεκινήσαγ - γιὰ τὸ παλάτι. Στῆμ - πόρτα τοὺς ἐ-
δέχτηκε μὲ χαρὲς ἡ γοιὰ βασίλισσα. Ἐγκάλιασεν τῆγ-κόρη καὶ τῆς λέει :

— Ἔλα χρυσή μου ἀγνή μέσα στὸ σπιτικό σου. Ἔλα νὰ τὸ γεμίσεις ὁ-
μορφιὲς καὶ χαρὰ. Κι ἡ φτωχὴ κόρη ἐγίνηκεβ - βασίλισσα.

Μιχ. Τσατσαρώνης

Ἡ μάμμη τοῦ ἀφηγητῆ Ἄννα τοῦ Παύλου ἡ Πισσάρενα (1828-1924)
τὸ διηγεῖτο στὶς ἐγγονές της.

Τὸ παραμῦθι αὐτό, κατὰ κύριο λόγο, ἀποβλέπει στὸ νὰ προβάλλει καὶ
νὰ διδάξει πὼς κάθε κόρη πρέπει πάνω ἀπ' ὅλα νὰ εἶναι μιὰ καλὴ νοικο-

κυρά κι από μικρή νά καταπιάνεται στη λάτρα τοῦ σπιτιοῦ. "Όλα σ' αὐτὸ πρέπει νά λάμπουν: Ὁ μαστραπᾶς φρεσκογανωμένος, ἔλοι οἱ χῶροι του καλοσιγουρισμένοι καὶ πεντακάθαροι. Τότες δὲν μπορεῖ παρά κάποια μέρα νά φανεῖ τὸ βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ νά τὴ ζητήσῃ καὶ νά τὴν κάμει βασίλισσα τῆς καρδιάς του. Τὰ δάκρυα ποὺ γίνονται τριαντάφυλλα γιὰ νά δείξουν τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης εἶναι μιὰ εἰκόνα γεμάτη ποίηση καὶ μαγεία. Ἀξίζει κάθε ἔπαινος στὸν παραμυθᾶ γιὰ τὴν ὠραία αὐτὴ σκηνή, ποὺ τόσα πολλὰ χαρίζει στὸ παραμῦθι του.

Ἐξῶρα ἀπὸ τὶς παραπάνω ἀρετὲς στὸ παραμῦθι ξετυλίγεται καὶ κάτι ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ τῶν κατοίκων τῆς Νισύρου: Μᾶς δίνει τὸν τρόπο πῶς οἱ γονιοὶ ἀρραβώνιαζαν τὰ παλιὰ χρόνια τὰ παιδιὰ τους. Ἡ βασίλισσα γυρίζει, ψάχνει νά βρεῖ γυναίκα γιὰ τὸ γιό της. Τὴ διαλέγει μόνη της καὶ τοῦ τὴν ἐπιβάλλει. Κι ἐκεῖνος πειθαρχεῖ στὴν ἐκλογὴ τῆς μάνας του καὶ χωρὶς συζήτησι ξεκινᾷ νά πάει νά τὴ βρεῖ καὶ νά τὴν κάμει γυναίκα του καὶ βασίλισσα. Ἐπειτα ἔχουμε ἐκείνη τὴν ἀπέριττη σκηνὴ στὸ σπίτι, σὰν οἱ γονεῖς τῆς κόρης πρωταντικρῶζουν τὸ νέο. Ἀμέσως προβάλλει ὁ πρωταρχικὸς ρόλος τῆς μάνας. Αὐτὴ χαιρετίζει τὴν παρουσία τοῦ νέου στὸ σπίτι της μὲ τὸ ὠραῖο καλωσόρισμα ποὺ τόση ζεστασιά κι ἀξιοπρέπεια τὸ χαρακτηρίζει.

«— Καλῶς μας τον τὸν ἥλιομ-μέσα στὸ φτωχικόμ-μας. Κάτσε νά σὲ κεράσουμε καὶ μετὰ παίρνεις τὸδ - δρόμογ - γιὰ τὸ σπίτι σου».

Στὰ παλιὰ χρόνια στὴ Νίσυρο ἡ μάνα ἦταν ἐκείνη ποὺ θὰ φρόντιζε νά βρεῖ γαμπρὸ ἢ νύμφη στὰ παιδιὰ της. Τὸ ρόλο τῆς μάνας στὴν ἀποκατάστασι τῶν παιδιῶν της παραστατικᾶ μᾶς τὸν δίνει μιὰ μαρτυρία τοῦ Β. Βεζύρογλου γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἐγίνοντο παλιὰ οἱ ἀρραβῶνες στὴ Νίσυρο, ποὺ βρῖσκεται στὴν ἀξιόλογη ἐργασία τοῦ Νικήτα Κουμέντου «ὁ Νισύρικος γάμος», ποὺ περιλαμβάνεται στὸν παρόντα τόμο τῶν Νισυριακῶν.

16

Ὁ Κασσαμάνης

Μιάφ - φορὰ κ' ἔναγ - καιρὸν εἶχεν ἓνα ἀντρώ(γ)υνο ἀγαπημένο μὰ δίχως παιδιὰ κι εἶχαν ἓνασ-σκύλλομ-ποὺ τὸν ᾔγαποῦσαν, γιὰτὶ ἦτο καλὸς σκύλλος κ' ἔμενεν ὄλο στὸ σπίτι πάντοτε κι ὅταν ὁ ἀντρας ἐπῆβαινε στὴδ - δουλειά του κ' ἔτσι (δ) ἐν ἔμενεμ - μοναχὴ ἢ γεναίκα. Ἐνασ-Σάββατο ὁ ἀντρας (δ) ἐν εἶχεδ - δουλειὰ κι ἤθελε νά πάει κωνή(γ)ι. Λέει λοιπὸν τῆς γεναίκας του :

— Καλή, θὰ πάω κωνή(γ)ι καὶ θὰ πάρω καὶ τὸγ-Κασσαμάνη, ἔτσὰ ἐλέασιν τὸσ-σκύλλον τους.

—“Ε! τοῦ λέει ἡ γεναίκα, νὰ φ(ν)εῖς ἐσὺ, νὰ πάρεις τὸν-Κασσαμάνη καὶ νά'μαι ἄγὼ μοναχῆ.” Ἀσ' τὸν-Κασσαμάνη νὰ τὸν ἔχω παρηγοριά. Ἐκουσέν της ὁ ἀντρας κ' ἔφν(γ)εμ - μοναχός του γιὰ νὰ μὴ χαλάσει τὸ χατήρι τῆς γεναί-
κας του.

Κνηγώντας ὁ ἄνθρωπος ἤμπε σ' ἓνα ρουμάνι κ' ἐκεῖ βλέπει ἓνα μεγάλο
θεριὸ νὰ τὸ ἄχουδ - δεμένο πάνω σ' ἓναδ - δέντρο κάτι μικρὰ ἀγρίμια κ' ἐτοι-
μαζόντανε νὰ τοῦ βάλλουσι φωτιά.

Μόλις εἶδεν τὸν-κνηγὸ τὸ θεριὸ τοῦ λέει :

— Σώσε με κ' ἐγὼ (θ)ὰ σοῦ κάμω ὅ,τι θέλεις.

— Θὰ σὲ σώσω θέλει, μὰ κ' ἐσὺ θὰ μὲ βγάλεις ἀπὸ τὸ ρουμάνι, τοῦ λέει ὁ
κνηγός, γιὰτὶ εἶχε χαθεῖ. Τοῦ λέει τὸ θεριό: —“Ὅχι μονάχα αὐτὸ καὶ ὅ,τι ἄλλο
θέλεις θὰ σοῦ κάμω.

— Ἐσήκωσεν ὁ κνηγός τὸ ντουφέκι του, ἐπέταξεμ - μερικὲς ντουφεκιὲς
καὶ τὰ μικρὰ ἀγρίμια ἐσκορπίστησαν. Ἐπῆ(γ)εγ-κοντὰ ὁ ἄθρωπος, ἔβγαλεν
τὸ μαχαίρι του, ἔκοπεν σκοπιὰ ἀπὸ βροῦλα πὸν τὸ ἄχουδ - δεμένο κ' ἐλεπτέρω-
σεν τὸ θεριό.

Τὸ θεριὸ ἐφαριστημένο πὸν ἔταν ἐλέφτερο, τοῦ λέει :

— Τώρα θὰ σὲ φάω.

— Βρὲ θεριό, στὸ καλὸ πὸν σοῦκάμα θέλεις νὰ μὲ φάεις κιόλας; Τὸ θεριὸ
τοῦ λέει :

— Θὰ σὲ φάω, γιὰτὶ πιὸ κακὸ θεριὸ ἀπὸ τὸν ἄθρωπο (δ) ἐν ὑπάρχει στὸν-
κόσμο. Οὐδα τὰ κακὰ οἱ ἄθρωποι τὰ κάμνουσι.

Τότε τοῦ λέει ὁ ἄθρωπος :

— Σύμφωνοι, ἀλλὰ χωρὶς δίκην (δ) ἐν θὰ μὲ φάεις. Θὰ πᾶμε νὰ βροῦμεν
ἄλλα ζῶα νὰ τὰ ρωτήξουμε, κι ἂν ἔχεις δίκιο νὰ μὲ φάεις, νὰ μὲ φάεις ἢ κι
ἂ δὲν ἔχεις δίκιο, νὰ μὲ βγάλεις ἀπὸ τὸ ρουμάνι.

Τὸ θεριὸ ἐσυμφώνησε. Ρίχνει στοὺς ὄμους του τὸν ἄθρωπο-καὶ μὲ πέ-
ντε σάρτους ἀνταμῶσαν ἓναγ - γάδαρο. Σταματοῦν, τοῦ λέουσιν τὴν ἱστορίαγ-
καὶ τὸν ἐπαρακαλέσασιν νὰ πεῖ τὴν - γνώμην του. Λέει ὁ γάδαρος:

— Ἐχει δίκιο τὸ θεριό, νὰ σὲ φάει.

— Βρὲ γάδαρε, τοῦ λέει ὁ ἄθρωπος, τὴν-καλωσύνημ - πὸν τοῦ ἄκαμα ἀντὶ
νὰ μὲ σώσει νὰ μὲ φάει ;

— Ναί, νὰ σὲ φάει, τοῦ λέει ὁ γάδαρος, γιὰτὶ οἱ ἄθρωποι εἶστε τὰ πιὸ
κακὰ ζῶα τοῦ κόσμου. Γεννιοῦμαι κ' ἐμ - μὲ ἴφνητε νὰ φάω οὐλο τὸ γάλα
τῆς μάννας μου. Παίρ(ν)ετε τὸ πιὸ πολὺ γιὰ νὰ γιαιτρέψετε τ' ἄρρωστα παι-
διά σας. Περιχοῦ καλομε(γ)αλώσω ἀρκίζετε νὰ μὲ φορτώνετε καὶ (δ) ἐν ἐφτάνει
πὸν μὲ φορτώνετε, μὲ ξυλοκοπάτε κι ὄλας. Κι ἅμα γεράσω (δ) ἐμ - μὲ ἴφνητε
σὲ μιὰν ἀκροβολιά¹ νὰ τρώω σι(γ)ὰ σι(γ)ὰ καὶ νὰ ποθάνω ὅπως θέλει ὁ Θεός,

1. Μέρους τοῦ χωραφιοῦ πὸν δὲν καλλιεργεῖται, βγαίνουν ἀγριόχορτα γιὰ βοσκή.

παρὰ μόνο μὲ παίρ(ν)ετε σ' ἕναν ἐγκρεμμῶμ - μου παίζετε μιὰγ-κλουτσιὰγ-καὶ τσακατέβγομαι πάνω στὶς πέτρες καὶ ποθαίνω μὲ πόνοους. Ἄμμά ἔκουσεν τὴν ἱστορία τὸ θερίο λέει τοῦ ἀθρώπου :

— Εἶδες πὼς ἔχω δίκιο ;

— Ὅχι, λέει ὁ ἄθρωπος, θὰ πᾶμε νὰ βροῦμε ἄλλο ζό, γιατί ὁ γάδαρος ἔχει κακία μὲ τοὺς ἀθρώπους. Προχωροῦν, βρίσκουν ἕναβ - βόδι. Τοῦ λέουσιν τὴν ἱστορία καὶ τοῦ ζητοῦσι τὴγ - γνώμην του.

— Νὰ σὲ φάει, λέει τὸ βόδι. Γιατί οἱ ἄθρωποι εἶστε τὰ πιὸ κακὰ ζῶα τοῦ κόσμου.

— Βρὲ βόδι, τοῦ λέει ὁ ἄθρωπος, στήγ-καλωσύνημ-ποὺ τοῦ ἄκαμα νὰ μὲ φάει κιόλας ;

— Ναί, γιατί ἄμα γεννηθῶ μου παίρ(ν)ετε τὸ πιὸ πολὺ γάλα τῆς μάννας μου γιὰ νὰ τὸ τρώτε ἐσεῖς κι ἄμα κάμω καὶ με(γ)αλώνω μὲ στρώνετε στοὺ ζευγάρι : Ἐρκεται ὁ Μᾶς καὶ μὲ βάλλετε στ' ἄλωνι. Κι ἂν τύχει καὶ πάρω τὰ πάνω μου καὶ παχύνω, μὲ σφάζετε καὶ τρώτε τὸ κρέας μου καὶ (δ)ὲν φτάνει αὐτό, παίρ(ν)ετε καὶ τὸ πετσί μου καὶ τὸ γνάφετε καὶ τὸ κάμνετε παπούτσια καὶ τυραννεῖτε τὸ πετσί μου, (δ)ὲν ἔχω δίκιο ;

Τὸ θερίο τοῦ λέει : Τὰ (εἶ)δες ;

— Ὅχι, λέει ὁ ἄθρωπος. Νὰ πᾶμε νὰ βροῦμε ἄλλο ζό, γιατί τὸ βόδι τά'χει μὲ τὸν ἄθρωπο.

— Καλά, τοῦ λέει τὸ θερίο. Ἐεκινοῦν καὶ σὲ λί(γ)ο βρίσκουσιμ - μιὰν ἄλεπού. Λέουν τὴν ἱστορίαν τῆς ἄλεπούς γιὰ νὰ πεῖ κι αὐτὴ τὴγ - γνώμην της. Ἄμμά ἔλεε τὴν ἱστορίαν τὸ θερίο, ὁ ἄθρωπος ἐστέκετο πίσω ἀπὸ τὸ θερίο κ' ἔγγεφεν τῆς ἄλεπούς μὲ τὰ δάκτυλά του : πέντε καὶ ἡ ἄλεπού κατάλαβем-πῶς αὐτὸ ἐσήμαινε πέντε ὄριθες. Καὶ λέει ἡ ἄλεπού :

— Ἐγὼ ἐμ - μπορῶ νὰ πῶ τίποτα, ἂν (δ)ὲν ἴδῶ πὼς ἦταν τὰ πράματα. Ἄρ-πάζει τὸ θερίο ἄλεπού καὶ ἄθρωπο καὶ πᾶν(ε) στοὺ μέρος πού ἔτοδ - δεμένο :

— Πὼς ἦσουδ - δεμένο ; ρωτᾷ ἡ ἄλεπού τὸ θερίο. Τὸ θερίο ξαπλώνει πάνω στοῖγ-κορμὸν τοῦ δέντρον καὶ τὸ ξαναδέσασιν ἡ ἄλεπού κι ὁ ἄθρωπος. Τά'φηκαδ - δεμένο ὅπως ἦτανε. Παίρει ἡ ἄλεπού τὸν ἄθρωπογ-καὶ τὸβ - βγάλ-λει ὄξω ἀπὸ τὸ ρουμάνι. Σὰν ἐκοντέβγασιν στοὺ χωριὸ ἐκεῖα στὴν Ἁγιά Παρασκεβγή, λέει ἡ ἄλεπού τοῦ ἀθρώπου :

— Ἐγὼ (δ)ἐμ — μπορῶ νὰ μῶ μέσα στοὺ χωριό, γιατί ἔχει ἕνα σωρὸ σκόλλους καὶ θὰ μὲ φάσι. Θὰ περιμένω ἐδώα νὰ πᾶς νὰ μου φέρεις τίς ὄριθες ποὺ μου ἔταξες.

Ἐεκινα ὁ ἄθρωπος, πάει στοὺ σπῖτι του. Ἦτο νόχτα.

Λέει τὴν ἱστορία στήγ - γεναίκα του καὶ τῆς εἶπε :

— Πάρε τίς ὄριθες ἀπὸ τὴγ-κοίτη¹, δῶκε μου τες νὰ τίς πάω στὴν ἄλεπού.

1. Κοτέτσι, τὸ μέρος ποὺ κοιμοῦνται οἱ ὄριθες.

— Βού ! μάνα μου, ὁ ἄντρας μου λωλλὸς ποὺ 'ναι, λέει ἡ γεναίκα, (δ)έβ-
βάλλεις τὸν-Κασσαμάνη μέσ' τῆς - σακχοῦλλα νὰ τὸμ-πάρεις νὰ τῆδ - διορθώ-
σει τὴν ἄλεπού ;

— Βρὲ γεναίκα τὸ καλὸ ποὺ μοῦ 'καμε νὰ τὴν ἐσκοτώσουμε ;

— Κάμε ἐτσὰ ποὺ σοῦ λέω ἐγὼ καὶ μῆμ - μιλάς.

Τί νὰ κάμει ὁ ἄθρωπος, βάλλει τὸν-Κασσαμάνη μέσ' τῆς-σακχοῦλλα καὶ
πάει ἐκεῖνὰ ποὺ τὸν ἐπερίμενεν ἡ ἄλεπού.

Βλέπει ἡ ἄλεπού τῆς - σακχοῦλλα ποὺ κουνιόντανε κάτι μέσα, ἐκουν-
νοῦσεν τὴν νουράν της ἀπὸ τῆς - χαράν της. Κι ἄμμά' φηκε χάμε τῆς - σακχοῦλλα
ὁ ἄθρωπος, μούνταρεν ἡ ἄλεπού ν' ἀρπάξει τὶς ὄρθιες, πετιέται ὄξω ὁ Κασσα-
μάνης καὶ βάλλει στὸ κνή(γ)ι τὴν ἄλεπού.

Τρέχα ἡ ἄλεπού, τρέχα ὁ Κασσαμάνης ἀοπίσω. 'Επῆε σ' ἓναν ἐγκρεμμὸν-
καὶ μ' ἓνας - σάρτον ἡ ἄλεπού 'νεβαίνει πάνω σ' ἓνα μικρὸ ἐγκρεμμὸ. 'Αφοῦ
ἐπάτησε τὰ πισινὰ της πόδια πάνω σ' ἓνα πετραδάκι τοῦ ἐγκρεμμοῦ κ' ἔκατσε
σὲ μιὰν τρύπα κουρασμένη, 'δρωμένη καὶ μὲ τῆγ-γλώσσα ὄξω. Πάει ὁ Κασσα-
μάνης νὰ νεβεῖ, (δ)ἐν ἡμποροῦσε, γιατί τὸ πετραδάκι μὲ τὸ σάρτο τῆς ἄλεπούς
ἐξεκόλλησε. Πάνω στὴν τρύπα της ἡ ἄλεπού καὶ κάτω στῆ ρίζα τοῦ ἐγκρεμμοῦ,
ὁ Κασσαμάνης, κουρασμένος κ' ἐκεῖνος. Τὸν ἐβλεπεν ἡ ἄλεπού καὶ λέει μονα-
χὴ της μέσα της :

— Βρὲ ἄλεπού, ἔκαμεν ὁ πατέρας σου 'Αζᾶς¹ κι ἤθελες νὰ κάμεις κ' ἐσὺ
τὸν-Καδῆ.² Καλὰ νὰ πάθεις.

Μιχ. Τσατσαρώνης

'Απὸ διήγησι τῆς μάμης του "Αννας τοῦ Παύλου Πισσάρη. Πρὸ 60
χρόνων ὁ Νικήτας Τσικιτιμῆς τὸ διηγήθηκε στὸν 'Αντώνη τοῦ Στρίκη στὴν
Πόλη, ὅταν ἀπὸ βαρκάρης ὁ τελευταῖος ἐγινε ἔμπορος χαρτιοῦ κι ἔχασε τὰ
λεφτά του, τονίζοντάς του τὴν κατάληξι τοῦ παραμυθιοῦ: «ἐκαμεν ὁ πατέρας
σου 'Αζᾶς γιὰ νὰ κάμεις κι ἐσὺ τὸν ἔμπορο;»

'Ο Ν. Πολίτης (Λ. τόμ. 2 σελ. 160: Λαογραφικὴ ἐπιθεώρησις) ἀναφέ-
ρει ὅτι ὁ μῦθος τοῦ παραμυθιοῦ εἶναι παγκόσμιος καὶ ὅτι ἀπαντῶνται πολλὲς
παραλλαγές. Τῆ Νισύρικη παραλλαγή χαρακτηρίζει ἡ ἀντιδικία ἀνάμεσα
στὸν ἄνθρωπο καὶ στὰ ζῶα. Τὴν ἀγνωμοσύνη τοῦ πρώτου καὶ τὰ βάσανα καὶ
τὸν ἐξολοθρεμὸ τῶν δευτέρων. "Ολος ὁ διάλογος ἔχει τὸ τοπικὸ χρῶμα τοῦ
νησιοῦ στὶς σχέσεις γεωργοῦ καὶ ζῶων. Τὸ παραμῦθι προβάλλει τὴν πονηριά
καὶ τὴ σκληρότητα τῆς γυναίκας, καταλήγει δὲ σὲ γνωμικὸ ποὺ καὶ σήμερα
ἀκόμη ἔχει τὴ θέση του στὴ λαϊκὴ σοφία τοῦ νησιοῦ. Πολλὲς φορὲς τὸ «'Εκαμε

1. Τουρκικὴ λέξι, σημαίνει μέλος συμβουλίου. Κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ἔτσι ὀνό-
μαζαν τοὺς δημοτικὸς συμβούλους.

2. Τουρκικὴ λέξι: δικαστῆς πρωτοδικῆς.

καὶ ὁ πατέρας σου Ἀζάσ) θὰ τὸ ποῦνε γιὰ ἐκεῖνον ποὺ καταπιάνεται μὲ ἔργα πάνω ἀπὸ τὶς ἱκανότητές του καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐπαγγελματικὴ του ἐμπειρία.

Aarne - Thompson τύπος ὑπ' ἀρ. 155 καὶ 154.

Λ. τόμ. 2ος, σελ. 160 - 163. Τόμ. 9ος, σελ. 254-255.

Σκύρου: Ν. Πέρδικα, ἔνθ. ἀν. σελ. 108-109. «Τὸ φίδι, ὁ ἄνθρωπος τσ' ἦ γιὰ τ' αὐτό». Τὸ περιλαμβάνει στοὺς μύθους.

17

Τὰ Κάλαντα

Πρῶτα τὰ Χριστοῦ(γ)εννα ἔρχοντο ἀπὸ τὰ Νικιά, ἀπὸ τὸν Ἐμποριὸ παιδιὰ μὲ ἐλέασιν, ὅπως στὸ Μαντράκι, τὰ κάλαντα. Ἦρτελ - λοιπὸ ἓνα παιδάκι ἀπὸ τὸ χωριό. Ἔβρεχε καὶ τὸ παιδάκι αὐτὸ τὸ φτωχὸ ἦτο βρεμένο καὶ ἐμπάρκαρεμ - μέσα στὰ σπύτια. Σ' ἓναν - ἀρκοσιόσπιτο, εἴχασιν τέντες τότες, εἴχασιν - καὶ ἓνα κοριτσάκι. Ἀλλὰ ἦτο φρένιμο τὸ κοριτσάκι, δέκα χρονῶ, καὶ ἐκατέβαινε - καὶ ἔθῳρει τί κάμνον οἱ ὑπηρέτριες.

Εἶδεμ - πὸν ἑθῳρασιν τὸ παιδάκι. Λέει τους τὸ κοριτσάκι :

— Γιατί τὸ διώχνετε ; Ἐλάτε στήθ - θέση του, ἐσεῖς νὰ εἴστε θὰ θέλατε νὰ σᾶς διώχνουν ; Φέρτε το μέσα. Ἐλα μέσα, μικρό. Μπαίνει τὸ παιδί καὶ ἐκαθότανε ὄλην τὴν ὥρα βρεμένο. Λέει τὸ κοριτσάκι στὶς ὑπηρέτριες :

— Βγάλτετὸν τὰ ροῦχα του τὰ βρεμένα. Φέρνει τὸ κοριτσάκι δικὰ του ροῦχα καὶ λέει :

(Δ)ἐμ - πειράζει πὸν εἶναι δικὰ μου κοριτσιόστικα, βάλτα. Καὶ βάλετε τὰ δικὰ του κοντὰ στὰ μαγκάλια νὰ ξεραθοῦσιν. Λέει στὶς ὑπηρέτριες: — Νὰ τοῦ τὰ σιδερώσουμε τοῦ παιδιοῦ νὰ τὰ βάλει αὔριο καὶ ὅ,τι γλυκίσματα ἔχουμε νὰ δώσουμε στὸ παιδί.

Ἐν τέλει ἐξημέρωσεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέρα. Ἐφόρεσεν τὸ παιδί τὰ ξερὰ ροῦχαλάκια του, ἔβαλέν του ἀπ' ὅλα τὰ γλυκίσματα καὶ λέει του :

— Πάρτα τώρα. Τὸ παιδί παίρ(ν)ει τὸ καλάθικα πὸν εἶχεν ἀπ' ὅλα τὰ γλυκίσματα καὶ πάει στοῦ Παραμπούτθη¹ νὰ ποῦμεν:

— Νὰ καθήσω ἐδῶ — λέει τὸ παιδί — νὰ φάω πὸν πεινῶ ; Πιάνει ἀμέσως, πλένει τὰ καφερά, δειάζει τὰ τασάκια.

— Βρὲ ἄν εἶσαι καλός, τοῦ λέει ὁ Παραμπούττης. Κάθεσαι μαζί μου νὰ σ' ἔχω παραγιό ;

1. Καφετζής: τὸ καφενεῖο του ἦταν ὀνομαστὸ στὸ Μαντράκι σὰν καφενεῖο τῶν νοικοκυραίων. Σ' αὐτὸ ὁ ἠγούμενος τῆς Σπηλιανῆς Κύριλος ἐκάπνιζε τὸν ναργιλέ του.

Παίρ(ν)ει τοῦ Παρτένη¹ ἔναγ - καφέ.

— Βρὲ τί ὄμορφος πού 'ναι ὁ παραγιός σου, Παραμπούτθη· βλέπω το εἶ-
ναγ - καλό παιδί. Εἶχεν τὰδ - δυὸ τρία χρόνια πιά ὁ Παραμπούττης. Μιὰν ἡ-
μέραν λέει ὁ Παρτένης :

— Βρὲ Παραμπούτθη ἄμαρτιαν αὐτὸ τὸ παιδί νὰ τὸ 'χεις ἔτσαδὰ χάρι-
σμα, (δ)ἔμ - μοῦ τὸ δ(ί)εις ἐμένα νὰ τοῦ δῶνω κάτι τίς ;

— Πάρτο, ἤθελά το, μὰ ἐντρέπουμον νὰ τοῦ πῶ νὰ φύ(γει)· ἄμαρτία
ἀκόμη νὰ τὸ 'χω ἔτσι τσάμπα.

Τοῦ 'δι(ν)ε λοιπὸ ἔναμ - μιστὸν ὁ Παρτένης καὶ ἦτο πολὺ ἐφραριστημένος,
ἀλλὰ κι ὁ Παρτένης πιὸ πολὺ.

— Βρὲ παιδί μου — λέει τον μιὰμ - μέρα ὁ Παρτένης — νὰ σοῦ κάμω
τὰ ναῦλα σου νὰ πάεις στὴν Ἀμερική, μιὰμ - πού 'σαι ἔξυπνο παιδί νὰ γενεῖς
ἐγκατάστατος². Λέει τὸ παιδί :

— Καλωσύνη σου, Παρτένη μου. Ἄμ - μοῦ κάμεις αὐτὸ τὸ καλὸ κάποτες
θὰ μπορέσω νὰ σοῦ πλερώσω τὰ ναῦλα μου.

— Ὅχι, λέει του — (δ)ἔθ - θέλω τίποτε. Τόσα χρόνια ἔτσαδὰ τζάπα,
τί σοῦ 'δι(ν)α.

Πάει λοιπὸ τὸ παιδάκι. Μετὰ κάμποσα χρόνια πιὸ ἐγίνηκεμ - πλούσιο τὸ
παιδί καὶ τὴν ὥρα πού 'θελε νὰ φύ(γ)ει εἶπε (ν)ὰ πάω νὰ πάρω ἔναγ - κολιέ
νὰ τὸ πάρω τοῦ κοριτσιοῦ. Ἐγύρισεμ - πάλι στὸ Μαντράκι. Λέει : Νὰ πάω
στ' ἀρκοντόσπιτο αὐτό, θὰ δεχθεῖ τὸ κοριτσάκι τὸ κολιέ μου ; Θὰ τοῦ τὸ
πάρω δῶρο πὸν μὲ φιλοξένησε. Ἀκριβῶς τὸ βράδν τὰ χριστουγεννα πάει τὸ
παιδί, θωρεῖ τ' ἀρκοντόσπιτο, κλειστὰ τὰ φῶτα. Σκοτεινά. Λέει : Τί τρέχει ;
Πάει, χτυπᾷ τὴμ - πόρτα. Χτυπᾷ τὴμ - πόρτα, 'κούει μέσα κλάματα. Λέει :

— Βρὲ ἀνοίξετέ μου !

— Ποιὸς εἶσαι ; Ποιὸς εἶσαι τέτοιαν ὥρα ; Ἀνοί(γει) τὴμ - πόρτα, μπαί-
νει μέσα.

— Μὰ τί 'γινε ἐτοῦτο τ' ἀρκοντόσπιτο ; (Δ)ὲν εἶναι αὐτό ;

— Αὐτό 'ναι μ' ἀμμὲ φτωχίναμε καὶ πῆραμ - μας ὅ,τι 'χαμεν οἱ χρεοφει-
λέτες. Ἐξεπφέσασιν - κ' οἱ χρεοφειλέτες, τὰ πῆρασιν οὔλα. Ἀφοῦ τὰ πῆ-
ραλ - λοιπὸ οὔλα (δ)ὲν ἔχουμε (ν)ὰ πάρουμεγ - γιὰ αὔριο κρέας. Νά, ράβγω
νά βγω στοχ - χασάπη νὰ πάρουμε κρέας. Κι ἡ θεία λέει πὸς — Ἡ ἀνεπιά μου
τούτη τώρα (δ)ὲν θέλει νά βγω. Ἐγὼ λέω νά βγω νὰ πάρω τουλάχιστο λι(γ)άκι
κρέας. Τότε λ - λοιπὸ λέει τὸ παιδί :

1. Μανώλης τοῦ Παρτένη. Ἐμπορος εὐκατάστατος. Εἶχε τὴ φήμη πλούσιου καὶ
τακτικοῦ ἀνθρώπου. Ἀκριβῶς στὶς 12 τὸ μεσημέρι θά'κλεινε τὸ μαγαζί του γιὰ νὰ πάει
γιὰ φαγητό. Βλέποντάς τον οἱ Μαντρακιῶτες ἔλεγχαν τὰ ρολόγια τους. Τόσο παροιμιώδης
ἦταν ἡ τάξη πού τὸν χαρακτήριζε.

2. Εὐκατάστατος.

— Βάλε τὸ κολιέ κι ἀπὸ τώρα θὰ σὲ πάρω. Κι αὐριο νὰ βγάλουμε διαλαλημό¹. Ὅσοι σᾶς ἐπήρασιν τὰ ἐπιπλά σας, ὅσοι σᾶς ἐπήρασιν τὶς τέντες, τὰ χωράφια νὰ τὰ φέρουσιν, θὰ πλερώσω οὔλα καὶ θὰ σὲ πάρω γεναίκα μου.

Κι ἤρτεμ-πιὸ κ' ἐγίνασιμ-πιὰ οἱ γάμοι κ' ἐπαντρεύτηκαν.

Μαρία τοῦ Συρνωίτη Ἀριστομένη Βρούζου

Ἐέχωρα ἀπὸ τὸ ἠθικὸ δίδαγμα ποὺ προβάλλει τὸ παραμῦθι τοῦτο, πὼς τὸ καλὸ πάντοτε εὐρίσκει ἀνταπόδοση, ἔχει καὶ ἀρκετὰ Νισύρικα στοιχεῖα. Ἀναφέρεται στὰ κάλαντα σὰν ἔθιμο καὶ πὼς παλιά ἔρχονταν ἀπὸ τὰ χωριά παιδιὰ καὶ τραγουδοῦσαν τὰ κάλαντα στὸ Μαντράκι.

Ἀναφέρει δυὸ πολὺ χαρακτηριστικὲς μορφές τοῦ νησιοῦ: τὸν Παραμπούθη καὶ τὸν Παρθένη, ποὺ τὸ πέρασμά τους ἀπὸ τὴ ζωὴ ἄφησε ἀναμνήσεις στὸ σύνολο τῶν κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Ἔτσι ποὺ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ ἂν ποῦμε πὼς πέρασαν στὴν ἱστορικὴ θύμηση τῶν Νισυρίων.

Ἀκόμα τὸ παραμῦθι μᾶς δίνει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐποχῆς του, τὴν ἀποδημία, τὸ ξενίτεμα, γιὰ νὰ μπορέσει κανένας νὰ γίνεῖ «ἐγκατάστατος» πλούσιος καὶ μετὰ πιά νὰ γυρίσει πίσω στὴν πατρίδα γιὰ νὰ πάρει γυναίκα αὐτὴ ποὺ τὸν φιλοξένησε, ποὺ τοῦ φέρθηκε μὲ ἀγάπη καὶ καλοσύνη.

18

Μιάφ - φορὰ στὴ Νίσυρο ἐπέθανεμ - μιὰ γεναίκα. Ἀμμα ἴπέθαινεγ - κα(ν)ένας ἐπή(γ)αινεγ - κ' ἐσυνοδέβγασιν οἱ συγγενεῖς καὶ γνωστοὶ τοὺς θλιμμένους². Ἡ κόρη τῆς γεναίκας ἐκάθετο μοναχὴ της. Ἡτο ὄρφανή, (δ)ὲν εἶχεμ-πατέρα. Κούει ἐκεῖα ἡ κόρη κι ἀνοί(γ)ει τὸ στρα(β)οκλειδί³, καὶ μπαίνουμ - μέσα δυνὸ γεναιῖες. Ἡ μιὰ ἔκατσεμ ἀποδῶ κι ἡ ἄλλη ἀποκει. Καὶ κουβεντιάζει καὶ λέει ἡ μιὰ :

1. Βγάλω διαλαλημό=βάζω τὸ διαλαλητή. Παλιά, χρέη διαλαλητῆ ἔκαμεν ὁ διπότης (ὁ νεοκόρος) τῆς ἐκκλησίας. Στὸ Μαντράκι ὁ διαλαλημὸς γίνεται ψηλὰ ἀπὸ τὸ Κάστρο ποὺ περιβάλλει τὴν Ἱερά Μονὴ Σηπλιανῆς ἀπὸ διάφορες τοποθεσίες τῆς ἀνόδου πρὸς τὸ μοναστήρι, ἔτσι ποὺ ὁ διαλαλητῆς νὰ ἀκούεται σ' ὅλο τὸ Μαντράκι, στὶς γειτονιές τοῦ Ποταμοῦ, τοῦ Πιαουλιοῦ καὶ στὸ Λαγκάδι.

2. Τὸ ξόδι θέλει συντροφιά,

θέλει γενιάμ-μεγάλη

νὰ τ' ἀρξινεύγ' ἡ μιὰ μεριά

καὶ νὰ τὸ φήν' ἡ ἄλλη. (Νισύρικο μοιρολόι).

3. Παλιά οἱ πόρτες τῶν σπιτιῶν εἶχαν ἀπὸ μέσα μιὰ ἀμπάρα ποὺ μ' ἓνα στραβοκλειδί, ἓνα σιδερένιο χοντρὸ σύρμα γυρισμένο, μποροῦσαν νὰ τὴν μετακινοῦν κι ἔτσι ἀνοίγε ἡ πόρτα.

— "Εκραξεν ὁ πρῶτος πετεινός. Λέει ἡ ἄλλη:
 — "Ας κοράξει καὶ ὁ ἄλλος, νὰ μὴν ἀφήνουμε τὴν - κόρημ - μοναχὴν της.
 — "Ε ! λέει ἡ κόρη, ποιὸς εἶστε ποῦ μοῦ κάμετε ἀφτηθὰ τὴν- καλωσύνη,
 ποῦ ἔθελε νὰ ἔμαι ὀλομόναχη μπροστὰ στὸ λείψανο τῆς μάννας μου; Λέει:
 — "Εγὼ εἶμαι ἡ Παρασκεβγὴ καὶ τούτη ἡ Τετάρτη. Ἀπὸ τὴμ-Πέφτη
 τὸ βράδν ἔφηνεν τὸ ἀδράχι¹ της ἡ μάννα σου καὶ (δ)έν με ἔδούλεβεγ κ' ἐνή-
 στεβεγ - κιόλας καὶ τὴν Τετάρτη καὶ τὴμ - Παρασκεβγὴ. Ἡ ἐφκή μας κόρη
 μου εἶναι μαζὺ σου.

Μαρία Συρνιώτη Ἀριστ. Βρούζου

Τὸ παραμῦθι αὐτὸ τὸ διηγεῖτο στὴν ἀφηγήτρια ἡ μάμμη της Μαρία τοῦ
 Λογοθέτη πρὸ 75 χρόνων. Ἡ διήγησις τῆς γαγιαῖς στὴν ἐγγονὴ ἀπέβλεπε
 στὸ νὰ τὴ βεβαιώσει πὼς ἡ τήρησις τῆς νηστείας κατὰ τὴν Τετάρτη καὶ Πα-
 ρασκευή, ὅπως καὶ ἡ ἐκτέλεσις κάθε θρησκευτικοῦ καθήκοντος βρῖσκει ἀντα-
 πόκρισι καὶ μετὰ θάνατο. Ἐδῶ οἱ μέρες τῆς ἐβδομάδας παρουσιάζονται σὰν
 ἄγιες, σὰν ὅσιες ποῦ κάμνουν τὸ θαῦμα τους: τὴν ἐμφάνισή τους.

19

Ἡ σκρόφα

Ἦταμ - μιὰ γεναίκα καὶ (δ)έν ἔκαμνεμ - παιδι κ' ἐχόλλια². Ἔλεε :
 — "Ε ! εἶντα ποῦ (θ)ὰ κάμω τώρα νὰ μὴν ἔχω παιδί.
 Εἶχεμ - μιὰ σκρόφα ἄσπρη ἄσπρη κ' ἔλαμπε: "Εβαλλέν τημ - μέσ' τὸ
 σπίτι της κ' ἔκαμέν τηγ - κόρην της. "Εβαλέν της φλουριά. "Εβαλέν της μετα-
 ξωτὰ μαντήλια.

Μιάμ - μέρα ἐκάμναγ - γάμο στὸ χωριὸ κ' ἔλεε :
 — "Ὡ κόρη μου, εἶδες τώρα μὴ ἄντρα ἔχω μὴ καὶ παιδι νὰ σὲ πάρει νὰ
 σὲ πάει στὸν - γάμο. "Αν εἶχα κα(ν)ένα (θ)ὰ πήαινες κ' ἐσὺ στὸν - γάμο
 νὰ μὴχ - χολλιᾶς καὶ νὰ σοῦ βάλω τὰ καλά σου, τὰ μεταξωτὰ σου.

Ἐκεία περνᾶ ἕνας ἄθρωπος. Λέει του :

— Ποῦ πάεις ; Λέει:

— Πάω στὸ χωριὸ ποῦ ἔχει γάμο. Λέει του:

— (Δ)ὲμ - παίρεις καὶ τὴν - κόρημ - μου; Λέει:

— Ποῦ ἔν' την;

— Στάσου νὰ τὴν ἐντύσω. Πιάνει αὐτὴ, βάλλει της μεταξωτὰ, βάλλει

1. Ἀδράχι. 2. Ἐλουπᾶτο.

της δυό τρεῖς λαιμούς φλουριά. Ἔκαμέν τηγ - κούκλα.

Λέει αὐτός :

— Ἔκαμά τη. Αὐτὴ παλαβὴ εἶναι ; Τοῦ καλοῦ της εἶν' κ' ἔχει τὸχ - χοῖ-
ρομ - παιδί ;

Βάλλει την ἔμπρός του, τήλ - λαλεῖ, παίρνει τημ - μακρονὰ ὄξω ἀπ' τὸ
χωριό. Πιάνει, γδύνει τηγ - καὶ παίρει τὰ καλά, τὰ μεταξωτά, παίρνει τὰ φλου-
ριά καὶ σφάζει την. Ρίχνει της - στὸν - νῶμον του καὶ φέρνει την στὸ σπίτι
του. Ἡργει ἡ κόρη νά'ρτει. Λέει :

— Ἐκλέψαμ - μου τήγ - κόρημ - μου. Σηκώνεται καὶ πάει στὴν ἀστν-
νομία καὶ καταγγέλλει. Λέει πὼς ἐκλέψαν της τήγ - κόρημ της.

— Κόρη μου ἐσὺ (δ) ἐν ἔχεις παιδί. Πάαινε κόρη μου στὸ σπίτι καὶ θά'ρτει
ἡ κόρη σου νὰ σέ βρεῖ. Κ' ἐβγάλαν την γιὰ λωλλή. Ἐκέρδισεν ὁ ἄθροπος τὴ
σκρόφαγ - καὶ τὰ φλουριά κ' ἔτρωεγ - κ' ἔπινεγ - καὶ μᾶς (δ) ἐμ - μᾶς ἔδιε.

Μαρία Καπίτη Παύλου

20

Ἄ γέρος καὶ ἡ γριά

Ἦτο ἓνας γέρος καὶ μιὰ γριά κ' εἶχασιμ - μιὰ σνκιά κ' ἓνα σπίτι κ'
ἐμαλλώνωγ - κάθε ἡμέρα. Λέει ὁ γέρος τῆς γριάς :

— Ἐρκεσαι νὰ μοιραστοῦμεν τὰ καλά μας ; Νὰ χωρήσουμεν νὰ μῆμ
- μαλλώνουμε.

— Ἐγὼ (θ) ἀ πάρω τὸ σπιτάκι, λέει ἡ γριά. Κι ὁ γέρος ἐπῆρεν τῆσ - σν-
κιά. Ἐρκεται τὸ καλοκαίρι, πάει ὁ γέρος, καθίζει πάνω στὴ σνκιά νὰ τρώει
τὰ σύκα. Ἡ γριά ἡ κακομοῖρα λέει :

— (Ν) ἀ πάω, (δ) ἐθ - θὰ μοῦ κόψει καὶ μένα πέντε σύκα ὁ γέρος μου,
ἡ κακομοῖρα πὸν τὰ λαχταρῶ ; Ἐπῆε, θωρεῖ τομ - πάνω στὴγ - κορφή τῆς σν-
κιάς, λέει :

— Ὡ γέρο, (δ) ἐμ - μοῦ κόβγεις ἓνασ - σνκαλλάκι ; Κόψε μου. Ἐτρω-
(γ) εν τὰ σύκα ὁ γέρος κ' ἐπέταν της τὰ τσουριά. Λέει του :

— Ποῦ ἂν ἔτο τὸ σύκο γέρο ;

— Νάντο, ἀομπρός σου, νάντο ἀοπίσω σου.

— Ὡ γέρο, (δ) ἐν ἔχει τίποτι. Πάλι :

— Νάντο ἀομπρός σου, νάντο ἀοπίσω. Ἐτυράννει τήγ - γεναίκα τρεῖς
ῶρες, (δ) ἐν τῆς ἔκοψεν ἓνασ - σύκο. Κ' ἐσηκώθη ἡ γεναίκα κ' ἐπῆε σπίτι ξε-
ρη καὶ λυπημένη.

- Ἔρχεται ὁ χειμῶνας, ἐκρύνουν ὁ γέρος πάνω στὴ σονιά, ἔβρεχε. Λέει:
 — Νὰ πάω (ν)ὰ δῶ τὴν - γριάμ - μου τὴν - κακομοίρα (ν)ὰ μὲ βάλει μέσ' στὸ σπίτι της. Πάει, χτυπᾷ τὴν-πόρτα : Λέει ἡ γριά.
 — Ποιὸς εἶσαι ;
 — Ὁ γέρος, κακομοίρα, κρύνουν, ἀνοιξέ μου.
 — Τὴν - κακὴσ - σου μέρα καὶ τὴν - μαύρη σου, μωρὲ πού 'ρτα (δ) ἐμ-μοῦ 'δι(ν)ες ἕνας-σύκο. Σεγκρεμμήσου, 'φύ(γ)ε ἀποδῶ.

Μαρία Καπίτη Παύλου

Παρόμοιο: Δ. Ἄρχ. τόμ. 2ος, σ. 293. Εὐρῆς Βαρίκα Μοσκόβη: Τέσσαρα Καρπαθιακὰ Παραμύθια: Ὁ (γ)έρος τσ' ἡ γριά.

21

Τὸ χόντρο¹

'Ἦτο δυὸ ἀδέρφια : ἕνας λωλλὸς κ' ἕνας φρένιμος. Ὁ φρένιμος ἐπαντρέφτη. Ἐζούλεψεν ὁ λωλλὸς.

- Βρὲ 'σὺ ἐπαντρέφτης, τώρα ἔβρε μου καὶ μὲ μιὰν - νύφη.
 — Βρὲ κακόμοιρε, ποιὸς σὲ παίρει, ἀφοῦ τὸ ξέρονν πὼς εἶσαι λωλλὸς ;
 — (Δ)ὲν ἐξέρω 'γώ, ἔβρεμ - μου κι ἐμοῦ μιὰν - νύφη. Εἶντα πού (ν)ὰ κάμει, (δ)ὲν εἶχε γλυτωμό.

— Νὰ πάω στὸν Ἰμποριό² πού (δ)ὲν σὲ ξέρουσι νὰ βρῶ καμμιά νύφη. Ντόνονται, βάλλον τὰ καλά τους, πέρουδ - δρόμογ - καὶ πᾶσιν ἕνα Σαββατόβραδο στὸν Ἰμποριό. Μόλις ἤμπαρ μέσ' τὸ χωριὸ εἶχεν ἕνα σπίτι κι ἦτο ἐκεῖα ἕνας παπᾶς. Ἦταν ἡ ὥρα πού ἤρτεν ἀπὸ τὸ ζευγάρι κ' ἔβαλλέν του ν-νερο ἡ γενναῖα του κ' ἐπλυνεν τὰ πόδια του.

- Καλησπέρα, τοῦ λέουν οἱ γαμπροί. Λέει:
 — Καλῶς ἤρτατε παιδιὰ μου, πού πάτε ;
 — Νά, κομμάτι δουλιὰν εἶχαμεν στὸν Ἰμποριὸ κι ἤρταμε.
 — Κάτσετε νὰ πλύνω τὰ πόδια μου νὰ σᾶς δῶ. Ἐγώ 'μαι παπᾶς (ν)ὰ σᾶς ρωτήξω τί θέλετε. Ἐκάτσαν αὐτοί.
 — Παπαδιά, λέει ὁ παπᾶς, φέρε ὄξω τὸ χαραπούλλι³, τὴν-κουκουζζίνα

1. Χοντροκομμένο σιτάρι πού δὲν περνᾷ κάτω ἀπὸ τὸ ρεμόνι: τὸ κόσκινο μὲ μεγάλες τρύπες. Τὸ μαγειρεύουν σὰν τὸ πνιγούρι.

2. Τὸ δεύτερο τότε σὲ πληθυσμὸ χωριὸ τῆς Νισύρου.

3. Κολοκυθένια φιάλη μὲ στενὸ στόμιο. Οἱ Νισύριοι τὴ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὴν κουκουζίνα, τὸ τσίπουρο.

καὶ φέρε καὶ σύκα. Φάετε παιδάκια μου ὅσπου νὰ διορθωθῶ. Ἐκάτσασι.

— Τί θέλετε παιδάκια μου, ποῦ πᾶτε; Ἐδιόρισέν¹ τον, ὁ φρένιμος τὸλ-λωλ-
λὸν νὰ μὴμ - μιῶ ἐκεῖνος καθόλου, νὰ μιῶ ὁ ἄλλος. Λέει ὁ φρένιμος:

— Πρώτηφ - φορὰ ἤρταμεγ - καὶ (δ)ὲν ξέρονμεμ - ποῦ θὰ πᾶμε.

— Τί θέλετε ;

— Νά, ὁ ἀερός μου θέλει νὰ παντρευτεῖ καὶ (δ)ὲν τ'ἀρέσει καμὶὰ γεναίκα
στὸ Μαντράκι.

— Κάτσε, λέει ὁ παπάς, κ' ἐγὼ ἴμαι κατάλληλος.

Πλόνει τὰ πόδια, μπαίνει μέσα.

— Κακομοῖρα παπαδιά, ὄμορφος γαμπρός νὰ τὸδ - δώκομεν τῆς κόρης
μας. Εἴχασιμ - μιὰγ - κόρη. Βγαίνει ὄξω, καθίζει, λέει:

— Παιδιά, ἐγὼ ἔχω νόφφη. Ἔλα ὄξω Μαργιά, ἐτσιδὰ τὴν ἐλέασι.

— Βγαίνει ὄξω : ὄμορφη.

— Σᾶς ἀρέσει ; λέει.

— Πῶς (δ)ὲν μᾶς ἀρέσει. Τελείωσεν ὁ ἀρραβώνας. Λέει ὁ παπάς τῆς πα-
παδιᾶς:

— Παπαδιά, πρέπει νὰ κά(μ)ομεν τώρα φαῖ γιὰ νὰ ταῖσουμεν τοὺς μου-
σαφίριδες. Λέει :

— Ἔ! τέτοια ὦρα εἶντα φαῖ (ν)ὰ κόομεν. Νὰ κόομεν χόντρο. Μπαίνει
μέσα ἢ παπαδιά, κάμνει τὸ φαῖ. Μπαίνουν μέσα οἱ γαμπροὶ λέει ὁ φρένιμος τοῦ λωλλοῦ:

— Θωρεῖς (ν)ὰ μὴ μιῶς πολλὰ (ν)ὰ μὴ σὲ καταλάβουν καὶ βγάλουμ -
μας καὶ ἀμπὰ φάεις καὶ πολὺ φαῖ, φάε πεντέξη κουταλιές (ν)ὰ μὴ λέουσι ἀν-
τὸς τρώει σὰλ - λωλλά. Ἔ! ἤρτεν ἢ ὦρα, βάλλουν στὸ τραπέζι τὸ φαῖ, τρώσι.
(Δ)ὲν ἐφτάσθη² νὰ φάει τρεῖς κουταλιές ὁ κακόμοιρος ὁ λωλλός, ἐπέρασεν ὁ γάτ-
θης κι ἐπάτησέν τον κ' ἐπαράτησεν τὸ κουτάλι. Λέει του ὁ παπάς :

— Παιδί μου φάε, φάε. Γυρίζει, λέει τ' ἀδερφοῦ του:

— (Δ)ὲμ - μὲ πάτησες ; Ἐπάτησές με στὸ πόδι· ἐγὼ πεινῶ ἀκόμα.

— Δὲν ἤμουν ἐγὼ κακόμοιρε, ὁ γάτθης ἦτο. Πιάνει πάλι τὸ κουτάλι, τρώει,
ἔφαεμ - πεντέξη κουταλιές ἀκόμα, ἐπάτησέν τον στὸ πόδι ὁ ἀερός του κ' ἐπα-
ράτησεν. Λέει: Ἔφα !

— Βρὲ φάε, βρὲ παιδί μου ἔχει πολὺ φαῖ, λέει ὁ παπάς.

Γυρίζει ὁ φρένιμος καὶ κάμνει:

— Μὴν τὸν βιάζετε ἔτσι, ὀλίγο εἶν' τὸ φαῖ του.

Ἦρτεν ἢ ὦρα κ' ἐστρωσαν τω(ν). Μονόσπιτο ἐκεῖα στήγ - κουζίνα εἶχεσ -
σουφᾶ³ κ' ἐστρωσαν κ' ἐπέφσαν οἱ γαμπροὶ. Καὶ μιὰγ-κάμαση μικρὴ κ' ἐπεφ-
σεν ἢ νόφφη, καὶ στ' ἄλλο τὸ σπίτι ἐπέφσαν ὁ παπάς κ' ἢ παπαδιά.

1. Ἐδῶ μὲ τὴ σημασία ὅτι τοῦ ἔδωσε διαταγή.

2. Ἐπρόφθαση.

3. Σοφᾶς, κανακας.

Τὴ νύχτα λέει ὁ λωλλὸς τοῦ φρένιμου:

— Νὰ μὴ μ' ἀφήκεις τώρα νὰ φάω, πῶς θὰ κάμω τώρα, ἐγὼ πεινωῶ ;

— Σῶπα, μῆμ-πάρουν οἱ ἀθροῦποι χαπάρι κ' εἶναι ντροπή. Εἶδα κακόμοι-
ρε πὸν ᾽πόμηρεμ¹ - μέσ' τὸ καζάνι φαῖ, πάαινε, πιάσε τήγ-κουτάλα νὰ ἐκεία πὸν
᾽σπρίζει εἶν(αι), φάε καὶ πίσω, πίσω γίμωσε τήγ-κουτάλα, φέρε μου κ' ἐμέ,
λέει του ὁ φρένιμος. Ἐφαεν αὐτός. Γιμώνει τελευταῖα τήγ-κουτάλα σκοτεινά,
ἀντὶς νὰ πάει στὸν ἀερφὸν ἐγνάλισέν του ὁ κῶλλος τῆς παπαδιᾶς (μὲ συγχω-
ρεῖς ἐκεῖνον τὸγ-καιρὸ (δ) ἐν ἐβάλλασιβ-βρακὶ οἱ γεναῖκες) κ' ἔβαλλέν του νὰ
φάει. Ἐκεῖνος ἔκαμνε παφ πούφ! Ἐθάρρην τώρα πῶς ἦτο ὁ ἀερφός του κ'
ἐφυσούσε νὰ κρώνει.

— (Δ) ἐγ-καίει βρέ, κρὺο εἶναι, μὴν τὸ φουσᾶς. Ὁ κῶλλος ὄλο ἔκλαννε.
Σηκώνει ὁ λωλλὸς τήγ-κουτάλα καὶ παίζει μιὰ στής γεναῖκας τὸγ-κῶλλον.
Ἐνοι(γ)ει ἡ γεναῖκα τὰ ᾽μμάτια τῆς καὶ λέει: Ὡ παπά, ἐχέστηκα. Λέει ὁ πα-
πάς:

Σῶπα νὰ μῆμ-πάρουν οἱ γαμπροὶ χαπάρι. Σήκον πάνω σκουπίστον. Ἐ-
θῶρει πὼς τὴν ἐπῆ(γ)εδ-διάρροια πὸν ᾽φαεν τὸ χόντρο. Ἐσηκῶθη, ἐδιορτώθη
κ' ἔπεσε. Ἐανὰ ὁ γαμπρός λέει:

— Κακόμοιρε, πολὺ χόντρο ἔφα καὶ θέλω νὰ τὰ κάμω.

— Τώρα, λέει του ὁ ἀερφός του, πού θὰ πάεις; Ἐέρουμε τώρα ν' ἀνοίξουμε;
Ἐκειὰ γναλίζει ἔχει ἀραλίκι² κακόμοιρε, πάε νὰ δεῖς. Πάει, βρῖσκει τὸ καλυμ-
μαύχι τοῦ παπᾶ, καθίζει νὰ τὰ κάμει, κολλᾶ τὸ καλυμμαύχι στὸγ-κῶλλον του.
Λέει ὁ τρελλός:

— Βρέ ᾽κόλλησε τὸ καθίκι. Πῶς (θ)ὰ κάουμεν τώρα νὰ ξεκολλήσει. Ἐκειὰ
κάτι γναλίζει, πῶαινε χτύπησέ το νὰ σπάσει τὸ καθίκι νὰ γλυτώσεις. Ἐτον
τοῦ παπᾶ τὸ κούτελο πὸν ᾽γναλίζει. Πάει χτυπᾶ τὸ καλυμμαύχι. Πέρουν τὰ
γαίματα τὸν παπά. Λέει ὁ παπάς: Ὡ παπαδιὰ ἐγάλασεν τὸ σπίτι πὸν νὰ βάλ-
λων ὁ νοῦς των ποιὸς ἦτο. Ἐκοιμοῦντο σκοτεινά.

Ἐκούουν οἱ γαμπροί. Ἐγάλασεν τὸ σπίτι, λέουν.

— Ἀμπᾶ μᾶς πλακῶσει, κόφτε νὰ φύουμεν. Σηκώνονται αὐτοί, πολεμοῦν,
(ᾶ)νοι(γ)ον τῆμ-πόρτα, βγαίνουν ὄξω καὶ πίσω ἀπὸ τῆμ-πόρτα εἶχεν ἕνα μῦλον
πὸν ᾽λέθαν. Ὡς ἔβγαν ὄξω, βάλλει ὁ ἕνας τὸμ - μῦλον στὸν-νῶμον του, βάλλει
κι ὁ ἄλλος τῆμ - πόρτα καὶ φεύγουσι. Ἐρχονται στὴν Ἐδαγγελίστρα³, λέουν:

— Τώρα πὸν ᾽γλυτώσαμεγ - κάτσε νὰ ξεκουραστοῦμε. Ἐνεβαίνουν πάνω
στὸν ἀγράμιτθα καὶ βάλλουν τῆμ - πόρτα καὶ καθίζουγ- κ' ἐχειρομυλίζαν⁴. Ἐ-
κειὰ πὸν ᾽χειρομυλίζαν ἦρτεν μιὰμ - παρέα πλουσιόπαιδα στὴν Ἐδαγγελίστρα
νὰ κάμουλ- λέει διασκέδαση. Αὐτοὶ ἀκούουν ᾶ(π)οπάνω τὸμ - μῦλο. Λένε:

1. Ἀπέμεινε.

2. Χαραμάδα.

3. Τοποθεσία μὲ ἐπώνυμο ἐκκλησιδᾶκι.

4. Ἐλεθαν μὲ τὸ χειρόμυλο.

— Βρὲ βροντᾶ, βροντᾶ κακόμοιροι, ἀμπᾶ βρέξει καὶ βραχοῦμεν. Ἐκεῖνοι ἐκειὰ πού ἔβροντοῦσαν τὸμ-μῦλο τοὺς ἦρτε νὰ πετάξουν τὴμ-πόρτα κάτω. Πε-
τοῦν τὴμ-πόρτα κάτω, παίρνουν χαπάρι τὰ παλληκαράκια, λέουν:

— Ἐχάλασεν ὁ κόσμος. Ἐφῆγουν ἔπο κάτω τὰ σερτουκάκια¹ τους, τὰ γε-
λέκια τους, παίρνουν δρόμο καὶ φεύγουν. Ἀπὸ τὰ παλληκάρια εἶχαν στὰ σουρ-
τουκαλλάκια τους τὰ κρεμμασμένα τὰ ρολόγια τους, τὰ χαρτζιλίκια τους.
Ἐφῆγουν τα οὔλα καὶ πέρονουσιδ-δρόμο. Κατεβαίνουν- κι αὐτοὶ κάτω καὶ μαέ-
βγουν τα καὶ πᾶνε στὸ σπίτι τους πλούσιοι.

Μαρία τοῦ Παύλου Καπίτη

Λ. τόμ. 11ος σελ. 490. Μαρ. Μινώτου: Παραμῦθια ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ἀρ.
29, ὁ «ντρελλοτυχερός» ἔχει παραπλήσια ἐπεισόδια.

22

Ἐνὸς παπᾶ ἐξενογάπα κι αὐτοῦ ἡ γεναίκα του. Ἐκοσκίνιζεν ἡ γεναίκα
του, κι εἶχεν τρύπαν τὸ σπίτι πού ἔβγαине στοῦ γείτονα. Κ' ἐπεροῦσεγ-καὶ
ἔπάαιεν ἡ παπαδιά ἀποκεῖ. Ἐπάαιεν ὁ παπᾶς ἀπὸ ἔκει κ' ἔβρισκεν τὴγ - γε-
ναίκαν του. Κ' ἔρκετο ἀποδῶ κ' ἔβρισκεν πάλι τὴγ - γεναίκαν του.

— Βρὲ γεναίκα (δ)ὲν ἦσουν τωραδὰ στοῦ γειτόνου;

— Καλὲ λωλλάθηκες πού (θ)ὰ πάω στοῦ γειτόνου; Εἶντα (ν)ὰ πάω νὰ
κάμω; (Δ)ὲν τὴν ἐπίστεβεγ. Αὐτοὶ ἔσνενηοῖθησαν. Πάει πάνω στὸ δῶμα ἡ
παπαδιά, ντύνει μιὰγ-κουτσούρα καὶ βάνει τὴφ - φούστα της. Ὁ παπᾶς ἔρ-
κετο κ' ἔβλεπεν τὴν ντυμένη κουτσούρα κ' ἔλεε:

— Ἡ παπαδιά μου ροῦχα πλένει καὶ (ἀ)πλώθει τα πάνω στὸ δῶμα. Ἐ-
περοῦσε καὶ (δ)ὲν ἦμπεσ - στὸ σπίτι.

Ἐξανᾶρτε τὸ βράδυ, πάλι τὴθ - θωρεῖ καὶ λέει:

— Ἡ παπαδιά εἶντα κάθεται ἀκόμα ἐκειὰ. Ἐβραίνει πάνω, θωρεῖ λείπει
ἡ παπαδιά, ἦτο ἡ κουτσούρα.

Κατεβαίνει κάτω, λέει τῆς γειτόνισσας:

— Ξεύρεις τίποτα γειτόνισσα; Ἐπῆρεν ὁ ἄντρας σου τὴμ-παπαδιά κ'
ἐφύασι. Ἐλα τώρα κι ἐσὺ ἀποδῶ νὰ σέ ἔχω ἐγώ.

Καλὴ τοῦ Μίχαλου Παπασημίνη

1. Σερτοῦκο = σακάκι.

Εἶχεν ἑναμ-παπᾶ καὶ μὲ τὸγ - γείτονάν του ἦτον ἀγαπημένοι. Ἡ γεναί-
κα τοῦ παπᾶ ἔξενογάπα. Ὁ γείτονας ἐγάπαν τὸμ-παπᾶ καὶ λέει του :

— Βρὲ ἀρκατάση παπᾶ, ἡ γεναίκα σου ξενογαπᾶ.

— Ἔ! (δ) ἐν τὸ κάμνει τέτοιο πράμα ἡ γεναίκα μου.

— (Εἰ) πέ της αὔριο τὸ πρῶτὸ πὼς θὰ πᾶς νὰ λειτρον(γ)ήσεις καὶ κάτσε
στοῦ χαλατό¹ νὰ 'κούσεις γιῆ 'γαπᾶ γιῆ (δ) ἐγ - γαπᾶ.

Τὴν ἄλλημ - μέρα λέει τῆς παπαδιάς ὁ παπάς :

Διόρτωσέ με καὶ θὰ πάω στοῦ Ἄργος² νὰ λειτρονήσω, (θ) ἀ κατεβῶ καὶ
κάτω νὰ ξελογιᾶσω³ τὸ χωράφι καὶ θ' ἀργήσω νά'ρτω. Διορτώνει τον αὐτῆ,
γιούργια⁴ αὐτὸς στοῦ χαλατό. Κούει τηφ - φωνάζει τοῦ γειτόνου, λέει του:

— ὦ γείτονα, ἔλα κ' ἐφν(γ)εν ὁ παπάς μου, νὰ σφάξω μιὰν ὄριθα νὰ τηφ-
φᾶμε. Ὁ παπάς γροικᾶ⁵. Λέει :

— Καλὰ μοῦ τᾶπεν ὁ γείτονας. Πιάνει αὐτῆ, σφάζει τὴν ὄριθα, ὁ γείτονας
πῆε κ' ἐπῆρεγ-κρασί. Πάνω πού 'τοιμάζασιν τὸ μεσημέρι νὰ βάλλουν νὰ φᾶ-
σιν, τὸ τραπέζι στρωμένο, χτυπᾶ ἡ πόρτα. Λέει :

— Ποιός ;

— Ὁ παπάς σου.

— Μάνα μου, παπᾶ μου, καλὰ ποῦδρες.

— Γιάντα παπαδιά ; λέει ὁ παπάς.

— Γιατὶ ἐπαίζαν τὰ παιδιὰ ἐδῶ κ' ἐσκοτώσαμ - μου μιὰν ὄριθα κ' ἐφώ-
ναξα τοῦ γειτόνου κ' ἐδιόρτωσέν τηγ-κ' ἐβάλαμεν νὰ φᾶμεν τωραδά. Καλὰ
πού'ρτες πὼς ἐκαμάρωσα. Ὁ παπάς τὸ 'κατάπτε. Πάει αὐτό. Παιροῦσιν τρεῖς-
τέσσερις ἡμέρες, λέει της ὁ παπάς :

— Διόρτωσέ με καὶ θὰ πάω στὴγ-Κυρά⁶ νὰ λειτρονήσω, κι ἀπόκει θὰ
κατεβῶ κάτω στοῦ Λακκί⁷ θὰ ξελογιᾶσω τὰ χωράφια καὶ θ' ἀργήσω. Πάει
πάλι αὐτὸς πάνω στοῦ χαλατό. Εἶχαν ἑναδ - διάνο, μὰ ἦτο σὰβ - βόδι. Ὡς ἡ-
βγεν ὄξω κ' ἐφυν ὁ παπάς, ἡ παπαδιά φωνάζει τὸγ - γείτονα.

— ὦ ! γείτονα ἔλα νὰ σφάξουμεν τὸ δ - διάνο νὰ φᾶμε. Αὐτὸς ἀκούει.

Σφάζουν τὸδ - διάνο, διορθώνουν το, κρεμμοῦν τὸμ - μισό. Βάλλουν νὰ
μαερέφουσι. Σὰν ἐμαερέφασιβ - βάζουν τραπέζι νὰ φᾶσι. Χτυπᾶ ἡ πόρτα.

1. Ἀπὸ τὸ χαλασμός, χάλασμα: ἓνα ὑπαίθριο μέρος πού ἔγινε ἀπὸ τὸ χαλασμὸ γει-
τονικοῦ σπιτιοῦ.

2. Περιοχὴ στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ νησιοῦ.

3. Ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία: θὰ ρίξω μιὰ ματιὰ καὶ θὰ κάμω ἐλαφρὲς γεωργικὲς ἐργα-
σίες, π.χ. θὰ ξεριζώσω τὰ παράσιτα.

4. Τρέχει.

5. Ἀκούει.

6. Μοναστήρι ἀνάμεσα Ἐμποριοῦ καὶ Νικιῶν.

7. Κοιλὰδα πού εἶναι τὸ ἡφαίστειο.

- Ποιός ; λέει ἡ παπαδιά.
- Ἐγώ, ὁ παπάς.
- Μάνα μου, καλὰ ποὺ ῥτες, γιατί σὲ ᾽γαπῶ καλέ, λαχαίνεις¹ εἰς τὸ τραπέζι ποὺ κάμνω. ᾽Ω παπά, ὡς ἔφνες ὁ διάνος ἐγύριζεγ-κ᾽ ἐγύριζεγ-κ᾽ ἐγύριζεγ-κ᾽ ἔφρεσεγ- κι ἐφώναξα τοῦ γειτόνου κ᾽ ἔσφαξέν τον νὰ μὴ τὸχ - χάσομε, ἀμπᾶ ᾽πὸνει καλά.
- Κάτσε νὰ φᾶμε, λέει τοῦ γειτόνου ὁ παπάς, πού (ἦ)θελεν νὰ φύει.
- ᾽Οχι, κάτσε νὰ φᾶμε μαζί. ᾽Ηθελεν νὰ μὴν ἀποδείξει τῆς γενναίας του τίποτα. Σὰν ἐτελείωσεν ὁ διάνος κ᾽ ἐφάσιν, κάμνει ὁ παπάς :
- Οὔχ - χον² παπαδιά, ἐστραβώθηκα, (δ)ἐφ - φέγγω πουθενά. ᾽Εφα(γ)α τὴν ὄριθα, τὸδ - διάνο. Εἶντα πὸν θὰ κάμω τώρα. Λέει ἡ παπαδιά:
- Νὰ σὲ πάω στὸγ - γιατρό;
- ᾽Ε ! ἔχουμε πέντε μαϊδιά νὰ τὰ ρίξω στὸ γιατρό; Εἶντα θὰ τρώμε !
- ᾽Αμ - με στραβὸ θὰ σ᾽ ἔχω τώρα ; Λέει:
- ᾽Εμ - πειράζει. Φωνάζει τοῦ ἄρμαστοῦ της:
- Οὔχ - χον ἐστραβώθη ὁ παπάς μου, πῶς θὰ κάμω τώρα; ᾽Ελα ἀποδῶ. Λέει ὁ παπάς:
- Δὸμ - μου ἔναρ - ραβδί ν᾽ ἀπαντῶ³ τίς ὄριθες νὰ μὴ σοῦ κάμουνσι ζημιά. ᾽Εδωκέν του ἕνα χοντρὸ ραβδί. Πάει νὰ μπῆ μέσα ὁ ἄθρωπος, δίνει του μιά, τοῦ ἀνοί(γ)ει τὸ κεφάλι.
- ᾽Ω ! εἶντα μοῦ ᾽καμες, πῶς θὰ κάμω τώρα ;
- Σῶπα, μὴ μιᾶς, φέρε μιά σεντόνα νὰ τὸβ - βάλουμε μέσα. Νὰ τὸβ-βάλουμε ἀποκάτω ἀφτῆμ - μονή⁴ κι ἄμα νυχτώσει νὰ πᾶμε νὰ τὸρ - ρίξουμε στὸγ - γιαλό. ᾽Ετσὰ τὸν ἔκαμαν τώρα. Βάλλον το ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆμ - μονή. ᾽Ενόχτωσε.
- ᾽Αλλὰ τώρα πὸν (δ)ἐφ - φέγγεις παπά, πῶς θὰ κάμουμε ;
- ᾽Εσὸ θὰ ᾽μπῆς ἀομπρός κ᾽ ἐγὼ ἀοπίσω καὶ θὰ σαλέβγεις⁵ σι(γ)ά-σι(γ)ὰ νὰ πᾶμε νὰ τὸρ - ρίξομεγ-κάτω στῆβ - Βονή⁶. ᾽Επήαιναγ-κ᾽ ἔλεεν ὁ παπάς :
- Τρεῖς πᾶν(ε) κ᾽ ἕνας θὰ γυρίσει. Λέει:
- Μάνα μου εἶντα πὸν λέεις παπᾶ. Λέει:
- Τοῦ σκοτωμένου ἡ ἀκολουθία εἶναι αὐτηδά. Θωρεῖς παπαδιά ἄμα πᾶ-

1. Τυχαίνεις.
 2. ᾽Οχι !
 3. ᾽Εμποδίζω.
 4. Κρεββάτι.
 5. Περιπατάς.
 6. Παραθαλάσσια περιοχή πὸν ρίχνουν οἱ Νισύριοι τὰ σκουπίδια καὶ τὰ ψόφια ζῶα τους.

μεν ὄξω στὸ Τρουλι¹ νὰ μοῦ πεῖς ὅτι τὸρ - ρίχνεις νὰ τὸρ - ρίξω κ' ἐγώ.
Λέει ἡ παπαδιά ἅμα ᾽φτάσασι:

— ᾽Ω παπά, ρίχνω τον. Σπρώχνει κ' ἐκείνηγ-καὶ ρίχνει την ὁ παπάς. Λέει:

— ᾽Ω παπά, τὸ κλειδὶ βαστῶ.

— Πήαινε μὲ τὸν ἀγαπητικὸς - σου κ' ἐγὼ κάμνω ἄλλο κλειδί.

Καλὴ Μίχαλου Παπασημίνη, 95 χρόνων

Λ. τόμ. 11ος σ. 511. Μαρ. Μινώτου. Παραμύθια ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο ἀρ.
42: «Ἡ παπαδιά ποὺ εἶχε φίλο».

24

Τὰ δυὸ μῆλα

Εἶχεν ἕναν ἄθροπογ-κ' ἐχῆρεψε. Κι ἀφοῦ ᾽χῆρεψεγ-κ' εἶχεν ἕνα παιδί
μικρό, λέει:

— (N)ὰ παντρεντῶ νὰ πάρω αὐτηδὰ τήγ - γεναίκα νὰ μοῦ ᾽νεθρέψει² τὸ
παιδί. ᾽Επαντρεύτηγ - λοιπό. Τὸ κοριτσάκι ἦτο μεγαλούτσικο. ᾽Επέρασαδ - δυὸ
τρεῖς μῆνες, ἐγκαστρώθη. Αὐτὴ σοῦ λέει:

— (N)ὰ ᾽γαπᾶ τὸ παιδίγ του (ν)ὰ μῆγ - γαπᾶ τὸ δικόμ-μον. Πρέπει
τῆμ-μικρῆ νὰ τήγ ἐξεβγάλω³. Εἶπεν της μιὰ γειτόνισσα:

— Στεῖλε τη σι' ἀθάνατο νερό. ᾽Εκεῖ ὁποιος πάει (δ)ἐγ - γυρίζει.

Τὸ κοριτσάκι ὡς ἦβγεν ὄξω ἀπὸ τῆμ - πόρταγ - κ' ἐκλαιεν τήγ τύχηγ της
τῆμ - μαύρηγ, ἦβρεμ - μιὰγ - γεναίκα. Λέει της:

— Ποῦ πᾶς κόρηγ μου; Λέει της:

— ᾽Ετσὰ κ' ἐτσά⁴, μ' ἔστειλεν ἡ Κυράτσα⁵ μου νὰ πάω νὰ τῆς φέρω τὸ
νερό τ' ἀθάνατο. Νὰ τὸ πγιεῖ γιατί ἄ(ν) (δ)ἐν τὸ πγιεῖ, θὰ χάσει τὸ παιδί. Λέ-
ει της:

— Μῆφ - φο(β)ᾶσαι κόρηγ μου, (δ)ἐμ - παθαίνεις τίποτα, ἐγὼ θὰ σοῦ ᾽ρη-
νέψω: Ποῦ θὰ πααίνεις θὰ ᾽βρεις ἕναμ - ποταμόμ-ποῦ θὰ τρέχουσις - σκουλί-
κια ἀομέσα καὶ πιάσε μὲ τὸ χερλόλο⁶ σου νὰ κάμεις πῶς πίνεις καὶ νὰ λείεις.

1. Μικρὴ βραχώδης περιοχή στὴ θάλασσα, στὴν Ταῦλα τοῦ Γιαλοῦ καὶ κοντὰ στὴ
Βουή.

2. Ἀναθρέψει.

3. ᾽Έχει τὴ σημασία νὰ τὴ διώξω, νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ αὐτήν.

4. ᾽Εδῶ ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ: αὐτὸ καὶ αὐτό.

5. ᾽Έτσι λένε τὶς θεῖες ἀλλὰ καὶ τὶς μητριές.

6. Χούφτα.

— Μάννα μου, τὸ ννερό σου αὐτοδὰ ἄς τό'χα νὰ πίνω δλημέρα. Καὶ παραπάνω θὰ βρεῖς μιάσ - σνκιά γεμάτη σὺκα σκουλικιασμένα καὶ νὰ κόψεις ἕνα νὰ φάεις καὶ νὰ πείς : Μάννα μου ὁμορφα πού'ναι, σὺκα ὁμορφα, ἄς τὰ εἶχα νὰ τρώω δλημέρα. Καὶ παραπάνω θὰ βρεῖς μιὰν - γεναίκα νὰ φουρνίζει καὶ τὰ κάρβουνα νὰ τὰ πιάνει μὲ τὰ χέρια νὰ τὰ φέρνει στὴν ἀλαοθράκη¹. Καὶ νὰ πιώσεις κόρη μου παννὶ καὶ βρέξε το καὶ πάντισε τὸ φουῖρο κ' ἐκεῖνη θὰ σοῦ κάμει χαῖρι.

Ἔκαμέν τα αὐτὰ ὄλα, ὅπως τὴν ἐρμήνευεν ἡ γειτόνισσα.

— Ἡ γεναίκα πὸν φούρριζε λέει τῆς μικρῆς :

— Τώρα κόρη μου εἶντα πὸν θέλεις νὰ σοῦ κάμω; Λέει:

— Αὐτὸ κι αὐτό. Λέει τῆς:

— Ἐννοια σου, αὐτὸς πού'χει τὸ ννερό ὁ δράκος θὰ πάει τώρα καὶ θὰ κοιμηθεῖ κι ἀπόξω ἀπὸ τὴμ-πόρτα του βάλλει τὸ λαῖνι γεμάτο ννερό νὰ τὸ κρουά-νει² πὸν θὰ σηκωθεῖ νὰ πγίει. Θὰ σοῦ δώκω τὸ καπράτσι³ νὰ τὸ δειάσεις⁴ μέσα καὶ νὰ (ἐ)ρτεῖς. Ἡ χάρη πὸν μοῦ'καμες, λέει, καὶ (δ)ἐγ-καίονται τὰ χέρια μου πὸν (ἦ)τομ - πληγωμένα καὶ (δ)ἐγ-καίονται πιά μὲ τὴν τέχνημ-ποῦ μοῦ'μαθες.

Πάει λοιπὸν αὐτὴ, δί(νει) τῆς τὸ καπράτσι, δειάζει το, φέρνει το. Πάνω πού'φεβγεν τὴν ἔνοιωσεν ὁ δράκος. Φωνάζει στὴν - γεναίκα:

— Πιάσ' μου τὴμ - μωρή. Γιατὶ ἦτο ἀερφή του.

— Κ' ἐσὺ τόσα χρόνια πού' (ἦ)σονν κ' (δ)ἐμ-μοῦ'ρμήνευες κ' ἐκαίουμονγ -καὶ τὴν-κόρη πὸν ἔγλώτωσεν τὰ χέρια μου θὰ σοῦ τὴμ-πιάσω; Ἀωλλὸς εἶσαι;

Παίρνει ὁρόμο, ἔρκεται στῆσ - σνκιά :

— Σνκιά μου, σνκιά μου πιάσ' τὴμ - μου αὐτηδά.

— Καὶ πῶς⁵ θὰ σοῦ τὴμ-πιάσω; Ἐσὺ παιρνᾶς καὶ ξεπαιρνᾶς κ' (δ)ἐν ἔκοβγες σὺκο νὰ φάεις κ' ἡ κόρη ἔπερασε καὶ λέει : Ἄς εἶχα καθημέρα νὰ τρώω.

— Ποτάμι μου, ποτάμι μου, πιάσ' τὴμ - μου αὐτηδά.

— Κ' ἐσὺ παιρνᾶς καὶ θωρεῖς καὶ (δ)ἐμ-πίνεις ννερό κ' ἡ κόρη ἔπαίρασεγ-κ' εἶπεν ἄς εἶχα ννερό νὰ πίνω κάθε ἔμερα.

Ἐρκεται ἡ κόρη, ἐγλώτωσεν ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος. Ἐφερην τὸ ννερό, ἦπι-μεν το ἡ Κυράτσα τῆς. Λέει τῆς τώρα :

Ἐχει μιὰμ-μηλιὰν ὁ βασιλιάς καὶ γεμόννει μῆλα καὶ (δ)ἐγ - κόβγει⁶ καθόλου μῆλο ὁ βασιλιάς. Ἐπήρεμ-πιά ἕναμ-παιδὶ νὰ τὸ βάλει πάνω νὰ φυλάει,

1. Μικρὸς λάκος στὸ στόμιο τοῦ φούρνου, ὅπου μαζεύουν μὲ τὴν πάννα (ἕνα πανὶ δεμένο πάνω σ' ἕνα ξύλο) τὰ ἀναμμένα κάρβουνα καὶ στάκτες.

2. Κρουάσει.

3. Μικρὸ δοχεῖο, σὰν κουβάς, πού τὸ χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ ἀντλοῦν νερὸ ἀπὸ τίς στέρ-νες καὶ τὰ πηγάδια.

4. Ἀδειάσεις.

5. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔνοιαν τοῦ γιατί.

6. Κόπτει.

νά δεῖ μέγας εἶναι, μικρός εἶναι πού ῥκεται καὶ κόβγει τὰ μήλα κ' ἔλεε πού χρόνια νά θωρῶ γεμάτη τῆ μηλιά καὶ (δ)ἐμ - μπορῶ νά φάω μήλο τίποτα. Ἐβροῆκελ - λοιπὸν ἓνα ῥσενικὸμ-παιδί κ' ἐκάθετο ἀπάνω στῆμ - μηλιά.

Ἦτο μιὰ γοργόνα κ' ἔπιανε ἀθρώπους καὶ τοὺς ἔτρωε μαζί μὲ τῆγ-κόρη της. Ἦρτεν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆμ - μηλιά μιὰ γεναίκα — ἦταν αὐτὴ ἡ γοργόνα πού ἔτρωε τοὺς ἀθρώπους — καὶ λέει:

— ὦ παιδάκι μου, (δ)ἐμ - μου κόβγεις ἓναμ - μήλο ; Λέει της:

— Ἐρριξά σου το κάτω.

— (Δ)ἐφ - φέγγει νά τὸ βρω, ἔλα νά σέ(ι)δῶ. Κατεβαίνει τὸ παιδί νά τῆς δώσει τὸ μήλο. Ἀνοί(γει) τῆσ-σακχούλλαβ - βάλλει το μέσα. Δένει τῆσ-σακχούλλα, δίχνει¹ το στὸν - νῶμον της νά πάει νά τὸ φάσει.

Ἐρκεται στὸμ - μισὸδ - δρόμο, ἦρτεν της τὸ κατοῦρημα, νά ρίξει ννε-ρὸν της. Φῆνει τῆσ σακχούλλαγ-κάτω. Ἐβάστα τὸ παιδί σουγιά, κόβγει τὸ ράμμα, βγαίνει ὄξω. Βάλλει μέσα σφογγιές², βάλλει μέσα πέτρες κι ὅπου φύει φύει. Ἐπιασεν αὐτὴ, ἔβαλλέν τῆν στὸν-νῶμον της, ἐθῶρει πού ἔτον βαρὺ τὸ παιδί.

Ἦρτε στο σπίτι ἡ γριά καὶ λέει τῆς κόρης της:

— Σήκου κόρη μου κ' ἔφερά σου ἓναν τρυφερόμ - μεζὲ νά τὸγ - κάμεις νά ἔνεσάνουμε³.

— Ἐ! καλά, πάειλ λοιπὸν αὐτὴ νά φέρει ξύλα. Σὰν ἐπῆ(γ)αν ν' ἀνοίξουν τῆσ-σακχούλλαβ εἶδαν τὶς σφογγιές καὶ τὶς πέτρες κ' ἡ γριά ξανάφνε νά βρεῖ τὸ παιδί.

Τὰ κατάφερε καὶ τὸ ξανάφερε τὸ παιδί. Λέει τῆς κόρης της:

— Ἐγὼ θὰ τὸ φυλάω, ἔσὸν πάινει νά φέρεις ξύλα.

— Πάω νά φέρω.

Ἦ γριά ἔβγαλεν τὸ παιδί ὄξω ἀπὸ τῆσ-σακχούλλα. Λέει της τὸ παιδί:

— Ἐγὼ εἶμαι μικρὸ καὶ θὰ μὲ τυραννεῖς πού θὰ μὲ σφάξεις. Ἐλα νά σὲ βάλω κάτω νά σοῦ δεῖξω πῶς θὰ μὲ σφάξεις, νά μῆμ - μὲ τυραννήσεις πού ἔμαι μικρὸ. Πφέπτει αὐτὴ κάτω, πιάνει τὸ σουγιά αὐτός, κόβγει της τὸ λ-λαιμόν της. Ἀφοῦ τῆς ἔκοφεν τὸλ - λαιμόν της πιάνει καὶ γδύνει τῆγ-καὶ δίχνει τῆμ - μεσ⁴ - στο καζάνι πού ἔθελεν νά πάει ἐκεῖνος.

Στὸ καζάνι ἔβαλεμ - μόνο τὸ σῶμα της. Τῆμ - μούρη της τῆν ἐστόλισε: Ἐγρὸλῶσέν της τὰ ἔμμάτια, ἔβαλλέν της τὸ μαντήλι της, τῆν τυλί(γ)ει στο σεντόνι, σιάνει⁴ τὸ κρεββάτι καὶ θέννει⁵ τῆν. Ἀνοί(γει) τὸ σεντούκι, βρῖσκει ἓναγ - κόμποχ - χοήματα, σηκώνει τα καὶ φεύγει.

Πρό(β)άλλει ἡ κόρη της μέσα στο σπίτι καὶ λέει :

1. Ρίχνει.

2. Ἐνα εἶδος ἀγριοχόρτων πού ὑπάρχει στὴ Νίσυρο.

3. Ἀνασαίνω, εὐχαριστοῦμαι.

4. Σιάχνει, διορθώνει.

5. Θέτει, τοποθετεῖ.

— Ω! χριστιανή μου, (δ)έσ-σημώνεσαι τώρα πάνω. Θωρεῖ τὰ ῥμμάτια ἀνοιχτά.

— Εἴντά ῥχεις, πονεῖς ; ῥΕφερα ξύλα νὰ μαερέψουμε νὰ φῶμε. Σᾶμ-πάει και ξεσκεπάζει τη λέει:

ῥΑ! τὸν - κερατά, πῶς μᾶς τὴν ἐκατάφερε.

Καλὴ Μίχαλου Παπασημίνη

Τὸ παραμῦθι τοῦτο εἶναι τῆς κατηγορίας τῆς κακιᾶς μητριᾶς. ῥΗ γερόντισσα πὸ μᾶς τὸ διηγεῖτο κατὰ τὴν ἀφήγησή της ἔχασε τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας της, ἀπὸ ἐκεῖ πὸ ἀρχισε τὴ διήγηση γιὰ τὴ μηλιὰ τοῦ βασιλιᾶ. ῥἜτσι τὸ ἐπεισόδιο πὸ ἀρχίζει, εἶναι κατὰ ἓνα τρόπο ἀσύνδετο μὲ τὸ κύριο θέμα τοῦ παραμυθιοῦ, τὸ ἀφήσαμε ὅμως ὅπως μᾶς τὸ εἶπε. ῥΟ ἀναγνώστης ἄς καλύψει μὲ τὴ φαντασία του τὸ χάσμα.

25

Εἶχεν ἓναμ-παιδὶ φτωχὸ κ' ἐπέρανα-κ' ἐξεπέρανα - μπιρὸς ἀπὸ τὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ. Αὐτὸ ἦτο μαραγκὸς.

Τοῦ βασιλιᾶ ἡ κόρη ἦτο μιὰ κ' ἐκάθετο στὸ παράθυρογ - κ' ἐθωροῦσεν τοὺς ἀθρώπους πὸν περνοῦσαγ-κ' ἐξεπερνοῦσαν. ῥΟξω δέβ - βγῆκε. Τὸ παιδάκι φτωχὸ τὸ κακόμοιρο ἐπάαινεσ - στηδ - δουλειὰ του. ῥΕριχνέν του ἡ κόρη μιὰλ - λίρα ὀμπρός του.

— Πάρ' τη, πάρ' τη τοῦ ῥλεγε ἡ βασιλοπούλα. Λέει της :

— ῥΑμ - με (θ)ὰ με δεῖρει¹ ἡ μητέρα μου. Κά(μ)ε μου χαρτὶ πὸς μου τὴν ἔδωκες. Πιάνει λοιπὸν αὐτὴ, ἔγραψεν ὅτι «ἔδωκα τοῦ παιδιοῦ σου, λεφτά». ῥἩρτεν τους ἓναγ - κ' ἓνα. ῥΩμι (δ)έν εἶχασι, παννὶ (δ)έν εἶχασι, πιάτο (δ)έν εἶχασι. Λέει:

— Νὰ πάρουμε ἐκεῖνα πὸν θέλουμε. ῥΟ μαραγκὸς λοιπὸν ἐπάαινεμ-πάλι στὸ μαγαζὶ νὰ δουλέψει. Ξαναπερνᾶ, δί(δει) του πιδὸ πολλά. Δί(δει) του δέκα λίρες, λέει:

— Κά(μ)ε μου τὸ χαρτί. Λέει του ἡ βασιλοπούλα:

— Νὰ πάεις νὰ κάμεις μιὰφ - φορεσιὰν ὀμορφη, νὰ ῥγοράσεις παπούτσια, νὰ πάρεις δακτυλίδι, νὰ γεννεῖς τώρα ὀμορφος και θὰ σὲ πάρω. Κάμνει του χαρτί, φέρνει το στημ - μάννα του. Λέει του:

— ῥΩ ! γιέ μου, περιπαίζει σε ἡ βασιλοπούλα. Λέει:

— Εἶπεμ - μου πὸς θὰ με πάρει, (δ)ἐμ - μου ῥδωκεν τὰ λεφτά, νὰ κάμω τὸ

1. Δεῖρει (δέρνω).

ἓνα τ' ἄλλο, παπούτσια, ροῦχα, ρολοί; Ἐκαμέν τα. Ἐπέρασελ - λοιπόγ-καλον-
ντυμένος κ' εἶδεν τον ἠ κόρη καὶ λέει τοῦ πατέρα της:

— Ἐλα πατέρα πού ἔρκεται τὸ παιδὶ νὰ τὸ (ἰ)δεῖς. Λέει της:

— Βρὲ τὸ παιδὶ εἶν' ὄμορφο ἀλλ' ἀπὸ βασιλιὰ θὰ πάρεις μαραγκό; Νὰ
πάρεις τὸ βεζύρη, νὰ πάρεις τοῦ βασιλιᾶ γιό.

— Ὅχι, ἀν ἔμπω σὲ κόσμο θὰ τὸμ - πάρω, ἀν (δ)ὲν ἔμπω (δ)ὲν τὸμ-παίρ-
νω. Λέει ὁ βασιλιάς:

— Θὰ κάμω τὸσ - σταυρόμ - μου τὸ βράδυ, θὰ κάμω τήμ - προσεφκήμ
- μου κι αἶριο τὸ πρωτὶ θὰ σοῦ πῶ κόρη μου. Πφέφτ(ει) αὐτός, ἔκαμεν τήμ
- προσεφκήν του κι ἀφοῦ ἔκαμεν τήμ-προσεφκήν του ἐσηκώθη τήν ἄλλην ἡμέ-
ραγ-καὶ λέει τῆς κόρης του:

— Ἐέ(ν)ρεις τί ἔβαλεν ὁ νοῦς μου; Νὰ πάω νὰ κάμω δυὸ κατῖα, νὰ
δώκω τὸ ἓνα τοῦ Βεζύρη, νὰ δώκω καὶ τ' ἄλλο τοῦ μαραγκοῦ, νὰ τοὺς δώκω
καὶ ἀπὸ ἐκατόλ - λίρες νὰ πᾶν(ε) στήν Αἴγυπτο νὰ φωνίσουσιγ-κ' ὅποιος τὰ
διπλάσει ἐκεῖνος κόρη μου θὰ (εἶ)ναι ὁ γαμπρός μου.

— Αὐτὸ πού ἔπες πατέρα μου εἶμ-πολὺ ὄμορφο, νὰ μὴν ἔχω παράπονα
οὔτε στὸν ἕναν οὔτε στὸν ἄλλον οὔτε σὲ σένα. Φεύγει ὁ ἄθρωπος πάει, νὰ ποῦ-
μεν, στήσ- Σύμη. Εἶδεδ - δυὸ κατῖα ὄμορφα, λέει:

— (Δ)έμ - μοῦ λέτε, γιὰ πούλημα εἶναι; Λέει: Ἀρματῶστε τα. Ἀρμα-
τῶσαν τα, ἔρριξάν τα στὸγ - γιολό.

Μπαίνει ὁ βεζύρης στὸ ἔναγ-κατῖ, μπαίνει κι ὁ μαραγκὸς εἰς τὸ ἄλλο.
Σὰν ἐξεκίνησαν νὰ φύ(γ)ουσιν ἤρτεν ἓναμ - μικρόμ-παιδὶ καὶ λέει τοῦ μαρα-
γκοῦ:

— Ποῦ πᾶς παιδί μου; Λέει:

— Πάω στήν Αἴγυπτο νὰ φωνίσω.

— Παίρ(ν)εις με μαζί σου νὰ τρώω ἔναγ - κομματάκι ψωμί; Λέει:

— Παίρ(ν)ω σε.

— Ἀλλὰ θεωρεῖς πὸν θάρτω ὅτι σοῦ πῶ νὰ λείεις ἵναί, ἀμ - μπὰ λείεις
ὄχι. Λέει ὁ μαραγκός:

— Καλά. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐφύασιγ-κ' ἤμπεμ - μέσα τὸ παιδάκι, ἐλέασιν:
ἓναμ - μικρὸ παιδὶ τώρα πού ἔμπεμ - μέσα εἶντα πὸν θὰ κάμει. Λέει τὸ παι-
δάκι στὸμ - μαραγκό:

— Παιδί μου τώρα θὰ πιάσει φουρτούνα νὰ πᾶμε σὲ λιμάνι. Ἐπῆαν σὲ
λιμάνι. Ὁ ἄλλος ὁ βεζύρης ἔτρεχε, μόλις ἐπῆεν τοῦ δίνει ὁ ἀέρας, σπᾶ τὸ καρά-
βι του πάνω στὸ λιμάνι. Ἀφοῦ ἔσπασε τὸ καράβι του ἐπῆεν ὁ μαραγκὸς νὰ
δεῖ κ' ἐρωτᾶ:

— Εἶντα πού ἔπαθες βεζύρη;

— Βρὲ ἔσπασέμ - μου τὸ καράβι καὶ χρήματα (δ)ὲν ἔχω· εἶντα πὸν θὰ
κάμω, ἀμ - μπὰ βαστᾶς ἐσὸν παραπάνω;

— Πῶς θὰ βαστῶ ἐγὼ παραπάνω; Ὅσα πῆρες ἐσὸν ἐπῆρα κ' ἐγώ. Λέει:

- Για (εἰ)πέ τοῦ ναύτη σου.
- Ἐκεῖνο δὲ τὸ μικρὸ, ἐναγ-κοντὸ πράμμα θὰ (ἔ)χει ; Ἄς τοῦ τὸ πῶ.
- Ὁ ἀρκατῆς μας ἀπὸ ἐκεῖ ἔσπασεν τὸ καράβι του καὶ κλαίει καὶ δδύρεται πὸν (δ)ὲν ἔχει λεφτά.
- Πάαινε(εἰ)πέ του πόσα θέλει.
- Ἐσπασεν ἐλεεινά. Λέει:
- Ἄς ἔρτει¹ νὰ τοῦ δώκω διακόσες λίρες. Νάτονε, ἤρτεν ὁ ἄθρωπος, ἔδωκέν του τις διακόσες λίρες κ' ἔκαμεν τὸ καράβιν του ὅπως ἦτο. Ὡς ὅτου νὰ διορτώσει τὸ καράβι λέει ὁ ναύτης τοῦ παιδιοῦ:
- Θωρεῖς πάαινε στοῦμ - Ποταμὸ² καὶ πέρασε κάτω καὶ θὰ ἔβρεις ἔναμ - μαγαζί. Τὸ παιδάκι ὁ ναύτης τοῦ ἔχεμ-πεῖ ὅ,τι τοῦ λέει νὰ μῆμ - μιλά, μόνο νὰ κουνῶ³ τῆγ-κεφάλην του — κι ὅ,τι ἔχει τὸ μαγαζὶ θὰ τὸ ἔγοράσεις. Πάει τὸ παιδί βροῖσκει ἕνα αὐτοκίνητομ - μεγάλο, τὸ φορτώνει λοιπόμ-παννιά, τὸ ἔφορτώνει, τὰ ρίχνει μέσα στ' ἀμπάρια. Λέει του :
- Πάαινε τώρα καὶ στήν ἄλλημ - μεριάμ-ποῦ ἔχει ἄλλο ἔναγ-κατάστη-μα καὶ νὰ φορτώσεις πάλι ἄλλο ἕνα ἀμάξι. Πάει στήν ἄλλημ - πάντα⁴, φορτῶ-νει ἄλλο ἕνα. Ἦρτεν τ' ἀμπάρι κ' ἐγίμωσε⁵. Λέει του πάλι τὸ παιδί ὁ ναύτης :
- Θὰ πάεις στοῦχ - χρυσοχόο, θὰ περάσεις κάτω καὶ θὰ πααίνεις καὶ θὰ ἔβρεις τὸ τέμμα. Ἐκεῖ ἴν(αι) ὁ χρυσοχόος, ἐκειὰ θὰ τοῦ πείς νὰ ἔρτει νὰ τοῦ πῶ. Ἦρτελ - λοιπὸν αὐτός, εἶπεν του :
- Τί θέλεις νὰ σοῦ δώκω νὰ μοῦ μαλαματώσεις τὸ καράβι; Λέει του:
- Χίλιες πεντακόσες λίρες. Τόσες πολλές. Τὸ παιδί ὁ μαραγκὸς τώρα (δ)ὲν ἤμποροῦσε νὰ μιλήσει κιάλα, εἶπεν του θωρεῖς νὰ μῆν-μιλάς. Πιάνειλ-λοι-πὸν αὐτός θωρεῖ, ἔρκονται ὁ μάστορης, ὁ χρυσοχὸς καὶ ἄλλοι πὸν δουλέβγαμ - μέσα στοῦ καράβι. Τὰ σχοινιά οὔλα τὰ ἔμαλαμωτῶσαν οὔλο. Ἐγίνηκεν ὀλό-χρυσο τὸ καράβι. Ὅσον νὰ διορτωθεῖ τὸ καράβι τοῦ βεζύρη ἐτέλεφεγ-καὶ τοῦ μαραγκοῦ ἢ δουλειά. Λέει του:
- Πᾶμε τώρα.
- Πᾶμεν. Ὁ βεζύρης τῆμ - μόνημ πρα(γ)μάτια πὸν ἔγορασεν ἦτο δυὸ τρεῖς ντενεκέδες μπογιὰ πὸν μπογιατίζουν τὰ σπίτια. Ὁ βεζύρης ἔρκετο καὶ πάλι ἀομπρὸς πρῶτος. Ὁ κόσμος λοιπὸ ἅμα τὰ ἔδεν εἶπασι:
- Ἐρκονται τοῦ βασιλιᾶ τὰ καράβια. Λέει: — Νὰ πᾶμεν νὰ τὰ δοῦμε. (Δ)ὲν ἐπόμεινεν ἄθρωπος γεννημένος⁶ στοῦ χωριό. Ἐτρέξεαν οὔλοι στοῦλ-λιμάνι

1. Ἐλθει.

2. Συνοικία στοῦ Μαντράκι κοντὰ στήν ἐκκλησιὰ Ποταμίτισσα.

3. Κινεῖ.

4. Μεριά.

5. Ἐγέμισε.

6. Νισύρικη ἔκφραση; κανένας.

μικροί, μεγάλοι να δούν τὰ καράβια τοῦ βασιλιᾶ πού ἔρχοντο. Ἀφοῦ ἔρασαν, ἤρτεν τὸ ἔναμ-πρῶτα. Ἦβγεν ὄξω ὁ βεζύρης κ' ἔκατσεσ - στήμ-πάντα¹.

Πρό(β)αλεν τὸ ἄλλο ἀπὸ τοὺς Πάλλους². Θωροῦσιν ἔλαμπεν ἡ θάλασσα ἀπὸ τοῦ μαραγκοῦ τὸ καράβι.

— Καλὲ τοῦ βεζύρη ἤρτεν ἔφκερογ³- καὶ τοῦ μαραγκοῦ ἤρτεμ - μαλαματένιο. Ἐσάστιξεν ὁ κόσμος. Ἦρτελ - λοιπὸν κ' ἔραξε. Μπαίνει ὁ βασιλιάς μέσα στὸ καράβι, (ἀ)νοί(γ)ονν τ' ἀμπάρι, θωρεῖ οὔλα μαλαματένια. Βγάλλει τήγ-κορώναν του νὰ τήβ - βάλλει τοῦ παιδιοῦ. — Ὅχι πατέρα, τήγ-κορώνα σου νὰ τήφ-φορεῖς κι ἀφοῦ θέλεις (ν)ὰ μὲ κάμεις παιδί σου πρῶτα, πάαινε νὰ βρεῖς τώρα μιὰγ - καμήλα κι ἀποθήκη νὰ κου(β)αλήσουμεν τὰ μπράτη⁴, νὰ τὰ βάλουμε μέσα νὰ ἰδειάσει τὸ καίκι. Πάει ὁ βασιλιάς, βρίσκει μιὰγ-καμήλα, βρίσκει ἄθρωπο, ἕνα μαγαζὶ κ' ἐφορτώσασιν-κ' ἐφέραν τα κ' ἐβάλαν τα μέσα. Ὅσο νὰ τὰ κάμουνσιν ἤρτεμ - μεσημέρι. Ἐτελέψασιν. Λέει:

— Νὰ πᾶμεν τώρα νὰ φᾶμεγ-κ' ἐρχοῦμεστε πάλι κάτω⁵. Ἐσηκώθησαν νὰ πᾶνε. Λέει:

— Πατέρα, ὁ ναύτης (δ)ἐμ-πρέπει νὰ ἔρει πάνω⁶ νὰ φάει.

— Ἀμμὲ νὰ ἔρει.

— Θεῖο, νὰ πᾶμεμ-πάνω νὰ φᾶμεν.

— Ναί, νὰ πᾶμε. Καὶ ἤτονα τόσο μικρὸς ἀλλὰ τὰ ἔργα του ἤτο μεγάλα. Πάλι - λοιπὸν ἅμα ἰφάασιν εἶπεν ὁ ναύτης:

— Ἐγὼ παιδιὰ μου ἔφα(γ)α καὶ θὰ φύω νὰ πάω στὸ καράβι κουβεντιάσετε, ὅ,τι θέλετε κάμετε. Ἐφρυν ὁ ἄθρωπος ἤρτεγ- κ' ἐφύλαέν το καράβι. Κάθε μεσημέρι πὸν ἔρῶσιν, ἐκεῖνος νὰ πααίνει νὰ φυλάει τὸ καράβι ὅσον νὰ πουληθοῦν τὰ πράματα νὰ παντρέψουν.

Ἐφρεσελ - λοιπὸν ὁ κόσμος, ἐπῆρην τὰ πράματα. Σὰν τὰ ἰουλήσασιν - λέει ὁ βασιλιάς:

— Τώρα θὰ σᾶς παντρέψω. Ἐπάντρεψέν τους. Σὰν τοὺς ἐπάντρεψελ-λέει ὁ μικρὸς ὁ ναύτης τὸ παιδί:

— Ἄκου καὶ μῆμ - μιλάς. Τήμ-πρώτηβ - βραδιὰ ἐγὼ θὰ ἰμπῶ πρῶτα μέσα στήγ-κάμαρα κι ὕστερας ἐσύ. Εἶπεν ὅ,τι λέει νὰ μῆμ - μιλά.

— Μπαίνει μέσα πρῶτος, λέει τῆς βασιλοπούλας:

— Ἄνοιξε κόρη μου τήγ-κοιλιά σου. (Ἄ)νοί(γ)ει τήγ-κοιλιά της, μπή(γ)ει τὸ μαχαίρι, πετάσεται ὄξω ἕνας φίδακλος, μὰ τὶ φίδακλος, θεργιό. Φωνάζει τοῦ βασιλιᾶ καὶ λέει του:

1. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια: στήν ἄκρη.

2. Παραθαλάσσιο χωριὸ τῆς Νισύρου.

3. Ἄδειο, χωρὶς ἐμπόρευμα.

4. Τὰ ἐμπορεύματα πού ἦταν στὸ κῆτος τοῦ καϊκιουῦ.

5. Ἐννοεῖ τὸ λιμάνι κάτω στή θάλασσα.

6. Πάνω στὸ χωριό.

— 'Ορίστε, ἄν ἐπλάγιαζεν ἡ κόρη σου μὲ τὸμ - μαραγκὸν θὰ τὴν ἐδηλη-
τηρίαζεν τὸ φίδι καὶ θὰ ἔμενεν νεκρή.

— Τί νὰ σοῦ κά(μ)ουμην τώρα; Λέει:

— (Δ)ἔθ - θέλω τίποτα νὰ μοῦ κάμετε. Μόνον ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι σας
νὰ μοῦ κάμετε τοσοδὰ μικρὸ ἐκκλησιδάκι, ὅτι ποὺ νὰ χωρῶ νὰ ἔμπῶ μέσα,
στὸ μπόι μου καὶ στὸ φάρδος καὶ νὰ βάλετε ἓνα κόνισμα μέσα.

Ἐημερώνει ἡ Δεφτέρα, πάει, βρίσκει τοὺς μαστόρους ὁ βασιλιάς καὶ πιά-
νει καὶ κάμνει τὸ ἐκκλησιδάκι. Λέει ὁ γαμπρός:

— Πάρε γιέ μου τὸ κιμέρι μου ὅσα εἶναι μέσα, χαλάλλι σου.

— (Δ)ἔθ - θέλω τίποτα νὰ μοῦ κάμετε παρὰ ἡ γεναίκα σου νὰ ἔρκεται
νὰ μὲ θυμάζει προῶγ-καὶ βράδν.

Ἐτελείωσεν τὸ παραμῦθι.

Καλὴ τοῦ Μίχαλου Παπασημίνη

Κῶ: Ἀντιμάχεια, F.F.D. σ. 438 ἀρ. 41 «ὁ Γιαννακίς» μὲ ἀρκετὲς διαφορῆς.
Κύπρου: Σακελλαρίου Κυπριακά, τόμ. Β, σ. 337.

Σύρου: Ν. Πέρδικα ἔνθ. ἀν. σ. 187.

Θράκης: Ἀρχ. Θρ. VI 1939-40. Ρίο σ. 179, σ. 245.

Στὸ παραμῦθι ὑπάρχουν ὀνόματα τοποθεσιῶν τῆς Νίσυρου, ὅπως Ποτα-
μὸς, Πάλοι. Ἡ τοποθεσία Ποταμὸς ἀναφέρεται ἀρχικὰ μακριὰ ἀπὸ τὸν τόπο
τῆς ἐκκίνησης τῶν καϊκιῶν σὰν ἐτοιμάζονται γιὰ τὴν ἐπιστροφή. Οἱ Πάλοι
ἀναφέρονται στὸν τόπο τῆς ἐπιστροφῆς τῶν καϊκιῶν. Ἡ τελικὴ πράξι τοῦ μύ-
θου φαίνεται πὼς διεξάγεται στὴ Νίσυρο.

Στιχομυθία κατὰ τὴν καταγραφή:

Καὶ ποιὸς σοῦ ἔμαθε Καλὴ τὰ παραμῦθια ποῦ μᾶς λές;

— Ἀπὸ μικρὴ τὰ ἔκουα ποῦ πααίναμε στὰ ξωμονιά τὰ ἔλαμ-ποῦ ποσπε-
ρίζαμε οἱ δουλευτάδες μὲ τὴ Μαρία τοῦ Λεμονῆ μᾶς τὰ ἔλεεν ὁ Περδίκης ὁ
πετθερός τῆς Ἀναστασίας σὰν ἐξωμέναμεσ-στὸ Ἄργος. Ἡμουγ-κοπελλούδα
κ' ἐπῆρα τα καὶ τὰ θυμᾶμαι.

— Καλὴ πόσο χρόνω εἶσαι; Ἄμμὲ τθυμᾶμαι, λέουσιμ-πὼς εἶμαι 93. Πόσα
χρόνια θέλω νὰ πάω στὰ 100; Ἐπτά.—Ἐ, πολλὰ εἶναι. Νὰ ξεκουραστῶ πιά.

26

Ἐνας παπὰς ἦτο μεταπαντρεμένος κ' εἶχεμ - μιὰγ-κόρη. Κ' ἐπέθανεν
ἡ γεναίκα του κι ἀφῆκεν του τὸ θηλυκό.

Τὸ παιδὶ ἦτο μικρὸ. Ἐπῆρεμ - μιὰμ παραμάννα καὶ τ' ἀνέθρεψε. Κι
ἀφοῦ ἀνεθράφη τὸ παιδὶ ἐμεγάλωσε-κ' ἐγίνηκεγ - κόρη μεγάλη κ' ἐπά(γ)αι-

νες - στόχ - χορό. Ἐπαντρέβεγοτο ἢ γειτόνισσά της. Κι ἀφοῦ ἔπαντρέβεγοτο ἢ γειτόνισσά της εἶπεν τοῦ παπᾶ:

— Θέλεις παπά μου νὰ βγάλουμεν τῆς κόρης τὰ μαῦρα νὰ μπεῖ κουμπάρα ;

— Naί, γειτόνισσά μου, νὰ μπεῖ. Νὰ πάω νὰ τῆς πάρω τὸ πρῶτ' τρία φου-
στανάκια νὰ τὰ ράψει ἢ μαστόρισσα νὰ ντυθεῖ, νὰ μπεῖ κουμπάρα.

Παίρουν τὰ φουστάνια, ράβγουν τα, μπαίνει κουμπάρα, ἐγίνηκεν ὁ γάμος.
Ἐκάθοντο στὸ τραπέζι. Ἡ κόρη ἦτον ὁμορφη. Αὐτὸς ἐξούλεπεν¹ τὴν-κό-
ρη, ὁ παπὰς ἤθελεν νὰ κοιμηθεῖ τὸ βράδυ μὲ τὴν-κόρην του. Λέει του:

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ παπά μου, εἶμαι κουρασμένη, (νὰ περάσει ὁ γάμος
νὰ ξεκουραστῶ καὶ κάμνουμεν τῆδ-δουλειά. Ἐπέρασεν ὁ γάμος², ἐξεκουρά-
στη. Λέει της:

— Τώρα εἶσαι ἀξεκούραη νὰ κά(μ)ουμεν τῆδ - δουλειά. Λέει:

— Ὅχι, νὰ ξεκουραστῶ.

— Καλὰ νὰ ξεκουραστεῖς. (Δ)ὲν ἤθελε. Βάλλει τὴν ὁ παπὰς μέσ' τὸ
κατῶι. Λέει της:

— Θὰ σὲ βάλω ἐδῶ μέσα νὰ σὲ κλειώσω καὶ θὰ σοῦ δίχνω³ ἕναγ - κομ-
μάτι ψωμί μόνου - γιὰ πνοή, γιῆ θὰ πεθάνεις, γιῆ θὰ μοῦ τὸ δώκεις. Ἐκεῖνος
τὴν ἐκλείωσεγ-κ' ἔφνε.

Ἡ κόρη ἔκλαιε. Εἶδες τὴν ἄλλην ἡμέρα νὰ περάσει ἢ παραμάννα νὰ τῆς
κούσει νὰ κλαίει. Εἶχεμ - μιὰν τρύπα τὸ κατῶι κ' ἐθώρειν ὄξω. Φωνάζει:

— Μωρὴ Ἐλένη, τί ἔχεις καὶ κλαίεις ;

— Ἡ παραμάννα μου εἶσαι ; Αὐτὸ κι αὐτό. Πολεμᾶ⁴ ὁ παπὰς μου νὰ
μὲ πειράξει κ' ἐκλείωσέμ - με στὸ κατῶι καὶ κάθουμαι τώρα καὶ τρῶ(γω)
ἕναγ-κομμάτι ψωμί καὶ γιῆ θὰ πεθάνω γιῆ θὰ μετανοιώσω καὶ θὰ τοῦ τὸ δώκω.
Λέει της :

— Κόρη μου, θὰ σοῦ ῥμηνέψω κ' ὅ,τι σοῦ πῶ νὰ κάμεις : Τὸ βράδυ ποῦ
θὰ ῥτει νὰ σοῦ δίξει τὸ ψωμάκι ἀντί(δ)ερο θὰ τοῦ πείς ναί.

Ἦρτε τὸ βράδυ, λέει τοῦ παπᾶ:

— Παπά μου, ἐμετανόησα ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθοῦν οἱ ἁμαρτίες μας πάαινε
νὰ πάρεις ἕνα τσουβάλι ἀλεύρι καὶ νὰ τὸ ζυμώσωμε νὰ τὸ δώκομε στοὺς φουρ-
νάρηδες νὰ τὸ κάμουν ἀντί(δ)ερα καὶ πάαινε στοὺς μαραγκοὺς νὰ κάμουν μιὰ
κάσα με(γ)άλη. Ἀφοῦ (θ)ὰ κάμεις τὴν-κάσαν τῆμ - με(γ)άλην νὰ κλειώνει
ἀομέσα πολὺ σφιχτὰ νὰ μὴν ἔμπει μέσα μυτὰ πού ναι ἀντίερογ-καὶ πάει στὴν
ἐκκλησιά.

Πάει αὐτὸς, κάμνει τὴν-κάσα τῆ με(γ)άλη νὰ βάλομ - μέσα τὰ ψωμά.
Ετοιμάστηκεν ἔφνε αὐτὸς, ἐπῆ(γ)ε στὸ χωράφι. Λέει του ἢ κόρη:

1. Ἐδῶ μὲ τὴν ἔννοια ἐλαχτάρησε, ἐπεθύμησε.

2. Ὁ γάμος στὴ Νίσυρο κρατοῦσε τρεῖς μέρες.

3. Ρίχνω.

4. Προσπαθεῖ.

— Πάαινε κ' ἐγὼ θὰ πιάσω νὰ τὰ ῥοέβγω¹ στοὺς παπάδες. Ἐγέμισεν τὴν-κάσα μὲ ψωμιά, μπαίνει κι αὐτὴ μέσα. Λέει τοῦ γειτόνου της:

— Ὡ γείτονα, αὐτὸ κι αὐτὸ θὰ μοῦ κάμεις. Θὰ μὲ βάλεις μεσ' τὴν-κάσα, (θ)ὰ κλειώσω ἀομέσα καὶ νὰ μὲ ρίξεις στῆθ - θάλασσα.

Κι ἀμπὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ στόμμα σου.

Ἐσήκωσέν την αὐτός, πάει ὁ κα(η)μένος, πάει δείχνει τὴν κάτω στήθ-Βου-ή². Ποῦ νὰ βρεθεῖ ἡ κόρη. Τρεῖς μῆνες ἐρμένιζεγ³-καὶ (δ)ἐν ἔβρισκεμ-πέτραν νὰ σκοντάπει. Τῆς εἶχεμ-μείνει πιά ἐναγ-κομμάτι ψωμί τοσονεδά. Ἐκεῖ πιὸ ἦβρεν ἡ κάσα κ' ἔμπλεξε σὲ πέτρα. Λέει :

— Δόξα σοι ὁ Θεός! Ἡβρα στεργιά. Ξεμολέκει⁴, ἐβγῆκεμ-πιὸ δξω. Ἡβ-γελ - λοιπὸν δξω, ἡ κόρη τραβᾷ τὴν-κάσα πάνω. Βγαίνει πάνω, θωρεῖ (δ)ἐν εἶχεν τίποτα : οὔτε σπίτι οὔτε ἀθρώπους. Πάει ἀπὸ τὴν ἄλλημ - μεριά, θωρεῖ μιὰβ - βάρκα κ' ἔρκεται κατὰ πάνω της, μ' ἐναγ-κουπάδι ἀσκέρι μέσα μὲ ντουφέκια. Λέει:

— Ἐγλύτωσα ἀπὸ τὸν ἐναγ-κι ἦρτα τώρα σ' ἄλλους. Βοῦ! Ντουφέκια βοῦ! Πράματα. Ἦτον τοῦ βασιλιᾶ ὁ γιός, κι ἦρτε σ' αὐτὸ τὸ νησι νὰ κάμουν κνη(γ)ι. Βγαίνουν λοιπὸν ἀπάνω, θωροῦν τὴν - κόρη. Λέουν της:

— Τί θέλεις κόρη μου ἐδῶ ; Λέει:

— Τί νὰ σᾶς πῶ, ἀνεβράγιον⁵ ἔπαθα, πού ἔμουν στὸ καράβι κ' ἔδειξέμ - με ὁ καιρὸς ἐδῶα. Παίρουν τὴν-κόρην ἀομπρὸς πίσω⁶ κ' ἔρχονται στῆμ - μάννα τῆ βασίλισσα. Λέει αὐτῆ:

— Ὡ γιέ μου, εἰντὰ (ἦ)ρτετε ; Λέει:

— Ἐπῆ(γ)αμεν νὰ κνη(γ)ήσομε πέρδικες κ' ἔφερά σου μιὰμ-περδι-κοπούλα ὠραία. Ἡ κόρη ἦτο καλομαθημένη⁷ στὸ μαεριό, τὴν ἔμαθεν ἡ πι-ραμάννα της κ' ἐμαέρεβγε ὁμορφα κ' ἔκαμνε φαῖ σπουδαῖο.

Ἦμπεν τὴν ἄλλην ἡμέραμ - μέσ(α) τὴν-κονζίνα, ἐσουργιρίζετο. Λέει:

— Κάτσε μητέρα μου κ' ἐγὼ θὰ κάμω φαῖ. Κάμνει φαῖ, ἔρχονται νὰ φά-(γou)σι. Λέει τὸ βασιλόπουλο:

Τὸ φαῖ ποιὸς τό ἔκαμε ; Λέει του ἡ μάννα του:

— Ἡ ἀρμαστή⁸ σου. Τέλος πάντων. Ἐκάθητο λοιπὸ τρεῖς μῆνες, ὅστε-ρα τὴν ἐπαντρέφτηκε.

1. Μοιράζω.

2. Παραθαλάσσια τοποθεσία στὸ Μαντράκι.

3. Ἀρμένιζε.

4. Ξελασκάρει.

5. Ναυάγιο.

6. Τὰ μπρὸς πίσω, ἐπιστρέφουν.

7. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια: ἐγνώριζε καλὰ νὰ μαγειρεύει.

8. Ἡ ἀρραβωνιαστικιά, ἡ ἀγαπημένη.

Ἐκαμαν τὸ παιδί τὸ πρῶτο Γεώργος, τὸ δεύτερο Κωνσταντῖνος, ἐκάμαν τὸς βασιλιάδες¹.

Καλοῦν τὸς βασιλιάδες κι ἀφ' τῆς - χαρὰν τοὺς τὸ πέρασαν στὶς ἐφημερίδες. Κι ἀφοῦ τὸ πέρασε στὴν ἐφημερίδα ἦτο μέσ(α) στὸ Καζίνο² ὁ παπᾶς. Λέει:

— Γιὰ δώστε μου καὶ μένα τὴν ἐφημερίδα νὰ τῆδ - (ὶ)δῶ. Ὁ παπᾶς τὸ κατάλαβε, θωρεῖ, λέει:

— Αὐτὴ ἡ κόρη μου εἶναι, πὸν τὴν ἤβρασ - σὲ κάσαγ-καὶ πὸν τώρα εἶναι βασίλισσα. Πιάνει λοιπὸν αὐτὸς, ξυρίζεται καὶ βάλλει παλιὰ ρούχα, κουρέλια. Πᾶει καὶ χτυπᾶ τοῦ βασιλιᾶ τὴμ-πόρτα.

Ἡ δούλα κατεβαίνει, φωνάζει τοῦ βασιλιᾶ:

— Μαθὲς ἤρτεν ἕνας ἐλεεινὸς ἄθροπος καὶ χτυπᾶ.

— Τί θέλει;

— Ἀφέντη βασιλιά, θὰ μοῦ κάμεις μιὰχ-χάρη νὰ μὲ βάλεις μέσ' τὸ περι(β)όλι σου νὰ σοῦ κάμνω κάτι νὰ τρώω ἕναγ-κομματί ψωμί, (δ)ἐθ-θέλω τίποτα. Ἐ! ἀφοῦ ναι, λέει — ἐτσαδὰ βάρ'τον³ μέσα. Βάρ'τον νὰ φάει κ' ἄς πολεμιέται μέσα. Ἐκαμνεν αὐτὸς τὶς δουλειές.

Τὸ παιδί τὸ δεύτερο ἦτο ἀδάφτιστο⁴, τὸ ἄλλο ἦτο μεγαλούτσικο. Ἐπή-(γ)ασιγ-κ' ἔδαφτήσασιν τὸ παιδί κ' ἐκάμασιχ - χαρά. Ὅπως ἐκάμαν εἰς τὸν ἄλλογ - γάμο.

Ἐχορέβγασιλ - λοιπὸμ - μέσα στὸ σπίτι. Ἐπάαιεν τὴμ - μιὰφ - φορὰ ὁ βασιλιάς κ' ἐθώρειν τὰ παιδιὰ, κ' ἐπάαιεν τὴν ἄλλην ἡ βασίλισσα κ' ἐθώρειν τα. Αὐτὸς ὁ παπᾶς ἦτο εἰς τὰ παρμακλίκια⁵ κ' ἐθώρει τότε νὰ πάει. Ἐγλεντοῦσαν οἱ ἄθρῶποι κομματάκι. Θωρεῖ λοιπὸν τὸγ - καιρὸμ-ποὺ πάει ἡ βασίλισσα νὰ (ὶ)δεῖ τὰ παιδιὰ ἀγ-κοιμοῦνται, ἐπέρασεμ - μέσ' τ' ἀσκέρι καὶ πάει καὶ κόβγει τοὺς λαιμοὺς τῶμ-παιδιῶν. Τά'σφαξε. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ σφαξεμ-πάει ὁ βασιλιάς, θωρεῖ. Ὁ θρῆνος ἐκεῖνος πού γινε. Ἐπανάσταση στὸ σπίτι.

Λέει ὁ βασιλιάς τῆς γεναίικας του:

— Τοῦ πειρασμοῦ ἤσονγ-κ' ἐβρέθεις ἐμπροστά μου. Βάρ'τε τὴν στηγκάσα της καὶ τὰ παιδιὰ κ' ἐκείνηγ-καὶ ρίξετέ τὴν στηθ - θάλασσα. Μὴν τῆς βάλετε τίποτε, νὰ πεθάνει. Ἐβαλέν τὴμ - μέσα ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἦτο κοντὰ ἀπὸ τὸ σπίτι τοὺς τὸ νησι πὸν τὴν βοῆκαν.

Εἶδες νὰ φουξίξει ἀέρας καὶ νὰ τὴμ-πάει πάλι στὸ ἴδιο μέρος. Ἐβγεν

1. Ἐβγάλαν τὰ ὀνόματα τῶν βασιλιάδων τῆς Ἑλλάδος.

2. Κεντρικὸ καφενεῖο στὸ Μαντράκι.

3. Βάλε τον.

4. Ἀβάπτιστο.

5. Ἐνα ὑπερυψωμένο μέρος τοῦ σπιτιοῦ στὸ σαλόνι προστατευμένο μὲ ξύλινα κάγκελα.

ὄξω. Ὡς ἤβγεν ὄξω θωρεῖ ἕνα ἄλογο κ' ἔκαμνέν της: "Ἐτσι ἔγνεφέν της νὰ πάει κοντά του.

— Νὰ πάω νὰ δῶ εἶντα εἶν'. 'Νεβαίνει πάνω, θωρεῖ ἕναμ-ποταμόγ-καὶ τρέχει. 'Ἐκεῖα ποὺ τραβᾷ τήγ-κάσαν της ἐκόπη τὸ δάχτυλόν της. "Ἐσκουψε-στο ποτάμι, ἐπλύθηκε κ' ἔκαμνέν το ἔτσαδὰ κ' ἐκόλλησε. Λέει:

— Μάννα μου ! (ν)ὰ πάω νὰ φέρω καὶ τὰ παιδιὰ μου νὰ δῶ ἀμπὰ κολλή-σουσι ; Πάει, φέρνει τα. Τὸ αἷμα ἔπλυνέν το, ἔσιαχνέν το στολ-λαιμόν τους. 'Ἐκόλλησεν τὸ παιδί, ἔγινε.

Πάει φέρνει καὶ τ' ἄλλο καὶ τὸ ἔγινεγ-κι αὐτό. Κάμνει της τὸ ἄλογο τάχα, τώρα ἔρκου μαζί μου. 'Ἐπῆεν τους τὸ ἄλογο σ' ἕνα σπίτι μέσα. Τήμ-πρώτηφ-φορὰ (δ)ὲν εἶχε τότε σπίτι, οὔτε ἄλογο οὔτε σπίτι εἶχεν οὔτε τίπο-τα, ξερονήσι ἦτο.

Εἶδες στίς τρεῖς μῆνες νὰ περάσει ὁ βασιλιάς πάλι νὰ ῥτουν νὰ κάμουνγ-κνήγι. Ὡς ἐπατήσαμ-πάνω θωροῦν τὸ ἄλογο.

— "Ἐ ! τότες λέουν (δ)ὲν εἶχεν ἄλογο. Θωροῦν τὸμ-ποταμό. Τρέχει ὁ βασι-λιάς, ἔγνεφέν του πιά τὸ ἄλογο νὰ τὸν πάει στὸ σπίτι πού 'ταν ἡ γεναίκα του. 'Ἐπῆεγ-κι ἤβρεν τραπέζι στρωμένο. Φαγιά, ροῦχα, ὁ καναπές γεμάτος παπού-τσια τῶν παιδιῶν. 'Ἐνοιξεν τήγ-κάμαρη κ' ἔβγαλε τὰ ματωμένα τὰ ροῦχα καὶ τὰ φύλαξε γιὰ νὰ μὴν τὰ δοῦν. 'Ἀφοῦ τὰ φύλαξε πιὸ στοὺς τρεῖς μῆνες, στοὺς τέσσερις ἤβγεν πάλι αὐτοὶ νὰ πᾶνε στὸ κνήγι. "Ἄλογο (δ)ὲν εἶχε, πο-ταμό (δ)ὲν εἶχε. 'Ἐπῆεν στήμ-πορτὰ ἐμπρός, ἀνοιξε, θωρεῖ μέσα μιὰ γεναίκα.

Θωρεῖ καλὰ καλὰ.

— Αὐτὰ 'ναι τὰ παιδιὰ μου. Αὐτὴ 'ναι ἡ γεναίκα μου, ἀμπὰ ἔχω λάθος. Βρὲ γεναίκα ἐσύ 'σαι ;

— Μαζωμένη εἶμαι.

— Καὶ πῶς ἐγίνηκε, τὰ παιδιὰ ἦταν σφαγμένα ;

— "Ἀγγελος Κυρίου ! Λέει της:

— Τώρα θὰ μοῦ πεῖς τὴν ἀλήθεια, γιατί ἂν (δ)ἐμ-μοῦ πεῖς τ' ἤβρες ἐμ-πρός σου θὰ σὲ χωρίσω. (Δ)ὲν ἤθελε νὰ μαντατέφει τὸμ-πατέρα της. 'Ἐσκέ-φτηκε τί νὰ κάμει. Κι ἄρκεφεγ-κ' εἶπεν τὸ παραμῦθι ἀπομπρός.

Καὶ πῆρεν τημ-πιὸ εἰς τὸ σπίτι κ' ἐκάμαδ - δεύτερογ - γάμο. Κ' ἔτρωγα -καὶ πῖναγ-καὶ μᾶς (δ)ἐμ - μᾶς ἐδίναν.

"Ἡρτασιμ-πιὸ καὶ λέει τοῦ παπᾶ ὁ βασιλιάς:

Πᾶμε νὰ φωνίσουμε. Λέει:

— Πᾶμε.

— Θὰ σὲ κάτσω πάνω στ' ἄλογο.

— (Δ)ἐγ-καθίζεις ἐσύ ;

— "Ὅχι, (δ)ἐγ-καθίζω. 'Ἐκάθισεν ὁ παπᾶς κι αὐτὸς ἔτριψεν τὸμ-πισωνόν

τοῦ ἀλόγον πιπέρι καὶ πῆρεθ - δρόμογ-κ' ἔριξεν τὸμ - μισὸ ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸμ - μισὸ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τελείωσε.

Καλὴ τοῦ Μίχαλου Παπασημίνη

Ἔχει κοινὰ σημεῖα μὲ τὸ ἀρ. 32, τὸ «Φανάρι». Ἄνήκει στὶς κάτωθι παραλλαγές ποὺ ἀναφέρονται καὶ στὸν ἀρ. 32.

Χώρα Κῶ: F. F. D. σ. 124-131 ἀρ. 9, Ἡ κολουσέρα.

Καρπάθου: Μιχαηλίδη Νουάρου, Λαογρ. Συμ. Καρπάθου, σελ. 287.

Ἄθηνῶν: Καμπούρογλου Παρ. σ. 124 κ.ἄ.

27

Ἔνας κακόμοιρος γεωργός, αὐτὸς φτωχὸς ἄθρωπος, ἐπῆρεν τὸν - γάδαρον του νὰ τὸφ - φορτώσει ξύλα, νὰ τὰ πουλήσει.

— Ἐκεῖλ λοιπὸ πού ἔκοβγεν τὰ ξύλα ἔκούει: Κρά, κρά. Θωρεῖ ἔναγ-κόρακα. Τὸμ - πιάνει, τὸβ - βάλλει μέσ' τὸν-κόρφον του νὰ τὸμ-πάρει τοῦ ἀγγόνου¹ του. Στὸδ - δρόμολ - λοιπὸ πού ἔρχοντο μὲ τὸν - γάδαρον ἐπιασεμ - μιὰ βροχή. Κ' ἦβρ' ἐνὸς παπᾶ τὸ σπῖτι, χτυπᾶ τῆμ-πόρτα, λέει:

— Βοήθεια. (Ἄ)νοί(γ)ει ὁ παπάς κ' ἡ παπαδιά καὶ τὸφ - φιλοξενοῦσι. Λέει ὁ παπάς:

— Βάρ' τον τοῦ Χριστιανοῦ, νὰ φάει. Ἔ, παπάς. Ἡ παπαδιά εἰχεγ-κρέας ρόστο καὶ ἀντὶ νὰ τοῦ βάλει κρέας ρόστο τοῦ ἔβαλεμ - μαέρεμα ξυρισμένο.

Τρώει ὁ κακόμοιρος ὁ φτωχός, πατεῖ τὸ χέρι του καὶ κάμνει ὁ κόρακας κρά ! Λέει ἡ παπαδιά:

— Τί εἶναι αὐτός ; Λέει τῆς:

— Καρδιογνώστης καὶ λέει πὼς ἔχετε κρέας ρόστο μὲ πατάτες κι (δ)ἐμ-μοῦ ἔβαλες καὶ μοῦ τὸ λέει.

— Νὰ λί(γ)ο ἔχει, καὶ τοῦ τὸ βάλλει. Ἄφοῦ ἔτρωε τὸ κρέας ξαναπατεῖ τὸν-κόρακα. Κρά !

— Τί λέει ὁ κόρακας; λέει ὁ παπάς.

— Νὰ κρασὶ ἔχει ἡ παπαδιά κι (δ)ἐμ - μοῦ βάλλει.

— Νά, ἔξεχάσαμεν εὐλο(γ)ημένε. Μόλις ἔφαε κ' ἔφεβγεν ὁ γεωργός, ὁ παπάς πού ἔγεν ὑποψίαν ὅτι ἐξενογάπα ἡ παπαδιά, τοῦ λέει: Ἄφοῦ εἶ' γ-καρδιογνώστης (ν)ὰ τὸν - γοράσω νὰ μοῦ λέει τὰ μυστικά.

Ἄμμά ἔφεβγεν ὁ γέρος τοῦ λέει ὁ παπάς:

— Θέλω νὰ μοῦ τὸμ-πουλήσεις. Λέει του:

1. Ἐγγονοῦ.

— (Δ)έβ - βλέπεις ὅτι εἶναι καρδιογνώστης ;
— Ἐκατόλ - λίρες νὰ σοῦ δώκω τὸδ - δίδ(ει)ς; Ὁ φτωχὸς ὁ ἄθρωπος τὸν ἔδωκε. Ἡ παπαδιά ἤξερε ὅτι ὁ κόρακας εἶναι καρδιογνώστης καὶ μόλις ἐπῆ(γ)εν ὁ ἀγαπητικὸς λέει:

— Βάρδα μακρὰ, ἔχομεγ-καρδιογνώστη στὸ σπίτι. Λέει ὁ ἀγαπητικὸς:

— Ἄνοιξε τὸ στόμα του νὰ κατουρήσω μέσα νὰ φοφήσει νὰ γλυτώσου-
με. Πιάνει ἡ παπαδιάλ-λοιπό, ἴνοι(γ)ει τὸ στόμμα τοῦ κοράκου νὰ κατουρήσει.

Ὁ κόρακας βλέπ' ἐναγ-κομμάτι κρέας, χλάπ τὸ ἀρπᾶ. Φωνάζει ὁ ἄθρω-
πος. Ὁ κόρακας τὸβ - βαστᾶ. Κούει ὁ παπᾶς φασαρίες, ξυπνᾶ, πάειλ-λοιπό
θωρεῖ τὸγ-κόρακα κ' ἐβάστα τὸν ἀγαπητικὸ ἀπὸ τὸ πουλλὴν του καὶ λέει:
Τὸ βλο(γ)ημένο τὸ πουλλί, ἴΕ, μὴ τὰ μαρτυρᾶ, ἴΕ, μὴ τὰ πιάνει κίολα.

Βασίλης τοῦ Βεζύρη

28

ἴΗταδ - δυὸ ἀδέρφια, ἕνας λωλλὸς κ' ἕνας φρένιμος. Λέει ὁ φρένιμος
τοῦ λωλλοῦ:

— Βρὲ νὰ ἕνα γρόσι καὶ πάαινε νὰ πάρεις ἕνασ - σκεμπὲ νὰ τὸμ - μαερέ-
ψεις, νὰ ἴρω κ' ἐγὼ ἀφ' τὸ χωράφι νὰ φᾶμεν. Λέει :

— Καλά. ἴΕπῆ(γ)εν αὐτὸς ὅπως τοῦ ἴπεν ὁ ἀδερφός του, ἀγοράζει ἕνασ
-σκεμπέν, ἔβαλέν το ὅπως ἦτο μὲ τὶς ἀκαθαρσίες εἰς τὸ τσουκχάλι, ἐμαερέ-
φτηκε. ἴΗρτεν ὁ φρένιμος. Λέει:

— Βρὲ ἐπῆρες τὸσ - σκεμπέ ; Λέει:

— ἴΕπῆρα τον.

— ἴΕ! φέρτον νὰ φᾶμε. Φέρνει τον μὲ τὶς ἀκαθαρσίες.

— Βρὲ μὲ τὶς ἀκαθαρσίες τὸν ἐμαερέψεις ; Νὰ ἄλλο ἕναγ - γρόσι νὰ πάεις
νὰ πάρεις ἄλλον ἕνασ - σκεμπὲ καὶ ἄν (δ)ἐδ - δεῖς ἄθρωπος - στὸγ - γιαλὸ
νὰ σοῦ πεῖ πὼς εἶναι πλυμμένος νὰ μὴν ἔρτεις στὸ σπίτι. Τοῦ λέει:

— Καλά. Παίρει αὐτὸς τὸσ - σκεμπέ, ποῦ νὰ πάει; ἴΕπῆσ - στοὺς Χο-
χλάκους¹ ποῦ (δ)ἐν εἶχεν ἄθρωπο. Πλένει, πλένει τὸσ-σκεμπέ, (δ)ἐν ἐκούετο
οὔτ' ἐθώρει ἄθρωπο. Μοναξιά! Θωρεῖ ἕναγ - καῖκι μέσ' τῆθ-θάλασσα. Πιά-
νει κάμνει τον σινιάλο. Λέουν αὐτοί :

— ἴΑφοῦ μᾶς ἐγνέφει ἀπὸ τὴν ξηρὰ μεγάλην ἀνάγκηθ - θά ἴχει. ἴΗρτα-
σιν ὄξω, τοὺς λέει :

— Γιὰ δέστε αὐτὸς ὁ σκεμπὲς πλυμμένος εἶναι ;

1. Παραθαλάσσια ἐρημικὴ τοποθεσία.

— Βρὲ γι' αὐτὸ δὰ τὸ πρᾶμα ποὺ ᾄχοιμε δουλειῆς νὰ πᾶμεν ὅπου πᾶμεμ
- μᾶς ἐφώνησες ; Πιάνουν δέρνουν τον. Λέει :

— Πῶς θὰ λέω ;

— "Ἐλα Χριστὲ μ' στήμ - πλώρη σου κι ἀγέρας στὰ πανιά σου, καέναμ-που-
λὴμ-πετούμενον νὰ μὴβ - βρεθεῖ μπροστά σου. "Ἐλέεν το πιὸ αὐτὸς τὸ τρα-
(γ)οῦδι κ' ἐπάαινε. Βρίσκει ἕναγ - κνηγὸγ-κ' ἐπάαινε καὶ τοῦ λέει τὸ τρα-
(γ)οῦδι :

— Καέναμ-πουλλ-μπετούμενο νὰ μὴβ - βρεθεῖ μπροστά σου.

Πιάνει ὁ κνηγὸς καὶ δέρνει τον.

— "Ἐγὼ πάω νὰ κνηγήσω νὰ φέρω νὰ ταῖσω τὰ παιδιὰ μου κ' ἐσὸ μοῦ
φέρνεσ' ἔτσι ; "Ἀφοῦ τὸν ἔδειρε, λέει :

— Καὶ ἄμ - μὲ πῶς θὰ λέω ;

— Πέντε πέντε τὴν ἡμέρα κ' ἑκατὸν τὴν ἑβδομάδα.

"Ἐτραοῦδαμ-πάλ' αὐτὸς καὶ νταμῶνει ἕνα ἄθρωπομ-ποὺ ᾄπαινει ὁ κα-
κόμοιρος νὰ χῶσει¹ τὸ παιδὶν του καὶ λέει του :

— Πέντε πέντε τὴν ἡμέρα κ' ἑκατὸν τὴν ἑβδομάδα. Λέει του :

— "Ἐγὼ πάω νὰ θάψω τὸ παιδίμ - μου κ' ἐσὸ μοῦ λέεις πέντε πέντε
τὴν ἡμέρα ; Πιάνει κι αὐτὸς καὶ δέρνει τον. "Ἀφοῦ τὸν ἔδειρε λέει :

— Πῶς θὰ λέω ;

— Μὴ ἔναμ - μὴ κα(ν)ένα. "Ἐπάαινελ - λοιπὸ κ' ἔλεε :

— Μὴ ἔναμ - μὴ κα(ν)ένα. Βρίσκει ἕναχ - χασάπη νὰ πάει νὰ σφάζει
χοῖρον ἢ κασίκα, εἶντα ποὺ θελεν νὰ σφάζει.

— Βρὲ "σύ, ἐγὼ πάω νὰ σφάξω κ' ἐσὸ μοῦ λέεις : Μὴ ἔναμ-μὴ κανένα ;
Πιάνει κι αὐτὸς καὶ ᾄέρνει τον.

— Καὶ πῶς θὰ λέω ;

— Πφούφου ! πφούφου ! ἔλεεγ- κ' ἐπάαινε. "Ἡβρεν ἕνα παπὰ κ' ἐθύ-
μαξε. Πφούφου !

— Βρὲ σὺ τὸ θύμιασμα σοῦ ᾄβρώμισε ; Πιάνει ᾄκεινος καὶ δέρνει τον.

— "Ἄμ - μὲ πῶς θὰ λέω ;

— "Ἰσικας. "Ἐτραοῦδα πάλι αὐτὸς κι ἔλεεν.

— "Ἰσικας. "Ἐκεῖ ποὺ πάαινε ἤβρεδ - δυὸ παλληκάρια κ' ἐμπλέκασιν²
-κι αὐτὸς ἔλεεν :

"Ἰσικας ! Καὶ τοῦ λέουσι :

— Βρὲ ἔ ! μὴδ-(δ)ὲν ἐπφέρτεϊς στήμ - μέση νὰ μᾶς χωρίσεις μόνο λέεις
"Ἰσικας ; Πιάνουγ - καὶ δέρνουν τον.

"Ἄμ - μὲ καὶ πῶς θὰ λέω ;

1. Θάψει, ἀπό: τὸ χῶνω στὴ γῆ.

2. Ἀπὸ τὸ μπλέκω: ἐ-σακῶνοντο.

— "Όπου βρίσκεις ανθρώπους να μαλλώνουσι να πέφτεις στήμ - μέση
να τούς χωρίζεις.

Πάει παραπάνω, βρίσκει δύο σκύλους και μπλέκασι. Πέφτει μέσ' τήμ
- μέση και παίρ(ν)ει ο ένας σκύλος τήμ - μισήγ - κοιλιά κ' ο άλλος τήν άλλημ
- μισή. Και πήεγ-κι αυτός με ξερά¹ χέρια. Λέει του ο φρένιμος:

— Βρέ ποῦ 'ναι ο σκεμπές; Λέει:

— 'Επήραμ - μου τον οί σκύλοι. Κ' έτσι ἐμείναςιν νηστικοί.

Μαρία Καλυβίτη τοῦ Καλόκαρδου

29

Οἱ σεράντα δράκοι

Μιάφ - φορά κ' ἐναγ-καιρόν εἶχεδ - δυὸ ἀδέρφια. Αὐτὰ τ' ἀδέρφια ἦτο
ὁ ένας φτωχός, ὁ άλλος πλούσιος. Ὁ πλούσιος (δ)ἐν εἶχεμ-παιδί, ὁ φτωχός
ἐπάαιεν ὁ κακόμοιρος κ' ἔφερεν ξυλαράκια κ' ἔζη ἡ οἰκογένειά του. Μιὰν
ἡμέραν ἐκεῖ ποῦ 'πάαιεν ἔκουσεφ - φωνές, ἔκουσεν τραούδια. Αὐτὸς ἐφοή-
θηκεν, ἤβρεν ἔναδ - δέντρον, ἤβγεμ - πάνω. Ἔρχονται λοιπὸ σεράντα δράκοι
ἀπὸ κάτω. Λέει ὁ πρώτος:

"Ατσικ² καππί³. Ἦτον ἔναμ - μάρμαρογ-κι ἄνοιξε κ' ἐκατέβησαν οἱ
δράκοι κάτω. Ἐφάσιν, ἐκοιμήθησαν, εἶντα 'κάμνασι, μιὰ φορὰ ἐνέβησαν
πάλι οἱ δράκοι πάνω. Λέει ὁ τελευταῖος:

Καππί, καππί⁴. Ἐκλείσεν τὸ μάρμαρο. Κάθεταιλ - λοιπὸ αὐτὸς ὁ ἄθρωπος
πάνω στὸ δέντρο. Ἀφοῦ (ἐ)φύ(γ)αν οἱ δράκοι ἐκατέβη κάτω, λέει:

"Ατσικ καππί. Ἀνοί(γει) τὸ μάρμαρο, κατεβαίνει κάτω. Αὐτὸς ἦτο φτώ-
χὸς ὁ κακομοίρης, (δ)ἐν εἶχεν οὔτε σακχούλλα, ἔνα δυὸ παντελόνια, τὸ ἔνα
ἦτο κουρελιασμένο, τ' ἄλλο γερό. Ἐπιασ' ἔδεσέν το, ἔβαλεμ-μέσα χρήματα
χρυσὰ φλουριά. Ἦτο σωρὸς κι ἀνέβη πάνω. Λέει:

— Καππί καππί. Κλειώνει πάλι τὸ μάρμαρο. Ἔρχεται στὸ σπίτι, λέει
τῆς γεναίκας του:

— Κλείσε τήμ-πόρτα. Ἐκλείσε τήμ-πόρτα, διάζει τὰ χρήματα μέσ' τὸ
σπίτι. Λέει τῆς:

— Πάαινε στήσ - συννύφρησά σου να σοῦ δώσει τὸ καφίζι να τὸ φέ-

1. Ἄδεια χέρια.

2. Τουρκικὴ λέξη: ἀνοικτή.

3. Τουρκικὴ λέξη, πόρτα ἀντὶ τοῦ: ἄνοιξε πόρτα.

4. Πόρτα-πόρτα = κλείσε πόρτα.

ρεις νὰ τὰ μετρήσουμε. Καὶ μπᾶ τῆς πείς, λέει, ὅτι ἔφερα φλουριά. Πέ(σ) τῆς ὁ κονιάδος σου ἔφερε ξύλα, τὰ πούλησαμε κ' ἐπήραμελ - λιγάκι σιτάρι. Πάει αὐτὴ καὶ λέει τῆς:

— Ὡ συννόφησσα, (δ)ἐμ-μοῦ δ(ιδ)εῖς τὸ καφίζι σου νὰ μετρήσουμε πού φερεν ὁ κονιάδος σου σιτάρι ;

— Κι ἀπόθε¹ τὸ πῆρατε ;

— Ἐ, ἀπόθε τὸ πῆραμεν ἔφερε ξύλα, τὰ πούλησαμε καὶ πῆραμεν το. Αὐτὴ ἦτο πονηρὴ τοῦ πλούσιου ἢ γεναίκα. Πάει αὐτὴ καὶ λείβγει μὲ μέλι τὸ καφίζι ἀπὸ κάτω. Πάει αὐτὴ, μετροῦν τὰ φλουριά, ἐκόλλησεν ἕναφ-φλουρι πάνω στὸ καφίζι. Παίρ(ν)ει τῆς το τὸ καφίζι, λέει ἢ συννόφησσά τῆς:

— Ἀ! φλουριά ἐμετρήσετε.

— Ὡ χριστιανὴ μου, πού τὰ βρήκαμε τὰ φλουριά ;

Ἔρκεται τὸ βράδυ ὁ ἄντρας τῆς καὶ τοῦ λέει :

— Ὁ ἀδερφός σου ἔφερε φλουριά. Ἐδωκά τους τὸ καφίζι κ' ἐκόλλησεν ἕναφ - φλουρι πάνω στὸ καφίζι καὶ πάαινε νὰ δεῖς ἀπόθε τὰ φερε νὰ πάεις κ' ἐσὺ νὰ φέρεις. Πάειλ - λοιπὸ καὶ λέει τοῦ ἀδερφοῦ του :

— Βρὲ πού βρες τὰ φλουριά ;

— Εἶντα φλουριά, λωλλὸς εἶσαι πού βρα φλουριά ;

— Ὅχι, θὰ μοῦ πείς, γιατί θὰ σὲ σκοτώσω. Αὐτὸς ὁ κακόμοιρος ἦτο φτωχός, λέει. Ἀργημάρα² εἶναι νὰ μᾶς σκοτώσει κιάλας ; Λέει του:

— Λοιπὸ ἔλα τὸ πρωτὶ, φέρε μιὰ σακχούλλα νὰ πᾶμε νὰ σοῦ δεῖξω ἀπόθε τὰ φερα.

Σηκώνεταιλ - λοιπὸ αὐτὸς ἀπὸ τὴ νύχτα τοῦ Θεοῦ³ ἀξημέρωτα καὶ πάει, χτυπᾶ τοῦ ἀδερφοῦ του νὰ πᾶν(ε) καὶ καλὰ στὸ βονό.

— Κάτσε καὶ (δ)ἐν εἶναι ὦρα ἀκόμα. Ἀφοῦ ἔκατσε, ἤρτεμ - πιὸ ἢ ὦρα κ' ἐνεβαίνασιν. Ὁ φτωχὸς ἤξερεν τὴν ὦρα, λέει αὐτός:

— Ἀτσικ καππί ! Ἐσηκώθη τὸ μάρμαρο, κατεβαίνουν κάτω, γεμώνει ἰκεῖνος τῆς-σακχούλλαν του, γεμώνει κι ὁ ἄλλος τῆδ - δικιάν του. Ἐνέβησαμ - πάλι πάνω, λέει:

Καππί καππί ! Ἐκλεισεμ-πάλι τὸ μάρμαρο. Ἀφοῦ ἔκλεισε τὸ μάρμαρο ἤρτασι στὸ σπίτι. Πάει ὁ ἕνας στὸ δικό του κι ὁ ἄλλος στὸ δικό του. Τοῦ πλούσιου (δ)ἐν τοῦ ἔρεσε πού πῆε μιὰφ - φοράμ - μόνον, ἤθελε νὰ πάει κι ἄλληφ - φόρά. Ἐξημέρωσεν ἄλλη μέρα, παίρ(ν)ει τὴ σακχούλλαν του, πάει. Ἀφοῦ πάαινε αὐτὸς (δ)ἐν ἤξερεν τὴν ὦρα. Εἶπε τὸ (« Ἀτσικ καππί»), ἀνοιξε τὸ μάρμαρο, πάει κάτω. Ἐξαφρα ἀκούει γουαρνιασμό⁴. Κούει τὸ κακὸ πού τ'τραουδοῦσαν

1. Ἀπὸ πού.

2. Ἀργημάρα εἶναι. Μᾶλλον πρόκειται περὶ παραφθορᾶς τοῦ ἀργὴ ἡμέρα πού γίνε ἀργημάρα. Ἡ ἔννοια ἐδῶ εἶναι: δὲν τὸ ἔχει τίποτα, δὲν ἀργεῖ.

3. Συνηθισμένη Νισύρικη ἔκφραση: νυχτιάτικα, προτοῦ νὰ ξημερώσει.

4. Μεγάλο θόρυβο.

ἀπὸ πάνω οἱ δράκοι ποὺ ᾿γύριζαν. Τί νὰ κάμει : ᾿Ηβγεν ὄξω, τρέχει κι ἀνεβαίνει πάνω στὸ δέντρο. ᾿Ερχονται οἱ δράκοι, θωροῦν-τῆμ πόρταν ἀνοιχτή, λένε :

— Μᾶς ἐκλέψασιμ - μᾶς ἐπατήσασιν¹. Θωροῦν ἀπὸ ἐδῶ, θωροῦν ἀπὸ ἐκεῖ : Νάτος, λένε, πάνω στὸ δέντρο.

— Κατέβα, λένε, κάτω καὶ (δ) ἐν σοῦ κάμνομεν τίποτε. Κατέβα κάτω. ᾿Εκατέβη πιὸ αὐτὸς ὁ κακομοίρης. Λέουν του :

— Ποιὸς σ' ἔφερεν ἐδῶ ;

— Ὁ ἀδερφός μου.

— Καὶ ποῦ (εἶ)ν' ὁ δρόμος σου; Εἶπεν τους:

— Στοῦ Σταυροῦ.

— Εἴντα νούμερον² ἔχει ;

— 20 νούμερο, νὰ ποῦμεν τώρα. ᾿Εγράψαν το. ᾿Επῆραν τον τώρα. Τὸ γραφτό του ἐπετσοκόψαν τολ - λοιπὸν αὐτόν. Εἶπαν:

— Νὰ πᾶμεν τώρα νὰ διορτώσουμε καὶ τὸν ἄλλον. Πέρονουγ-καμηῆλες, πέρονουφ - φαγιά σαράντα τουλούμια. Κατεβαίνουγ-κάτω, ἦρταν στὴν ᾿Αγιά Παρασκεβγῆ³ νὰ ποῦμεν τώρα. Βάλλουν τὰ τουλούμια νὰ μποῦν μέσα πιὸ οἱ τριανταενηνιά δράκοι. Μπαίνουν μέσα στὰ τουλούμια, φορτώνει τα ὁ μεγάλος δράκος, μιὰγ-καὶ δύο στὸ νούμερο ποὺ τῶν εἶπε. ᾿Ερκεται ὁ μεγάλος καὶ λέει :

— Μήπως ἔχετε μέρος νὰ ᾿πομείνω⁴ μὲ τὰ τουλούμια τὸ λάδι καὶ αὔριο νὰ τὰ μεταφέρω ;

— ᾿Πόμενε, λέει, ἐδῶ, (δ) ἐμ-πειράζει, ἔχουμε μέρος. ᾿Εβαλεν τὰ τουλούμια μέσ' τὴν ἀυλή: ᾿Εκάμαν φαγιά, ἐκάτσαν, ἐφᾶσιν, ἐμεθύσασιν⁵. ᾿Ηρτε πιὸ καὶ (δ) ἐν εἶχεγ - κουράγιο, πιὸ δυνάμες καὶ ἀναιστήτος ἐκοιμᾶτο ὁ μεγάλος.

Περνάει ἡ δοῦλα καὶ μὲ τὸ πόδι τὸ φουστάνι της ἄγγισεν ἕνα τουλούμι κι ἀκούει ἀπὸ μέσα :

— Καιρός ; Λέει :

— (Δ) ἐν εἶναι καιρός ἀκόμα. Πάει, λέει στ' ἀφεντικοῦ της :

— ᾿Αφεντικό, (δ) ἐν εἶναι λάδια μέσα στὰ τουλούμια, μόνο ἔχει ἀθρώπους μέσα. Λέει της:

— Πάαινε καὶ βάλε καζάνια πάνω νὰ βράσετε ννερό νὰ τοὺς ζεματίσουμε.

1. ᾿Εκλέψαν: Νισύρικη ἔκφραση, ἐπατήσαμ-μου τὸ σπίτι = τὸ κλέψαν.
2. ᾿Η χρησιμοποίηση τῆς λέξης νούμερο ἀντὶ ἀριθμὸς ἀπὸ τὴ παραμυθοῦ δείχνει τὴν ἐπίδραση πάνω σ' αὐτὴ ξένης λέξης τῆς τελευταίας 50ετίας.
3. Τοποθεσία ποὺ ἀναφέρεται καὶ σὲ ἄλλα παραμύθια.
4. Μείνω.
5. ᾿Ολη ἡ φράση ἀπὸ τὸ «ἐκάμαν» δείχνει τὴν περιληπτικὴ ἀφήγηση, τὴν τόση συχνὴ στὰ παραμύθια.

Πᾶνε αὐτές, ἐβάλασ-στήμη¹ τὸ νερό, φωνάζουν τ' ἀφεντικοῦ. Ἄνοι(γ)αν ἓνα ἕναν-τουλούμι. Ἐφώναζαν ἀπὸ μέσα: καιρὸς καὶ ἰδιάζαν ζεστόν-νερό. Ἐζεματίσαν τους ὄλους καὶ τοὺς 39. Πᾶνε ὕστερις καὶ πετσοκόβγουν καὶ τὸν ἄλλον. Ἐκεῖνος ἦτον ἀναίσθητος. Λέουν :

— Πῶς θὰ κάμουμεν τώρα νὰ ἴχουμεσ - σεράντα λείψανα μέσ' τὸ σπίτι; Τί θὰ κάουμεν ; Πιάνουν ἓνα, νὰ ποῦμεν τώρα, τὸν Παποριδῆ² ποῦ'τον ἐτσὰ μισοπάλλαβος.

— Βρὲ Δημητρὸ ἔρχεσαι νὰ κου(β)αλίσεις ποῦ'χω ἓναχ - χοῖρο, ἓνα ζὸ μέσ' τὸ σπίτι νὰ τὸ ρίξεις στὸγ - γιολό ;

— Πῶς (δ)ὲν ἔρχομαι ;

— Θὰ σοῦ δώκω μιὰλ-λίρα. Νὰ ἴρεις ὅμως νύχτα νὰ μὴμ-μᾶς πάρουν χαμπάρι ποῦ θὰ τὸ ρίξεις στὴ Βονή³. Λέει :

— Ἔ, καλὰ. Πάειλ- λοιπὸ αὐτός, βάλλει τὸ λείψανο τὸ ἓνα μέσ' τὴ σακχούλλα, πάει τὸ ρίχνει. Ὅταν ἐγύρισε τοῦ λέει:

— Βρὲ κακόμοιρε ὅσον νὰ πάεις ἐσὺ νὰ ἴρεις, ἦρτεν αὐτός πίσω.

— Ἔ, καλὰ τὸμ-παίρω λέει πάλι. Ἐπῆρεν τον ἕναν ἕναν, ἐκουβάλησεν τους οὐλους.

Ἦτο πιὰ ξημερώματα κ' ἐπάαιεν ἓνας παπὰς ἀφ' τὸν Ἀῖ Νικόλα.

— Βρὲ κερατοπαπά, ἐτυράνησές με οὔλη τὴν νύχταγ-καὶ θέλεις τώρα πάλι νὰ ξαναγυρίσεις ; Πιάνει καὶ τὸμ-παπὰ καὶ ρίχνει τος - στήθ - θάλασσαγ -καὶ πνί(γ)ει τον.

Κι ἐτσι ἐπῆε πιὸ στὸ σπίτι κ' ἔδωκέν του ἀντὶς μιὰλ - λίρα πεντέξηλ - λίρες ἐκεῖα, ἔφνε κ' ἐπέτα δὰ πιὸ ἀφ' τὴ χαράν του ὁ Παποριδῆς ποῦ ἴρηρεμ-πολλά μαϊδιά.....

Μαρία Καλυβίτη Καλόκαρδου

Παρόμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 2. Οἱ διαφορὲς ἀναφέρονται στὸ σχετικὸ σημειώμα μᾶς. Ὅμοιος τὸ τέλος τοῦ παραπάνω παραμυθιοῦ εἶναι παρόμοιο μὲ τὸ τέλος τοῦ ὑπ' ἀρ. 4.

Παραλλαγὲς ἐκτὸς τῶν ὄσων ἀναφέρονται στὸ ὑπ' ἀρ. 2:

Δ. Λουκάτου, ἐνθ. ἀν. σελ. 127-132 ἀρ. 19. «Οἱ Σαράντα Δράκοι ἢ ὁ κακὸς ἀδερφός». Τύπος Aarne - Thompson ἀρ. 676.

1. Ἀπὸ τὸ ναυτικὸ φούλ-στήμ' ἐδῶ σημαίνει: ἔβαλαν μεγάλη φωτιά νὰ βράσει τὸ νερό.

2. Γνωστὸς τύπος τῆς ἐποχῆς τοῦ 1915-1940.

3. Παραθαλάσσια τοποθεσία ὅπου ρίχνανε κάθε ἄχρηστο. Τὴ συναντᾶμε καὶ σ' ἄλλα παραμύθια.

4. Ἐκκλησιὰ ὅπου καὶ τὸ νεκροταφεῖο τοῦ Μαντρακιοῦ.

“Ενας παπὰς ἐπάαινε νὰ κάμει λειτουργιὰ στὴν Ἐθαγγελίστρα. Ἐκειὸν ποὺ ἴκλαινε ὁ παπὰς βρῖσκει ἕναν ἄθροπο, λέει του :

— Ποῦ πάεις παπά ;

— Πάω νὰ κάμω λειτουργιὰ στὴν Ἐθαγγελίστρα.

— Ἔχεις παιδάκι ; Λέει ὁ παπὰς :

— (Δ) ἔν ἔχω.

— Πάρ’ αὐτὸ τὸ μῆλο νὰ τὸ δώκεις νὰ τὸ φάει ἡ γεναίκα σου νὰ κάμει παιδί. Παίρνει ὁ παπὰς τὸ μῆλο καὶ πάει στὸ χωράφι. Ἐπίνασεγ-καὶ πιάνει καὶ τρώει τὸ μῆλο. Καὶ νά, πρήσεται ἡ γάμπα του. Ἐπόνειν του. Γυρίζει σπῖτι του, λέει :

— Ἐδώκαμ - μου Σοφτσιὰ ἕναμ - μῆλο νὰ κάμεις παιδί κ’ ἐπέινασα καὶ τό φα(γ)α κ’ ἐπρήστηκεν ἡ γάμπα μου. Τί νὰ κάμει, ἔπρεπε νὰ βγεῖ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ πόδι του. Ἦρτεν ὁ καιρὸς καὶ βγαίνει ἕναγ - κοριτσάκι. Πάει ὁ παπὰς στὴν Ἐθαγγελίστραγ-καὶ τὸ φῖνει σὲ μιὰμ-πρωιά. Ἐκεῖ κοντὰ ἦτον ἕνας ἀετός. Εἶχεγ-καὶ μιὰγ-γριὰμ-ποὺ μαέρεβγεν τοῦ ἀετοῦ. Τὸ παιδί ἔκλαιε. Ἦ γριὰ φωνάζει τοῦ ἀετοῦ :

— (Δ) ἔν ἀκούεις τὰ κλάματα; Εἶναι μικροῦ παιδιοῦ. Πάει ὁ ἀετός στὴμ-πρωιάβ - βρῖσκει τὸ παιδί καὶ τὸ ἀνέβασεμ-πάνω στὸ δέντρο στὴφ - φωλιάν του, καὶ τό ἔθρεφεν, τό μεγάλωσε, τοῦ φεργεν ἀρνιὰ κι ἄλλα φαγιά. Σὰν ἐπῆε στὸ κωνήγι τὸ βασιλόπουλο, βλέπει τὴγ-κόρηγ ὄμορφημ - μιὰχ - χαρὰ κοπέλλα πάνω στὸ δέντρον λέει τῆς :

— Κατέβα κάτω.

— (Δ) ἔγ-κατεβαίνω.

— Βρὲ κατέβα!

— (Δ) ἔγ-κατεβαίνω.

Ἦρτεν ὁ ἀετός καὶ λέει τοῦ βασιλόπουλου. Θὰ στήφ - φέρω ἐγὼ σὲ δυὸ τρεῖς ἡμέρες. Σὲ δυὸ τρεῖς ἡμέρες παίρνει τὴν ὁ ἀετός στὸ παλάτι. Τὸ βασιλόπουλο λέει τῆς μάννας του :

— Θὰ τῆμ-πάρω. Καὶ τῆμ-παντρέβγεται.

Ἦρτεν εἰδηση νὰ πάει στὸμ-πόλεμον τὸ βασιλόπουλο καὶ λέει τῆς μάννας του :

— Τὴγ - γεναίκαμ - μου νὰ τὴν ἔχεις σὰν τὰ μάτια σου.

Μόλις ἔφνε τὸ βασιλόπουλο πιάνει ἡ μάννα του, ποὺ ἔζούλεβγεν τὴγ-κόρηγ-καὶ τὴγ-κατεβάζει κάτω στὸ κατῶι ἐκεῖ ποὺ οἱ ὄριθες ἐκοιμοῦντο κ’ ἔτρωεμ - μαζί τους τὰ πίττερα, τὰ σιτάρια μὲ τίς ὄριθες ννερό.

Ἦρτεν τὸ βασιλόπουλον ἀπὸ τὸμ-πόλεμο, λέει :

— Ἦ μάννα, ποῦ ν’ ἡ γεναίκα μου;

— Ἐγὼ ἴμαι, ἡ γεναίκα σου ἀπόθανε.

— Βρὲ ποῦ ν' ἡ γεναίκα μου;
— Ἐγὼ ἴμαι. Ἦρτεμ - μιὰ γειτόνισσα, λέει.
— Νὰ πάω νὰ φέρουμεμ - μιὰν ὑπερέτρια πού ἴναι κάτω μαζί μὲ τὶς
ἄριθες:

— Εἶντα ὑπερέτρια, βγάλτε τη ἴπάνω. Καὶ βλέπει την καὶ γνωρίζει
την καὶ λέει στήμ - μάνα του:

— Αὐτὴ εἶναι ἡ γεναίκα μου. Αὐτὴ εἶν' ἡ κόρη τοῦ ἀετοῦ καὶ ὄχι ἴσὺ
καὶ τὴν ἔβαλες μέσ' τὶς κοντσουλίες. Τρίβγει τημ-μὲ κολώνιες, μυρουδιές.
Φωνάζει τὸν ἀστνόμο, βάλλον τημ-μάνναν του πάνω στ' ἄλογα καὶ κουρε-
λιάζουν την. Κ' ἐξήσασι πιά εὐτυχισμένοι κ' ἐκάμαγ-καὶ παιδιά.

Πολύμνια Κεχαγιᾶ

31

Ἦτο ἓνας βασιλιάς καὶ μιὰ βασίλισσα κ' ἐπάαινεν ὁ κόσμος κ' ἔκαμνεμ-
παράπονα : ὅτι ὁ ἓνας χάνει τὸ παιδί του, ἡ ἄλλη χάνω τὸν ἀντραμ-μου, χάνω
τὸν γιόμ - μου.

Σὰν τ' ἄκουσεν ὁ βασιλιάς, λέει:

Πρέπει νὰ ἴβγω νὰ δῶ τί συμβαίνει ὄξω. Εἶχεν ἓναμ - πύργουγ - καὶ μέναμ
- μέσα κλέφτες κ' ἔβγαιναν ὄξω, ἐπιάναν τοὺς ἀθρώπους μικροὺς μεγάλους,
τοὺς κατεβάζαγ-κάτω στὰ κατώγια κ' εἶχαν ἓναγ-καζάνι καὶ τοὺς μα(γ)ει-
ρεύαν καὶ τοὺς ἐτρῶασι.

Ἦ βασιλιάς λέει τῆς γεναίκας του:

— Θὰ μὲ μάθεις νὰ κάμνω ψάθες. Ἦμαθὲν του. Ἦ βασιλιάς ἔβαλεμ-πα-
λιὰ ροῦχα κουρελιασμένα κι ἦρτεμ - μπροστὰ στήμ-πόρτα τοῦ πύργου. Τσα-
κῶνον τον, πιάνουν τὸ βασιλιά, τὸγ-κατεβάζουγ-κάτω ἐκεῖ πού ἴτρωαν τοὺς
ἀθρώπους. Τὸγ-κατεβάζουγ - κάτω. Θωρεῖ ἄλλους σφα(γ)μένους, κρεμασμέ-
νους, ἄλλους μέσ' τὸ καζάνι κι ἄλλους πού (ἦ)το ἔτοιμοι νὰ τοὺς ἐσφάξουν. Ἦρ-
τεν ἡ σειρὰ τοῦ βασιλιᾶ νὰ τὸν ἐσφάξουν. Λέει τους :

— Σταθῆτε καὶ μὴ μὲ σφάζετε, θὰ κάμω ψάθες καὶ θὰ πάτε ὄξω ἀπὸ τὸ
παλάτι νὰ τὶς ἴγοράσει ἡ βασίλισσα καὶ θὰ σᾶς δώσει πολλὰ λεφτά.

Κάμνει ψάθες καὶ γράφει μέσα νὰ πάει ὁ στρατὸς νὰ κηλώσει ὄλο τὸ
κτίριο. Ἦτσι κι ἔγινε. Ἦκεῖ ἐσυλλάβασιν τοὺς κλέφτες, γλυτώνουν τοὺς ἀ-
θρώπους. Βάζουν τοὺς κλέφτες φυλακή.

Διατάσσει ὁ βασιλιάς νὰ τοὺς σκοτώσουν. Τοὺς ἐσκότωσαν ὄλους τοὺς
κλέφτες. Πετᾶ κάτω τὸ κτίριο. Κ' ἀπὸ τότες ἐσώθηκεν ὁ κόσμος.

Πολύμνια Κεχαγιᾶ

Τὸ Φανάρι

Ἦταν ἓνας βασιλιάς καὶ μιὰ βασίλισσα κι εἶχαμ - μιὰγ-κόρη. Ἐπέ-
θανεν ἡ μάνα τῆς κόρης κι ἤθελεν ὁ πατέρας της νὰ τῆμ-πάρει Λέει ἡ κόρη:

— Πατέρα, νὰ μοῦ κάμεις ἕναφ - φανάρι. Λέει :

— Νὰ σοῦ κάμω. Πάει στὸγ-Καλαϊζῆ¹, τοῦ λέει :

— Νὰ μοῦ τὸ κάμεις σὰμ-παλάτι. Λέει του:

— (Δ)ἐμ-μπορῶ νὰ τὸ κάμω παραπάνω. Πάει ἡ κόρη κρυφὰ ἀπὸ τὸμ-πα-
τέρα της καὶ λέει τοῦ Καλαϊζῆ:

— Νὰ μοῦ τὸ κάμεις σὰμ-μιὰγ-κάμαρηγ-κρουφή νὰ κλει(δ)ώνεται ἀ(π)ὸ
μέσα νὰ γίνεται ντουβάρι. Λέει τοῦ πατέρα της :

— Πατέρα, πότε θὰ παντρευτῶ; Λέει:

— Νὰ παντρευτοῦμεν τὴν ἄλληγ - Κυριακή. Νὰ καλέσω ὄλους τοὺς βα-
σιλιάδες νὰ ῥτουν εἰς τὸγ - γάμο. Πάει ἡ κόρη πάνω στὴγ-κρουφή κάμαρα στὸ
φανάρι κ' ἔβαλεμ - μέσα λεφτά, ροῦχα, τρόφιμα. Ἦρτεν ἡ μέρα τὸ Σάββατο,
ἐμαζεῦτησαν ὅλοι οἱ βασιλιάδες γιὰ τὸγ - γάμο. Πάει ἡ κόρη, κλει(δ)ώνεται
μέσα στὴγ - κάμαρη τὸ φανάρι. Νεορέβγει² τὴν ὁ βασιλιάς, (δ)ὲν τὴν ἐβρίσκει.

Ἦρτε κι ἕναβ - βασιλόπουλο ἀφ' τὴν Ἰσπανία κ' ἐκεῖνο προσκαλεσμένο.
Βλέπει τὸ φανάρι, λέει :

— (Δ)ἐμ μοῦ τὸ δί(ν)ετε νὰ τὸ πάρω στὸ δικόμ - μου παλάτι ;

— Καὶ (δ)ὲν τὸ παίρνεις; λέει. Ἐγὼ τό'χω κάμει γιὰ τὴγ-κόρημ-μου τώρα
πού τὴν ἔχασα. Ἐπιασεν ὁ βασιλιάς κ' ἔδωκέν του τὸ φανάρι καὶ πιάνει καὶ
κάμνει τὸ παλάτι ὁλόμαυρο ἀπὸ τὸν καμμὸν του. Τὸ βασιλόπουλο ἐπῆρεν τὸ
φανάρι καὶ τό'βαλε στὸ παλάτι του κοντὰ στὸ σαλόνι.

Ἐβγαυε στὰ κρυφὰ ἡ κόρη, ἔτρωε καὶ ξανά ἔμπαινεμ - μέσα χωρὶς νὰ
τῆμ-πάρουν εἶδηση.

Ἐτσι ἔβγαυε κ' ἔμπαινε στὴν τραπεζαρία ἡ κόρη κ' ἔτρωεγ-κρυφά. Εἶ-
χεγ-καὶ μιὰ ὑπερέτρια πού ἔστρωνε τὸ τραπέζι. Μιὰδ - δυὸ ἐκεῖνος, τὸ βασι-
λόπουλο ἔβλεπε πὼς ἔτρώαν τὸ φαί του. Λέει ἐκεῖνος στὴν ὑπερέτρια:

— Ποιὰ μπαίνει μέσα στὴγ-κάμαρή μου ;

— Ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα, λέει ἡ ὑπερέτρια, (δ)ἐμ-μπαίνει ἄλλος. Ρωτᾶ τῆμ
- μάνα του κι αὐτὴ λέει τὰ ἴδια. Αὐτὸς εἶχεν ἀρραβωνιαστεῖ με τὴγ-κόρη
τοῦ βεζόρη. Λέει στὴν ὑπερέτρια :

— Νὰ κατεβάσετε φαί πάλι. Κ' ἐκατέβηκεν ἡ κόρη νὰ φάει. Αὐτὸς θεωρεῖ

1. Ὑπαρκτὸ πρόσωπο. Ἐπίθετο Μαυρουδῆς μὰ γνωστὸς καὶ Καλαϊζῆς λόγφ τοῦ ἐ-
παγγέλματός του.

2. Τὴν ἀναζητᾶ, ρωτᾶ γι' αὐτήν.

ἀπὸ τῆγ-κλει(δ)αρότρυπαν τῆγ-κόρη ποῦ ἔρωε, κι ἀνοί(γει) τῆμ-πόρτα και μπαίνει μέσα και τῆς λέει :

— Θὰ φάμε μαζί. Ἡ κόρη (δ)ὲν ἔκοψε¹. Ἐκάτσαγ-κ' ἔτρωαμ-μαζί. Ὅταν ἦρτεν εἶδηση νὰ πάει στὸμ-πόλεμο ἔδωκεν τῆς κόρης ἕναδ - δακτυλίδι και λέει τῆς μάννας του :

— Τὸ φανάρι νὰ μὴν τὸ δώκεις πούετα². Τῆς τὸ ἔζήτησεν ἡ βεζύρισσα.

Ἡ μάννα του τῆς εἶπε:

— Ὁ γυιός μου μοῦ ἔπεν νὰ μὴν τὸ δώκω πούετα.

— Ὅχι, νὰ μοῦ τὸ δώκεις, θὰ τὸ βρεῖ στὸμ- πετθερόν του σάγ-γυρίσει. Τῆς τὸ ἔδωκε, τὸ παίρνει στὸ παλάτι. Κατεβαίνει κάτω ἡ κόρη νὰ φάει, παίρνουν τῆς εἶδηση οἱ βεζύριδες, πιάνουν, τὴν ἐσκοτώσαν τὴν στὸ ραβδί και τῆρ-ρίχνουν σ' ἕναδ - δωμάτσι³ ποῦ ἀοπάνω ἔβρεχε, ἐκρούνε, ἦτο σκοτεινιά. Ὑστερα γυρίζουν τὸ φανάρι στὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ. Ἡ κόρη τὸ σκάει ἀπὸ τὸ δωμάτσι. Περιπατώντας ποῦ νὰ πάει ἡ κόρη, ποῦ νὰ πάει, βρίσκει, χτυπᾶ μιὰμ - πόρτα. Ἀνοί(γει) μιὰ γριά, λέει:

— Ποῦ πᾶς κόρη μου;

— Σῶσε με, λέει, ἀ(π)όψε κι ἄβριο θὰ σοῦ πῶ. Ξυπνᾶ, πάει ἡ γριά στοῦ Φίλιππου⁴, φωνίζει ροῦχα, τροφίμα, κρέας, τῆς λέουν:

— Ποῦ τὰ βρήκες; Ἐσὺ ἔσαι φτωχὴ. Λέει τους:

— Ἐδωκάμ-μού τα. Κ' ἐπάαιεν ἡ Καλῆ⁵ κ' ἐφούνζεγ-κ' ἔτρώασι. Εἶδες νὰ τελειώσει ὁ πόλεμος. Ἐγύρισε πίσω τὸ βασιλόπουλο. Πάει ὁ βασιλιάς, στρώνουν τὸ τραπέζι, ἡ κόρη (δ)ὲν ἔβγαιεν ὄξω νὰ φάει. Ξαναστρώνει τὸ τραπέζι και πάλε (δ)ὲν ἔβγῆκεν ὄξω ἡ κόρη. Λέει:

— Μάννα, ἔδωκες τὸ φανάρι πούετα; Λέει:

— Ἡ ἀρμαστή σου τὸ πῆρε ἡ βεζύρισσα και τὸ ἔξανάφερε. Πέφτει τοῦ θανατᾶ τὸ βασιλόπουλο. Διατάζει⁶ ὁ πατέρας του νὰ ἔρτουν ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη γιαιτροί. Ἡρτασιν, (δ)ὲν τοῦ βρῖσκαν ἀστένεια⁷. Ἐκάμμαμ-πραχτικά, (δ)ὲν ἔγαινε. Ἐβγάλασιδ-διαλαλεμὸγ-και καλοῦσαν γιαιτρούς. Κούει ἡ κόρη τὸδ-διαλαλεμὸ και λέει τῆς γριάς: Νὰ πάει νὰ πάρει ἕναγ-κιλὸ ζάχαρι, ἕναγ-κιλὸ μαστίχι, ἕναγ-κιλὸ ρύζι. Φέρνει τα πιὸ ἡ γριά. Κάμνει ἡ κόρη ἕνα γλύκισμα, βάζει το στὸ βάζο τὸ δακτυλίδι ποῦ τῆς ἔδωκεν τὸ βασιλόπουλο, τ' ἀφήνει μέσ' τῆ μέση τοῦ γλυκοῦ και τὸ στέλλει μὲ τῆ γριά. Τῆς λέει:

1. Δὲν ἔφυγε.

2. Πουθενά.

3. Σοφίτσα πάνω στῆ στέγη, στὸ δῶμα.

4. Φίλιππος Φιλίππου, ἔμπορος στὸ Μαντράκι.

5. Ἀναφέρεται σὲ ὑπάρχον πρόσωπο, ἴσως στὴν Καλὴ Κοντῆ.

6. Συνηθισμένη λέξη στὰ παραμῦθια. Στῆ Νίσυρο λέγεται και «διεταξέν τον νὰ μὴ μιλά», ἀντὶ τοῦ «εἶπεν».

7. Ἀσθένεια.

—Θὰ πάεις καὶ θὰ σὲ βγάλλουσιγ-κ' ἐσὸ νὰ μὴ φεύγεις.

Πάει ἡ γριά, τὸ παίρνει στὸ παλάτι, τὴν ἐβγάλλασι.

—Ἀπὸ ὅλα τὰ πέρατα, τὰ κράτη τοῦ κόσμου ἤρτασιγ-γιατροὶ καὶ (δ)ἐν ἔσωτηρεύτηκεν¹. Τόσαπραχτικά ἴγνασι κ' ἐσὸ μιὰ γριά θὰ κάμεις καλὰ τὸ βασιλόπουλο; Κούει τὸ βασιλόπουλο καὶ λέει:

—Ἀφῆστε τὴγ-γριά νά'ρτει. Μπαίνει μέσα ἡ γριά. Μόλις ἐπῆεν νὰ φάει, μένει τὸ δαχτυλίδι του στὸ στόμμα του.

—Οἷλοι ὄξω, λέει. Ποῦ(εἶ)ν' ἡ κόρη. Λέει του:

—Στὸ σπῆτι μου. Ἐφαεν τὸ γλυκὸ οἶλο καὶ λέει:

—Πάρε λεφτά, πάαινε νὰ φωνίσεις κι ἄβριο θὰ ἴρω νὰ φάμεμ-μαζί. Ἐπῆεν, ἐφούνισε ρύζι, οἷλα τὰ καλὰ κ' ἐπάαινεμ-πιὰ ταχτικά ὁ βασιλιάς κ' ἔτρωε. Ὁ βεζύρης ἐβιάζετο νὰ παντρέψει. Ἀφοῦ ἐβιάζετο ὁ βεζύρης νὰ παντρέψει, ὁ βασιλιάς ἐφούνιζεγ- κ' ἔτρωαν οἱ τρεῖς καὶ λέει τῆς κόρης:

— Τὴν ἄλληγ-Κεριακή θὰ παντρευτῶ καὶ νά'ρτεις ἀπίσω μου στὴν ἐκκλησιά μαζί μὲ τὴ γριά κ' ἐγὼ θὰ πάρω ἐσένα.

Πάνε στὴμ-Παναγιὰ² κι ἐκεῖα πού ἴφαλλεν ὁ παπάς, ἡ βεζύρισσα νύφη στολισμένη μὲ τὴν οἰκογένειά της, πιάνει ὁ γαμπρὸς τὰ στέφανα, τὰ βάζει τῆς βασιλοπούλας. Κλαίει ὁ βεζύρης, ἡ κόρη του. Ἐφύασιν ὅλη ἡ οἰκογένεια, ἐμείνασι μονάχοι, παντρέβγεται τὴγ-κόρη. Ἐπειτα ἐκάμασι τρία παιδιά κ' εἶχαμ-μιὰμ παραμάννα.

Ὁ πατέρας της τὸ ἴκουσε πὼς ἡ κόρη του ἐπαντρεύτη τὸ βασιλόπουλο. Φεύγει ἀξούριστος, φωριασμένος μὲ μιὰ μαχαίρα κορυμμένη καὶ πάει καὶ χτυπᾶ στὸ παλάτι, ζητιανέβγει ἔναγ-κομμάτι ψομί καὶ ζητᾶ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ μείνει νὰ κοιμηθεῖ. Τὸν ἀφήρουν καὶ τὴ νύχτα σηκώνεται πάνω, τὰ μεσάνυχτα πιάνει καὶ κόβγει τοῦ ἐνὸς ἀρσενικοῦ παιδιοῦ τὸ πόδι, τοῦ ἄλλου τὸ χέρι, τοῦ κοριτσιοῦ τὸλ-λαιμό, βάλλει τὸ μαχαίρι στὸ μαξιλάρι τῆς κόρης του.

Νὰ κλάψουν τὰ παιδιά (δ)ἐν ἐκούοντο. Ἀκόμη τὰ παιδιά ἐκοιμοῦντο; Πάει ἡ παραμάννα, τὰ βλέπει βουτηγμένα στὸ αἷμα, ξυπνᾶ τὸ βασιλιά, τοῦ λέει:

—Τὰ παιδιά εἶν(αι) στὸ αἷμα βουτηγμένα³.

Ξυπνᾶ τὴγ-γεναίκα, ἡ γεναίκα (δ)ἐν εἶχεχ-χαμπάρι.

Πιάνει, σηκώνει τὸ σεντόνι ὁ βασιλιάς, βλέπει τὸ ματωμένο μαχαίρι κάτω ἀφ' τὸ μαξιλάρι της. Λέει τῆς βασίλισσας:

—Ἐσκότωσές τα καὶ (δ)ἐμ-μιλᾶς; Πιάνει ὁ βασιλιάς καὶ τῆς κόβγει τὰ χέρια της καὶ βάλλει τὰ χέρια της στὸ δυσσάκι⁴ ἀπὸ μπρὸς τὸ θηλυκὸ παι-

1. Δὲν βρῆκε τὴ σωτηρία του, δὲν γιατρεύτηκε.

2. Ἐννοεῖ τὴν Παναγιὰ Σπηλιανή, ὅπου γίνονται οἱ γάμοι στὴ Νίσυρο.

3. Βουτηγμένα.

4. Δύο σακκιά ἐνωμένα ἔτσι πού νὰ τοποθετοῦνται στὸν ἴδιμο ἕνα ἐμπρὸς καὶ ἕνα πίσω.

δι μέ τὸν-κομμένο τὸλ-λαιμὸν καὶ πίσω τ' ἄρσενικά με τὰ κομμένα τους χέ-
ρι πόδι. Λέουν τοῦ ἀστυνόμου:

—Νὰ τήμ-πάρεις στὸ βουνό. Αὐτὸς τὴν ἐλυπήθηκεν-κι ἀφήνει τὴν στήν
Ἐθαγγελίστρα¹.

Αὐτὴ ἐδίδαν. Ποῦ νὰ πάει ἡ γεναίκα, πάει παραπάνω, βρῖσκει μιὰ γούρ-
να με νερό. Μὲ τὸ σκόψιμο πρέφτουν τὰ χέρια τῆς στὸ νερό, νταμώνουσι.
Πρέφτει κι ὁ λαιμὸς τῆς, τοῦ κοριτσιοῦ νταμώνει. Πρέφτουν τὰ χέρι καὶ
πόδι τῶν παιδιῶν τῆς καὶ νταμώνουσι. Ἔγιναν οἴλοι καλά.

Πααῖνον στὸ Λακκί². Καὶ λέει ὁ πρωτογιός:

—Νὰ ἴχαμεν ἕναμ-πύργο. Κι ἀμέσως φανερώθηκεμ-μπροστά τους ἕνας
πύργος καὶ ὅτι ἐζητήσασι εἶχεμ-μέσα. Ροῦχα, τροφίμα, ἔπιπλα, τοῦ πουλιοῦ
τὸ γάλα. Ὁ βασιλιάς ἐμετάνιωσεμ-ποὺ τὴν ἔβγαλε καὶ μιὰ μέρα λέει τοῦ
ἀστυνόμου:

—Πᾶμε νὰ κνηγήσουμε. Ἐνεβαίνουν πάνω στὸ Διαβάτη³. Ἀφοῦ ἐ-
νέβησαν τὸδ-Διαβάτη, θωροῦν-κάτω στὸ Λακκί τὸμ-πύργο, λένε:

—Ὅταν ἤρταμε στὸ κνηγί ἐπέρσι ἦτο ὁ πύργος; Λένε:

—Ὅχι. Λέει ὁ βασιλιάς σ' ἕνα ἀστυνόμο:

—Πάαινε νὰ ρωτήσεις τί εἶναι. Ἐγύρισεγ-καὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖ μένονν μιὰ
γεναίκα με τρία παιδιά.

Κατεβαίνουν, πάει ὁ βασιλιάς στὸμ- πύργο, ζητᾶ νερό. Ἐρκεται ἡ κόρη
του καὶ τοῦ προσφέρει τὸ λαῖνι νὰ πιεῖ νερό. Λέει ὁ βασιλιάς:

—Ἐμεῖς θὰ πᾶμε νὰ σκοτώσουμε πέρδικες⁴ νὰ σᾶς τὶς φέρουμε νὰ τὶς
κάμετε φαί κι ἄμμα γυρίσουμε θὰ σᾶς φωνάξουμε. Ἐγιναν ὄλα. Ἐτοιμά-
στηκεν τὸ φαί, ἐκάτσαν νὰ φᾶσι. Ἡ βασίλισσα ἐγνώρισεν τὸν ἄντρα τῆς καὶ
(δ) ἐν ἔδειξεν τὰ χέρια τῆς. Ἀφοῦ ἰσῆκωσαν τὸ τραπέζι, λέει:

—Ἐναμ-περοῦνι μᾶς λείπει, ποῦ πῆ(γ)ε; Νὰ βγάλουν οἴλοι τὰ παπού-
τσια τους, ὁ ἀστυνόμος (δ) ἐν ἦτο τὸ περοῦνι, βγάζει κι ὁ βασιλιάς τὸ δικόν
του, κοῖτᾶ μέσα τὸ περοῦνι, λέει ὁ βασιλιάς:

—Μπᾶ, πῶς μπῆκε ἀπὸ τὸ τραπέζι μέσα στὸ παπούτσι μου τὸ περοῦ-
νι; Τοῦ λέει ἡ γεναίκα του:

—Πῶς ἔγινε ἐγὼ κ' ἔσφαξα τὰ παιδιά μου;

Τὴν ἐγνώρισε πιά ὁ βασιλιάς ἐλιποθύμησε καὶ τὸν ἐξελιποθυμήσασι.
Λέει του ἡ βασίλισσα:

1. Ἐκκλησιὰ καὶ τοποθεσία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ, στὸ δρόμο πρὸς τὸ Λακκί καὶ
Ἐμποριό.

2. Ἡ κοιλάδα ὅπου εἶναι τὸ ἠφαίστειο.

3. Τὸ πιὸ ψηλὸ βουνὸ τοῦ νησιοῦ.

4. Ἀκόμα ἕνα στοιχεῖο ποὺ ἐντάσσει τὸ παραμῦθι στὸ Νισύρικο περιβάλλον! Στὸ
νησί ὑπάρχουν πολλὲς πέρδικες.

—'Ο πατέρας μου εἶν' αὐτός πού τά 'σφαξε. Καί πᾶν καί 'φέραγ-τήν
ἄμαξαγ-καί πῆγαν στό παλάτι οὔλοι μαζί.

Πολύμια Κεχαγιᾶ

Τῆς τὸ διηγεῖτο ἡ μάμμη της ἡ Μαρία τοῦ Χιώτη.

F. F. D. σελ. 124-131, ἀρ. 9. 9. 'Η κουλοσέρα. (Χώρα Κῶ).

Λ. τόμ. 10ος, σελ. 381. Τόμ. 11 σελ. 420, Μ. Μινώτου: Παραμύθια ἀπὸ
τῆ Ζάκυνθο, ἀρ. 3. 'Η βασιλοπούλα πού ἦτανε στό χρυσὸ κλουβί.

Καρπάθου: Λαογρ. Σύμ. Καρπάθου: Μιχαηλίδη Νουάρου τόμ. I, σελ. 287.
'Αρχ. Θρ.: τομ. V σ. 171.

'Αθηνῶν: Καμπούρογλου, Παρ. σ. 124.

Hahn II, No 69.

33

'Η Μαρροῦ καὶ ἡ Γιαρροῦ

Εἶχεδ-δυὸ ἀδερφές, τῆμ-μιὰν τὴν ἐλέαμ-Μαρροῦ καὶ τὴν ἄλληγ-Γιαρ-
ροῦ. 'Επῆεν ἓνας νὰ τῆμ-πάρει τῆμ-Μαρροῦ. Καὶ ἀραβωνιάστησαν. 'Αφοῦ
'ραβωνιάστησαν, ἐθώρειν ὁ ἄνθρωπος κ' ἐσάστισε. Λέει:

—Εἶντά 'ναι; (Δ) ἐν εἶν' τοῦ καλοῦ, σὰμ-παλαβές εἶναι, ἀλλὰ πάλε ἀφοῦ
'χονγ-καλὰ πολλὰ νὰ τῆμ-πάρω.

'Επῆεμ-μιὰμ-μέρα ν' ἀνοίξει τῆμ-πόρτα νὰ μπεῖ μέσα πὺ στῆς ἀρμα-
στῆς. Βοῖσκει τες κι ἐκλαῖαν. Λέει τω:

—Γιατί κλαίετε; Βρὲ γιατί κλαίετε; Λέει:

—Νὰ ξεύρεις γιατί κλαίουμε; (ν) ἀ παντρεντεῖ ἡ Μαρροῦ νὰ κάμει παιδί,
νὰ πεθάνει τὸ παιδί ἐθ-θὰ κλαίουμε; Κ' ἐπφέφταν κ' ἐκλαίανε: πὸν θὰ παντρεν-
τεῖ ἡ Μαρροῦ (ν) ἀ κάμει παιδί νὰ πεθάνει. Θωρεῖ ὁ ἄθρωπος, λέει:

—'Α! (δ) ἐν τὸ 'φαντάζουμ-μον πὼς ἦτο τὸ μυαλό τους ἐτσὰ καλὰ ἄσκη-
μα. Φέβγει, λέει:

—'Αντίο, (δ) ἐσ-σὲ παίρνω. Αὐτὲς ἐξεράτθησαν.

Περονᾶ λί(γ)ος καιρός, λέει ὁ ἄθρωπος:

—'Ας πάω νὰ δῶ τί κάμνουσι. Πάει, (ἀ) νοί(γει), θωρεῖ εἶχαν τῆσ-σκάφη
μέσ' τῆγ-κουζίνα κ' εἶχαν τῆγ-γεμάτη ννερὸ κ' ἐκάθουντο μέσα. Προ(β)άλλει,
θωρεῖ καὶ πολεμούσασι μὲ τὰ κουπιὰ νὰ πάουν νὰ βροῦν τὸν Γεωργαλῆ τὸγ-
γαμπρό. Καὶ λέει τω:

—Ποῦ πᾶτε;

—“Εφυνεν ὁ Γεωργαλῆς. Ἐπῆσαν κι ἄλλες γειτόνισσες καὶ λέουν τω:

—Τί κάμνετε; Λέει:

—“Εφυνεν ὁ Γεωργαλῆς καὶ πᾶμε νὰ τὸβ-βροῦμε. Ξανὰ πάει πάλι ὁ ἄθρωπος, λέει: “Αμ-πάω ἐγὼ νὰ τοὺς μιλήσω μπορεῖ νὰ ἴναι διαφορετικές. Αὐτὲς τὸ ἴδιο. Λέει τωμ-πιά:

—“Εχετε γιὰ χριστιανές μου καὶ ἴπομένετε οἱ δυὸ σας νὰ κάθεστε.

Καλλιόπη τοῦ Βιολῆ Μορφίδου, ἐτῶν 78

Τῆς τὸ ἔλεγε ἡ μητέρα της

34

Τὸ Τσουπανάκι

Λοιπὸν εἶχεν ἓναν ἄθρωπογ- κ' ἦτον ὁ Θερεούλης¹ κ' ἔρραβγεβ-βράκες, ἐλέκια παλιά. Λοιπὸν εἶχεμ-μιὰγ-κόρη. Ἦρτεν ἐποχὴ στὸν τόπον του, πάνω ιτη Νίσυρο. (δ)ἐν ἐπέρινα ἡ δουλειὰ του καὶ τοῦ παραγγεῖλαγ-κ' ἐπῆεσ-σ' ἄλλομ-μέρος ὁ ἄθρωπος καὶ ἐδοῦλεβγε. Εἶχελ-λοιπὸ ἓναν Τοῦρκον ἀξιωματικὸμ-μεγάλο κι ἦτο φίλος του. Λέει του:

—Φεύγω μαθὲς κι ἀφήνω τῆγ-κοροῦλαμ-μον νὰ τῆς ἔχεις ἔννοιαν ἄθ-βέλει τίποτα νὰ τῆς ἐφωνίσεις. Λέει:

—Καλὰ φίλε, μείνε ἡσυχος. “Εφν(γ)εν ὁ ἄθρωπος, ἐπῆεγ-κ' ἐδοῦλεβγε. Ὁ Τοῦρκος ἐπροσπαθοῦσε νὰ καταφέρει τῆγ-κόρη νὰ γίνει δικιά του. (Δ)ἐν τὰ ἴκαταφερε. Γράφει ἓνα γράμμα τοῦ Θερεούλη, ὅτι ἡ κόρη σου αὐτὸ κι αὐτό, τὸδ-δρόμο τὸγ-κακὸ ἔπιασε. Λέει τῆς Καλῆς τῆς Κοντῆς², ὁ Στρατηγόντζας, ἔτσι δὰ τὸν ἐλέασι, πὸν ἴκαθετο ἀντίκρυ ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς κόρης:

—Βρὲ ἐγὼ τῆγ-γαπῶ, πρέπει νὰ τῆμ-πάρω νὰ μοῦ κάμεις τῆμ-μεσιτεῖαν νὰ κάμουμε, λέει, κάτι σκέδια. Λέει του:

—Μεῖνε ἡσυχος. “Εβγαίνεν ἡ Καλὴ Κοντὴ ἀντίκρυ, βλέπει τῆγ-κόρηγ-κ' ἔκαμνεν τὰ μαλλάκια της καὶ λέει της:

—Κόρη μου, πὸν λείπει τόσογ-καιρὸν ὁ πατέρας σου νὰ πᾶμε νὰ κάου-μεγ-κάνα³ μπάνιο, πολλὸγ-καιρὸν εἶσαι στὸ σπίτι κλεισμένη. Λέει της:

—Πᾶμε. Πάειλ-λοιπὸ, παίρνει την εἰς τὰ Μπάνια⁴ νὰ κάμουν μπάνιο. Λέει της ἡ κόρη:

1. Γνωστὸς ράπτης τῆς ἐποχῆς πρὸ τοῦ 1920.

2. Γυναίκα γνωστὴ τῆς ἴδιας ἐποχῆς μὲ τὸν προηγούμενο.

3. Κανένα.

4. Τὸ κατάστημα τῶν θειούχων λουτρῶν τοῦ Μαντρακιοῦ. Ὅταν οἱ Νισύριοι λύνε πάω στὰ Μπάνια ἐννοοῦν ὅτι πᾶνε στὴ Λουτρόπολη.

—²Αμ-μέ, φοοῦμαι τον τὸν ἄθρωπο αὐτοδά.

—²Εγὼ θάρτω μαζί σου γιάντα φο(β)ᾶσαι; Πᾶνε κι ἄλλες καὶ κάμνουμπάνιο. Αὐτὸς εἰς τὸδ-δρόμο βάλλει παιδάκια καὶ τοὺς λέει:

—Ποὺ θάρτει πίσω μιὰ γριούλα καὶ ἀρωτήσσει: Πη(γ)αίνουν πίσω ἄνθρωποι, γεναῖκες; νὰ λέτε: Πηγαίνουν.

²Ἔτσι κ' ἔγινε. Καὶ ὡς ἦτο ὁ δρόμος διακάμματα¹ διακάμματα, ἡ περι-αλιά², ἄσκημος δρόμος, (δ)ὲν ἔβλεπαν ἄθρωπο. Πάει ἡ κακομοίρα ἡ κόρη νὰ κάμει μπάνιο, βρῖσκει μέσ' τήγ-κάμαρη ροῦχα. Μόλις ἐγδύθηκεμ-μέσ' τὸμ-μπάνιο μουντέρει³ αὐτὸς ποὺ (ἦ)το κρυμμένος νὰ τῆς κάμει κακό. Ἡ γριὰ τὰ 'καμνε οὔλα. Νάτος λοιπὸν αὐτὸς καὶ τὴν ἐρπᾶ. Αὐτὴ ἐβαστοῦσε σα-πούνι, τὸ ρίχνει στάμ-μάτια του, ὅπου φύ(γ)ει, φύ(γ)ει. Ἡ κόρη ἔρκεται στὸ σπίτι τῆς, κλειώνεται μέσα, μπαταίρει πίσω ἀπὸ τὴμ-πόρτα πέτρες, κοντσοῦρες. Αὐτὸς, ἀφοῦ (δ)ὲν τῆς ἔκαμεν τὸ κακό, πιάνει καὶ γράφει στὸμ-πατέρα τῆς. Αὐτὸ κι αὐτὸ φίλε μου ἡ κόρη σου: Νά, εἶναι τοῦ δρόμου, σοῦ τὰ γράφω ὅ,τι θέλεις νὰ γίνει.

Στέλλει ὁ πατέρας τὸν ὑγιὸν του νὰ πάει νάρτει νὰ τὴν ἐσκοτώσει καὶ νὰ τοῦ πάρει τὸ δακτυλάκι τῆς γιὰ σημάδι καὶ τὸ ἕναν τῆς 'μμάτι. Ἐρκεται ὁ ἀδερφός τῆς. Κτυπᾶ, φωνάζει:

—²Αδερφή μου, ἀδερφή μου. Ἐκείνη ποῦ νὰ μπροάλλει ὄξω ἀπὸ τὸφ-φό-βον τῆς. Μπροάλλει.

—²Ἐλα κι ἤρταμεν, ὁ πατέρας εἶναι στοὺς Πάλους⁴ κι εἰπέμ-μον νὰ πᾶμεμ-πίσω. Κατεβαίνει κάτωλ -λοιπὸ αὐτὴ, ἐξεβόθρισε⁵ τὴμ-πόρτα.

Τὸ παλληκάρι ἐσκέφτηκε: Τί ἁμαρτία τώρα ἐγὼ θὰ κάμω!

Κ' ἔπαιρέν τηλ-λοιπὸ καὶ πάαιναμ-πάνω στὴν Ἁγία Παρασκευῆ⁶. Λέει του ἡ κόρη:

—²Εγὼ ξέρω ποὺ πᾶνε οἱ Πάλιοι περιθαλάσσια, πῶς μὲ παίρνεις τώρα μέσ' τὰ βοννά ἀπὸ ἐδῶ; Τὸ παιδί (δ)ὲμ-μιλοῦσε. Πάει βρῖσκει ἕνασ-σκύλλο, βγάλει τὸ 'μμάτι του. Πιάνει κόβγει τῆς τὸ δακτυλάκι τῆς κόρης καὶ τὴν ἀφήνει μέσ' τὸ βοννό, μεσ' τὴν ἐρημιά.

²Αφοῦ τὴν ἄφηκεμ-πιὸ τήγ-κόρη κι ἔφυγε αὐτὴ μεσ' τὸ βοννό, ἐπάαινε, ἐπάαινε. Ἐκουρελιάστη πιὸ ἡ κόρη. Θωρεῖ ἕναμ-πύργο μὲ φῶτα, πλησιάζει κοντά. Χτυπᾶ, ἐφωνάζαν οἱ σκύλλοι. Μπροάλλει ἕνα βασιλόπουλο καὶ λέει:

—²Αν εἶσαι ἄθρωπος νὰ παρουσιαστεῖς γιατί θὰ βάλω πάνω σου τοὺς σκύλλους νὰ σὲ φᾶσιν. Λέει: —Τί εἶναι αὐτὸ ἀπόψε; Λέει:

1. Ἐπὶ τὸ διακάμπτω=περνᾶ μιὰ στροφή δρόμου καὶ ἔτσι δὲν φαίνομαι. Διακάμματα μποροῦμε νὰ ποῦμε τῆς στροφῆς τοῦ δρόμου.

2. Παραλία.

3. Ἐπιτίθεται.

4. Παραθαλάσσιο γραφικὸ χωριὸ τῆς Νισύρου.

5. Ἐδῶ ἔννοεῖ ὅτι ἀφαιροῦσε τὰ ἐμπόδια πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.

6. Τοποθεσία κοντὰ στὸ Μαντράκι.

—Εἶμαι ἄθροπος, εἶμαι κόρη ἀλλὰ εἶμαι γυμνή, λέει του, ρίξε μου τὸ φόρεμά σου. Καὶ βγάλειλ- λοιπὸ τὸ φόρεμά του καὶ τῆς τὸ δίνει καὶ παρουσιάσ- στημεσ-στὸ παλάτι.

Λέει στὶς δοῦλες:

—Διορτώσατέ την βάρτε της ροῦχα. Τῆμ-παρουσιάζει καὶ στοὺς γο- νιούς του ποὺ τοῦ ᾽ρκοντο προξενιές ἀπὸ ἐδῶ κι ἀπὸ ἐκεῖ καὶ (δ)ἐν ἤθελε νὰ παντρευτεῖ. Λέει:

—Μητέρα μου, αὐτὴ εἶν' ἡ τύχη μου. ᾽Ηρτε καὶ μέ ᾽βρε. ᾽Η μητέρα κι ὁ πατέρας του ἐχάρησαν κι ἐκαμαρώσαν τὴν-κόρη τους. Λοιπὸ τοὺς ἐπαντρέ- ψαν. ᾽Ἐγινεν ἡ κόρη βασιλοπούλα. ᾽Ἐτρωαν, ἔπιναν, ἤτον μιὰχ-χαρὰ εὐτυχι- σμένοι κ' ἐκάμαγ-καὶ τρία παιδιὰ.

Αὐτὴ ἐτθυμήθη τὸμ-πατέρα της. ᾽Αναστενάζει μιὰ μέρα καὶ κλαίει. Λέει ὁ ἄντρας της:

—Τί ἔχεις καὶ κλαίεις; Λέει:

—Τί νά'χω; Βλέπω, λέει, τίς εὐτυχίες μου, τὰ πλοῦτή μου κι ὁ πατέρας μου ποὺ τόσο ὑπόφερνε νὰ μ' ἀναθρέψει (δ)ἐν τὰ ξέρει οὔτε τὰ χαίρεται. Λέει της:

—Θέλεις νὰ σὲ πάρω στοῦ πατέρα σου τὸ χωριό; Λέει:

—Πῶς θὰ πάω; Λέει της:

—Νὰ πᾶς νὰ πάρεις καὶ τὸ ἓνα παιδὶ μαζί σου. Φωνάζει τρεῖς μεγάλους ἀξιωματικούς τοῦ παλατιοῦ καὶ τοὺς λέει:

Νὰ συνοδέψετε τὴβ-βασίλισσα νὰ τῆμ-πάρετε στοῦμ-πατέρα της. Σὰν ἐφτάσαν στὸν ᾽Αἰ Ζαχαριάν¹ ἐνύχτωσεγ-καὶ ἐβρῆκαγ-κάτι σταύλους νὰ πε- ράσουν τὴν νύχτα. ᾽Ο μεγάλος ἀξιωματικὸς μόλις ἐκοιμήθησαν οἱ ἄλλοι δυό, ἐπολέμα νὰ τῆμ-πειράζει. Αὐτὴ (δ)ἐν ἐστέκετο, πολεμοῦσε νὰ τοῦ_φύ(γ)ει. Σφάζει της τὸ παιδὶ καὶ δένει τη. Λέει του:

—᾽Αφῆσέ με νὰ πάω ὄξω νὰ ρίξω ννερό μου. Λέει της:

—(Δ)ἐσ-σὲ ἐμπιστεύομαι. Λέει του:

—Δέσε με ἀπὸ τῆμ-μέση μ' ἓνα σκοινί. Αὐτὸς ἐκρατοῦσε τὸ σκοινὶ κ' ἔλεε:

—᾽Ακόμα ρίχνει ννερόν της; Κι ἐκεῖνη τό ᾽λυσε. Παίρνει δρόμο μέσα ἀπὸ τίς Συῶνες² καὶ βρίσκει τὸν ᾽Ορσάρη³ καὶ τοῦ λέει:

—Πάρε τὴβ-βασιλικιάμ-μου ἐντυμασία τῆς Σοφκιάς⁴ σου κι ἐμὲ νὰ μοῦ δώσεις τὴ τσουπανίστικιά σου τῆμ-πιὸ παλιά. Τῆς δίνειιλ- λοιπὸ καὶ τὸ φέ- σι του. Πάει, ντύνεται σ' ἓναν ἀγρόμηθα, κάμνει τὰ μαλλιά της ἀπάνω, τὰ τυλί(γ)ει καὶ τὰ βάζει μέσα στοῦ φέσι, τσουπανίστικα, βάζει τίς βράκες καὶ

1. Τοποθεσία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ.

2. Τοποθεσία στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ.

3. Γνωστὸς τσοπάνης.

4. Τὸ ὄνομα τῆς γυναίκας τοῦ ᾽Ορσάρη.

πίσω τὴν-γούργια¹ καὶ δρόμο. Ἐγύρισαμ-πίσω οἱ ἀξιωματικοὶ κι ἐπῆαν εἰς τὸβ-βασιλιὰ καὶ εἶπαν ὅτι αὐτὸ κι αὐτὸ μᾶς ἔκαμεν ἡ γεναίκα σου. Ἐσκό-
τωσε τὸ παιδί καὶ μᾶς τό ἴσκασε. Τὸ βασιλόπουλο νὰ φάει τὸν κόσμο. Ἡ κόρη
τὸ τσοπανόπουλο ἦρτε στὸ χωριὸ κι ἐστέκετο ὄξω ἀπὸ τὴμ-πόρτα τοῦ πατέ-
ρα της κ' ἐπαρακολουθοῦσε. Τῆς λέει ὁ Θερεούλης:

—Τί θέλεις παιδάκι μου;

—Νά, τί νὰ θέλω, τὴν τέχνη σου παρατηρῶ καὶ μ' ἀρέσει. Ἐχω τόσα
χρόνια τσουπάνης, θέλω ν' ἀλλάξω δουλειά.

—Παιδί μου, θέλουμε μιὰγ-κόρη νὰ μᾶς περετᾶ² πὸν εἴμαστε δυὸ ἄν-
τρες. Λέει:

—Ἐγὼ τὰ καταφέρνω οὔλα καὶ φαί νὰ σᾶς κάμω, ὅ,τι θέλετε.

—Ἐ! ἄν τὰ καταφέρνεις, ἔλα.

—Θέλω, λέει, νὰ μάθω τὴν τέχνη.

Μπαίνειλ -λοιπὸ αὐτὴ μέσα ἡ κόρη κι ἦτον ἄντρας ντυμένη. Ἐπήαιεν
ἀγόραζε κι ἔκαμνέν τους φαγιά.

Τὸ βασιλόπουλο ἦρτε κ' ἐγύριζε τὸ χωριὸ της νὰ δεῖ νὰ τὴν ἔβρει πὸν
πῆ(γ)ε, πὸν ἔσφαξε τὸ παιδί, νὰ τῆσ-συλλάβει. Μαζί του καὶ οἱ τρεῖς ἀξιωμα-
τικοί. Λέει ἡ κόρη τοῦ Θερεούλη:

—Τὸ βασιλόπουλο πὸν ζητᾶ τὴγ-γεναίκα του (δ)ἐν τὸ λημονέβγομεν³
ἐδῶ, ἐτσιδὰ θὰ τὸ ἀφήσουμεν νὰ μένει; Λέει:

—Παιδί μου, μποροῦμεν νὰ κάμουμεν ἐμεῖς τοῦ βασιλιᾶ τραπέζι; Πῶς
νὰ τοὺς περιποιηθοῦμεν;

—Θὰ δεῖς πῶς θὰ τὰ καταφέρω.

Λοιπὸ ἦσαν εἰς τὸ πάνω πάτωμα τὰ φῶτα. Ὁ Στρατηχόντζας λέει τῆς
Καλῆς τῆς Κοντῆς:

—Πᾶμε νὰ ἴποσπερίσουμε, ἔχει πολλὴ δουλιὰ ὁ γείτονάς μας. Λέει:

—Πᾶμε. Ἐπῆαλ- λοιπὸ καὶ τὸ βασιλόπουλο μέσα με τοὺς τρεῖς ἀξιωμα-
τικούς. Ἀφοῦ ἐκάτσαλ-λοιπὸ κ' ἐφάσαιγ-κ' ἐποσπερίασα, λέει τὸ βασιλό-
πουλο:

—(Δ)ἐλ-λέει κα(ν)ένας κά(νε)να παραμῦθι νὰ περάσει ἡ ὥρα; Λέει ἡ
Καλὴ Κοντῆ:

—Ἐ! (δ)ἐν ἡξέρω γιέ μου, (δὲ)ἐν ἡξέρω. Κ' ἔβαλλεμ-μαλλιν εἰς τὴρ-
-ρόκκαν της.

Λέει τοῦ Στρατηχόντζα, λέει κι αὐτός:

—Ἐ! (δ)ἐν ἡξέρω. Τί παραμῦθι νὰ πῶ (δ)ἐν ἡξέρω. Λέει τὸ τσοπα-
νόπουλο:

1. Ἡ καρκαζίκια, ἓνα κάτι σὰν γυλιός, πὸν ἔφερναν οἱ τσοπάνηδες στὴ ράχη τους.
2. Ἰπηρετεῖ.
3. Φιλοξενήσωμε.

— Έγώ θά κινήσω¹ νά πῶ ἔναμ-παραμύθι, ἀλλά θά κλειστοῦν οἱ πόρ-
τες, (δ)ἔθ-θὰ βγει κα(ν)ένας ὅξω ἄν (δ)ἔν τελειώσει τὸ παραμύθι μου.

Βγάξει τὸ φέσι της, ἐφανήκασιν τὰ μαλλιά της. Λέει ἡ γριά:

— Νὰ πάω νά ρίξω ννερόμ-μον.

— Ἦβρες τὴν ὥρα, (δ)ἔμ-μπορεῖς, ὅπως εἶπεν ὁ τσοπάνης, νά κουνί-
σει κα(ν)ένας ἀποδῶ.

Ἄρκινᾶ ἡ κόρη καὶ λέει σὰμ-παραμύθι ὅλην τὴν ζωὴν της: Τὰ τί ὑπέ-
φερε κ' ἐτρόβηξεγ-καὶ βγάξει καὶ δείχνει καὶ τὸ δαχτυλάκι της τὸ κομμένο.
Ἐξερράτθη πιὸ ὁ μαυροπατέρας καὶ τὴν ἐφίλησεν. Λένε οἱ δυὸ μικροὶ ἀξιο-
ματικοί:

— Γιατί (δ)ἔμ-μᾶς ἐμίλησες νά σὲ βοηθήσουμε; Λέει:

— Στὸν ἕναν ἐγλῶτῶσα, στοὺς τρεῖς μαζὶ ἐμποροῦσα νά γλυτώσω; Τὸ
βασιλόπουλο ἔλεε:

— Λέε τσουπανάκι μου, σοῖλέ², λέε τσουπανάκι μου. Ὁ μεγάλος ἀξιομα-
τικός λέει:

— Φωνάζουν τ' ἄλογα, νά πάω νά δῶ γιατί φωνάζουν!

— Κάτσε κάτω, ἐθ-θὰ πᾶς πουθενά, λέει τὸ βασιλόπουλο. Ὁ Στρατηχόν-
τζας λέει:

— Μὲ πάει διάρροια.

Τὸ βασιλόπουλο ἅμα ἐτελείωσεν τὸ παραμύθι ἔγκαλιάζει, τὴγ-γεναίκαν
τον, τὴβ- βάλλει πάνω στ' ἄλογα καὶ ἐφύσσιχ-χαρούμενοι καὶ εὐτυχησμένοι.

Τὴν Καλὴ Κοιτὴ, τὸν Στρατηχόντζα τοὺς ἔβαλε στὴ χάψη³. Τὸν ἀ-
ξιωματικὸν ἔδωκεν διαταγὴ νά τὸμ-πετσοκόφουσι.

Καλλιόπη τοῦ Ὁρφανοῦ Κανταριώτη

Κατὰ δὴλωσὴ της «τὸ παραμύθι εἶναι παμπάλαιο, τό'λεγεν ὁ Κυπριώτης
καὶ τὸ ἐξηγοῦσε».

Δ. Λουκάτου: ἔνθ. ἀν. σελ. 146-150 ἀρ. 3. «Ὁ Κακὸς Καλόγερος». Aarne-
Thompson τύπος ἀρ. 883.

Σκύρου: Ν. Πέρδικα, ἔνθ. ἀν. τόμ. Β (1943) σελ. 173-177.

1. Θά ἀρχίσω, θά ξεκινήσω νά πῶ.

2. Τουρκικὴ λέξη: θά πεῖ «λέγε».

3. Τουρκικὴ λέξη: θά πεῖ φυλακὴ.

Ἄ Ο Μισοκουλάκης

Μιάφ-φοράν εἶχεν τρία ἀδέρφια ὄρφανὰ ἀρσενικά. Τὸν ἕναν τὸν ἐλέασιμ-Μισοκουλάκη. Τὰ παιδιὰ ἦτον ὄρφανὰ, φτωχὰ. Ἐπη(γ)αίνασιμ- πού'τομ-Μάης μήρας κ' ἐθερίζασιγ-κ' ἐπαιρναν τὸ φωμίν τους. Λοιπὸν αὐτὰ τὰ παιδιὰ πού' θερίζαν ἐδῶ στὸ Μαντράκι (δ) ἐν εἶχεμ-πιὸ δουλιά, θέριτα¹ νὰ θερίζουν. Φεύγονγ-καὶ πᾶσι στὸ Λακκί² καὶ πᾶσιν ἐκεῖ στὸ Ἡφαίστειο³ στὰ Πλάγια⁴ καὶ βρίσκουν ἕναγ- κάμπον ἄθερο⁵. Λέει ὁ Μισοκουλάκης:

—Βρὲ 'σεῖς. Ἔλα νὰ μπουῦμεμ-μέσα νὰ θερίζομε κι ἄς μὴν ἔχει ἄθροωπο κι ὄτινος εἶναι θὰ μᾶς πλερώσει. Ἐκεῖ πού' θερίζαλ-λοιπὸ τὰ παιδιὰ πάει ἕνας δράκος καὶ τῶλ-λέει:

—Ἔ! παιδιὰ μου, τί κάμνετε 'δῶ; Λέει ὁ Μισοκουλάκης:

—Τί κάμνομεν; Ἐμεῖς εἶμαστε ὄρφανὰ παιδιὰ κ' ἐθερίζαμεν εἰς τὸ Μαντράκι καὶ (δ) ἐν εἶχεμ-πιὰ θέρος⁶ κι ἤρταμεν ἐδῶ κι ἤβραμεν τὸγ-κάμπον τὸν ἄθερογ-κι ὄτινος⁷ κι ἂν εἶναι πὸν θὰ τὸθ-θερίσομε θὰ μᾶς πλερώσει.

—Παιδιὰ μου, εἶναι δικός μου ὁ κάμπος. Ὁ δράκος λέει: καὶ εἶναι τὸ σπίτι μου στὰ Νικιά⁸, λοιπὸ θὰ σᾶς πάρω πάνω τὸ βράδν νὰ πάτε στὸ σπίτι μου καὶ νὰ κοιμηθεῖτε καὶ νὰ ἴτετε πάλι αὔριο κάτω νὰ θερίζετε. Λοιπὸν αὐ-τὸς τοὺς ἐπῆρε στὸ σπίτι, τοὺς ἐτάισε. Εἶχεν τρεῖς κόρες ὁ δράκος. Τῶν ἔστρωσε στῆγ-κάμαρα πὸν 'κοιμοῦντο οἱ κόρες του στῆμ-μιὰμ-μεριά κι αὐτὰ τὰ τρία παιδιὰ ἐκάτσαν ἀπὸ δῶ.

Ἄ Ο Μισοκουλάκης ἤτομ-πονηρὸς καὶ (δ) ἐν ἐκοιμᾶτο. Ἐκεῖ πὸν (δ) ἐν ἐ-κοιμᾶτο 'κούει τὸδ-δράκο πὸν λέει:

—Γεναικά, τώρα πὸν θὰ κοιμηθοῦσι θὰ πάω νὰ τοὺς ἐσφάξω καὶ τοὺς τρεῖς.

Ἄ Ο Μισοκουλάκης λοιπὸ ἀφοῦ τὰ ἄκουε κ' ἐπῆεν ὁ δράκος κ' ἐκοιμᾶτο. Λέει: —Ἄ!⁹ Πάει καὶ σηκώνει τῆμ-μιὰν τῆγ-κόρηγ καὶ τῆμ-παίρνει στὸδ-δικόν του τὸν τόπογ-καὶ τ' ἀδέρφια του καὶ τὰ παίρνει ἐκεῖα πὸν 'τον τοῦ δρά-κου οἱ κόρες. Ἄ Ο δράκος πὸν 'ξερεμ-πῶς ἐκεῖ ἦτο ὁ Μισοκουλάκης μὲ τ' ἀ-

1. Χωράφια γιὰ θερισμό.
2. Τοποθεσία, τὴν συναντήσαμε καὶ σ' ἄλλα παραμῦθια.
3. Τὸ ἠφαίστειο τῆς Νισύρου.
4. Τοποθεσία κοντὰ στὸ ἠφαίστειο.
5. Ἀθέριστο.
6. Δὲν εἶχε πιὰ ἐργασία θερισμοῦ.
7. Παραφθορὰ τοῦ ὄτινος.
8. Τὸ τρίτο χωριὸ τῆς Νισύρου.
9. Κρύβει βλον τὸ διαλογισμό του γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς ἀπειλῆς τοῦ δράκου.

δέρφια του κ' έκοιμοῦντο, έσηκώθη πάνω και πάει κ' έσφαξεν και τις τρεις του τις κόρες. 'Εθάρρει πῶς ήτο ο Μισοκουλάκης από κει.

'Αφού τις έσφαξεμ-πάει κ' έρουκχάνιζεγ¹- κ' έκοιμάτο. Πάει ο Μισοκουλάκης και ξυπνά τ' αδέρφια του και τους λέει:

—Αυτό κι αυτό, σηκωθήτε να φύ(γ)ουμεγ - γιατί θα χαθοῦμε. 'Εφύασιν αυτοί. Ξημερώνει, θωρεί ή γεναίκα του δράκου οτι οί κόρες της (δ)έν έξυπνήσαν.

—Καλέ, λέει, (δ)έν έξυπνήσαν αυτές; Πάει να τις ξεσκεπάσει κι ήβρογ-και τις τρεις της τις κόρες σφα(γ)μένες, πού τις έσφαξεν ο δράκος. Τα παιδιά έσηκώθησαν, έφύασιν, ήρταν στο Μαντράκι. 'Ο Μισοκουλάκης αφού 'γλώτ-σεγ-και τ' αδέρφια του, τον έξηλέβγασιν τ' αδέρφια του. 'Αφού τον έξηλέβγαν τὸμ-Μισοκουλάκη τ' αδέρφια του λέουν του βασιλιᾶ:

—Βασιλιά μου, όλα σου ὄμορφα είναι αλλά να 'χες και τὸμ-πολυέλαιον του δράκου. Και λέει ο βασιλιάς:

—Και ποιός θα πάει να τὸφ-φέρει; Λέουν του:

—'Ο Μισοκουλάκης. Λέει ο Μισοκουλάκης:

—Να μου δώκετε μιὰν αξίνηγ-και κάτι καρφιά και θα πάω να φέρω τὸμ-πολυέλαιο.

Πάειλ- λοιπὸν αὐτός, βάλλει τα καρφιά στον τοίχομ-πού 'κατάλα(β)εμ-πὼς έκοιμάτο ο δράκος, παίρνει τήν αξίνη, σκάφτει πὸν ξέρει πού 'τον ο πολυέλαιος, βγάλλει τὸμ-πολυέλαιον, τὸμ-παίρνει. 'Αφού τον επήρην του βασιλιᾶ, ο βασιλιάς ὅσον έκαμάρωνεν τόσον τῶν ξεμπαινε² τῶν αδερφῶν του πὸν τον έξηλέβγαν οί άλλοι. Λέει του ο ένας:

—'Ε! βασιλιά μου, ὄμορφα είναι οὔλα σου, να 'χες και τὸ πάπλωμα του δράκου. Λέει:

—Και ποιός θα πάει να μου τὸ φέρει;

—'Ο Μισοκουλάκης. Λέει τους:

—Να μου δώκετε έναγ-καννι³ κοργιούς, έναγ-καννι ψύλλους κι έναγ-καννι ψεῖρες και θα πάω να τὸ φέρω.

Πάειλ- λοιπὸν αὐτός, εκατάλα(β)εμ-πὼς έκοιμάτο ο δράκος, περπατᾶ και μπαίνει μέσ' τὸ σπίτι και του τα δίχνει οὔλα στολ-λαιμόν του. (Δ)έν εκαμνεμ-πιὸ χουζούρι ο δράκος, κλωτσᾶ, πετιέται τὸ πάπλωμα, τὸ σηκώνει ο Μισοκουλάκης, χούμ! κι ήρτε στοδ-βασιλιά. Λέουν πάλιν τ' αδέρφια του:

—'Ε! οὔλα σου καλὰ βασιλιά μου, να 'χες και τ' ἄλογον του δράκου. Λέει: Και ποιός θα πᾶ να μᾶς τὸ φέρει;

1. 'Ερουχάλιζε.

2. Τους προκαλοῦσε ἄθελά του, Νισύρικη εκφραση: ξεμπαινέ του = κάμε τον να σκάσει.

3. 'Ενα μικρὸ γυάλινο δοχεῖο.

—Ο Μισοκουλάκης.

—Ναί, θά πάω νά σᾶς τὸ φέρω. Ξεκινᾷ πάλι αὐτὸς τὴν νύχτα, πάει νὰ λύσει τ' ἄλογο, φωνάζει αὐτό.

—Μπάρβα, μπάρβα παίρουν-με. Βγαίνει ὄξω ὁ δράκος, ἐκρύβγεται ἐκείνος. Τρεῖς φορές ἐγίνηκεν τὸ ἴδιο. Τ' ἄλογο νὰ φωνάζει, ὁ δράκος νὰ βγαίνει κι αὐτὸς νὰ κρύβγεται. Σηκώνεται πιδ ὁ δράκος καὶ λέει στ' ἄλογο:

—Ἄν ἔρτουγ-καὶ σὲ λύσουν νὰ μὴμ-μοῦ φωνάξεις καὶ (δ) ἐθ-θά ἔρω. Ὁ Μισοκουλάκης πὸν τὰ ἔκουσεν ἐκαμάρωσε. Πάει καὶ λύει τ' ἄλογο, φέρνει το τοῦ βασιλιᾶ. Κατόπι: Οὐλα σου, λέει, βασιλιά, νά ἔχες καὶ τὸν ἴδιον τὸδ-δράκο.

—Τὸν ἴδιον-τὸδ-δράκογ-καὶ ποιὸς θά μᾶς τὸφ-φέρει;

—Ο Μισοκουλάκης. Λέει τοῦ βασιλιᾶ:

—Θά πάω νὰ τὸφ-φέρω, θά μοῦ δώκεις μιὰγ-γεροντίστικη φορεσιά, θά μοῦ δώκεις καρφιὰ σκουριασμένα, θά μοῦ δώκεις ἐργαλεῖα, οὐλα σκουριασμένα, ἔναμ-μπαρτά¹ σκουριασμένο, πριόνια σκουριασμένα κ' ἐγὼ θά πάω νὰ τὸφ-φέρω. Πάει- λοιπὸν αὐτὸς στὰ Νικιά ἐκεῖ κοντά, μπαίνει στὸ ρουμάνι, κόβγει² αὐτὸς ὁ γέρος ξύλα. Ἐκεῖ νὰ ὁ δράκος καὶ φανερώνεται.

—Βρὲ τί κάμνεις γέρο; Ἦτο πιδ γέρος.

—Ἄ! δράκο μου, ἦρτα νὰ κάμω καμιὰ σεντούκα νὰ ἔρω τὸμ-Μισοκουλάκι νὰ τὸβ-βάλλω μέσα. Λέει:

—Τὸμ-Μισοκουλάκη. Ἄ! γέρο μου, ὁ Μισοκουλάκης μοῦ ἔχει καμένη τὴ ψυχῆμ-μον. Μοῦ ἔσφαξεν τίς κόρες μου, μοῦ ἔπῃρεν τὸμ-πολυελαϊόμ-μον, ἔπῃρεν τὸ πάπλωμά μου, μοῦ ἔπῃρεν τ' ἄλογόμ-μον. Ἄ! τί εἶν' αὐτὰ τὰ καρφιὰ πού ἔχεις σκουριασμένα καὶ μπαρτάδες (ν)ὰ πάω νὰ φέρω καινούργια νὰ σοῦ βοηθήσω νὰ κά(μ)ουμην τῆσ-σεντούκα.

—Πῆγαινε-λέει, δράκο μου, πῆγαινε. Ἔρκεται ὁ δράκος ντρούγκα, ντρούγκα, ἐκάμναμ-μιὰν ὠραία σεντούκα.

Ἄφου τὴν ἐτελείωσαν, λ-λέει τοῦ Μισοκουλάκη:

—Ἐμπα τώρα μέσα νὰ δεῖς γερὴ εἶναι; Ἄν εὔρομεν τὸμ-Μισοκουλάκη νὰ τὸβ-βάλομεμ-μέσα μὴν τυχὸγ-κ' ἔβγει ὄξω.

—Ἄ! δράκο μου ἐγὼ, λέει, γέρος μπορῶ νὰ χτυπήσω νὰ δῶ ἂν εἶναι γερὴ ἢ σεντούκα (ν)ὰ μπεις ἐσὸ πού (ει)σαι παλληκάρι.

Μπαίνει μέσα ὁ δράκος. Πιάνει τὰ καρφιὰ ὁ Μισοκουλάκης ντρούγκα, ντρούγκα, λέει:

—Καλὴν εἶναι δράκο;

—Ἀδτηνὴ εἶγ(ναι) γερὴ. Λέει του πιδ:

—Ἄ! τί χαμπάρια δράκο! Ἐγὼ (εἶ)μαι ὁ Μισοκουλάκης. Πῶς θέλεις τώρα νὰ βγεις ὄξω νὰ σὲ λαλῶ³ νὰ σὲ πάρω στὸβ-βασιλιά γιὴ νὰ σὲ τραβῶ

1. Μπαλτάς, τσεκούρι.

2. Κόπτει.

3. Ὀδηγῶ, λέγεται ἐπὶ ζώων: λαλῶ τοὺς γαδάρους, τὰ βώδια καὶ ὄχι ἐπὶ ἀνθρώπων.

νά σέ πάρω κατασκοτωμένομ-μέσα στήσ-σεντούκα; (Δ)έν έμίλα πιό αὐτός.

—'Ε! πῶς θέλεις δράκο;

—Στοῦ πατέρα μου τὰ κόκχαλλα θά 'βγω ὅξω νά με λalήσεις¹ νά με πάεις στὸβ-βασιλιά.

Κ' ἐθώρουμ - πιό τὸμ-Μισοκουλάκη κ' ἐλάλει τὸδ-δράκογ- και τὸν ἐπῆρε.

Κ' ἔδωκέν του ὁ βασιλιάς τήγ-κόρην του κ' ἐγίνηκεβ-βασιλιάς ὁ Μισο-κουλάκης.

Ἄννα τοῦ Μουλλοῦ Ἄντων. Διακαντώνη

Στιχομυθία κατὰ τὴν καταγραφή: —'Ωραῖο τὸ παραμῦθι σου, Ἄννα. —Ναι γιέ μου, τθυμοῦμαι τα με τοὺς καῦμοὺς και τὰ βάσανά μου.

Παρόμοιο με τὸ ὑπ' ἀρ. 6 με διαφορὲς στὸ μῦθο, του ὅπως ἀναφέρουμε στὸ σημείωμά μας σ' αὐτό. Τὸ παραπάνω διακρίνει πλουσιότερη δράση και ἡ ἱστορία διαδραματίζεται στὴ Νίσυρο. Ἄνήκει στὸν ὑπ' ἀρ. 328 τύπο τῶν Aarne - Thompson.

Παραλλαγές ἐκτὸς τῶν ὄσων ἀναφέρονται στὸ ὑπ' ἀρ. 6:

Λ. τομ. 11ος σελ. 465. Μαρ. Μινώτου: ἐνθ. ἀν. ἀρ. 18 και 19: Ὁ Μισο-κωλάκης (ἀναφέρεται σὲ ἔξυπνο παιδί τετραπέρατο, ποὺ ἀντιμετωπίζει τίς λάμνισσες), σελ. 527 ἀρ. 53: Ὁ ἔξυπνος Γιαννακίς.

Λ. τόμ. 16 σελ. 375-79. Παρόμοιο στὴν κεντρικὴ ἰδέα Π. Κρητικῶ: Πατινωτικά παραμῦθια ἀρ. 31, ὁ Μάλλος.

Χίου: Παραμῦθια τῆς Χίου σελ. 466.

Καλύμνου: Folklore XII σελ. 93.

36

Τὰ δώδεκα καράβια

Μιάφ-φορὰν εἶχεδ-δώδεκα καράβια ἕνας ἔμπορος. Αὐτὸς ὁ ἄθρωπος εἶχεν ἐμπόριο. Ἐξεκίνα² και τὰ δώδεκα καράβια κ' ἐπάαινε στὰ ταξίδια. Κατόπιν ἕνας χειμῶνας πού 'χεν ξεκινήσει και τὰ δώδεκα καράβια ἤρτεν εἰ-δηση πὼς ἐχάθησαν τὰ ἔξη. (Δ)έν ἐπέρασεμ-πολὸς καιρὸς κ' ἐχάθησαγ-και τὰ δώδεκα. Ὁ ἄθρωπος λοιπὸν αὐτὸς ἤρτε σὲ δύσκολη θέση. Ἐπέσαν³ οἱ χρεωφειλέτες κ' ἐπῆραν του τὰ ἐμπόριά του οὔλλα του. Ἦρτεμ- πιό ὁ ἄθρω-

1. Ὁδηγήσεις.

2. Τ' ἀρμάτωνε και τὰ ξεκινούσε γιὰ τὰ ἐμπόριά του.

3. Ἐπέπεσαν.

πος σὲ ἔλεεινὴ κατάσταση. Ἐπούλησεγ-καὶ τὰ σπίτια του κ' εἶχεγ-καὶ τρεῖς κόρες. Λέει:

—Παιδιά μου θὰ σᾶς πάρω νὰ πᾶμε στὸδ-Διαβάτη¹, (δ)ἐμ-μπορῶ νὰ κάθουμαι στὸ Μαντράκι καὶ νὰ θωρῶ οὔλα μου ἔτσι πὸν ἔξεπφεσα². Παίρνει τὶς κόρες του, πάει στὸδ-Διαβάτη.

Τῆμ-μιὰν τὴν ἔλεαμ-Μαριγῶ. Ἐπῆεν ὁ ἄθρωπος, ἐκάθουντο στὸ Διαβάτη μιὰβ-βδομάδα δύο, σοῦ λέει ὁ ἄθρωπος:

—Πρέπει νὰ πάω στὸ Μαντράκι νὰ ἐργαστῶ νὰ ψοννίσω φαγιά, νὰ πάρω νὰ τρῶμε. Ἐρκετο³ ὁ ἄθρωπος, ἔπαιρνε φαγιά, ἐπῆαινεμ-πάνω, ἐκάθουν τω οἱ κόρες του, ἐτρώασιν, ἐπίναν.

—Πάλε θὰ πάω στὸ Μαντράκι, λέει τῆς μιανῆς του τῆς κόρης, τί θέλεις νὰ σοῦ φέρω, πὸν (θ)ὰ πάω κάτω⁴; Λέει ἡ μιὰ:

—Ἐτσά⁵ νὰ μοῦ φέρεις, ἀλλιῶς⁶ νὰ μοῦ φέρεις ἢ ἄλλη. Ἡ μικρὴ, ἡ μικρὴ του ἡ Μαριγῶ, (δ)ἐν ἐζήτα, τῆς λέει:

—Τί νὰ σοῦ φέρω ἐσένα Μαριγῶ μου;

—Πατέρα εἶντα πὸν παίρνεις⁷ καὶ φέρεις γιὰ νὰ μοῦ φέρεις κ' ἐμένα πράματα.

—Ὅχι, νὰ μοῦ πεῖς θέλω κ' ἐσύ. Τοῦ λέει:

—Πατέρα, νὰ μοῦ φέρεις ἓνα τριαντάφυλλάκι.

Ἦρτεν ὁ ἄθρωπος στὸ Μαντράκι, ἐδοῦλεπεν, ἐφούνισεφ-φαγιά πράματα, ἐξεκίνησε νὰ πάει στὸδ-Διαβάτη, ἦτο καὶ βροχαριά⁸. Ἐκεῖ πὸν ἔπῆαινε ἐτθυμῆθη τῆς κόρης του τὸ μικρὸ τριαντάφυλλο.

—Γιὰ δὲς τί μοῦ ἔζήτησεγ-κ' ἓναν τριαντάφυλλον νὰ μὴ τῆς τὸ πάρω. Ἐβρεχεγ-κιόλας, ἐσκοτεινιάστηκεν ὁ ἄθρωπος. Ἀπὸ μακρυνὰ θωρεῖ ἓναφ-φῶς.

—Ἐγῶ, λέει, πρέπει νὰ πάω πάνω στὸ φῶς. Πάει ὁ ἄθρωπος πάνω στὸ φῶς, μπαίνει σ' ἓνα σπίτι, σ' ἓναμ-πύργο. Θωρεῖ ἀπὸ δῶ, θωρεῖ ἀποκεῖ. (Δ)ἐν εἶχεγ-κανένα. Ἐκεῖα πὸν ἔκατσην, ἦτο καὶ βρεμμένος, τοῦ ἔρκεται μιὰ φορεσιά ροῦχα. Λέει:

—Τί νὰ κάμω, γιὰ μένα θὰ (ἦ)ρτασι. Πιάνει ξεγδύνεται πὸν (ἦ)τοβ-βρεμ-

1. Τὸ πιδ ψηλὸ βουνὸ τοῦ νησιοῦ.

2. Ἐφτώχηνα.

3. Μιὰ πὸν ἡ διήγησι τοῦ παραμυθιοῦ γίνεται στὸ Μαντράκι, τὸ ἔρκετο - ἦρκετο ἀνδέεται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπου ἡ διήγησι καὶ ἡ ἐξέλιξι τῆς ἱστορίας.

4. Ἐννοεῖ ὅτι κατέβαινε ἀπὸ τὸ βουνὸ κάτω στὸ Μαντράκι.

5. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια: αὐτό.

6. Ἄλλο.

7. Ἐννοεῖ πόσα παίρνεις σάν μεροκάματο.

8. Βροχερὴ μέρα.

μένος και τὰ ἄβαλεν τὰ ροῦχα. Κατόπιν τοῦ ῥκεται ἡ κούφα¹ τὸ τσάι ἐμπρός του, ἐχόρτασε. Λέει ὁ ἄθρωπος:

—Πρέπει νὰ τὰ κάμνω ὅλα και ὅ,τι πάθω ἐπαθα². Ἀφοῦ ἤπγιεν τὸ τσάι κ' ἔφαε φαγιά, κατόπιν στρώνεται ἕνα κρεββάτι. Λέει:

—(N)ὰ κοιμηθῶ κιάλα. Ἐπφεσεν ὁ ἄθρωπος κ' ἐκοιμάτο. Ξημερώνει ἄλλη ἡμέρα, θωρεῖ, νὰ πάλι ἡ κούφα τὸ τσάι, τὰ ροῦχα τὰ στεγνά, πιάνει και βάλλει τα. Και βάλλει τ' ἄλλα στήμ-πάντα. Λέει:

—Τώρα πὸν ἡμέρωσεμ-πρέπει νὰ πάω στὸδ - Διαβάτη. Ἐκεῖ πὸν ἔξεκίνησεγ-κι ἤβγεν ὄξω ἀπὸ τὴμ-πόρτα, βλέπει ἕναμ-μπαξὲ κ' εἶχε τριαντάφυλλα. Ἐτθυμήθη τὸ τριαντάφυλλο τῆς κόρης του. Πάει στὸμ-μπαξέ. Ὡς ἐλό(γ)ησεν τὸ τριαντάφυλλο νὰ τὸ κόψει, κάμνει:

—Ἐ! ἀφιλότιμε, τόσα και τόσα σοῦ ἄκαμα και τώρα ἤρτες νὰ μοῦ πάρεις και τὸ τριαντάφυλλόμ-μον; Θωρεῖ ἀπὸ δῶ, θωρεῖ ἀπόκει και θωρεῖ ἕναλεοντάρι. Λέει:

—Νὰ σοῦ πῶ, ἔχω ἕναγ-κοριτσάκι και τὸ λένε Μαριγῶ και οἱ κόρες μου οἱ ἄλλες ἤθελαμ-πράματα και τῶν τὰ πῆρα κ' ἐκεῖνη μοῦ ἄγόμεν ἕνα τριαντάφυλλάκι και (δ)ὲν τὸ βρα νὰ τῆς τὸ πάρω, τὸ βρα και τὸ ἐτθυμήθηκα. Λέει:

—Πῶς τῆλ-λένε;

—Μαριγῶ.

—Κόψε ἀπ' ὅλα νὰ τῶμ-πάρεις και θὰ σοῦ δώκω και χρήματα ἀφοῦ μοῦ λείεις και τῆγ-κατάστασήσ-σας. Ἀλλά σὲ τρεῖς ἡμέρες νὰ μοῦ τῆφ-φέρεις, γιατί ἄν (δ)ὲμ-μοῦ τῆφ-φέρεις σὲ τρεῖς ἡμέρες, θὰ ἄρω νὰ σᾶς φάω.

—Τί νὰ κάμει ὁ ἄθρωπος, ἐξεκίνησεσ-στεναχωρημένος. Ἐφτασεν, ἔδω-κέν τω τὰ πράματα κ' ἐκαμάρωναν. Ἡ μικρὴ βλέπει τὸμ-πατέρα της και ἤτο λυπημένος. Λέει:

—Πατέρα, γιατί εἶσαι τόσολ-λυπημένος; Νὰ μοῦ πεις.

—(Δ)ὲν ἔχω κόρη μου τίποτε, (δ)ὲν ἔχω.

—Ἄχι, νὰ μοῦ πεις, λέει, πατέρα.

—Βρὲ κόρη μου αὐτὸ κ' αὐτό: ἐξέχασα τὸ τριαντάφυλλό σου κ' ἐπῆα σ' ἕναμ-πύργουμ-πού βρεχεγ-κ' ἐνυχτιάστηκα, αὐτὰ μοῦ κάμνασιν, ἐκεῖνα μοῦ κάμναν. Ἐπῆα νὰ κόψω τὸ τριαντάφυλλο κ' εἶχεν ἕνα λεοντάρι και μοῦ πεν: Τόσα και τόσα σοῦ κάμαμεγ-κι ἤρτες νὰ μοῦ κόψεις τὸ τριαντάφυλλόμ-μον; Κι ἤτον ἕνα λεοντάρι. Και μοῦ πεν: Ἄδ-δὲσ-σὲ πᾶω σὲ τρεῖς ἡμέρες θὰ ἄρει νὰ μᾶς φάει οἴλους.

—Ἐ! πατέρα, λέει, παρὰ νάρτει νὰ μᾶς φάει οἴλους νὰ μὲ πάρεις ἐμένα. Ἐχαιρέτησε τις ἀδερφές της, ἐφιλιούντο, παίρνει τῆγ-κόρη.

Τὸ λεοντάρι πιά ἄμα τὴν εἶδεμ-πιὸ ἐκαμάρωνε.

1. Κούφα: ἀπὸ γαλκὸ τᾶσκα.

2. «Ὁ,τι πάθω ἐπαθα», ἔκφραση Νισύρικη.

Ἐκάθετο μιὰβ-βδομάδα καὶ ὁ πατέρας της μαζί. Μόνον ἐτρώασιν. Τῆς κάμνει¹:

—Μαριγῶ μου, μὲ ἀγαπᾶς; Λέει του:

—Σὲ ἀγαπῶ.

—Νὰ σοῦ πῶ νὰ μὲ πάρεις ἄντρα μὲ παίρνεις; Ἡ κόρη (δ) ἐν ἐμίλα.

Κάθε ἡμέρα νὰ κάτσουν νὰ ἴδωσι νὰ τῆς λέει αὐτὰ τὰ λόγια:

—Νὰ μὲ πάρεις ἄντρα; (Δ) ἐν ἐμίλα ἐκείνη. Λέει τὸ λεοντάρι:

—Πατέρα, θέλεις νὰ πᾶς νὰ δεῖς τὶς ἀδερφές μας, τῆμ-μᾶνα; Λέει:

—Ἄμ-μὲ (δ) ἐθ-θέλω;

—Σήκωσε πάλι τὰ πράματα καὶ πάρε'τα. Ἐφυνεν ὁ ἄθροπος. Νὰ πίνουν καὶ νὰ τρώσιμ-μαζὶ μὲ τὸ λεοντάρι ἢ κόρη καὶ νὰ κοιμοῦνται ἀχώρια². Μόνον τῆς ἔλεε:

—Μαριγῶ μου, μὲ ἀγαπᾶς; Λέει:

—Σὲ ἀγαπῶ.

—Νὰ σοῦ πῶ νὰ μὲ πάρεις ἄντρα μὲ παίρνεις; (Δ) ἐν ἐμίλα. Τὸ λεοντάρι νὰ πααίνει νὰ σκοτώνεται, νὰ κλαίει. Ἀφοῦ ἔπερασεμ-πάλι καμὶὰβ-βδομάδα, τῆς λέει:

—Μπὰ θέλεις νὰ πᾶεις νὰ δεῖς τὶς ἀδερφές μας; Μπὰ τὶς ἐλαχτάρησες;

—Ἔ, ἄμ-μὲ (δ) ἐν τὶς λαχταρῶ;

—Σήκωσε χρήματα καὶ φαγιὰ καὶ πάρε'των ἄλλα ἄλλα νὰ ἴδωσι σὲ μιὰβ-βδομάδα. Ἄν (δ) ἐν ἴδωσι σὲ μιὰβ-βδομάδα θὰ ἴδωσι νὰ μὲ ἔβρεις πεθαμένο. Ἔ, πᾶει αὐτῆ. Ἐρτεμ-πιὸ ἢ τελευταία ἡμέρα, οἱ ἀδερφές της ἔλεαν:

—Μωρὴ κάτσε ἀκόμη, μωρὴ κάτσε ἀκόμη. (Δ) ἐν ἐπῆεν τὴν ἡμέραμ-ποὺ τοῦ ἴπεν. Ἐημερώνει ἢ ἄλλη ἡμέρα, πᾶει αὐτῆ τρεχάτη. Ἐλουπάτο πᾶ καὶ τὸ λεοντάρι. Πᾶει καὶ τὸ θωρεῖ μὲς τὸμ-μπαξέγ κ' ἐνέπνει³.

—Ἐρτε.

—Μὰ τώρα, λέει της, πεθαίνω. Ἐκλαιεμ-πιὸ αὐτῆ. Λέει της:

—Μὲ ἀγαπᾶς; Μαριγῶ μου;

—Σὲ ἀγαπῶ.

—Νὰ σοῦ πῶ νὰ μὲ πάρεις ἄντρα μὲ παίρνεις;

Αὐτῆ (δ) ἐν ἐμίλα. Πάλι τὰ ἴδια. Λέει της πάλι:

—Νὰ σοῦ πῶ νὰ μὲ πάρεις ἄντρα μὲ παίρνεις; Τοῦ λέει:

—Σὲ παίρνω. Σηκώνεται τὸ λεοντάρι καὶ ξετινάσσεται καὶ βγαίνει ὄξω ἐναβ-βασιλόπουλο.

Ἐκατσεμ-πιὸ καὶ λέει της:

—Ἐγὼ μὰ τοῦ τάδε βασιλιᾶ ὁ γιός· λοιπόμ-μὲ ἴγαπα μὰ μάγισσα κ'

1. Ἐχει τὴν ἔννοια: τῆς λέει.

2. Χωριστά.

3. Ἀνέπνει μὲ δυσκολία.

ἐγὼ (δ) ἐν ἤθελα νὰ τῆμ-πάρω. Καὶ μοῦ ἔπεν ἄμε νὰ γένεις λεοντάρι νὰ πάεις
στο βουνὸ λοιπὸ κι ἂν ἐβρεθεῖ κόρη νὰ σοῦ πεῖ πῶς θὰ σὲ πάρει ἄντρα νὰ
γίνεις πάλι ὅπως ἦσουν. Λοιπὸ τηλεγραφήματα καὶ στομ-πατέραν του νὰ
ἔρτουσι καὶ νὰ τοὺς πάρουσιν εἰς τὸ παλάτι...

Ἐσάστηξεν ὁ κόσμος. Ἀφοῦ ἔπῃαν στὸ παλάτι τηλεγραφοῦν τοῦ πα-
τέρα της εἰς τὸδ - Διαβάτη, στὶς ἀδερφές της καὶ φέρουνν τους κάτω κ' ἐγίνη-
κεν ὁ γάμος κ' ἐπάντρεψεγ-καὶ τὶς ἀδερφές της.

Ἄννα τοῦ Μουλλοῦ Ἄντων. Διακαντώνη

Παρόμοιο μὲ τὸ ὑπ' ἄρ. 7. Τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ δύο κείμενα μπορεῖ
νὰ τὶς διαπιστώσει ὁ ἀναγνώστης. Περιληπτικὰ ἀναφέρονται στὸ σημείωμά
μας τοῦ ὑπ' ἄρ. 7. Κατατάσσεται στοὺς τύπους ἄρ. 425 C. 433 A. τῶν Aarne-
Thompson.

Παραλλαγές ἐκτὸς τῶν ὅσων ἀναφέρονται στὸ ὑπ' ἄρ. 7.

Πάτμου: Α. τόμ. 16 σελ. 402. Π. Κρητικοῦ: Ἑλιοτάτη.

Κύπρου: Α. Σακελλαρίου, ἔνθ. ἀν. (1891) σ. 340-345, ἄρ. 7.

Δ. Λουκάτου: ἔνθ. ἀν. 88-90. Τὸ βασιλόπουλο φίδι.

Γ. Δ. Μέγα: Ἑλληνικὰ Παραμῦθια σ. 164-170.

Βιβλιογραφία

Ἀρχεῖον Πόντου, Περιοδικὸν σύγγραμμα, 1928.

Ἀρχεῖον τοῦ Θρακικοῦ Λαογραφικοῦ καὶ γλωσσολογικοῦ Θησαυροῦ 1934 IV, 1939-40.

Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας ἀπὸ 1883, τόμοι 4 καὶ 5.

Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, Σύγγραμμα περιοδικόν.

Ἑλληνικὰ Παραμῦθια (1956) ὑπὸ Γ. Μέγα.

Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμος 21, 1951.

Ἐπετηρὶς Κρητικῶν Σπουδῶν, Σύγγραμμα περιοδικόν.

Ζωγράφειος Ἀγὼν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος, ἤτοι Μνη-
μεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος ζῶντα ἐν τῷ νῦν Ἑλληνικῷ λαῷ. Κωνσταντι-
νούπολις 2 τόμοι (1891-1896).

Λαογραφία: Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας.

Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου ὑπὸ Μιχ. Μιχαηλίδη - Νουάρου, 1932-34.

Κυπριακὰ, Τόμος Β'. Α. Σακελλαρίου: Παραμῦθια (1891).

Μικρασιατικὰ χρονικά, Σύγγραμμα περιοδικόν.

Νεοελληνικὰ Λαογραφικὰ Κείμενα. Ὑπὸ Δ. Λουκάτου. «Βασικὴ Βιβλιοθήκη» Ἄετοῦ,
τόμος 48.

Νισυριακὰ: Σύγγραμμα περιοδικόν.

Παραμῦθια ὑπὸ Δ. Καμπούρογλου, 1924.

- Παραμύθια Σκύρου: τόμ. Βος (1943), υπό Νίκης Πέρδικα.
Παραμύθια τῆς Πατρίδος μου, υπό Ειρήνης Μοσκόβη.
Παρνασσός: Σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος 9ος.
Ποντιακή Ἔστια: Σύγγραμμα περιοδικόν.
Σαμιακά: τόμος 5ος (1887), Ε. Σταματιάδη.
Τὰ Συμαϊκά: Σύγγραμμα περιοδικόν.
Τὸ Κρητικὸ παραμύθι (1952), υπό Εὐαγγελίας Φραγκάκι.
Θρακικά: Σύγγραμμα περιοδικόν:
R. M. Dawkins: Forty five stories from the Dodekanese (1950).
R. M. Dawkins: Modern Greek Folktales (1953).
R. M. Dawkins: More Greek Folktales (1955).
Aarne - Thompson: The Types of Folk- Tales Folklore Fellowship Communications
No 74.
Carl Dieterich: Sprache und volksüberlieferungen der südlichen Sporaden. Wien 1908.
Lucy Garnett: Greek Folk Poesy, II.
E. M. Geldart: The Folklore of Modern Greece.
J. G. von Hahn: Griechische und albanesische Märchen.
Jean Pio: Contes populaires Grecs. Copenhagen 1879.

ΜΥΘΟΙ, ΙΣΤΟΡΙΕΣ, ΠΛΑΚΕΣ, ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΙ

ΒΑΣΙΛΗ ΒΕΖΥΡΟΓΛΟΥ

(Είσαγωγή - 'Επιμέλεια Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οί μύθοι και οί διάφορες ιστορίες, εὐτράπελες ἢ μὴ, ἀποτελοῦν ἓνα ξεχωριστὸ κλάδο τῆς λαϊκῆς λογοτεχνίας. Στις διηγήσεις αὐτὲς ὁ λαὸς μας βρῖσκει ξεκούραση καὶ σοφία καὶ τὶς ἀποζητᾷ στὶς καθημερινές του συναναστροφές. Ἀφηγητῆς καὶ δημιουργὸς αὐτῶν ποῦ θὰ ἀκολουθήσουν εἶναι ὁ Βασίλης Βεζύρογλου, πολὺ γνωστὸς στοὺς συμπατριῶτες του Νισύριους. Ἀπαραίτητο ὅμως γιὰ ὅσους δὲν τὸν γνωρίζουν νὰ ποῦμε δυὸ λόγια γι' αὐτόν, σὰν εἰσαγωγή στὴν προσφορὰ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς του.

Ὁ Βασίλης γεννήθηκε στὴ Νίσυρο στὶς 16 Νοέμβρη τοῦ 1908. Ὅπως μᾶς εἶπε ὁ ἴδιος, τελείωσε τὴ δευτέρα τάξη τοῦ δημοτικοῦ καὶ πῆγε στὴν τρίτη. Ἐκεῖ σταματᾷ ἡ μόρφωσή του. Ἀνάμεσα στὶς σάτυρες γιὰ τὸν ἑαυτό του εἶναι κι αὐτὴ ποῦ ἀναφέρεται στὰ μαθητικά του χρόνια. Κάποια μέρα ἔβρεχε καὶ ἡ αἶθουσα ποῦ κάμαναν μάθημα τὰ παιδιά τοῦ δημοτικοῦ ἔσταζε καὶ τὰ μετέφεραν σὲ μιὰ τάξη τοῦ γυμνασίου. Ἡ Μορφινῆ, ἡ καθαρίστρια, ποῦ εἶδε τὸ Βασίλη σὲ αἶθουσα τοῦ γυμνασίου, ὅταν συνάντησε τὸν πατέρα του, τοῦ εἶπε : «ὦ Βεζύρη μπράβο στὸ Βασίλη σου, τελειώνει τὸ γυμνάσιο».

Οἱ ὀλίγες γραμματικὲς γνώσεις ποῦ ἀπέκτησε δὲν τὸν πόδισαν νὰ ὀλοκληρώσει μιὰ προσωπικότητα ποῦ τὴ χαρακτηρίζει βαθιὰ σκέψη καὶ δξύνοια. Φαίνεται πὼς συνήθισε νὰ σκέπτεται, νὰ διαλογίζεται μὲ τὸν ἑαυτό του, ὦρες ὀλόκληρες κάθε μέρα καὶ ἰδιαίτερα τὶς ἀτέλειωτες μοναχικὲς του νύχτες, φέρνοντας στὸ νοῦ του παλιούς μύθους, ιστορίες, γεγονότα τοῦ νησιοῦ.

Ἔτσι πλάθει καὶ συνταιριάζει τὶς «πλάκες» του, ποῦ εἶναι γεννήματα τῶν διαλογισμῶν του.

Ὅσο καὶ νὰ ἀνατρέχει κανένας στὰ παλιὰ χρόνια τοῦ νησιοῦ μας δὲ συναντᾷ ἄλλο Νισύριο ὅμοιο μὲ τὸ Βασίλη.

Είναι γνωστό πώς σε χωριά, και ιδιαίτερα σε νησιά, γεννιούνται άτομα με φιλοσοφική διάθεση. Ο Βασίλης μάς θυμίζει μορφές του αρχαίου κόσμου, τῆς ἐποχῆς πού ἡ ἐνδοσκόπηση, τὸ σκέπτεσθαι καὶ ἐρευνᾶν ἦταν βίωμα τῶν ἐλευθέρων πνευμάτων. Ἐνα τέτοιο ἐλεύθερο πνεῦμα εἶναι καὶ ὁ Βασίλης. Ἐνα παραδοσιακὸ πνευματικὸ φαινόμενο τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου.

Ὅλα σ' αὐτὸν ξεκινοῦν ἀπὸ τῆ μεγάλης ἀγάπης πού ἔχει γιὰ τὸ νησί του. Εἶναι ριζωμένος με τὸν τόπο του. Τὸ βλέμμα του ἀγκαλιάζει ὅλους καὶ ὅλα γύρω του : ἀνθρώπους, θάλασσα, γῆ, ζωντανὰ καὶ ἄψυχα, ὅλα αὐτὰ εἶναι δεμένα μαζί του, τὰ περιβάλλει με ἀγάπη, γιατί εἶναι ὁ κόσμος του καὶ οἱ συνομιλητές του στοὺς καθημερινούς του διαλογισμούς.

Στὴν πρώτη ἀφήγησή του, σ' αὐτὴν πού ἐμεῖς τῆς δώσαμε τὸν τίτλο «Πρόλογος», ἐξομολογεῖται τί ἦταν ἐκεῖνο πού τὸν παρακίνησε νὰ κάμει τὶς «πλάκες» του καὶ καταλήγει : «Ἐκαμα κι ἐγὼ μιὰ σκέψη τοῦ νοῦ μου πρὸς τῆγ-κοινωνία. Δηλαδή νὰ προσφέρω κ' ἐγὼ τί εἰς τῆγ-κοινωνία; Ἐναγ-καλὸ λόγο νὰ τὸγ-κούσει ἕναμ-παιδί κ' ἕνας ἄθρωπος». Αὐτὸν τὸν καλὸ λόγο με τὸν δικό του ἀπλὸ τρόπο, εἶτε με τῆ μορφή τοῦ μύθου, τῆς ἱστορίας, τῆς σάτυρας, τοῦ διαλογισμοῦ, ὁ Βασίλης εὐαγγελίζεται στοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι δύσκολο πολὺ νὰ ἀποδώσει κανένας πιστὰ τῆ μαγεία τῆς ἀφήγησής του. Τὸ ὕφος του εἶναι περισσότερο ἀπαγγελία, τονισμός, γέλιο, μορφασμός, λεπτὴ εἰρωνεία καὶ τέλεια ἠθοποιία. Τὸ κατάλληλο περιβάλλον, τὸ ἀκροατήριό του εἶναι ἀπαραίτητο στὴ δημιουργία τῆς πλάκας. Ἴσως ἀκόμα καὶ ὁ διάλογος. Ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα πού βοηθοῦν τῆ μαιευτικῆ τοῦ Βασίλη.

Οἱ μῦθοι, οἱ ἱστορίες, οἱ σάτυρες του, αὐτὰ πού στὴ Νίσυρο με μιὰ λέξη ὀνομάζουν «πλάκες», ἔχουν ἀκόμα καὶ οἱ πιὸ παράξενες τὸ στοιχεῖο τῆς ἀληθειας. Με τὸ νὰ τὶς συνδέει δὲ με ὑπαρκτὰ πρόσωπα καὶ τοποθεσίες τοῦ νησιοῦ μας, ἀφήνει νὰ διαφαίνεται τὸ στοιχεῖο αὐτό. Αὐτὸ εἶναι ἕνα μεγάλο προσόν πού τὸν βοηθεῖ νὰ κερδίζει τὸν ἀκροατῆ του κι ἔτσι τὸν ὀδηγεῖ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει στὸ κατάλληλο ἐκεῖνο κλίμα, πού εἶτε θὰ τὸν φρονιματίσει εἶτε θὰ τὸν κάμει νὰ χαρεῖ καὶ νὰ γελάσει. Σὲ τελικὴ ἀνάλυση, τοῦ προσφέρει τὸ γέλιο, αὐτὴ τῆ φυσιολογικὴ λειτουργία τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν ἐλέγχεται καὶ πού εἶναι πάντοτε φάρμακο σὲ ὄρες στενοχώριας καὶ ἀγχους.

Οἱ «πλάκες» τοῦ Βασίλη εἶναι λαογραφικὴ ὕλη πού ἐντάσσεται στὴν ἀξιόλογη προσφορὰ τῆς Νισύρου στὴ λαογραφία τῆς πατρίδας μας. Ἐπρεπε με κάθε τρόπο, ἔστω καὶ με τὶς ἀδυναμίες στὴν ἀπόδοσή τους, πού ἀναφέραμε παραπάνω, νὰ διασωθοῦν. Με τὴν ἐπιστασία καὶ βοήθεια τοῦ φίλου Νικήτα Κουμέντου μαγνητοφωνήσαμε τὸ πλούσιο ὕλικό πού ἀκολουθεῖ τὴν εἰσαγωγὴ αὐτῆ. Πρέπει νὰ ἐξάρουμε τὴν προθυμία τοῦ Βασίλη νὰ δεχθεῖ νὰ μάς διηγηθεῖ τὶς ἱστορίες καὶ τὶς σκέψεις του. Πιστεύει, καὶ δὲν ἔχει ἄδικο, πὼς «ἡ σκέψη τοῦ νοῦ του πρὸς τῆγ-κοινωνία» εἶναι μιὰ πνευματικὴ προσφορὰ πρὸς τὸ νησί μας καὶ τοὺς ἀνθρώπους πού ζοῦν σ' αὐτὸ καὶ εἶναι ὑπερήφανος γι' αὐτῆ.

“Όταν ο Κουμέντος του είπε «οί διαβασμένοι Νισύριοι τῆς Ἀθήνας θὰ νοιώσουν μεγάλη χαρὰ πὸ θ’ ἀκούσουν τὶς πλάκες σου», ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε γεμάτος περηφάνεια : «Δὲν εἶναι ἡ χαρὰ, καϋμένε. Αὐτοὶ θὰ πάρουν μαθήματα. Αὐτοὶ οἱ ἐπιστήμονες θὰ πάρουν μαθήματα. Νά, ὅπως σφυροῦν τὰ δέντρα δίχως νὰ τραγουδοῦν κι ἀπὸ τὰ σφυρίγματα τῶν δέντρων παίρνουν αὐτοὶ πὸ παίζου, πὸ γράφουν τὴ μουσικὴ καὶ γίνονται μουσικάντηδες, εἶναι κι αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀπὸ τὶς πεταλοῦδες πὸ ν’ αἰ χρυσάφια, τῆμ-πιάνεις καὶ βγαίνουν χρυσάφια καὶ γεννᾷ καὶ κάμνει κάμπια γιὰ τὰ δέντρα κι αὐτὰ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ γεννήσουν νὰ βγάλουν χρυσάφια».

Μ’ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Βασίλης δίνει ἓνα σωστὸ χαρακτηρισμὸ τῆς προσφορᾶς του : Εἶναι τὸ ἴδιο σὰν τὴ φύση πὸ ἐμπνέει τοὺς καλλιτέχνες, τοὺς ποιητές, τοὺς τεχνίτες. Ἀκόμα θὰ ἀναφέρουμε τὴν ἀπάντησή του στὴν ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης μας πρὸς αὐτόν : «Εὐχαριστῶ ὅσους ἔχουν συμπάθεια μαζί μου. Αὐτὴ τὴ συμπάθεια δὲν τὴν ἔχουν γιὰ μένα. Τὴν ἔχουν ἐπειδὴ ἐγὼ ὁ Βασίλης τὴν ἐστολιζῶ μὲ τὶς πλάκες μου καὶ τὶς ἱστορίες μου καὶ αὐτοὶ ἐπειδὴ ἀγαποῦν τὴ Νίσυρο ἀγαποῦν κι ἐμένα. Γι’ αὐτὸ εὐχαριστῶ ὅσους ἀγαποῦν τὴ Νίσυρο καὶ ἀγαποῦν - κι ἐμένα καὶ τοὺς θεωρῶ σὰν μεγάλους μου συγγενεῖς καὶ ἐὰν ποθᾶνω αὐτοὶ εἶναι πὸ γράφουν».

“Ὅπως διαπιστώνει ὁ ἀναγνώστης, ὁ Βασίλης μὲ τὶς κουβέντες του εἶναι ὁ πιὸ κατάλληλος νὰ μᾶς πληροφορήσει γιὰ τὸν ἴδιο καὶ τὶς ἱστορίες του. Ἡ μαγνητοφώνηση ἔγινε στὴ Νίσυρο τὸν Αὐγούστο τοῦ 1975. Διατηρήσαμε ἀνέπαφη τὴ διήγησή του, χωρὶς διορθώσεις καὶ προσθήκες. Ἡ γλώσσα του εἶναι αὐτὴ πὸ μιλάνε σήμερα στὸ νησί, μὲ τὶς πολλὲς ἐπιδράσεις στὸ τοπικὸ ἰδιῶμα τῆς κοινῆς δημοτικῆς. Πιστεύομε πὸς ἀποδώσαμε αὐτούσιο τὸ λόγο τοῦ Βασίλη.

Ὁ χωρισμὸς καὶ ἡ κατάταξη τῆς ὕλης καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῆς εἶναι δικό μας ἔργο. Προτάξαμε τοὺς μύθους καὶ τὶς διάφορες ἱστορίες του (ἀρ. 1-27). Ἀκολουθοῦν ἱστορίες, πλάκες, σάτυρες τῶν Νισυρίων (ἀρ. 18-34). Ἱστορίες πλάκες : ὁ Βασίλης αὐτοσατυρίζεται (ἀρ. 35 - 55). Τελευταία στὴ σειρά (ἀρ. 56 - 71) κατατάξαμε μὲ τὸν τίτλο «Διαλογισμοί», τὶς σκέψεις του, τὶς φιλοσοφίες, τὶς ἐκμυστηρεύσεις του, ὅλα αὐτὰ πὸ, ὅπως μᾶς εἶπε, «εἶχε μέσα του» καὶ πὸ ζήτησε νὰ μᾶς τὰ πεῖ στὸ μαγνητόφωνο χωρὶς καμιὰ διακοπή.

Οἱ ἱστορίες τοῦ Βασίλη νομίζομε ὅτι ἀνήκουν στὸν πνευματικὸ θησαυρὸ τοῦ νησιοῦ μας, πὸ μὲ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων χάνεται.

“Ὅπως ἀπὸ ἔρευνά μας τὸ διαπιστώσαμε, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μύθους τοῦ Βασίλη συναντῶνται καὶ σὲ ἄλλες Ἑλληνικὲς περιοχές. Τοῦτο ἀναφέρομε στὶς σχετικὲς ὑποσημειώσεις. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς οἱ μύθοι τοῦ Βασίλη κερδίζουν σὲ σύγκριση, χάρη στὶς ἀρετὲς τῆς ἀφήγησής του.

Μὲ τὴν εἰσαγωγὴ μας αὐτὴ περιοριστήκαμε στὸ νὰ δώσουμε ἓνα ἀπλὸ σκιαγράφημα τοῦ Βασίλη. Τώρα ὁ ἀναγνώστης ἄς κρίνει τὶς πλάκες καὶ τὶς σκέψεις του, «τὰ τριαντάφυλλά» του, ὅπως τὶς χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος.

1

Πρόλογος

Ὁ ἄθρωπος πρέπει νὰ ἀποδώσει τίποτι¹ εἰς τὴν ζωὴν του, διότι ὁ Θεὸς (δ)ἐλ-λέ(γ)εται Θεός. Λένε: Ὁ δημιουργός. Ἡ λέξη (δ)ἐν εἶν' Θεός, εἶναι ὁ δημιουργός. Ἡ δημιουργία τοῦ ἀθρώπου εἶναι ἡ δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ Θεὸς εἶπε νὰ γίνῃ ἡ θάλασσα, τὰ βουνὰ κ' ἔγιναν, διότι ἦτο καρδιογνώστης. Καὶ ὁ ἄθρωπος εἶναι κι αὐτὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ.

Εἶπεν νὰ κάμῃ τὸν - γιόν του δάσκαλο, εἶπεν νὰ κάμῃ τὸν - γιόν του γιατρό, εἶν' ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ, καρδιογνώστης. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἄθρωπος: ὁ Θεός.

Λοιπὸν-κ' ἐγὼ ὁ Βασίλης ἐγεννήθηκα, (δ)ἐν ἔπρεπε νὰ κάμω τίποτι, ἓνα σπίτι, νὰ πάρω ἓνα χωράφι, ἓναγ - γάδαρο καλέ ;

Ὅτε γάδαρο (δ)ἐν ἔκαμα κ' ἐσκέφτηκα κάτι νὰ κάμω μὲ τὸ πνεῦμα μου, νὰ μείνῃ στήγ-κοινωνία. Ὅπως ἔκαμαν αὐτοὶ τοὺς γιατροὺς καὶ τὰ σπίτια, ἔκαμα κ' ἐγὼ μιὰ σκέψη τοῦ νοῦ μου πρὸς τὴγ-κοινωνία. Δηλαδὴ νὰ προσφέρω κ' ἐγὼ : Τί εἰς τὴν κοινωνίαν; Ἐναγ-καλὸ λόγο νὰ τὸ 'κούσει ἓναμ-παιδὶ κ' ἓνας ἄθρωπος.

1. Κάτι.

2

ἌΟ Βοηκάρκης¹

Μιάφ - φορά εἶχεν ἕναν Νισύριο πλούσιο. Ὁ πὺδ πλούσιος τῆς Νισύρου, κὶ εἶχεν ἕναγ - γιό πὺδ τὸν ὀνομάζασιβ - Βοηκάρκη. Ἐτρόμαζεν ἡ Νίσυρος γιὰ τὸβ - Βοηκάρκη. Ἄλλὰ εἶχασιγ-κ' οἱ Νισύριοι ἕναν ἔθιμο ἔτσι, ὅπου (δ)ὲν ἦτανε καλό. Ὁ Βοηκάρκης εἶχεν τὴν ἀπαίτηση νὰ τρώει, νὰ πίνει καὶ νὰ μῆδ - δουλέβγει.

Ἄλλά, ὁ πατέρας του πού'καμεν τὴν περιουσίαν αὐτὴ καὶ εἶχεν καὶ χιλιάδες λίρες στὴν τράπεζαν, ἤθελεν τὸ παιδί του νὰ μάθει νὰ δουλέβγει, διότι εἰάν ὁ γιὸς (δ)ὲν ἐδούλεβγε, ὄλλη ἡ περιουσία πού'χεν ἦτον ἄχρηστη.

Μιὰν ἡμέραν ἀποφασίζει ὁ πατέρας του καὶ τοῦ δί(νει) χίλιες λίρες καὶ τοῦ λέει :

— Γιέ μου, πῆ(γ)αινε στὴν Ἀλεξάντρα καὶ πάρε δυὸ γράμματα· ἂν τὰ φέρεις δύσκολα πάαινε ἀπὸ τὴν τράπεζαγ-καὶ νὰ πάρεις λεφτά. Τὸ παιδί ἀμάθητο γιὰτὶ ἀπὸ μικρὸ ἔμαθε νὰ μῆδ - δουλέβγει, ἡ δουλειὰ τοῦ φαίνοντο βουνό, ἐπῆε καὶ ἀπέτυχε.

Μόλις ἔφαιεν τὶς λίρες κ' ἐπομείναγ-καμιὰ τριανταριά, λέει : Νὰ πάω νὰ βρω τὸμ-πατέραμ - μου. Ἐφοήθηκεδ - διότι ὁ φόβος ἦτανε ἐπειδὴ ἀπὸ μικρὸς (δ)ὲν ἔμαθε νὰ δουλέβγει. Ἐρκεται στοὺς Πάλους μ' ἕναγ-καῖκι καταπονεμένος. Τὸν ἔφερεμ - μιὰμ - μπρατσέρα κάποιου Νισύριου πού'ρτε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρα νὰ φορτώσει βοναλίδι².

Καὶ πάει ὁ πατέρας του μὲ τὴμ - μάνα του ντυμμένη Νισυριά κὶ ὁ πατέρας του μὲ τὰ ὠραῖα ρούχα του.

— Πατέρα, ἔφα τὶς χίλιες λίρες πὺδ μου ἔδωκες, (δ)ὲν ἡμπόρουν νὰ βρω δουλειά, ἦρα μὲ τριάντα λίρες στὴ Νίσυρο. Τοῦ λέει :

1. Μοναχογιός. Τὸ μόνο ἀγόρι τῆς οἰκογένειας πὺδ πρόκειται νὰ περιέλθει ἢ περιῆλθε ἀξίολογῃ κτηματικὴ περιουσία τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας του. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ θεωρεῖται περιζήτητος γαμπρός.

2. Βαλανίδι.

— Πέτα τες, ἔχουμεγ - γιέ μου πολλά. Καὶ πιάνει καὶ πετᾶ τὶς τριάντα λίρες χρυσὲς μέσ' τὸ λιμάνι τῶν Σπαλῶν¹. Ἡ μάνα στεναχωρέθηκε, τῆς λέει ὁ πατέρας :

— Προσοχή, θέλω τὸ παιδί μου νὰ τὸ σώσω.

Καθίζει στὴ Νίσυρο-πίνει, γλεντᾶ, σφάζει ὁ πατέρας του γουρουνόπουλα, τὰ ψήνει. Ὁ γιὸς ὁ Βονημάρκης γλεντᾶ, ὁ πατέρας καμαρώνει. (Δ)ἐμ-περ-νοῦμ-πεντέξη μῆνες, ὁ πατέρας τοῦ δί(νει) ἄλλες ἑξακόσιες λίρες.

— Παιδί μου, πάαινε στὴν Ἀθήνα νὰ ἴβρεις δουλειά, πάρε κι ἄλλα δυὸ γράμματα στὴν Τρόπεζα. Ἐπῆγε-καὶ ἀπέτυχεγ-κ' ἐκεῖ, διότι τοῦ φαίνοντο ἡ δουλειὰ μεγάλη δυσκολία, γιατί ἀπὸ μικρὸς (δ)ὲν ἔμαθε νὰ δουλέβγει. Ἐπειτα ἔρκεται πίσω στὴ Νίσυρο μὲ δέκα λίρες χρυσές. Πάει ὁ πατέρας του, τὸν ὑποδέχεται, τὸφ - φιλᾶ, τὸγ - γκαλιάζει, λέει :

— Πατέρα, ἔφαα τὶς ἑξακόσιες λίρες πὸν μοῦ ἴδωκες κι ἤρτα μὲ δέκα. Τοῦ λέει : Πέτα τες. Καὶ πιάνει καὶ τὶς πετᾶ.

Τὸμ-παίρνει στὸ σπίτι ὁ πατέρας. Γλέντια, χοροί. Μετὰ ἕξι μῆνες πάλι τοῦ δί(νει) ἄλλες τρακόσιες λίρες καὶ τοῦ λέει :

— Γιέ ἔμον, πάαινε ἐδῶ στὴν-Ρόδο, ἔβρε μιὰδ - δουλειὰ νὰ ζήσεις, γιατί κ' ἐμεῖς ἐξενηθήγημεμ-πιό. Ἐάν τὶς φάεις κι αὐτὲς (δ)ὲν ἔχομεν ἄλλες. Θὰ πάω κι ἐγὼ ὁ πατέρας σου νὰ ἴμω δουλευτής² σὲ ἄλλους Νισύριους νὰ φυλάω βόδια.

Πάει τὸ παιδί στὴν - Ρόδο, δουλέβγει, δουλέβγει, τρώει τὶς τρακόσες λίρες, (δ)ἐμ-μπορεῖ νὰ ἴβρει δουλειά. Ἐντρέπετο νὰ ἴρτει πίσω εἰς τὴν Νίσυρο, πιάνει δουλειὰ στοῦ Ἀγιακάτσικα³ τὸ ἐργοστάσιο νὰ κου(β)αλᾶ πωρήνα μὲ τὸν-νῶμον του. Μετὰ ἤβρεν ἕναν ἔμπορα καὶ τὸν ἐπῆρεμ-παραγιό. Ἀπὸ παραγιὸ μετὰ ἕναχ - χρόνον τὸν ἔκαμε συνέταιρο ὁ ἔμπορας.

Δουλέβγει καὶ κερδίζει διακόσιες λίρες χρυσές. Λέει :

— Νὰ πάω νὰ ἴβρω τὸμ-πατέρα μου.

Ἐρκεται λοιπό, παραγγέλλει στὸ λιμάνι : πῆτε τοῦ πατέρα μου πὼς ἤρτα.

Καὶ πάει ὁ πατέρας του, ἡ μάνα του τὸγ-γκαλιάζει, τὸφ - φιλᾶ. Λέει :

— Πατέρα ἔφα τὶς τρακόσες λίρες πὸν μοῦ ἴδωκες. Λέει: Χαλάλι σου!

— Καὶ τώρα εἶμαι συνέταιρος σ' ἕνα μαγαζὶ στὴν - Ρόδο καὶ κερδίζω κάθε χρόνο διακόσες λίρες καὶ τὶς ἔφερα νὰ σοῦ τὶς δεῖξω. Καὶ τοῦ λέει :

— Πέτα τες στὴθ - θάλασσα. Τοῦ λέει :

— Ἐλλωλλάθηκες ; Ἐέρεις πατέρα μὲ τί ὕδρον τὶς ἔχω βγάλει ;

— Τώρα γιέ μου πὸν κατάλαβες τί ἀξία ἔχει τὸ χρῆμα, ἔχω κ' ἐγὼ γιὸ καὶ ὅ,τι ἔχω θὰ μείνουν γιὰ πάντα.

1. Πάλων. Μὲ τὸ νὰ λένε οἱ Νισύριοι στοὺς Πάλους τὸ σ τῆς λέξης στοὺς ἐνώνεται μὲ τὸ π τῶν Πάλων, οἱ Πάλοι ἔγιναν Σπάλοι.

2. Κολλήγας.

3. Γνωστὸς Ροδίτης ἐργοστασιάρχης.

Κάποιος Νισύριος, χρόνια πολλά, ἐπῆ(γ)εν ὁ κακόμοιρος πάνω στο βουνό νὰ κάμει ξύλα. Ἐκεῖ πού ἔκαμνε ξύλα ἐπίασε βροχή. Βρέχει, βρέχει καὶ πάει ὁ κακόμοιρος καὶ μπαίνει μέσα σὲ μιάσ - σπηλιά, καμάρα. Ἐπῆεμ - μέσα, βρέχει, βρέχει. Ἐκεῖ ἔρκεται ἕνα λεοντάρι, πού ἔτον ἡ φωλιά του καὶ μπαίνει μέσα. Λέει ὁ ἄθρωπος : — Ἐχάθηκα. Ἐγύριζεν τὸ λεοντάρι κ' ἔβλεπεν τὸν ἄθρωπο, οὔτε ὁ ἄθρωπος ἐμίλα οὔτε τὸ λεοντάρι.

Τῆ νύχτα (ἀ)νοί(γει) τὰ σκέλη του τὸ λεοντάρι καὶ τὸν ἐγκάλιαζε νὰ βράσει¹. Ἄμα ἐχάραξε καὶ τὸ λεοντάρι ἤθελε νὰ φύ(γει), λέει τοῦ ἄθρώπου :

— Πῶς τὰ πέρασες ;

— Ὠραῖα, τοῦ λέει, ζεστά, ἀλλὰ ἐβρωμοῦσαν τὰ χνώτα σου.

Τοῦ λέει τὸ λεοντάρι :

— Πιάσ(ε) τὸμ - μπαρτὰ² καὶ δῶσε μου ὅπου θέλεις στήγ-κεφαλή, στήγ-καρδιά, γιατί ἂν (δ)ὲν σκοτωθῶ ἐγώ, θὰ σὲ φάω ἐπειδὴ εἶπες τὸγ-κακὸ λό(γ)ο.

Ἄ γέρος ὁ ἄθρωπος (δ)ὲν τὸμ-πιάνει.

— Πιάσ' τον, τοῦ λέει. Τί νὰ κάμει, πιάνει τὸμ-μπαρτὰ ὁ ἄθρωπος καὶ ση-μαδέβγει τὴν ἀριστερὰ μεργιά τῆς καρδιάς, δί(νει) τοῦ μπαρτὰλ-λοιπό, μπαίνει μέσα, τὸ λεοντάρι μπαταίρει³ καὶ φεύγει ὁ ἄθρωπος. Τοῦ λέει πληγωμένο τὸ λεοντάρι :

— Ἄγ - γιάνω, θὰ σὲ φάω.

Φεύγει ὁ ἄθρωπος, ἔρκεται στο σπίτι του. Περαῖ ἕνας μήνας, δυὸ μῆνες, αὐτὸς ξανὰ πρέπει νὰ πάει νὰ φέρει ξύλα νὰ τὰ πουλήσει. Μετὰ δυὸ μῆνες κά-μνει τὴν ἀπόφαση καὶ φεύγει ὁ ἄθρωπος καὶ πάει στο βουνό. Ἐκεῖ πού ἔκαμνε τὰ ξύλα, βρούτ ! τὸ λεοντάρι τοῦ λέει :

— Ἐλα (εἰ)δέ, βρίσκεται πουθενὰ ἡ σημαδιὰ τοῦ μπαρτὰ; Ποῦ (εἰ)ν(αι) τη. Σκαλίζει ὁ ἄθρωπος, σκαλίζει, λέει :

— (Δ)ἔφ - φαίνεται.

— Τῆμ - μπαρταδιὰ πού μου ἔδωκες ὁ καιρὸς τὴν ἔσβησε ἀλλὰ ὁ κακὸς λό(γ)ος πού μου ἔπεσ ἀ(π)ὸ μέσα μου καμιά φορὰ (δ)ἔθ - θὰ φύ(γ)ει.

Λοιπὸν αὐτὸ μᾶς διδάσκει ὅτι ὁ ἄθρωπος νὰ (εἰ)ναι προσεκτικὸς στὸν ἄθρωπο, νὰ μὴλ - λέει ἕναγ-κακὸ λό(γ)ο, γιατί ὁ κακὸς ὁ λό(γ)ος παραμένει μέσ' τῆ ψυχῆ τοῦ ἄθρώπου ὅσον νὰ ποθάνει.

Παρόμοιο : Νεοελληνικὰ Λαογραφικὰ Κείμενα Δ. Λουκάτου, σελ. 33 : Τὸ Λιοντάρι κι ὁ ἄνθρωπος. «Παροιμιακὸς μύθος», Παραλλαγή ἀπὸ τὰ Τρίκ-

1. Ζεσταθεῖ.

2. Μπαλτάς, τσεκούρι.

3. Μπατάρει, γέρνει.

καλα Κορινθίας. Ι.Π. Σταματούλη: «Λαογραφία» τόμ. Ε', σελ. 393 - 94. Βλέπε καὶ Ν. Πολίτου: «Παροιμιαί» τόμ. Δ' (1902), σελ. 35 - 39. «Λαογραφία» τόμ. Δ', σελ. 467. Ἡ σχετικὴ παροιμία εἶναι: «Ἡ πληγὴ τῆς μαχαιριᾶς (ἧ ἢ τσεκουριά) γιαιτρεύεται μὰ ὁ κακὸς λόγος δὲν γιαιτρεύεται».

4

Τὸ Ψέμα καὶ ἡ Ἀλήθεια

Τὸν-καιροῦ-μὸν (ἐ)γίνηκεν ἡ παράτασις τῆς σύμβουσις τοῦ Γυαλοῦ¹ κ' ἐπῆ(γ)αν οὐλοὶ οἱ Νισύριοι, οἱ ἄρχοντες, στήδ - Δημαρχία, νὰ ποῦν κὶ αὐτοὶ τὴν ιδέαὴν τους καὶ νὰ κάμουν κὶ αὐτοὶ ἀντίστασις, κα(ν)ένας (δ)ὲν ἐμίλα καὶ τὸ ζήτημα ἦτονε ὑπὲρ τῆς Λάβας. Ὁ κύριος Μανουηλίδης² ὁ ἐργολάβος ἐπῆεν νὰ ἀπαντήσῃ καὶ τὸν ἐμμοντάραν³. Προῦφ καὶ φεύγει κάτω τὶς σκάλες τῆς Δημαρχίας καὶ τραβᾷ κὶ ἐμένα. Τοῦ λέω :

— Τί θέλεις ;

— Ἐσὸ (δ)ὲμ - μιλάς βρὲ Βασίλη ; Τοῦ λέω :

— (Δ)ὲμ - μιλω.

Ἔλα μαζί μου. Πᾶμελ-λοιπὸ στὴν ταβέρναν τοῦ Φρατζῆ⁴. Βάλλει ἓνα μπουκάλι κρασί καὶ πίνουμεν. Ἀφοῦ ἦτο σκεφτικὸς ὁ Μανουηλίδης, τοῦ λέω ἐγώ :

— Θὰ σοῦ πῶ μιὰ ἱστορία ἀλλὰ νὰ μὴμ-πεῖς ὅμως τίποτι. Ὁρκίστη.

— Μιὰφ - φορὰ ἐσάλεβγεν⁵ τὸ Ψέμα κὶ ἡ Ἀλήθεια πάνω στὴν Ἀθήνα.

Ἐκεῖ πὸν παῖνασι, γυρίζει τὸ Ψέμα καὶ λείπει στὴν Ἀλήθεια :

— Μπορῶ νὰ σᾶς κεράσω κάτι ; Λέει ἡ Ἀλήθεια :

— Ἐφκαρίστως. Ἀλλὰ ἤξευρεν ὅμως ἡ Ἀλήθεια τί θὰ βρῆι μπρὸς τῆς.

Τῆμ-παίρνει τὸ Ψέμα σὲ μιὰ ταβέρνα. Χτυπᾷ τὰ παλαμάδια⁶ τῆς.

— Γκαρσόν, μπριζόλες, μπύρες, φαγιά. Τρῶσι, μ-πίνουν. Ἐκεῖ πὸν φάγα-σιν λείπει στὸ γκαρσόνι τὸ Ψέμα :

— Δῶσε μου τὰ ρέστα ἀπὸ δύο χιλιάρικα πὸν σοῦ ἴδωκα. Λέει ὁ ἄθροπος :

— (Δ)ὲμ - μοῦ ἴδωκες τίποτα.

— Τί λὲς παλιόπαιδο ; κτήνος, ἀπατεῶνες, τέτοιους κλέφτες νὰ φέρνετε ἐδῶ στὸ καλὸ τοῦτο ξενοδοχεῖο. Φωνές, κακὸ, καβγάς.

1. Τὸ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Μαντράκι νησί, ὅπου τὰ δρυχεῖα ἐλαφρόπετρας πὸν τὰ ἔχει ἐκ-μυσθῶσει ἀπὸ τὴ Δημαρχία ἢ Ἐταιρεία Λάβα τοῦ Νομικοῦ.

2. Χαρέλαμπος Ἐμμανουηλίδης, Ἐργολάβος Δημοσίων Ἔργων.

3. Τοῦ ρίχτηκαν.

4. Γνωστὴ ταβέρνα τοῦ Μαντρακιοῦ.

5. Περπατοῦσε.

6. Παλαμάκια.

Ἡ Ἀλήθεια (δ)έμ - μιλά. Βγαίνει ὄξω ὁ κάπελλας, ὁ διευθυντής, καὶ τῆς λέει:

— Βρὲ Ἀλήθεια, μίλησε σὺ τί τρέχει, νὰ γλυτώσουμε. Λέει:

— (Δ)έμ - μπορῶ νὰ πῶ τίποτα, γιατί κι ἐγὼ (εἶ)μαι μπουκχωμένη.

Κι ἐγὼ Χαράλαμπε πὺν τρῶ¹ ἔναγ-κομμάτι ψωμί στὸ Γιαλι μπορῶ νὰ φωνάζω ἀφοῦ ἔμαι μπουκχωμένος ;

Παρόμοιος μῦθος : «Λαογραφία», τόμ. 4ος, σελ. 297. Παναγ. Σεφερλῆ : Μῦθοι Ἀργους. Δ. Λουκάτου : ἐνθ' ἄν. σελ. 275 - 276 ἀρ. 25 : Ποῦ εἶσαι καυμένη ἀλήθεια.

5

Μπαταξῆς καὶ τίμιος

Μιάφ - φορὰ δυὸ Νισύριοι, ὁ ἓνας γνωστὸς μπαταξῆς κι ὁ ἄλλος τίμιος, ντόμπρος ἄθροπος, σὲ παλιὰ χρόνια νταμῶσασι καὶ λέει ὁ μπαταξῆς τ' ἄλλου-νοῦ:

— Πᾶμε νὰ ψαρέψουμε γείτονα κι ὅ,τι πιάσουμε θὰ τὰ μοιράσουμε στὰ δυό.

— Ἐπήσιγ-κ' ἐπαρέβγαμ - μὲ μιὰ βάρκα. Ἐπιανεν ὁ μπαταξῆς ψάρια σωρὸ κι ὁ ἄλλος (δ)ἐν ἐπιανε καθόλου. Ἀλλὰ ὁ μπαταξῆς ἔφερεν ἀφορμὴ τοῦ καλοῦ ὅτι τοῦ γύρεψεμ - μιὰφ-φορὰν ἡ γεναίκα του τὸγ - γάδαρογ-καὶ (δ)ἐν τὸν ἔδωκε. Λόγο μὲ λόγο, ἐλογοφέρασι μὲ σκοπὸ νὰ μὴ δώκει τοῦ ἀθρώπου ἓνα ψάρι.

Μόλις ἐτοιμάστηκαν νὰ φύ(γ)ουσι τοῦ καλοῦ ἐβάρυνεν ἡ ἀρμιδιά του καὶ τραβᾷ πάνω ἓνα λαῖνι σφραγισμένο καὶ τὸ νοί(γ)ουμ - μέσ' τῆβ-βάρκα κι ἦτο γεμάτο φλουριά.

Ὁ μπαταξῆς ἐθῶρει καλὰ καλὰ καὶ τοῦ λέει ὁ τίμιος :

— Τί θωρεῖς ; Ἐγὼ (ἐ)χω λό(γ)ο, θὰ τὰ μοιράσομε. Γιατί ὁ καλὸς εἶναι καλός, γιατί ἔχει λόγο, ἐνῶ ὁ μπαταξῆς καμινὰ φορὰλ-λόγο (δ)ἐν ἔχει.

Κι ἐμοίρασαν τὰ φλουριά καὶ τὰ ψάρια ἀπὸ τῆγ-καλοσύνη τοῦ καλοῦ ἀθρώπου.

1. Ὁ Βασίλης ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ δούλευε σὰν ἐργάτης στὸ ὄρυχεῖο τοῦ Γιαλοῦ.

Ἡ Τύχη μὲ τὸν Νοῦν ἤρτασιμ - μιὰφ - φορὰμ - μέσ' το καφενεῖο σὲ μεγάλη φασαρία. Λέει ἡ Τύχη :

— Ἐγὼ κάμνω ὅ,τι θέλω, ὄχι ἐσὺ ὁ Νοῦς ποὺ λὲς ὅτι ἔχεις μυαλό καὶ κάμνεις καὶ δίχνεις. Ἡρτασιμ - σὲ φασαρία καὶ βάλλον στοίχημα.

— Βάλλω στοίχημα, τοῦ λέει τοῦ Νοῦ ἡ Τύχη : ὅ,τι θέλω κάμνω. Νά, τώρα θὰ φύ(γ)ω καὶ θὰ πάω πάνω σ' ἕναμ - Μυλωνά. Μυλωνὰς ἦτο τότε σ' ὄλον τὸγ-κόσμο ποὺ ἔχαν τὸ ρεκόρ οἱ ἀρχιτεχνίτες.

Πάει ἡ Τύχη λοιπὸγ-καὶ μπαίνει πάνω στὸμ - Μυλωνά καὶ τὸθ - θωρεῖ μιὰ βασιλοπούλα καὶ τὸν ἐρωτέβγεται. Τὸν ἐρωτεύτηκε ! Φασαρίες ὁ βασιλιάς, (δ)ἐμ-μπορεῖ νὰ τῆς ἀλλάξει τὸ μυαλό. Τὸγ-καλεῖ ὁ βασιλιάς τὸμ-Μυλωνά. Τοῦ λέει :

— Τυχερὸ ἦτο παιδί μου νὰ σὲ κάμω γαμπρό. Λέει ἡ Τύχη τοῦ Νοῦ : Τὰ βλέπεις ;

— Καλὰ τὰ βλέπω. Τῆγ-Κυριακῆλ-λοιπὸ τοῦ τάδε τοῦ μιγρός. Τῆγ-Κυριακῆ ποὺ θὰ γίνεῖ ἡ στέψη τὰ κανόνια ἔτοιμα, στρατός, ὁ Μυλωνάς, ἡ Μυλωνάενα ντυμένη. Ἐέρεις γιατί ; Ἡ ὥρα τέσσερις τὸ ἀπόγευμα πρέπει νὰ πάει ὁ Μυλωνάς στὴν ἐκκλησιά. Περιμένουν οἱ στρατιῶτες παρατάξη νὰ περάσει, ἔρκεται τέσσερις, πέντε, ἕξι, ἑφτά, ὀχτώ. Ἐμ-πάει ὁ Μυλωνάς. Βρὲ ποῦ πῆεν ὁ Μυλωνάς, τί ἔγινε ; Ἐφν(γ)εν ἡ σκέψη τοῦ ἐγκεφάλου του ἀομέσα ἔπὸ τὸ κεφάλι του, τὸ πνεῦμα. Ἐφνεν ὁ Νοῦς, ἤξερεν πιά ὁ Μυλωνάς ποῦ θὰ πάει ; Κι ἀκόμα τὸμ-περιμένονσιν νὰ πάει ὁ βασιλιάς νὰ τὸμ-παντρέψουσιν.

Λοιπὸν ὄλα τὰ κάμνει ὁ Νοῦς. Τύχη (δ)ἐν ὑπάρχει.

Τύχη θὰ πεῖ Νοῦς.

Ἡ σκρόφα

Κάποιος Νισύριος παλιὸς γεωργὸς ἀπὸ δῶ καὶ 200 χρόνια, ἐκεῖ ποὺ ζευγάριζε στὴν ἐξοχὴ κι ἡ σκρόφα του μὲ τὰ βρουλιὰ ἀ(π)ὸ πίσω, πάει ἡ σκρόφα νὰ σκαλίσει μὲ τῆμ-μουτσούναν της, πέφτει ἕνα βαστάδι¹ καὶ παρουσιάζεται ἕνα λατῖν ἀρχαῖο με(γ)άλο. Καὶ πάει ὁ γεωργὸς καὶ τὸ πιάνει κι ἦτο φλουριά βενέτικα. Τὰ πιάνει, τὰ παίρ(ν)ει στὸ σπῖτι του. Ἡ γεναίκα του μόλις εἶδε τὸ βιὸς² καμάρωσεγ-καὶ εἶπε :

1. Ξερολιθά. Στὴ Νίσυρο λόγω τοῦ ἐπικλινούς τοῦ ἐδάφους οἱ ξερολιθιῆς κρατοῦν τὸ χῶμα. Ἐτσι ἔχουν τίς τάβλες, τὰ μικρὰ ἐπιμήκη ἀγροτεμάχια.

2. Τὰ πλούτη, ἡ περιουσία.

— Θὰ κά(μ)ωμεν τὴ σκρόφα κόρη μας γιατί (δ)ὲν ἔχομεν παιδί. Καὶ τὴν ἐβγάλαμ-Μαριγώ. Ἡ σκρόφα ἐφόφησε καὶ ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ Νισουριά κι ὁ Νισούριος τῆς σκρόφας ἐπῆαν κι ἤβραν ἔναμ-παπὰ νὰ τήθ-θάψει ὅπως θάβγουν¹ ἔναν ἄθρωπο, μὲ τὰ γράμματα τῆς ἐκκλησίας. Κι ὁ παπὰς (δ)ὲν ἐδέχετο. Καθὼς τοῦ ἴδωκασι 200 φλουριά ἐδέχτηκε καὶ τήθ - θάβγει μὲ τὰ γράμματα. Κατόπιν μετὰ ἕξι- ὀχτὼ μῆνες τό ἴμαθεν ὁ δεσπότης καὶ τὸν ἐξούρισε², τὸν ἔκαμε ἀργό. Ὁ Νισούριος ἐπειδὴ ἦτον ὑπεύθυνος τῆς κατάστασης τοῦ παπᾶ μόλις μετὰ δυὸ χρόνια ἦρτεν ὁ δεσπότης στὴ Νίσουρον ἐπῆεργ-καὶ τὸν ἤβρεν, μὲ ἔναμ-μαντήλι γεμάτο βενέτικα φλουριά. Τοῦ λέει :

— Χαίρετε Ἀγιώτατε, Καλὴ μέρα σας, καλωσορίσατε. Τοῦ λέει:

— Ποιὸς εἶσαι ; Τοῦ λέει : — Ὁ τάδε.

— Φύγε καταραμένε, ἐσὺ εἶσαι ἡ αἰτία τοῦ κακοῦ τοῦ παπᾶ, φύγε. Τοῦ λέει:

— Δέσποτα, ἀποθανόντα μου ἡ κόρη μου μοῦ ἴφηκεν ἐντολή... Τοῦ λέει:

— Φύγε !

Μόλις ὅμως τοῦ παρουσίασεν τὴμ-μαντήλα τὴ γεμάτη φλουριά ἐσηκώθη κι εἶπε:

— Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῆς. Αἰωνία ἡ μνήμη αὐτῆς ! !

Παρόμοιος μῦθος :

«Λαογραφία» τόμος 6ος σελ. 105. Δημ. Λουκοπούλου : «Σύμμεικτα Λαογραφικὰ Μακεδονίας» ἀρ. 5. «Ἡ γουρούνα» (Ν. Πολίτου «Παροιμίαι», τόμ. 4ος, σελ. 103 : γουρούνη. Σωζοπολιτικὴ παραλλαγή τοῦ μύθου ὑπόκειται εἰς τὴν παροιμίαν : «Αἰωνία ἡ μνήμη σου γουρούνα»). Παραλλαγὰί τοῦ αὐτοῦ μύθου φέρονται καὶ σὲ ἄλλους λαούς. Στὸν ἴδιο τόμο, σελ. 643 : «Μύθοι μεταπεσόντες εἰς παροιμίας». Δ. Λουκάτου, ἔνθ. ἀν. σελ. 296 ἀρ. 56.

8

Πολλοὶ ἴγαποῦν τὸ χρῆμα καὶ ποθαίνουν μὲ τὸ χρῆμα. Μποροῦν νὰ κάμουν δικαστήριο ἐνοῦς φίλου τους γιὰ δέκα φράγκα. Νὰ πάει ὁ ἄθρωπος φυλακὴ καὶ νὰ καμαρώνει αὐτὸς πού ἴβαλεν αὐτόγ - γιὰ δέκα φράγκα φυλακῆ. (Ν)ὰ σᾶς πῶ ἔνα πράμα νὰ φύει ἀπὸ μέσα μου.

— Κάποιος πλούσιος ἦρτεν ἀπὸ τὴ Σμύρνη κ' ἔβγαλε δυὸ ντενεκέδες μάλαμα στὸ Γιαλὶ καὶ τό (ἔ)χωσε. Ἐφοῦ λοιπὸ τό (ἔ)χωσε ἤβρε ἔνα βαρκάρη

1. Θάπτουν.

2. Τὸν ξύρισε.

Νισύριο και τοῦ λέει : Πᾶμε στό Γιαλί, νά βγάλομε τοὺς δυὸ ντενεκέδες μάλαμα πού 'χω χωσμένους κι ἄμα τὶς φέρομεν θά σοῦ δώκω και σένα δυὸλ-λίρες, τρεῖς λίρες.

Ἐκεῖνος ὁ βαρκάρης πάει μὲ τὰ κουπιὰ και βγάλων τοὺς ντενεκέδες τὸ μάλαμα και τοὺς βάλλον μὲς τῆ βάρκα. Οἱ δυὸ γεμάτοι κι ἕνας ἔφκαιρος πού τὸν ἐπῆρεμ - μαζί του ἂν τοῦ χρειαστεῖ και τὸν εἶχε κι ἐκάθετο πάνω ὁ βαρκάρης κ' ἐτράβα τὰ κουπιὰ. Λοιπὸ στό δρόμο ἔπιασε φουρτούνα μεγάλη. Νὰ μὴν τὰ πολυλέομεν, ἡ βάρκα βουλιάζει. Ἀλλὰ αὐτὸς ἐκεῖ στό χροῖμα, βαστᾷ τοὺς ντενεκέδες και τοὺς δυὸ τοὺς γεμάτους στά χέρια του μήπως ἡ βάρκα ξεβουλιάσει. Ἀλλ' ὁ βαρκάρης ὁ κακόμοιρος ἄρπαξε τὸν ἔφκαιρογ-και γάτζωσε πάνω του και κλωτσοῦσε τὰ πόδια του νὰ πάει γιαλό. Τοῦ λέει ὁ πλούσιος :

— Δῶσε μου τὸν ἔφκαιρο νὰ σοῦ δώκω τοὺς δυὸ γεμάτους. Τοῦ λέει :

— Αὐτὸς εἶσαι ! Πάρ 'τους και κόφτε κ' ἐγὼ θά πάρω τὸν ἔφκαιρο νὰ σώσω τὸ τομάρι μου.

Λοιπὸ εἶχαν καμνιὰ ἀξία οἱ λίρες ; Ἐκεῖνος ὁ ντενεκέδες ἔσωσεν τὸν ἄθροπο, τῆ ζωὴ του, οἱ δυὸ ντενεκέδες μάλαμα, οἱ λίρες, ἦτο σὲ θέση νὰ βοηθήσουν στόγ-κίντωνον ;

Λοιπὸ αὐτὸ μᾶς δεικνύει ὅτι (δ)ἐμ-περοῦν τὰ μαῖδιὰ¹ στόθ - θάνατο. Ἐκεῖνος εἶναι κληρονόμος τῆς φτώχειας και τοῦ πλούτου.

9

Μιάφ - φορὰ οἱ ποντικοὶ ἐπῆραγ-κι ἦβραν τὸγ - γάτθη τὸμ-πρόεδρο και τοῦ λέουσι :

— (Δ)ἐν εἶναι ἁμαρτία μέσα σὲ μιὰν ἀποθήκη νὰ γιουργέρετε νὰ μᾶς τρῶτε ἀφοῦ 'χει τυριά, ἀφοῦ 'χει φαγιὰ τρῶτε τα, ἐμεῖς θά κάνομεν τὶς τρύπες, οἱ ποντικοί, νὰ σᾶς διευκολύνουν νὰ μπαίνετε μέσα και νὰ τρώετε. (Δ)ἐν εἶναι ἁμαρτία νὰ τρώει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ;

Σύμβαση ὑπογράφουν ὁ πρόεδρος ὁ γάττης μὲ τοὺς ποντικούς. Ἐκεῖνος ὁ ἐπῆραγ - χαμπάρι ὅτι ἐπῆ(γ)αν οἱ ποντικοὶ μέσα στὴν ἀποθήκη, τραβᾷ τὰ ἐμπόρια, τὰ παίρνει ἄλλοῦ. Οἱ ποντικοὶ κι οἱ γάττες μέσα στὴν ἀποθήκη (δ)ἐν εἶχε τίποτε νὰ φᾶσι. Πᾶν(ε) νὰ 'βγουν οἱ ποντικοὶ ἀπὸ τὶς τρύπες ὄξω, γιουργιέρον οἱ γάττες και τοὺς τρῶν. Τρέχουν οἱ ποντικοὶ και πᾶσιν στόμ-πρόεδρο τῶν γατθῶν.

1. Χρήματα.

- Κύριε πρόεδρε, ἡ σύμβαση ;
 — Ἡ σύμβαση, τοὺς λέει, βαστᾶ, ἀλλ' ἐνίκησεν ἡ ὄσφρυση.
 Ἡ ὄσφρυση τῶν γατῶν ἦτο πιὸ μεγάλη ἀπὸ τῆ σύμβαση ποὺ μουντᾶ-
 ραν καὶ φᾶαν τοὺς ποντικούς.

10

Νὰ μὴ φέρομεν μονάχα ὑπέφτνη τῆ γεναίκα, ὑπέφτνος εἶναι κι ὁ ἄντρας. Δηλαδή ὅταν βλαφετῆ¹ μιὰ γεναίκα νὰ μὴν τῆφ - φέρομεν μόνον αὐτὴ ὑπέφτνη κι ὅτι ἦταν ἀνήθικη καὶ ὁ ἄλλος φταίει. Γι' αὐτὸ μπορῶ νὰ πῶ ἓνα παράδειγμα ἐκείνου τοῦ καιροῦ.

Ἐκεῖνον τὸν-καιρὸ οἱ ἄθροποι ἀπὸ τῆ Νίσυρο ἐλείπασιν. Οἱ Νισύριοι ἐδουλέβγασιν-κι ἀφήναν τὶς γεναῖκες τους, ἐλωνέβγασιν, ἐθερίζασιν-καὶ φεύγασιν στὴν ξενιτιά.

Κάποιος Νισύριος, ἔξυπνο παιδί οἰκογένειας, τῆς εἶπε τῆς γεναίκας του :
 — Ἐὰν ἐγὼ στὰ τρία χρόνια (δ)ὲν ἔρωτῶ στὴ Νίσυρο καὶ θέλεις ἄντρα, νὰ πᾶς. Νὰ πάεις νὰ βρεῖς ἓναν ἄντρα νὰ σοῦ κάμει τῆδ - δουλειά σου. Ἄλλὰ ἀφοῦ θὰ πάεις κάτω στὴν Ταῦλα τοῦ Γιαλοῦ² κι ἐκεῖ πη(γ)αίνουν καὶ κατοροῦν ξενικοί. Ἄμα (ι)δεῖς ἓναν ἄντρα καὶ κρύβγεται νὰ ρίξει τὸ ννερόν του ἀπὸ ἐντροπή, αὐτὸν νὰ καλέσεις νὰ σοῦ κάμει τὴν ἐπιθυμία σου. Μὴν τυχὸν καὶ δεῖς ἓνα νὰ κατορᾶ στὸ δρόμο καὶ πάεις καὶ τὸν-καλέσεις, ἀλίμονόν σου.

— Βρὲ ἄντρα, (δ)ὲμ - μὲ ξέρεις ἐμένα ποιά εἶμαι ;

— Βρὲ γεναίκα αὐτὸ εἶναι ἓνα παράδειγμα.

Εἶδες λοιπὸ μετὰ τρία χρόνια ποὺ ἔλειπεν ὁ ἄντρας ἡ γεναίκα ἦρτε σὲ δυσκολίες. Καὶ πῆεν ποὺ τῆς εἶπεν ὁ ἄντρας τῆς. Ὡρεῖ ἓνα ποὺ κατορᾶ καὶ πάει κάτω, ἡ γεναίκα (δ)ὲν τοῦ ἔπε τίποτι. Ὡρεῖ πιὸ χειρότερο. Μετὰ ἐκεῖ λοιπὸ Ὡρεῖ ἓνα— καλοντυμένον ἄθροπο ξένο μέσ' τ' ἄσπρα ντυμένος, καλοκαίρι καὶ κιντύνεβγε μιὰν ὥρα νὰ δείξει ννερό του ἀπὸ ντροπή. Κατεβαίνει κάτω καὶ τοῦ λέει :

— Καλημέρα !

— Κυρία, καλημέρα σας !

— Ἐρχεσαι νὰ μοῦ κάμεις ἓνα γράμμα νὰ τὸ στείλω στὴμ-Πόλη ποὺ ἔμαι ἀγράμματη ;

— Ἐφκαρίστως μαντᾶμ, τῆς λέει.

1. Μείνει ἔγκυος.

2. Παραθαλάσσια τοποθεσία, παλιὸ λιμάνι τοῦ Μαντρακιοῦ.

Πᾶν στὸ σπῆτι. Αὐτὴ εἶχε στρωμένο τὸ τραπέζι, χοιρινά, κρασί. Τοῦ λέει:
— Φάε. Τρώει ὁ ἄθροπος, πίνει καὶ κρασί. Ἄμμά φαι τῆς λέει: Νὰ σοῦ κάμω τὸ γράμμα. Λέει:

— Ὅχι, νὰ πᾶμε στήγ-κάμαρα. Τῆς λέει ὁ κύριος :

— (Δ)έμ - μπορῶ, ἔπρεπε νὰ μοῦ τὸ πεῖς, πρὶν νὰ φάω τοῦ ἀντρός σου τὸ φαῖ. Τώρα, τῆς λέει, θέλω νὰ τὸ τιμήσω. Ἄντιο μαντάμ.

— Στὸ καλό. Καὶ λέει αὐτὴ :

— Γιὰ μιὰ φαγιά πού φαιν αὐτὸς θέλει νὰ τιμήσει τοῦ ἀντρός μου τὸ φαῖ ! Ἐγὼ πού τὸ τρώω τρία χρόνια (δ)έμ-πρέπει νὰ τὸ τιμήσω ; Ἄφησμε διά(β)ολε καὶ σατανᾶ νὰ ζῶ ὅπως ἔξουμ-πρῶτα.

11

Πολεμᾶ νὰ βγάλει ὁ ἕνας τ' ἄλλουνοῦ τὸ μ-μάτι

Μιάφ - φορὰ ἐπῆεν ὁ Δήμαρχος εἰς τὴρ - Ρόδο γιὰ νὰ πάρει κάτι νὰ φέρει γιὰ τὰ σκολεῖα, γιὰ τὶς ἐκκλησίες, κι ἤβρεν δυσκολίες ἀπὸ τὸβ - Βαλῆ τὸν Τοῦρκο καὶ τοῦ λέει :

— Ξέρεις, Βαλῆ¹ μου, τί εἶναι τὸ νησί μου; Οἱ πιὸ καλοὶ ἄθροποι εἶναι οἱ Νισύριοι κ' ἐσὺ μοῦ φέρεις δυσκολίες ;

— Μπά, στείλε μου, τοῦ λέει, δυὸ νὰ τοὺς δῶ κ' ἐγώ.

Ἔρχεται ὁ Δήμαρχος εἰς τὴν Νίσυρο καὶ τοῦ στέλλει δυὸ τοὺς πιὸ καλοὺς καὶ τῶλ - λέει :

— Θεωρεῖτε πᾶτε γιὰ προπαγάντα. Πᾶσιν, τρῶμ-πίνουν στήρ-Ρόδο, στόμ-μπαξὲ τοὺς λέει ὁ Βαλῆς :

— Εἶστε πολὺ καλοὶ, νὰ πᾶτε καὶ στήγ-Κωνσταντινούπολη νὰ σᾶς (ἰ)δεῖ ὁ πιὸ μεγάλος. Καὶ πᾶνε ἔκει τρῶγ-καὶ πίνουν ἕναμ-μῆνα καὶ καλεῖ ὁ Βαλῆς τὸν ἕνα :

— Ἐλα ἔδῶ, ἔ,τι μοῦ γυρέφεις τὰ διπλὰ θὰ δώκω στὸφ - φίλο σου γιὰ νὰ καμαρώσεις. Ἄμ - μοῦ γυρέφεις χίλιες λίρες θὰ δώκω κ' ἐκεινοῦ δυὸ χιλιάδες πού στε καλοὶ ἄθροποι. Καὶ καλεῖ καὶ εἶπεγ-καὶ τοῦ ἄλλουνοῦ τὰ ἴδια λόγια.

Ἄμμα φύ(γ)ασι ἐσκέφτησαν κι οἱ δυὸ. Λέει :

— Νὰ πῶ ἐγὼ χίλιες λίρες νὰ δώκει τᾶλλουνοῦ δυὸ χιλιάδες ;

Ἐ ! λωλλὸς εἶναι ; Τί ἐσκέφτησαν :

Πάει καὶ τοῦ λέει ὁ ἕνας :

— Βγάλε μου τὸ ἕναμ-μον μμάτι. Λέει ὁ Βαλῆς:

— Γιάντα ;

— Νὰ βγάλεις τ' ἄλλουνοῦ τὰ δυὸ.

1. Διοικητῆς Τοῦρκος τῶν νησιῶν.

Ἐκείνη τὴν ἡμέραν ὁ Δῆμος τῆς Νισύρου ἦρτεν σὲ μεγάλη δυσκολία καὶ σὲ μεγάλη ἀπελπισία.

Ἦρταν τρεῖς κλέφτες ἀπὸ τῆμ-Μέση Ἀνατολὴ εἰς τὴν Νίσυρον, οἱ ὁποῖοι αὐτοὶ ἐληστέβγα. Γι' αὐτὸ ἔκαμαν οἱ ἀρχαῖοι Νισύριοι τὰ ἀρχαῖα Κάστρα¹, τὰ Κυκλώπεια, γιὰ νὰ σώσουν τὶς περιουσίες τους, (δ)ὲν εἶναι πολιτικὴ, (δ)ὲν τὰ κάμαν ὡς ἔργον πολεμικόν. Τὰ ἔκαμαν οἱ Νισύριοι γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ σώσουν τὶς περιουσίες τους. Ἐπειδὴ ἡ Νίσυρος ἦτονε τὸ μεγαλύτερον ἐμπόριον μέσω Ἀλεξάντρας. Οἱ πλούσιοι Νισύριοι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀπεφάσισαν νὰ κάμουν τὰ Κυκλώπεια τείχη αὐτὰ γιὰ νὰ σώσουν τὶς περιουσίες τους. Ἀκόμα μέχρι τώρα πού σκάβουν βρῖσκουν παλιὰ χρήματα.

Ἦρταν λοιπὸν τρεῖς κλέφτες ἀπὸ τῆμ-Μέση Ἀνατολὴ καὶ παραδί(δ)ουν τοῦ Δημάρχου τρεῖς ντενεκέδες χρυσό, μάλαμα. Καὶ κάμουν ἓνα χαρτί: Ἐὰν δὲν ἔρτουμε κ' οἱ τρεῖς, τὸ χρῆμα νὰ μὴν τὸ παραδώσεις σὲ κα(ν)έαν.

Καὶ παραλαβαίνει ὁ Δήμαρχος τῆς Νισύρου τὸ χρυσὸ τῶν κλεφτῶν. Πῶς τὸν ἐκαταφέραν τὸδ-Δήμαρχο, ἔρχονται οἱ δυὸ, τόγ-καταφέρουμ-μὲ ψεύτικο γράμμα καὶ παίρνουν τὸχ-χρυσὸ καὶ φεύγουν.

Μετὰ δυὸ χρόνια ἔρχεται ὁ ἄλλος, γυρέβγει τὸχ-χρυσὸ τοῦ Δημάρχου, καὶ τοῦ λέει:

—(Δ)ὲν τὸν ἔχω, τὸν ἔδωκα στοὺς ἄλλους δυὸ. Καὶ τοῦ κάμνει ὁ τρίτος ἀγωγὴ καὶ ὁ Δῆμος τῆς Νισύρου ἔχασε. Χάνει, τόφ-φέρανεν ὑπέφτυνο.

Ἐκάλεσεν ἡ Νίσυρος μὲ ἀγωνία καὶ μὲ λαχτάρα ἓναμ-παιδὶ Νισυράκι πού εἶχε τελειώσει εἰς τὴν-Κωνσταντινούπολη δικηγόρος. Ἐβρέθη σ' ἀνάγκη. Ἐρχεται, διαβάζει τὰ πρακτικὰ τοῦ Δήμου, καλεῖ τὸδ-Δήμαρχο καὶ τοῦ λέει:

—Γιὰ νὰ κερδίσομε, ὅ,τι σοῦ πῶ, νὰ πεῖς.

—Τί θὰ πῶ.

—Ὅτι τὸχ-χρυσὸ (δ)ὲν τὸν ἔδωκες, τόχ-ῆεις. Ἄμα πεῖς ὅτι τὸν ἔδωσες, θὰ χάσομε.

—Μὰ τὸν ἔδωκα.

—Ἐσὺ νὰ θεωρεῖς τὴδ-δουλειά σου.

Ὅταν ἐπίησιμ-πού γίνηκεν ἀναβολὴ τοῦ δικαστηρίου εἰς τὴν-Ρόδο στὸδ-Βαλῆ, κ' ἔβριζεν ὁ Βαλῆς τὸδ-Δήμαρχο κ' ὁ Δικαστικὸς τὰ ἴδια. Λέει ὁ Δήμαρχος:

—Γιατὶ μὲ βρίζετε, τόχ-χρυσὸ τὸ ῆω.

—Γιατὶ (δ)ὲν τὸδ-δί(νει)ς; Καὶ σηκώθηκεν ὁ δικηγόρος κ' εἶπεν:

1. Ἀναφέρεται στὸ παλιὸ κάστρο, τὰ Κυκλώπεια τείχη πού ὑπάρχουν κοντὰ στὴν περιοχή Μολύβι στὴ Νίσυρο.

—Τὸ χαρτὶ γράφει νὰ ῥτουν κ' οἱ τρεῖς νὰ τὸμ-παραδώκει ὁ Δήμαρχος τῆς Νισύρου. Κι ὁ Βαλῆς λέει:

—Ἄτιμε βρέ, μοῦ ῥφας τόμ-μάτι.

—Ἄς πάει αὐτὸς τώρα νὰ φέρει καὶ τοὺς δυὸ ἄλλους, γιὰ νὰ παραδώκει ὁ Δήμαρχος τὸχ-χρυσό.

Κ' ἔτσι ἡ Νίσυρος ἐκέρδισεν ἀπὸ τὴν ἐξουπνάδα τοῦ Νισύριου τοῦ δικηγόρου. Ἄλλὰ ποῦ θὰ βροῦμεν πιά τώρα αὐτούς, ἐγ-καιρῶ ἀνάγκης νὰ σώξουν τὴν Νίσυρον; Ἐπεθάνασι.

13

Τὸ κληρονομικό. Τὸ φυσικό.

Μιάφ-φορὰ ἐπέρνα ἕνας ἄθρωπος καὶ λέει ὁ διπλανὸς τ' ἄλλουνοῦ:

—Αὐτὸς εἶναι χουβαρδόπαιδο. Αὐτὸ τὸ παιδί (δ)ἐμ-μνιάζει ἀπὸ τοὺς κληρονόμους ποῦ ῥχασι στὴ γενιά του, αὐτὸς εἶναι νέος, ὠραῖος, φιλότιμος, χουβαρδός. Ἡ μάνα του κι ὁ πατέρας του ἦτο ἄθρωποι ποὺ (δ)ἐν ἐδωκαγ-καμιὰφ-φορὰ ἔνα γρόσι νὰ συγχωρέσουν τίς ψυχές τους. Λέει ἕνας Νισύριος:

—Ἐ, τὸ φυσικό (δ)ἐν χάνεται;

—Τί λές; Σῶπα καλέ, μὴλ-λὲς ἀνοησίες.

—Νὰ σᾶς πῶ, τοὺς λέει αὐτὸς ὁ Νισύριος, ὅτι τὸ φυσικό (δ)ἐν χάνεται.

Μιάφ-φορὰ οἱ Ἴταλοὶ σκοτώσαμ-μιὰμ-πάπια στὸ Γιαλί. Αὐτὴ ἡ πάπια εἶχεν φήκει δυὸ ἄβγά μὲς τῆφ-φωλιά ποὺ τὰ βούριαζε¹. Ἐ! σκοτώνεται ἡ πάπια. Ἦ ἄβγά; Ἡ φύση ἐπρονόησεν. Ἐπῆεν ἕνας κόρακας κι ἐβούριασε τ' ἄβγά. Μόλις τ' ἄβγά ἐβούριασαν, βγῆκαν τὰ πουλλάκια, ἐμαλλιάσαν. Κι ἀ(π)οπάνω ἀπὸ τὴν τρύπα ἐβουτθοῦσα²-στήθ-θάλασσα. Τὸ φυσικό: Τὰ πουλλάκια αὐτὰ (δ)ἐν εἶδαν τῆμ-μάναν τους καὶ τὸμ-πατέραν τους ποὺ βουτθοῦσαν καὶ ἡ κληρονομιά τῆς φύσης ἐβουτθοῦσασι. Αὐτοὶ ποὺ ζοῦσαν καὶ θωροῦσαν τῆμ-μάναν τους καὶ τὸμ-πατέραν τους (δ)ἐθ-θάναι κι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι;

Τὸ φυσικό (δ)ἐχ-χάνεται³.

1. Ἐπῶαζε.

2. Βουτοῦσαν.

3. Ἐδῶ ὁ μῦθος γίνεται παροιμιακός. Μιὰ ἄλλη παροιμία εἶναι: Τὸ φυσικό (δ)ἐχ-χάνεται μὰ ὄμως καὶ πληθαίνει.

Ἐκείνον τὸν-καιρὸν στὴ Νίσυρο (δ)ὲν ὑπῆρχαν Τράπεζες, (δ)ὲν ὑπῆρχεν Ταχυδρομεῖο, (δ)ὲν ὑπῆρχαν συμβολαιογράφοι νὰ κάμουνσι τις λεγόμενες παράφψεις¹. Κι ἀναγκάζονταν καὶ ἐπὶ(γ)αιναν καὶ βρῖσκαν γουμένους στὰ μοναστήρια κ' ἐκάμναν μιὰ διαθήκη γιὰ τὴν οἰκογένειάν τους. Ἐνας πλούσιος Νισύριος ἔκαμε μιὰ παράφψη τὴν ὁποίαν ἐκατέθεσε στοὺς καλόγερους μαζὶ μὲ τὰ λεφτά. Δέκα χιλιάδες λίρες χρυσές. Καὶ γράφει ἡ παράφψη:

—«Ἐμποθανόντα² μου ὅσα θέλουν οἱ καλόγεροι νὰ πάρουν τὰ παιδιὰ μου».

Ἐμποθανόντα² τοῦ Νισύριου, οἱ κληρονόμοι του τὰ δυὸ παιδιὰ του ἐπῆσαν τοὺς καλόγερους, τοὺς ἤβρασαν, τοὺς ὑπεδέχθησαν, τοὺς ἐχαιρετήξασιν-καὶ τοὺς εἶπαν: Ἐμεῖς βαστοῦμεν τὴν-κληρονομίαν τοῦ πατέρα σας. Ὁ πατέρας σας κατέθεσεν δέκα χιλιάδες λίρες χρυσές. Λοιπὸν, γράφει ἡ παράφψη «Ὅσα θέλουν οἱ καλόγεροι νὰ πάρουν τὰ παιδιὰ». Ἐμεῖς θέλομεν 7000 λίρες χρυσές νὰ πάρουμεν, ἐσεῖς θὰ πάρετε τις τρεῖς; Καὶ τὰ παιδιὰ ἐδέχθησαν τὴν-παράφψη τοῦ πατέρα τους κ' ἐπῆρασαν ὅ,τι ἔγραφεν ὁ πατέρας τους.

Ἄλλὰ τὴν-παράφψη αὐτὴ τὴν ἐδιάβασε κάποιος δικηγόρος Νισύριος καὶ εἶπεν λάθος! λάθος. Κ' ἐπῆεν κι ἤβρεν τοὺς κληρονόμους καὶ τοὺς καλόγερους καὶ τοὺς λέει:

—Ἡ παράφψη γράφει: «Ὅσα θέλουν οἱ καλόγεροι νὰ πάρουν τὰ παιδιὰ». Λάθος. Πόσα θέλετε ἐσεῖς νὰ πάρετε; 7.000, αὐτὰ θὰ πάρουν τὰ παιδιὰ. Ἡ παράφψη λέει ὅσα θέλαν οἱ καλόγεροι: 7.000 πὸν θέλετε νὰ πάρετε ἐσεῖς θὰ πάρουν τὰ παιδιὰ καὶ τις 3.000 ἐσεῖς.

15

Ἡ καλὴ Νισυριά

Εἶχεν ἓνα Νισύριο τόσο κακὸν-πὸν (δ)ὲν εἶχεμ-πουθενὰ ταίρι του. Γεραντωνᾶ τὸν ἐλάσει. Ὁ ὁποῖος ἔπρεπε νὰ δέρει τὴν-γενναῖκα του κάθε μέρα καὶ μετὰ νὰ πάει νὰ κοιμηθεῖ. Λοιπὸν ἔρκεται μιὰβ-βραδιὰ καὶ πολεμᾶ νὰ βρεῖ ἀφορμὴ νὰ δέρει τὴν-μανυρογενναῖκα καὶ (δ)ὲμ-μπορεῖ νὰ βρεῖ ἀφορμὴ. Ἡ βράκα του πλυμμένη, τὰ παπούτσια του γιालισμένα. Τί κάμνει: Πολεμᾶ νὰ βάλει, μὲ συγχωρεῖς, τὸν-γάδαρο πίσω κῶλο μέσ' τὴν-μάντρα. Δηλαδὴ νὰ μὴν τὸβ-βάλει μὲ τὴν-

1. Διαθήκας.

2. Ἐμποθανόντας.

μούρη, τὸβ-βάλλει πίσω κῶλο. Ὁ γάδαρος λοιπὸν πίσω κῶλο (δ)ἐμ-πάει καὶ γυ-
ρίζει καὶ θωρεῖ κι αὐτὴ τοῦ λέει ἡ γεναίκα:

—Βρὲ παλιογάδαρε τόσα χρόνια πάεις μὲ τήμ-μούρη, πάαινε καὶ μιὰφ-φο-
ρὰ μὲ τὸγ-κῶλο μέσα. Καὶ πετᾷ τὸ ραβδί καὶ λέει ὁ Γεραντωνᾶς:

—Μωρή! ὀρκίζομαι στοῦ πατέρα μου τὰ κόκχαλα, (δ)ἐσ-σὲ χτυπῶ γιατί
τὸ ξύλο μου πρέπει ἴμένα. Ἡ γεναίκα μου τό (εἰ)πε.

Παρόμοιο: Δ. Λουκάτου, ἔνθ. ἀν. σελ. 277-278: Ἡ κακομοίρα ἡ φω-
τιὰ ἢ ἡ καλόγνωμη γεναίκα. Ἀφήγησις ἀπὸ τῆ Νάξου (Ἀπειράθου) ἀπὸ τῆ
συλλογῆ Διαλεχτῆς Ζευγώλη-Γλέζου: Ὁ μύθος αὐτὸς ὁμοιάζει μόνον μὲ τὴν
καρτερίαν τῆς γυναίκας ποὺ ἀποφεύγει νὰ δώσει ἀφορμὴ στὸν κακὸ ἄντρα της.

16

Ἡ πονηριά τῆς γεναίκας

Ἐνας συμβολαιογράφος ἐκείνον τὸγ-καιρὸ τοῦ (εἰ)παν ὅτι οἱ πιὸ πονηρὲς
γεναῖκες εὐρίσκονται στὴγ-Κωνσταντινούπολη. Ἐπῆεν ἐκεῖ γιὰ νὰ δεῖ τὴγ-
κατάστασι. Καὶ μιὰ ἀπὸ τὶς πονηρὲς τοῦ ἴκαμε τραπέζι. Ἐκεῖ ποὺ ἴτρώασι
φωνάζει τούρκικα: «Βοήθεια, πρὸς τὸ καρακόλι, Βοήθεια!».

Καὶ σποῦν τὶς πόρτες καὶ μπαίνουν μέσα κ' ἀρποῦν τὸσ-συμβολαιογράφο.

Τοὺς λέει ἡ γεναίκα:

—Ποῦ τὸμ-παίρνετε;

—Μὰ σὺ ἴφωναξες βοήθεια.

—Μοῦ ἴκατσε κόκχαλο τοῦ ψαριοῦ κ' ἐφώναξα βοήθεια, ὄχι ὅτι ὁ ἄθροπος
εἶναι κακός.

17

Μιὰφ-φορὰ ἐπῆ(γ)α στὰ Νικιά καὶ μοῦ λέει ὁ Ψῆμαρχος:

—Βρὲ Βασίλη (δ)ἐμ-μοῦ κάμνεις μιὰχ-χάρη. Λέω: Τί;

—Ἐχει μιὰ δασκάλα ἡ ὁποία ἐτελείωσε τὸ σκολεῖον της κ' ἡ καὶμμένη (δ)ἐμ-
μπορεῖ νὰ ἴβρει μέσον νὰ πάει στὸ Μαντράκι.

Δὲν ἦτο ἀκόμα ὁ δρόμος νὰ γενεῖ γιὰ τὰ Νικιά. Ἐπρεπε νὰ ἴβρει ἓνα γά-
δαρο νὰ βάλει τὰ ροῦχα της πάνω ἢ κόρη. Ἀλλὰ τὸγ-γάδαρο ποὺ θὰ τὸμ-πάει
κάτω στὸ Μαντράκι, ποῖος θὰ τὸν φέρει πάνω; Τοῦ λέω:

—²Εγὼ θὰ τὴ συνοδέψω τὴν-κοπέλλα. Ἐπῆρα τὸμ-μπόγο της. Τότες ἐκεῖνα τὰ χρόνια (δ)ὲν εἶχε μπαουλα οὔτε τζάντες. Παίρωνωλ-λοιπὸ τὸμ-μπόγο της, τὸβ-βάλλω στὸν νῶμομ-μου, κ' ἡ δασκαλίτσα τθυμοῦμαι ποὺ σήκωσεν ἕναν ντουρβᾶ στὸν νῶμον της. Καὶ πᾶμεν. Κατεβαίνομε κάτω ἀπὸ τὴν-Καελλιὰν¹ καὶ μοῦ λέει ἡ δεσποινίδα (Αὐτὸ ἦτο χρόνια 1926):

—Θέλω νὰ δῶ τὸ Ἑφαιστείο. Τῆς λέω ἐγώ:

—²Εφκαρίστως δεσποινίς, καὶ τὴμ-παίρω κάτω ἀπὸ τὴν-Καελλιὰ, ἐπήγαμε στὸ Ραμμὸ² κ' εἶδε τὸ Ἑφαιστείο. Ἡ καῦμένη ἐδίψασε. Τραβῶ γὼ μ' ἕνα νερο-κολόκυθο ποῦ χα στημ-μέση μου κ' ἐπλύθηκε ἡ κοπέλλα κ' ἐπλυνεγ-καὶ τὰ χέρια της. Ἐκεῖλ-λοιπὸ ἦρταν δυὸ πουλάκια κοντά, πουλάκια μικρά, κ' ἐκονή(γ)αεν τὸ ἕναν τ' ἄλλο, κ' ἐπφῆδα τὸ ἕναν τ' ἄλλο. Μοῦ λέει ἡ κοπέλλα:

—Τί κάμνον τὰ πτηνά: Τῆς λέω:

—Κυρία βατεύονται, εἶναι ἡ ἐποχὴ τέτοια. Μοῦ λέει:

—Τί κάμνει ἡ φύση!

—Ναί, τῆς λέω, ἡ φύση. Ἐσήκωσα πάλι τὸμ-μπόγο της καὶ αὐτὴ ἡ κοπέλλα ἀπίσω κ' ἤβγαμεμ-πάνω στὴν-Κυλίντρα³. Ἐκοπίασε ἡ κοπέλλα ἀπὸ κεῖ. Ἀτέστε ἤρταμε λοιπὸ καὶ νταμώνομε ἕνα μαντρί⁴. Πάει ἕνας τρά(γ)ος μπροστὰ στὴν-κατσίκα. Μπροῦ! Μπροῦ! Μοῦ λέει:

—Παιδί, τί κάμνον τὰ ζῶα; Καὶ λέω:

—Κυρία βατεύονται, εἶναι ἐποχὴ ποὺ βατεύονται. Μοῦ λέει:

—Τί κάμνει ἡ φύση!

—Ἡ φύση, ναί. Ἐρχοῦμαστε παρακάτω. Ἐνα κουπάδι γαδάροι πφηδοῦν κάτι γαδάρες κ' ἐγκανίζαν⁵. Ἄγκ! Ἄγκ!

—Μοῦ λέει: Παιδί τί κάμνον τὰ ζῶα; Λέω:

—Κυρία, μὲ τὴμ-μυρουδιά βατεύονται.

—Ἐσὸ παιδί μου, μοῦ λέει, εἶσαι συναχωμένος; Λέω: Ἐκατάλαβα!

1. Τοποθεσία μεταξὺ τοῦ χωρίου Νικιά καὶ τοῦ Ἑφαιστείου.

2. Τοποθεσία κοντὰ στὴν περιοχὴ τοῦ Ἑφαιστείου.

3. Ἀνηφορικὴ τοποθεσία ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Λακοῦ, ὅπου τὸ Ἑφαιστείο πρὸς τὸν ἀγροτικὸ δρόμο πρὸς τὸ Μαντράκι.

4. Ἐδῶ ἔχει τὴν ἔννοια: κοπάδι.

5. Ἐφώναζαν οἱ γαϊδάροι, γκαρίζαν: νισυριακὰ γκαρίζουν.

18

Μόλις ἐλευτερώθημεγ-κάποιος κτηνίατρος ἦρτε στὰ Λουτρά κ' ἔκαμνε μπάνια καὶ μὲ ἐγνώρισε. Μοῦ λέει:

—Βρὲ Βασίλη, θέλω νὰ μοῦ κάμεις μιὰ χάρη. Τοῦ λέω: Τί;

—Θέλω νὰ μ' ὀδηγήσεις νὰ βρῶ τρεῖς τσουπάνιδες πού 'χουν ζῶα ἄρρωστα γιὰ νὰ πάω νὰ τὰ δῶ. Λέω:

—Ἐφκαρίστως. Καὶ μόλις ἦρταμεν ἐμπρὸς κι ἦτον ἡ Δημαρχία ἀνοιχτὴ κ' ἐκάμναν τὸ συμβούλιο. Τοῦ λέω:

—Ἐδῶ πάνω βρίσκονται καὶ τὰ ζῶα καὶ οἱ ἀθρῶποι. Καὶ μόλις ἦβγεν ὁ κτηνίατρος πάνω ἐστάθηκε. Τοῦ λένε:

—Τί θέλετε γιατρέ; Λέει:

—Συγγνώμη, δὲφ-φταίω. 'Γὼ εἶπα τοῦ Βασίλη ποδν' τὰ ζῶα τ' ἄρρωστα νὰ πάω νὰ τὰ δῶ καὶ μοῦ 'πεν ἐδῶ πάνω τὰ 'χουσι.

"Ἀξαφνα σημαίνουν καμπάνες νὰ μὲ δικάσουν. "Ἐκτακτη συνεδρίαση καὶ ἦτο σύμβουλοι οἱ δυὸ Κορωνιοί: ὁ Κορωνιὸς ὁ Γιάννης καὶ ὁ ἄλλος ὁ Κορωναιὸς ὁ Ρουσσέτθος, οἱ ὁποῖοι εἶπαν τοῦ Δημάρχου νὰ μὴ μοῦ κάμει τίποτι διότι πολλές φορὲς τὸγ-καλοῦμε τὸβ-Βασίλη γιὰ νὰ μᾶς κάμει σάτυρα νὰ γελάσουμε καὶ αὐτὴ τήφ-φορὰ συγχῶρα του διότι ἐμεῖς ἐγελάσαμε.

19

Μιάφ-φορὰ μοῦ λέει ἓνας Νισύριος:

—Βρὲ Βασίλη, αὐτοὶ ποδὸν 'χάσαν ἀπὸ τὴδ-Δημαρχία στὶς ἐκλογὲς τὸ πιάσαν γερά. Γιατί; "Ἐχασεν, ἔχασεν. Τὸγ- καιρὸμ-ποδὸν 'κερδίζασιν ἔλεέν τους κανένας τίποτα; Τώρα ποδὸν ἐχάσασιν-γιατὶ νὰ κάμουν ἔτσι; Τοῦ λέω:

—Τὸγ-καιρὸ ποδὸν μᾶς ἀποκόφανε οἱ μανάδες μας εἴμαστε μικροὶ καὶ (δ)ἐν τὸ πῆραμε χαμπάρι. 'Ἀλλὰ ἄμα σὲ ἀποκόφουμ-μεγάλο, γέρο πιά ἀπὸ τὸ γάλα τῆς Δημαρχίας δὲμ-μπορεῖς νὰ τὸ ξεχάσεις. Εἶσαι δυστυχιμένος!

20

Μοῦ λέει μιὰφ-φορὰ ἓνας:

—Βασίλη, δεκαοχτοῦρες ἔχει στὴ Νίσυρο; Τοῦ λέω:

—Ποσό, ποσό. Λέει ἓνας Νισύριος:

—Μὴν τοῦ ῥοῦτε, (δ)ὲν ἔχει καμιά.

—Κύριε, ἔχει! ῥΑμα σοῦ λέω ἐγὼ ὅτι ἔχει, ἔχει ἀλλὰ (δ)ὲφ-φωνάζουσιν ὅπως στήγ-Κῶ: δεκαοχτώ-δεκαοχτώ. Στὴ Νίσυρο φωνάζουν: Δήμαρχος-Δήμαρχος.

21

Κάποτε εἶπασιν ἐνοῦς μεγάλου νοικοκύρη Νισύριου στὴ Νίσυρο νὰ (ἔ)μπει δῆμαρχος καὶ εἶπεν:

-(Δ)ὲν ἐμπαίνω Δῆμαρχος.

-Γιατί;

—Θὰ σᾶς πῶ μιὰν ἱστορία. Τοῦ λένε, πές τη.

—Κάποτε μιὰ ἀλεπούδ ἀπὸ τὴγ-Καρδάμαινα¹ ἤμπεμ-μέσα σ' ἓνα καῖκι καὶ γιὰ κακὴν τῆς τύχη ἦρτε στὴν Ταύλα τοῦ Γιαλοῦ. ῥΗ ἀλεπούδ βγαίνει ὄξω. Πρῶτη φορὰ πού ῥβγεσ-στὴ Νίσυρο ἤβρεμ μιὰγ-κρεμάρα² καὶ μπαίνει μέσα. Δίπλα στήγ-κρεμάρα εἶχεν ἓνα παραθαλάσσιο πού ῥπετοῦσαν οἱ Νισυριῆς τὰ σκουπίδια τους καὶ κάποιος κόρακας ἤξερε τὸ παραθαλάσσιο κ' ἐπάαινε κ' ἔτρωε τὰ ψόφια. Μόλις ἐχάραξε κ' ἐκατέβη ὁ κόρακας κάτω εἶδεν τὴν ἀλεπούδ πού ῥχεν ἀπ' ἀκουστά.

Λέει:

—ῥΑλλος ἐμπρόκαμε³. Λέει ἡ ἀλεπούδ:

—Κατέβα βρὲ κόρακα κάτω καὶ φάε. ῥΕγὼ (δ)ὲν εἶμαι γιὰ τὰ ψόφια. ῥΕγὼ ῥμαι γιὰ ζωντανά.

Λοιπὸγ-κ' ἐγὼ Δῆμαρχος τῆς Νισύρου (δ)ὲν εἶμαι γιὰ τοὺς ποθαμένους. ῥΕγὼ ῥμαι γιὰ τοὺς ζωντανούς.

22

Καμιάφ-φορὰ μοῦ λέονν μερικοὶ Νισύριοι:

—Γιατί βρὲ Βασίλη φεύγεις ἀπὸ τὴμ-παρέα μας, (δ)ὲν σοῦ κάμνομεν; Τῶλλέω:

ῥΑκοῦστε, θὰ σᾶς πῶ: ῥΕὰμ-πετάξεις μέσ' τὴ θάλασσα μιὰγ-κάσσα λουγκού-

1. Χωριὸ τῆς Κῶ ἀπέναντι ἀπὸ τὴ Νίσυρο.

2. Σπηλιά.

3. ῥΕπρόφθασε, προηγῆθηκε.

μα, μιὰγ-κάσσα καραμέλλες, γαλακτομπούρεκα, ἢ σμόναιρα¹ ἀπὸ τὴν τρύπα (δ)ἐν ἐβγαίνει ἀπὸ τὸ θαλάμι. "Ἄμα τῆς πετάξεις μιὰγ-κεφάλη βρωμισμένη καλουμέρι ἀπὸ τὸ θαλάμι της λυσκιασμένη γιατί τὸ ἔ(ν)στι(κ)τό της ζητᾶ τῆβ-βρωμά. Ἐγὼ ὁ Βασίλης (δ)ἐμ-μ' ἀρέσουν οἱ κεφάλες οἱ βρωμεσμένες, μ' ἀρέσουν ἄθρῶποι νὰ μιλοῦν καὶ νὰ φκαριστοῦν τὸν ἄλλογ-καὶ κουβέντες ποὺ ἡ κοι-ωνία νὰ τίς παραδέχεται. Τὸ ἔ(ν)στι(κ)τόμ-μου ἐμένα (δ)ἐν εἶν' σμόναιρα, εἶ-μαι ἄθρῶπος καὶ θέλω νὰ ζῶ μὲ ἄθρῶπους.

23

Ὁ Νισύριος

Μιὰφ-φορὰ στὸ καφενεῖο εἶχαν νὰ κάμουσιγ-γιαῖ ἕναν Ἀμερικάνο² ποὺ (δ)ἐμ-πίνει ὁ ἄθρῶπος. Ἦρτεν ἀκόμα (δ)ἐν ἦρτεν. Κατόπιν ᾠφῆκαν αὐτόγ-κ' ἐπιάσαν ἔναμ-ποὺ γλεντᾶ, ποὺ ξοδέβγει καὶ πετᾶ τὰ χρήματά του. Λέουμ-μου:

—Ἐσὺ βρὲ Βασίλη τί λείεις;

—Τί λέω ἐγώ; Νὰ σᾶς πῶ ἐγὼ τί θέλετε νὰ πῆτε καὶ ποιοὶ εἶστε.

—Μιὰφ-φορὰ μοῦ λείει ὁ πατέρας μου ὁ Βεζύρης: Κακόμοιρε Βασίλη (δ)ἐν ἔχομεν ἔναγ-γάδαρο καὶ κουτσαίνει νὰ πᾶμε στὰ Νίκια νὰ τὸμ-πουλήσουμε. Πᾶμε;

Στὸδ-δρόμομ-ποὺ πααίνομεν ἔκατσα ἐγὼ πάνω κι ὁ μαυροπατέρας ἔρκε-το ἀοπίσω. Νταμώνομεν ἐδῶ στήχ-χαρουπιὰ τοῦ Κώτη τῆγ-Καλὴ τοῦ Μαου-λη καὶ μοῦ λείει:

—Ἄ ἔτσι, (δ)ἐν ἐντρέπεται νὰ ᾠσαι πάνω στὸγ-γάδαρο καὶ νὰ σαλέβγει³ ὁ γέρος; Λέει μου ὁ πατέρας μου:

—Κατέβα κάτω Βασίλη νὰ ᾠνεβῶ κ' ἐγὼ πάνω. ᾠνεβαίνει ὁ πατέρας μου πάνω, πᾶμεμ-πᾶμεν, νταμώνομεν τὸν Ἀντώνη τοῦ Γεωργάκη.

—Βρὲ Μιχάλη, νὰ ᾠσαι τώρα ᾠν πάνω στὸγ-γάδαρο καὶ νὰ σαλέβγει ὁ Βασίλης ὁ μικρός; Λέει μου:

—Γιέ μου νὰ ᾠβγομεγ⁴-καὶ οἱ δυὸ πάνω νὰ γλυτώσομεν. ᾠνεβαίνομεν ὁ πατέ-ρας μου κ' ἐγὼ πάνω στὸγ-γάδαρο. Πᾶμε, πᾶμε νταμώνομεν τὸν Ἀντώνη τοῦ ᾠΟρσάρη.

1. Μύραινα, σμέρνα.

2. Ἐτσι ὀνομάζουσι στὴ Νίσυρο ἐκείνους ποὺ γύρισαν ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ ὅπου δούλεψαν καὶ ἀπόκτησαν χρήματα.

3. Περπατᾶ, νὰ πηγαίνει μὲ τὰ πόδια.

4. Νὰ ἀνεβοῦμε.

-Βρέ, λέει, θὰ τσακατέψετε¹ τὸν-γάδαρο κ' οἱ δυὸ πάνω. Λέει ὁ πατέρας μου:

-Νὰ σοῦ πῶ ἔναμ-πράμα Βασίλη, νὰ κατεβουῦμεν νὰ πααίνει ὁ γάδαρος ἀμπὰ γλωτώσουμε. Φήνομεν τὸν-γάδαρο καὶ πάει ἔφκαιρος καὶ πᾶμεγ-καὶ πᾶμεγ-καὶ νταμώνομεν τὸμ-Παντελῆ τοῦ Βουτσᾶ.

-Βρὲ πάει ὁ γάδαρος ἔφκαιρος καὶ σαλέβγετε σεῖς; Λέει ὁ πατέρας μου:

-Βασίλη νὰ ῥήσωμεν τὸν-γάδαρο νὰ χαθεῖ νὰ γλωτώσουμεν.

-Λέω τώρα ἐγώ: Οὔτε ὁ γάδαρος εἶχε δίκιο οὔτε ὁ Βασίλης τοῦ Βεζύρη οὔτε ὁ Μιχάλης τοῦ Βεζύρη. Νὰ αὐτὸς εἶναι ὁ Νισύριος!

24

Ἡ πολιτικὴ ἢ Νισύρικη

Μιάφ-φορὰ μοῦ λέει ἡ μάνα μου:

-Βασίλη νὰ πᾶμε γιέ μου στὴν Ἁγιά Μαρίνα² νὰ μα(ζ)έψουμε ἐληές. Καὶ πε(γ)αίνομεν. Στὸ δρόμο νταμώσαμεν τὴν Εὐτυχία τοῦ Μπογιατζῆ τῆμ-μάνα.

-Καλὴ ἡμέρα σας, λέει τῆς μάνας μου. Τί χαμπάρια συμπεθεῖρα; Γιατὶ τοῦ Γεωργῆ τοῦ Θεοδωρῆ ἢ ἀδερφή ἐπῆρεν τὸν ἀδερφό της καὶ ἦτο μὲ τὸμ-πατέρα μου πρωταξαέφρια. Τί χαμπάρια, τί γίνεστε, σᾶς λαχταροῦμεν νὰ σᾶς δοῦμεν καὶ (δ)ὲν σᾶς ἐβλέπομεν, ἀλλὰ νὰ ἐδάφτησεν³ ὁ Νίκος μου καὶ βαστῶ τὸ ἄσπρο νὰ σᾶς τὸ δώσω καὶ θῶρει τώρα ἦτο τυχερὸ καὶ σέ ῥβρα. Κι ἀνοί(γει) ἔναμ-μαντήλι ἄσπρο καὶ δί(δει) τῆς μάνας μου ἔνα φράγκο Ἰταλικό. Ὅταν ἡ γεναίκα ἀπόφυ(γ)εν ἀπὸ κοντά μας, ἡ μάνα μου ἄρκεφεγ-κ' ἔλεε:

-Καλοσυγγενεῖς, καλοσυμπεθεῖροι μᾶς ῥγαποῦν. ῥΕγὼ λέω:

-Μάνα, ἦρετεγ-καὶ μένα ἡ ὦρα μου. Τ' ἄσπρο αὐτὸ ξέρεις τί δηλοῖ; Τίς ἐληές ποῦ θὰ μαέψομεν νὰ μῆμ-πᾶμε σ' ἄλλο λιοτρίδι νὰ τίς (ἀ)λέσομε. Εἶχαν λιοτρίδι, κι ἄ(φη)σε αὐτὲς τίς πολιτικὲς στὸν-γιοῦ σου (δ)ὲμ-περοῦν.

-ῥΕσὸ μοῦ λέει τὰ ξέρεις οὔλα.

Λοιπό, ἡ πολιτικὴ ἢ Νισύρικη.

1. Σακατέψετε.

2. Ἄγροτικὴ παραθαλάσσια περιοχὴ.

3. ῥΕβάπτισε.

Ἡ παραμέλεια τοῦ Νισύριου γιὰ δουλειὰ

Μιάφ-φορὰ ἦταν ἓνας Νισύριος πλούσιος, ἐκεῖνα τὰ χρόνια κ' ἡ γεναίκα τοῦ ἐγέννησεγ-κ' ἔκαμεγ-γιό. Πλούσιος, νὰ κάμει γιό ἤθελε κι αὐτός, νὰ ἀποδείξει κάτι εἰς τὴν Νίσυρο. Πάει σ' ἔναμ-μαραγκόγ-καὶ τοῦ λέει:

—Θέλω νὰ μοῦ κάμεις μιὰ σκάφη ἔτσι Κωνσταντινοπολίτικια νὰ βράζω νερὸ νὰ κάμνει τὸ παιδί μπάνιο.

Πρώτη φορὰ πού 'θελεν νὰ κάμει Νισύριος μπάνιο. Τοῦ λέει:

—Τί θέλεις;

—Μιάλ-λίρα χρυσή.

—Πάρ'την. Τοῦ δί(ν)ει μιὰλ-λίρα χρυσή. Περονᾶ ἓνας μίνας, δυὸ μῆνες, τρεῖς μῆνες, αὐτὸς (δ)ἐγ-κάμνει τῆσ-σκάφη. Ἔρχεται τὸ παιδί τριῶν-τεσσάρων χρονῶ, (δ)ἐν ἔκαμε τῆσ-σκάφη. Ὁ ἄθρωπος ἐπαραιμέλησεν. Ἀφηκέν την νὰ στέκεται¹.

Μεγαλώνει τὸ παιδί, παντρεύγεται. Κάμνει κι αὐτὸς γιό. Τοῦ λέει ὁ πατέρας του:

Μῆγ-κάμνεις σκάφη. Ἔστο τυχερόν, τώρα γιὰ τὸν ἄγγονάμ-μον. Ἐχω κάμει μιὰσ-σκάφη παραγγελιά στόμ-μαραγκό, ἐπαραιμελίστη, ἐξεχάστηκε, πῆ(γ)αινε τώρα νὰ τῆ ζητήσεις.

Πάει τὸ παιδί, τοῦ λέει:

—Καλημέρα σας. Λέει του:

—Νὰ χαίρεσαι τὸγ-γιό.

—Ἐφκαριστῶ. Κάποια σκάφη εἶχε κάμει παραγγελιά ὁ πατέρας μου γιὰ μένα καὶ (δ)ἐν τὴν ἔκαμες; Λέει:

—Ναὶ γραμμένη εἶναι, αὐτὴ τὴν ἐβδομάδα θὰ γενεῖ.

Περονᾶ μιὰ ἐβδομάδα, δυὸ, τρεῖς ἐβδομάδες, (δ)ἐγ-κάμνει τῆσ-σκάφη τοῦ ἀθρώπου. Πάει τὸ παιδί θυμωμένο καὶ τοῦ λέει:

—Ἄκουσε, ἐπερίπαιζες τὸμ-πατέραμ-μον, περιπαίζεις τώρα κι ἐμένα. Ντροπή σου!

Τραβᾶ τὸ συρτάρι ὁ μαραγκὸς καὶ τοῦ λέει:

—Ἄκουσε παιδί μου, πάρ' τῆλ-λίρα κ' ἐμεῖς βιαστικὲς δουλειὲς (δ)ἐγ-κάμνομε.

1. Νὰ ἔχει νὰ τὴν παίρνει.

25α

Μιάφ-φορά ἔτσακώθησαν δυὸ Νισυριῆς στὸγ-καβγά καὶ λέει ἡ μιά:
—Μωρὴ ἀγράμματη μὲ τὰ ἴμένα (θ)ὰ τὰ βάλεις; Καὶ τῆς λέει ἡ ἄλλη:
—Γιάντα γραμματισμένη εἶσαι ἴσύ; Λέει:
—Ὁ ἀδερφός μου ἔκαμεσ-στήμ-Πόλη δάσκαλος.

26

Μιάφ-φορὰ μοῦ λέουσι στὴ Νίσυρο κἀτι Νισύριοι:
—Βρὲ Βασίλη, ἐλλάξαμε καὶ τὰ φαγιά (δ)ἐμ-μᾶς ἀρέσουν πιά. Τὰ βασού-
λια, θέλομεν τώρα μπριζόλες, θέλομεν κοτόπουλα. Λέω τους!
—Βρὲ παιδιὰ (ν)ὰ σᾶς πῶ κι ἐγὼ τὰ πάθη μου: Εἶχα ποντικὸ στὸ σπίτι
μου κι ἤξερα πὺ ἄβαλλεν ἡ μάνα μου σύκο στὴ φάκκα καὶ πάαινε ὁ ποντικός.
Βάλλω σύκο, (δ)ἐμ πάει μέσα. Λέει μου μιὰ γειτόνισσα: Βάλε χοιρινό. Βάλλω
χοιρινό, (δ)ἐμ-πάει μέσα ὁ ποντικός στὴφ-φάκκα. Ἔρχεται μιὰν ἡμέραν πάνω
ἡ ἀνεπούλα μου ἡ μικρὴ νὰ μοῦ σκομπήσει τὸ σπίτι καὶ τῆς τὸ (εἶ)πα. Ἄ! μπάρ-
βα, βάλ' του ροκφόρ. Καὶ μόλις τοῦ ἄβαλα ροκφόρ ἤμπαμ-μέσα δυὸ ποντικοί. Ὅχι
τοὺς λέω οἱ ἀθρῶποι, ἀκόμα καὶ οἱ ποντικοὶ πιδ (δ)ἐν τρῶν τὰ παλιὰ φαγιά.

27

Κάποτε ἐπίναμεγ-καὶ ἐγλεντούσαμε. Φαγιά, πορτοκάλια, μπανάνες καὶ
μοῦ λέουν ἡ παρέα μου:

—Φάε, Βασίλη, φάε. Καὶ τοὺς λέω:

—Ὅσον τρῶ πεινῶ. Μοῦ λέουν:

—Γιάντα; Τοὺς λέω ἴγώ:

—Τώρα εἴμαστε πιδ φτωχοὶ ἀπὸ πρῶτα. Μοῦ λέουν:

—Πῶς τὸ ἄκατάλαβες;

—Στάσου, μὴβ-βιάζεσαι. Ἡ Νίσυρος πρὸ χρόνω πολλῶν ἔκαμε τέσσερις
γιατροὺς γαμπρούς. Κάμετε τώρα ἕναγ-γιατρὸ γαμπρό, ἔχετε μαϊδιά; Ὁ Τσα-
τσαρώνης ἐπαντρεύτηκε τοῦ Παντελίδη τὴγ-κόρη, ὁ Τηλιακὸς τοῦ Λαδεροῦ,
ὁ Σακλαρίδης τοῦ Γιάννη τοῦ Κατσομμάτη. Τώρα ὅλα τὰ μαϊδιά νὰ μα(ζ)έ-
ψετε μπορεῖτε νὰ κάμετε ἕναγ-γιατρὸ; Θέλει σπίτι στὴν Ἀθήνα. 1500 φοιτη-

1. Φασόλια.

τές ἔβγαλεν ἡ Νίσυρος ἀπὸ τὴν τάδε στήν τάδε χρονολογία. Βγάλτε τώρα κ' ἐσεῖς μερικούς. Ξεύρεις γιάντα; Τώρα ἡ Νίσυριά θέλει νὰ (ἰ)κανοποιήσῃ τὴν-κόρη της ἀπὸ τουρισμό, ἀπὸ στολίδια, ἀπὸ ράδια καὶ τηλεβίζια καὶ τὸν-γιὸν της τόφ-(α)φήνει στάσιμο.

28

Στήν-Κωνσταντινούπολη ἐπῆγ-κι ἐπῆρεν ἓνας ψάρια ἀλλὰ (δ)ὲν τὰ 'μύριζε ἀπ' τὸ κεφάλι, τὰ 'μύριζε ἀπὸ τὴν-νουρά-καὶ τοῦ λέει ὁ μανάβης:

—Μὰ τὸ ψάρι κύριε τὸ μυρίζουν ἀπὸ τὴν-κεφάλη. Τοῦ λέει:

—'Ἄσ' τὸ κεφάλι, εἶναι βρωμισμένο, ἀλλὰ τώρα θωρῶ ἀπὸ τὴν-νουρὰ του-λάχιστον εἶναι καλό;

Τὸ κεφάλι ἔβρώμησε ἀλλὰ θωρῶ τώρα ἀπὸ τὴν-μέση καὶ κάτω εἶναι καλό; Λοιπὸν θέλει νὰ πεῖ: ὅτι τὰ κεφάλια μας ἐδῶ μερικῶν εἶναι πιὰ ἄχρηστα.

Τώρα περιμένομεν ἀπὸ τὴν-μικρὴ γενεὰ μήπως ἔχομεν καλοὺς.

29

Μιάφ-φορὰ ἐρχόμουν ἀπὸ τὴν Ἁγιάμ-Μαρίνα κι ἔκλαιε ἓνας γάδαρος. Ἐκλαιε, κλαίει, γκανίζει. Πάω κοντά του, τοῦ λέω:

—Τί ἔχεις; Λέει μου:

—Εἶμ' ἄρρωστος.

—Πῶς τὸ κατάλαβες; Λέει:

—Τὸ ἀφεντικόμ-μον (δ)ὲν-καθίζει πιὸ πάνω μου. Τοῦ λέω:

—Βρὲ βλάκα, τ' ἀφεντικό σου ἐπῆρε μηχανάκι, βρὲ μηχανάκι, γι' αὐτὸ πιὸ (δ)ὲθ-θέλει σουμάρι. Λέει μου:

—'Εκφραριστῶ Βασίλη. Ἄλλὰ τὴν-χάρη ποῦ μοῦ 'καμες τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω;

—Δ(ὲ)θ-θέλω τίποτι. Τί νὰ μοῦ δώκεις ἐσύ;

—Νὰ σοῦ κόψω λι(γ)άκι ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν-μαγκάνα μου, νὰ σοῦ δώσω κι ἐσένα μαγκάνα;

30

Ἐτάηζεμ-μιὰ Νισουριὰ τὸ παιδί της καὶ τοῦ ἴλε(γ)ε:

—Παιδί μου, φάε τὸ φαάκι σου νὰ μεγαλώσουν τὰ χεράκια σου, τὰ ποδαράκια σου, νὰ γίνεις μέγανος νὰ πάεις στὸ σκολεῖο. (Δ)ὲν ἐμπόρει τὸ παιδί νὰ φάει. (Δ)ὲν ἔτρωε. Καὶ τῆς λέειλ-λοιπὸ ὁ πατέρας:

—Δῶσε μου ἐμένα τὸ πιάτο, (δ)ὲγ-ξέρεις σύ. Καὶ πιάνει ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ τὸ κοντάλι.

—Φάε γιέ μου νὰ μεγαλώσουν τὰ χεράκια σου, τὰ ποδαράκια σου, καὶ τὸ πουλλάκι σου. Καὶ μόλις ἄκουσε ἡ κυρία τὸ πουλλά, λέει:

—(Δ)ὲν τρώεις, ἄντρα μου, ἐσὺ τὸ ριζόγαλο νὰ κάμω τοῦ παιδιοῦ ἀγιά;

31

Ἐγὼ μικρὸς ἐκεῖνα τὰ χρόνια ἔβαλλα κολώνιες γαλλικέες, κατάλαβες, ἔκαμνα τὸμ-μάγκα, ἤμουν μικρὸς. Πάω σ' ἓνα σπίτιλ-λοιπὸ νὰ γειτονέψω. Μου-ρῶσαν¹ τῆμ-μούρην τους. Πφούφου, πφούφου, ἐβγάλαμ-με. Δ(ὲ)ν ἐμποροῦσαν νὰ γαντέψουν² τῆμ-μύρουδιά, ἐδιώξαμ-με.

Μετὰ περνᾷ ἓνας μήνας, δυὸ μήνες. Μοῦ λέουσι: —³Ω Βασίλη, σὲ χάσαμεμ. Ποῦ ἔσων; Τοὺς λέω: θὰ ἔρθῶ. Μὲ συγχωρεῖτε, ἐπάτησα δυὸ χλωρὲς σκατοῦλες τοῦ χοίρου καὶ πάω λοιπὸ. Μόλις μπαίνω μέσα, μὲ ἔγκαλιάζουν. Καλῶς τὸβ-Βασίλη μας. Ἐφιλοῦσαμεν. Λέω: ἐσεῖς θέλετε αὐτὰ καὶ ὄχι τίς μυρουδιές.

32

Ἢταν εἶμαστε μικροί, ἡ μάνα μας μᾶς ἔλεε:

—Κιχ-ἄκχα! Μῆφ-φάεις αὐτὸ θὰ σὲ πειράξει, θὰ πονέσει ἡ κοιλιὰ σου. Ἐπέθανεν ἡ μάνα σου, ἐσὺ τὸ ἴδιο. Γέρος πιά μ' ἓνα μπαστούνη πᾶς στὸ γιὰτρο καὶ βρίζεις ἓναν ἄθροπο καὶ σοῦ λέει:

—Κιχ-ἄκχα! μὴ φάεις αὐτό. Τὸ ἴδιο κάμνει ὁ γιατρός, αὐτὸ μᾶς λέει. Πολλοὶ ἔπεθάναν ἀπὸ τὸ φαῖ καὶ πολλοὶ ἔπεθάναν ἀπὸ τῆμ-πεῖνα, φέμα εἶναι; Ἐγὼ εἶχα ἔναγ-γείτονα. Τοῦ λέει ὁ γιατρός:

1. Ἐβαλαν μαντήλι νὰ προστατέψουν τῆ μούρη τους, τὸ πρόσωπό τους.

2. Ἀντέξουν.

—Μὴν τρώεις, ἔχεις πίεση. Σφάζουν τὸχ-χοῖρο, πάει ὁ γιατρός, τοῦ μετροῦ τὴμ-πίεση, 26. Ὁ Ἀλεξιάδης ὁ γιατρός τοῦ λέει:

—Ἔχεις 26. Τοῦ λέει αὐτός:

—Γιατρὲ ἀλλὰ ἡ πίεση εἶναι μέχρι 30, ἔχομε τράτος. Τρώει τὸχ-χοῖρο, πάει τέξα. Λοιπὸ ποιὸς ἐφταίει; (Δ) ἐν ἐφταίει αὐτὸς πὸν πέθανε;

Οἱ πολλὲς τώρα στὴ Νίσυρο τὸ βράδν (δ) ἐν τρῶν(ε) ἔναγ-γαλατάκι, ἔναμ-παξιμαδάκι, ἀλλ' ἅμα ἔβροῦφ-φαῖ τὸ κάμνονν νά. Νά ἔναι καὶ δωρεάμ-μάλιστα.

33

Μιάφ-φορὰ ἔσφαξα τὸχ-χοῖρο μου κι ἦταν 150 κιλά. Καὶ 150 κιλά χοῖρο μπορῶ ἐγὼ νὰ τὸφ-φάω; Ἐποῦλησα τὰ 100 καὶ τὰ πενήντα τὰ ἔφηκα. Τὰ 100 πὸν πούλησα τὰ ἔβαλα στὸ Ταχυδρομεῖο¹, τὰ μαϊδιά. Καὶ τὸ βράδν πὸν ἔρτεν ἡ Καλὴ τοῦ Μιασούλη νὰ γειτονέφει λέει τῆς μάνας μου:

—Καλοφα(γ)ομένος ὁ χοῖρος σας. Τί τὸν ἐκάματε; Λέει ἡ μάνα μου:

—Στὸ Ταχυδρομεῖο τὸν ἐβάλαμε.

Αὐτὴ τώρα νομίζει ὅτι τοὺς βάλλουν ζωντανοὺς εἰς τὸ Ταχυδρομεῖο, (ἀ)νοί(γει) κι αὐτὴ τὴν ἀδλήν της καὶ πάει τὸχ-χοῖρον της στὸ Ταχυδρομεῖο καὶ φωνάζει:

—Οὔτσι²! Οὔτσι! Τῆς λένε:

—Ποῦ τοὺς παίρεις; Λέει:

—Στὸ ταχυδρομεῖο νὰ μοῦ τοὺς βάλετε. Τῆς λένε:

—Αωλλάθηκες;

—Ἔ! καλὰ, τοῦ Βασίλη βάλετε τὸχ-χοῖρο καὶ μένα δ(ἐ)μ-μοῦ τὸν βάλλετε;

34

Τὸ 1926 πὸν (δ) ἐν εἶχεν ἀντλία τοῦ ἠλεκτρισμοῦ στὴρ-Ρόδο καὶ στὴγ-Κῶ, τὰ Λουτρὰ τῆς Νισύρου εἶχαν ἀντλία ἠλεκτρικὴ, τὴν ἔφερεν ὁ Κατσομματίδης³. Πρόσεξε ὁ Κατσομματίδης ὁ Μανώλης αὐτὸ πού ἔχεμ-μέσ' τὴ σκέψη του τώρα προσπαθοῦν νὰ τὰ κάμνονν οἱ γεωπόνοι κι ὁ πολιτισμός. Ἐφερε ζῶα στὴμ-Περγούσσα, πῶς τὸ λένε αὐτὸ πὸν κάμνονν τώρα τὰ βώδια, ράτσες, τὸ ἔκαμνονν ὁ

1. Στὸ ταχυδρομικὸ ταμειετῆριο.

2. Λέξη πού μεταχειρίζονται γιὰ νὰ καλοῦν τοὺς χοίρους.

3. Ἐμμανουὴλ Κατσομματίδης, ἀπὸ τοὺς πιδὸ προοδευτικὸς δημάρχους τῆς Νισύρου.

Κατσομματίδης. Ὁ Κατσομματίδης ὁ Μανώλης τὸν-καιρὸ πού 'φερε τὰ σερβίτσια στὰ Λουτρά ἤρτεν ἀπὸ τὴν- Ρόδο ἐπιτροπὴ νὰ δοῦν τὰ σερβίτσια πού 'χαν τὰ Λουτρά τῆς Νισύρου 'καὶ τοῦ Παντελίδη νὰ κάμουν κι αὐτοὶ ξενοδοχεῖα σὰν τὰ δικὰ μας.

Τὸν-καιρὸ-πού 'ρχοντο τουρισμοὶ στοῦ Παντελίδη τὰ Λουτρά καὶ στὸ Μαντράκι (δ) ἐν ἐπάαιεμ-μισὸς τουρισμός, ἕνας ἄθροπος στὴν- Ρόδο. "Ἐρχοντο παπόρια ἀπὸ τὴν Ἀλεξάντρια γραμμὴ στὴ Νίσυρο. Ἡ Νίσυρος ἦτο πρωτοπόρος, αὐτὴ ἔβγαλε τὸν-πολιτισμὸ τοῦ τουρισμοῦ, καὶ σήμερα ἡ Νίσυρος εἶναι ἡ κατηγορουμένη τοῦ τουρισμοῦ.

Ἐν τέλει ἡ Νίσυρος ἔσβησε, διότι ὄλοι οἱ στάσιμοι τῆς δευτέρας τάξης τοῦ 1916¹ παραμένουμε στὴ Νίσυρο. Αὐτοὶ πὸν προηβάστησαν οἱ ἔξυπνοι ἐφύασι. Κ' ἔτσι ἄς περιμένει κι αὐτὴ πότε θὰ προηβαστοῦμε ἐμεῖς γιὰ νὰ προηβαστεῖ κι αὐτή.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ, ΠΛΑΚΕΣ. Ο ΒΑΣΙΛΗΣ ΑΥΤΟΣΑΤΥΡΙΖΕΤΑΙ

35

"Ἐκονα μουραρτέλες, ἔκονα πουρέ, ἔκονα ροκφόρ! "Ἐλεα νησιὰ κάτω στὴν Ἀφρική. (Δ) ἐν ἤξερα πὸς ἦτο φαγιά. Ἀφοῦ πρώτη φορὰ μου τὰ 'κουσα. Μοῦ λέει μιάφ-φορὰ ὁ διευθυντής: ἦτον ἓνα παιδὶ Ἀλέκος Κώνστας στὸ 1926. Μοῦ λέει:

—Μικρέ, 'φέρει τὸν-πουρέ. Τοῦ λέω:

—Ποῦ τό 'χεις; Μοῦ λέει:

—Στήγ-κουζίνα. Πάω 'γὼ στήγ-κουζίνα, θωρῶ πάνω, κάτω, (δ) ἐμ-μπορῶ νὰ καταλάβω τι εἶναι ὁ πουρέ. Πού 'ξερα ἐγὼ πὸς εἶναι πατάτες λειωμένες, νὰ μοῦ πεῖ πατάτες. Θωρῶ πάνω κάτω, (δ) ἐμ-μπορῶ. Μοῦ φωνάζει:

—Θὰ τὸφ-φέρεις τὸν-πουρέ; Τοῦ λέω: Θὰ τὸφ-φέρω. Μοῦ λέει ὁ μά(γ)ειρας:

—Τί θέλει αὐτός; Τοῦ λέω:

—Τὸν-μπουφέ. Τὸν-μπουρό² πού 'χει μέσα τσανάκια, τὰ κατσαρόλια, τοῦ λέω τὸν-μπουρό. Τραβῶ γὼ, τραβᾶ ὁ μά(γ)ειρας, δὲμ-μποροῦμεν νὰ τὸβ-βγάλουμε, βαρὺς. "Ἐρχονται οἱ καμαριέρες, ἔρχονται οὔλες, τραβοῦμε βίρα βίρα, τὸν φέρουμε ἀπ' ὄξω ἀπὸ τὸ γραφεῖον του. Τοῦ λέω:

—Κύριε, τὸφ-φέραμε. Μοῦ λέει:

1. Ἀναφέρεται στὴν προσωπικὴ του περίπτωση.

2. Ὀνομασία στὰ νισυριακὰ τοῦ ἐπιπλου μπουφές.

—¹Άνοιξε τὸ ντουλάπι καὶ βάρτομ¹-μέσα.

—Τὸ ντουλάπι; (Δ) ἐν τὸ χωρεῖ ἢ πόρτα! Ἐχάθημεν ὄλο τὸ καλοκαίρι, ἐπόμηκεν² ἐκεῖ κ' ἔλεαν οἱ πελάτες: τὸμ-πουρέ.

36

Μιάφ-φορὰ ἔφρυνε ὁ διευθυντής ἀπὸ τὰ Λουτρὰ καὶ πῆγε-γιά τὴν Ἀμερικὴ.
³Ἦτο ἀπὸ τοὺς Κατσομμάτιδες ὁ Ἀντώνης. Καὶ τὸ Γενικὸν Συμβούλιον εἶπε:

—Διευθυντὴ νὰ μῆβ-βάλομε. Ὁ Νικόλας ὁ Πολίτης, ὁ πρόεδρος τοῦ Δημο-
τικοῦ Συμβουλίου, εἶπε νὰ μῆ πάρομεδ-διευθυντὴ. Σοῦ λέει ἔχομεν τὸβ-Βασίλη
ποὺ ξεύρει τὴν τροφοδοσία καλά, ὁ μάγειρας θὰ μαιερέβγει, τὸδ-διευθυντὴ τί
νὰ τὸγ-κάμομεγ-καὶ ἅμα θέλουν τίποτι οἱ πελάτες νὰ ρωτοῦν τὸβ-Βασίλη.

Μπαίνω γιὰ κακίμ-μου τύχη κι εἶχεγ-κ' ἔναγ-Γιάννη τοῦ Κουβῆ καφετζῆ ποὺ
ἠελε νὰ μπεῖ αὐτὸς διευθυντής καὶ (δ) ἐν τὸν ἐβάλασι κι ἅμα τὰ ἔκουσεν τὰ ἔρεβ-
βάλει μαζί μου.

Ἔρχεται μιὰ κυρία καὶ γυρέβγει τὸδ-διευθυντὴ καὶ λέει τοῦ Γιάννη τοῦ
Κουβῆ:

—Ποῦ ναι ὁ διευθυντής; Τῆς λέει:

—Κυρία μου, εἶναι ἕνας ἐξόλυτος καὶ ἀξύριστος. Κ' ἔφρυνε ἡ γεναίκα.

Ἔρχεται καὶ γυρέβγει διεύθυνση κ' ἐγὼ ὁ κακόμοιρος παρουσιάστηκα
σὰν ἐργάτης, λέω της:

—(Δ) ἐν εἶμαι ὁ διευθυντής, αὐτὸ κι αὐτό. Μοῦ λέει:

—Ὁραῖα! Πεινώ.

—Περάστε νὰ φάτε. Πάει στὴν τραπεζαρία, τρώει σνναγρίδα βραστή ποὺ
ἔτον καὶ τὰ πράματα ἐπὶ ΕΜΠΙΕΜΕ³ δύσκολα.. Τρώει, πίνει, τελειώνει καὶ λέει
ἡ κακομοίρα:

—Ἦθελα νὰ ἔκαμνα ἕνα ἀλαφρὸ⁴ μπάνιο. Καὶ λέει ἡ καμαριέρα τοῦ Δη-
μητροῦ τοῦ Βαπορίδη.

—Βρὲ Δημητρὸ τρούμπαρε νὰ κάμει ἡ κυρία μπάνιο. Καὶ τῆς λέει:

—Νὰ τῆς δώκω μιὰ νὰ πάει γιὰ τῆμ-Μακεδονία. Γιατὶ (δ) ἐν τὸν εἶπεμ-μη-
χανικὸ μόνον τὸν εἶπεν τρουμπιτζῆ καὶ τοῦ ἐβαροφάνη του.

Λέει ἡ κυρία:

1. Βάλ 'τον, βάλε τον.

2. Ἔμεινε.

3. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀγγλικῆς ἀστυνομίας, ποὺ ἦταν στὰ νησιά ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ πο-
λέμου μέχρι τῆς ἐνωματώσεως των μετὴν Ἑλλάδα.

4. Ἐλαφρό.

- Τί είναι αυτός; Λέει ἡ καμαριέρα:
- Λωλλός. Βγαίνει ὄξω ἡ κυρία, νταμώνει ἕναγ-Κονταρῆ ἀπὸ τὸν Ἐμποριό, τοῦ λέει ἡ καμαριέρα:
- Γεώργη, τρούμπαρε νὰ κάμει ἡ κυρία μπάνιο. Τῆς λέει:
- Νὸ γκοῦτ Καλλιόπη, μπουτθάνα Καλλιόπη. Λέει ἡ κυρία:
- Τί είναι αὐτός; Λέει ἡ καμαριέρα:
- Λωλλός. Ἔρχονται παρὰ ὄξω, νταμώνουν ἕναγ-Χαλκίτη Γεώργη, τοῦ λέει ἡ καμαριέρα:
- Τρούμπαρε νὰ κάμει ἡ κυρία μπάνιο.
- Ποῦ τοῖ αὐτὸ τὸ θέατρο καὶ τό ἴφεραν ἐδώα. Λέει ἡ γεναίκα:
- Τί είναι αὐτός;
- Λωλλός. Πάει ἡ γεναίκα στὸ καφενεῖο καὶ λέει μέσα της: Μήπως ἐλωλλάθηκα καὶ μ' ἐφέραν σὲ τρελλοκομεῖο; Λέει τοῦ καφετζῆ:
- Κύριε, (δ)ἐμ-μοῦ φέρνεις τῆ τζακέτθα μου ἀπὸ τὸ ἐστιατόριον-ποῦ τὴν ἄφησα; Τῆς λέει:
- Μωρὴ δουλάρα, ἐγὼ ἕνας Κώνστας νὰ σοῦ φέρω τῆ τζακέτθα σου, ξεγκρεμίστον νὰ φύ(γ)εις ἀπὸ τὰ Λουτρά. Καὶ τῆς λέει ἕνας ἀοπάνω ἀπὸ τὴ σκάλα:
- Κυρία, εἶναι λωλλός. Μόλις τῆς κυρίας τῆς εἴπασιμ-πὼς εἶν' κι αὐτὸς λωλλὸς φεύγει, λοιπὸ καὶ μόλις ἐπέρνα δίπλα μου βουτθᾶ κι ἐμέ ἀφ' τὸλ-λαιμό. Μοῦ λέει:
- Εἶσαι λωλλός γιὰ φρένιμος; Λέω:
- Τί σοῦ ἴκαμα κυρία; Λέει:
- Θέλω νὰ κάμω μπάνιο!
- Ἀμέσως. Καὶ πάω ὁ ἴδιος ἐγὼ καὶ τρουμπάρω καὶ κάμνει ἡ κυρία μπάνιο. Ξημερώνει ἡ ἄλλη μέρα. Τρώει καλά, πίνει καλά, σοῦ λέει. Θ' ἄλλαξεν ὁ διευθυντής. Λέει τῆς καμαριέρας:
- (Δ)ἐλ λέτε τοῦ διευθυντῆ νὰ ἴρτει ποῦ τὸθ-θέλω; Πάω λοιπὸν ἐγὼ ὁ διευθυντής καὶ μοῦ λέει:
- Κάθησαι. Καὶ πρώτηφ-φορὰ στὴ ζωὴ ποῦ πια μπύρα ἀφ' ὅτον ἐλευθερώθημε. Μοῦ λέει:
- Ὁραῖα εἶναι τὰ λουτρά, λαμπρὰ ἀλλὰ κάτι θέλω νὰ σὲ ρωτήξω. Μοῦ λέει:
- Ἐνας ποῦ τρουμπάρει εἶν' λωλλός; Ὁ ἄλλος;
- Μάλιστα.
- Ὁ ἄλλος;
- Μάλιστα.
- Ὁ καφετζῆς;
- Λωλλός! Μοῦ λέει:
- Ἐσύ;

—'Εγώ, κυρία, πέ μου ἐσύ, (δ)ἐγ-ξέρω ἢ λωλλὸς εἶμαι ἢ φρένιμος. (Δ)ἐμ-
μπορῶ νὰ καταλάβω. Λέει μου:

—'Ωραῖα, δλάκχερο κατάστημα (δ)ἐν ἡμποροῦσαν νά'βρουν δυὸ φρένιμος
νὰ φέρον, μόνομ-μα(ζ)έψαν ὄλους τοὺς λωλλοὺς;

—Κυρία, νὰ σοῦ πῶ. Ἐπέρσι ἐφέραν ὄλο φρένιμος καὶ τὸ κατάστημα
ἐπφεσε φαλιμέντο. Λέει ὁ Δῆμος νὰ πάρω καὶ μιὰ χρονιά λωλλοὺς νὰ δοῦμε
πῶς πάει.

—Πᾶτε, μοῦ λέει, πολὸ ὠραῖα.

—Πάντοτε οἱ λωλλοὶ φέρονν κι ἀποτέλεσμα.

37

Μιάφ-φορὰ ὁ δήμαρχος τῆς Νισύρου ὁ Κατσομματίδης ἐφώναξεν τοῦ Πα-
πορίδη τοῦ Δημητροῦ καὶ τοῦ Μαντοῦ νὰ πᾶν νὰ καθαρίσουσιν τ' ἀποχωρητή-
ρια εἰς τὰ Λουτρά. Τοὺς λέει:

—'Οσοις ντενεκέδες βγάλετε, τόσα φράγκα θὰ σᾶς δώκω. Ἐπὶ Ἰτα-
λίας. Ἐπῆγαλ-λοιπὸν αὐτοί, ἐβγάλαν ἑκατὸ ντενεκέδες καὶ τοὺς λέει ἐκεῖ ὁ βαρ-
διάνος¹:

—Πῆτε βρὲ ἑκατὸν εἴκοσι νὰ πάρετε παραπάνω, γιατί ἡ δουλειὰ ἦτανε
βαργιά.

—'Ηρτασιλ-λοιπὸν αὐτοὶ στὴ Δημαρχία, πᾶνε βρῖσκουν τοδ-Δῆμαρχο.

—Δῆμαρχε, καθαρίσαμεν τ' ἀποχωρητήρια, ἑκατὸν εἴκοσι ντενεκέδες.
Λέει ὁ Κατσομματίδης:

—Ψέματα, ἑκατὸν ἦτανε. Καὶ γυρίζει καὶ λέει ὁ Παπορίδης:

—Δὲν εἶναι ἄμαρτία κοτζάμου δήμαρχος νὰ φᾶς τῶφ-φτωχῶν τῶν ἀθρό-
πων εἴκοσι ντενεκέδες σκατά;

38

Μιάφ-φορὰ ἐσῆκωνα μιὰγ-κοφίνα κ' ἐπάαινα γιὰ τὰ Λουτρά κ' ἤβρεμ-με
μιὰ Νισυριά καὶ μοῦ λέει:

—Βασίλη, καμαρώνω πὸν σὲ θωρῶ καὶ δουλέβγεις στὰ Λουτρά, νὰ μὴν τὰ
τρῶν οἱ ξένοι τὰ μαϊδιά, νὰ τὰ τρῶν οἱ Νισύριοι. Λέω (ἐ)γὼ στὴ δουλειὰ πὸν μ'
ἐβαλεν ὁ δήμαρχος (δ)ἐθ-θὰ φήκω νὰ φάει κανένας τίποτα. Λέει μου:

—Ποῦ, γιέ μου, νὰ καμαρώσω;

—Στ' ἀποχωρητήρια.

1. Αὐτὸς πὸν ἐπιβλέπει τίς διάφορες βάρδιες ἐργασίας τῶν ἐργατῶν.

Χρόνια πολλά ἐδούλεβγα στὰ Μπάνια. Λοιπὸ στὸ 1926 μοῦ ἔδωκεν ὁ διευ-
θυντῆς πέντε κιλά σουπιές νὰ πάω (ν)ὰ τὶς παστρέφω. "Ε! πέντε κιλά σουπιές,
τὰ χέρια μου ἔγμισαμ-μελάني. "Ε! θέλω νὰ κατουρήσω, πιάνω τὸ πουλί μου νὰ
κατουρήσω κ' ἐγίνηκεν δλόμανρο. Ἐγνώριζα μιὰγ-Καστελοριζιά. Μὲ παίρει
στηγ-κάμαρήν της, ἐγίνη κι αὐτηνῆς τὸ πράμα της δλόμανρο. "Ε! ἤξερά το ἄγω;
Ἄφοῦ λοιπὸ ἐγινεμ-μαῦρο, τὴν ἄλλημ-μέρα μοῦ λέει:

—Βρὲ Βασίλη, εἶσαι ἄρρωστος; Λέω:

—"Οχι, καλὰ ἔμαι.

—Μὰ τό ἄκαμες μαῦρο. Λέω:

—Εἶναι ἀπὸ τὶς σουπιές. Λέει μου:

—Γι' αὐτὸ ἐγκρινιάζαν οἱ γάτθες οὔλη τὴν-νύχτα; Λέω:

—Γυρεύαν τὴν φαριά.

40

Μιὰφ-φορὰ μοῦ λέει μιὰ πελάτισσα τῶν Λουτρῶν ἐκεῖνα τὰ χρόνια:

—Βρὲ Βασίλη, (δ)ἐθ-θὰ πάρεις κ' ἐσὸ καμιὰ προαγωγή; "Ολο στην τρόμπα,
δλο στην τρόμπα; Καὶ τὴν ἄλλη χρονιά πού ῥτε τῆς λέω:

—Κυρία, ἐπήρα κ' ἐγὼ προαγωγή νὰ καμαρώσετε. Μοῦ λέει τί;

—Ἐπέτσι μοῦ ἄκαδ-δώκει νὰ καθαρίζω δυὸ ἀποχωρητήρια κ' ἐφέτος μοῦ
τὰ ἄκαμασιν τρία.

41

Στὰ κακὰ χρόνια, τῆς φτώχειας, τῆς κακομοιριάς, (δ)ἐν εἶχα παπούτσια,
κι εἶχα ἓνα γείτονα ἀμερικάνο πού ἄβαλλεγ-κάτι γαλότσες εἰς τὴν Ἀμερικὴ κι
ἦτο καὶ τὰ παπούτσια του μέσα γιὰ τὸ χιόνι καὶ μοῦ τὰ ἔδωκεν. Τὰ ἄβαλα, ἐ-
βγαῖναν τὰ πόδια μου, ἀναγκάστηκα λοιπὸ κ' ἔβαλα πανιὰ τσουβάλια κ' ἔκαμα
τὸ πόδι μου τόσο μεγάλο. Κι ἄμα ἄφόρον τὰ παπούτσια, ὅποτε ἄπάραινα στὸ
σπίτι, ἔλεεν ἡ μάνα μου στηγ-γειτόνισσα:

—"Ο Βασίλης μου ἦρτεν. Καὶ λέει της:

—Ποῦ; ποῦ ἄντος; Γιατὶ ἔμπαιναν τὰ παπούτσια καὶ μετὰ μισὴ ὥρα
ἔμπαιναν ἄγῶ.

Μιάφ-φορά, ὁ δάσκαλος ἀντὶ νὰ πεῖ τὸ τζάμι γιατί τό'καμεν ὁ Θεός, εἶ-
πεν τὸ Γιαλί¹ κι ἔδειξε τὸ παράθυρο τὸ γιαλί τί τό'καμεν ὁ Θεός. Ἐγὼ στὴ δευ-
τέρα τάξη. Καὶ κάνω τὸ χέρι μου πάνω καὶ μοῦ λέει: ἔλα, γιατί τό'καμεν ὁ Θεός;
Τοῦ λέω τὸ Γιαλί τό'καμεν ὁ Θεός νὰ παίρνουν οἱ τσοπάνηδες τὸ ποίμνιον πάνω,
τὸ γάλα τὸ θρεπτικὸν καὶ τὸ ὠραῖον, γιὰ τὸ δέγμα πὸν κάμνομεν τὰ παπούτσια
κι ἔλα κι ἔλα. Μοῦ λέει, ἔλα κοντά. Μόλις μοῦ πεν ἔλα κοντά, λέω λάθος ἔκα-
μα. Καὶ μοῦ πασέρει² μιὰ χαστουκιά. Στὰ χίλια χρόνια ἤβγα νὰ πῶ μάθημα κι
αὐτὸ (δ)ὲν τό'πα.

Μιάφ-φορὰ ἐπῆα νὰ βάλω στὸ Ταχυδρομεῖο μαῖδιὰ κι ἔβαλλα συνέχεια.
Λέω τῆς μάνας μου:

—Δίαιτα, οἰκονομία, νὰ βάλομεν πολλὰ μαῖδιὰ στὸ Ταχυδρομεῖο. Κι ἡ
κακομοίρα ἡ μάνα μου ἔφερνε χόρτα ἀπὸ τὰ χωράφια κ' ἔμα(γ)ειρέβγαμε κ'
ἐτρῶαμε. Μετὰ ἔναμ-μῆνα μοῦ λέει ἡ μάνα μου:

—Ζαλάδες ἔχω. Λέω:

—Ἄγάντα μάνα. Μιὰν ἡμέρα ἡ μάνα μου πρέφτει κάτω ζαλισμένη καὶ
πάω στὸ γιατρὸ κ' ἔρκεται καὶ τῆς ἐβρίσκει ἀναιμία. Καὶ τρέχω λοιπὸ καὶ πάω
καὶ παίρνω χοιρινὸ καὶ καουρδίζει το ἡ μάνα μου, πάω καὶ παίρνω φαγιά. Λέω:

—Μάνα παρὰ νὰ μᾶς φάει τὸ Ταχυδρομεῖο πιὸ καλὰ νὰ τὸ φᾶμεν ἐμεῖς
γιατὶ (δ)ὲμ-πᾶμε καλὰ.

Λοιπὸν ὅσοι βάλλουν μαῖδιὰ στήμ-πάντα καὶ (δ)ὲν τρωσι ἡ ζωὴ τους εἶ-
ναι κοντή.

Μιάφ-φορὰ μοῦ λέει ὁ πατέρας μου:

—Σήκω βρὲ Βασίλη, νὰ κοπανήσομεφ-φελλό. Κι ἦτο αὐγὴ. Ἐγὼ μὲ τὶς
τσιμπλες στάμ-μάτια (δ)ὲν ἔβλεπα καλὰ στὸ σκοτάδι κι ἦτο ἓνα μάρμαρο ἄ-
σπρο ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι μας πὸν κοπανίζαμε πάνω τὸφ-φελό. Κι ἑκατοῦρα μιὰ

1. Τὸ νησι Γιαλί.

2. Δίνει.

γειτόνισσά μου Καλυμνιά χοντροή γδυτή¹ κι ἀντί νὰ πάω νὰ πιάσω τὸ μάρμαρο
τῆγ-γούρνα, ἐγκάλιασα τὸγ-κῶλον τῆς Καλυμνιαῖς κι ἀπὸ τὸφ-φόβο της μοῦ
᾿φήνει μιὰ τσιλιά. ᾿Αλλὰ ἡ Καλυμνιά ἐπῆε στὴν ἀστυνομία καὶ μὲ κατάγγειλε.
᾿Αλλὰ ἤβρα τὸ δίκιο μου. Τὸ μάρμαρο ἄσπρο κι ὁ κῶλος τῆς Καλυμνιαῖς ἄσπρος,
γι' αὐτὸ μοῦ δώκασι δίκιο, μὲ ἀθωώσασι ἔνεκα τῆς ἀσπριᾶς.

45

Μιάφ-φορὰ ἐτραούδουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ σπίτι μας ἀμανέ. ᾿Κούει ὁ πατέ-
ρας μου, φωνάζει τῆς μάνας μου

—Σήκον Μαργιὰ νὰ δέσεις τὸγ-γάδαρο γιατί ἔκοφεν τὸ σκοινὶ καὶ γκανί-
ζει. Λέει:

—᾿Ω Μιχάλη, (δ)ὲν εἶν' ὁ γάδαρος, ὁ Βασίλης εἶν' καὶ τρα(γ)ουδᾶ.

—Βρὲ τὸγ-κερατὰ μιὰφ²-φωνή ἔχουν μὲ τὸγ-γάδαρόμ-μου.

46

᾿Η τόχη μου! ᾿Ο ἄτυχος δυὸ γεναῖκες, τῆμ-μνιά, (δ)ὲν τὴν ἐπῆρα. Τὴν ἄλ-
λην τὴν ἐπῆρα. ᾿Αλλὰ μόλις ἀρραβωνιάστηκα μὲ τῆγ-Κλημᾶ κάποιος φίλος μου
εἶχεν ἔρτει στὰ Λουτρὰ καὶ μ' ἔξερεγ-κι ἤρτε χειμῶνα νὰ πάρει ἀμύγδαλα ἀπὸ
τῆρ-Ρόδο καὶ τὸν ἐκάλεσα στὸ σπίτι τῆς Κλημᾶς νὰ τὸφ-φιλοξενήσω. ᾿Αφοῦ
ἔτρωε ἐθώρει τῆγ-Κλημᾶ κ' ἐμένα. Νέος λεβέντης μοῦ λέει:

—Βρὲ Βασίλη ἐσὸ εἶσαι ἔμορφος, αὐτὴ (δ)ὲμ-μ' ἀρέσει. Τοῦ λέω:

—᾿Έχει καλὰ φυσικά, ἔχει...

Κατόπιν ἄμα πόθανεν ἡ Κλημᾶ κι ἐπῆρα τὴν ἄλλην τὴν ᾿Αγλοκράτη, Κλη-
μᾶ πρωτοφανίστηκο στὴ Νίσυρο, ᾿Αγλοκράτη ἀρχαῖο ὄνομα, εἶπα μέσα μου:

—Κρίμα στὸ τάλαντο πού'χα. ᾿Επρεπε νὰ γίνω ἀρχαιολόγος: Διότι αὐτὰ
καὶ τὰ δυὸ ἀγάλματα ἐγὼ πού τὰ ᾿νεκάλυφα μόνον ἀρχαιολόγοι ἐμπορούσασιν.
Κι ἐγὼ δίχως νὰ σπουδάξω, τὸ φυσικόν μου τὸ τάλαντο τῆς ἀρχαιολογίας τίς
ἀνεκάλυψε καὶ τίς σηκώνω στὸ κεφάλι μου ὡς πού νὰ πεθάνω. ᾿Η τύχη μου!

1. Γυμνή.

2. Τὴν ἴδια.

Ἐπῆα μιὰφ-φορὰ νὰ παρέφω. Ἐκεῖ πὸν πάρεβγα λοιπὸ πάνω στὸ ἀγκίστρι ἐπόμεινελ-λιγάκι δόλωμα. Τῷ ἄφηκα πάνω, (δ)ὲν τό ἔβγαλα. Πάω στὸ σπίτι, ἔφῆρω τὴν ἀπειτωνιά, πάει μιὰ γάτθα ἔρπᾶ τὴν ἀρμιδιά, κρεμμίεται κι ἡ γάτθα (δ)ὲν ἦτο δική μου, ἦτο τῆς γειτονισσάς μου. Φωνάζει ἡ γάτθα, κλαίει: Νά, ἔρκεται ἡ γειτόνισσά μου καὶ μοῦ λέει:

—Βασίλη, ἔλα γλήγορα γιατί ἡ γάτθα ἐκρεμμιάστηκεμ-μὲ τὸ ἄγκίστρι. Ἡρτεμ-μου καὶ μένα ἐκείνην τὴν ὥρα νὰ ρίξω νερόμ-μον στὸ ἀποχωρητήριο. Τὸ παντελόνι μου εἶχεφ-φερμονόρ, τὸ τραβῶ πάνω, ἔρπᾶ καὶ μένα τὸ πουλλί μου. Πολεμῶ νὰ τὸ ξεγκιστρώσω, (δ)ὲμ-μπορῶ. Λέω νὰ πάω στὸ σπίτι πού ἔναι φῶς νὰ πολεμήσω. Ἐκεῖ πὸν ἔπολέμουν ἐγὼ, φωνάζει ἡ γειτόνισσα:

—Ἦ Βασίλη, ξεκέντρωσε τὴγ-γάτθα. Τῆς λέω:

—Πιὸ κεντρωμένος εἶμαι ἐγὼ ἀπὸ τὴγ-γάτθα.

Στὴ Νίσυρο, ἐπειδὴ ἔναι νησι μικρὸ, μαγιοννέζα (δ)ὲν τὴν ἤξέρασι. Ἐγὼ εἶχα πάει μικρὸς καὶ δούλεψα στὰ Λουτρὰ κι εἶδα πὸν ἔκάμναμ-μαγιοννέζα καὶ τὴν ἔσεβίρασι. Ἐφαα πρώτη φορὰ μαγιοννέζα τόσομ-πολὸ μ' ἄρρεσε πὸν ὅταν ἦρα ἐμπρὸς εἶπα τῆς μάνας μου στὸ Μαρουσακί:

—Θέλω μάνα νὰ μοῦ κάμεις μαγιοννέζα. Λέει μου:

—Γιέ μου (δ)ὲγ-ξέρω, εἶναι ἄλλα φαγιὰ αὐτὰ, εὐρωπαϊκά. Κι ἐρώτηξεν ἡ κακομοῖρα ἡ μάνα μου πῶς τὴγ-κάμουν τὴμ-μαγιοννέζα καὶ τὴν ἔκαμε. Καὶ λέει σὲ μιὰθ-θεία μου:

—Ὁ Βασίλης ἀγαπᾷ τὴμ-μαγιοννέζα. Κι ἐνόμιζεν ἡ θεία μου πὼς εἶναι καμιὰ πολιτεία πὸν πάει ὁ κόσμος. Κι αὐτὴ ἦτο χωριάτισσα. Μοῦ λέει:

—Βασίλη, ἄμα θὰ πᾶς γιέ μου στὴμ-μαγιοννέζα νὰ μοῦ στέλλεις γράμμα νὰ καμαρώνω.

Στὸμ-πόλεμο ἐπὶ διαφτιοῦ¹ (δ)ὲν εἶχα ροῦχα, ἔλειωναν τὰ πουκάμισά μου. Ἐλειωναν τὰ παντελόνια μου κι ἐπῆα κι ἦθρα τὸμ-Μιχάλη τοῦ Ἐψημου κι

1. Θειάφι. Ἐννοεῖ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐξαγωγῆς θειχωμάτων ἀπὸ τῆ Νίσυρο.

(ἔ)δωκέμ-μον ἓνα σακκὶ ἄσπρο γερμανικὸ κι ἔκαμα ἓνα μπαντελόνι και τὸ ἄβαλα και πῆ(γ)αινα γιὰ τὸ Ἑφαιστειο, κι ἓνα τσουβάλι ἄσπρο τῆς ζάχαρης κ' ἔκαμα ἓνα πουκάμισο. Στὸ δρόμο ποὺ πάαινα μιὰ Νισουριά (δ)ὲν ἔβλεπε καλά. Ἦτο αὐγὴ, εἶχε χάσει τὸν-γάδαρό της τὸν ἄσπρο και μόλις εἶδε ἄμενα τὸν ἄσπρο μοῦ δίνει τὸ σύνθημα τοῦ γαδάρου:

—Οὐμπρον τσου. Ἐγὼ λέω (δ)ὲν εἶμαι γάδαρος, ἐγὼ εἶμαι ὁ Βασίλης. Ἐ-
τρεξελ-λοιπό, σηκώνει τὸ ραβδί και μοῦ φερμάρει μιὰ και λέω:

Μάνα μου νερό! Λέει μου:

—Ποιὸς εἶσαι; Λέω:

—Ὁ Βασίλης.

—Συγνώμη, ἐθάρουμ¹-πὼς εἶσαι ὁ γάδαρός μου. Λέω:

—Μικρὴ ἢ παρεξήγηση, μῆφ-φο(β)ᾶσαι.

50

Τὸν-καιρόμ-πού ἄμουν ἐγὼ πέντε χρονῶ και τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια πιὸ μικρὰ ἢ μάνα μου ἄπῆε νὰ θερίσει στὴν Ἁγιά Μαρίνα και μᾶς ἀφήκεμ-μονα-
χοὺς μας. Μοῦ λέει:

—Βασίλη, ἄφῆνω τὰ παιδιὰ, φῆνω και τῆγ-κλωσσὸν μὲ τὰ κλωσσόπουλα ὅπως φυλάεις τὰ παιδιὰ νὰ φυλάεις και τῆγ-κλωσσὸν γιὰτι ἄμα γυρίσω κι ἔβρω χτυπημένα παιδιὰ γιὰ πουλλί, πάνω στὰ ράφι ἔχω μιὰγ-κούππα φακὶ και θὰ σοῦ δώσω μιὰγ-κονταλιὰ και θὰ πεθάνεις.

Ὀῦλλην τὴν ἡμέρα νὰ φυλάω τὸν-Γιάννη, τὸμ-Μῆτσο τυραννία, νὰ φυλάω και τῆγ-κλωσσὸν. Ἐπιασα λοιπόγ-κ' ἔδεσα τῆγ-κλωσσὸν. Ἐπιασα λοιπόγ-κ' ἔδεσα τῆγ-κλωσσὸν μὲ τὰ πουλάκια μ' ἓνα σπάγγο και πάει ἢ κλωσσὸν νὰ σατάρει ἀπὸ ἓνα κῆπο και βροῖσκει ἓναμ-πη(γ)άδι τῆς Χαριτωμένης και πάει κάτω και πᾶν και τὰ πουλιά. Καὶ πνί(γ)εται ἢ ὄριθα και τὰ πουλιά. Πάει μιὰ γεναίκα νὰ τραβήξει μὲ τὸ καπράτσι νερό και βγάλλει πάνω τῆγ-κλωσσὸν μὲ τὰ κλωσσόπουλα κ' ἔχτυπιέτο ἢ γεναίκα κι ἐκλαίμεγ-κ' ἐμεῖς. Τοὺς λέω:

—Ἄναντροι, μῆγ-κλαῖτε, νὰ πᾶμε νὰ φᾶμεν τὸ φακὶ νὰ ἄποθάνωμεν. Κ' ἐ-
πῆμεγ-κ' ἐκοπανίσαμεν ὄλην τῆγ-κούππα τῆς μάνας τὸ γλυκὸ τὸ κωδῶνι και πρέφτομεν στὸ στρώμα. Κι ἦρτεν ἢ μάνα μου κουρασμένη, σκοτωμένη, τῆς λέουσι:

—Ἐ Μαργιά, πάει ἢ κλωσσὸν και τὰ κλωσσόπουλα και τὰ παιδιὰ εἶναιμ-
πάνω στὸ κρεβάτθι ἄρρωστα. Ἐρκεται.

—Ἐ δια(β)όλον γιοί. Λέω:

1. Νόμιζα.

—Μάνα, ἐπεθάναμεν· ἐφάαμεν τὸ ψακὶ τήγ-κούπρα πὸν μᾶς εἶπες. Καὶ λέει:
 —²Ω δια(β)όλου γιοὶ θυὸ κακὰ μοῦ ᾽κάματε· ἔ μὴ μοῦ πνίξατε τήγ-κλωσ-
 σοῦ μὲ τὰ πουλιά, ἔ μὴ τὸ γλυκὸ πὸν τό ᾽χα σὲ μιάμ-μου ἀνάγκη τὸ ᾽φάατε.
 Καὶ λέω ᾽γὼ στ᾽ ἀδέρφια μου:
 —Λάζαρε, ἐξέρχετε ὄξω.

51

Μιάφ-φορὰ ἐπῆα κ᾽ ἐγὼ ὁ Βασίλης τοῦ Βεζύρη στὴν τράτα στήγ-Καρδάμενα.
²Εκεῖ στήγ-Καρδάμενα (δ) ἐν εἶχε γιατρὸ κι ἄρρωστὰ μιάγ-γεναίκα καὶ φωνά-
 ζαν γιατρὸ. ᾽Μένα μὲ ἠνάγκασε ἡ λόπη, ἡ τυραννία τῆς γεναίκακς κ᾽ ἐπῆα λοι-
 πὸ καὶ τῆς λέω:

—Κυρία, ποῦ πονεῖς; Μοῦ λέει:

—Γιέ μου, τήγ-κοιλιά μου. Κι ἤξερα κ᾽ ἐγὼ ἀπακουστὰ¹ πὸν βάλλον πίθε-
 ρα οἱ παλιὲς γεναῖκες ζεσταμένα βρασμένα. Κι εἶπα κ᾽ ἐγὼ:

—Βάλε πίθερα βραστὰ πάνω. Κ᾽ ἔβαλεν ἡ γεναίκα κ᾽ ἔγινε.

Καὶ μοῦ λέει ὁ ἄντρας τῆς:

—Γιατρέ. Μόλις μοῦ ᾽πεν γιατρέ, ἐγὼ ὁ μικρὸς ἐπῆρα τὸ θάρρος καὶ λέω:
 τί θέλετε; Λέει:

—᾽Ἐμπα μεσ᾽ τὸ σπίτι μου, πάσχομεν.

—Τί θέλετε; Λέει μου:

—᾽Ἡ κόρη μου πονεῖ χρόνια, γιατρέ. Λέω:

—Νὰ τήγ-κοιτάξω. Κ᾽ ἔρκεται μιὰ κοπέλλα μικρὴ δεκαοχτῶ δεκαεννιά
 χρονῶ.

᾽Ὅπως ἤμουν κ᾽ ἐγὼ στὴν ἴδια ἡλικία τῆς λέω:

—Κοπέλλα μου, τί πονεῖς; Μοῦ λέει ἡ μάνα τῆς:

—Ντρέπεται, γιατρέ.

—᾽Ὅχι, νὰ μὴν ἐντρέπεται.

—᾽Ἐπάνω στὸμ-πισινόν τῆς ἔχει ἓναν ὄγκο λίπος. Τῆς λέω: —Γδύσου.
 Πφέφτει πάνω στὸ κρεβάτι καὶ γδύνεται ἡ κοπέλλα ἀπὸ τὸμ-πόνον τῆς.
²Ἐγὼ ὁ βλάκας ἔβλεπα τοὺς γιατροὺς στὴ Νίσυρο πού ᾽βαλλαν τὸ (ἄ)φτι στήγ-
 καρδιά τῶν ἀνθρώπων κ᾽ ἐγὼ τὰ ᾽βαλα στὸγ-κῶλον τῆς. Καὶ τῆς λέω ἀνάσαινε
 γιὰ παλμούς. Καὶ τῆς λέω:

Πιὸ γερὰ πορεῖτε. Καὶ μὲ τὸ πιὸ γερὰ ἡ κοπέλλα πὸν ἀναγκάστηκε²
 μοῦ ᾽ρχεται μιὰ πορδὴ καὶ μιὰ τσιλιὰ στήμ-μούρη μου. Λέει:

1. ᾽Ἐξ ἀκοῆς.

2. Σφύχτηκε.

—Ω γιατρέ, σ' ἐχέσαμε. Λέω:

—Τέτοιος γιατρός θέλει χέσιμο νὰ πάει στοῦ διά(β)ολο.

52

Μιάφ-φορὰ ἐπήαμεν ἐγὼ κι ἡ μάνα μου κι ὁ πατέρας μου νὰ γειτονέφουμε, ὅπως ἐγειτονέβρασιν ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

“Ἄμα ἴπήμεσ-στοῦ σπίτι, ἐκάτσαμεγ-κι ἐγειτονέφαμε. Ἐσηκώθημεν ἡ κόρη νὰ μᾶς κερᾶσει καὶ μὲ τὸ σήκωμα ἡ κόρη ἐκλασε. Ἐφν(γ)έν της. Βγάλλει ἡ μάνα μου τήμ-παπούτσαν¹ της καὶ μὲ ῥπαῖ ἐμένα στοῦ ραβδί, ὅτι ἐγὼ (ἦ)μουμ-πού ἴκλασα καὶ μὲ σαουροδῶν² ὄξω ἀπὸ τὸ σπίτι.

Ἐφοῦ ἦρτεν ἡ μάνα μου τὰ μεσάνυχτα, τῆς λέω:

—Μωρὴ Μαρμούννα, ἐγὼ ἴμουμ-πού ἴκλασα;

—Σκάσε βρὲ διαόλου γιέ, πῶς ἤθελες νὰ ἴσκεπάσομε τὴ λῆφτερη κόρη; Ἐφοῦ ἴμεγάλωσα ἴγὼ κ' ἐμεγάλωσεγ-κι αὐτή, (ἐ)πή(γ)αμεν στοῦ χωράφι νὰ φέρομε τὸ κριθάρι κι ἔχασε τὸ σκονί, τῆσ-σάουλα ποῦ ἴδέναν τὸ κριθάρι πάνω στοῦ γάδαρο καὶ μ' ἔφερρεν ἐμένα ὑπέφτυνο. Τῆς λέω:

—Ἐκουσε, τήμ-πορδὴ τὴν ἐπαραδέχτηκα, τῆσ-σάουλα (δ)έν τήμ-παραδέχομαι.

53

Μιάφ-φορὰ ἐπῆ(γ)α σ' ἓνα σπίτι κ' ἐγειτόνεβρα κ' ἔλεα ἄστεϊα. Καὶ μιὰ κόρη τοῦ σπιτιοῦ ἐπῆε κ' ἐμούζωσεν τὰ χέρια της στὴμ-παρασιὰ³ κι ἦρτεγ-καὶ μ' ἐχάδεβγιεγ-καὶ μοῦ ἴλεε:

—Γιὰ σον Βασίλη μας καλέ μας, καλέ μας Βασίλη καὶ μὲ μούζωσε, μόνον τὰμ-μάτια μοῦ ἴφκεν. Καὶ (δ)έν ἐπῆρα χαπάρι. Μόλις ἔφρα ἀπὸ τὸ σπίτι στοῦ δρόμο ἀντάμωσα δυὸ παιδάκια καὶ μόλις μὲ (εἶ)δασιν ἐκόφασιν. Ἐράπησ! Πάω παραπίσω, βλέπω μιὰ γεναίκα μὲ τὸ φανάρι κ' ἔροκετο ἐμπρὸς καὶ λέει:

—Ἐένογ-καῖκιν ἦρτεν, ἀράπησ πάει πίσω. Ἐγὼ τὶ νὰ πῶ. Μόλις ἦμπα μέσ' τοῦ σπίτι οὔλοι οἱ γάτρες τοῦ σπιτιοῦ ἐπῆραδ-δρόμο, ἴφο(β)ήθησαν. Μόλις ἔφρεσα

1. Παντόφλα.

2. Πετοῦν.

3. Τζάκι.

νά κοιμηθῶ ἕνας γάτθης ἔκλαιεν ἀοπάνω μου. Ἡ μάνα μου ἄρρωστη. Μόλις ἐσηκώθηκα κ' ἐσήκωσα τὴλ-λάμπα, μοῦ λέει ἡ μάνα μου:

—Βασίλη, (δ)ὲν εἶμαι καλά, τὸ φῶς μου ἐθάμπωσε, ἡ μούρη σου μαύρη, (δ)ὲν εἶμαι καλά· νὰ πάεις νὰ φέρεις τὸν-γιατρό. Μόλις ἐπῆα κ' ἐχτύπησα μοῦ λέει ὁ γιατρός:

—Τί (εἰ)ν(αι) τὰ μοῦτρα σου μαῦρα; Τοῦ λέω:

—Μὴν ἔρτεις, ἡ μάνα μου εἶναι καλά. Ἐπῆα κ' ἐπλήθηκα, ἐσαπουνίστηκα κι ἤβγα πάνω καὶ τῆς λέω:

—Μάνα πῶς πάεις;

—Γιέ μου ἐξέκαμα¹, μῆφ-φωναίσεις τοῦ γιατροῦ.

—Μάνα, τώρα θὰ πλένομαι κάθε βράδυ γιὰ νὰ (εἰ)σ(αι) ἐσὺ καλά κ' ἐγώ.

54

Ἐκεῖνον τὸν-καιρὸν ἐπὶ Ἰταλίας δὲν εἶχε νὰ βγάλουν τὰ βόντια ὀδοντο-γιατροί. Εἶχε στοὺς Πάλους ἕναγ-γιατρὸ Ἰταλὸ ὁ ὁποῖος ἔβγαλεβ-βόντια τῶν ἐργατῶν ποὺ λέγοντο Φουντομαλακία.

Κάποιος φίλος μου Μαντοῦς μοῦ λέει:

—Πᾶμε νὰ βγάλομεν τὰ βόντια μας; Στοῦ γιατροῦ ποὺ δουλέβομεν μὲ τὸμ-Μπερδελη κ' ἔχει αὐτὴ τὴν ἄδεια; —Πᾶμε. Στὸ δρόμο ἐσκέφτοντο ὁ κά-θε ἕνας ποιὸν θὰ βάλει πρώτα. Ἐκατάφερα ἐγὼ κ' ἔβαλα τὸφ-φίλο μου τὸμ-Μαντοῦ πρώτο. Τοῦ λέει ὁ γιατρός:

—Ἐνα δυὸ τρία, βγαίνει τὸ βόντι, μὴ φοᾶσαι. Μόλις λοιπὸν τὸν ἔκατσε με-τρῶ γὰρ ἐκατό, διακόσια τὸ βόντι (δ)ὲν ἐβγαίνει. Μοῦ λέει:

—Πιάσ' τον ἀοπίσω. Τοῦ λέω:

—Γιατρὲ εἶναι γκαρδιακός, ἄφησ' τον. Μοῦ λέει:

—Μὴ φοᾶσαι, τὸ βόντι κουνᾶ. Ἐγὼ δείλιασα καὶ τὸν ἀφίρω καὶ τὸσ-ση-κόνει πάνω πὸ τὴν-καρέκλα, (δ)ὲν εἶδεν ὁ γιατρός τις σκάλες τοῦ σπιτιοῦ καὶ πάει κάτω σωρὸς καὶ τραβᾶ κι αὐτὸν ὁ γιατρός (δ)ὲφ-φίγει τὴν τανάλια. Ἐγάξωσε ὁ γιατρός πάνω στὴν τανάλια καὶ βγαίνει τὸ βόντι καὶ ξαναπᾶν κά-τω κι οἱ δυό. Μοῦ λέει ὁ γιατρός:

—Ἄερα. Ὁ ἄλλος μοῦ γύρεβε νερό. Κατόπιλ-λοιπό, ὅταν συνῆσαν, γυ-ρίζει ὁ γιατρός καὶ λέει τοῦ ἄρρωστημένου:

—Ἐπόνεσες; Λέει:

—Γιατρὲ (δ)ὲν τὸ κατάλαβα, εἶσαι πολὺ ἀλαφροχέρης. Μοῦ λέει ὁ γιατρός:

—Βασίλη κάτσε. Τοῦ λέω:

—Εἶμαι ὀρφανός· (ν)ὰ πάω νὰ κάμω διαθήκη καὶ θά'ρω. Ἀκόμα μὲ περι-μένει.

1. Ἐδῶ ἔχει τὴ σημασία: ἀνέλαβα, ξεζαλίστηκα.

Τὸ ὄνειρο τοῦ Μπερδελεῆ.

Μιάφ-φορὰ ἐδούλεβγα, χρόνια πολλά προπολεμικά, μὲ τὸμ-Μπερδελεῆ τὸν ἐργολάβο τὸγ-γέρο. Στὸ δρόμο πὸν πή(γ)αιε κατὰ τοὺς Πάλλους. Ὁ κακόμευρος σὰν πατριώτης, ἦτο τότε πόλεμος, μοῦ ᾿φώναζεγ-καμιὰφ-φορὰ καὶ μοῦ ᾿δι(ν)ε ἔναγ-κομμάτι ψωμί, καμιὰν ἐλιά. Μιὰν ἡμέρα λοιπὸν ἐκεῖ πὸν (ἔ)πείνονν ᾿κούω.

—Βασίλη καὶ Μαντοῦ, ἐλάτε. Λέω:

—Βρὲ ψωμί. ᾿Επήαμεγ-κοντά του, τοῦ λέμε:

—Τί εἶναι;

—᾿Ενα ὄνειρο εἶδα καὶ θέλω νὰ μοῦ τὸ ᾿ξηγήσετε. Λέω:

—Εὐχαρίστως. Κι ἀρκινέβγει ὁ Μαντοῦς καὶ τοῦ λέει.

—Τί εἶναι;

—᾿Εθώρουν κι ἐφόρουν τρεῖς λαιμοὺς φλουριὰ μεγάλα, πιὸ μεγάλα, πιὸ μεγάλα. Καὶ τοῦ λέει ὁ Μαντοῦς:

—Καλὸν ὄνειρο· θὰ πάρεις τρεῖς δουλειές καὶ ἀπ' αὐτὲς θὰ κερδίσεις πολλὰ λεφτά. Μοῦ λέει:

—᾿Εσὸν Βεζύρη τί λείεις γιὰ τὸ ὄνειρο; Τοῦ λέω:

—Μικρὰ καὶ μεγάλα φλουριὰ θὰ πεῖ ὅλους μικροὺς καὶ μεγάλους στὸλ-λαιμόσ-σον μᾶς ἐπήρες. ᾿Εγέλασελ-λοιπό.

Σκολοῦμεν, ἐρκούμαστον ἐμπρός, βγαίνει ὄξω ἕνας καραμπινιέρης μὲ τὸμ-Μαρσεάλο, λέει τοῦ Μπερδελεῆ:

—Τέρμα.

—᾿Ε! τί εἶναι;

—᾿Ολοι οἱ ἐργάτες αὐτὴ τὴν ὥρὰ θὰ πᾶνε στὸ ἀεροπορεῖο γιὰ προσωπικὴ ἐργασία. Τοῦ λέω:

—Μπερδελεῆ, τὸ ὄνειρο ἐξήγησε: Μᾶς πήρες στὸλ-λαιμό σου. Πᾶμεν.

ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΙ

Τὸ παιδί τὸ μικρὸ πού ᾿χει πολλὰ παιχνίδια (δ)ἐν τὸ ἐφκαριστεῖ κανένα ὅσον ἐκεῖνο τὸ λιλλὶ πὸν τοῦ ᾿δωκεν ἢ μανούλα, ἕνα λιλλί.

᾿Εκεῖνον τὸγ-καιρὸ πού ᾿χε ἢ Νισυριὰ δυὸ βαλανίδια κ' ἔβαλλε τὸ ἕνα ἀσπάνω καὶ τὸ ἄλλο ἀσκάτω καὶ τοῦ ᾿καμνε τὴγ-καλαντήρα.

Τώρα τὰ πολλὰ παιχνίδια, τὰ πολλὰ φορέματα, ντύνον τὸ σῶμα, ἢ δὲ τὴν ψυχὴν τοὺς τὴν-γδύνουν

57

Σόδομα καὶ Γόμμορα

Ἐκεῖνον τὸν-καιρὸν ὁ κόσμος ἐχάθηκε ἀπὸ τὰ Σόδομα καὶ Γόμμορα καὶ ἀπὸ τὸν-Πύργον τῆς Βαβέλ.

Ἦραταμ-πάλιν οἱ ὄρες καὶ οἱ μέρες πὸν θὰ πάθομεν τὰ ἴδια. Τὰ Σόδομα καὶ Γόμμορα γιὰ μένα εἶναι ὁ πολιτισμὸς. Ὁ Πύργος τῆς Βαβέλ εἶναι αὐτοὶ πὸν πολεμοῦσιν νὰ πᾶνε στὴ Σελήνη. Κι ὅ,τι πάθαν αὐτοὶ πὸν ἔκτιζαν τὸν-Πύργον τῆς Βαβέλ, ἤρατεν ἢ ὦρα πὸν θὰ τὸ πάθομεν ἐμεῖς.

58

Ὁ πολιτισμὸς φθείρει τὴν ψυχὴν. Γι' αὐτὸ οἱ τουρίστες ἀπὸ τὴν-Γερμανία καὶ ἀπὸ διάφορα μέρη ἔρχονται καὶ παιδέβγουνται ἀξεπόλοτοι, ἀπὸ κακοχίεις, τὸ κάμνονγ-γιὰ νὰ δυναμώσουν τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν.

Ἐκεῖνον τὸν-καιρὸν στὴ Νίσυρο ὄλα τὰ φτωχόπαιδα σήμερον εἶναι ἐπιστήμονες. Οἱ δὲ τῶν-πλοῦσιων καθυστερήθησαν. Οἱ πεινασμένοι τῆς Νίσυρον, οἱ δυστυχησμένοι, ἐκεῖνοι πὸν ἔφύλααν γαδάρους καὶ βόδια, σήμερον φυλάων ἀθρώπους.

59

(Ἡ)λικιωμένος ἄθρωπος φιλότιμος ἔλεε σ' ἕνα νεαρὸν ὅτι:

—Αὐτὰ τὰ πράματα εἶναι σωστά; Αὐτὰ πὸν κάμνετε εἶναι ἀηδίες. Καὶ τοῦ λέει:

—Κύριε, αὐτὰ περνοῦν σήμερα. Σ' ἀρέσουν, (δ)ἔσ-σ' ἀρέσουσιν ἀνήκεις ἐσὺ στὸν-παλαιὸν-καιρὸν. Σήμερον ὁ κόσμος πάει γιὰ τὴν-Σελήνη, ἐμεῖς ποῦ θέλεις νὰ πᾶμεμ-πίσω;

Ἄμα (εἶ)δα ἄγὼν αὐτὸ τὸν-γέρομ-ποὺν τὰ ἔφερε δύσκολα, πιάνω μιὰ κόλλαν ἄσπρη καὶ τοῦ λέω:

—Πάρ 'τη εἰς τὸμ-Μπογιατζῆ¹ νὰ σοῦ τὴν χαλάσει. Μιὰγ-κόλλα ἄσπρη.
Καὶ μοῦ λέει:

—'Ἰντα εἶν' αὐτή;

—'Ἰντά 'ναι αὐτή; (Δ)ἐμ-μοῦ λές πὸν παίρνεις τὸ τσέκι σου εἰς τὸμ-Μπογιατζῆ πῶς περνᾶ; Διότι ἔχει ἀντάλλαγμα χρυσοῦ, τὸ δολλάριο τὸ χαρτὶ ἢ ἡ δραχμὴ τὸ χαρτὶ ἔχει ἀντάλλαγμα χρυσοῦ, κάποια ἀξία, καὶ τὸ χαρτὶ αὐτὸ περνᾶ. Κι ὁ ἄθρωπος στὴγ-κοινωνία ὅταν (δ)ὲν ἔχει ἀντάλλαγμα ἠθικῆς εἶναι σὰν τὸ χαρτὶ πὸν (δ)ὲν ἔχει ἀντάλλαγμα χρυσοῦ καὶ (δ)ἐμ-περνᾶ.

60

Ἡ γεναίκα εἶναι ἢ πιὸ πονηρὴ ἀπὸ οἷλα τὰ ζωντανὰ πὸν ἔκαμεν ὁ Θεός. Αὐτὸς πού 'καμε τὸ καῖκι ὁ μαραγκὸς ὅταν ἐτελείωσε τὸ καῖκι ξαίρει τὰ κουσοῦρια του. Κάποιο κουσοῦρι τοῦ 'φηκε. Ὁ Θεὸς πού 'καμεν τὴγ-γεναίκα ὁ ἴδιος (δ)ἐγ-ξέρει τὰ κουσοῦρια τῆς. Γι' αὐτὸ ὅποτε παντρεύεται τῆς λέει ὁ παπᾶς: «Ἡ δὲ γυνὴ νὰ φοβᾶται τὸν ἄντρα». Εἶναι ἀπὸ τὴν τέχνη. Ὅπως ἔκαμεν ὁ μαραγκὸς τὸ καῖκι, ὅπως ἔκαμε αὐτὸς τὸ παπόρι καὶ ξέρει τὰ κουσοῦρια του ξέρει καὶ ἡ φύση τὰ κουσοῦρια τῆς γεναίκας. Τῆς ἔδωκε πολλὰ καλὰ νὰ 'γαπᾶ τὰ παιδιὰ τῆς, νὰ πρέφτει στὴφ-φωτιὰ γιὰ τὰ παιδιὰ τῆς ἀλλὰ ἔχει καὶ τὴμ-πονηρίαμ-μέσα τῆς. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς λέει «Ἡ δὲ γυνὴ νὰ φοβᾶται τὸν ἄντρα», γιατί ἡ γεναίκα ἅμα (δ)ὲν ἔχει φόβο τοῦ ἀντροῦς (δ)ἐμ-πη(γ)αίνει καλὰ.

61

Κάποτε στὸ καφενεῖο ἐσυζήτουν κι εἶπα ὅτι ὁ ἄθρωπος ἀγαπᾶ τὴ δυστυχία τοῦ ἀθρώπου, ὄχι τὴν εὐτυχία καὶ μοῦ 'παν: πῶς τὸ κατάλαβες; Τοὺς λέω:
—Ὅταν ἔρτει χαπαρί² ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ, τρέχουν νὰ τὸ ποῦν τῆς γεναίκας. Ἄραγες ὅταν κέρδιζε αὐτὸς 100.000 δολλάρια θὰ 'πήγαιναν οἱ ἴδιοι αὐτοὶ πὸν πῆ(γ)αν νὰ ποῦν τὸ κακό; (Δ)ἐθ-θὰ πααίναν οἷλοι, μερικοὶ θὰ πααίνασι. Γι' αὐτὸ ὁ ἄθρωπος ἀγαπᾶ τὴ δυστυχία τοῦ ἀθρώπου, ὄχι τὴν εὐτυχία.

1. Ἐμπορος ἀνταποκριτῆς τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς.

2. Εἰδηση θανάτου: Ὅπου νὰ 'ρτει τὸ χαμπάρι σου.

Και εἶπα ὅτι ἡ ψυχὴ (δ)ἐμ-πεθαίνει καὶ τ' ἀνεκάλυφα: (δ)ἐμ-μοῦ λές, ὁ γιατρός εἶν' γιατρός, εἶναι ἐπιστήμων, μετὰ ἑκατὸ χρόνια θὰ γεννηθεῖ πάλε παιδὶ κληρονόμος τοῦ γιατροῦ ποῦ ἡ ἐπιστήμη του θὰ ἴναι γιατρός. Εἶναι μαραγκὸς ὁ πατέρας του, μετὰ διακόσια χρόνια ἕνας ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του θὰ γίνεῖ μαραγκὸς. Δηλαδή τὸ κληρονομικό. Ἀφοῦ κύριε πιστέβγεις στὸ κληρονομικό, τὴν ψυχὴ ποῦ τὴν ᾠήρεις;

Ἔτσι δὲν εἶναι Κῶτσο; Ἡ ψυχὴ (δ)ἐμ-πεθαίνει. Γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ (δ)ἐμ-πεθαίνει.

Τὸν-καιρὸ ποῦ ᾠγεννήθηκα ἐγὼ ἐγεννήθη κ' ἕνας γάδαρος συνομήλικός μου. Πιὸ καλὰ νὰ ᾠγενόμωνα γάδαρος παρὰ ποῦ ᾠγίνηκα ἄθρωπος. Τουλάχιστο ἂν ἔζουν εἴκοσι χρόνια, θὰ ᾠζουν εἴκοσι χρόνια, γάδαρος. Τώρα ποῦ ζῶ 68 χρόνια ἴντα ποῦ κατάλαβα. Ἄν ἤμουν γάδαρος θὰ ᾠχα καὶ δυὸ μῆνες ὄφι νὰ γκανίζω μὲ τίς γαδάρες.

Τὸν-καιρὸμ-πού'τον ὁ γάδαρος δυὸ χρονῶ ὁ συνομήλικός μου, ἡ μάνα μου ἐμένα ἀκόμα μ' εἶχε μέσ' τὸ ἀνάεμα¹, νάνι! νάνι!. Γίνεται ὁ γάδαρος τεσσάρω χρονῶ κ' ἐνῶ ὁ γάδαρος ζεβγαρίζει: Ραμὸς ᾠΑργους ἔχει γαδάρες γκόμενες, κ' ἐγὼ εἶμαι μέσ' τὸ ἀνάεμα: νάνι! νάνι!" Ε! ᾠἩρτα εἴκοσι χρονῶ, ἐφόφησε ὁ γάδαρος ὁ συνομήλικός μου, ἐγὼ λέφτερος, μοῦ λέει ἡ μάνα μου:

—Νά'σαι φρένιμος, λογικός νὰ ᾠβρομε καμιά-γεναίκα νὰ σὲ παντρέψομε. ᾠΟ γάδαρος ἐπῆρεν ἑκατὸν γεναῖκες κ' ἐγὼ μιὰν ἀκόμα (δ)ἐν τὴν ἐπῆρα. Λοιπὸ (δ)ἐν ἦτο πιὸ καλὰ νὰ ᾠμουν γάδαρος παρὰ ἄθρωπος;

Στὰ χρόνια τῆς φτώχειας, τῆς κακομοιριάς τῆς Νισύρου, ἕνας Νισύριος εἶπε στὸ παιδί του ἀνήμερα τὰ Χριστούγεννα: τί θέλεις νὰ σοῦ κάμω δῶρο· καὶ τοῦ εἶπε:

1. Τὸ ἀνάεμα. Κατὰ Γ. Παπαδόπουλο: «ἀντι ἀνάδεμα, ἐκ τῆς ἀνά καὶ δέμα, ἐκ τοῦ δένω, σάκκος ἔχων σχῆμα τετραγώνου, συνήθως ἐξ αἰγοτριχῶν κατασκευασμένος καὶ φέρων ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἀνά ἓν δέμα. ᾠΑναρτῶσιν δ' αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ὤμου ἰδίως αἱ γυναῖκες, θέτουσι δὲ ἐντὸς αὐτοῦ τροφὰς καὶ ἄλλα, χρησιμεύει δὲ συνάμα καὶ ὡς λίκνον ἢ κοιτίς τῶν βρεφῶν, ὅπερ ἀναρτῶσι αἱ μητέρες ἐπὶ τοῦ ὤμου, κανοῦρίζουσαι αὐτά. [«Γεν. Γεωγραφ. ᾠΙστορ. περιγραφὴ τῆς Νισύρου» (1909)].

—Γιὰ μένα τὸ καλλίτερο δῶρο εἶναι ν' ἀγαπᾶς τὴμ-μάνα μου. Γι' αὐτὸ ἓνας πατέρας ὅταν θέλει νὰ κακομιλήσει τῆς γεναίκακς του νὰ μὴ τῆς μιλά ἐνώπιον τοῦ παιδιοῦ του. "Αμ-μπορεῖ κρυφὰ νὰ τῆς πεῖ ὅ,τι θέλει, διότι τὸ παιδὶ μέσα του ὅταν εἶναι ἑπτὰ χρονῶ καμαρώνει τὸμ-πατέρα καὶ τὴμ-μάνα του ὅταν βρίσκονται ἐδτυχισμένοι. "Ἡ ἄμα βλέπει τὸμ-πατέρα του σὲ θέση καλὴ τὸ παιδὶ καμαρώνει, ὑψώνεται! Καὶ αὐτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ μαθαίνουν γράμματα κι αὐτὰ τὰ παιδιὰ ποὺ προοδεύουν εἶναι ἀφ' τὴμ-πολλῆ ἀγάπη πατέρα καὶ μάνας οἱ ὁποῖοι χαίρονται καὶ καμαρώνουν. Ὁ ἐγωῖσμός τοῦ παιδιοῦ ἔρκεται ἀπὸ πατέρα καὶ μάνα ὅταν τοὺς βλέπουν ὅτι μαλλώνουν καὶ βρίσκονται σὲ μεγάλη κατάρα.

65

Ἀπὸ ὀδῶ καὶ δέκα χρόνια εἶπα ποὺ παίναμε γιὰ τὸ Γιαλί, ὅτι ὅποια Νισουριά μοῦ δώκει δυὸ ἄβγά καὶ μιὰ μπουκχοννιά χοιρινό, δηλαδή τὸ μεροκάματό μου, αὐτὸ κ' ἐγὼ τὸ κερδίζω καὶ τὸ κράτος. Γιατὶ ἄμα θὰ πάω νὰ πάρω ἀπὸ τὸ Μπογιατζῆ τὸν ἔμπορα ἓνα κουτὶ κρέας ποὺ ἔχει πάνω ταμπέλλες Ὀλλανδίας ἢ ἄλλα ξένα πράματα, αὐτὰ τὰ χρήματα ποὺ πληρώνω φεύγουν στοῦ ἐξωτερικοῦ.

Ἀλλὰ σήμερογ-γιὰ νὰ συντηρηθεῖ ἓνας ἐργάτης ν' ἀποδώσει στὴ ζ-ζωήν του νὰ πιᾶσει τόπο τὸ μεροκάματό του, πρέπει ν' ἀγοράσει ἐγκώρια φαγιά, αὐτὰ νὰ φέρει μαζί του στοῦ Γιαλί. Τὰ χρήματά του ἔτσι θὰ μείνουν στὸν τόπο μας. Ἐπειτα ὁ ἴδιος ὁ ἐργάτης (δ) ἐν εἶναι ἁμαρτία νὰ μὴ φ-φντέβγει μιὰμ-πατάτα, νὰ σπέρει, νὰ ταῖζει ὄριθες; Γιατὶ ὅταν ἓνας ἐργάτης (δ) ἐν ἔχει ἀπόδοση ἀπὸ τὴ γῆς ποὺ μένει, τὰ χρήματα ποὺ παίρνει χάνονται.

66

Ἡ μάνα μου, ἄμα (ἦ) τον ὁ Γιάννης μου μικρός, ὁ Μῆτσος μου, ὁ Νικόλας μου κ' ἔχτυπούσασιν, ἦ μάνα μου τὰ ἔβαλλεμ-μαζί μου.

—Ἐσὺ πρωτογιε θὰ φταίεις.

—Μὰ τί φταίω ἐγώ;

—Ἐπρεπεν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ λιμάνι νὰ τὰ φέρεις ἐμπρός, μόνον ἦρτες νὰ φᾶς ἐσὺ πρῶτος τὸμ-περίδρομο μέσ' τὴν τουλούμα σου κι ἄφηκες τὰ παιδιὰ πάνω στοῦ λιμάνι κ' ἐκτυπήσασιν. Λέω σ' αὐτήν: Ὅλο μαζί μου τὰ ἔχεις.

—Τώρα ποὺ ἔγερσασιν λέω: Εἶχεδ-δίκιο ἦ μάνα μου. Ἐγὼ σὰμ-πρωτογιός

ἔπρεπε νὰ φροντίσω τ' ἀδέρφια μου, νὰ τὰ προστατεύσω νὰ μὴ χτυπήσει ὁ ἀερ-
φός μου. Λοιπὸ ἐγὼ ὁ πρωτογιὸς τοῦ Βεζύρη ἂν ἐχτύπα ὁ ἀερφός μου ἐγὼ ἔμαι
ὑπεύθυνος. Καὶ σὲ κάθε χωριὸ ἀπὸ τὸμ-πρωτογιὸ ἐρμονται ὄλα τὰ καλὰ καὶ τὰ
κακά. Ποιὸς εἶναι ὁ πρωτογιὸς τῆς Νισύρου, βρέστε τον ἐσεῖς; ἐγὼ (δ)ἐγ-ξαί-
ρω ποιὸς εἶν(αι).

67

Μερικοὶ ἀθρῶποι ἀγράμματοι ἐρωτοῦν καὶ ἐξετάζον. Ὁ Θεός. Ναί. Ἀλλὰ
τὸθ-Θεὸ ποιὸς τὸν ἔκαμε; Δυστυχῶς (δ)ἐν ἔχει ἀθρώπους νὰ τοὺς ἐξηγήσουν τὸθ-
Θεὸ ποιὸς τὸν ἔκαμε. Τὸμ-πατέρα τοῦ Θεοῦ.

Ὁ πατέρας τοῦ Θεοῦ εἶναι στὴ γῆ καὶ σαλέγβει ὅπως σαλέβγουν οὔλοι οἱ
γέροι, ὅπως σαλέβγουν οὔλοι οἱ νέοι, ὅπως σαλέβγουν οὔλες οἱ κοπέλλες, ὅπως
σαλέβγουν οὔλες οἱ γρηές. Ὁ Θεὸς ἔκαμεν τὸν ἄθρωπο γιὰ νὰ πεῖ ὁ ἄθρωπος ὅτι
ὑπάρχει Θεός. Αὐτὸς εἶναι ὁ πατέρας πού'καμεν τὸθ-Θεό.

68

Ἐμένα οἱ φίλοι μου εἶναι ἅγιοί, οἱ δὲ ἐχτροί μου εἶναι φίλοι μου. Ἐνας
ὁ ὅποιος (δ)ἐν ἔγαπᾷ ἀθρώπους εἶναι ζῶ(ο). Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς εἶπεν ἀγάπη! Σήμε-
ρον αὐτοὶ οἱ ἀθρῶποι πού'γαποῦν ἀληθινὰ εἶναι οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ.

Γι' αὐτὸ κι οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ φέρον τὸ μεγάλο ἔργο πρὸς
τὸγ-κόσμο τοῦ ἴπαν:

—Διδάσκαλε, θέλομεν νὰ μᾶς δείξετε τοὺς κακοὺς ἀθρώπους γιὰτι φοβού-
μαστε. Δηλαδὴ τὸ σοβαρὸν ἔργο ἐφοβοῦντο πῶς νὰ τὸ φέρον στὴγ-κοινωνία
γιὰτι ὑπῆρχαν οἱ κακοὶ ἄθρωποι. Γι' αὐτὸ ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἀντιλήφθηκε τί εἶ-
παν οἱ Ἀπόστολοι, εἶπεν:

—Ἐγὼ θὰ τοὺς σημαδέβγω γιὰ νὰ ἀποφέβγουν ἀπὸ τὸγ-κίντυνο.

Σήμερο ἄθρωπος εἶναι αὐτὸς πού'χει καθαρὴ καρδιά. Κι ἂν τὸν ἐβλάνογγ-καὶ
συγχωρῶνᾷ, ἂν τὸγ-κακοποιήσουσιν νὰ συγχωρέσει καὶ πρέπει μ' ὄλα αὐτὰ νὰ
ἔγαπᾷ τὸμ-πατέρα του καὶ τῆμ-μητέρα του καὶ τ' ἀδέρφια του καὶ ὄλον τὸγ-κό-
σμον γιὰ νὰ τὸγ ἔγαπᾷ κι ὁ Θεὸς ἀληθινά.

Τώρα πού 'χω κέφι θὰ τὰ πῶ ὄλα πού 'χω μέσα μου, πὸν αἰστάνομαι, γιὰτὶ κάτι προαίστηση ἔχω, πᾶω γιὰ τὰ (ιε)Ροσόλημα.

— Πολλοὶ νεαροὶ καὶ νεαρές ἀπογοητεύονται γιὰ τὸ ταξίδι στὴ Σελήνη μὲ Ἀμερικάνους καὶ μὲ Ρώσους μήπως φθαρεῖ ἡ θρησκεία. Ἀδύνατον!

Ἡ θρησκεία, ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἴδιος πὸν πάει ἀπάνω (δ)ὲν εἶναι οὔτε Ἀμερικάνος οὔτε Ροῦσσοσ καὶ μπορῶ νὰ σᾶς (ἐ)ξηγήσω γιὰτὶ. Διότι ἔναμ-πράμα πὸν λέει ὁ Βασίλης πρέπει νὰ δί(νει) καὶ τ' ἀποτελέσματα καὶ τὸ μάθημα: Ποῦ τὰ βρίσκουν αὐτοὶ τὰ σφυρηγιά, πὸν τὰ βρίσκουν τὰ χωνιά; Ποῦ τὰ βρίσκουν οὔλα αὐτὰ τὰ (ἐ)ξαρτήματα καὶ τὰ βάλλον μέσ' τὸμ-πύραυλον; Σκαλίζον τὴ γῆ, σκαλίζον αὐτὰ πὸν προύκισε ἡ φύση, ὁ Θεός. Σκαλίζον καὶ βρίσκουν τὰ μέταλλα. Τὸ σφυρὶ τους εἶναι ἀπὸ μέταλλο. Οὔλα αὐτὰ τὰ (ἐ)ξαρτή-τα ἀπὸ μέταλλα πὸν 'πλασεν ὁ Ἡλιος, ἡ Φύσις. Ἄν εἶναι παλληκάρια ἄς κά-μουν αὐτοὶ ἴδια μέταλλα νὰ προχωρήσουν.

Προχωροῦν μὲ τῆδ-δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεὸς πάει πάνω, (δ)ὲμ-πᾶν(ε) αὐτοὶ. Ἕνας πὸν 'χει μναλὰ ξεύρει πῶς πᾶσιμ-μὲ τὴν-κλη-ρονομιά τῆς Φύσης πρὸς τὰ ἔμπρὸς πὸν λέγεται μηχανισμός.

Λοιπὸ οὔλα αὐτὰ πὸν γίνονται γιὰ μένα τὰ προκαλεῖ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος. Αὐτὰ τὰ 'πλασεν ὁ Χριστὸς καὶ ὁ Θεός μέσ' τὴ γῆ καὶ εἶπεν: Αὐτοὶ πὸν 'χον μναλὸ νὰ προοδέβγουν. Αὐτοὶ πὸν (δ)ὲν ἔχουν μναλὸ νὰ μένουν στάσιμοι.

Ἐγώ, ἀγαπημένοι μου πατριῶτες Νισύριοι, Ἀμερικῆ, Ἀθήνα, Ρόδο, σᾶς εὔχομαι νὰ εἶστε καλὰ καὶ νὰ 'γαπᾶτε καὶ τὴμ-πατρίδα σᾶς. Γιὰτὶ ἕνας πὸν δὲγ-γαπᾶ τὴμ-πατρίδα του δὲγ-γαπᾶ οὔτε καὶ τὸν ἑαυτὸν του, οὔτε τὸθ-Θεό.

Τὰ μεγαλύτερα κέρδη τοῦ κάθε πατριώτη μου πὸν θά 'ναὶ στὴγ-ξενιτιά εἶ-ναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὴ Νίσυρο. Διότι στὴ Νίσυρο τὴφ-φτωχειά πολλὰ καλὰ τῆς ἔχετε κάμει ὄλοι οἱ ξενιτεμένοι κι ἀπὸ τὴν Ἀμερικῆ κι ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κι ἀπὸ τὴρ-Ρόδο. Αὐτὰ θά 'βρετε στὴν ψυχὴ σας. Κι αὐτὰ τὰ καλὰ πὸν θὰ κάμετε θὰ θν-μοῦνται οἱ ἀπόγονοι τῆς γενιᾶς σας, θὰ ποῦν τοῦ καθενοῦ τὰ ἔργα πὸν 'γιναν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του. Αὐτά: Οἱ καλοσύνες πὸν δί(ν)ει κάθε πατριώτης πρὸς τὴν πατρίδα του εἶναι τὰ τηλεγραφήματα, ἡ φώτιση τῆς ψυχῆς πὸν τοὺς στέλ-λει ὁ πατέρας τους ὅταν κοιμᾶται καὶ βλέπει τὰ ὄνειρα. Τὰ ὄνειρα τῆς Νισύρου. Τὰ ὄνειρα πὸν ὄλοι οἱ ξένοι θαναγμάζουν, τὰ Κυκλώπεια τείχη, ὄλοι οἱ ξένοι θαναγ-

μάζουν τὰ Λουτρά, ὅλοι οἱ ξένοι θαυμάζουν τὰ μοναστήρια τὰ ἀρχαῖα, τὰ ζωγραφισμένα.

Κι αὐτὰ τὰ ἔργα ποὺ θὰ κάμετε ᾽σεῖς ἢ νέα γενιὰ θὰ σᾶς εὐλογεῖ καὶ θὰ σᾶς ἔχει ἀξέχαστους μέσ' τὴν ψυχὴ τῆς. Γι' αὐτὸγ-κ' ἐγὼ (δ)ὲν ἔχω τίποτι ἄλλο νὰ κάμω παρὰ νὰ γονατίσω στήμ-Παναγιὰ στὸν δξὸν¹ τῆς Παναγιᾶς καὶ νὰ ἐδκηθῶ μὲ ὄλη τὴγ-καρδιά μου: "Ὅσοι προσφέρετε στὴ Νίσυρο ἔργο εἴστε γιὰ μένα πλούσιοι.

71

Λέουσι τὸγ-καιρὸμ-πού ᾽βγαλα τὶς πλάκες:

—᾽Ε! καϋμένη Βασίλη θὰ μείνεις ἀθάνατος, μοῦ λέουν μερικοὶ Νισύριοι. Καὶ λέω ἐγώ:

—Σήμερα πρέφτον τὰ λουλούδια στὸν τάφο μου. Σήμερα θά'ναι τὸ σιννί² μου. Σήμερα εἶναι ἡ μέρα μου ποὺ κάθονται στὸ καφενεῖο καὶ παίρουν τὸγ-καφέ οἱ Νισύριοι. Γι' αὐτὸ ἐγὼ τὰ λέω ἐπειδὴ (δ)ὲν ἔχω κανένα νὰ μὲ νιαστεῖ³. Στὸν τάφο μου, οὔτε σταυρὸ ἀκόμα δέθ-θὰ βάλουν στὸν τάφο μου, γιατί δὲν ἔχω κανένα καὶ σήμερα ὁ ἴδιος μου βάλλω τὸ σταυρὸ εἰς τὸ μνημό⁴ μου. Σήμερα πετῶ τὰ τριαντάφυλλα στὸν τάφο μου ἐγώ. Σήμερα ὁ ἴδιος βλέπω τὸ σιννί μου καὶ τὰ κόλυ(β)α καὶ βλέπω κι αὐτοὺς τοὺς ἀγαπημένους μου ποὺ θὰ ᾽ροῦν εἰς τὴγ-κηδείαν μου νὰ μὲ συνοδέρουσι.

1. Ὁ κρημνὸς τῆς Σπηλιανῆς.

1. Κυκλικὸ ταψί: τὸ μεταχειρίζονται γιὰ τὰ κόλυβα στὰ μνημόσυνα.

2. Θυμηθεῖ, σκεφθεῖ.

3. Μνήμα.

Ο ΓΑΜΟΣ ΣΤΗ ΝΙΣΥΡΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ

Ὑπό ΝΙΚΗΤΑ Ι. ΚΟΥΜΕΝΤΟΥ

*Στὴν ἀγαπημένη μου σύζυγο
Μιμή (Κλυταίμνηστρα)*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ τελετουργικὴ περιγραφή τοῦ Γάμου στὴ Νίσυρο δὲν ἀφήνει πολλὰ περιθώρια στὸ συλλογέα γιὰ φανταστικὲς ἀφαιρέσεις ἢ προσθέσεις.

Ἡ εὐθύνη τῆς πιστῆς ἀπόδοσης τῶν γεγονότων, ποὺ ἐλέγχεται ἄμεσα ἀπὸ τοὺς σημερινούς ἡλικιωμένους Νισύριους, ἢ δημοσίευση τραγουδιῶν κι ἐπεισοδίων τοῦ θεσμοῦ σ' ἐφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, ὀρθονόταν μπροστά μου μαρτυρικὰ δεσμευτικὴ. Ὅμως ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν θάπρεπε νὰ πάρῃ τὴ μορφή μόνο τῆς καθαρὰ ἐπιστημονικῆς λαογραφικῆς συλλογῆς, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ταυτόχρονα πειστικὴ στὴν Κοινωνία τῆς Νισύρου καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ τοὺς σημερινούς νέους καὶ νέες στὴν ἐπίζηση τῆς τελετουργίας τοῦ θεσμοῦ.

Δὲν θὰ κάμωμε συλλογὴ τραγουδιῶν τῆς ἀγάπης, τοῦ ἔρωτα, τοῦ ἀρραβώνα καὶ τοῦ Γάμου, ἀλλὰ θὰ δουλέψωμε πάνω σὲ καινούργιο ὕλικὸ καὶ ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα θὰ χρησιμοποιηθοῦν τόσα, ὅσα θὰ βοηθήσουν ἐποικοδομητικὰ στὴν παρουσίαση τοῦ θεσμοῦ.

Ἀνάμεσα στὴ Γέννηση καὶ τὸ Θάνατο πυργώνεται ὁ Γάμος, μ' ὅλα τὰ εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα ἐπακόλουθα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Ὁ Γάμος στὴ Νίσυρο ἦταν — κι ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι, χωρὶς βέβαια τὴν ἔντονη ἰδιομορφία του, ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ — ἓνας κόσμος ἐκφρασμένος κι ἀποφασιστικὰ ριζωμένος κι ἀλληλένδετος μὲ τὴν κοινωνικὴ, πολιτιστικὴ, πολιτικὴ, θρησκευτικὴ καὶ οἰκονομικὴ δομὴ τοῦ νησιοῦ.

Ἡ μικρὴ βιβλιογραφία, σχετικὰ μὲ τὸ μεγάλο θέμα τοῦ Νισύρικου Γάμου, συνδυάστηκε μὲ τὴν ἀναζήτηση εἰδικῶν προσώπων, ποὺ πίστευαν στὴ λαϊκὴ παράδοση, εἶχαν δυνατὴ μνήμη καὶ δὲν νόθευαν μὲ νέα στοιχεῖα ὅσα παράλαβαν καὶ γνώριζαν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους τους. Ἀντίκρισα τοὺς πληροφοριοδότες μου χωρὶς ἐπιφύλαξη στὴν παρατήρηση, τὴν περιγραφή, τὴ διήγηση τῆς δικῆς τους προσωπικῆς ἐμπειρίας. Μετὰ ἀπὸ μακρόχρονη ἐπαφὴ μὲ

πρόσωπα, πράγματα, χαρτιά, δημοσιεύματα και πολυδαίδαλη αντίχρευση στις ρίζες τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ, φανερώθηκε ὁ Γάμος σὰν κύριος κι ἀποφασιστικὸς σταθμὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου, ποὺ δίνει τὸ μέτρο τῆς ψυχασύνθεσης τῶν ἀνθρώπων τῆς Νισύρου.

Οἱ μεταλλαγές ποὺ συνέβησαν στὸν ἕλικὸ καὶ πνευματικὸ χῶρο τῶν Δωδεκανήσων ἐπηρέασαν τὴ ζωὴ τοῦ ἐθίμου καὶ σήμερα συναντᾶμε τὴ βιολογία του ἀνανεωμένη, νὰ ἐκφράζεται στὶς κύριες ἐκδηλώσεις του.

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ στὶς τρεῖς πρώτες δεκαετίες τῆς Ἰταλικῆς κατοχῆς¹ παίρνει ὁ γάμος χρῶμα Βυζαντινῆς μεγαλοπρέπειας, σὰν μυστικὴ ἀντιδιαστολὴ πρὸς τὶς σκληρὲς συνθήκες ποὺ περνοῦν οἱ ὑπόδουλοι Δωδεκανήσιοι. Οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ, συσπειρωμένοι γύρω ἀπὸ Δημογέροντες, ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντες καὶ προεστούς, δημιουργοῦσαν δικούς τους ἐθιμικοὺς κανόνες καὶ δὲν ἐφάρμοσαν στὶς κληρονομικὲς τους ὑποθέσεις τὸ Ὀθωμανικὸ δίκαιο. Τὰ προικοσύμφωνα ἀποτελοῦσαν πράξεις, ποὺ ἀνταποκρίνονταν στὴ βαθύτερη νομικὴ συνείδηση τῶν κατοίκων.

Ἡ ἔνωση δύο νέων ἀνθρώπων μὲ τὸ μυστήριό τοῦ Γάμου δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ σὰν αὐτοσκοπός, ἀλλ' ἐρέθισμα, ποὺ ἀφύπνιζε ὅλες τὶς σωματικὲς καὶ ψυχοπνευματικὲς δυνάμεις τῶν Νισυρίων. Ἡ ἐπιθυμία τῶν νέων καὶ τῆς οἰκογένειας γιὰ ἓνα πετυχημένο γάμο προετοιμαζόταν μέσα ἀπὸ ποικίλες καὶ πολλὰ φορὲς ἀντιφατικὲς — γιὰ τὴν οἰκογενειακὴ τους προέλευση καὶ τὴν οικονομικὴ τους κατάσταση — δραστηριότητες κι ἐκδηλωνόταν μὲ τὴ φροντίδα γιὰ μιὰ μεγαλόπρεπη, ἐπιβλητικὴ, πιστὴ, παραδοσιακὴ ἐθιμοτυπία καὶ τελετουργία του.

Οἱ ἀγάπες, οἱ ἔρωτες, ἡ φτώχεια, τὰ νοικοκυριά, ἡ περιουσία, τὸ ἐπάγγελμα σημάδευαν τὴ ζωὴ τῶν νέων ἀνθρώπων ἀπὸ τὰ πρώτα παιδικὰ τους χρόνια. Οἱ γονεῖς στήριζαν τὶς ἐλπίδες καὶ τὰ ὄνειρά τους στοὺς πρωτογιοὺς. Αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους σήκωναν τὶς εὐθύνες γιὰ τὴν ἀτομικὴ τους ἀποκατάσταση, δουλεύοντας σκληρὰ τὰ πατρικὰ κτήματα ἢ φεύγοντας μακριὰ στὴν ξενιτιά. Ὁ πατέρας ἢ ὁ πρωτογιός, ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωσή, ἔπρεπε νὰ δουλῆ καὶ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς πρωτοκόρης καὶ τῶν ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογένειας.

Μέρη ποὺ δέχονταν τοὺς ξενιτεμένους Νισυρίους ἦταν ἡ Ὀδησσός, ἡ Κωνσταντινούπολη, ἡ Σμύρνη καὶ λίγο ἀργότερα ἡ Ἀμερικὴ.

Φεύγοντας στὴν ξενιτιά φορτωμένοι ἀπὸ τὰ πατροπαράδοτα ἥθη καὶ ἔθιμα, ζυμωμένοι ἀπὸ πύρινη πίστη καὶ σκοπὸ στὶς συνήθειες τῆς Νισυρικῆς κοινωνίας, ἔπαιρναν μαζί τους τὴν εὐχὴ τῶν γονιῶν τους καὶ τὴ μορφή μιᾶς

1. Ἡ Ἰταλικὴ κατοχὴ κράτησε στὴ Νίσυρο ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1912 μέχρι τὸν Νοέμβριο τοῦ 1945.

μικρῆς κόρης, πὸν ἀθῶα τοὺς χαμογέλασε, τοὺς πείραξε στὴ γειτονιά, τοὺς ἀποχαιρέτησε στὸ μικρὸ λιμάνι τοῦ νησιοῦ.

Στὴν ξενιτιά συνειδητοποιοῦσαν τὶς ριζωμένες μέσα τοὺς ὑποχρεώσεις, δούλευαν ἔντιμα καὶ σκληρὰ νὰ στείλουν χρήματα, νὰ ξοφλήσουν τὰ χρέη, νὰ γλυστοῦν* τὰ χωράφια, νὰ ἐπισκευαστοῦν τὰ καζαναριά*, νὰ κάμουν βιστέρνες*, ν' ἀγοραστοῦν τὰ προικιά τῆς πρωτοκόρης καὶ νὰ κτίσουν τὰ σπίτια.

Μερικοὶ δὲν ἄντεξαν στὴν περιπέτεια τῆς προσδοκίας, χάθηκαν καὶ δὲν γύρισαν ποτὲ πιά πίσω στὸ νησί. Οἱ περισσότεροὶ ἀνταποκρίθηκαν στὴ φωνὴ τῆς μοίρας τοὺς ἀπὸ ἐσώτερη ἀνάγκη ἀναπόδραστη, γιατί κατὰρρωγε τὴν ψυχὴ τοὺς ἢ νοσταλγία τοῦ γυρισμοῦ. Τὸ δράμα τῆς παραδοσιακῆς προετοιμασίας καὶ τῆς μεγαλόπρεπης τελετῆς τοῦ Γάμου τοὺς, μὲ τὴν πρωτονοικοκυρὰ ἢ μὲ τὴ μικρὴ κόρη πὸν ξεχώρισαν καὶ ἀγάπησαν καὶ ἀποφάσισαν νὰ κάνουν σύντροφο τῆς ζωῆς τοὺς στὶς χαρὲς καὶ τὰ βιάσανα, τοὺς ἔδινε δύναμη καὶ ἀξιόθηκον νὰ γυρίσουν στ' ἁγιασμένο χῶμα τοῦ νησιοῦ.

Πολλοὶ μετὰ τὸ γάμο τοὺς ξανάφυγαν ἀφήνοντας πίσω τοὺς τὴν πιστὴ Πηρελόπη καὶ ἓνα-δύο παιδιὰ. Αὐτοὶ ἐπέστρεψαν γέροι καὶ πέθαναν. "Ἄλλοι ἔμειναν γιὰ πάντα στὸ νησί, δὲν ξανάφυγαν, δημιούργησαν οἰκογένειες, μεγάλωσαν περιουσίες, ἔθρεψαν καὶ ἀποκατέστησαν παιδιὰ καὶ πέθαναν χαρούμενοι.

Ἐπῆρχαν καὶ ἐκεῖνοι πὸν μετὰ τὸ γάμο τοὺς ἄφησαν πίσω τὴ γυναίκα τοὺς καὶ μαράζωσε. Αὐτοὶ χάθηκαν καὶ δύσκολα ξέρει κανένας πότε, ποῦ καὶ πῶς πέθαναν.

"Ἔτσι τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῶν κατοίκων τῆς Νισύρου παρουσιάζει μεγάλες μεταπτώσεις, πὸν ὀφείλονται σὲ πολλὰ καὶ διάφορα αἷτια. Ἡ φυγὴ γιὰ τοὺς Νισύριους δὲν ἀποτελεῖ πράξη ἀπελπισίας, ἀλλὰ διέξοδο στὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὅπως διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὶς παραγωγικὲς διαδικασίες, ἀπὸ τὴν ἀμφίβολη ἔκβαση τῶν ἐθνικῶν ὀνειρῶν καὶ ἀπ' ἀγάπη γιὰ ζωὴ ἀδούλωτη. Τὸ λιγοστὸ χῶμα δὲν ἀρκεῖ νὰ συντηρήσῃ τὸν ἀγροτικὸ πληθυσμό.

Οἱ Τοῦρκοι ἀφεντάδες, ἀνάλογα μὲ τὸ κέφι τοὺς καὶ τὰ συμφέροντά τοὺς, καταργοῦν ὅσο πάει καὶ περισσότερα προνόμια. Ἡ Ἰταλικὴ κατοχὴ ἀπομακρύνει περισσότερο τοὺς νέους ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς λαχτάρεις τοὺς. Ἀρχίζει νὰ μειώνεται ὁ πληθυσμὸς ἀπὸ 5.000 πὸν ἦταν τὸ 1912, γιὰ νὰ φτάσῃ στὶς 2.592 τὸ 1941.

Μετὰ τὸν Β' παγκόσμιον πόλεμον οἱ ξενιτεμένοι Νισύριοι ἐπιστρέφουν, παίρνουν τὴν κόρη π' ἀγάπησαν ἢ ἐκεῖνη πὸν οἱ γονεῖς τοὺς προξένεψαν καὶ φεύγουν μὲ τὴ γυναίκα τοὺς. "Ὅταν θὰ γυρίσουν, μετὰ πέντε ἢ δέκα χρόνια, βλέπουν τὴ Νίσυρο σὰν τόπο προσκυνήματος, παρὰ σὰν χῶρον πὸν μπορεῖ νὰ τοὺς προσφέρῃ νέες δραστηριότητες γιὰ ἐπιβίωση καὶ καλλίτερες συνθῆκες ζωῆς. Τὰ παιδιὰ τοὺς μόνον σὰν τουρίστες μπορεῖ νὰ χαρακτηριστοῦν, ἀφοῦ ἢ μεταπολεμικὴ νοοτροπία ἀπομάκρυνε ὀδονηρὰ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὶς ρίζες

τῆς ψυχικῆς ζωῆς τους. Ὅμως ἡ πληθυσμιακὴ κατάσταση τῆς Νισύρου εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς παράξενης ψυχολογίας καὶ τῆς ἀνήσυχης ιδιοσυγκρασίας τῶν ἀνθρώπων τῆς. Εἶναι εὐτύχημα πὸν ὁ θεσμὸς τοῦ Γάμου, ὅπως τὸν ἀντιλαμβάνονται καὶ τὸν ζοῦν οἱ Νισύριοι, βοήθησε στὴ μικρότερη δξύτητα τῆς κίνησης τοῦ πληθυσμοῦ¹ καὶ διατηρήθηκε ἡ φυσιογνωμία τῆς παραδοσιακῆς ζωῆς.

Δὲν θ' ἀφήσουμε τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα νὰ μᾶς ἐξαπατήσουν, ἀλλὰ θὰ καταγραφοῦν πιστὰ τὰ καθέκαστα. Ἀπὸ τὶς λεπτομέρειες τῆς ἀτομικῆς διήγησης, γὰρ τὴν κάθε προσωπικὴ περίπτωση τοῦ πληροφοριοδότη, ἄσχετα ἂν φαίνωνται δευτερεύουσας σημασίας, θὰ βγῆ ἡ γνήσια μορφή καὶ τὸ βαθύτερο νόημα τοῦ θεσμοῦ τοῦ Γάμου. Ἐκεῖνοι πὸν θὰ διηγηθοῦν περιστατικά, πὸν ἀφοροῦν τοὺς ἔρωτες, τὰ σνοικέσια, τὰ τραγούδια, τοὺς χοροὺς καὶ τὰ κάθε λογῆς ἐπεισόδια τῶν ἀνθρώπων πὸν σήμερα ζοῦν ἢ πέθαναν, ἀποτελοῦν ἀνεπανάληπτες προϋποθέσεις μεταφορᾶς τῶν βιωμάτων τῶν πρωταγωνιστῶν στὴ δημιουργία συνολικῆς σύλληψης καὶ κατανόησης τοῦ θεσμοῦ. Ἀπὸ τὴ συγκεκριμένη περίπτωση θὰ ὀδηγηθοῦμε στὴ γενικότητα τῆς πραγματικότη-
τας.

Ἡ καταγραφή τῆς ἀφήγησης τῶν γεγονότων ἢ τῆς περιγραφῆς πράξεων θὰ γίνῃ, ὅπως ἀκριβῶς ἀκούγεται ὁ πληροφοριοδότης στὴ μαγνητοταινία, χωρὶς καμιά μεταβολὴ στοῦ γλωσσικὸ ἰδίωμα καὶ τὴ διατύπωση.

Δὲν θὰ τηρηθοῦν οἱ φθογγολογικοὶ κανόνες τῆς γραμματικῆς, οὔτε θὰ χρησιμοποιηθοῦν λατινικοὶ χαρακτήρες κατὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου στοῦ γραπτὸ κείμενο.

Ἡ εὐχαρίστηση καὶ ἡ ἰδιαιτερότητα τῆς Νισύρικης προφορᾶς, τοῦ μακρό-

1. Βλ. Μ. Λογοθέτη, «Τουρισμὸς καὶ Οἰκονομία τῆς νήσου Νισύρου», ἔκδοση Ἐτ. Νισ. Μελετῶν, Ἀθήνα 1963, σελ. 15, ὅπου παρατίθεται ὁ παρακάτω 3ος πίνακας:

Ἔτος	Ἀριθμὸς κατοίκων
1821	3.300
1850	3.500
1900	4.700
1910	5.000
1912	5.000
1917	4.300
1922	3.160
1931	3.430
1936	3.404
1941	2.592
1947	2.499
1951	2.587
1961	1.799

συρτου ήχου, χάνεται στον γραπτό λόγο. Οί συζεύξεις, οί παρηγήσεις, οί συγχωνεύσεις, οί συνδέσεις και οί αφαιρέσεις και πολλές φορές τὰ χαριτωμένα χάσματα δὲν ἀποδίδονται.

Ἐο ἀναστεναγμός, ἡ ἐπανάληψη, ἡ ἀποσιώπηση, ἡ μουσικότητα τῆς ἀπαγγελίας, οί κινήσεις τῶν χειρῶν και οί χαρακτηριστικὲς συσπάσεις τοῦ προσώπου βοηθοῦν τὴν προφορικὴ διατύπωση τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου και εἶναι δύσκολο νὰ καταγραφοῦν. Ἐλλά και ἡ ἐκτέλεση τῶν τραγουδιῶν, ἀπὸ παλιὲς και παλιὸς Νισύριους, δὲν ἐκφράζεται ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα.

Τὰ προικοσύμφωνα (οί Ἀγκλαβὲς)* θὰ δημοσιευθοῦν μὲ τοὺς βαρβαρισμοὺς και τοὺς σολικισμοὺς τους. Ἐδῶ θὰ διαφανῆ ἡ δημιουργία τοῦ ἐθιμικοῦ δίκαιου, ἡ ἀνάπτυξη τῆς νομικῆς συνείδησης, ἀλλὰ και ἡ ἀξία τοῦ πιδ ἀσημαντοῦ ὕλικου ἀγαθοῦ, πὸν ἔχει πρωταρχικὴ σημασία στὸν ὕλικὸ βίὸ τοῦ ἀνδρόγυνου. Ἀκόμη και μιὰ ἀξίνη, ἓνα δέντρο, ἓνα δαμάλι* πὸν δὲν γεννήθηκε, ἓνα εἰκόνημα, μιὰ μάντρα τοῦ χοιροῦ, πρέπει νὰ γραφοῦν στὸ προικοσύφωνο.

Δὲν θὰ κάμωμε συλλογὴ τραγουδιῶν¹. Τὰ ἄσματα θὰ παίξουν τὸ ρόλο τους ἐποικοδομητικὰ και θὰ χρωματίσουν, μὲ ἔμπνευση και τέχνη, τοὺς βαθύτερους στοχασμοὺς τῶν νέων και θ' ἀνακουφίσουν τοὺς γέρονς μὲ τὴν ἀποκαθαρτικὴ δύναμη τῆς ἀρμονίας τους.

Ἡ Νισύρικη, νησιώτικη καθαρὰ, μουσικὴ καθὼς ξεπήδησε ἀπὸ τὰ βάσανα τῆς ξενιτιάς και τὴ σκληρὴ βιοπάλη, θὰ συνδέση ἀθεράπευτα ὄλους τοὺς νησιῶτες και τὸν καθένα χωριστὰ, μὲ τὸ αἶσθημα τῆς προσμονῆς και τῆς ἀνάμνησης.

Ἐλπίζω πὼς ἡ γνώση πὸν μαζεύτηκε ἀπὸ τὰ παιδικὰ και νεανικὰ μου βιώματα θὰ μὲ βοηθήση νὰ μεταπηδήσω μέσα στὸ χῶρο τῆς ἐμπειρίας τῶν πληροφοροδοτῶν μου και νὰ ἐπισημάνω τοὺς καθοριστικοὺς παράγοντες, πὸν διαμόρφωσαν τὸ φαινόμενο τοῦ Νισύρικου Γάμου σὰν σταθμὸ, ἀφετηρία, ἐρέθισμα και σκοπὸ τῆς ἀτομικῆς και κοινωνικῆς ζωῆς τῶν Νισυριῶν.

ΝΙΚΗΤΑΣ Ι. ΚΟΥΜΕΝΤΟΣ

Ἀθήνα 15-3-1976.

1. Τραγοῦδια πὸν ἀφοροῦν στὸ θεσμὸ τοῦ Νισύρικου Γάμου δημοσιεύτηκαν κατὰ καιροὺς. Βλέπε:

α) «Ζωγράφειος Ἀγών» ἀπὸ τὸν Γ. Ι. Παπαδόπουλο, Κων/πολις, ἀπὸ τὸ 1884-1891.

β) «Ἀδὴγὴ Δωδεκανησιακὴ», Ἀθήνα ἀπὸ 1929-1946.

γ) Δελτίο «Γνωμαγόρας» Ἀμερικὴ.

δ) «Νισύρου Λαογραφικὰ» Γ. Ν. Καζαβῆ, Ν. Ὑόρκη, 1940.

ε) «Ἡ Νισύρος» περιοδικό, Γ. Ν. Καζαβῆ.

στ) «Δωδεκάνησα» Τόμος Γ, Ἀθηνᾶς Ταρσούλη.

ζ) «Νισυρικὰ Χρονικὰ» Ἀθήνα, 1955-1961.

η) «Τὸ Νισύρικο δημοτικὸ τραγοῦδι», ἔκδοση Ἐταιρείας Νισυρικῶν Μελετῶν, Ἀθήνα, 1965 τοῦ Κ.Ο. Σακελλαρίδη, πὸν βρίσκονται συγκεντρωμένα 50 τραγοῦδια.

1. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ-ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Μέσα στη στέρηση του εδάφους και της έθνικης αποκατάστασης, με τις ψυχικές διακυμάνσεις που αναπόφευκτα φέρνει ο πληθυσμιακός μετασχηματισμός, ζούν και κινούνται οι Νισύριοι, με καταπληκτική ικανότητα προσαρμογής στην *ά ν ά γ κ η* και τη *σ ύ μ π τ ω σ η*. Και είναι ν' άπορρη κανένας, πώς αυτοί οι άνθρωποι έβρισκαν τόσα άποθέματα αίσιοδοξίας, είτε δουλεύοντας στην ξενιτιά, είτε πολεμώντας να νικήσουν την άγονη γη του νησιού τους.

Όσοι παρέμεναν στο νησί έπρεπε ν' άγωνιστούν και να δαμάσουν αυτό τον τετραεδρό, στρογγυλό βράχο, τον άνυδρο κι άγονο. Να σκάσουν το ήφαιστειακό του σῶμα, να λιώσουν την άκισσήρα*, να την κάνουν σκόνη, γη καρπερή. Αυτά τα άποσαθρωμένα ήφαιστειακά πετρώματα οι Νισύριοι κατάφεραν να τα μεταβάλουν σ' όριζόντιες λουρίδες γης κι έσπασαν τις μαυριδερές σιδερόπετρες κι έκτισαν άτέλειωτα βαστάδια*, για να ύποβαστάζουν το πολύτιμο χῶμα μη χαθῆ.

Κόπος, θέληση κι άγάπη στην πατρική φτωχική γη μεταμορφώνει τον πελώριο βράχο, που έχει έκταση 43 τ. χλμ. και κορυφή 698 μ., σε δενδρόφυτο περιβόλι του Αιγαίου.

Καρποφόρα δένδρα ξεφυτρώνουν από τις πλαγιές των βουνών και φτάνουν στην περιφέρεια του στρογγυλού νησιού και χαϊδεύουν τους άπότομους κι άπρόσιτους βράχους.

Άπό τα παλιά χρόνια μέχρι την Ίταλική κατοχή θαυμάζουν οι γεωγράφοι και οι περιηγητές την κλιμακωτή άνθοδέσμη στο κέντρο των Δώδεκα νησιών, που φαντάζει άπροσδόκητα σε πράσινους τόνους, που ξεπήδησαν από φρυμένα βράχια. Σπιθαμή γης δεν θα μείνη χέρσα. Κάτω από τις πέτρες θα φυτευτούν δέντρα. Και θ' άρχιση ή παραγωγή. Κριθάρι, όσπρια, γλυκά σύκα και μπρούσκο κρασί. Ή άφθονία της μυγαλιάς συναγωνίζεται τις αυτόφυτες γιγάντιες βελανιδιές. Οι Τουρκοί βαφτίζουν τη Νίσυρο Ίντζιρλί, δηλαδή συκονήσι. Τα ντόπια μικροκάικα φορτώνουν σύκα, άμύδαλα, βελανίδι και μεταφέρουν στα γύρω νησιά και στα παράλια της Μικρασίας τη γλυκειά γεύση της Νισύρικης δούλεψης.

Οι γεωργοί κτίζουν άλώνια*, άχυρώνες*, σπηλάδια*, καζαναριά*, κρεφτές*, και το πιό σπουδαίο κτίσμα, την «Άποστροφή»*, ένα τέλειο συγκρό-

τημα, για τις ανάγκες τής αγροτικής οικονομίας, που προορίζεται προικιό στην πρωτοκόρη.

Οί ξωμάχοι* ξωμένουν* στα χωράφια και γυρίζουν στο χωριό τα Σαββατόβραδα για να πάν την Κυριακή στην εκκλησιά. Οί βοσκοί προσέχουν τα κοπάδια τους «νά μη γ-κατεβοῦ νοί κατσίκες και σαρτάρου* γ-και φά γ-κάνα έλιουδάκι, ά μη μποῦ(ν) στ' άμπέλι και κάμου ζ-ζημιά...». Οί κόρες που δέν πηγαίνουν στα χωράφια μένουν στο σπίτι, άλέθουν και κοσκινίζουν το κριθάρι, κεντοῦν, πλέκουν, ύφαινουν στη βούα* τα προικιά.

Τά πιό πολλά καφενεΐα είναι κλειστά τις πρωϊνές ώρες. Το βράδυ ανοίγουν.

Λίγοι μένουν στην πόλη, οί περισσότεροι δουλεύουν στα χωράφια. Δέν ύπάρχουν χασομέρηδες.

Στήν παρουσία και την ανάπτυξη του ίεροῦ δέντρου, τής έλιās, δίνε-ται ξεχωριστή προσοχή. Ο καρπός της δέν φτάνει να θρέψη τις 5.000 ψυχές που κατοικούν στο νησί μέχρι το 1912. Καταφέρνουν οί Νισύριοι να βγάλουν λάδι¹ από τους αυτόφυτους θάμνους, που περιποιήθηκαν και μετά-τρεψαν σε παραγωγικά πανύψηλα δέντρα τής «Άγραμιθιās»*.

Το 1909 λειτουργούν στο Μανδράκι, την πρωτεύουσα του νησιού, πέντε χειροκίνητα έλαιοτριβεΐα. Μέσα σ' αυτά, κοντά στην ύπερηφάνεια τής παραγωγής, θά γίνουν τα πιό παράξενα κουτσομπολιά, θ' άρχίσουν τα γαμ-προλοήματα, τα προξενιά, τα κουμπάρλικια, τα συνοικέσια και θά δοθούν βουβές ύποσχέσεις για τους έρωτες και τις αγάπες τών νέων ανθρώπων.

Και θά 'ρθούν τα πρωτοβρόχια, να σφάξουν τους χοίρους, τα θρεφτά*. Θά φουντώσουν τα χοιροσφάγια, θά στέλλουν κρέατα και λουκάνικα και μπουκχουνιές* στους συγγενείς, τους γειτόνους, τους προξενητάδες. Θά ζέ-ψου*(ν) τα βώδια και τους γαδάρους να ζευγαρίζουν. Θ' άρχίσουν τα σκαγί-μια², ή σπορά, τα θέρητα και θά πληθαίνουν οί ύποσχέσεις άνάμεσα στις οικογένειες και τους νέους. Θά φουντώση ό έρωτας στις καρδιές, θ' άρχί-σουν τα τραγούδια τής αγάπης άνω στ' άλώνια, θ' άκουστούν παράπονα κάτω από τις άμυδαλιές και οί δουλευτάδες δίπλα στην άπλώτρια* θά κου-βεντιάζουν τους έρωτες του νέου άφεντικοῦ τους με τις δμορφες κόρες.

Δέν ύπάρχουν άγνωστες τοποθεσίες, δέν ύπάρχουν άπάτητες κορυ-φές, όλα θ' άξιοποιηθούν από τους τσουπάνηδες και θά ήμερώσουν τις πλα-γιές τών βουνών, θά κτίσουν μάντρες, τυροκόμια και θ' άντιλαλούν οί λαγ-

1. Η παραγωγή στη Νίσυρο έλαιόλαδου και άγραμιθέλαιου γύρω στα 1910 φτάνει τα 250.000 κιλά, ένώ ή συνολική παραγωγή του λαδιού το 1961 κατέβηκε στα 27.000 κιλά.

2. Έπειδή το άλέτρι με τα βώδια δέν μπορούν να όργώσουν τις έσωμεριές κι έξωμε-ριές τής ταύλας, δηλαδή τής έπίπεδης έπιφάνειας που συγκρατείται από τα βαστάδια, οί κόρες σκάβουν με την άξίνη για να μη μείνη έστω και μιá πιθαμή χόμα άκαλλιέρηγο.

γαδιές από ποιμενικά τραγούδια. Θα σκάψουν τὰ βράχια νὰ κτίσουν βιστέρνες*, νὰ κερδίσουν τὸ λιγοστὸ νερὸ στὰ κατσίκια, ποὺ τὰ βόσκουν στὴ λιγοστή, πρωτόγονη ἀπὸ μικροὺς θάμνους καὶ φρύγανα, βλάστηση. Μὲ μικρὲς βάρκες πετιοῦνται στὰ γύρω ἀκατοίκητα νησάκια¹, ποὺ οἱ συνθῆκες τῆς βλάστησης καὶ τοῦ ἐδάφους εὐνοοῦν τὴν ἀνάπτυξη τῆς αἰγοτροφίας κι ἔτσι ἱκανοποιοῦνται οἱ τοπικὲς ἀνάγκες σὲ κρέατα καὶ γαλακτοκομικὰ προϊόντα.

Οἱ νέοι ποὺ ἔμειναν στὸ νησὶ καὶ δὲν ἔχουν κτηματικὴ περιουσία στρέφονται στὴ θάλασσα. Γίνονται ψαράδες καὶ δένουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὰ βράχια καὶ τὶς ἄγριες ἀκρογιαλιές. Τὰ παράλια τῆς Νισύρου καὶ τῶν γύρω νησιῶν προσφέρονται γιὰ ψάρεμα.

Οἱ κοντινὲς στεριεὲς δίνουν ἐλπίδα κι ἐμψυχώνουν τοὺς νέους νὰ μείνουν στὸ νησὶ καὶ νὰ μὴ ξεπατριστοῦν. Οἱ πιὸ τολμηροὶ γίνονται μικροκαρaboκώρηδες. Φτιάχνουν στέρεα καΐκια, ἀπὸ τὶς γέρικες βελανιδιές, ὀργώνουν τὶς θάλασσες, κάμνουν τὸ ἐξαγωγικὸ ἐμπόριο καὶ κουβαλοῦν στὸ μικρὸ λιμάνι τὶς παράξενες πραμάτιες τους. Ἡ θάλασσα, τὸ ταξίδι, ἀποζημιώνει τὸ μόχθο τους. Ζοῦν, ἐπιβιώνουν, ἀγαποῦν.

Γλεντοῦν στὰ δώδεκα γραφικὰ καφεενδάκια καὶ στὶς πέντε ταβέρνες, τραγουδοῦν τὴ σκληρὴ ζωὴ, χαίρονται τὴ φτώχεια τους καὶ πλάθουν ὄνειρα γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους. Ἰσάριθμα μὲ τὰ καφενεῖα τὰ ἐμπορικὰ μαγαζιά, ποὺ εἶναι στὴν κυριολεξία τους παντοπωλεῖα. Μέσα σ' αὐτὰ κυκλοφοροῦν τὰ λιγοστὰ χρήματα, οἱ χρυσὲς λίρες, τὰ μεζίτια, οἱ μαμουντιέδες, τὰ σκολαρίκια, τὰ δαχτυλίδια, τὰ βροχιόλια. Ἐδῶ θὰ τὰ βρῆς ὅλα σὰν ἐνέχειρα, ὥσπου νὰ πουληθῆ τὸ μαξουλί* ἢ νὰ στείλουν οἱ ξενητεμένοι τὴν ἐπιταγὴ γιὰ νὰ σβῆσουν τὰ χρέη.

Καὶ θὰ πῆ ὁ Νισύριος ποιητής².

... Κριθάρι δὲν ἀπόμεινεν ἡ μάνα νὰ ζυμόνη
κι ὁ γέρος τὸ χωράφι του στὸν ἔμπορο χρεώνει...

Σ' ἓνα ἄλλο ποίημα³ θὰ ὑπογραμμίσῃ.

... Χρονστοῦμε (γ)καὶ στὸ (σ)σύντεκνο, ταίτια, κλωστὲς κι' ἀλεύρι
κι' ἄλλα ψιλολόγηματα... (ἡ μάνα σου τὰ ξεύρει)...

Καὶ πιὸ κάτω γράφει :

... Ἔσκιασα* καὶ τὸ σπίτι μας, ποὺ κόντευγεν νὰ πέσῃ,
κι ἀγόρασα τὴν ἀελιά*· ἀφ' τὸν Ὁρσάρη πέρσι...

1. Εἶναι τὰ μικρονήσια Στρογγυλή, Γυαλί, Πυργούσα, Παχειά, Κανδελέουσα (Φανάρι).

2. Βλέπε Δ.Γ. Μπαλαλά. «Τὰ χωριανά μου», ἐν Καίρῳ 1935, ποίημα, «Ἡ Ξενιτεία» σελ. 63.

3. Τοῦ ἴδιου, ποίημα «Τὰ χρέη», σελ. 125.

Οί μεγάλοι νοικοκύρηδες κι ἔμποροι θὰ γίνουν οἱ πρὸυχοντες τοῦ νησιοῦ. Σ' αὐτοὺς θὰ καταφύγουν οἱ γονεῖς καὶ οἱ χήρες γυναῖκες γιὰ κάθε τους ἀνάγκη, νὰ πάρουν συμβουλές κι ὁρμήνιες. Καὶ θὰ συνεχίση ὁ ποιητῆς Νισύριος, γιὰ νὰ φανῆ ἡ δύναμη τῶν ἐμπόρων στὰ προξενιά:

... *Κ' εἶπε στὸ (γ)γέρο τὸ παιδί, «μήπως κι' ἄλλοῦ χρουστᾶτε;
γιὰ θυμηθῆτε πιδ καλά, γέρ' εἴστε καὶ ξεχνᾶτε.»...*

... *Κι εἶπεν ἡ μάνα στὸ παιδί· «ᾧ γυιέ μου, οἱ ἐμπόροι
γυιὸς ἔχον (μ)ποῦναι γιὰ παντρειά, κι ἐμεῖς ἔχομε (γ)κόρη».*

Οἱ Δάσκαλοι κι ὁ Γραμματικὸς τῆς Δημαρχίας θὰ γράψουν τὶς ἀπαντήσεις στὶς ἐπιστολές τῶν ξενιτεμένων. Ἐπὶ τὶς οἰκογένειες τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν μεγάλων νοικοκύρηδων θὰ βγοῦν οἱ «σπουδαγμένοι»*, πού θὰ γίνουν ἐπιστήμονες καὶ περιζήτητοι γαμπροί. Ἐπὶ τὶς φτωχὲς οἰκογένειες θὰ σπουδάση τὸ προικισμένο παιδί, π' ἀγαπᾶ τὰ γράμματα, ἀφοῦ ἀναλάβῃ τὰ ἔξοδα ὁ μεγαλύτερος γυιὸς ἢ κάποιος ἄκκληρος γέρο-Μπάρβας, πὺ ἐκπατρίστηκε γιὰ τὴν τιμὴ καὶ τὸ ἀνέβασμα τῆς οἰκογένειας.

Ἐπὶ τὸν ἀρχαῖο καὶ οἱ μαραγκοί, οἱ χτίστες, οἱ ἐργάτες, οἱ δουλεφετῆς* — τὰ κοπέλλια* — στὶς ξένες περιουσίες, πὺ μὲ πολὺ κόπο κερδίζουν τὸ λίγο ψωμί. Κανένας δὲν ὑποχωρεῖ. Ὅλοι πολεμοῦν τὴ μοῖρα τους κι ὄνειρεύονται τὸ Γάμο τους.

Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος περιμένει, δὲν λυγίζει, δὲν ἀποθαρρύνεται ἀπὸ τὶς μικροατυχίες, προσδοκᾷ, ἀγαπᾷ, κλαίει κι ἐλπίζει καὶ χαίρεται. Πάνω σ' αὐτὸ τὸ παράξενο νησί, πὺ ἀνεμοδέρνεται ἀπὸ βοριάδες καὶ προβέζες καὶ σείεται ἀπὸ μικροδονήσεις τοῦ μισοσβησμένου ἠφαιστείου του, δοκιμάζεται ἢ ἀντοχὴ τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνθρώπων του.

Οἱ παραπάνω πληροφορίες κρίθηκαν ἀπαραίτητες νὰ εἰπωθοῦν, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὸν λαογράφο μελετητὴ καὶ τὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη στὴν κατανόηση τοῦ Νισύρικου Γάμου.

Μέσα ἀπ' αὐτὴ τὴ συσχέτιση πρέπει νὰ κοιταχτῆ ὁ θεσμὸς, γιὰτὶ ἀποτελεῖ τὸν ἄξονα τῆς ὑπόστασης ὅλων τῶν παραδοσιακῶν κι ἐθιμικῶν ἐκδηλώσεων. Ἐτσι μονάχα θὰ διαφανῆ ἡ ξεχωριστὴ φυσιογνωμία τοῦ Νισύρικου Γάμου καὶ θὰ διακριβωθῆ, ὅσο γίνεται πληρέστερα, ἡ ἁρμονία πὺ κρύβεται στὴν ἐσωτερικὴ περιπέτεια τῆς κόρης καὶ τοῦ νέου, γιὰ ἓνα πετυχημένο Γάμο.

2. ΤΟ ΣΠΙΤΙ¹

(Σκηηνικός περίγυρος του Νισύρικου Γάμου)

Ἡ λαϊκὴ κατοικία ἀνήκει στὴν ἔρευνα τοῦ «Ὑλικοῦ Βίου». Ὅμως ἐδῶ κρίνεται ἀναγκαία μιὰ σύντομη, ὅσο γίνεται, περιγραφή τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ Μανδρακιοῦ καὶ τοῦ Νισύρικου σπιτιοῦ, ἀφοῦ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ ἀντικείμενα ἀποτελοῦν τὸν σκηηνικὸ περίγυρο, ποῦ μέσα σ' αὐτὰ θὰ διαδραματιστοῦν ὅλα τὰ σχετικὰ μὲ τὸ θεσμὸ τοῦ Γάμου γεγονότα.

Προβληματικὴ ἦταν πάντοτε ἡ στενότητα χώρου, ἡ ἀκαταλληλότητα τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τεχνικῶν καὶ ὕλικῶν μέσων γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὰ τέσσερα χωριά τῆς Νισύρου².

Τὸ Μανδράκι εἶναι ἀπειλητικὰ χωμένο μέσα στὴ Β. Δυτικὴ Χαράδρα τοῦ νησιοῦ. Τὰ σπίτια ἀρχινοῦν ἀπὸ τὸ ἀνεμισμένο, παλιό, μικρὸ λιμάνι τῆς Ταύλας* τοῦ Γιαλοῦ, καὶ συνεχίζουσι ἀνηφορικὰ μέχρι τὸν «Πλατὴν»*. Σφηνωμένα στὴ δυτικὴ λαγαδιὰ τοῦ Μολυβιοῦ*, δημιουργοῦν τὴν πιὸ παλιὰ γειτονιά τῆς Νισύρου, τὸ «Λαγγάδι»*. Ὁ παμπάλαιος αὐτὸς δρόμος πλημμυρίζει τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς βροχῆς καὶ οἱ τυραννισμένοι νησιῶτες μηχανεύτηκαν νὰ κτίσουσιν τὰ σπίτια ὑψωμένα πάνω σὲ πέτρινα σκαλιά κι ἀκανόνιστες γραφικὲς πεζοῦλες κάτασπρες. Πάνω σ' αὐτὲς θὰ ὑποδεχτοῦν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ τὴν ἡμέρα τοῦ ἀρραβῶνα.

Ἀπὸ τὴν Ταύλα τοῦ Γιαλοῦ ξεκινᾷ ἡ συνοικία τοῦ «Λευκαντιοῦ»* καὶ προχωροῦν στὴν ἄγρια βορεινὴ ἀκρογιαλιά τὰ σπίτια, κοντὰ-κοντὰ νὰ μὴ τὰ παρασύρῃ ἡ θάλασσα. Ἀνακατεῦνται τὰ σπίτια μὲ τοὺς Αἰγαιοπελαγίτικους ἀφροὺς καὶ φτάνουσι στὸ καινούργιο σημερινὸ λιμάνι, ποῦ μάχεται ἀποφασισμένο νὰ προφυλάξῃ τὰ καΐκια ἀπὸ τὴ φοβέρα τοῦ βορεινοῦ καιροῦ. Τὰ σπίτια τῆς χαράδρας τοῦ «Λαγγαδιοῦ» καὶ τοῦ «Λευκαντιοῦ» ἐνῶνται κάτω ἀπὸ τοὺς κιτρινομελαμψοὺς βράχους τοῦ Κάστρου τῶν Ἴπποτῶν τῆς Ρόδου. Καὶ λίγο πιὸ ψηλά, ἀπάνω στὸν ὄξο*, προβάλλει κατάλευκο τὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς*. Βιγλάτορας τοῦ νησιοῦ, προστατεύει τὰ τολμηρὰ θαλασσοδαρμένα σπίτια. Δρομάκια στενά, ἀπανωτὰ σκαλιά, ἀγκαλιασμένα σφιχτὰ τὰ σπίτια, ὅλα κατασκευάσματα τῆς οἰκονο-

1. Βλ. Δ.Α. Σιρίκη, «Περιγραφή Ἐπαλαιοῦ Νισύρικου σπιτιοῦ», Δελτίον «Γνωμαγόρα» Ἀμερικῆς, 1937 ἢ «Νισ. Χρονικά», Ἀθήνα, 1957, φύλ. 19, σελ. 32-37, ὅπου βρίσκεται λεπτομερὴς περιγραφή τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν διαφόρων σκευῶν τοῦ νοικοκυριοῦ.

2. Τὰ χωριά τῆς Νισύρου εἶναι: τὸ Μανδράκι, πρωτεύουσα, τὰ Νικεῖα, ὁ Ἐμπορειὸς καὶ τὸ παραλιακὸ γραφικὸ χωριὸ Πάλαι, σὰν ἐπίγειο τοῦ Ἐμπορειοῦ, ποῦ δημιουργήθηκε τὰ τελευταῖα 50 χρόνια μὲ ὑποτυπώδη ρυμοτομία, γιὰ νὰ σβῆσῃ τὴν ἀλλοιωνὴ ἀκμὴ τοῦ Ἐμπορειοῦ.

μίας τοῦ χώρου καὶ τῆς ἀνάγκης, ἄθελά τους χτίστηκαν ἀντισεισμικά. Καὶ εἶναι τὰ σπίτια καὶ οἱ ἄνθρωποι προσκυνητὲς στὰ πόδια τῆς Μεγαλόχαρης.

Τὰ σπίτια μονόπατα στὰ παλιὰ χρόνια, ἔγιναν δίπατα, κι ὅπου δὲν ἔφτανε ὁ οἰκοπεδικὸς χῶρος φτιάχτηκαν σπίτια ψηλά, χωρὶς ἄπλα καὶ βάθος, ποὺ εἶχαν ἰσόγειο καὶ δυὸ μικροὺς ὀρόφους ξύλινους.

Σχῆμα σταθερὸ δὲν εἶχαν. Τὸ ὑλικὸ ἦταν ἀπὸ λάσπη πορσελάνης μὲ σκληρὲς σιδερόπετρες στὰ θεμέλια καὶ γυαλόπετρες τὰ χωρίσματα. Μερικοὶ ἐσωτερικοὶ τοῖχοι κατασκευάζονταν ἀπὸ τσαθθιά μ' ἑλαφρὸ ἐπίχρισμα. Στὴν πρόσοψη ἢ πόρτα μονόφυλλη κι ἄλλοτε κομμένη στὴ μέση ὀριζόντια, στηριζόταν σὲ δυὸ στέρεα ἐπιμήκη τόξα. Στὴ μέση μιὰ μικρὴ τρύπα περνοῦσε τὸ στραοκλειδί* ἀπὸ τὴν ἔξω μεριά, ἐσωτερικὰ τὴ νύχτα ἔβαζαν τὸ μάνταλο* ἢ τὸν περάτη* γιὰ ἀσφάλεια. Στὸ κάτω μέρος, τὸ κατώφλι*, μιὰ τρύπα χρησίμευε νὰ μπαينوβαίνουν οἱ ὄρνιθες ποὺ πήγαιναν στὸ κατώι* τῆς ἀυλῆς.

Ἐνα μικρὸ ἢ δυὸ ἀνοίγματα στὴν πρόσοψη, σὲ σχῆμα ὄρθιου παραλληλόγραμμου, χρησίμευαν γιὰ παράθυρα. Μπαίνοντας μέσα ἀντίκρυζες τὰ πέτρινα σκαλιὰ ποὺ ἔφερναν στὸ δωμάτσι*, ποὺ ἦταν χωρὶς σκεπὴ κι ἀποτελοῦσε τὸν αὐλειο χῶρο, ποὺ ὀδηγοῦσε στὰ τρία κύρια δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ. Στὸ κατώφλι, στὶς πέτρινες σκάλες καὶ στὸ δωμάτσι στέκονταν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης κι ἀπαντοῦσαν μὲ τραγούδια στὴν ὀμάδα τῶν συγγενῶν τοῦ γαμπροῦ, ποὺ βρισκόταν ἔξω στὸ δρόμο κατὰ τὴν ἡμέρα τῶν ἀραβῶνων. Ἐδῶ στὸ δωμάτσι γινόταν ἡ πρώτη ἐπίσημη κι ἐπιβλητικὴ συνάντηση τοῦ νέου καὶ τῆς κόρης κι ἀνταλλάσσονταν οἱ πρῶτες εὐχὲς καὶ οἱ χαιρετισμοὶ ἀνάμεσα στὰ δυὸ συγγενολόγια.

Δεξιὰ ἀπὸ τὰ πέτρινα σκαλιὰ πρὸς τὰ κάτω ἓνα μεγάλο πλατύσκαλο ὀδηγοῦσε στὴν κουζίνα. Ἐδῶ βρισκόταν ἡ παραστιά*, ποὺ εἶχε στὴ βάση δυὸ παράλληλες μακρουλὲς πέτρες καὶ πρὸς τὰ πάνω μιὰ καμπυλωτὴ καμάρα, τὰ κούμουλλα*, γύρω καὶ πάνω ἀπὸ τὴν παραστιά βρισκόταν τὰ διάφορα μαγειρικὰ σκευῆ. Τὸ δωμάτιο αὐτὸ χρησίμευε περισσότερο γιὰ μαγειρεῖο (μαειργεῖο) παρά γιὰ τραπεζαρία. Κάτω ἀπὸ τὸ δωμάτιο ἦταν ἡ βιστέρνα*, ὁ χερόμυλος*, τὸ φουρναρεῖο*.

Στὸ βάθος ἢ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀνάλογα μὲ τὴν οἰκοπεδικὴ ἔκταση, ὑπῆρχε ἓνας ἄλλος ξεχωριστὸς χῶρος, τὸ κατώι*. Ἐδῶ φυλάγονται τὰ μαζούλια*, ἢ σοδεῖα κι ὅλα τὰ γεωργικὰ σύνεργα. Στὴ σειρὰ βρισκονται ὅλα τὰ ἀγγεῖα*, διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα πήλινα δοχεῖα, ὁ γανίτης* τοῦ λαδιοῦ, οἱ στάμνες* γιὰ τὰ σύκα, τὰ λαῖνια τοῦ χοιροῦ, τὰ μυλλερά*, τὰ πιθάρια* καὶ τὰ κιούπια* τοῦ κρασιοῦ κ.λ.π.

Σπίτια ποὺ δὲν εἶχαν χῶρο γιὰ κατώι χρησιμοποιοῦσαν ἄλλα σπίτια παλιὰ, ἀκατοίκητα ἢ μισοτελειωμένα, καὶ τὰ ἔλεγαν ἀποθήκες ἢ κελλάρια*.

Σ' αὐτὰ κτιζόταν καὶ ἡ αὐλὴ τοῦ χοιροῦ, τὰ κρεμ-μάρια* γιὰ νὰ θρέψουν τὸ θρεφτό*.

Ἄν ὑπῆρχε μέρος, στὸ κάτω πάτωμα, ἔστηναν τὴ βούα, τὸν ἀργαλειό, ποὺ ὕφαιναν οἱ κόρες τὰ προικιά τους.

*Ἀπὸ τὸ δωμάτσι, προθάλαμος γιὰ τὰ τρία ἀπάνω δωμάτια, ἀντίκρυζες στὸ βάθος τὴν πόρτα «τοῦ πίσου σπιτιοῦ».

Ἐδῶ βλέπεις τὰ σύνεργα τῆς τραπεζαρίας, τὸ σουφρᾶ, τὴ μεγάλη τσανάκα (μουχούρτα*), ποὺ ἔβαζαν μέσα ὅλο τὸ μαγειρεμένο φαγητὸ καὶ γύρω-γύρω στοὺς τοίχους οἱ πάγκοι. Τὸ δωμάτιο αὐτὸ χρησίμευε γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν καρπῶν. Νὰ καθαρίσουν τοὺς σπόρους, νὰ ξεκοκκίσουν τὸ παμπάκι*, νὰ κεντήσουν οἱ κόρες, κι ἂν ἔφτανε ὁ χῶρος ἔστηναν τὴν ἀνέμη κι ἄλλοτε τὴ βούα.

Στοὺς τοίχους κρέμονταν οἱ «φατθές» μαντῆλες, τὰ πεσκίρια*, τὰ πρόχειρα ἀλλάγια τῶν κορῶν.

Ἡ δευτέρη πόρτα ὡδηγοῦσε στὴν «κάμαρη», δωμάτιο ποὺ χρησίμευε στὴν τοποθέτηση τοῦ μαξουλιοῦ, ὥσπου νὰ τελειώσῃ ἡ συγκομιδὴ, καὶ νὰ τὰ μεταφέρουν στὸ πρῶτο δωμάτιο, «τὸ πίσω σπίτι» καὶ νὰ τοποθετηθοῦν πιά ὀριστικὰ στὰ κελλάρια* καὶ τίς ἀποθήκες. Σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο συνηθίζοταν νὰ φτιάνουν ἕναν καναπέ γιὰ νὰ φιλοξενοῦν τοὺς ἐπισκέπτες.

Ἀπὸ τὴν τρίτη πόρτα ἔμπαινες στὸ ἐπίσημο σπίτι, ποὺ χρησίμευε γιὰ ὑποδωμάτιο. Ἦταν στολισμένο ἰδιόρρυθμο, μὲ σειρὲς ἀπὸ ἀράφια κατὰ-φορτα ἀπὸ πιάτα κι ἀντικείμενα τοῦ νοικοκυριοῦ, ποτήρια, μαστραπάδες, κανάτες κ.λ.π.

Ἐκεῖνο ποὺ ἐντυπωσίαζε ἦταν τὸ κρεβάτι, ἡ μονή. Ὑψωμένη ἀπὸ καλοδουλεμένα ξύλα, ἔπιανε ὅλο τὸ χῶρο τῆς μιᾶς πλευρᾶς ἀπὸ πέρα ὡς πέρα. Πέντε ἕως ἑπτὰ σκαλάκια μὲ τορναρισμένα σχέδια ἔφερναν στὸ δάπεδο τῆς μονῆς. Ἀπλωμένες οἱ ἀχερένιες ἢ βαμβακερὲς στρωσιὲς χρησίμευαν γιὰ νὰ κοιμοῦνται οἱ γέροι ἢ τὸ ἀνδρόγυνο.

Πρὸς τὰ κάτω πόδια τῆς μονῆς ὑψωνόταν ἡ μουσάντρα*, ποὺ ἐκοιμοῦντο τὰ παιδιά. Ἐνα πανὶ (πφερδές) χρωματιστὸ ἀπὸ τὴν ὄροφὴ ὡς κάτω, σὰν αὐλαία χῶριζε τὴ μονὴ ἀπὸ τὴ μουσάντρα. Στὸ βάθος, στὰ προσκέφαλα τοῦ ἀνδρόγυνου, κρέμονταν τὰ εἰκονίσματα μὲ τὸ καντήλι. Στὴν ἄκρη καὶ πρὸς τὰ ἔξω τῆς μουσάντρας στιβάζονταν τὰ παπλώματα, οἱ σεντόνες, τὰ μᾶξιλάρια κ.ἄ. Ὅλος αὐτὸς ὁ χῶρος μὲ διακριτικὴ φροντίδα σκεπαζόταν μὲ διάφορα κεντητὰ ὑφάσματα, ποὺ ἔπεφταν λίγο πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πολλὰς φορὲς ἔβαζαν μιὰ σουρωτὴ μεγάλῃ σκέπη στὸν ἀνοιχτὸ χῶρο τῆς μονῆς, ποὺ ἔδινε τὴν ἐντύπωση καλοκαμωμένης θεατρικῆς σκηνῆς.

*Ὁ κενὸς χῶρος τῆς μονῆς, ἀπὸ κάτω, χρησίμευε γιὰ ἀποθήκη ρουχισμοῦ, ποὺ ἔμπαινες σ' αὐτὸ ἀπὸ μιὰ μικρὴ πορτοῦλα, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὴ

μουσάντρα. Μια μεγάλη κασέλλα* δίπλα στην πορτούλα φύλαγε τὸ βιός*, τὰ γραμμάτια, τὰ χρυσαφικά, τὰ γράμματα καὶ τὰ προικοσύμφωνα.

Στὸ σιγύρισμα αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ ἔδειχναν οἱ κόρες τὴν ἀπέριττη καλαισθησία τους. Στὴ μέση ὑπῆρχε τὸ μεγάλο τραπέζι, ποὺ ἀπάνω σ' αὐτὸ συντάσσονταν τὰ προικοσύμφωνα. Ἐνα μεγάλο «Νισύρικο Σεντόνι»* στὸν μεγαλύτερο τοῖχο συμπλήρωνε τὸν νοικοκυρεμένο διάκοσμο.

Ἡ στέγη τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὡς τὴν ἄλλη ἓνα χοντρὸ μεγάλο δοκάρι. Πάνω σ' αὐτὸ στηρίζονταν μικρότερα δοκάρια σχηματίζοντας ἓνα σταυρό. Ἀπάνω ἀπ' αὐτὰ τὰ ἄγρια καὶ πολλές φορές ἀπελέκητα δοκάρια ἔβαζαν τὶς «τράβες», πλατιὰ φύλλα παράλληλα μὲ τὸ μεγάλο δοκάρι.

Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἀντὶ τράβες χρησιμοποιοῦσαν καλάμια ἢ χοντρά κλαδιὰ ἢ φύκια τῆς θάλασσας. Πάνω ἀπ' αὐτὰ τοποθετοῦσαν ἀκισσήρα* κι ἀκολουθοῦσε τὸ στρώμα τοῦ πηλοῦ. Τελευταῖα ἔχριαν τὸ δῶμα μ' ἓνα παχὺ χυλὸ ἀπὸ στύψη (ξερὴ ἠφαιστειακὴ λάβα).

Τὸ δῶμα, ἢ σκεπή, γινόταν στέρεο καὶ χοντρὸ, γιατί ἐδῶ ἄπλωναν τὰ μαζούλια νὰ ξεραθοῦν.

Στὴν εἰσαγωγή τονίσθηκε, πὼς ἡ κατοικία ἀποτελοῦσε σοβαρὸ ἐμπόδιο στὴν ἀποκατάσταση τῶν κορῶν. Πολλὲς κόρες δούλευαν ἀρκετὰ χρόνια νὰ φτιάξουν μόνες τους τὸ σπίτι. Κουβαλοῦσαν πέτρες, βοηθοῦσαν τοὺς τεχνίτες, νὰ κουβαλήσουν νερό, τὰ ὑλικά, νὰ κάνουν οἰκονομίες νὰ πληρῶσουν τὸν κτίστη καὶ τὸ μαραγκό. Ἐπειτα δὲν ἦταν εὐκόλο, γιὰ τὴν παλιὰ ἐκείνη ἐποχὴ, νὰ βρεθοῦν ὄλα τὰ χρειώδη ἐνὸς νοικοκυριοῦ. Τὸ ἔτοιμο σπίτι ἦταν κράχτης στοὺς καλοὺς γαμπροὺς.

3. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΚΟΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

A. ΟΙ ΚΟΡΕΣ

Ἐοθεσμός τοῦ Γάμου στὴ Νίσυρο ἦταν γιὰ τοὺς νέους ὑποταγὴ μαζὶ καὶ λύτρωση.

Οἱ κόρες ἀγαποῦσαν κρυφὰ καὶ κρατοῦσαν μυστικὸ τὸν ἔρωτά τους. Ἡ οἰκογένεια τῆς κόρης ποτὲ δὲν πῆγαινε νὰ ζητήση γαμπρό. Περίμεναν τὴν οἰκογένεια τοῦ γαμπροῦ ἢ νὰ πάη ὁ ἴδιος ὁ γαμπρὸς νὰ χτυπήση τὴν πόρτα τῆς κόρης. Ἡ νέα δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἐμπιστευτῆ τὸν ἔρωτά της οὔτε στὸν ἴδιο τὸ νέο ποὺ ἀγαποῦσε, ἦταν ντροπὴ καὶ θὰ κακοχαρακτηρίζονταν ἀπ' ὀδλους. Φόβος, ἀγάπη καὶ ὑπακοὴ σφυρηλατοῦσε τὸν γνήσιο σεβασμὸ στοὺς

γεννήτορες. Μόνες τους έπρεπε να βρούν τον τρόπο να γιατρέψουν τις πληγές της καρδιάς τους από τα βέλη του γιου της Ἀφροδίτης. Ήταν σεμνές, εργατικές, ήθικες, φρόνιμες και υπομονητικές. Δούλευαν στα χωράφια για να φανή η αξιοσύνη τους και να προκαλέσουν την προσοχή και τη συμπάθεια της οικογένειας του γαμπρού.

Πρωτοκόρες νοικοκυρές έμεναν ανύπαντρες, αν τύχαινε να χάσουν τον πατέρα τους και δεν είχαν προστάτη αδερφό. Γι' αυτές έλεγαν το παρακάτω τραγούδι:

*Ἀπό τὴ φροσιμάδα σου κι ἀπὸ τὴν ὄρφανιά σου
ἔχασες οὐλ-λους τοὺς γαμπρούς μέσ' ἀφ' τὴ γειτονιά σου.*

Πολλές στάθηκαν άνίκανες ν' αντιδράσουν κι εκμηδενίστηκαν. Ὅμως είχαν επίγνωση τῆς ήθικῆς τάξης που βάραινε τὴ συμβατικὴ κοινωνία του νησιοῦ τους και συνέχιζαν να καλλιεργοῦν τὴν πατρικὴ περιουσία. Γυρνοῦσαν και γερνοῦσαν στα χωράφια, τὸ βασιλόπουλο του παραμυθιοῦ δεν φαινόταν κι ἔτσι ἔμεναν γεροντοκόρες¹.

Ἐπῆρχε και μιὰ ἄλλη κατηγορία γυναικῶν που ἔμεναν ανύπαντρες ἐξ αἰτίας τῆς πρωτοκόρης. Ἐν δὲν παντρευόταν ἡ πρώτη, ἡ ἄμπατή*, δὲν ἄνοιγε ὁ δρόμος για τις μικρότερες ἀδερφές.

Ἐτσι συναντοῦμε στὴ Νίσυρο οἰκογένειες με μεγάλη κτηματικὴ περιουσία, που δὲν ἄφησαν κληρονόμο κι ὅλα τους τὰ καλά, σπίτια και χωράφια, γράφτηκαν με παράφηση* στὸ Μοναστήρι τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς*.

Δύσκολη και βασανισμένη ζωὴ περνοῦσαν οἱ μικρὲς κόρες. Ἡ πιὸ ἀδικημένη και ὑποτακτικὴ ἦταν ἡ τελευταία κόρη τῆς οἰκογένειας.

Ὅπως θὰ δοῦμε στα προικοσύμφωνα, ὅλη ἡ κινητὴ κι ἀκίνητη περιουσία τῆς μητέρας πῆγαινε στὴν πρωτοκόρη. Ὅλες οἱ ἀδερφές δούλευαν σκληρὰ και υπομονητικὰ στα χωράφια και στὶς διάφορες ἄλλες δραστηριότητες για να μεγαλώσουν τὸ νοικοκυριό, που θὰ δινόταν προίκα στὴν πρωτοκόρη. Ἡ μεγάλη ἀδερφή ἦταν ἡ καλομοίρα του σπιτιοῦ. Ἐτσι οἱ μικρὲς καταντοῦσαν σκλάβες τῆς πρώτης και πρὶν και μετὰ τὸ Γάμο της². Ἡ παραδοσιακὴ αὐτὴ συνήθεια ἦταν ἡ ἀφορμὴ να μείνουν ἄγαμες πολλὲς κόρες. Ἡ πρωτοκόρη ἦταν τὸ πρῶτο καράβι που ἔπρεπε να τ' ἀρματώσουν καλά,

1. Ἡ μέση ἡλικία τῆς νέας για Γάμο ἦταν ἀπὸ 15 μέχρι 25 ἐτῶν. Ὅταν περνοῦσε τὰ 30, δύσκολα παντρευόταν.

2. Ἡ παράδοση ἀναφέρει, πὼς οἱ γονεῖς, κατὰ τὴ σύνταξη του προικοσυμφώνου τον παλιό καιρό, για να εὐχαριστήσουν τον γαμπρὸ ἔγραφαν ὑποσημείωση, που σύμφωνα μ' αὐτὴ ἡ μικρὴ ἔπρεπε σ' ὅλη τῆς τῆ ζωὴ να ἐργάζεται στὴν περιουσία και τὰ χωράφια τῆς πρωτοκόρης, ἡ δὲ τελευταία ἀναλάμβανε τὴν ἱερὴ ὑποχρέωση να συντηρῆ τὴ μικρὴ μέχρι να πεθάνη.

νά καλοταξιδέψη, ἴσως καὶ παντρευτοῦν καὶ οἱ ὑπόλοιπες. Χαρακτηριστικὸ καὶ πολὺ γνωστὸ εἶναι τὸ παρακάτω δίστιχο ποῦ ἔλεγαν συχνὰ οἱ μάνες:

*«Καλὸ γ-καιρὸ νερμένισε ντὸ πρῶτο μου καράβι
κι ἀκολουθοῦν καὶ τᾶλλα μου κι ἔχω χαρὰ μ-μεγάλη».*

Ἡ δευτεροκόρη βρισκόταν σὲ πλεονεκτικὴ θέση συγκριτικὰ μὲ τὶς ὑπόλοιπες, ἂν δὲν ὑπῆρχε πρωτογιός, γιατί ἔπαιρνε τὴν περιουσία τοῦ πατέρα. Οἱ ὑπόλοιπες ὁμως θὰ παντρεύονταν μόνο ἀπὸ ἔρωτα, ἀπὸ σύμπτωση ἢ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τους, ἂν πῆγαινε νὰ τὶς ζητήσῃ κάποιος νέος, ποῦ ἦταν οικονομικὰ ἀνεξάρτητος ἢ πολὺ ἐργατικός. Ἡ θέση αὐτῆ τῶν κορῶν πρὶν ἀπὸ τὸ Γάμο τους δημιουργοῦσε, ὄχι λίγες φορές, οἰκογενειακὰ κι ἐρωτικὰ δράματα.

Τὰ παρακάτω δίστιχα μιλοῦν εὐστοχα καὶ παραστατικά, γιὰ τὰ ποικίλα προβλήματα ποῦ ἀντιμετώπιζαν οἱ κόρες, ἀπὸ τὴ μικρὴ τους ἡλικία μέχρι τὰ βαθιὰ γεράματά τους.

Ἡ συζήτηση γίνεται γύρω στὰ 1890 σὲ κάποια γειτονιά τοῦ Μαντρακιοῦ ἀνάμεσα σὲ πέντε κόρες Νισυριές, ὅπου διαφαίνεται κατὰ τρόπο μυστικὰ δραματικὸ ἢ ψυχολογικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀνησυχίας καὶ τῆς φροντίδας τῶν κορῶν γιὰ τὴν ἀποκατάστασή τους.

Ἐλισάβητ Περουλι :

*...—᾽Ορη καὶ δάση καὶ βουνὰ κλάφετε γιὰ τὰ μένα,
ὅπου ᾽χω ἓνα νᾶδερφὸ καὶ λείπει εἰς τὰ ξένα.*

Κι ἀμέσως ἀπαντᾷ ἡ Ἀθούσα Βιολῆ :

*— Χαρὰ σου ποῦ ᾽χεις ἀδερφὸ γ-καὶ λείπει εἰς τὰ ξένα
καὶ μὲ γυρίζ-ζει στὰ βουνὰ μὲ ροῦχα ξεσκισμένα.*

Ἀκούοντας τὰ παράπονα τῆς Ἐλισάβητ καὶ τῆς Ἀθούσας μιὰ ἄλλη, μεγάλῃ νοικοκυρά, ποῦ εἶχε ἀδερφὸ στὴ ξενιτιά, ἀλλὰ ἔμενε ἀνύπαντρη, ἐνῶ οἱ συνομήλικές της παντρεύονταν, ἡ Σοφιά τοῦ Μπογιαζῆ, εἶπε :

*— Τ᾽ ἀμάραντα μαράτθησα ντὰ μαραμ-μέν᾽ ἀτθῆσα(ν),
οἱ πλούσιοι ἐφτώχεψα γ-καὶ οἱ φτωχοὶ πλουτίσα(ν).*

Ἡ συζήτηση συνεχίζεται γύρω ἀπὸ τὴν κατάσταση ποῦ ἐπικρατεῖ στὸ χωριὸ Νικειὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἔλλειψη γαμπρῶν καὶ τὶς προίκες.

Μιὰ φιλοξενούμενη Νικειάτισσα στὸ σπίτι τῆς Ἐλισάβητ δίνει ἀριστοτεχνικὰ τὴν εἰκόνα ποῦ ἐπικρατεῖ στὶς σχέσεις τῶν συνοικεσίων ἀνάμεσα στὸ Μανδράκι καὶ τὰ Νικειὰ.

*Τὶ νὰ τὰ κάμης τὰ Νικειὰ, ποῦναι χωργιὸ μικράκι
καὶ κάμνει νέους (σ) ὁμορφους κι ἀρπᾷ τους τὸ Μαντράκι !;*

Ἡ Ἄννα Καβαλιώτη τοῦ Νικόλα στεκόταν ἀμίλητη στὴν πεζούλα τοῦ Ἄι-Γιάννη. Εἶχε κτηματικὴ περιουσία, εἶχε ἀδερφοὺς στὴν Ἀμερικὴ, ἦταν παντρεμένη, ἀλλ' ὁ ἄντρας της, Ἰωάννης Τζίνης, τὴν ἄφησε μετὰ τὸ γάμο της κι ἔφυγε στὴν Κων/πολη γιὰ νὰ μὴ γυρίσει ποτὲ πίσω καὶ λέει : «—Ὁδλ-λες κι οἱ φτωχοὺς κι οἱ πλουσίους ἔχετε τὸ γ-καμὸ σας, ἀλλ' ἐγὼ ἔμαι ἡ τσου-διασμένη*. Ὁ μεγάλος καμὸς (σ)εῖ νὰ παντρεφτῆς καὶ ἂ μὴ νέχης ἄντρα. Βαργιέστησα* πγιο νὰ τοῦ γράφω:

*Ἔλα νὰ ζήσωμε μ-μαζὶ ὡσὰ νὰ πρωτινά μας
καὶ τώρα πγιο καλύτερα εἰς τὰ γεράματά μας».*

Θὰ περάσουν πενήντα χρόνια καὶ θάρθη μιὰ ἄλλη Νισυριά, ἡ Καλὴ Τσοπανάκη, σύζυγος τοῦ Κ. Ι. Φραντζῆ, νὰ μᾶς θυμίση τὴ συνέχεια τῆς ἱ-διας ταλαιπωρίας τῶν κορῶν, ποὺ παντρεύτηκαν κι ἔζησαν χωρὶς ἄντρα.

*Τ' ἀδέρφια μου ἐ μ-μάγαποῦ νὸ ἄντρας μου μ' ἀρνήθη,
ἐτσὰ μὲ καταδίκασε νῆ ἔρημῆ μου τύχη.
Κι ἐγὼ ἐκαταστράφηκα πρὶν νᾶρτη ὁ καιρὸς μου,
γιατὶ ἀπὸ τὸν ἄντρα μου ἤῤα πολλὰ ἐμπρός μου.
Εἶναι εἰς τὴν Ἀμερικὴ ἀπὸ τὸ τριάντα τρία
καὶ ἀπὸ τότε κρίνομαι καὶ ζῶ μὲ ἀγωνία.
Ἐδοῦλεγα ποῦμον μ-μικρῆ, ἄντεχα ποῦμον νέα
καὶ τώρα ποὺ μισόκοφα ποιὸς θὰ νοιαστῆ γιὰ μένα;
Ἐ νεῖμαι γριὰ ἀπὸ τίς γριές, εἶμαι ἀρρωστημένη,
οἱ λύπες καὶ οἱ στεναγμοὶ μ' ἔχουν καταστρεμμένη.
Ἦχ ἀπ' ἐδῶ, ὡχ ἀπ' ἐκεῖ, ἔλιωσε νῆ καρδιά μου
κι ἐ νῆμπορῶ νὰ ἐργαστῶ νᾶχω στὰ γερατειά μου...*

Μεγάλο πρόβλημα καὶ βασικὸ ἐμπόδιο στὴν ἀποκατάσταση τῆς νέας ἦταν ἡ στέγη. Δύσκολα παντρευόταν ἡ κόρη Νισυριά, ἂν δὲν εἶχε δικὸ της σπίτι. Οἱ γονεῖς τοῦ γαμπροῦ δὲν ἔκαμναν νύφη χωρὶς σπίτι. Ἡ πρωτοκόρη ἔπαιρνε τὸ σπίτι τῆς μητέρας καὶ ἡ δευτεροκόρη ἡ ὀ πρωτογιὸς τὸ σπίτι τοῦ πατέρα, ἂν εἶχε. Γι' αὐτὸ ἔλεγαν συχνὰ τὴ φράση «Ἄ δὲ μαντρέψης κόρη κι ἔ δ-δὲ χτίσης σπίτι ἐ γ-γηρῶς».

Μετὰ τὸ Γάμο τῆς πρωτοκόρης οἱ γονεῖς ὑπέφεραν οἰκονομικὰ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἐπιλοιπίων* κορῶν. Ἐγραφαν τότε γράμματα μὲ τραγούδια στὰ ξενιτεμένα παιδιὰ νὰ στείλουν χρήματα γιὰ νὰ ντυθοῦν καὶ νᾶχουν χαρζιλίικι. Νὰ πῶς ὁ Νισύριος ποιητῆς¹ μᾶς δίνει αὐτὴ τὴν ἀπόγνωση:

1. Βλ. Δ. Γ. Μπαλαῆ, «Τὰ Χωριανά μου», 1935, «ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ», σελ. 49.

Στείλε παλιές φανέλες σου
 και κ̄να γιακαττόνιν*,
 να βάλλη ο αφέντης σου,
 που γήρασε (γ)και κρυώνει.
 Πανι ἀμερικάνικο,
 για να του κάμω βράκα,
 γιατ' ή παλιά ξεσχίστηκε,
 σ̄α γλιούσεν* τή (γ)Κοφτάκα*.
 Στείλε και λ-λία μαεδιά*,
 να δώκη για τή (δ)δίκη
 και να του μείνου μερικά,
 για νάχη χαρζιλίκι...

B. ΟΙ ΝΕΟΙ

Διαφορετική από κάθε άποψη ήταν ή θέση του νέου ανάμεσα στη Νι-
 σύρικη κοινωνία από εκείνη της κόρης. Αυτός και ή οικογένειά του είχε το
 δικαίωμα της εκλογής συζύγου.

"Όταν γύριζε από την ξενιτιά μπορούσε να διαλέξη και να πάρη γυναίκα
 του την κόρη που αγάπησε ή εκείνη που οί γονεΐς θα του υποδείκνυαν. Μπο-
 ρούσε όμως και να άρνηθῆ, βρίσκοντας μιá οποιαδήποτε δικαιολογία. Στους
 νέους δὲν υπῆρχε ὄριο ήλικίας για τὸ Γάμο. Ήταν σπάνιο φαινόμενο να
 παντρευτῆ ὁ γιός και ν' αφήση πίσω του ἄ ρφές λεύτερες. Πολλοί ἔμει-
 ναν ἄγαμοι και πέθαναν γεροντοπαλλήκαρα, γιατί «έ νῆβρασι γ-καιρό ν-να
 παντρεφτού(ν)».

Άλλοι πάλι χάθηκαν στην ξενιτιά, γιατί δὲν ἄντεξαν στις υποχρεώσεις
 τους, είτε γιατί πήραν γυναίκα ξένη και δὲν ἤθελαν να τῆ φέρουν στη Νίσυ-
 ρο, είτε γιατί, ἂν γύριζαν, δὲν θάπαιρναν τὴν κόρη π' αγάπησαν, ἐπειδὴ γνώ-
 ριζαν, πὼς δὲν θά είχαν τῆ συγκατάθεση τῶν γονιῶν τους.

Περιπτώσεις ἀπαγωγῆς δὲν ἀναφέρονται στην παραδοσιακή ζωῆ της
 Νισύρου. Ἀντίθετα ἐπισημαίνεται τὸ γεγονός, πὼς ἄρκετοὶ νέοι, για να μὴ
 χαλάσουν τὸ χατήρι τῶν γονιῶν τους, γυρνοῦσαν και γερνοῦσαν στὰ χωρά-
 φια, στὰ βουνά ή στην ξενιτιά, ὥσπου να πεθάνουν οί γονεΐς τους, για να
 πάρουν γυναίκα τους τὴν κόρη π' αγάπησαν ἀπὸ τὰ παιδικὰ ή νεανικά τους
 χρόνια. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἕνα παλιό, πολὺ περιεκτικὸ, ἀταίριαστο τε-
 τράστιχο, που ἔλεγε ή ήλικιωμένη κόρη στὸν ἄντρα που παντρευόταν, ὥστε-
 ρα ἀπὸ μεγάλη ὑπομονή κι ἐπιμονή τῶν δυὸ ἐρωτευμένων:

—Διαμάντι, δαχτυλίδι και σπαρτολούλλοδο
 θαμάζομαι πουλ-λί μ-μον πὼς σὲ κατάφερα.

και τότε απαντουσε ο αντρας στην ηλικιωμένη σύζυγο με τη γνωστή Νισύρικη παροιμία : *‘Οπού ’χει τή νύπομονή τὸ πεθυμᾶ θ-θωρεῖ**.

Περισσότερες Νισυριές παντρεύτηκαν και πήραν γαμπρούς από τὰ γύρω νησιά και λιγότεροι νέοι Νισύριοι πήραν γυναίκες ξένες.

Ἀντίθετα με τοὺς ὑπομονετικούς νέους, ποὺ ἔμεναν πιστοὶ στην ἀγάπη τους, ὑπῆρχαν κι ἐκεῖνοι ποὺ γιὰ νὰ μὴν παρακούσουν τοὺς γονεῖς, ἔπαιρναν γυναίκα ἄλλη ἀπὸ κείνη π’ ἀγαποῦσαν.

Ἱστορική παρέμεινε στην παραδοσιακὴ ζωὴ ἡ ἐρωτικὴ περίπτωση τοῦ Γέρο-᾽Ορσάρη¹, με τὰ γνωστὰ ὡς σήμερα λυρικά δίστιχα και τὴν κλαψάρικη μουσικὴ τους.

Περιζήτητος γαμπρὸς ἦταν ὁ «Βονικάρκης*». Αὐτὸς ὁ τυχερὸς νέος κληρονομοῦσε ὀλόκληρη τὴν πατρικὴ περιουσία κι ἂν τύχαινε νὰ μὴν ἔχη ἀδερφή ἔπαιρνε και τὴν περιουσία τῆς μητέρας σὰν μοναχογιός. ᾽Ονειρο τῆς κάθε οἰκογένειας ἦταν νὰ δώση στην κόρη της ἕναν τέτοιο γαμπρό, ὅπως φανερώνει ἡ φράση «κι οὐλ-λες ἐλιμεντέροντο*», ποιά νὰ τὸ μ-πρωτο-πάρη».

4. ΕΡΩΤΕΣ - ΑΓΑΠΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΑ

Οἱ πιὸ πολλοὶ γάμοι στὴ Νίσυρο γίνονταν ἀπ’ ἀγάπη κι ἔρωτα². Οἱ νεανικοὶ αὐτοὶ σύνδεσμοι περνοῦσαν μέσα ἀπὸ βάσανα και ταλαιπωρίες, ὥσπου νὰ καταλήξουν στὸν ποθητὸ σκοπὸ, ὕστερα ἀπὸ ἕνα, πολὺ καλά, μελετημένο σχέδιο.

Ἐπειδὴ, σύμφωνα με τὸ ἔθιμο, δὲν πήγαιναν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης νὰ ζητήσουν γαμπρό, ἔπρεπε οἱ δυὸ νέοι νὰ προετοιμάσουν τὸ ἔδαφος και νὰ φτάσουν στὸ συνοικέσιο, χωρὶς νὰ διαφανῆ ἡ ἐπιθυμία τῶν νέων, ἀλλὰ νὰ καταφέρουν τοὺς γονεῖς και μάλιστα τοῦ γαμπροῦ, νὰ πιστέψουν πὼς σέβονται τὴ βούληση τῶν γεννητόρων και νὰ πάψουν οἱ ἀντιδράσεις. Μερικὲς

1. Βλέπε σελ. 26 : ᾽Ο Κωσταντῆς τοῦ ᾽Ορσάρη.

2. Πολλοὺς τόμους θὰ μπορούσε νὰ γράψη κανένας, ἂν συγκέντρωνε τὰ δημοσιευμένα κι ἀδημοσίευτα τραγούδια τῆς ἀγάπης και τοῦ ἔρωτα, ὅπως τῆς ᾽Αννας Ζησιμόπουλου-Μαστρογιάννη, ᾽Αθηνᾶς Φιλίππου-Φαναριώτου, Σοφίας Βιολῆ, Κ. Ε. Μαντουδάκη κ.ἄ. ᾽Ο ἀνήσυχος φίλος μελετητῆς τοῦ Νισύρικου βίου κ. Κ. Ο. Σακελλαρίδης δημοσίευσε 16 παλιὰ τραγούδια τῆς ᾽Αγάπης (Βλέπε : Τόμ. 2ος, ᾽Αθῆνα 1963, σελ. 147-154) κι ὁ ἴδιος ἐπιμελήθηκε τὴ δημοσίευση 60 τραγουδιῶν τῆς ᾽Αγάπης τοῦ Ι. Λογοθέτη (1835-1910). Βλέπε : «Ἐπιστολαὶ-Ποιήματα», Ι. Λογοθέτη, ᾽Εκδ. ᾽Ετ. Νισ. Μελετῶν, ᾽Αθῆνα 1974, σελ. 180-205.

σεμνές και υπερήφανες κόρες, επειδή γνώριζαν προκαταβολικά την αντίδραση των πεθερικών, προτιμούσαν να πνίξουν τα αισθήματά τους και να μείνουν ανύπαντρες. Συναντᾶμε στη Νίσυρο περιπτώσεις, που ἡ κόρη πήρε «φαρμάκι» και πέθανε, όταν ὁ νέος ἄθετοῦσε τὴν ὑπόσχεση ἢ δὲν μπορούσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος της τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ.

Ἔνα παλιὸ τραγούδι ποὺ εἰπώθηκε στὴν κηδεῖα κάποιας κόρης, λέει :

*ᾠ φρένιμη, πῶς ἔσφαλες, ᾧ φρένιμη, πῶς πιάστης,
τ' ἀδίκαστό σ-σου τὸ κορμί, πῶς τὸ καταδικάστης...*

Ἡ Νισύρικη κοινωνία πιστεύει στὴ μοῖρα καὶ τὸ πεπρωμένο. Πολλοὶ νέοι δέχονται ἀπὸ παράδοση, πῶς οἱ γονεῖς τους δύσκολα σφάλλουν στὴν ἐκλογή τῆς νύφης ἢ τοῦ γαμπροῦ. Ἔτσι γίνηκαν πολλοὶ γάμοι, χωρὶς ν' ἀγαπηθοῦν οἱ νέοι, γιατί ἡ βούληση τῶν γονιῶν δέσποζε κι ἀναχαίτιζε τοὺς ἔρωτες καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῶν νέων. Οἱ γονεῖς ἀδιαφοροῦσαν, ἂν οἱ χαρακτήρες τῶν παιδιῶν ταίριαζαν ἢ ὄχι.

Κάθε γονιὸς φιλοδοξεῖ νὰ πάρῃ ὁ γιὸς του ἢ ἡ κόρη του μεγάλο νοικοκυριό, δηλαδὴ χωράφια. Εἶναι δὲ ἀξιοπαρατήρητο, πῶς τὰ συνοικέσια αὐτὰ εἶχαν καλὸ τέλος. Ἀπὸ τότε ποὺ γεννιόταν ἕνα ἀγόρι ἢ κορίτσι ἄρχιζαν οἱ γονεῖς νὰ λογαριάζουν τὴ νύφη ἢ τὸ γαμπρὸ ποὺ θὰ τοῦ δώσουν.

Μετὰ ἀπὸ ἕνα πετυχημένο συνοικέσιο, γιὰ νὰ μὴν ἀκουστῆ πῶς ἡ πρωτοβουλία προερχόταν ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τῆς κόρης, ἐβγαίναν τὴν ἄλλη μέρα στὴ γειτονιά κι ἔλεγαν τάχα πῶς δὲν εἶχαν ἰδέα γιὰ τὸ εὐχάριστο γεγονός.

—«Ἐ, νά, ἐ νεῖχαμε χαπάρι, ἐ ντῶχαμε στὸ ν-νοῦ μ-μας, μοναχοὶ τους ἦρτα γ-κι ἦβρα μ-μας καὶ μεῖς πγιο ἐδώκαμε ντὸ λ-λό*».

Μερικὲς φορές, ὅταν οἱ γονεῖς ἀρραβώνιαζαν, ὄχι βέβαια ἐπίσημα, τὰ ξενιτεμένα παιδιὰ τους μὲ τὶς μεγάλες νοικοκυρές, συνέβαιναν ἐπεισόδια, γιατί ἀντιδρούσαν οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ στὶς ἀποφάσεις τῶν γονιῶν τοῦ γαμπροῦ, ἐπειδὴ ἔβλεπαν πιὸ ψυχραῖμα, πῶς δὲν ταίριαζαν οἱ δύο νέοι.

Κάποτε ἔφτασε στὸ Μανδράκι ἕνας ὁμορφος καὶ πλούσιος νέος 34 χρόνων. Οἱ γονεῖς του τὸν εἶχαν λογοδοσμένο, χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ γνωρίζῃ τίποτα. Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος εἶπε τὸ «Ναι!» γιὰ νὰ μὴ χαλάσῃ τὸ χατήρι τῶν γονιῶν του.

Ὅμως ἡ μάνα, ποὺ ἔβλεπε τὸ παιδί της στενοχωρημένο, ἀμίλητο καὶ μελαγχολικό, προαιστανόταν τὸν ψυχικὸ του ἀναβρασμὸ καὶ μιὰ μέρα τοῦ λέει :

*—Ἐ θ-θέλω ἴγώ, χρυσέ μου γιέ, νὰ σὲ βαροκαρδίσω,
ἐγὼ ποὺ τὰκαμα ἐμπρός, θε νὰ τὰ κάμω πίσω.*

Τὸ συνοικέσιο αὐτὸ διέλυσε. Σὲ λίγες μέρες συναντᾶ ἡ μέλλουσα πεθερὰ τὸν νέο στὸ δρόμο καὶ τοῦ λέει :

—⁷Ω γιέ μου, καλωσόρισες, ὦ πούλια μου μὲ τᾶστρι,
εἶπα γαμπρός μου νὰ γενῆς κι ὁ κόσμος ἔταράχτη.

Ὁ Κωσταντῆς τοῦ Ὁρσάρη, νέος ὁμορφος, ψηλός, γεροδεμένος, ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια τσουπάνηδων, ἔβσκε τὰ κατσίκια του στὸ Ἄργος*, στὶς πλαγιές τοῦ Καταβροῦ* καὶ τοῦ Τριάλλι*. Ἡ Μαριά τ' Ἀντώνη (Βροντολάλου), ὁμορφη κόρη, νοικοκυρά, εἶχε πολλὰ χωράφια στὴν ἴδια ἀγροτική περιοχή. Ἦταν λεπτοκαμωμένη καὶ δὲν δούλευε στὶς βαριές δουλιές τῶν χωραφιῶν. Στὰ ζευγαρίσματα καὶ στὸ θερισμὸ ἔστελνε ἀργατιά*. Ἡ ἴδια ἔκαμνε τὶς ἐλαφριές δουλιές καὶ μάζευε τὰ μαξούλια. Οἱ δυὸ νέοι ἀγαπήθηκαν παράφορα καὶ τὸ εἰδύλλιό τους ἔμεινε ἱστορικὸ στὰ ἐρωτικά χρονικά τοῦ νησιοῦ. Τὰ τραγούδια τῶν δύο νέων, ποὺ τὰ ἔλεγαν καὶ οἱ δυὸ στὸν ἴδιο σκοπὸ¹, ἀκούονται καὶ σήμερα στοὺς γάμους καὶ τοὺς χορούς. Οἱ γονεῖς τοῦ Ὁρσάρη ἀντιδρούσαν καὶ δὲν ἔδιναν τὴ συγκατάθεσή τους γιὰ νὰ πάρη τέλος ἡ ταλαιπωρία τῆς Μαριάς καὶ τοῦ Κωσταντῆ. Κάτω ἀπὸ τὴν πίεση τῶν γονιῶν ἀναγκάστηκε ὁ Κωσταντῆς νὰ παντρευτῆ τὴν Καλὴ τοῦ Καραβάκη, γιὰτὴ αὐτὴ ἦταν ἡ ἐκλογή τῆς οἰκογένειας. Πέρασαν πολλὰ χρόνια. Ἡ Μαριά ἔμεινε ἀνύπαντρη κι ὁ Κωσταντῆς μετὰ τὸ Γάμο του συνέχιζε ν' ἀγαπᾶ καὶ νὰ τραγουδᾷ σὲ κάθε εὐκαιρία τὴν παλιά του ἀρμαστή. Μὰ καὶ ἡ Μαριά δὲν ἔπαψε ν' ἀγαπᾶ τὸν παλιό της ἀρμαστό, πάντα στὸν ἴδιο σκοπὸ τραγουδοῦσε τὴ χαμένη της ἀγάπη.

Ἐνα καλοκαίρι, καθὼς μάζευε τὰ σύκα ἀντίκρυσε πέρα στὴν πλαγιά τοῦ Καταβροῦ τὸν Κωσταντῆ νὰ βόσκη τὸ μαντρί του κι ἄρχισε στὸν ἴδιο παραπονετικὸ σκοπὸ νὰ τραγουδᾷ :

—*Τίνος νὰ πῶ τὸ μπόνο μ-μου νὰ μὲ παρηγορήση
κι ἡ πέτρα ποῦναι ριζιμιὰ κι ἐκεῖνη θὰ ραῖση.*

Ὁ Κωσταντῆς ἄκουσε τὴ γνώριμη ἀγαπημένη φωνὴ κι ἀπαντᾷ στὸν ἴδιο σκοπὸ.

*Ἦτᾶχεις παραπονιάρα μου καὶ παραποναργιά μου
καὶ τραγουδᾷς λυπητερὰ καὶ καίεις τὴ γ-καρδιά μου.
Τί ᾿χεις παραπονιάρα μου καὶ παραποναργιά μου
ἀπὸ τ' ἀγνάτια σ' ἄκουσα καὶ ραίει νῆ καρδιά μου.*

Ἡ Μαριά, ἀκούοντας τὴν ἀνταπόκριση, φοβήθηκε μήπως ξαναθεριέψη μέσα τους ὁ πρωτινός τους ἔρωτας, δὲν ἀπάντησε, ἀλλὰ ἔβγαλε ἀπὸ τὰ πληγωμένα της στήθη βαθὺ ἀναστεναγμό, π' ἀκούστηκε στὴν πέρα ράχη. Κι ἀρχίζει πάλι ὁ Κωσταντῆς :

1. Βλ. Μουσικὴ τραγ. Γάμου, «Τὸ τραγούδι τοῦ Ὁρσάρη», ὕπ' ἀριθ. 13.

*Ἦτ' ἄχεις παραπονιάρα μου καὶ παραποναργιά μου,
σ' ἄκουσα π' ἀναστέναξες κι ἔκαρες τὴ γ-καρδιά μου.*

Ἡ Μαριά δὲν κρατήθηκε πιά καὶ εἶπε τὰ παρακάτω δίστιχα πού γι' αὐτὰ
διχάζονται οἱ γινῶμες τῶν πληροφοριοδοτῶν¹.

*Τίνος νὰ πῶ τὸ μπόνου μου καὶ τὸ παράπονό μου
ποῦχασα τὴν ἀγάπη μου ἀπὸ τὸ νόφθαλμό μου.
ἦ—Τίνος νὰ πῶ τὸ μπόνου μου καὶ τίνος τὸ γ-καμό μ-μου
ποῦχασα τὴν ν'ἀγάπη μου, τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶ μ-μου.*

5. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

(Σχετικὰ μὲ τοὺς ἔρωτες καὶ τὰ συνοικέσια, ὅπως ἀκριβῶς
τὰ ἐξιστοροῦν οἱ ἀφηγητὲς)

(Μαρία Καμπανή-Κουμέντου, ἐτῶν 80, ἔτος ἀφήγησης 1971, Ἀθήνα)

Τὸ μπαλιό γ-καιρὸ νῆρτα νὰπὸ τὴ μ-Πόλη δυὸ σπουδαῖοι γαμπροί. Ὁ
Βασουλαρῆς κι ὁ Νικόλας ὁ Διακαντώνης. Ἡ Ἑρήνη τοῦ Γιώργη τοῦ
Παρτένη ἐγάπα ντὸ Βασουλαρῆ, πρὶ φ-φῆ στὴ μ-Πόλη καὶ τώρα ποῦρτε γ-καὶ
τὸ νεῖδε νένεκούρωσε* νῆ καρδιά της. Ἔμαθε νό Διακαντώνης, πὼς ἐ νῆ-

1. Βλέπε Πληροφοριοδότες, σελ. 92.

Οἱ πληροφοριοδότες ἐξηγοῦν τὸ πρῶτο δίστιχο τῆς ἀπάντησης, πὼς οἱ γονεῖς
τοῦ Ὁρσάρη δὲν ἤθελαν νὰ κάμουν νύφη τους τὴ Μαριά, γιὰτι καθὼς μάζευε τὰ σύκα ἕνα
κλαδί ἐσπασε καὶ χάλασε τὸ ἕνα της μάτι, εἴτε πῆγε μέσα γάλα τῆς συκιάς καὶ δὲν ἐβλε-
πε. Ἔπεισαν λοιπὸν τὸν Κωσταντῆ πὼς δὲν ἐπρεπε νὰ κάμη γυναῖκα του μιὰ μονόφθαλμη
κόρη.

Ἄλλοι πάλι ὑποστηρίζουν, πὼς τὸ δεῦτερο δίστιχο τῆς ἀπάντησης εἶναι σωστό,
γιὰτι ἔχασε τὴν ἀγάπη της πού ἦταν («τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶν της»). Οἱ γονεῖς τοῦ Ὁρσάρη
δὲν ἤθελαν νὰ κάμουν νύφη μιὰ κόρη λεπτή, πού δὲν ταίριαζε στὴ σωματικὴ ρώμη τοῦ
γιοῦ τους, ἀφοῦ δὲν πῆγαινε ἡ ἴδια νὰ καλλιεργήσῃ τὰ χωράφια της κι ἐστελνε ἀργατιά.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει πὼς ὁ ἴδιος ὁ Κωσταντῆς ἔκαμε κρυφὰ τὸ προξενιδί τῆς Μα-
ριάς καὶ παντρεύτηκε κάποιον Πασχαλίδη. Ἡ ἄτυχη κόρη ἔμεινε χήρα καὶ σὲ λίγο καιρὸ
ἔφερε στὸν κόσμον ἕνα παιδί. Μὲ πολλὰ βάσανα τὸ σπούδασε καὶ τελείωσε γιαιτρός. Εἶναι
ὁ Γεώργιος Πασχαλίδης, πού ἀρραβωνιάστηκε τὴν κόρη τοῦ Νικ. Παπαγιάννη, τὴν Ἄν-
να, ἀλλὰ δὲν πρόφτασε ἡ δυστυχισμένη Μαριά νὰ φιλήσῃ τὰ στέφανα τοῦ γιοῦ της, γιὰτι
ὁ Γιώργης ὁ γιαιτρός πέθανε, ἀπὸ ἄγνωστη αἰτία.

Αὐτὴ εἶναι ἡ θλιβερὴ ἱστορία τῆς Μαριάς τ' Ἀντώνη πού πέθανε γριὰ γύρω στὰ 90
της χρόνια, λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον.

θελε νό Γιώργης τοῦ Παρτένη νά κάμη γαμπρό ντου τὸ Βασουλαρῆ γιαι ἦτο στομαχικός, κι ἔξεψε* γ-κι ἐγάπα ντῆ ν'Ερήνη !...

Ἐπατέρας της τῆ νῆψωθε* νά παντρεφτῆ τὸ Διακαντώνη, ἐκείνη πάλε ἐγάπα ντὸ Βασουλαρῆ κι ἐνελύγγα* νάπο τὸ γ-καμό ντης, γιαιτ' ἐ νῆθελε νά τοῦ ξεστρέψη*. Ἐπέρασε γκαί πέρασε, καί μιὰ μέρα πού μεθουόσα ντὰ παλληκάρια στῆ νΤαύλα τοῦ Γιαλοῦ, ἐμπρόαλε νῆ Ἐρήνη στὸ χορό, μὲ τὸ νῶμορφο παμουχά* ντης, μὲ τίς φοῦσκες* της καί τίς βελόνες* καί μόλις τῆ νεῖδε νό Διακαντώνης πού ἦτο στὸ μπροστάρι*, λέει :

*Νά ἦ πούλια πού μπρόαλε, μὲ τᾶστρα της τὰ τόσα,
Μοῦπα ν-νά μοῦ τῆ δ-δώσουσι καί πάλε μετανωῶσα(ν).*

Ἡ κόρη ποῦδε ντὸ Διακαντώνη χολιασμένο* ἐλυπήθη καί πῆε σίξα* στὸ μ-πατέρα ντης καί τοῦπε «ἐτσά καί τσά ὁ Διακαντώνης, ἐτραούδα μεθυσμένος κι εἶπε μ-μου αὐτοδὰ τὸ τραούδι, ἄ τὸ μᾶρω θέλει, ἄ σοῦ κάμω τὸ κχέφι σου πατέρα». Πῆε πγιο νό γέρο-Παρτένης κι ἔβαλε ν'ἀθρώπους ν' ἄρτου ν-νά τοὺς γυρέψου ντῆ ν'Ερήνη καί τελειῶσα ντα !...¹

(Καλλιόπη Βιολῆ - Μορφίδη, ἐτῶν 80, Ἀφήγησι 1973, Νίσυρος)

Ἀφηγείται τοὺς ἔρωτες καί τὸ συνοικέσιο τοῦ πατέρα της Γεωργίου Βιολῆ μὲ τῆ μητέρα της Μαριά Τσουπάνη.

Πιο πολὺς ἦτο νό ἔρωτας, πιὸ πολλοὶ ἐγαποῦσα(ν). Ἐπατέρας μου ὁ Γιώργης τοῦ Βιολ-λῆ ἔφηκε ντὸ σακχούλ-λι ντὸ χρυσό, γιὰ νά πάρη τῆ μ-μᾶνα μ-μου, τῆ μ-Μαργιά ντοῦ Τσουπάν-νη, πού τῆ νἐγάπα... ἦτο φτωχιά.

Ἐγάπα ντη, κι ὁ ἀδερφός του κι ἡ νύφ-φη του πολεμοῦσα ν-νά τοῦ δώκου τοῦ Κόκκινου τῆ γ-κόρη, ποῦχε νένά σακχούλ-λι χρυσό, κι ἦτο νἀρκόντισσα... καί... νά πᾶ νά τῆ μάρης... Ἀλλὰ ἡ γεναίκα τοῦ ἀδερφοῦ μου, λέει : «... ξέρεις ἴντα* μπὰ κάωμε ; ἄ πάρωμε ν' ἀκριβὸ νᾶρραβόνα, νά τὸ γ-καταφέρωμε νά πᾶμε καί κεῖνο (σ)εῖ, σφυχτός, τσιγκούνης, κι ἐ θ-θα χωρίση...! Πᾶ μπαίρνου(ν) μεταξωτὰ λαχουριά*, παίρου ντὰ δαχτυλίδια, πᾶσι ῥαβωνιάζουντο !... μὲ τοῦ Κόκκινου ντῆ γ-κόρη !... Ὅμως ἐγαποῦσε ντῆ μ-μᾶνα μ-μου κι ἡ μᾶνα μου ἐγαποῦσε ντὸ μπατέρα μ-μου.

1. — Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔγιναν γύρω στὰ 1840.

— Ὁ Νικόλας Διακαντώνης καί ἡ Εἰρήνη τοῦ Γεωργίου Παρθένη ἀπέκτησαν τρία παιδιά, τὸ Γιώργη τὴν Ἄννα καί τῆ Μαργιά.

— Ἡ Μαργιά πῆρε ἄντρα της τὸν Ἀποστόλη Καραβᾶκη κι ἔκαμαν τὸ Νικόλα, τὴν Εἰρήνη, τὴν Καλλιόπη καί τὸν Κωσταντίνο.

— Ἀδερφός τῆς Εἰρήνης τοῦ Γιώργη Παρθένη ἦσαν ἡ Ἀθρούσα, πού πῆρε τὸ Σταῦρο Σταυριανὸ καί ἡ Σοφία, πού πῆρε τὸ Βασίλη Χαρδαῖο.

Καλά... Ή! ; ή μάνα μου ἔκουει ἐρραβωνιάστη νό Γιώργης, ἐρραβωνιάστη;!.. Ξυπῶ πρωί πρωί, πάει στό χωράφι, φτάν-νει το νεις τὸ Μακρού* γ-κομμάτι..., λέει του :

— Καλημέρα Γιώργη.

— Καλημέρα, Μαργιά.

— Ἡ ὥρα ή καλή.

Ἡ πατέρας μου ἐ νέμιλησε.

Ἡρκεται τὸ βράδυ, ἐ νήθελε νὰ πάη στῆς ἀρμαστῆς*... Λέει του ὁ ἀδερφός του, ή νύφ-φη του, «ὦ Γιώργη, ὦ Γιώργη, ἀφήκεις τώρα τὸ νάρραβόνα ; ! ὦ τὸ λαχουρί, ὦ τὰ δαχτυλίδια, ὦ τὸ ξνα, ὦ τὸ ἄλλο...»

— Χανάλ-λι ντης. Ἡγὼ θὰ πάρω τῆ μ-Μαργιά ντοῦ Τσουπάν-νη, πού τῆ ἔγαπῶ.

— Ἡμ' εἶ' φτωχιά.

— Ἡ (σ)εἶ' φτωχιά.

Μακάρι, ὅπως ἔζησε νὰ ζοῦ νοῦλ-λοι. Καί γυρίζει κι ἔρκεται καί παίρει τῆ μ-μάνα μ-μου ! καί ζοῦσα β-βίο νάρμονικό, χωρίς παραφονία.

Ἡεπεθάνα νοί γιοί του, ἔπεθάνα νοί γαμπροί του καί πεθαίνει ή μάνα μου κι ἐχτύπα ντὸ κεφάλι ντου στό ντοῖχο... Ἡγάπα ντη γ-καλά.

Ἡπέθανε νό πατέρας μου 105 χρονῶ.

**Ἡνθούλα Τσοπανάκη, ἐτῶν πάνω ἀπὸ 70, ἀφήγηση 1973 καί 1975, Νίσυρος
(Ἡρωτας καί Συνοικέσιο τοῦ πατέρα τῆς Παναγιώτῆ Τσουπάνῆ μὲ τῆ μητέ-
ρα τῆς Μαρία Κοντοβεροῦ-Κιουζέλη, γύρω στὰ 1865)**

Ἡ μάνα μου ἦτα(ν) φτωχιά, ὀρφανή, ἐ νῆξερε ντὸ μπατέρα ντης. Τῆ νεγάπα νό πατέρας μου, πούτα μπλουσίος, τσέλιγκα γιός, πάνω ἀπὸ χίλια πρόβατα τὰ ἦμερα ἐξὸ ντὰ γίδια. Ἡτα(ν) μοναχογιός, τοῦ φοροῦσα(ν) σκολαρίκια, γιὰ νὰ μῆ ντὸ μ-ματιάσου(ν), εἶχε νόμως δυὸ ἀδερφές... Ἡκάθοντο στό μ-Ποταμό* ντὰ παλληκάρια κι ἐγλεντοῦσα(ν). Περνῶ ή Μαργιά, ἐ μ-μιλῶ ἀπὸ ντροπή, ἔβαλε ντῆ μούρη* γ-κάτω καί λέει τῆς τότες ὁ πατέρας μου:

*Περνῶς καί ἐ μ-μῶς χαιρετῶς
χαρῶς τῆ μπερηφάνια
σὰ ν-νὰ βαστῶς στὰ χέρια σου
βασιλικὰ φερμάνια.*

*Περνῶς καί ἐ μ-μῶς χαιρετῶς, τὰ μάτια χαμηλών-νεις,
ξέρω το γὼ πὼς μ' ἐγαπῶς μὰ ἐ ντὸ φανερώνεις.
Φανέρωσέ μου το λ-λοιπὸ τὸ μπόνο τῆς καρδιῶς σου
καί ἔγὼ σοῦ λέω χάν-νομαι ἀπὸ τὸ νῆρωτά σου.*

Οἱ ἀδερφές του κι ἡ μάνα του ἡ Ἄτθούσα τοῦ Σακχέλλη πολεμοῦσα ν-νά τὸ ν'ρραβωνιάσου(ν) μὲ τὴ γ-Καλὴ ντοῦ Λυβίτση, ποῦτο μπρωτονοι-κοκυρά. Ὁ πατέρας του τοῦ λέει :

—Ἐννοια σου, Παναγιώτη, ἡ Μαργιὰ νεῖ' ὁμορφη γεναίκα καὶ θὰ περά-σης καλὰ μαζ-ζὶ ντης, ἐγὼ θὰ σοῦ βοηθήσω.

Εἶχε ντὴ δύναμη ντοῦ πατέρα, ἀλλ' ἐ ντὸ νάφῃκα ν-νά τὸ μπρουκίση. Λοιπό, ἔρκετο νὸ πατέρας μου ἀπὸ τὸ χωράφι, ἦτο νέκεϊνη (ἡ Καλὴ τοῦ Λυβίτση) κάτω στοῦ *Αἰ-Ζαχαργιὰ* τὴ βιστέρνα καὶ λέει τῆς :

— Καλὴ, διψασμένος, Καλὴ, δῶκε μου λιγάκι ν-νερό νὰ πιῶ. Λέει του :

—Ἴντά* ἄχεις ἐσὺ νὰ κατεβῆς νὰ πιῆς... !

*Ἐρχεται στὸ σπίτι καὶ λέει :

—Ἄ μὴ μ-μοῦ ξαναπῆτε τίποτα. Ἄ πάρω τὴ φτωχιά ν-νά μ' ἀγαπᾶ καὶ νὰ μὲ σέβεται. Αὐτὸ γ-κι' αὐτὸ μ-μοῦκαμε. *Ἐ νεπήρε μπιά τὴ Λυβίτσαινα, ἐπήρε ντὴ μάνα μου, τὴ μ-Μαργιὰ ντοῦ Νικῆτα.

Καλλιόπη Βιολεῖ-Μορφίδη, ἐτῶν 80, ἀφήγηση 1971, Νίσυρος

**(Ἐρωτες καὶ Συνουκῆσιο Παναγιώτη Ι. Γιαννάκη
μὲ τὴν Ἄνθούσα Γ. Βιολεῖ, 1902)**

Ἡ Ἄτθούσα μου ἦτο νῶμορφη, ἐγαποῦσα ντη. Ἐγάπα ντη νὸ Χριστο-φῆς τοῦ Κορωνιοῦ. Ἡ Ἐρήνη τοῦ Κουλάκη τὴ νεῖχε νύφ-φη στὸ μ-Μιχάλη ντης, κι ἦτο μπλούσιος στὴ Ρουσία. Ἐχτιζε νὸ πατέρας μου τὰ σπίτια κι ἡ Ἐρήνη ἐκουάλησε* νοῦλ-λες τὶς πέτρες ἀφ' τὴ νΤαῦλα ντοῦ Γιαλοῦ, πά-νω... *Ἐ! ; Μιά μ-μέρα λοιπό, νὰ ὁ Παναγιώτης τοῦ Γιαννάκη κι ἔρκεται στὸ σπίτι... Λέομε, ἴντ' ἄρτε ναῦτοδὰ τὸ παιδί στὸ σπίτι ! ; Ἐρτε μ-μὲ τὸ ν-Νικόλα ντοῦ Μηλᾶ, γιατί ἄγαπα ντὴ γ-Καλὴ ντοῦ Λαμπάδη. Ἐρτα λ-λοιπό μαζ-ζὶ... Ἐημερώνει ἡ ἄλλη βραδιά, ἔρκεται πάλι...

— Ἐετάσσει ὁ πατέρας μου τὸ μ-Μηλᾶ, λέει, — Νικόλα, τὸ παιδί αὐτο-δὰ ἴντ' ἄρκεται στὸ σπίτι ; Λέει του, — τὴ ν'Ἀτθούσα ἄγαπᾶ ! Κι ἡ Ἄτθού-σα ἐ νεῖχε χαμπάρι. Λέει ὁ πατέρας μου : — *Ὀχι, ἐ ντὸ γ-κάμνω γαμπρό, ἡ Ἄτθούσα νεῖ' μ-μικρὴ, τὸ σπίτι ἐ νετελείωσε νάκόμα... Ἄπέκα* νοὶ ιδέες μας (σ)εῖ' σὲ ἄλλους... Ἐγάπα ντη νὸ Χριστοφῆς, ἐγάπα ντη νὸ... πολλοί. *Ἐ! ἐπάαινε νῆρκετο...—*Ὀχι, ἀ τὴ μπάρω θέλει... Οἱ θεῖες του ἐ νήθέλασι μποῦ-το φτωχιά, μπου ἐ νεῖχε γαδάρους καὶ βόδια καὶ χοίρους, ἦθελα νάλλη μπουτο νοικοκυρά. Ἐπὶ τέλους πγίό, ἐρωτεύτηκε γ-κι ἡ Ἄτθούσα !... Ἐτο νῶμορφος, ἔπαιζε β-βιολ-λί, ἦτο νῶμορφος ἄθρωπος, ἐγγενής, ἔ ; Ἐγάπησέ ντο... Ἐπαντρέφτη νὴ Ἄτθούσα τὸ 1903, ἐπέρασε νῶμορφα, ἔκαμε μ-πολ-λὰ παιδιὰ (ὄχτώ), ἀλλὰ καὶ μεγάλη φτώχεια.

**Μαρία Συρνιώτη-Βρούζου (γεννήθηκε τὸ 1896) ἀφηγεῖται κατὰ τὸ ἔτος 1969
καὶ 1975 στὴ Νίσυρο τὸν ἔρωτα καὶ τὸ Συνοικέσιό της
μὲ τὸν ἄνδρα της Ἀριστομένη Βρούζο.**

Ἦμου(ν) τεσσάρω χρονῶ. Ὁ Ἀριστομένος ἐπέρνα νὰπὸ τὴ σκάλα μ-μας. Εἶχε νέρτει ἀπὸ τὴ Ρουμανία. Ἦτο κάποιο παιδί κάτω ἀπὸ τὴ σκάλα μ-μου καὶ μοῦ ἴλεε «φάε... φάε σκα...». Κι ἔλεα γῶ — Μοῦρὲ νέντρέπεσαι ; Φάε μέλι, φάε μέλι.... Ὁ Ἀριστομένος τότε θᾶτο δεκαεφτὰ χρονῶ παλλη-κάρη καὶ γῶ τεσσάρω. Ἀφοῦ πῆε παρακάτω λέει : «Ἄμμα πάω κι ἔρωτ ἀφ' τὴ ν'Ἀμερικὴ, ἄ ντὸ βρω αὐτοδ-δὰ τὸ κοριτσάκι, θὰ τὸ πάρω».

Μὲ ἴγαποῦσα νόμως κι οἱ δικοὶ του, ἦμαστα γ-κεῖ πέρα σὲ μιὰ γειτονιά, ἐπααίν-νασι γ-κι ἔρκουντο...Ἔκουα καὶ γῶ τὸ καλὸ ντου ὄνομα, τὸ νῆθελα, ἀλλὰ ἐ νὲμίλου(ν). Ἔ νὲμιλούσαμε τότες. Ποῦρτε νὰπὸ τὴ ν'Ἀμερικὴ τὸ νῆ-θελα πγῖδὸ νὰ τὸ μάρω. Ὁ πατέρας του ἐγάπα ντὴ μητέρα μ-μου. Ἦμαστο νεῖς τὸ παλιὸ σπίτι, ἀπέναντι, καὶ σουρτέρει* ὁ κουνιάδος μου ὁ Γιάννης ἀπὸ δῶ καὶ λέει : «Ὁ πατέρας μου ἐσοῦρτερε νὰπὸ κεῖ ἐδῶ γιὰ νὰ πάρη τὴ μη-τέρα σου, ἐγὼ σουρτέρω ἀπὸ ἴδῶ ἐκεῖ γιὰ νὰ πάρω ἐσένα στὸ νάδερφὸ μ-μου».

—Ἐτσὰ ἐγινε τὸ προξενιό. Ὁ πατέρας μου λοιπό, ἔ νῆξέρω τί λόγια ἐπφέσασι καὶ λέει τῆς Μαργιάς τοῦ Κατσομμάτη : «Ἦ Μαργιά, ἐ νῆρκεσαι στὸ σπίτι μου ; Τὸ ν'Ἀριστομένο νὲ ντὸ μπαίρνω, γιὰτὶ μὲ χόλιασε νῆ Ἄν-να, ἠ ἀδερχή του».

Μιὰ φορὰ ντότες δὰ πὸν ἦτο χαλασμένα ἐπέρνα νὸ Ἀριστομένος κι ἦτο νοῖ ὄρνιθες πάνω στὴ σκάλα, κι ἔβαλ-λε ντὸ μπαστούνι ντου κι ἔκαμνὲ ντω νὲτσιδὰ, (κάμνει τὴ χαρακτηριστικὴ κίνηση). Λέει μου ἠ Μαργιά τοῦ Κοτσομμάτη : «Εἶδες ; ὦ Μαργιά, ἦσου μ-μέσα στὸ σπίτι γ-καὶ κείνος ἐχά-δεψε ντὶς ὄριθες».

Περνᾶ λοιπό νὸ Ἀριστομένος κάτω, — κι ἐγὼ τὸ νῆθελα νὰ τὸ μάρω — ἐπέρνα γ-κάτω κι ἐγὼ ἐπῆα νὰ φέρω ξύλα ἀφ' τὸ παλιὸ σπίτι εἰς τὸ και-νούργιο νὰ μαερέψω. Ἐκειδὰ λοιπό τὸ νηῦρα... !

— Καλημέρα Μαρία.

— Καλημέρα... Ἀριστομένο. Ἐκειδὰ λοιπό ὅσο ν-νὰ θέκω τὰ ξύλα, γύρισα πάλι καὶ πῆα καὶ θωρῶ* το γ-κι ἔρκετο· καὶ λέω : «ὦ μάνα μου ! ἴντὰ ἴπαθα ! ἀ λέει τώρα, πὼς ἦβγα καὶ γιὰ ἴλ-λόου του ὄξω !...»

Ἔ, ὁ Γιάννης ἐπίμενε, λέει ὦ Συρνιώτη, ὦ Συρνιώτη ! Λέει ὁ πατέρας μου, «ἐ, ἐ μπορῶ, Γιάννη. Ἐγὼ σᾶς ἐγάπου(ν), ἀλλὰ μοῦχετ' ἕνα γ-καθρέ-φτη καὶ τὸ νῆσπασα καὶ τὸ μπέταξα στὸ γιαλό ! Τώρα πὸν θὰ τᾶβρωμε ντὰ κομμάτια ;». Ὁ Γιάννης λέει του : «Θὰ τὴ μάρωμε ντὴ μ-Μαρία». Ἐγὼ τίποτι, ἐ νὲμίλου, τσιμουδιά. Πάω στὸ ν'Αἰ-Σάββα*, νὰ μαέψω* χόρτα, βρίσκω τὸ Γιάννη μέσα ! Λέω, ὦχ-χου Γιάννη, ἀ νᾶτυχε νὰ μάθη ὁ πατέρας μου τίποτι, τί θὰ γίνη ;

— Κι οί δυό μας ἔχουμε ντὰ μπαούλα δεμένα. Ἄ δὲ σὲ πάρωμε, θὰ φύωμε γιὰ τὴ ν'Ἀμερικὴ κι οἱ δυὸ λεύτεροι. Θὰ βάλωμε ντὸ Μανώλη ντοῦ Μιχαλάκη, θὰ φτονεῖναι, ... θὰ... θὰ... τὰ καταφέρωμε.

Λέω, ἄκουσε, Γιάννη. Ἄ γ-καταφέρετε τὸ μπατέρα μ-μου καὶ ἄ γὼ ἐ θ-θὰ πῶ ὄχι· ἀλλὰ ἐ νεῖμαι κόρη πού θὰ πῶ ἄ γὼ τὸ ν-ναὶ κι ὁ πατέρας μου ὄχι.

Λοιπὸ, στέλλου ντὸ Μανώλη ντοῦ Μιχαλάκη πάνω στὸ ν'Αἰ-Γιάννη* στὸ χωράφι, ἐδῶ, ἐκεῖ, ἐκαταφέρα ντὸ μπατέρα μ-μου !...

Λέει μου ὁ πατέρας μου, ποῦχε μιὰ ἰδιοτροπία ἀλλὰ καὶ μιὰ πονοψυχία, «Ἐλυπήθηκα πάλε Μαρία... ἐ ;... μιὰ πού τὸ νεπαφτονεῖναι στ' ὄνομά σου...» — Πατέρα μου, λέω, ἀφοῦ τὸ θέλεις καὶ γὼ μαζί. Καὶ γίνηκα μ-πγιὸ οἱ Ἄρραβῶνες καὶ γίνηκε νὸ Γάμος καί...

Μελπομένη Ι. Φασουλαρίδη, ἐτῶν 70, ἀφηγεῖται τὸ 1975 στὴ Νίσυρο τοὺς Ἐρωτες καὶ τὸ Συνοικέσιο τοῦ Γεωργίου Ι. Μούρα μετὴν Ἄννα Φασουλαρίδη γύρω στὸ 1924.

Ἄ πατέρας μου Ἰωάννης Φασουλαρίδης ἐβιάζετο νὰ παντρέψη τὴ νάνεψιά ντου τὴ ν'Ἄννα ντοῦ Βασουλαρή, πού ἦτο 36-37 χρονῶ· οἱ κόρες στὴν ἡλικία αὐτὴ ἦταν μ-μεγάλες, γιὰτὶ τότες ἐπαντρεῦοντο μικρές. Ἦρτα ντότες δυὸ γαμπροὶ ἀφ' τὴ ν'Ἀμερικῆ, ὁ Κοντὸς (Ι. Σακλαρίδης) κι ὁ Καπριάνος (Γεώργ. Μούρας). Ἦ Ἄννα ἤθελε ντὸ Μούρα, ἀγαποῦσε ντὸ Γιώργη. Ἐπῆε λοιπὸ νὸ πατέρας μου καὶ βρῆκε τὸ γ-Γιώργη τὸ Μπαγιάτη (Γ. Βαγιάτης), πού ἦτο βαφτιστικὸς τοῦ Γερο-Καπριάνου καὶ τοῦ λέει : «Γιώργη, αὐτὸ γ-κι αὐτὸ γιὰ τὴ νάνεψά μ-μου, ἐ μ-μιλᾶς νὰ τὴ μάρη ὁ καλαδερφός σου;» «Τί νὰ σοῦ πῶ Μπαρβαδάκη, θὰ πάρη ἐκειδά πάνω τοῦ Σοφοῦ τὴ γ-κόρη, τὴ Μαριγῶ, κι ἔτσι δὲ(ν) γίνεταί». Ἄ πατέρας μου λοιπὸ ἐβίαζε ντὴ νάνεψά ντου νὰ πάρη τὸ γ-Κοντὸ... σοῦ λέει, ἄμ-μα ἐ μάρης τὸ γ-Κοντό, ἐ νῆχει τώρα πιὸ νᾶλλο γαμπρὸ νὰ τὸ μάρης. Ἐρραβῶνιασέ ντη μετὸ γ-Κοντό !...

— Ἄ Καπριάνος ὅμως ἤθελε ντὴ ν'Ἄννα, τὴ νεγάπα μπρι(ν) νὰ φύη στὴ ν'Ἀμερικῆ. Ἐμέθυσε γ-κ' ἦρτε νἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι μ-μας καὶ φάναζε μεθυσμένος, κι εἶχε(ν) νὰ κάμη μετὸ μπατέρα μ-μου, κι ἔχεις κόρες νὰ παντρέψης, ... καὶ στὶς κόρε σ-σου νὰ τᾶβρης, πού ἐ νεφτονεῖναι λέει... — Ἄφοῦ ἄ το λ-λοιπὸ νᾶρραβωνιασμένοι ὁ Κοντὸς μετὴ ν'Ἄννα ντοῦ Βασουλαρή, ὁ Καπριάνος, πού εἶχε δαφτίση τὸ γ-Κότσο τοῦ Γενᾶ, τὸ γιὸ τῆς Ἄτθούσας, πού ἦταν νᾶδερφὴ τῆς Ἄννας, ἐπάαιν-νε γ-κι εὔρισκε ντὴ κουμπάρα ντου καὶ τῆς ἔλεε: — Ἄ συντέκνισσα, κάμε ὅ,τι κάμης νὰ χωρίσης τὴ νᾶδερφὴ σ-σου τὴ ν'Ἄννα νὰ τὴ μάρω ἄ γὼ.

Ἦ Ἄτθούσα ἤθελε, ἦ Ἄννα ὅμως ἀπὸ αἴστημα, ἔλεε — ὄχι, ἐ ντὸ νᾶ-

φήνω, αδύνατο, τὸ γ-Καπριάνο νῆθελα, τώρα ὅμως μπῆκε μὲς στὸ σπίτι μ-μου ὁ Κοντός.

Ὁ Καπριάνος ἐπρόκειτο νὰ φ(υ)ῆ λεύτερος. Πάει ὁ Ἄψῆς (ἀδερφὸς τοῦ Καπριάνου) καὶ πιάν-νει τὸ μ-Παντελλίδη τὸ γιατρό, ἐ νῆξέρω πόσα χρήματα τοῦ ἄταξε, «θὰ σοῦ δώκω τόσα φράγκα, νὰ πῆς, ὅτι ὅτα νείχε νάρρωσήση ἡ Ἄννα τῆς ἔδωκες φάρμακο, νὰ πῆς στὸ γιατρό ντὸ Σακλαρίδη (ἀδερφὸς τοῦ Κοντοῦ), ὅτι ἐ γ-κάμνει παιδί!». Ἔρκεται ὁ Παντελ-λίδης, λέου ντο τοῦ Κοντοῦ ! Λέει ὁ γιατρός ὁ Σακλαρίδης... «Καλά, παίρνεις μιὰ γενναίκα ἐ γ-κάμνει παιδί, καλά, ἀλλὰ νὰ τὸ ξέρης καὶ νὰ τὴ μάρης ; !».

Πάει πίσω τὸ συνοικέσιο ! Ἐφηκέ ντη νό Κοντός ! Τὸ μυστικὸ ντὸ μάθαμε πγὶο μετὰ. Ἡ Μαργιὰ τοῦ Δημήτρη (ἀδερφή τοῦ Κοντοῦ), ἡ Ἄννα τοῦ Γιαννακοῦ (μητέρα τοῦ Κοντοῦ) τὴ νῆθελα ντὴ νἌννα ντοῦ Βασουλαρῆ, ἐ νῆξέρα ντὸ μυστικὸ, γιατί νὰ τὴ φήκης, γιατί νὰ τὴ φήκης ;

Ἐπῆρε ντη νό Καπριάνος μετὰ.

Καλλιόπη Γ. Βιολεῖ-Μορφίδη, ἐτῶν 80, ἀφηγεῖται κατὰ τὸ ἔτος 1971, στὴ Νίσυρο, τὶς παιδικὲς καὶ νεανικὲς τῆς ἀγάπες, ὅπου διαφαίνεται παραστατικὰ ἡ ἀποδοχὴ τῆς μοίρας καὶ τοῦ πεπρωμένου γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν νέων ἀνθρώπων.

Εἶχα ἔρωτες, εἶχα !... ἐγάπου γ-καλά, ὁμορφα, εἰλικρινὰ καὶ ἀθῶα, πολὺ ἀθῶα. Ἔ ναιστάνου μου ντίποτι πονηρό. Ἦθελε νᾶμαι στὰ ζῶα, νὰ πάη (ὁ ἄρμαστός) στὸ νἩμπορειό*, νὰ φέρη τὰ παπούτσα, νὰ πάρη τὰ παπούτσα, νὰ γυρίση νᾶρτη, ἐθάρρεις, πὼς ἐθῶρει* ὁ ἕνας τὸ νᾶλλο ντὸ Θεό.

Ὁ Προκόπης¹, ἐ ; μικρὰ παιδιά, ἐγάπου ντο καὶ ἄγαπα μ-με. Ἦρτε-νῆρτε ντὸ πράμα, εὔρεθη νᾶλλη καὶ κακόβαλε. Ἔ; Ἔσυρέ ντο, πὼς τὸ νἔσυρε ; ! Ἡ μάνα του εἶχε μπάθει (ἀρρώστησε) κι αὐτὴ (ἡ ἀνταράστρια) πῆε καὶ μπάστη γ-καλά μέσα στὸ σπίτι. Ἐγὼ ἄγαπου νᾶλλιώτικα, ἐ; ἐγάπου ντο. Ἐμπάστη μέσα, ἐπερέτα ντη !... Ἐκεῖνος ἐφιλοτιμήθη. Ἐγὼ τὸ ἄκουσα, ἐπέρνου νᾶπάιννα στὸ γ-κῆπο, ἐ ; ἔκαμα τὸ β-βαρὺ, ἐ ντοῦ μίλησα. Γυρίζει, ἔρκεται στὸ γ-κῆπο γ-καὶ λέει μου :

— Καλλιόπη, γιάντα πέρασες κι ἐ μ-μοῦ μιλάς ; Λέω του :

— Ἐτσιδὰ μοῦπασι γ-καί...

— Ἔ ! ; καὶ πιστεψές το ; Ἄλλὰ τὸ ν-νερό νῆτο στ' αὐλάκι.

Ματθαίνει το ὁ ἄλλος, πὸν με ἄγαπα γ-κι ἐκεῖνος, ὁ Καλλέργης², μουν-

1. Πρόκειται γιὰ τὸν Προκόπη Καρπαθάκη, πὸν ἦταν ὑποδηματοποιός, ἀργότερα ἔμπορος κι ἐγκαταστάθηκε καὶ πέθανε στὴ Ρόδο τὸ 1970.

2. Ὁ Καλλέργης εἶναι ὁ Ἀντώνιος Καρπαθάκης.

τέρει* και ἴγάπα μ-με! Ἐκεῖνος ὁμως ποὺ με ἴγάπα νεῖχε ἴποχρεώσεις, στὸ θεῖο ντου εἶχε ἴποχρεώσεις. Ἦρτε νὸ θεῖος του ἀφ' τῆ ν' Ἀμερικῆ, ἐπίεσέ ντο ποῦχε μιὰ ψυχοκόρη ἀφ' τῆ γ-Κέφαλο¹, ἐχρούστα ντου ὁ πατέρας του, νὰ τῆ μ-πάρη, νὰ τοῦ χαρίση και τὰ χρέη, νὰ τοῦ δώκη και τῆ μ-περιουσία, ντὰ χωράφια. Ἐκεῖνος ἐξακολουθεῖ γ-και ἴγάπα μ-με. Ἄμ-με ὁ θεῖος του ἐπιμένει νὰ τὸ γ-κάμη γαμπρό. Ἔρκεται ὁ Μιχάλης μου ὁ ἀδερφός μου ἀφ' τῆ νΑῖ-γυπτο, λέει : — εἶπα μ-μου, πὼς σὲ ἴγαπᾶ ὁ Καλλέργης. Λέω του : — Ἐ;! ἴγαπᾶ με, ἐ μ-μὰγαπᾶ, θὰ πάρη τῆ γ-Κεφαλιανή, ἐπειδὴ τὸ ἐπιμένει ὁ θεῖος του. Ἐ; λέει — Ἄμ-μα τοῦ δώκω ἐγὼ μιὰ γ-καλὴ μ-προῖκα θὰ σὲ πάρη. Ἐ! εἶπε ντο, ἀρκίησα νοῖ νύφ-φες, οἱ γονιοὶ νὰ παντρέψου ντὸ Μιχάλη. Ἐ νὲσκέ-φτηκα ν-νὰ ποῦ, νῆ Καλλιόπη μ-πομένη μὲς στὸ δρόμο, ἐ νεῖ μ-μικρῆ, ἄς τῆ μ-παντρέψωμε κι ἄς παντρεφτῆ ὁ Μιχάλης; νὰ μιλήσου ν-νὰ συζητήσου μ-μόνο νῆτο νῆ δουλιά τω νὸ Μιχάλης. Ἐ! ἂ μὴ ντὰ πολλολεώμε... παντρέ-βγεται ὁ Καλλέργης!... Ἄφου παντρέφτη πγιοὺ και πέρασε γ-και πέρασε, ἔρκεται ὁ Λογοθέτης² φέρνει τῆ γ-Καλὴ ντου ἴΚονόμου νὰ γεννήση ἴδῶ και πέθανε στῆ γέννα... Ἐπέθανε... ἀφου πέθανε(ν) ἐπῆρε ντῆ νεξιδέρφη μου, τῆ νΕὐτυχία τοῦ Σακλαρῆ. Ἐπῆρε ντῆ, ἀλλ' ἦτο μεγάλη, ἐ νῆτο γιὰ νὰ κάμη παιδι νέκείνη. Παίρει τῆ, γ-και πάει στῆ μ-Πρασό³, γυρίζει ἄρρωση ἠ Εὐτυ-χία, πρέφτει, πεθαίνει!

Ὁ Λογοθέτης πιάν-νει τῆ γ-Καλὴ ντου ἴΚονόμου, τοῦ Σταμάτη τῆ μ-μάννα, λέει : — Πὲ τοῦ Βιολῆ νὰ μοῦ δώκη τῆ γ-Καλλιόπη, ἴπου ἴναι μ-μικρῆ, ἂ μοῦ κάμη παιδί.

Ἐ!; λέου ντο τῶ γ-γονιῶ μ-μου. Λέου, οὔφ', μεγάλος της εἶ(ν). Ἐγὼ, ἐ... παιδί, μικρῆ — πρέπει νὰ σὲ κυβερνοῦ νοῖ γονιοί, νὰ σοῦ ἴποῦσι γ-καλὸ νεῖ, νὰ τὸ κάμη, ἐ; Ἄμ-μα ἐ σ-σοῦ τὸ ποῦ(ν), μοναχὴ σου θὰ ἐγκρίνης τὸ καλὸ; Τέλος πάντω νεπῆρε νεπῆρε ντῆ ν' Ἀσπασία!... Ἐπόμεινε νῆ Καλλιό-πη!

Βρίσκει' ὁ ἕνας, βρίσκειται ἄλλος, ἦτο ντὸ τυχερό μ-μου ὁ Μορφίδης. Ἄ! αὐτὰ ντὰ γράμματα. Ἐμένα νῆτο ντὰ βάσανά μου πολλὰ.

1. Κέφαλος ἠ, χωριὸ στὸ δυτικὸ μέρος τῆς Κῶ.

2. Εἶναι ὁ ἴάκωβος Λογοθέτης, ποὺ πῆρε τὴν Ἀσπασία Λυτρωτῆ, παιδιὰ τους ὁ Μιλτιάδης και ὁ Γιάννης.

3. Εἶναι ἠ πόλη Προῦσα τῆς Βιθυνίας στῆ Μ. Ἀσία, ἀπέχει 30 χλμ. ἀπὸ τὴν Προ-ποντιδα.

**Ἡ Καλλιόπη τοῦ Βιολῆ συνεχίζει μετὰ ἀπὸ τέσσερα χρόνια (1975) τὴν ἀφή-
γηση τοῦ συνοικέσιου της μὲ τὸν Κυπραίῳ (Γεώργιο Β. Μορφίδη), ποῦ ἔγινε
στὴ Νίσυρο τὸ 1931.**

ἽΟ πατέρας μου ἔκαμε μπέντε παιδιά. Τρεῖς κόρες καὶ δυὸ γιούς. ἽΕ-
πάντρεψε ντὴ μπρώτη, τὴ ν᾽Ατθούσα, (1903), παντρέβγει καὶ τὴ δ-δεύτερη,
τὴ ν᾽Αννα. ἽΕγὼ ἠ μικρὴ-μικρὴ φτωχιά, ἔγαπούσα μ-με, ἔ...ἔ νέλαχε ν-νά
ταιριάζη μὲ κάνα, ἔμεγάλωσα, ἔγίνηκα τριαντατεσσάρω χρονῶ(ν). ἽΕρκεται
ὁ ἽΑποστόλης τοῦ Παπακέντρη, ἐξάδερφος τοῦ πατέρα μου, ἀφ' τὴ ν᾽Αμε-
ρικῆ, ἀρχὰς τοῦ 31 (1931), λέει :

— Εἶπε μ-μου ὁ Γιώργης τοῦ Βασίλη, ἄ νεῖ λ-λέφτερη ἠ Καλλιόπη,
νᾶρτη νὰ τὴ μ-μπάρη.—ἽΕ!; ὁ Μιχάλης μου, τὰ χρόνια ἄσκημα, ἔρκεται πά-
νω, λέει : «ἽΕρραβώνιασα τὴ γ-Καλλιόπη, (ἦτο στῆς ἽΕρήνης τοῦ Καπριά-
νου τὸ Γάμο, τὴ Δευτέρα ἔχορέβγα(ν) στὴ ν-ἠλικιωμένη*), ἄ τὸ μ-μπάρης!!».
ἽΕγὼ ἔστεκούμου(ν) σὰ χ-χαμένη. Λέω, ἔ ντὸ νῆξέρω.—ἽΟχι, ἄ τὸ μ-μπάρης
θέλει. — ἽΕ ντὸ νῆξερα, ἔφτὰ χρονῶ παιδι γ-κι ἔφυε, μποῦθε ν-νὰ τὸ νῆξέ-
ρω!; ἽΕ; ἔτελειώσαμε ντὸ συνοικέσιο! ἽΕγὼ ἔ ν-εἶπα τίποτε. Πῆε γ-κάτω
στὴ ν-ἠλικιωμένη ὁ ἀδερφός μου, λέει: «ἽΕρραβώνιασα τὴ γ-Καλλιόπη μὲ
τὸ Γιώργη τοῦ Κυπραίῳ».— ἽΟ γαμπρός μου, ὁ Παναγιώτης τοῦ Γιαννάκη,
ἔπαιζε βιολί, ἔπέρασε νῆ μέρα. Ξημερών-νει ἠ Τρίτη, ποῦ ἔ νέπαιζε πγῖο βιο-
λι ὁ γαμπρός μου, ἔρκεται πάνω, βρίσκει μας, λεῖ : «ἽΑ μῆ ντὸ κάμετε». Λέω,
ὦ γαμπρέ, γιάντα ;

— Εἶπε μ-μου ὁ Νικόλαος ὁ Ξένος, ἄ μῆ ντὸ μ-πάρη. ἽΟ ἄνθρωπος αὐ-
τὸς ἔρρώστησε σοβαρά, ἔ νεῖναι... ἄχρηστος εἶ (εἶναι).

Λέω καὶ γὼ, ἄ μῆ ντὸ κάομε λοιπό(ν). ἽΕμεῖς πγῖο, λέομε, μά!. ἔφοθήμε...
ἽΟ πετθερός μου ἦτο στραβός*, ἀλλὰ εἶχε Ἵφτί*. ἽΗτο στὸ παράθυρο γ-κι
ἔκουσε ντοῦ γαμπροῦ μου, ποῦ μᾶς τό Ἵπε. Τὴ νᾶλλη νῆμέρα βγαίνω κεῖα κι
ἔσπου νάμύγδαλα τοῦ Φίλιππου¹. Κάμνει μου ὁ πετθερός μου ποῦ κάθετο
στὴ μ-πόρτα.—ἽΕ; Καλλιόπη, ἔ θ-θὰ κάομε ν-τῶρα γράμμα ντοῦ Γιώργη; —
ἽΕγὼ πγῖο νέντράπηκα. Λέω του, ὄχι, Βασίλη, ἔ, εἶκοσι χρόνια μ-ποῦ λείπει.
ἽΕγὼ Ἵμου μικρό, οὔτε κείνος μὲ ξέρει, οὔτε γὼ τὸ νῆξέρω. Μπορεῖ νᾶρτη νὰ
μῆ ντοῦ Ἵρέσω, καὶ μπορεῖ νᾶρτη νὰ μῆ μ-μοῦ Ἵρέση. ἽΟχι, ἔ ντοῦ στέλλομε,
ἄς ἔρτη, κι ἄ νεῖ ν-τυχαιρὸ θὰ γενῆ, τοῦ λέω.

Καὶ γέλασε γ-καὶ λέει μου: — ἽΕ νεῖναι νᾶφτό, μόνο νῆρτε ὁ γαμπρός
σου κι εἶπε σ-σας πῶς εἶ Ἵνᾶρρωστος—. ἽΕγὼ πγῖο, ἔβουάθηκα! ἔ νέμιλη-
σα. Πιάν-νει, κάμνει του γράμμα, κι ἀπὸ τότες, ἐδιέλυσε ντὸ συνοικέσιο!

1. Εἶναι ὁ Φίλιππος Φιλίππου, ποῦ συγκέντρωνε τ' ἀμύγδαλα καὶ τὰ σποῦσαν οἱ
κόρες, ἔβγαζαν τὴν ψύχα γιὰ λογαριασμό του.

Ἐκαμε ἑφτά χρόνια νά στείλῃ γράμμα. Ἐγὼ πγιο, ἐ νεῖχα τέτοιο μ-πράμα στο ν-νοῦ μου. Ἐβγαλά το, νῆβγαλά το.

Τὴ ντύχη θά σοῦ πῶ τώρα.

Ἐρκεται ἡ ἐξαδέρφη τῆς μάνας μου ἀφ' τῆ ν' Ἀμερικῆ, ἡ Ἄννα τοῦ Μιχάλη, τοῦ Ζώσιμου ἡ ἀδερφή, πᾶμε νά τῆ γ-καλωσορίσωμε, λέει τῆς μάνας μου : — ὦ Μαργιά, γιάντα κόρη μου ἐ γ-κάμνεις γαμπρὸ ντὸ γ-Κυπραῖο, τὸ Μορφίδη, ποῦναι γ-καλὸ μ-παιδί, ποῦ ὅ,τι πιάσου ντὰ χέρια του κάμνει, κι ἄ νέρτη, νοικοκυρὲς θὰ τὸ θ-θέλου(ν).

Ἐ ! ; ἦρταμε μπάνω, λέω το τοῦ γαμπροῦ μου: « ὦ γαμπρέ, ἐτσὰ κι ἐτσά, μπὰ ἴγιανε ; ». Λέει μας, γιὰ νά θέλῃ νά παντρεφτῆ θά ἴγιανε νό ἄνθρωπος. Ἐ, ἐκάμαμε μ-πάλι τῆ ν' ἀπόφαση, ἐτελειώσαμῆ ντο! Ἐστειλε ντὸ νᾶρραβῶνα, ἔρκεται.

ἦρτε, ἦρτε, σάλαβγε νῶμος... ἦρτε, παντρέφτημε.

Παντρέφτημε ἔντεκα τοῦ Γεννάρη, ἀρχὰς τοῦ τριανταένα... κι ἔφουε στὶς εἴκοσι τρεῖς τ' Ἀπρίλη, ἔκαμε ντῆ γιορτῆ ντου κι ἔφουε. Λέω, ἄς πάη στο καλὸ. Ἐ νεῖχε μαεδιά*, ἐ νεῖχε... μιὰ χρυσὴ μοῦδωκε ντ' Ἀγίου Βασιλείου, ἐπήρε ντῆ γ-κι ἐκεῖνη γιὰ ναῦλα. Παντόφτωχος ἦρτε.

Μετὰ τὸ μ-πόλεμο πγιά τὸ 1946 ἔρκεται ἐδῶ στο πλάι* ὁ ταχυδρόμος καὶ δεῖ μου ἕνα γράμμα, κι ἔγραφε ἀπόξω « Καλλιόπη Βιολῆ », ὄχι τῶνομά ντου. Ἐμουντάρα* νοῦλ-λες, λέει, γράμμα νῆχεις... γράμμα. Ἐ νῆστελλε, ἐθύμωσε. — Νοίόμε ντο, γ-κι εἶχε τριάντα δολλάρια μέσα. Ἐγραφε μπιο, γράψε μου ζῆ ὁ πατέρας ; Νὰ τοῦ στείλω, νά σοῦ στείλω πάκο. Τέλος πάντω γ-καλόρτε, συναιστάντθη κι ἔγραφε, ποῦ ἀποθάνω νά μοῦ συχ-χωρέσου(ν). Στέλλει μου τριάντα δολλάρια, κάμνω του πγιο νῶμορφο γράμμα, ξαναστελλει ἄλλα τριάντα, κι ἄλλα εἴκοσι... γ-κι ἦρτε ντὸ χαπάρι ντου !...

Βασίλειος Μ. Βεζύρογλου¹, ἐτῶν 68, ἀπόφοιτος Β' Δημοτικοῦ. Διατυπώνει, μὲ τὸ δικὸ του χαρακτηριστικὸ τρόπο, τὶς σκέψεις του γιὰ τὴ συμπεριφορὰ τῶν ἀνθρώπων στὴ Νίσυρο σχετικὰ μὲ τὸν κοινωνικὸ θεσμὸ τοῦ Γάμου.

Καμμιά φορὰ μὲ ρωτοῦν(ν) ἄ νῆξέρω πῶς ἐγίνοντο ἐκεῖνο ντὸ γ-καιρὸ οἱ ἀρραβῶνες· διότι οἱ ἄθρωποι ἐ νεῖχα(ν) σκέσεις στὴ γ-κοινωνία. Νὰ γυρίζῃ ὁ νέος μὲ τῆ ν-νέα, ὅπως εἶναι ντώρα, νά πᾶ(ν) νά κλουμπήσου(ν), νά πᾶ νά χορέψου(ν) σὲ πίστες νά γνωριστοῦ(ν). Αὐτοὶ οἱ ἄθρωποι ἦτα(ν) μονωμένοι, μὲς στο σπῖτι κλειωμένοι, ποῦ ἐνόμιζε νῆ Νισυριά ἡ κόρη τῆς νά μῆ δῆ τὸ ν-ἦλιο, ἐφοῶτο νά μῆ ντῆ μ-παρεξηγήσου(ν). ἦτο νό κόσμος ἀποκλεισμέ-

1. Βλέπε Βασίλη Βεζύρογλου, « Μῦθοι, ἱστορίες, πλάκες, διαλογισμοί. Εἰσαγωγή καὶ Ἐπιμέλεια Κ.Ο. Σακελλαρίδη, αὐτόθι.

νος. Ἐκόμα καὶ στὴ μ-Ποταμήτισσα* ἔχου νέκεινα τὰ παλιὰ τὰ τούρκικα¹, στὸ γυναικωνίτη, γὰρ νὰ μὴ θ-θωρῆ ἢ κοπέλλα τὸ ν-νέο, οὔτε ὁ νέος τῆ γ-κοπέλλα, δηλαδὴ νὰ μὴ νῆρτουσι(ν) σὲ ἐπαφή. Εὐρίσκετο ὁ κόσμος κλειστός. Ἐ; πῶς ἤθελε αὐτὴ ν' ἀρραβωνιαστῆ καὶ πῶς αὐτὴ νὰ παντρεφτῆ, ἅμα τὴ νῆχου(ν) ἀποκλεισμένη!; Δίχως ν' ἀγαπήσῃ, δίχως νὰ δῆ, τὴ νᾶρραβωνιάζου(ν). Εὐρίσκει νῆ μάνα ἀφορμές. Εἶχε νένα ν-νέο στὸ ν-νοῦ ντης κι ἤφτε ντὰ φανάρια τὴν-νύχτα μὲ τὸ νᾶντρα ντης νὰ πᾶ νὰ γειτονέψουν(ν) στῆς γειτόνισσας! Ἦτανε κόλπο τοῦ ἀρραβῶνα. Ἐπῆαινα νέκει καὶ ἐσκετιζοντο. Κατόπι, ὅτα νεπάαιν-νε ναῦτῆ νὰ θερίση στὸ χωράφι ντης τὴ νῆπαιρνε. Ἐλεε ντῆς γειτόνισσας. — Ἄμα πᾶτε νὰ θερίσετε τὸ Καταργός*, τὸ Ραμὸ*, τὸ Ἄργος* νὰ μὲ προσκαλέσετε κι ἐμένα κι ἔτσι πᾶνα(ν) σκέσεις. Νὰ πάη νὰ δουλέψῃ, νὰ τῆς δώκῃ τὸ γ-γάδαρό ντης νὰ ἰωνέβγῃ, νὰ φορτώσῃ ὁ γάδαρός της, τῆς συντέκνισσας, τὸ φόρτωμα νᾶρτη μπρὸς καὶ νὰ γεμίση πάλι ἐκείνη τὸ σφυρίδι* σύκα νὰ τὰ πάρῃ στὴ συντέκνισσα. Νὰ σφάξῃ ντὸ χ-χοῖρο, νὰ πηαίν-νου ντὰ παιδιὰ, τὸ ἀρσενικὸ καὶ τὸ θηλυκὸ πιὸ στὸ σπίτι νὰ ἔφκωνται... Καὶ τοῦ χρόνου νᾶναι καλορίζικο γειτόνισσα, νᾶχῃς παντρεμένη τῆ γ-κόρη σου, ὅπως ξέρεις ἐσύ. Τὸ ἴδιο, ὅπως τὸ λάδι ἀπὸ τὸ λιωτρίβι ποῦ φέρνασι.

Ἐπειτα ν' ἀλέθου ντὶς ἐλιές, νὰ πααίνου(ν) νὰ βοηθοῦ(ν) στὶς ἐλιές οἱ γειτόνισσες, σκέσεις μεγάλες νὰ κάμνου(ν), τὸ λάδι νὰ ἔφκωνται, τὸ λάδι τῆς κόρης στὸ νᾶρραβῶνα νὰ πάη καὶ ξέρω ἄγῳ τί. Οἱ σκέσεις ἀναμεταξὺ τῶς οἱ συμπεθεροὶ καὶ οἱ συμπεθερες ἐρραβωνιάζα ντὰ παιδιὰ.

Δυστυχῶς πολλοὶ Νίσυριοι ἀντὶ νὰ παίρου(ν) γυναῖκες ἐπαιρνα(ν) χτήματα. Νὰ ἔχῃ ἢ νύφ-φῃ Λακχί*, νᾶναι πρωτοκόρη, νᾶχῃ καζαναριά* καὶ ἐ ντὸ ν-ἔμελλε* ντὸ γαμπρὸ ἄ νῆτο γ-καὶ στραβῆ. Ἦθελε νᾶβρη νοικοκυρά, νὰ τοῦ βάλου μ-πιὸ τὸ ν-τουβρᾶ* καὶ τὰ ποδήματα καὶ τὸ μπαστούνι νὰ γίνῃ μ-πιὸ νοικοκύρης, αὐτὴ ἦτονε ἢ χαρά του.

Σήμερα μ-πιὸ αὐτὰ ἐ μ-περνοῦ(ν). Ἐχει σπίτι στὴ ν'Αθήνα; διαμέρισμα; ὑπάλληλος εἶναι; ἔχει δουλιὰ ν-αὐτὴ νὰ δουλέψῃ; Ἄλλῃ ζωὴ εἶναι σήμερα. Ἐκεῖνο ντὸ γ-καιρὸ ὁ ἀρραβῶνας τῆς Νίσυρος ἦτα γ-κρυφός, τώρα εἶναι φανερός. Καὶ λέω τώρα: Πρῶτα ἦτο πιὸ καλὰ ἢ τώρα; Ἐκεῖνο ντὸ γ-καιρὸ ἦτο τὰ καλὰ. Διότι, ὅτα νῆ μάνα του τὸ νῆρραβωνιάζε, ἐνόμιζε, ὅτι τὸ νᾶρραβωνιάζει ὁ Θεός· καὶ τὸ εἶχε νάμαρτια νὰ τῆ χ-χωρίσῃ, τῆ(ν) γυναῖκα του, γι' αὐτὸ τοῦ ἴδιε νῆ μάνα του καὶ ὁ πατέρας του τῆ νεκὴ ντου καὶ ἐνόμιζε ναῦτὸς μὲ τῆς μάνας του τὴν νεκὴ καὶ τοῦ πατέρα του, ἐπίστεβεγε γ-κι ἐγίνετο νεύτυχισμένος. Κι ἔφερε αὐτὸς ὁ παλαιὸς γαμπρὸς πολλὰ καλὰ στὴ Νίσυρο· ἔκαμε γ-κι ἀθρώπους ἠθικούς, ἔκαμε γ-καὶ Χριστιανούς, ἀκόμα κι

1. Ἐννοεῖ τὰ ξύλινα κιγκλιδώματα τοῦ γυναικωνίτη τῆς Ἐκκλησίας.

έπιστήμονες. Καί ἐὰ σ-σήμερο μ-παραμένη ἢ Νίσυρος μὲ ἠθικὸ γ-καί φι-
λότιμο, εἶναι ἐκεῖνο τὸ παλαιό, ποῦ ἀκόμα στέκεται στὴ Νίσυρο.

6. ΤΟ ΠΡΟΞΕΝΙΟ

Ἐκ τῶν παραπάνω προσωπικῶν καὶ ἀβίαστες ἀφηγήσεις βγαίνει εὐκό-
λα ὁ τρόπος ποῦ γίνονταν τὰ προξενιά. Σὲ περιπτώσεις ποῦ οἱ ἴδιοι οἱ νέοι
ἢ οἱ γονεῖς δὲν μποροῦσαν, γιὰ διάφορες αἰτίες, νὰ πείσουν τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς
δύο οἰκογένειες νὰ «συμπεθεριάσου(ν)», τότε ζητοῦσαν τὴ βοήθεια τοῦ
κατάλληλου προσώπου νὰ παίξει τὸ ρόλο τοῦ προξενητῆ.

Τὴν προξενιά πάντα τὴν ἔστελνε ἡ οἰκογένεια τοῦ γαμπροῦ καὶ σπάνια
τῆς νύφης. Ὁ προξενητὴς ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς σεβάσιμους προύχοντες ἢ
ἠλικιωμένους θεῖους (Μπαρβάδες) ἢ ὁ νουνὸς τῆς νέας ἢ τοῦ νέου. Ὑπῆρ-
χαν καὶ οἱ ἐπαγγελματίες προξενητάδες¹. Αὐτοὶ κρατοῦσαν φανάρι καὶ πῆ-
γαιναν πάντα νύχτα καὶ μὲ προφύλαξη νὰ μὴ τοὺς δοῦν, ὥστε ἂν δὲν τὰ κα-
τάφερναν νὰ τελειώσουν τὰ «Γαμπρολόγια» νὰ μὴ φανερωθῆ τὸ μυστικόν.

Τὴν ἄρνηση τῆς νύφης θεωροῦσαν οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ μεγάλη
προσβολὴ τοῦ «σ-σογιού»*. Ἡ προξενήτρα φοροῦσε μιὰ μαντήλα στὸ κεφάλι
γιὰ νὰ μὴ γνωρίζεται καὶ ὁ προξενητὴς ἔβαζε τὶς κάλτσες τοῦ ἀνάποδα²
ἢ παράταιρα, γιὰ νὰ μπορέση νὰ ἐξουδετερώσῃ τὶς ἐνδεχόμενες δυσκολίες
καὶ πετύχῃ στὴν ἀποστολὴ του. Πιθανὲς ἀντιρρήσεις εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ
ὁ προξενητὴς ἀπὸ τὶς πρωτονοικοκυρές, ποῦ βασίζονταν στὴ μεγάλη κτημα-
τικὴ τους περιουσία καὶ δὲν εὑρισκαν ἀντάξιο τοὺς τὸ γαμπρὸ ποῦ τοὺς προ-
ξένευε.

Ἐναντίθετα, οἱ φτωχὲς καὶ ὀμορφες κόρες ἦσαν συγκαταβατικὲς καὶ δέ-
χονταν μὲ χαρὰ καὶ τιμὴ τὸν προξενητὴ, ποῦ μεσολάβησε καὶ τοὺς «ἄν-νοιξε
ντὴ ντύχῃ ντους» μὲ τὸ προξενιὸ³ ποῦ τοὺς ἔκαμε.

1. Παροιμιώδης προξενητὴς, γιὰ τὶς ἐπιτυχίες του, ἔμεινε στὴ Νίσυρο ὁ Ἑψιμος
(Ἰωάννης Ρουσέτος, πέθανε πρὶν ἀπὸ τὸ 1940), καὶ ὅταν κάποιος πετύχῃ κανένα δύσκολο
συνοικέσιο τοῦ λένε : «Ἐπέρασες στὴν ἀξιοσύνη καὶ τὸ Γέρο-Ἑψιμο».

2. Καὶ σήμερα ἀκόμη στὴ Νίσυρο, ἂν κάποιος κατὰ λάθος φορέσῃ τὶς κάλτσες τοῦ
τοῦ λένε : «Μουρὲ προξενιὲς πᾶ νὰ κάμῃς καὶ ἔβαλες τὶς κάλτσες σου ἀνάποδα ;».

3. Μιὰ πλούσια μητέρα, ποῦ εἶχε πρωτονοικοκυρὰ κόρη νὰ παντρεύῃ, περιμένε
τὸν προξενητὴ καὶ ὑποψιαζόταν πῶς θὰ πῆγαινε νὰ τῆς κάμῃ πρόταση, γιὰ ἕναν καλὸ γαμ-
πρὸ. Στὴν ἴδια γειτονιά, ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς πρωτονοικοκυρᾶς, ἔμεινε μιὰ φτωχιά
καὶ ἄραία κόρη. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωτὶ, μόλις ξύπνησαν, ἄκουσαν πῶς ὁ καλὸς γαμπρὸς
«ἔδωκε ντὸ λλό» μὲ τὴ φτωχιά ! Ἡ πλούσια πῆγε νὰ οκάσῃ ἀπὸ τὸ θυμὸ της καὶ γιὰ νὰ
ἰκανοποιήσῃ τὸν ἐγωϊσμό της καὶ τὴν ὑπερηφάνειά της κόρης της, εἶπε δυνατὰ :

Ἐο προξενητής, σάν ἐπιδέξιος διπλωμάτης, ἐπαινοῦσε τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς χάρες* τοῦ γαμπροῦ (ἢ τῆς νέας), ἀπαριθμοῦσε λεπτομερειακὰ τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητην περιουσία καὶ ἄκουε τὶς ἀντιπροτάσεις τῶν συνομιλητῶν του. Ἐάν συμφωνοῦσαν, ἔδιναν τὸν περίφημο λ-λὸ* (λόγον, ὑπόσχεση). Ἐο προξενητής κατὰ τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδῳ ἔφερνε σὲ μυστικὴ ἐπαφὴ τὰ δύο ἐνδιαφερόμενα μέρη, ἐπιβεβαιωνόταν ὁ λὸς* καὶ ἀμέσως ὀριζόταν ἢ ἐπίσημη μέρα τοῦ ἀρραβῶνα.

Ἐ ἄλλο πρωῖ, λάβαινε τὴ σχετικὴ ἀμοιβὴ τοῦ ὁ προξενητής, ὄλο τὸ χωρὶ ἔδινε καὶ ἔπαιρνε καὶ διαδιδόταν τὸ χαροῦμένο γεγονός μὲ τὴ φράση «ἐδώκασι ντὸ λλό».

7. APPABΩNES¹

Ἐ δεύτερο βράδῳ μετὰ τὸ προξενιὸ πῆγαιναν οἱ στενοὶ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ² γιὰ πρώτη φορὰ στὸ σπίτι τῆς νέας, ποῦ ἢ οἰκογένειά της εἶχε εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸν προξενητὴ γιὰ τὰ σχετικὰ τῆς ὑποδοχῆς. Ἐ μέλλουσα μνηστὴ ἀσπαζόταν τὸ χέρι τοῦ «πετθεροῦ», τῆς «πετθερᾶς», τῶν συγγενῶν καὶ ἐκεῖνοι ἀσπάζονταν τὴν κόρη στὸ μέτωπο. Ἐρχίζαν ἀμέσως οἱ εὐχὲς «στερεωμένες οἱ δουλιές μας, ἀμετάνιωτα, νὰ τοὺς χαιροῦμαστε» κ.λ.π., ἔπιναν πρόχειρα κεράσματα, κουκχουζίνα μ' ἀμύδγαλα, γλυκὸ κρασί, καὶ ἔφευγαν.

Ἐ τρίτο βράδῳ ξαναπῆγαιναν οἱ συγγενεῖς τοῦ νέου, οἱ φίλοι του, στὸ σπίτι τῶν συμπεθερῶν, ἔτρωγαν ὄλοι μαζί καὶ συζητοῦσαν γιὰ τὶς λεπτο-

— Μεγάλο ντὸ καράβι μ-μας, καλὰ ναι ἀρματωμένο μ' ἀσήμι καὶ μὲ μάλαμα εἶναι παλαμισμένο.

Καὶ ἀπαντᾷ ἢ φτωχιά γειτόνισσα :

— Ἐστα τ' ἀμπελοχώραφα νᾶναι στὴ γῆ στρωμένα καὶ ἔλα νὰ πᾶμε στὸ χ-χορὸ, νὰ δοῦ νᾶσέ γ-καὶ ἐμένα.

1. Περιγράφεται ἢ παλιὰ μορφή τοῦ ἀρραβῶνα, ὅπως γινόταν πρὶν ἀπὸ διακόσια χρόνια περίπου. Ἐ ἀναζήτηση τῆς πρώτης μορφῆς τοῦ ἀρραβῶνα, τῆς σύνταξης τοῦ προικοσύμφωνου καὶ τῆς τελετῆς τοῦ Γάμου θὰ ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολη καὶ δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε τὴ λογικὴ αἰτιολόγηση τοῦ ἐθίμου. Γιὰ τὴ μορφή ποῦ ἐκθέτομε στηριχθήκαμε στὸ βιβλίο τοῦ Γ. Παπαδοπούλου «Γεν. Γεωγραφικὴ καὶ Ἰστ. Περιγραφή τῆς νήσου Νισύρου», 1909, σελ. 57-64, στίς διηγήσεις τῆς μακαρίτισσας τῆς μητέρας μου, ποῦ πέθανε 82 χρονῶν, στίς ἀφηγήσεις τῆς Καλῆς Μίχαλου-Παπασημίνης 96 χρονῶν καὶ τῆς Καλῆς Μαντοῦ Χατζημιχάλη, 94 χρονῶν.

2. Ἐὅπως διαπιστώνεται ἀπὸ τὰ προικοσύμφωνα, μερικοὶ γαμπροὶ ἀρραβωνιάζονταν, ἐπροικίζονταν, ἐνῶ ἔλειπαν στὴν ξενιτιά. Αὐτοὺς ἀντικαταστοῦσε ὁ πατέρας ἢ ὁ ἀδερφός.

μέρειες του Γάμου κι όριζόταν πιά σίγουρα ή μέρα του άρραβώνα, κι άκο-
λουθοΰσαν πάλι οί εϋχές και τὰ κέρασματα.

Τό πρωί τής τέταρτης μέρας πήγαινε ό νέος κι εϋρισκε τή ράφτρα (μο-
δίστρα) και τήν έπαιρνε στο σπίτι τής νέας «για να τής πάρου (ανάξασμο)»
μέτρα», ώστε ν' άρχίσει τό ράψιμο τών φορεμάτων¹ του άρραβώνα στο σπίτι
του γαμπροϋ. Οί κόρες τραγουδοΰσαν «τής Λυγερής τό φόρεμα»² (Τό ίδιο
τραγούδι τραγουδοΰσαν οί κόρες, όταν βοηθοΰσαν στο άποτελείωμα τής νυ-
φικής φορεσιās).

Ή μέρα του άρραβώνα ήταν πάντα Κυριακή ή μεγάλη θρησκευτική
γιορτή. Ό νέος, άφοϋ ντυνόταν τήν έπίσημη Νισύρικη στολή του, ξεκινούσε
μέ τούς συγγενείς του πολϋ πρωί και φέρναν τὰ φορέματα του άρραβώνα
στο σπίτι τής κόρης. Ή κόρη ντυνόταν τὰ καινούργια της άλλάγια*, στο-
λιζόταν κι έβγαινε άπό τό ύπνοδωμάτιο και πήγαινε στο «πίσω σπίτι», ό-
που τήν περίμεναν όλοι οί συγγενείς κι άπό τὰ δύο μέρη. Τότε ό νέος κρε-
μοΰσε στο λαιμό τής κόρης τό μεγάλο προγαμήλιό δώρο³. Ήταν διάφορα
κοσμήματα, τοϋμπλες, φλουριά, κωνσταντινάτα, μαμουντιέδες, βενέτικα,
περασμένα όλα σε μιὰ χρυσή άλυσίδα. Ή άλυσίδα αϋτή λεγόταν «όρμαθιά»
ή «λαιμός».

Τὰ κοσμήματα ήταν ανάλογα και σύμφωνα με τήν οίκογενειακή και οί-
κονομική κατάσταση του νέου. Γιατι ό «λαιμός» αϋτός δόθηκε σ' αϋτόν άπό
τή μητέρα του, που τον κρέμασε στο λαιμό της ό άντρας της τή μέρα του
άρραβώνα της. Ή νέα κόρη φιλοδοξει ν' αϋξήση και να διατηρήση τὰ φλου-
ριά του «άρμαθιοϋ», για να τὰ δώση στον πρωτογιό της κι αϋτός με τή σει-
ρά του στην κόρη που θ' άρραβωνιαστή κ.ο.κ. Ή «προγαμιαία δωρεά» φο-
ριέται σε κάθε γιορτή έπίσημη, στους χορούς και στα πανηγύρια και άπ' ό-
λους δίνεται μεγάλη προσοχή κι εκτίμηση στο «λαιμό».

Σ' όποιαδήποτε οίκονομική άνάγκη κι άν βρεθ ή κόρη (άν χηρέψη,
άν σπουδάση όρφανά παιδιά), θά προτιμήση να βάλ η ένέχυρο τό καλύτερό
της χωράφι παρά να άποχωριστή άπό τὰ φλουριά της.

Άφοϋ περαστή «ό λαιμός», γίνεται ή πρώτη έπίσημη έξοδος. Οί δυό
οίκογένειες σχηματίζουν μεγαλόπρεπη πομπή και με πολϋ χαρά και ύπερη-
φάνεια πηγαίνουν στην Ήκκλησία να «λουτροηθοϋ(ν)*».

Μετά τήν άπόλυση τής Ήκκλησίας γυρίζουν στο σπίτι. Τό τραπέζι εΐναι
στρωμένο άπό διάφορες λιχουδιές, άνάμεσα στις όποίες ξεχωρίζουν οί τηα-
νίτες, ξεροτήανα, λουκχουμάδες, άμυγδαλόψυχες, άπιφιδόκοπα και πιοτά,

1. Βλέπε πιό κάτω «Ή Νισύρικη στολή».

2. Βλέπε Μουσική τραγ. Γάμου, ύπ' άριθ. 1, «Τής λυγερής τό φόρεμα».

3. Βλέπε Ήδου. Σακελλαριδή «Προγαμιαία δωρεά», «Νισυριακόν Ήμερολόγιον»,
ύπό Γ. Παπαδοπούλου, Κώς 1922, σελ. 35.

ὅπως ἡ κουκχουζίνα καὶ τὸ γλυκὸ κρασί. Ἐμέσως οἱ γνωστοὶ καὶ οἱ φίλοι καταφθάνουν στὸ σπίτι, φέρνουν μέσα στὰ πιάτα τὰ δῶρα τους, σύκα, ἀμύγδαλα ἀφράτα κ.λ.π. Κερνιοῦνται κι εὔχονται «καὶ εἰς τὰ στεφανώματα, γλήρορα νὰ γενῆ ὁ Γάμος κι ἀπὸ τῶν ἐπιλοίπω(ν)»*.

Κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀφοῦ ἀραιώσουν οἱ ἐπισκέψεις, μένουν οἱ πλησιέστεροι συγγενεῖς. Οἱ «συμπεθεροὶ» ὑποδέχονται στὸ κατώφλι καὶ οἱ ὑπόλοιποι συγγενεῖς στὸ δωμάτι τὸν Ἀρχιερατικὸ ἐπίτροπο. Προχωροῦν καὶ στέκονται ὄρθιοι ὅλοι γύρω στὸ τραπέζι. Τότε ὁ πατέρας ἀπὸ μέρους τοῦ γιοῦ προσφέρει τὸν ἀρραβώνα, «τὸ δαχτυλίδι», στὴ νύφη καὶ ἡ μητέρα τὸ λαχουρι* (τὸ μαντήλι). Ὁ Ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος μὲ συγκινητικὰ λίγα λόγια προσφωνεῖ τὶς δυὸ οἰκογένειες, εὐλογεῖ τὰ δῶρα καὶ τὰ φαγητὰ κι ἀμέσως ἀρχίζουν νὰ τρώγουν καὶ νὰ πίνουν. Σὲ λίγο καταφθάνουν τὰ «παιχνίδια», τὰ μουσικὰ ὄργανα, ἡ λύρα κι ὁ ταμπουράς.

Τὸ σπίτι γεμίζει κόσμος. Τραγουδοῦν, παινοῦν τοὺς ἀρραβωνιασμένους, χορεύουν. Μόλις βραδιάση, βγαίνουν στὸ «μαχαλᾶ», στὴ μικρὴ πλατεία τῆς γειτονιάς, καὶ χορεύουν καὶ τραγουδοῦν μέχρις ἀργὰ τὴ νύχτα.

Ἡ μνηστεία διαρκοῦσε ἕνα-δυὸ ἢ καὶ τρία χρόνια. Στὸ διάστημα αὐτὸ συνέβαιναν πολλὰ ἀπρόοπτα, ἀπὸ πολλὰς αἰτίες. Ἐτσι συντόμεψαν τὴν τέλεση τοῦ Γάμου σὲ δυὸ ἢ τρεῖς μῆνες ἀπὸ τὴ μέρα τοῦ ἀρραβώνα.

8. ΠΡΟΙΚΩΑ ΕΘΙΜΑ

Ὁκτὼ μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ Γάμο γίνεται τὸ Προικοσύμφωνο¹ στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἡ σύνταξη τῆς Ἀγκλαβῆς ἀποτελεῖ τὴν πιὸ σοβαρὴ κι ἀποφασιστικὴ στιγμή τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Γίνεται Κυριακὴ μεσημέρι ἢ κατὰ τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς φίλους τῶν δύο οἰκογενειῶν.

Ἐχουν προσκληθῆ ὁ Ἠγούμενος τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς (Ἀρχ. Ἐπίτροπος), οἱ δημογέροντες κι ὁ γραμματέας τῆς Δημαρχίας, «ὁ Νοτάριος», πού κάμνει χρέη συμβολαιογράφου. Γύρω στὸ τραπέζι τοῦ μεγάλου σπιτιοῦ κάθονται οἱ γονιοί, οἱ μελλόνυφοι, οἱ ἐπίσημοι καὶ στέκονται ὄρθιοι οἱ συγγενεῖς τῆς μητέρας.

Αὐτοὶ παρακολουθοῦν μὲ προσοχὴ τὴ μητέρα πού προικίζει, γνωρίζουν καλὰ τὸ νοικοκυριὸ τῆς καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ δημιουργήσουν ἐπεισόδια, νὰ βάλουν τὶς φωνὲς καὶ νὰ διακόψουν τὴν εὐταξία πού ἐπικρατεῖ, ἂν διαπι-

1. Τὸ προικοσύμφωνο λεγόταν Ἀγκλαβὴ ἢ Ἐγκλαβὴ ἢ προικοσοῦφονο.

στάσουν πώς ή μητέρα ξέχασε ή παράλειψε σκόπιμα κανένα χωράφι. Έπεμβαίνουν άμέσως και δέν επιτρέπουν στη μητέρα να δώσει λιγότερα στην κόρη της απ' όσα πήρε ή ίδια από τη μητέρα της και τους γονιούς της. Σύμφωνα με τὸ ξθιμο πρέπει ὄλη ή κινητή κι άκίνητη περιουσία τῆς μητέρας να δοθῆ στην πρωτοκόρη. Ἐν προικίζεται ή δευτεροκόρη, τότε πρωταγωνιστής τῆς τελετῆς είναι ὁ πατέρας, πὸν ὀφείλει να γράψη τὴν περιουσία του σ' αὐτήν, με κάποια συγκατάβαση πρὸς τίς άλλες μικρές αδερφές ή άρσενικά παιδιά, πὸν τὸς δίνει ένα ή δυὸ χωράφια μικρῆς αξίας. Με τὸν τρόπο αὐτὸ αναγνωρίζεται ή βοήθεια στις ὑπηρεσίες πὸν πρόσφεραν τὰ μικρὰ αδέρφια για τὸ μέγλωμα τοῦ νοικοκυριοῦ και τὴν ὑποστήριξη πὸν ἔκαμαν στην πρωτοκόρη.

Μετὰ τὸς γονιὸς τῆς νύφης ακολουθοῦν οἱ λοιποὶ συγγενεῖς, οἱ γονιοὶ τοῦ γαμπροῦ, οἱ θεῖοι (Μπαρβάδες), οἱ θεῖες (κυράτες), οἱ φίλοι και προικίζουν «ὄ,τι προαιροῦνται». Οἱ Ἐγκλαβές στὸ σύνολό τους είναι συνταγμένες κατὰ διάφορους τύπους (ανάλογα με τίς ἱκανότητες τοῦ Νοτάριου). Παρατηροῦνται ὅμως μερικὲς στερεότυπες ἐκφράσεις, ὅπως «προικίζομεν ὄ,τι ὁ Θεὸς μᾶς ἐδώρισεν», «εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι θεμέλια οἴκων» κ.λ.π. Σ' ὄλα τὰ προικοσύμφωνα ὑπάρχει ή ἀκρίβεια τῆς ἔκφρασης και ή λεπτομερειακή διατύπωση. Καταγράφονται και τὰ πιὸ ἀσήμαντα ὕλικά ἀντικείμενα. Παράλληλα διαπιστώνεται ή ἐμπειρία τῆς ζωῆς, ή προνοητικότητα για τὰ γηρατιά, διαφαίνεται ένα προαίσθημα τοῦ χαρακτήρα τῶν γονιῶν και τῶν τέκνων κι ὄλα συμβαίνουν για να προλαμβάνονται ἐνδεχόμενες προστριβές. Στις ἀγκλαβές ὑπάρχει διάχυτη ή ἀγάπη κι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸς γονιὸς, ή ὑπακοή τῆς κοινωνικῆς μέριμνας πρὸς τὰ αδύνατα μέρη και ή εὐσέβεια στὰ θεῖα. Ἐτσι τὸ προικοσύμφωνο καταντᾷ συμβόλαιο ἠθικῆς και κοινωνικῆς αξίας και ρυθμιστής τῶν σχέσεων τοῦ νέου ἀνδρόγονου.

Ἐπὸ τὴ μελέτη τῶν ἐγγράφων αὐτῶν φαίνεται ή ἰδιαίτερη σημασία πὸν ἔχουν τρία σημεῖα: Τὸ γερωντομοίρι, ή παντελῆς κράτηση και ή χάριτα.

Α) Γερωντομοίρι : Ἐη μητέρα ή ὁ πατέρας, ὅταν προικίζουν τὴν άκίνητη περιουσία τους, κρατοῦν ένα ή δυὸ χωράφια, πὸν θὰ συνεχίσουν με τὰ ἴδια τους τὰ χέρια να τὰ ἐργάζονται. Μποροῦν ἀκόμη να κρατήσουν ένα ή περισσότερα δέντρα ή ζῶα να τὰ περιποιοῦνται μόνοι τους και να τὰ καρποῦνται μέχρι τέλος τῆς ζωῆς τους. Τὸ γερωντομοίρι περιέρχεται στην κατοχή τῶν παιδιῶν μετὰ τὸ θάνατο τῶν γονιῶν.

Συνήθως τὸ γερωντομοίρι τὸ ἔπαιρνε ή κόρη ή ὁ γιὸς πὸν προικιζόταν. Ὅμως μποροῦσαν οἱ προικίζοντες να σημειώσουν στὸ προικοσύμφωνο, πὸς τὸ γερωντομοίρι θὰ τὸ διαθέσουν κατὰ τὴ δική τους βούληση και να τὸ πάρη τὸ παιδί ἐκεῖνο, πὸν θὰ φρόντιζε να περιποιηθῆ περισσότερο τὸς γέρους και να τὸς ἀνακουφίση ἀπὸ τὰ γηρατιά. Μετὰ τὴ σύνταξη τοῦ

προικοσύμφωνου άκούονταν οί γονιοί νά λένε «... καλά νά μέ κοιτάξου(ν) στά γήρη μου, άμ-μ³ άν έ μ-με κοιτάξου(ν) ! ;»

Ή σκέψη αὐτή ήταν ή βάση τοῦ γεροντομοιροῦ. Τό γεροντομοίρι στά χέρια τῶν γονιῶν ήταν ένας τρόπος νά ίκανοποιήσουν κάποιο άρρωστο σωματικά ή διανοητικά παιδί ή κάποιο αδύνατο μέλος τῆς οικογένειας.

Β) Ή παντελής κράτηση : Σε μερικά προικοσύμφωνα παρατηρεΐται μιá περιεργή κράτηση από τά προικιζόμενα, δηλαδή χωράφι όλόκληρο, μιá ταῦλα*, μιá συκιά, μιá βιστέρνα, χωρίς αὐτά νά χαρακτηρίζονται σάν γεροντομοίρι. Στην περίπτωση τῆς «παντελοῦς κρατήσεως» άνήκουν οί περιουσίες τῶν άρσενικῶν παιδιῶν, πού ξενιτεύονται άμέσως μετά τό Γάμο τους κι άφήνουν χωρίς καμιá έπιφύλαξη τήν προικιζόμενη περιουσία στη διάθεση τῶν γονιῶν. Μ' αὐτή τή διάταξη οί γονιοί δέν κάμνουν μόνο χρήση τῆς περιουσίας πού κράτησαν, αλλά μποροῦν νά τή διαθέσουν γιά νά κάμουν «ένα γ-καλό στη ψυσή¹ ντω(ν)».

Νά μερικά άποσπάσματα προικοσυμφώνων πού βεβαιοῦν τά παραπάνω. Σε προικοσύμφωνο τοῦ 1847 γράφεται: «... δίδω εγώ ό πατέρας τοῦ υιοῦ μου τοῦ Γιώργη τό χωράφι εἰς τοῦ Κουτσουροῦ, τό άμπέλι εἰς τήν Τρουλλωτή κ.λ.π. νά τά τρώη ή κόρη μου Καλή ως πού νά ζῆ και άποθανόντας, νά εἶναι τοῦ υιοῦ μου τοῦ Γιώργη...». Άλλος προικίζει τήν κόρη του και όρίζει : «... τό μικρόν τό σπίτι νά τό εἶχῃ ή αδελφή μου ή Άτθοῦσα, εως νά ζῆ...». Στην Άγκλαβή τοῦ Γιώργη Χατζῆ Καραμιχάλη (1845 Όκτωβρίου 26) διακρίνονται καθαρά τά δύο στοιχεΐα, τῆς κράτησης (παντελής) και τοῦ γεροντομοιροῦ. «... Πλήν κρατίζομεν παντελῶς εἰς τό Άργος εἰς τά Καψάλια τό χωράφι εἰς τόν Άγιον-Έλιάν τήν ταῦλαν μέ τό κομμάτι... Κρατίζομεν ως γεροντομοΐριν τήν σποριάν εἰς τό περιβόλι, εἰς τόν κῆπον τό μικρόν μερίδιον και αὐτό γεροντομοΐριν, και από τήν ταῦλαν από τό Λαγκάδι νά μοιράζωμεν τά δλύνθια. Ταῦτα τά κρατίζομεν γεροντομοΐριν και άποθανόντας μας, πάλιν τῆς κόρης μας τῆς Καλῆς...».

Δέν πρέπει νά θεωρηθῆ, πῶς τό γεροντομοίρι και ή παντελής κράτηση γίνονταν από φόβο μήπως τά παιδιά, μετά τήν προικοδότησή τους, έγκαταλείψουν τοὺς γονιοὺς και δυστυχῆσουν. Ή μέριμνα τῶν παιδιῶν στοὺς γονιοὺς πάντα ύπήρχε και ύπάρχει. Οί γέροι θέλουν νά συνεχίσουν νά δουλεύουν ὅπως ήταν μαθημένοι και καλλιεργοῦν τά λίγα χωράφια πού κράτησαν γιά νάχουν ήθική άνεξαρτησία και από φιλότιμο δέν επιθυμοῦν νά επιβαρύνουν τά παιδιά τους.

Ή βάση λοιπόν τοῦ εθίμου δέν εἶναι ή άστοργία τῶν παιδιῶν, αλλά τό Νισύρικο φιλότιμο. Αὐτό διαπιστώνεται από μιá άλλη Άγκλαβή τοῦ Χατζῆ

1. Στην παλιά Νισύρική προφορά συνηθίζεται τό χ νά προφέρεται σάν έλαφρό σ. Π.χ. άντι ψυχή, ψυσή, άντι πού εἶχει, πούσει, πού δέν τοὺς έκατέχε, έκατέσε κ.ο.κ.

Κονταρή, πού προικίζοντας τὴν κόρη του Εἰρήνη γράφει : «... Κρατίζω κι ἐγὼ παντελῶς ψυχικά μου καὶ σωματικά μου τὸ πρᾶγμα μου εἰς ταῖς Μέσαις, καθὼς εὐρίσκεται καὶ τὰ σπίτια μου εἰς τὴν Καθολικὴν νὰ τὰ ἐξουσιάζω...».

Γ) Ἡ Χάρिता : Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα χωράφια, πού κατὰ τὴ σύνταξη τοῦ προικοσύμφωνου, κρατεῖ ἡ μητέρα ἀπὸ τὸ νοικοκυριό της καὶ τὸ προικίζει στὸν πρωτογιό της.

Μὲ τούτη τὴν πράξη ἀναγνωρίζεται ὁ κόπος τοῦ πρωτογιοῦ, πού ἔκτισε τὰ σπίτια, ἀγόρασε τὰ χωράφια, κι ἀποδέσμευσε τὴν προίκα τῶν κορῶν ἀπὸ τὰ χρέη. Μὲ τὴ «Χάρिता» ἐκφράζεται εὐγνωμοσύνη στὸ πρωτογιό, πού, λείπει στὴν ξενιτιά ἢ παραβρίσκεται στὴ σύνταξη τῆς Ἀγκλαβῆς, θὰ πάρη τὸ τιμητικὸ μερίδιό του. Οἱ μελλόνυφοι δὲν θὰ στενοχωρηθοῦν, πού χάνουν ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα χωράφια, ἀλλὰ θὰ χαροῦν, γιατί γνωρίζουν τὴ θυσία τοῦ πρωτογιοῦ, πού δὲ νυμφεύτηκε πρὶν ν' ἀποκαταστήσῃ τις ἀδερφές του. Ἐὰν ἡ μητέρα εἶχε ἀποθάνει, τὸ δικαίωμα τῆς προικοδότησης ἀσκοῦσε ὁ πατέρας. Ἐὰν ἡ μελλόνυφη ἦταν ὀρφανή, μόνη της ἔκαμνε τὴ «Χάρिता» στὸν ἀδερφό της. Τὸ προικοσύμφωνο ἦταν πάντα τῆς νόφης. Σ' αὐτὸμποροῦσε καὶ ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ νὰ κάμῃ «Χάρिता» στὸ γιό της. Νὰ μερικὰ δείγματα τῆς «Χάριτας».

«Ἀγκλαβὴ Ἰωάννου Παναγιώτου πρὸς τὴν κόρην του Ἄνναν, τὴν 8 Ἰανουαρίου 1849... Κρατίζω καὶ τοῦ υἱοῦ μου τοῦ Μιχάλη Χάριταν εἰς τὸν κάτω Λάκκον τὸ χωράφι...».

«Ἐγκλαβὴ Νικολάου Λεμονῆ. Ἐν Νισύρφ τῆ 30 Ὀκτωβρίου 1855... πλήν, κρατίζομεν παντελῶς διὰ χάριταν τοῦ υἱοῦ μας Νικολάου εἰς Σιελλάτα τὸ ἀμπέλιν...».

Ὁ Ἰωάννης Σκανδάλιος καὶ ἡ σύζυγός του Καλὴ προικίζουν τὴν κόρην των Εἰρήνην, 1855... καὶ γράφουν : ... «Κρατίζομεν διὰ χάριταν τοῦ υἱοῦ μας Νικολάου, εἰς τὸ Κοντοσκάλι, τὸ πάνω μέρος, τὰς ἑπτὰ ταύλας...».

Ἡ ὀρφανὴ Ἄννα Διακομιχάλη κατὰ τὸ ἔτος 1851 γράφει στὸ δικό της «προυκοσοφύφουνο» «χάριταν» τοῦ ἀδελφοῦ της : «καίτοι αὐτὸς τυπικῶς προικοδοτεῖ τὴν περιουσίαν, ὡς σημειοῦται κατὰ τὴν διαθήκην τῆς μητρός μας...». Τὸ 1845 γράφει ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ : «... δίδω καὶ ἐγὼ ἡ μητέρα χάριταν τοῦ υἱοῦ μου Γιώργη εἰς τὴν Ποταμιὰν δύο ταύλαις, μὲ τὴν στέρναν μαζί...».

Ἀνάμεσα στὶς δυὸ οἰκογένειες πού θὰ συμπεθεριάσουν εἶναι τόση τρομαχτικὰ ἐκδηλη ἡ ἐκτίμησις¹, ὥστε ὁ γαμπρὸς κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ βάρος

1. Βλέπε «Δωδ. Αὐγή», 15 Ὀκτωβρίου 1934, φύλ. 332, ὑπὸ Ἀρχιμ. Ε. Ι. Καρπαθίου. Ὁ ἴδιος ἔχει δημοσιεύσει στὴν ἴδια ἐφημερίδα (1936-1946) ἀρκετὲς Ἀγκλαβές, ὅπως τὶς βρῆκε στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἱεράς Μονῆς Παναγίας Σπηλιανῆς. Τὰ πρωτόγραφα τῶν προικοσυμφῶνων κατεχωροῦντο στὸν κώδικα τῆς Μονῆς μέχρι τὸ 1940.

αίσθάνεται την ανάγκη να κάμη ὁ ἴδιος «χάριν» στὸν προικοδότη τῆς νόφης. Τὸ 1851 στὴν Κατερίνα I. Παρθένη, παντρεύοντας τὴν κόρη της μὲ τὸν Παντελῆ Ἀλαμάγκον, γράφει ὁ γαμπρός: «... διὰ τὰ ἄνωθεν, ὅπου μοῦ γράφει ἡ πενθερά μου τῆς κάμνω «Χάριν» εἰς μετρητὰ γρόσια τετρακόσια...». Κι ἕνας ἄλλος φιλότιμος γαμπρός στὸ προικοσύμφωνο τῆς Ἄννας Διακομιχάλη, 1851, γράφει: «... διὰ τὴν χάριν ὅπου μοῦ κάμνει ἡ ἀδελφῆ μου δίδω καὶ ἐγὼ ὅσον μητρικὸν μας χρέος ἤθελεν εὑρεθῆ...». Γι' αὐτὸ καὶ στὴ Νίσυρο λένε τὴν παροιμία «Ἡ χάρη ἔχει κι ἀντίχαρη».

Οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς προικίζουν ἀκόμη καὶ διάφορα ἄλλα δῶρα, ὅπως ὄσπρια, δημητριακὰ, οἰκιακὰ γεωργικὰ σκευῆ, ὅλα δὲ κατεχωροῦντο στὸ προικοσύμφωνο. Ἐν στὴν οἰκογένεια ὑπῆρχε μόνο ἕνα παιδί, ἡ περιουσία καὶ τῶν δύο γονιῶν πῆγαινε σ' αὐτό. Ἐν ἦταν ἀγόρι, ἔπαιρνε τὸν τίτλο «Βονικάρκης ἢ Γονικάρκης» (γόνος καὶ ἄρχω).

Οὐδέποτε κληρονομεῖ¹ ὁ σύζυγος τὴ σύζυγο καὶ ἀντίθετα. Σὲ περίπτωσι θανάτου ἡ περιουσία ἐπιστρέφεται σ' αὐτοὺς ποὺ τὴν προίκισαν κι ἂν αὐτοὶ ἔχουν ἀποθάνει, στοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς. Ὅταν ἀποθάνῃ ἡ σύζυγος, ὁ σύζυγος ἔχει δικαίωμα νὰ πάρῃ ἕνα καλὸ χωράφι ἀπὸ τὴν περιουσία τῆς γυναίκα του καὶ αὐτὸ λέγεται «γυναικομοίρι». Σ' ἀντίθετη περίπτωση ἡ σύζυγος διαλέγει καὶ παίρνει ἕνα χωράφι τοῦ ἄντρα της καὶ λέγεται «ἀνδρομοίρι».

Τὰ προικοσύμφωνα ἀποτελοῦσαν βασικὸ τίτλο κυριότητος. Οἱ κτηματικὲς περιουσίαι διαδραμάτιζαν πρωταρχικὸ ρόλο στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς Νισύρου. Οἱ ὕλικες καὶ πνευματικὲς μεταλλαγὲς ποὺ ἀκολούθησαν μετὰ τὸ 1912 εἶχαν ἐξελικτικὴ ἐπίδραση στὴ βιολογία τοῦ ἐθίμου. Μετὰ τὸ 1940 σπάνια συντάσσονται προικοσύμφωνα καὶ οἱ συμβολαιογραφικὲς πράξεις ἀντικατέστησαν τὰ «προικῶ ἐθιμα» ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν πιὸ χαρακτηριστικὴ κι ἐπίσημη πτυχὴ τοῦ Νισύρικου Γάμου. Ἀναπόφευκτα τὰ μεγάλα νοικοκυριά ἔχασαν τὴν αἴγλη καὶ τὴ δύναμή τους, ποὺ ρύθμιζαν σ' ἕνα μεγάλο ποσοστὸ τίς σχέσεις τῶν νέων ἀνθρώπων.

Παραθέτομε ἕξι προικοσύμφωνα (ἀδημοσίευστα), τὰ τέσσερα συντάχθηκαν ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ τὰ δύο κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἰταλοκρατίας. Σ' αὐτὰ φαίνεται ἡ ἐξέλιξι τῆς ἰδιομορφίας τους καὶ βοηθοῦν τὴν ἱστορικὴ ἀναδρομὴ καὶ τὴ συγκριτικὴ ἔρευνα.

1. Βλέπε Ὁδυσσεῶς Σακελλαρίδη (1866-1942), «Οἰκογενειακὸν καὶ κληρονομικὸν δίκαιον ἰσχύον ἐν Νισύρῳ μέχρι σήμερον» (1922) εἰς «Νισυριακὸν Ἡμερολόγιον ἔτους 1923», Γ. Παπαδοπούλου, σελ. 31-35.

9. ΑΓΚΛΑΒΕΣ (ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ)

1845 Νοεμβρίου 8

Ἐγγλαβὴ τοῦ Λαζάρου διακογεώργη Παύλου.

Ὁ μὲν Θεός, κατ' ἀρχὰς πλάσας τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησε πρὸς τεκνογονίαν ὅπως, διασοζωμένου δοξάζεται τὸ πανάγιον αὐτοῦ ὄνομα, ἀξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθε, ὡς οἶος αὐτοὺς ἐνετέλλατο· τούτου ἔνεκα καὶ ἐγὼ ἡ καλὴ τοῦ σακκέλη, ἔχων νόμιμον θυγατέρα, ὀνόματι ἄννην, ἔγνωκα ἀνδρὶ νομίμῳ ἐκδοῦναι αὐτῆς (τίμιος γὰρ φησὶν ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμύαντος) τὸν νικόλαον υἱὸν τοῦ διακογεωργίου Παῦλον καὶ δὴ πρῶτον δίδωμεν τὴν τῶν γεννητόρων ἡμῶν εὐχὴν, εἶτα προικοδοτοῦμεν αὐτοὺς εἴτε μοι ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο ἀμπέλια, χωράφια, ὄλα τῆς κόρης μου τῆς ἄννης· πρῶτον, τῆς δίδωμεν κατὰ τὴν διαθήκην τοῦ πατρός της, τὰ ὅποια τῆς ἐδίθεσε· εἰς τὰ στενὰ τὸ χωράφι ὡς καθὼς εὐρίσκεται, τοῦ δαμαλὰ τὸ ἀμπέλην ὡς καθὼς εὐρίσκεται, καὶ εἰς τὴν πλατιὰν τὸ κομάτη τὸ ἀγοραστόν μου εἰς καπριάνου τὸ χωράφι ὡς καθὼς εὐρίσκεται, καὶ εἰς τὸ ἄργος εἰς τὸ τριάλλη τὸν μελισσόκηπον καὶ τοῦ Βασουλὰ τὸ χωράφι· δίδω της καὶ τὸν πάνω κῆπον καὶ τὰ σπίτια τὴν κατοικίαν εἰς τὸ κομάτη ὡς καθὼς εὐρίσκονται, κατζίκια πέντε, δίδω της καὶ διὰ τὰ πρόβατα γρ. 200 καὶ μετρητὰ γρ. 200· ἀπὸ τὰ ἄνωθεν ὅπου μοῦ ἔχει ὁ παπ' μου γεροντομήρην εἰς τὴν διαθήκην κρατίζω γεροντομήρην τὰ δυὸ κομάτια τὰ κάτω εἰς τὰ στενὰ.

γράφω καὶ ἐγὼ ἡ μητέρα τῆς κόρης μου Χαζίδενας εἰς τὰ στενὰ τὰ κομάτια πλὴν τὰ κρατίζω γεροντομήρην ἕως νὰ ζῶ καὶ ἄλιν τῆς κόρης μου τῆς δίδω εἰς τὸ σπῆτι κρεβατοστρώσην, ἓν στρῶμα, ἓν σεντόνια, 4 μαξελάρια, 5 σκέπες, 7 μανδήλια, ὀκτὼ πεσκέτες, 5 ὑποκάμισα γυναικεῖα, δεκαπέντε μπλεκτά, ἕξ σκούφιες, 2 ἀσημικὸν βέργες μαργαριταρένιες ζευγάρην ἓν, λαιμὸν ἓν, εἰκονίσματα δύο, πάγκον ἓν, καὶ σεντούκιον ἓν, ζευγάρην ἓν, ἀξίνες δύο, σκαμνὰ ἓνα, λούρα ζυγαῖς δύο, νία τρία, βάρες ἓν, μίλους ζευγάρην ἓν, δύο χοίρους ἄρσεν καὶ ἓν βρουλι θῆλυ ὁπόταν γεννήσουν ἡ σκρόφαις.

Εἰς τὰ κρουκελίδια τὴν ἀποστροφὴν γανίτης ἓνας, στάμνα μία, κρούπια τρία καὶ τὸν κῆπον εἰς τὸ περιβόλη, πλὴν νὰ τὸν ἔχω γεροντομήρην ἕως νὰ ζῶ. δίδω τέξερρον ἓν πλὴν τὸν κρατίζω γεροντομήρην, σκάφη μία σουφρᾶν ἓν. καὶ τὸ φλουρὴ ἡ λύρα καὶ ἓν ἀντηρή.

Δίδω ἐγὼ ὁ διακογεώργης τοῦ υἱοῦ μου νικόλαου εἰς τὸ λακὶ τὴν κιλίντραν τὸ ἀμπέλη δίδω του καὶ τοῦ ἀργαστηρίου τὰ σύνεργα ὡς καθὼς εὐρίσκονται καὶ ἕως νὰ ζοῦν τὰ ἀδέρφια του καὶ ἔχουν δουλειὰν νὰ τὴν κάμνουν εἰς τὸ ἀργαστήρη. δίδω του καὶ εἰς τοὺς κήπους τὸ σπητότοπο. γρά-

φωμέν του και τῆς νουνᾶς του τὸν Κάτω Λάκον τὸ χωράφι, τὸ σπῆτη τους ὡς καθὼς εὐρίσκεται και τὸν κῆπον της, δίδω του και τὸν λαμπύκον. και ἔν ἁγιοκωνσταντινάτον. δίδω του και ἔν τουφέκην.

γράφω και ἐγὼ ἡ μητέρα τοῦ υἱοῦ μου τοῦ νικολάου τὴν κρεπτήν εἰς ταῖς βάσαις και τὸ ἀγράμυθον μὲ τὴν τοποθεσίαν του. σεντόνην μεγάλον ἔν, μαξελάρρην ἔν, πουκάμισα ἀνδρίσα εἴκοσι, βρακία τρία, πεσκέτες δύο.

Δίδω και ἐγὼ ὁ Χ΄ γερμανὸς τῆς ἀνεψιᾶς μου τῆς ἄννης εἰς τὸ καμπὶ τὸ λάκωμα τὸ κομάτη εἰς τοὺς λάκους εἰς ταῖς ταυτιαῖς τὸ πάντα χωράφι ὡς καθὼς εὐρίσκεται εἰς τὸ μισοχόρην τὰ κομάτια εἰς τοῦ σκουλουπιάτη τὸ ἀμπελάκην εἰς τὸ στενὸν τὸ χωράφι και τὸν κάτω λάκον τὸ χωράφι, γράφω της και μίαν ὁμολογίαν τοῦ ροδίτη ὡς συμποσοῦται και ἔν τέξερον ρούσικον και γρόσια μετρητὰ 1.100, γράφω της και δύο κατζῆκες και ἔν εἰκόνισμα ρούσικον και ἔν πάπλωμα.

γράφω και ἐγὼ διάκο Ἰωάννης τῆς ἀδελφῆς μου ἕνα χοῖρον θῆλυ και ἐγὼ ὁ ἀδελφὸς της διάκο νικόλαος κατζῆκες δύο, χοῖρον ἕνα ἄρσεν. μία στάμνα και ἀπὸ ἐμένα τὸν γεώργιον γρόσια 100.

Και ἡμᾶς μὲν τὰ προσόντα ἡμῶν ταῦτα, ὁ δὲ Θεὸς πλουσιόδωρος ὢν ἐχαρίσατο αὐτῆς ζωὴν εὐθουνον, ὑγίαν ἀτάραχον και εἶδες ἔν τέκνα τέκνων κύκλω τῆς τραπέζης αὐτῶν προσεπιχορηγοῦν αὐτοὺς και ζωὴν τὴν αἰώνιον.

Γράφω και ἐγὼ ὁ ἀδελφὸς της ὁ δημήτρης κατζῆκες δύο και γρόσια πενήντα.

† γερμανός, μὲ τὴν συμονά
Λιακονικολας ἀδερφια της ὑποφένουμε
διακοἸοάννης ἀδελφός της ὑποφαίνομαι
Γεώργιος ἀδελφός της ὑποφένουμε
δημήτριος ἀδελφός της ὑπογράφομε
Γε Σακέλης Ν. Μοζις ἡποφένουμεν
κωνσταντῆς κόκκινος ἡποφένουμε
ὁ ἀδελφός του παυλος ὑποφενομαι
ὁ ἀχιλλεὺς γεωργιου ὑποφενομαι
Χ΄ γεώργης συρνωίτης παρὸν
ὁ τοῦ ἁγίου ροδου ἐπίτροπος
ἡγούμενος τῆς σπηλιανῆς Αρχ.

Νεόφυτος¹

1. Ἡ παραπάνω Ἀγκλαβὴ βρίσκεται δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Ε. Ι. Καρπαθίου στὴ «Δωδεκανησιακὴ αὐγή», Νοέμβριος 1936, φύλ. 358, και τελειώνει μέχρι και ...«γρόσια πενήντα».

Τὸ πρωτότυπο βρέθηκε στὸ ἀτομικὸ ἀρχεῖο τοῦ Λαζάρου Κοντοβεροῦ, τὸν Αὐγουστο τοῦ 1973 μὲ τις σχετικὲς ὑπογραφὰς και ὑπογραμμένο ἀπὸ τὸν Ἠγούμενο Νεόφυτο.

Ἴσον Ἀπαράλλακτον¹

Ἡ ὑποφαινόμενη Ἄννα Πα᾿Ανδρέου χαρτοφύλακος, σύζυγος τοῦ ποτε Ἰ. Παρθένη, ἐπειδὴ σήμερον συνάπτω εἰς Γάμον τὴν θυγατέρα μου Σοφίαν μετὰ τοῦ Βασιλείου Πα᾿Νικολάου, τὴν εὐχομαι πρῶτον ὅλα τῆς συζυγίας τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπομένως τῆς δίδω λόγῳ προικός, τὴν ἐπομένην κινήτην τε καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μου.

Τῆς δίδω τὸ εἰς τὴν θέσιν Τρούλλου ὀσπήτιον, στρώματα δύο, ἐφάπλωμα ἓν, μπατανίαν μίαν, σινδόνια πέντε, μαξελλάρια δώδεκα, πετζέτας πέντε· τὰ ὅσα φορέματα εἶναι καμωένα ἐπ' ὀνόματί της, μίαν τέξερην, δύο τυγάνια μέγα καὶ μικρόν, σκάφην ζυμωτοῦ μίαν, μύλους ἀλετοῦ ζεῦγος ἓν, μίαν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Νικολάου, γανίτας τρεῖς, στάμναν μίαν, ἓν ἀργυροῦν σταυρουλλάκιον λαιμοῦ. τῆς δίδονται δεκαπέντε χρεώγραφα κεφάλαια γρόσια ἑννέα χιλιάδες ἑπτακόσια πενήκοντα (ἀριθ .9,500 Πατρικά της, ὡς καὶ τὰ ἐν τῷ δευτερίῳ ἰδίου συναχθησόμενα. χρυσᾶ τοῦ Πατρός της νομίσματα τμήματα δέκα ὀκτώ, ἤτοι εἰς ἓν πεντόλυρον ὀθωμανικόν, εἰς παχμουντιές, ἕτερος μισός, ἓν βενέτικον, δύο εἰκοσάρια νέα, δώδεκα παλαιὰ εἰκοσάρια. ἓν ἔτι βενέτικον. τὸ εἰς τὰ ἱμῖα χωράφιον καὶ τὸ εἰς τὸν ἅγιον Γρηγόριον κομμάτιον πατρικόν της. Ἐκ τῶν ἄνω πατρικῶν αὐτῆς χρημάτων, νὰ λαμβάνω γρόσια διακόσια, ἀρθ. 200, κατ' ἔτος, μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς μου. Ταῦτα πάντα παραχώρουνται πρὸς τὴν θυγατέρα μου, ἐξ ὧν ἀπαλλοτριοῦμαι ὡς καὶ τὰ λοιπὰ τέκνα μου, ἅτινα μεταβαίνουσιν εἰς τὴν παντελεῖα αὐτῆς ἐξουσίαν, εἰς ἣν εὐχομαι ὁμόνοιαν μετὰ τοῦ συζύγου της, εὐτεκνίαν, καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐτυχίαν. Ὅθεν ἔγεινε τὸ παρὸν προικοσύμφωνον παρόντων τῶν συνυποφαινόμενων, τὸ ὁποῖον θέλει ἔχει ἰσχὺν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ Κριτηρίῳ.

Ἐν Νισύρῳ τὴν 12ῃ Ἰανουαρίου 1873.

Ἄννα Πα᾿Ανδρέου διέταξα τὰ ἄνωθεν μὲ τὴν εὐχὴν μου, ὑπογραφομένη παρὰ τοῦ γαμβροῦ μου Ν. γενᾶ.

Ἐμμ. Παρθενιάδης δύο κοιλά κριθάριον.

Βασίλειος Ἀντωνίου παρών.

Ἡ σύζυγος Βασιλείου Ἀντωνίου δίδω μίαν καλὴν μπατανίαν καὶ ἓνα χοῖρον.

Ἡ ἀδελφὴ της Εἰρήνη τῶν δίδω 25 || κρασί καὶ ἓν θυλικὸν χοιράκιον.

Ἐμμ. πα᾿ Ἰωάννου παρών.

Ἰω. Σακκελάριος παρών.

Ὁ Γεώργιος Πετρούτζος δίδω μίαν τουζίναν πιάτα.

Ὁ Κωνσταντὸς διάκου Βασιλείου ἓν κοιλὸν σίτον.

Ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Μακάριος ὁ Ἠγουμένος.

γραφεὺς τῆς παρουσίας ὁ Νοτάριος.

1. Τὸ πρωτότυπο βρίσκεται στὰ χέρια τῆς Μαρίας Παπανικολάου (Μαργιὰ τοῦ Βασιλῆ).

Ἄρθρον Γερμανὸς βεβαίῳ¹

Ἄρθρον ὑποφαινόμενον Χ΄. Γεώργιος Χ΄. Κονταρή, μετὰ τῆς συζύγου μου Ἄννης Ἐμμανουήλ, ἐπειδὴ σήμερον μέλλομεν νὰ συνάψωμεν εἰς Γάμον τὴν θυγατέρα μας Μαρίαν μετὰ τοῦ Νικολάου Πα΄ Γεωργίου (Ἀσιμῆνης), τὴν εὐχόμεθα πρῶτον ὄλα τὰ τῆς συζυγίας ἀγαθὰ, καὶ ἐπομένως τῆς δίδομεν λόγῳ προικός, τὴν ὡς ἔπεται κινητὴν τε καὶ ἀκίνητον περιουσίαν μας.

Τῆς δίδομεν τὸ εἰς τὸ πηγαδοῦλλιον ὀσπῆτιόν μας· στρῶμα ἓν, ἐφάπλωμα ἓν, σινδόνια τρία, μαξελάρια δέκα, πετζέται τριάκοντα, ὑποκάμισα γυναίκα δύο, σκέπην μίαν, σινδόνια ἔτι δύο, βέργες ἀργυρόχρυσες μὲ κουμπιὰ ζεύγη δύο, σχέτες ζεύγη δύο· βελόνην μεγάλην μίαν, λαιμὸν ἀργυρόχρυσον ἓνα, ἀλυσίδιον ἓν, λαιμὸν ἔτι ἓνα, τέξερην μίαν, τυγάνιον ἓν, σκάφες δύο, ψωμοπίνακα ὀκτώ, μύλον ἀλετοῦ ζεύγος ἓν, τὸ εἰς τοῦ Κλαιπτῆ οἰκόπεδον, τὸ εἰς τὸ Κάστρον κελλάριον, τὸ ἀνώγειον τοῦ ὁποίου νὰ λάβῃ ὁ υἱὸς μας Κονταρῆς. Παγοῦλλον ἓν, τέσσαρας ἐνδυμασίας ἀσπρόρουχα· ἓν κτενάκιον Κωνστ/πόλεως. Τὸ εἰς τοὺς Πάλους χωράφιον, τὴν εἰς τοῦ Εὔρετοῦ ταύλαν, τὸ εἰς ἅγιον Θεολόγον ἀμπέλιον, τὸ εἰς τὸ δάλιον χωράφιον, τὸ εἰς μέσες χωράφιον μετὰ τῆς στέρνας· τὸ εἰς τὸ νεράζιον χωράφιον, τὸ εἰς τὴν Ἔσον χωράφιον, τὸ εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν χωράφιον μετὰ τῆς ἀποστροφῆς, τὸ εἰς τὰ παλαιὰ μανδριά χωράφιον, τὸ εἰς τὰ κανάφια χωράφιον, τὰ εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον κομμάτια, τὴν εἰς τὸν περιστερῶνα ταύλαν, τὸ εἰς τὰ κακὸδιαβα χωράφιον, τὸ εἰς πλάκες χωράφιον, τὸ εἰς τὸν καταβρὸν ἄργους λάκωμα, τὸ εἰς τὴν λαγκάδαν χωράφιον μετὰ τῆς ἀποστροφῆς, τὸ εἰς τὸν κρυμνὸν τοῦ αὐτοῦ μέρους χωράφιον, ρακοκάζανον ἓν. ὑπόσχομαι ἡ Μήτηρ νὰ πληρώσω τὸ ὀλίγον χρέος τῆς θυγατρὸς μου, τὸ ὁποῖον ὑπέστι ἐν τῇ ἐνταῦθα ἀπουσίᾳ μου. Τῆς δίδομεν τέσσαρας εἰκόνας ἁγίων. ὁ Πατὴρ τῆς δίδω τὸ εἰς τὴν ἁγίαν Κυριακὴν χωράφιον· νὰ οἰκονομήτε ἡ θυγάτηρ μου ἐπὶ τοῦ ρακοκαζανίου μου μέχρις ὅτου ἡ Μήτηρ τῆς κάμη τὸ ὁποῖον τῆς ὑπεσχέθη ὡς ἄνω. Ἡ Μήτηρ κρατίζω μέχρι τῆς ἀποβιώσεώς μου τὴν μεσαίαν ταύλαν μετὰ τῆς ἀγριοελαίας εἰς τὸ δάλιον. ὁ Πατὴρ ἓν ζεύγος μύλους ἀλετοῦ, δύο ἀξίνας, ἓν ζεύγος λουβρα, ὕνιον ἓν, Ἡ Μήτηρ ἓν βαρύν. Ταῦτα παραχωροῦντες οἰκεῖα βουλῆ καὶ θελήσει πρὸς τὴν θυγατέρα μας, ἀπαλλοτριούμεθα αὐτῶν ἡμεῖς τε καὶ οἱ λοιποὶ κληρονόμοι μας, ἅτινα μεταβαίνουν εἰς τὴν παντελεῆ αὐτῆς ἐξουσίαν, εἰς ἣν εὐχόμεθα ὁμόνοιαν μετὰ τοῦ συζύγου της, εὐτεκνίαν, καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐτυχίαν. Ὅθεν ἔγινε τὸ παρὸν προικοσύμφωνον παρόντων τῶν συνυποφαινόμενων, τὸ ὁποῖον θέλει ἔχειν ἰσχὺν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ κριτηρίῳ.

ἐν Νισύρῳ τὴν 9 Ἀπριλλίου 1875

1. Τὸ πρωτότυπο βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ Ἄπ. Ν. Μαστρογιάννη.

Χ' Γεώργιος Κονταρής και ἡ εὐχή μου.

Υ : Γ : Τὸ εἰς τοῦ καπριάνου χωράφιον δίδω πρὸς τὸν υἱόν μου Κονταρῆν.

Ἄννα Μανολᾶ διέταξα τὰ ἄνωθεν ὑπογραφομένη διὰ τοῦ υἱοῦ μου Κονταρῆ.

ὁ Μουχτάρης Γ. Κατζομματίδης παρών.

Γεώργιος Βογιαζής.

Ὁ Γεώργιος Ἐμμ. Φραζῆ δίδω δύο ὄνια, δύο ἀξίνας, και ἓνα φουστά-
νιον ἄλικον, και δύο ἔτη ἂν πάρη βόδια ἢ θυγάτηρ δουλευτὰς προίκα.

ὁ Γαμβρός του διακο Δημήτριος Γιαννῆ, μίαν δάμαλην και ἓν κοιλὸν
σῦκα κατ' ἔτος, μέχρις ὅπου ὑπανδρεύσω τὴν πρωτότοκον θυγατέρα μου
και πέντε (ο) λάδιον δι' ἓν ἔτος, δύο ἀξίνας, ἢ ἀδελφή του Ἀσιμῆνα ἓν σιν-
δόνιον, ἓν μαξελλάριον και ἓν Χρυσοῦν εἰκοσάριον. Ἡ ἀνάδοχος της Εὐδο-
κία Γ. Παύλου δύο σινδόνια, ἓν μαξελλάριον, και ἓν πεσχίριον.

Ἡ Καλὴ Ἰω. Φιλίππου ἓνα χοῖρον, ἓν σινδόνιον, ἓν μαξελλάριον, δύο
ὄρνιθας, δύο πετζέτας.

ὁ ἀδελφός της Κονταρῆς, ἓν ἐφάπλωμα, ἓν ζευγος ἐνώτια χρυσᾶ και
μίαν τουζίναν πιάτα.

Κύριλλος Ἱεροδιάκονος Χρηστοφόρου παρών.

Δημήτριος Γιαννῆ παρών.

Ὁ Ἄρχ. ἐπίτροπος Μακάριος ὁ Ἠγούμενος.

Μ. Ὁ γραφεὺς τῆς παρουσίας ὁ Νοτάριος.

Ἐπειδὴ ὁ Νικόλαος Παπᾶ Γεωργίου Ἀσιμῆνης ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ
τὸ ὀπισθεν ὀφειλούμενον χρέος ὅπερ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ ἢ πενθερά του
Ἄννα Μανολᾶ διὰ τοῦτο λαμβάνει εἰς τὴν κατοχὴν του και κράτησε ταῦ-
ταν μετὰ τῆς ἀγριελέας εἰς δάλιον και οὐδεμίαν ἔχει τοῦ λοιποῦ δικαιοδο-
σίαν ἢ Ἄννα ἐπ' αὐτῆς.

1876 Ἰουνίου 28

ὁ Ρόδου Γερμανός.

ΕΓΚΛΑΒΗ¹

Μέλλοντες ἡμεῖς οἱ ὑποφαινόμενοι Γονεῖς Περουλῆς Γεωργίου και
Μαρία Ν. Γρυπάρη νὰ συνάψωμεν εἰς Γάμου κοινωνίαν τὴν θυγατέρα μας
Ἀσπασίαν μετὰ τοῦ Γεωργίου Ν. Παναγιώτου προικοδοτοῦμεν αὐτῇ τὴν
τε κινητὴν και ἀκίνητον περιουσίαν μας ἔχουσας ὡς ἐξῆς. Ἀκίνητα. Τὸ
ὄσπῆτιον εἰς τὴν ἐνωρίαν Ἁγίου Θεολόγου, τὸ χωράφιον εἰς τὴν Σφαγὴν
ὡς εἶναι και εὐρίσκεται μετὰ τῆς ἀποστροφῆς, τὴ στέρνα ὡς και τὸ ἀπέναντι,
τὸ εἰς τὸ λιθόστρωτον χωράφιον, τὸ εἰς Ἁγίαν Κυριακὴν, τὸ εἰς Σηδελάτα

1. Τὴν ἐγκλαβὴ αὐτὴ ἔχει στὸ ἀρχεῖο του ὁ Νικόλαος Καλογήρου.

δουλευμένον χωράφιον πρὸς τὰ ἔμπρός, τὴν Τρουλλατὴν, τὸ ἀμπέλιον εἰς Μηλοκράτην μετὰ τῆς Κρεπτῆς, τὸ εἰς Καπριάνου χωράφιον μετὰ τοῦ Καζαναρίου, τὸ εἰς Ἄρμάν, τὸ εἰς Σταυρόν, τὰς εἰς κλήματα δύο ταύλας, τὸ εἰς Ἁγίαν Εἰρήνην, τὸ εἰς Χέλαντον μετὰ τῆς ἀποστροφῆς καὶ στέρνας, τὸ εἰς Ἀρχηστράτηγον, τὸ εἰς Βασουλὰ, τὸν κῆπον εἰς Ἅγιον Νικόλαον. Κινητὰ. Στῶμα ἓν, ἐφαπλώματα δύο, Σηνδόνια Νισύρου δύο, ὅμοια πλεκτὰ πέντε, μπατανίας δύο, παξιλάρας δέκα ἕξ, πετζέτας εἴκοσι, τραπεζομάνδηλα τρία, πιάτα τρεῖς δωδεκάδας, μίαν Σουπιέραν, ἓνα μαστραπάν, εἰκόνας Ἁγίων δύο, φουστάνια τέσσαρα, Σάκκους δύο, ἓν κιβώτιον ἀπὸ Κυπαρίση, Σκάφην ζυμωτοῦ μίαν, ψωμοπίνακα δώδεκα, δύο τέζερα χάλκινα, ἓν τηγάνιον χάλκινον, στάμνας δύο, ἀξίνας πέντε, κασμάδες τρεῖς, ἓνα λωστόν, ἓν ζευγος λούρα, τρία ἀγκεῖα εἰς τὴν κρεπτήν λιθοστρώτου, δύο ἐπίσης εἰς τὴν κρεπτήν μηλοκράτου. εἰς τὸ τοῦ Καπριάνου Καζαναρίον δύο στάμνας καὶ ἓν Ρακοκάζανον μεθ' ὅλων τῶν ἐπίπλων του, ἓνα γανήτην λαδερὸν, δύο χρυσὰ δακτυλίδια, βέργες ἀργυρόχρυσες ζευγος ἓν, ἐνώτια δύο ζεύγη χρυσά, εἰς λαιμός. ὁ Πατήρ της μίαν δωδεκάδα καρέκλας, καὶ ἓνα καθρέπτην, μίαν λάμπαν, μίαν δωδεκάδα μαχαιροπύρωνα χλούαρια. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων κρατίζωμεν διὰ Γεροντομοίριον μίαν μεγάλην ἐλαίαν τὴν πλησίον τοῦ Κ. Σοφοῦ καὶ τὴν κάτω ταύλαν εἰς Μηλοκράτην.

Ταῦτα πάντα οἰκεία βουλῇ καὶ θελήσει προικοδοτήσαντες τῇ θυγατρὶ ἡμῶν ἐπευχόμεθα ἵνα πολλαπλασιάσῃ προικοδοτήσῃ καὶ αὕτη μετὰ τοῦ Συζύγου της τοῖς γεννησομένοις τέκνοις αὐτῶν.

Εἰς ἔνδειξιν συνετάχθη τὸ παρὸν ὅπερ ὑπεγράφη παρ' ἡμῶν τῶν προικισάντων, καὶ τῶν προικισθέντων, ἐμαρτυρήθη καὶ παρὰ τῶν ὑποφαινομένων ἀξιοπίστων μαρτύρων, καὶ ἐβεβαιώθη παρὰ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου.

Ἐν Νισύρῳ τῇ 17ῃ Ἰανουαρίου 1891.

Οἱ Προικισθέντες
Γεώργιος νικολάου
δέχομε
Ἄσπασία Περουλλῆ
δέχομαι

Οἱ Προικίσαντες
περουλλῆς γεωργίου μετὰ
τῆς συζύγου μου καὶ
ἡ εφχέ μας

Οἱ Παρόντες

Νικόλαος χριστοφῆς
Μανουλου Φραζῆς
Κωνσταντίνος νικολάου
Ἰάκωβος Χ' Δημητρίου

Νικόλαος παῖ μανούλ
Παναγιότης Ν.
Ν. Π' ἐκκλησιάρχης

Ὁ τοῦ Ἁγίου Ρόδου Ἐπίτροπος

Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος
βεβαιοῖ

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟΝ¹

Μέλλουσα ἡ ὑποφαινομένη Μαρία χήρα Νικητ. Κατελάνου τὸ γένος Δημ. Γιαννῆ νὰ συνάψω εἰς γάμου κοινωνίαν τὴν θυγατέρα μου Καλλιόπην μετὰ τοῦ Ἐμμανουήλ Κ. Μαντοῦ προικοδοτῶ αὐτῇ τὰ ἑξῆς. Ἄκίνητα : Τὸ ὀσπήτιον εἰς Πηγαδούλι ὡς εἶναι καὶ εὐρίσκεται. Τὸ χωράφιον εἰς Ἄγ. Βασίλειον, τὸ χωράφιον Ρούκκι καὶ τὸ χωράφιον εἰς Τρουλλοτὴν. Δυνάμει δὲ διαθήκης τοῦ μακαρίτου πατρός της ὑπὸ ἡμερ. 25 Ἰανουαρίου 1913 δι' ἧς δίδει αὐτῇ τὸ χωράφιον εἰς Λακκί καὶ τὸ χωράφιον εἰς Στενὸν ὡς καὶ δύο εἰκόνες, Παναγίας καὶ Ἄγ. Νικολάου. Κινητά: πέντε δακτυλίδια χρυσά, ἓν ζευγὸς ἐνώτια χρυσά, ἓν πεντόλιρον Ἄμερικ. με χρυσὴν ἄλυσιν, δύο στρώματα, δύο ἐφαπλώματα, δύο σκάφαις, ἕξ πινάκια, ἓν σεντούκι, ἓν τραπέζιον, δύο δωδεκάδες μαχαιροπύρουνα, ἄξινας τέσσαρας, ἀγγεῖα δύο, Μύλους ζευγ. ἓν, φτιάριον ἓν, Κατσαρώλιας χάλκινας τρεῖς, Πιάτα δωδεκάδας τρεῖς, Σουπιέρας τέσσαρας, κούππαις τέσσαρας, κρασοπότυρα καὶ νεροπότυρα ἀνὰ δώδεκα, λάμπας δύο, ἀσπρόρουχα δωδεκάδ. τρεῖς, παξελλάρια δωδεκάδ. δυὸ ἡμισυ, πεσχειρία δωδεκάδ. δύο, φουστάνια πέντε, Σινδόνια πλουμιστὰ ἑπτὰ, Σινδόνας ἑπτὰ, δυὸ Κουβέρταις, ἕξ Πατανίας, δυὸ λαχουριά, τέσσαρα Μανδύλια, τέσσαρα σινδονάκια, ἕξ τραπεζομάνδουλα, ἕξ Κάνδρα καὶ δυὸ Εἰκόνας.

Ἡ δὲ Μήτηρ τοῦ μελλονύμφου Καλῆ Ἐμ. Φραζῆ προικοδοτεῖ τῷ υἱῷ της Ἐμμανουήλ τὰ ἑξῆς : ἓν ἐφάπλωμα, δύο πατανίας, δύο στρώματα, τρία σινδόνια, τέσσαρα τραπεζομάνδουλα, μίαν δωδεκάδ. Μανδύλας, ἓν μανδύλιον μεταξωτόν, μίαν δωδεκάδ. πιάτα, μίαν Καραφάν καὶ δύο Εἰκόνας. Ἐκ διαθήκης δὲ τοῦ μακαρίτου πατρός του Κ. Μαντοῦ διαθέτει εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Ἐμμανουήλ τὸ χωράφιον εἰς Μουλούδι, τὴν Τάβλαν εἰς Καμπί, τὸ χωράφιον Ἀρακλῆν, τὴν εἰς Ἁγίαν Μαρίναν καὶ τὸ ἀναλογοῦν μερίδιον τοῦ ὀσπητοτόπου ἕξωθεν Μιχ. Λαζάρου, ἰδιαιτέρως, δυὸ ἀγγεῖα, ἓνα Γανίτην ἐλαιόλαδον, ἓνα τοῦ Κρασιοῦ, ἓνα Παλτά, ἓν Μπαλταδόλι καὶ μίαν ἑξίνην, καὶ ὅτι ἄλλο κίνητον εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς οἰκίας μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός μου.

Δυνάμει ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ τῆς μελονύμφου Κωνσταντίνου Ν. Κατελάνου ἕξ Ἄμερικῆς ὑπὸ ἡμερομ. 21 8/βρίου τοῦ 1919 προσφέρει ὡς δῶρον τῇ ἀδελφῇ του λίρας πενήτην ἀριθ. 50.

Ταῦτα πάντα προικοδοτοῦμεν τοῖς εἰρημένοις τέκνοις ἡμῶν εὐχόμενοι ὅπως οὗτοι πολλαπλασιάσωσι καὶ τοῖς γενησομένοις τέκνοις αὐτῶν.

Διὸ εἰς ἔνδειξιν ἐγένετο τὸ παρὸν προικοσύμφωνον ὅπερ ἀναγνωσθὲν εὐκρινῶς, ὑπεγράφη παρὰ τῶν προικισάντων καὶ προικισθέντων, ἐμαρτυρη-

1. Ὁ Κ. Ε. Μαντουδάκης ἔχει τὸ πρωτότυπο.

θη παρὰ τῶν παρευρεθέντων ἀξιόπιστων μαρτύρων καὶ ἐβεβαιώθη παρὰ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου.

Ἐν Νισύρῳ τῇ 27 10/βρίου 1919

Οἱ προικισθέντες
Ἐμμανουήλ Κ. Μαντοῦς
δέχομαι
Καλιόπη Ν. Κατελάνου
Δέχομε

Αἱ προικίσασαι
Καλὴ Ε. Φραζή
ὑπογραφομένη διὰ
Εὐανγγέλη Γ. Βουτσά
Μαρία Δ. Γιαννῆ ὑπογρα-
φομένη διὰ Ν.Σακελ.

Οἱ Μάρτυρες
Γ. Σακελλάριος
Κων. Μαστρογιάννης
Δ. Οἰκονομίδης
Ἰωάν. Γ. Κατσιματίδης
Ἐμμ. Κ. Φραζῆς

ὁ τοῦ Ἁγίου Ρόδου Ἐπίτροπος
ὁ Ἠγούμενος
Ἀρχιμανδρίτης Κύριλλος βεβαιοῖ

Ἀριθμὸς Κώδικος 84. Σελ. 105

Προικοσύμφωνον¹

Νικολάου Ἐμμ. Κυριάννη

Ἐν Μανδρακίῳ Νισύρου σήμερον τῇ 4ῃ τοῦ μηνὸς Μαΐου τοῦ ἔτους χίλια ἑνεακόσια τριάκοντα ὀκτώ (1938) ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Τετάρτην καὶ ὥραν 4ῆν Μ.Μ. μεταξὺ τῶν κ.κ. Χριστοφῆ Νικ. Κορωναίου καὶ Νικολάου Ἐμμ. Κυριάννη ἀπουσιάζοντος ἐν Νέα Ὑόρκῃ Ἀμερικῆς, δυνάμει ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν θείαν του Ἄνναν Καλυμνίου ὑπὸ ἡμερομηνίαν 24 Φεβρουαρίου 1938, δι' ἧς ἐξουσιοδοτεῖ ταύτην, ὅπως φροντίσῃ καὶ προβῆ εἰς ἔκδοσιν προικοσυμφώνου, συνεφωνήθησαν τὰ κάτωθι :

Ὁ κ. Χριστοφῆς Νικ. Κορωναῖος ἔχων θυγατέρα ὀνόματι Ἀγλαΐαν, ἐκδίδει ταύτην εἰς γάμου κοινωνίαν συνενοῦσαν, πρὸς τὸν κ. Νικ. Ἐμμ. Κυριάννην ἀπουσιάζοντα ὡς εἴρηται ἐν Νέα Ὑόρκῃ προικίζων αὐτῇ τὰ ἐξῆς :

Τὴν εἰς Ἀλώνια οἰκίαν μετὰ τοῦ καφενείου ὡς εἶναι καὶ εὑρίσκεται, τὸ ἥμισυ οἰκόπεδον ὀπισθεν τῆς οἰκίας, τὸ εἰς Μέσσαις χωράφιον σύνδενδρον μετὰ τῆς Κάμαρας καὶ στέρνας, τὸ εἰς Εὐαγγελίστρια χωράφιον, τὸ εἰς Ἅγιον Θεόδωρον χωράφιον, δύο εἰκόνας Ἁγίων, 3 δακτυλίου χρυσοῦς, 1 λαιμόν, κομβία ἐπίχρυσσα, 1 ἄλλυσιν χρυσοῦν μετὰ μιᾶς λίρας Ἀγγλίας (Ἀγ-

1. Οἱ προικοδόχοι Ἀγλαΐα καὶ Νικ. Κυριάννης ἔχουν τὸ πρωτότυπο.

κλίας) χρυσῆν, 1 ζευγος ἐνωτίων, 2 σαραντάρια φλωρία, 1 σερβίτσο δίσκος καὶ ποτήρια ἀργυρᾶ, 2 κλίνας σιδηραῖ, ἤτοι μία διπλῆ καὶ μία μονή, 2 στρώματα βαμβακερά, 1 ἐφαυπλωμα μεταξωτόν, 1 κουβέρτα μεταξωτή, 3 κουβέρται μάλλιναι, 4 βαμβακεραῖ, 1 τέντα, 4 τραπεζομάνδηλα ἐξ ὧν τὸ ἓν μεταξωτόν, 12 πεσσέτται προσώπου, 2 δωδεκάδας κεντήματα διάφορα, 5 δωδεκάδας ἀσπρόρουχα διάφορα, 2 σινδόναι πλουμισταῖ, 6 μαξελάρια βαμβακερὰ καὶ 2 πιπουλένια, 1 καναπέ πολυτελείας καὶ ἓν ἕτερον ἡμιπολυτελείας, 1 Κονσόλα σκαλιστὴν μὲ καθρέπτην σκαλιστὸν πρώτου μεγέθους. 1 Λαβομάνο βρύση μὲ καθρέπτην. 7 κάντρα διάφορα, 2 μπουφέδες μὲ τρεῖς δωδεκάδας ποτήρια, 2 δωδεκάδας φλετζάνια κομπλέ, 2 δίσκους, 1 δωδεκάδα κουταλάκια γλυκοῦ, 3 δωδεκάδα κουταλομαχαιροπείρουνα, 4 γαλαρίας μὲ τὰς κουνουπιέρας των, 2 ζεύγη λαβομάνα, 1 μπουφέ, 3 κομοδίνα, 6 καθέκλας Βιέννης καὶ 6 κοινάς, 4 τραπέζας ἐξ ὧν αἱ δύο στρογγύλαι, 1 καζάνι μπουγάδας χάλκινον, 2 κατσαρόλες, 1 τασί, 1 λάμπα κρεμμαστή πολυτελείας, 1 ὥρολόγιον, 3 ἀγγεῖα ἐξ ὧν τὸ ἓν τοῦ ἐλαίου καὶ 3 ἀξίνας.

Ἐφ' ᾧ συνετάχθη ἡ παροῦσα πρᾶξις ἥτις ἀναγνωσθεῖσα εὐκρινῶς καὶ μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον πάντων, ὑπεγράφη παρὰ τῶν προικοδοτῶν, προικοδόχων καὶ μαρτύρων.

Οἱ Μάρτυρες
 ὑπ. Ἰων. Ν. Καμπαλούρης
 » Νικόλαος Πολίτης
 » Νικόλαος Γεωργάκης
 » Νικόλαος Γεωργάκης
 » Ἀντώνιος Γ. Διακαντώνης
 » Ἰωάννης Ρουσέττος

Οἱ Προικοδοταὶ
 ὑπ. Χριστο. Ν. Κορωναῖος
 » Εἰρήνη Χ. Κορωναίου

Οἱ Προικοδόχοι
 ὑπ. Ἀγλαΐα Χ. Κορωναίου
 Ὁ Ἀρχιερ. Ἐπίτροπος
 Ἀρχιμ. Κύριλλος Ρωμᾶνος βεβαιοῖ.
 τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἀντιγραφῆς.

10. ΤΑ ΚΑΛΕΣΜΑΤΑ¹

Μετὰ τὴ σύνταξιν τοῦ προικοσύμφωνου στρωνόταν τραπέζι κι ἔτρωγαν κι ἔπιναν ὄλοι ὅσοι πῆραν μέρος στὴν ἐπίσημη διαδικασία τοῦ οἴκου.

1. Βλέπε Μουσικὴ τραγουδιῶν τοῦ γάμου, «Τὸ Κάλεσμα» ὑπ' ἀριθ. 3.

γενειακοῦ συμβόλαιου. Καθὼς ἦταν Κυριακὴ ἀπόγευμα μαζεύονταν οἱ φίλοι, οἱ γνωστοὶ καὶ οἱ κόρες μὲ τ' ἀλλάγια τους στὸ σπίτι τῆς νύφης. Γέμιζε τὸ δωμάτσι, οἱ σκάλες, οἱ πεζοῦλες καὶ ἡ γειτονιά, ἄρχιζαν τὰ κεράσματα κι ἐτοιμάζονταν νὰ βγοῦν στὸ «γύρο», στὰ πρῶτα καλέσματα. Μόλις ἔφταναν τὰ «παιχνίδια (τὰ μουσικὰ ὄργανα¹) σχηματιζόταν μεγάλη παράταξη. Οἱ ὄργανοπαῖχτες γνωρίζουν καλὰ τὴ διαδρομὴ, ξέρουν ἀπὸ ποῦ θὰ περάση ἡ πομπὴ καὶ ποῦ θὰ σταματήση. Προηγοῦνται οἱ μεσήλικες παλιὲς τραγουδίστριες, οἱ λεύτερες ἐπαναλαμβάνουν τὰ αὐτοσχέδια τραγούδια, ποῦ παινοῦν τοὺς μελλόνουφους καὶ ταυτόχρονα προσκαλοῦν ὅλους νὰ παραβρεθοῦν τὴν ἐπόμενη Κυριακὴ στὴ χαρὰ τοῦ Γάμου. Ἀκολουθοῦν οἱ ἄντρες, ἀκούουν τὰ παινέματα, πίνουν ἀπὸ τὰ χαραπούλια* κουκχουζίνα, εὔχονται, χαιρετοῦν, προσκαλοῦν.

Θὰ γυρίσουν ὅλο τὸ χωριὸ καὶ «εἰς θ-θὰ φύσου νᾶθρωπο νᾶκάλεστο». Σὲ κάθε μαχαλᾶ* θὰ ποῦν σχετικὰ τραγούδια. Θὰ σταματήσουν στὶς μικρὲς πλατεῖες, θὰ τρέξουν οἱ ἄντρες κι ὁ κουμπᾶρος νὰ πιάσουν τὶς γυναῖκες καὶ στήνουν χορὸ. Ἀμέσως τὰ ὄργανα ἀλλάζουν τὸ σκοπὸ τῶν τραγουδιῶν κι ἀρχίζουν νὰ παίζουν τὸ «Χορὸ τοῦ Καλεσμάτου»².

Οἱ γυναῖκες χορεύοντας τραγουδοῦν, ἀνακοινώνουν τὸ μεγάλο γεγονός καὶ ὑπενθυμίζουν σ' ὅλους νὰ μὴ ξεχάσουν τὴν ἄλλη Κυριακὴ νὰ τιμήσουν τὸ νέο ἀνδρόγυνο.

Κλασσικὰ στὸ εἶδος τους θεωροῦνται τὰ παρακάτω δίστιχα, ποῦ ἀκούονται μέχρι σήμερα στὴ Νίσυρο:

*Κάμετε τόπο γ-καὶ περνᾶ τοῦ βασιλιᾶ τ' ἀσκέρι
νὰ τὸ χαρῆ ποῦ τὸ λαλεῖ κι ὁποῦ τὸ κουμεντέρει.*

*Παρακαλῶ σας στρώσετε τὶς στράτες καλντηρίμι
γιὰ νὰ περνᾶ τ' ἀντρόνο αὐτὸ μποῦν θὲ νὰ γίνῃ.*

5 Ἐδῶ κοντὰ νεῖ Κυργιακὴ ποῦ θᾶβγουν ντὰ βαγγέλια

σὰ γ-κατεβαίν' ἡ κόρη μας μὲ τὰ χουσσᾶ ξεφτέργια.

Γιὰ δέ, καλὴ μου Κυργιακὴ, ποῦ θᾶβγουν τὰ ξεφτέργια

πὰ παντρεφτῆ ὁ ἥλιος μας νὰ τῆ γ-κλουθοῦ ντ' ἀστέργια.

Πρὶν ἀπὸ 70 χρόνια παντρευόταν ἡ Καλὴ τοῦ Διακοπαναγιώτη μὲ τὸν Δημήτρη Τσατσαρώνια. Στὰ πρῶτα καλέσματα, ποῦ γίνηκαν ἀμέσως μετὰ τὴν Ἀγκλαβὴ βγήκαν στὸ «γύρο» καὶ ἡ κυράτσα τῆς νύφης Μαργιὰ Χαρτοφύλη εἶπε τὰ παρακάτω «Καλέσματα», ποῦ ὀνοματίζει τὶς συνοικίες τοῦ Μαντρακιοῦ, ὅταν σταματοῦσαν καὶ χόρευαν.

1. Βλέπε «Μουσικὰ ὄργανα καὶ ὄργανοπαῖχτες».

2. Βλέπε «Ὁ χορὸς τοῦ καλεσμάτου», ὑπ' ἀριθ. 4.

- Παίξετε τὰ λαλήματα καὶ μεῖς θὰ τραουδοῦμε.
 Οὔλ-λα τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ θὰ πᾶμε νὰ καλοῦμε.
 Παντρέβγετ' ὁ Ἀύγερινὸς καὶ σμίγει μὲ τὴ μ-πούλια
 κι ὁ γάμος θ'ἄβγη δῆμα* στὰ βιλαέτια οὔλ-λα.*
- 5 Παντρέβγεται ὁ ἀετὸς καὶ παίρνει περιστέρρα,
 ἐσμίξα δ-δνὸ βασίλεια σήμερα τὴ νέσπέρα.
 Καράβι νῆρματώσαμε καὶ βάλλει μπρὸς τὴ μ-πλώρη
 καὶ πᾶμε νὰ καλέσωμε οὔλ-λο ντὸ γενολόι.
 Σταθῆτε μὲς στὸ «Λαμπαρδᾶ» καὶ σύρετε μπροστάρι**
- 10 γιὰ ν'ἄβγουσι νὰ ράνουσι τᾶσπρο μας κατιμάρι*.
 Στὸν «Τροῦλλο» σταματήσετε, χορέψτε μάνι-μάνι
 γιὰ ν'ἄβγη οὔλ-λ' ἢ γειτονιά τ' ἄσκέρι μας νὰ ράνη.
 Τὸ ν' Αἰ-Γιάννη προσκαλῶ ν'ἄβγη καὶ νὰ βλοήση
 τοὺς νιόνυφ-φους πὸν θὰ γενοῦ(ν) νὰ τοὺς πολυτεκνήση.*
- 15 Καλοῦμε ντο τὸ «Τρίστατο» κι οὔλ-λο ντὸ γενολόι
 νᾶρτου μπὸν θὰ παντρέψωμε τὴ νᾶκριβή μας κόρη.
 Βγᾶτε εἰς τὰ πανάθυρα μὲ τὰ ρουδόσταμά σας
 καὶ ράνετε τὴ μ-πέρδικα ποῦρτε στὴ γειτονιά σας.
 Στὸ ν(᾿) Ἐλιτθα» ἐφτάσαμε, πᾶμε στὸ ν(᾿) Αἰ-Σάββα»*
- 20 κι ἐλάτε πὸν παντρεύωμε τὴ νᾶσπρη μαζουράνα.
 Γυρνᾶτε νὰ καλέσωμε τὸ «Λευκαντιὸ» ᾿πομένει
 ν'ἄβγου γιὰ νὰ μᾶς ράνουσι νοῖ συγγενεῖς καὶ ξένοι.
 Εἰς τὸ «Πηαούλλι» φτάσαμε παρῆα διαλεμένη
 ἀπὸ τοὺς Τσατσαρώνηδες εἴστε προσκαλεσμένοι.*
- 25 Καὶ μὲς στὴ ν(᾿) Ταύλα ντοῦ Γιαλοῦ» ἢ Παναγιὰ θὰ δώση
 τίς εὐλογίες σ' ὄλους μας καὶ νὰ μᾶς καμαρώση.
 Τοῦ «Λαγκαδιοῦ» τὴ γειτονιά ἀπ' ἄκρη μέχρις ἄκρη
 καλοῦμε ντη τὴ γ-Κυργιακὴ στὸ Γάμο μας γιὰ ν'ἄρτη.
 ᾿Η εὐτυχία ἄς χυθῆ στὴ νύφ-φη στὸ γαμπρό μας,*
- 30 κι ὄσους θὰ συνοδέψουσι τὸ γάμο τὸ δικό μας.*

11. Η ΤΟΠΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΝΙΣΥΡΟΥ¹

Α) ᾿Ανδρική στολή: Τρεῖς ἦσαν οἱ ἀντρικὲς στολές. ᾿Η νησιώτικη Βράκα, τὰ Σαλβάρια καὶ τὰ Μπουτούρια.

1. Σ' ὄλη τὴ διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας οἱ περισσότεροι Νισύριοι, γυναῖκες κι ἄντρες, φοροῦσαν τὴ γνήσια τοπικὴ Νισύρικη ἐνδυμασία. ᾿Η παρουσία τῶν ᾿Ιταλῶν (1912)

Στὸ πάνω μέρος τοῦ σώματος : Ἐσωτερικὰ φοροῦσαν διάφορες πλεχτές μάλλινες λεπτές φανέλλες. Ἄπ' ἔξω ἔβαζαν τὸ **πουκάμισο**, χωρίς γιακά, κάμπωτο ἢ φαντό, σχιστὸ λίγο ἀπὸ τὸ στήθος πρὸς τὸ λαιμὸ κι ἔδενε μ' ἓνα κορδονάκι, τὸ λεγόμενὸ «γαϊτανάκι». Ἐπλεκαν κοῦνες ἀγριελιάς καὶ τὶς ἔκαμναν κουμπιά, πὺδ κούμπωναν στὴ σφιχτοκεντημένη κουμπότρυπα. Τὸ μανίκι κανονικὸ μέχρι κάτω, κούμπωνε κι αὐτὸ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Ἐξω ἀπ' τὸ πουκάμισο ἔμπαινε τὸ **γελέκο**, μαῦρο μάλλινο σφιχτοπλεγμένο, κούμπωνε σταυρωτὰ μπροστὰ στὸ στήθος. Στὴν πλάτη ὑπῆρχε ἓνα κορδόνι πὺδ χρησίμευε νὰ στενεύη ἢ νὰ φαρδαινῆ ἀνάλογα μὲ τὸ σῶμα. Πάνω ἀπ' τὸ γελέκο ἔμπαινε ἢ **ζάκα** ἢ **κάπα**, κι ἀργότερα σακάκι, πὺδ ἦταν ἀπὸ βαριά τσόχα.

Ἄπ' αὐτὴν τὴν κάπα προῆλθαν ἀργότερα τὰ **Σαλβάρια**, πὺδ ἔμοιζαν μὲ χοντὰ ριχτὰ τσόχινα μεγάλα πουκάμισα. Στὸ κεφάλι φοροῦσαν **φέσι** κόκκινο, δίπλωνε λίγο στὴν κορυφή μὲ φούντα μαύρη ἢ γαλανή.

Στὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος : Ἐσωτερικὰ φοροῦσαν τὸ **σῶβρακο**, πολὺ μεγαλύτερο ἀπὸ τὴ βράκα, ἀπετελεῖτο ἀπὸ 18 πήχεις κάμπωτο ἢ πλεχτὸ ἑλαφρὸ φαντό. Πρὸς τὰ πίσω καὶ κάτω βάραινε κι ἀνάγκαζε τὴ βράκα νὰ κἀνῆ τὶς λεγόμενες «φοφοῦλες». Ἄπ' ἔδῳ βγήκε τὸ τραγοῦδι «ἢ γαλανὴ σου βράκα πὺδ κἀνει τράκα-τράκα». Ἡ **βράκα** ἦταν ἀπὸ σατὲν μαῦρο ἢ γαλανὸ γυαλιστερὸ σὰν μετὰξι. Καθὼς βάραινε ἔσωτερικὰ ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τοῦ σῶβρακου σχημάτιζε τὴν «**κούφα**». Στὴ μέση σφιγγόταν ἀπὸ πλατὺ **ζωνάρι**, πὺδ τύλιγε μὲ πολλοὺς γύρους καὶ βάσταζε τὸ σῶβρακο μαζί καὶ τὴ βράκα. Ἡ **κάρσα** ἦταν κάλτσες μαῦρες πλεχτές, ἔφταναν λίγο κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο, τὶς σκέπαζε ἢ βράκα τρία περίπου δάχτυλα, εἶχε στὰ πλάγια τὸ ψαροκόκκαλο κι ἐπιανόταν ἀπὸ τὴν «καρσοδέτα», πὺδ ἦταν ἄσπρη ἢ γαλανή. Τὸ παπούτσι πάντα δερμάτινο μαῦρο, γύριζε ἑλαφρὰ τὴ μύτη πρὸς τὰ πάνω.

Τὰ Μπουτούρια : Ἀνάμεσα στὴ βράκα καὶ μπουτούρι ὑπάρχει διαφορά. Αὐτὸ ἦταν ἀπὸ χοντρὸ μάλλινο πλεχτὸ ὕφασμα, χωρίς καθορισμένον χρῶμα, στενὸ κάτω κι ἀνεβαίνοντας πρὸς τοὺς γλουτοὺς ἄνοιγε. Τὸ φοροῦσαν οἱ τσουπάνηδες γιὰ νὰ μὴ κρυώνουν καὶ οἱ γεωργοί, ὅταν δούλευαν στὰ χωράφια. Ἦταν πιὸ πρακτικὸ γιὰ τὶς δουλιές κι εὐκολόφτιαχτο.

Γαμπρικὴ στολή : Ἦταν σχεδὸν ἴδια μὲ τὴν ἐπίσημη ἀντρικὴ φορεσιά, ἀπὸ καλοδουλεμένα ἢ ἀκριβὰ ὑφάσματα. Στὰ παλιὰ χρόνια οἱ πλούσιοι

μὲ τὶς φράγκικες στολές τοὺς ἐπηρεάσαν τὸ ντύσιμο τῶν κατοίκων τῆς Δωδεκανήσου. Τὸ τέλος τοῦ Β' παγκόσμιου πολέμου ἔφερε τὸ σβήσιμο τῆς γραφικῆς στολῆς, καθὼς πέθαιναν οἱ παλιοὶ Νισύριοι. Σήμερα τὴ φοροῦν οἱ κόρες μόνο κατὰ τὴ Δευτέρα τοῦ Γάμου, ὅταν λένε τὸ «Περιόλι», σὰν ἀνάμνηση τῆς μεγαλόπρεπης πατροπαράδοτης ὁμορφιάς τῶν προγόνων μας.

γαμποί έβαζαν πολυτελέστατα σαλβάρια, άργότερα όμως έπεκράτησε ή μεταξωτή ή σαντακρού μαύρη βράκα. Το πουκάμισο κατάλευκο. Το γελέκο από μετάξι ή άτλάζι, τó φέσι κόκκινο και ή φούντα πλούσια θυσανωτή γαλανή έφτανε μέχρι τούς ώμους.

Β) Γυναικεία στολή: Άπετελείτο από τά «μικρά», τά «μεγάλα αλλά-γία» και τίς «Γαμήλιες φοριές» (τής νύφης και τής παρανύφης).

α'. Τά «μικρά». Ήταν ή συνηθισμένη καθημερινή στολή και περιλάμβανε.

1) Τό **χιτώνα:** (τό ρούχο). Λευκό πουκάμισο βαμβακερό, με ποικιλόχρωμες παρυφές, έφτανε κάτω μέχρι τά πόδια, έδενε πρós τά πάνω μ' ένα κορδονάκι. Κομπιά δέν είχε, σχιστό στο στήθος. Τά μανίκια σέτα, άνοιχτά, φαρδιά πρós τά κάτω, στένευε πρós τά πάνω και σουρωμένο στους ώμους. Ό γύρος κεντημένος άπλά, άκουμπούσε στους άστράγαλους. Δεξιά κι άριστερά σχιστό δυό περίπου πιθαμές από κάτω πρós τά πάνω μ' ένα ή δυό δάχτυλα φάρδος.

2) Τό **φουστάνι:** (ή φούστα). Τρία περίπου μέτρα «τσίθι», κόκκινο ή λευκό, σκούρο στις ήλικιωμένες, χωρίς μανίκια, κρεμόταν από τούς ώμους κι έφτανε λίγο κάτω από τά γόνατα, για νά φαίνωνται τά κεντήματα του γύρου του πουκάμισου. Άπό τή μέση και κάτω είχε πολλές πτυχές (σουρες), ένώ από τή μέση και πάνω στένευε, σχημάτιζε μπροστά στο στήθος μιá σχισμή και δεξιά - άριστερά μικρό σακούλλωμα, τó λεγόμενο «μπούστο».

3) Τό **σφύμα:** Χοντρούτσικη πυκνοκεντημένη τσόχα από μετάξι ή τουρκομέταξα ή με σύρμα και μετάξι ή με χρυσό σύρμα άνακατωμένο με άσήμι, κρεμόταν από τó λαιμό μέχρι τήν κοιλιακή χώρα, για νά σκεπάση τó γυμνό στήθος, που άφηγε ή σχισμή του πουκάμισου και του φουστάνιου.

4) Τό **γελέκο:** (γελελί ή ζάκα). Σάκκος από άτλάζι, σκούρο πράσινο, βυσσινί, τó φορούσαν οί άνύπαντρες κόρες. Άκέντητο με σιρίτια μάλλινα ή μεταξένια και γύρο- γύρο σκληρό γαζάκι, που προεξείχε σαν φυτίλι.

5) Τίς **κάρσες:** Πολύχρωμα πλεγμένες, όχι από πάνω πρós τά κάτω, αλλά κυκλικά, για νά ξεχωρίση τó κέντημα του πουκάμισου.

6) Τίς **κουντούρες:** (πασούμα ή παντούφλες). Πέτσινα κόκκινα παπούτσια, που είχαν στο πέλμα σκληρό φελλό, για νά κάνουν ύπόκωφο κρότο στο χορό.

7) Τό **χρυσομάντηλο:** Μακρú ποικιλόχρωμο μαντήλι λεπτό, που στερεωνόταν πάνω στο κεφάλι με τίς λεγόμενες «καρφίτσες», βελόνες. Τó χρυσομάντηλο άντικαταστάθηκε με τó «τσεμπέρυ». Μέσα από τó μαντήλι έβαζαν τó «φακιόλυ», που έσφιγγε τά μαλλιά και ήταν κεντημέ-

νο στα άκρα, όπως τα Κασιώτικα, κι άφηνε περιθώριο μπροστά νά φαίνεται ή χωρίστρα.

β'. **Τά μεγάλα άλλάγια**¹: Ήταν ή επίσημη, ιδιόρρυθμη, γραφική στολή, πού τήν άποτελοϋσαν :

1) **Ο χιτώνας**: Ποδήρης βαμβακερός λευκός, πού τόν ύφαιναν οί ίδιες οί κόρες στη «βούα». Όλες οί ραφές κεντημένες άπό μετάξι, ό γύρος πρός τά κάτω είχε επιμήκη κάθετα πλουμιά (πασίολα) με σχέδιο «σκολόπεντρας» άπό διάφορα χρώματα, τά δε μανήκια (χειρίδες), φαριά πρός τά κάτω, είχαν τόν γύρο κεντημένο άπό μετάξι πολύτιμο μαϋρο.

2) **Ο παμουχάς**: Άντικαταστοϋσε τό φουστάνι, πού είχαν τά «μικρά» άλλά ήταν μεταξωτό ύφασμα (βισσινί, πράσινο άνοιχτό, άλικο). Είχε περισσότερες πτυχές άπό τό φουστάνι, κρεμόταν άπό τούς ώμους, άνοιχτό στο στήθος. Όταν φοροϋσαν τόν παμουχά δέν έβαζαν γελέκο.

3) **Τό σφύωμα**: Πάνω σε τσόχα κεντοϋσαν βαριά και δύσκολα κεντήματα άπ' άκριβό μετάξι. (Τά σχέδια ήσαν 7: ή σκολόπεντρα, ή γρανιάρια, τό γαϊτανάκι, τ' άράπικο, ή μέλισσα, τό κυπαρισσάκι και τό νυφικό).

4) **Η άλυσή**: Άλυσιδωτή άργυρή ζώνη ή επίχρυση έσφιγγε τή μέση και συγκρατοϋσε τό σφύωμα, έδενε μπροστά με άγκράφα (πόρπη) και τό ένα άκρο τής άλυσίδας κρεμόταν έλεύθερο μέχρι λίγο πάνω άπό τό γόνατο.

5) **Οί πλουμιστές**: Κάλτσες έλαφρές βαμβακερές με πλουμιά και παπούτσια, όπως τά «μικρά», οί λεγόμενες κουντοϋρες.

Στό κεφάλι ύπήρχε:

6) **Η σκούφια**: Σκέπαζε τό μισό περίπου κεφάλι, έσφιγγε τά μαλλιά σάν σφιχτός κεφαλόδεσμος κι ό γύρος κεντημένος άπό χρυσό σύρμα.

7) **Η σκέπη**: Μακρύ κόκκινο μεταξωτό ύφασμα, έμπαινε πάνω άπό τή σκούφια, σκέπαζε τό κεφάλι όλο πρός τά πίσω και μπροστά κρεμόταν σάν δυό πλοκάμια θυσανωτά κι έφταναν λίγο πιό κάτω άπό τή μέση τοϋ σώματος.

8) **Οί καρφίτσες**: Δυό μεγάλες μακρόστενες επίχρυσες ή άσημένιες βελόνες, με στρογγυλό κεφάλι σάν μπίλιες, στερέωναν δεξιά - άριστερά τή σκούφια και τή σκέπη πάνω στα μαλλιά.

9) **Οί βέργες**: Άργυρές ή επίχρυσες (ένώτια) κρέμονταν άπό τ' αυτιά σάν σκολαρίκια (τ' αυτιά δέν ήσαν τρυπημένα).

γ'. **Γαμήλια φορεσιά**: Ήταν ή νυφική και παρανυφική στολή, πού βασικά δέν διέφερε άπό τά «μεγάλα άλλάγια». Ήπειδη ό νυφικός χιτώνας (τό κάτωσπρο ροϋχο), ό Παμουχάς, οί κουντοϋρες, ήταν πάντα άπό κόκκι-

1. Τό 1972 τά Έλληνικά Ταχυδρομεία κυκλοφόρησαν γραμματόσημο με τήν τοπική στολή Νισόρου. (Μέχρι σήμερα κυκλοφορϋν).

νο χρώμα (έκτός από τη σκέπη, που ύφαινόταν από κίτρινο μετάξι μεταξοσκώληκα) λέγονταν με μιὰ λέξη «κόκχινα». Οί βέργες από καθαρό χρυσάφι 24 καρατιών. Στο λαιμό μπροστά από τὸ σφύωμα κρέμονταν περιδέ-
ραιο, ὁ καλούμενος «λαιμός», καὶ ὀρθοκλίτης ἀπὸ διάφορα χρυσὰ νομίσματα, φλουριά, πεντόλληρα κ.λ.π. Στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ὁ «παμουχᾶς» ἐθεωρεῖτο ἀποκλειστικὰ προνόμιο τῆς νυφικῆς στολῆς καὶ μάλιστα τῆς πρωτοκό-
ρης νοικοκυρᾶς. Χαρακτηριστικὸ τῆς παρανυφικῆς στολῆς ἦταν ὁ ἄσπρος «παμουχᾶς» κι ὄχι ὁ ἄλλοκοτῆς τῆς νυφικῆς. Ἐφερε τὴ ζώνη, τὸ δὲ σφύωμα ἀπὸ τουρκομέταξα. Ἐναντὶ τῆς σκέπης, μποροῦσε νὰ φέρη πολυτελέστατο «λαχουρί» με κροσσούς στὸ γύρο, που ἀφοῦ περιτύλιγε τὸ λαιμὸ σταυρωτά, ἐπεφταν πρὸς τὰ πίσω ἐλεύθερα τὰ δυὸ ἄκρα.

Τὰ περισσότερα εἶδη τῆς Νισυρικῆς ρουχικῆς τὰ ἐφτιαχναν μόνες τους οἱ κόρες. Καλλιεργοῦσαν μουριές κι ἔτρεφαν μεταξοσκώληκες, ὕφαιναν στὴ «βούα» τὰ «φατῆ», κεντοῦσαν κι ἔβαφαν τὰ «κόκχινα» ἀπὸ τὶς πορφύρες¹ τῆς θάλασσας. Τ' ἀκριβὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα τὰ ἔφερναν ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ τὴ Βηρυτό, τὰ δὲ χρυσομάντηλα ἀπὸ τὴν Ἀμοργὸ καὶ τὴν Κάσο.

12. ΜΟΥΣΙΚΑ ὈΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ὈΡΓΑΝΟΠΑΙΧΤΕΣ

Τὰ μουσικὰ ὄργανα (τὰ παιχνίδια) καὶ ἡ ἐξέλιξή τους ἀπὸ τὰ παλιὰ χρό-
νια μέχρι σήμερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Κάιτα καὶ Τύμπανο (ταμπούρας), Λύρα καὶ Τύμπανο, Λύρα καὶ Λαοῦ-
το, Βιολὶ καὶ Λαοῦτο, Βιολὶ-Σαντούρι καὶ Λαοῦτο. Οἱ βοσκοὶ εἶχαν ἀχώ-
ριστο σύντροφο τὸ «Σουρβιάλι», εἶδος φλογέρας, καμωμένο ἀπὸ καλάμι.

Τὰ πρῶτα μουσικὰ ὄργανα ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν, ὅταν ἔφτασε ἀπὸ τὴν Κων/πολὴ γύρω στὰ 1870 ὁ Γιαννάκης Γιάννης τοῦ Παναγιώτη κι ἔφερε στὴ Νίσυρο τὸ πρῶτο Βιολὶ καὶ τὸ πρῶτο μικρὸ Σαντούρι. Ὁ Γιαν-
νάκης θεωρεῖται ὁ πρῶτος μουσικὸς Δάσκαλος, γιατί γνῶριζε καλὰ τὴ θεω-
ρία τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς κι ἀπὸ τότε γίνεται κι ἐκδηλώνεται ἡ ἔμφυ-
τη μουσικὴ ἀγωγή τῶν Νισυριῶν. Μετὰ τὸ 1900 ἡ ζήτηση τῶν ὀργάνων (Βιολὶ - Λαοῦτο - Μαντολίνο - Κιθάρα) εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε δυὸ πα-
λιοὶ ἔμποροι, ὁ Φίλιππος Φιλίππου κι ὁ Γεώργιος Ν. Σακελλαρίδης, ἀναγκά-
ζονται νὰ ξεχωρίσουν μέσα στὰ παντοπωλεῖα τους μιὰ ἰδιαίτερη γωνιά
καὶ νὰ πωλοῦν διάφορα μουσικὰ ὄργανα με τὰ ἐξαρτήματά τους.

Σὲ λίγα χρόνια φτάνει ἀπὸ τὴν Κων/πολὴ ἕνας ἄλλος μεγάλος δάσκα-

1. Ἡ Νίσυρος κάποτε ὀνομαζόταν «Πορφύρις».

λος τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὁ Μιχαὴλ Σταλουδάκης (καλλιφωνος ψάλτης), καὶ συμπληρώνεται ἡ μουσικὴ κατάρτιση τῶν νέων ἀνθρώπων. Διασφαλίζεται ἔτσι ἡ γνήσια μουσικὴ τῶν ἀπαλαιῶ(ν) τραγουδιῶν. Δὲν παρατηρήθηκε στὴ Νίσυρο κατάργηση ἢ ἀλλοίωση τοῦ ἀρχικοῦ μέλους τῶν λαϊκῶν τραγουδιῶν, ἀλλὰ διατήρηση, προαγωγή κι ἐναρμόνιση πάνω στὰ παλιὰ μέτρα καὶ ρυθμούς. Ξεκαθαρίστηκαν οἱ μονωδιές ἀπὸ τὴ νόθευση τῆς διφωνίας, συμπληρώθηκαν τὰ μέλη, ὅπου ἡ μουσικὴ τέχνη ἐπέτρεπε τὴν τρίφωνη χορωδιακὴ ἀπόδοση, διατηρήθηκε ἡ μονωδιὰ τῶν γυναικῶν (ὅπως στὰ μοιρολόγια καὶ στὰ γαμήλια ἄσματα), τῶν ἀνδρῶν, τῆς ἀντιφωνίας τῆς μονωδοῦ καὶ τῆς ὁμάδας τῶν τραγουδιστῶν. Οἱ κόρες μαθαίνουν μαντολίνο καὶ οἱ νέοι παίζουν κιθάρα. Δημιουργοῦνται πολλοὶ ἐρασιτέχνες μουσικοὶ (ἐνοργάνου καὶ ψάλτες) κι ὀργανοπαίχτες.

Τέσσερις οἰκογένειες διακρίθηκαν γιὰ τὴ μουσικὴ τους παράδοση: Οἱ Γιαννάκηδες, οἱ Τσοπανάκηδες, οἱ Μακρυγιάννηδες, οἱ Χατζηνικόληδες.

Ξακουστοὶ στὴ μουσικὴ παράδοση τῆς Νισύρου γιὰ τὸ παίξιμό τους εἶναι: Στὴν Κάιτα ὁ Γέρο-Καπλάνης, στὸν Ταμπουρά ὁ Καλαμάς, στὴ Λύρα ὁ Φραζῆς¹, ὁ Παναγ. Τσοπανάκης, ὁ Βουός, στὸ Λαοῦτο ὁ Νενὲς (Ἐμ. Μακρυγιάννης), ὁ Νικολῆς, ὁ Μιχάλης ἀπὸ τὴν Κῶ κ.ά. Στὸ Σαντούρι ὁ Μιχαὴλ Τσοπανάκης, ποὺ μελοποίησε τὰ χορικά τῆς Ἐπιγονῆς τοῦ Σοφοκλή. Στὸ Βιολί διακρίθηκε ὁ ἀξέχαστος λαϊκὸς καλλιτέχνης καὶ δεξιότηχνης τοῦ δοξαριοῦ ὁ «Γιῶργος ὁ Νισύριος» (Γεώργιος Ἐμ. Μακρυγιάννης, 1875-1933), γνωστὸς σ' ὅλα τὰ Δωδεκάνησα, ποὺ τὸν καλοῦσαν τιμητικὰ νὰ παίξει στὶς ἐπίσημες γιορτὲς καὶ στοὺς πλούσιους Γάμους. Στὴν Ἀμερικὴ (1914) ἔβγαλε τοὺς περίφημους δίσκους του, τοῦ οἴκου Victor, μὲ τὴ γνωστὴ Νισύρικη Σούστα καὶ τὸν ἴσιο χορὸ «Ἐμπρός».

Τὰ πιὸ σημαντικὰ ἐπαγγελματικὰ λαϊκὰ συγκροτήματα κατὰ διάφορες ἐποχές, ποὺ ἐπαιξαν ρόλο πρωταγωνιστῆ στὶς ἐκδηλώσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου τῆς Νισύρου, εἶναι:

1) Γιαννάκης Γιάννης τοῦ Παναγιώτη Βιολί, Παπασημίνης Νικόλας (1842-1890) Λαοῦτο κι ὁ Γέρο Λαουθαζῆς Λαοῦτο, ποὺ ὅταν ἐνθουσιαζόταν πετοῦσε τὸ ὄργανο στὸν ἄερα.

2) Γιαννάκης Παναγιώτης Βιολί, καὶ Λαουθαζῆς (Καζαβῆς) Λαοῦτο.

3) Γιαννάκης Παναγιώτης Βιολί, ὁ ἀδελφός του Μιχάλης (Ξενίκης) Λαοῦτο καὶ ὁ ξάδελφός τους Μιχαὴλ Τσοπανάκης Σαντούρι.

4) Μακρυγιάννης Ἐμμανουὴλ (Νενὲς) Λαοῦτο, καὶ τὰ παιδιὰ του Γιῶργος Βιολί, καὶ Νικολῆς Λαοῦτο.

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου «Πάρε Φραζῆ τὴ Λύρα σου», ὑπ' ἀριθ. 14, ποὺ τραγουδιέται σ' ὅλα τὰ γλέντια τῶν ἀντρῶν μέχρι σήμερα.

5) Χατζηνικόλας Γεώργιος Βιολί, ὁ Μιχάλης ἀπὸ τὴν Κῶ Λαοῦτο καὶ τὰ δυὸ ἀδέρφια Μιχάλης καὶ Νικήτας Τσοπανάκης Λαοῦτο καὶ Βιολί.

6) Μακρυγιάννης Γεώργιος (ὁ Γιώργος) Βιολί, ὁ ἀδελφός του Νικολῆς Λαοῦτο, Τσοπανάκης Μιχαὴλ Σαντούρι καὶ Λαοῦτο καὶ Τσοπανάκης Νικήτας Βιολί καὶ Λαοῦτο.

Κατὰ τὸ 1908 ἔφυγαν στὴν Ἀμερικὴ ὁ Νικολῆς, τὸ 1910 ὁ Μιχάλης Τσοπανάκης (ἐπέστρεψε τὸ 1921), τὸ 1913 ὁ Νικήτας καὶ τὸ 1914 ὁ «Γιώργος».

7) Χατζηνικόλας Κωνσταντῆς Βιολί, παίζει μὲ τὸν ἀδερφό του Νικόλα Λαοῦτο.

8) Μακρυγιάννης Γιάννης (ὁ γιὸς τοῦ «Γιώργου») Βιολί, παίζει μὲ τὸν Γιαννάκη Γιάννη (ὁ γιὸς τοῦ Παναγιώτη) Λαοῦτο.

9) Ἀπὸ τὸ 1938-1950 δημιουργεῖται στὴ Νίσυρο τὸ μεγαλύτερο λαϊκὸ συγκρότημα, πὺρ σ' αὐτὸ διακρίθηκαν στὰ Νισύρικα τραγούδια καὶ τοὺς σκοποὺς ὁ Χατζηνικόλας Κωσ/τῆς στὸ Βιολί, στὰ χορευτικὰ τῆς ἐλαφρᾶς μουσικῆς ὁ Χαρίτος Ἰωάννης, στὸ Σαντούρι ὁ σεβάσμιος μουσικὸς Τσοπανάκης Μιχαὴλ καὶ στὸ Λαοῦτο ὁ Γιάννης Γιαννάκης. Καὶ οἱ τέσσερις ἐναλλάσσονται τὰ ὄργανα καὶ ξεκουράζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στὶς πολυήμερες διασκεδάσεις καὶ χοροὺς.

10) Παράλληλα μὲ τὸ παραπάνω συγκρότημα δημιουργεῖται ἕνα ἄλλο, μὲ τὸν Παπᾶτσο Μιχάλη Βιολί καὶ τὸν Θεοδώρου Γιάννη Λαοῦτο.

Σὲ λίγα χρόνια πεθαίνει ὁ Μιχαὴλ Τσοπανάκης, φεύγει στὴ Ρόδο ὁ Γιάννης Χαρίτος, πεθαίνει ὁ Γιάννης Θεοδώρου, φεύγει στὴν Ἀμερικὴ ὁ Κωσ/τῆς Χατζηνικόλαος καὶ παίζει Βιολί ὁ Παπᾶτσος Μιχαὴλ μὲ τὸν Γιαννάκη Γιάννη Λαοῦτο.

11) Σήμερα, μετὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Κωσταντῆ, ἀπόμειναν στὴ Νίσυρο οἱ ἐκλεκτοὶ στὸ εἶδος τοὺς ἐπαγγελματίες ὀργανοπαῖχτες ὁ Χατζηνικόλαος Κωσ/τῆς Βιολί, ὁ Παπᾶτσος Μιχαὴλ Βιολί καὶ ὁ δεξιοτέχνης τοῦ Λαοῦτου Γιαννάκης Ἰωάννης τοῦ Παναγιώτη, πὺρ εἶναι ὁ ἐγγονὸς τοῦ πρώτου συστηματικοῦ δασκάλου τῆς μουσικῆς καὶ ὀργανοπαίχτη Γιαννάκη Γιάννη τοῦ Παναγιώτου.

Σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια μέχρι σήμερα δὲν γίνεται συμφωνία γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ὀργανοπαιχτῶν, ἀλλὰ καθένας πὺρ χορεῦει στοὺς Γάμους ἢ στὶς διασκεδάσεις «ρένει τὰ παιχνίδια», ὅποτε θέλει κι ὅσα θέλει. Αὐτὸς πὺρ σέρνει τὸ χορὸ στὸ «μπροστάρη» ρίχνει τὰ περισσότερα χρήματα, ἀλλὰ καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς κόρης ἢ τῆς γυναίκας πὺρ βρίσκεται στὸ «μπροστάρη» ρένουν γιὰ νὰ ἀνταποδώσουν τὴν τιμὴ πὺρ τοὺς κάνει αὐτὸς πὺρ σέρνει τὸ χορὸ καὶ χορεῦει τὶς δικές τους κόρες, ἀδερφὲς καὶ γυναῖκες.

Οἱ δημόσιοι χοροὶ καὶ διασκεδάσεις γίνονταν στὰ παλιὰ χρόνια στὴν Ταύλα τοῦ Γιαλοῦ*, ἀργότερα στὸν «Ποταμὸ»* καὶ σήμερα στὴν Τράπεζα* (Ζωσιμοπούλειο Θέατρο).

13. Η ΕΒΔΟΜΑΔΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΓΑΜΟ¹

ΔΕΥΤΕΡΑ : Ἐπὸ τὰ χαράματα στὸ σπίτι τῆς νύφης ἀρχίζει ἡ μπουγάδα τῆς «ἀσπρορρουχικῆς», μὲ τραγούδια ἀπὸ κόρες καὶ τῶν δύο οἰκογενειῶν:

Φέрте καπράτσια γιὰ νερὸ καὶ ξύλα γιὰ καζάνια,
φέрте τὶς σκάφες γλήγορα καὶ κοῦφες γιὰ μπουγάδα
κι εἶναι τὰ ροῦχ' ἀμέτρητα καὶ θέλει λί(γ)η βιάση,
ἴσως καὶ τὰ μ-προκάωμε πρωτοῦ μεσημεριάση.*

5 *Στιβάζετε τα ὄμορφα, οἱ κοῦφες νὰ τὰ πάρουν,
χοχλάζετε τα τὰ νερὰ γιὰ νὰ μορφολευκάνουν.
Τὴ στάχτη κοσκινίσετε, βάρτε πολλὴ νάσπρισον,
βάρτε καὶ φύλλα λεμονιάς γιὰ νὰ μοσκομυρίσουν.*

ΤΡΙΤΗ : Καὶ πάλι τὰ κορίτσια - συγγενεῖς - καὶ φιλενάδες τῆς νύφης βγάζουν τὴ μπουγάδα, πλύνουν τὰ ροῦχα καὶ «τάπλώθουν» «σὲ κοντινὰ χαλατά» (πλάγια). Τὸ ἀπόγευμα σιδερώνουν. Ἐλλες κάμνουν τὰ κάρβουνα καὶ τὰ βάζουν στὰ σίδερα κι ἄλλες σιδερώνουν καὶ τραγουδοῦν :

Τὰ ροῦχα σου τὰ κεντητὰ τὰ μορφοτανημένα,
ὡς εἶναι καλορρίζικα, καλοκατελημένα.*

*Ἐς εἶναι καλορρίζικη ἢ ἀσπρορρουχική σου
καὶ νὰ τὴν καλοκατελιᾶς μὲ εὐχαρίστησή σου.*

5 *Ὅσα ἔνε τᾶστρα τοῦρανοῦ τόσα ἔνε τὰ προικιά σου
καὶ νὰ τὰ καλοκατελιᾶς πάντα μὲ τὴ χαρὰ σου.*

*Ἐῶγε στὴ γ-καλομάνα σου ποῦχε πολλὴ νάξια
κι ετοίμασε στὴ γ-κόρην τῆς οὔλ-λα τὰ μεγαλεῖα.*

Δῆτε σεντόνια ἀριθμητα καὶ γύρους κεντημένους

10 *καὶ μαξελλάρια ἄμετρα μὲ γύρους ταντελλένιους.*

*Ἐς εἶναι καλορρίζικα κόρη μου τὰ προικιά σου,
ν' ἀξιοθῆς νὰ προικιστοῦν τὰ ἴδια στὰ παιδιὰ σου.*

*Βάρτε τα στὰ σορτάρια τῆς μορφοσιδερωμένα
κι ὡς εὐχθηοῦμε οὔλ-λες μας καλοκατελημένα.*

1. Τὰ προπαρασκευαστικὰ (προτέλεια τῶν ἀρχαίων) ἀπὸ τὴ Δευτέρα μέχρι τὸ Σάββατο τῆς παραμονῆς τοῦ Γάμου θὰ προτιμῶσω, ὅσο γίνεται, νὰ μὴν τὰ περιγράψω, ἀλλὰ νὰ δοθοῦν μὲ σχετικὰ τραγούδια, ὅπως βγαίνουν ἀπὸ τὶς δακτυλογραφημένες σημειώσεις τῆς Χαριτωμένης Διακοπαναγιώτη-Σταυριανοῦ (1911-), ποὺ ἀποδίδουν πιὸ πιστὰ καὶ συγκριτικὰ τὸ χαρακτῆρα τῶν ἐθιμικῶν πράξεων καὶ γεγονότων, μὲ τὴ μετρικὴ καὶ περιγραφικὴ τους ἀπλότητα.

ΤΕΤΑΡΤΗ : Ἐκ τῶν πρῶτῶν κοσκινίζουσι τὰ ἄλεσματα (οἱ ἡλικιωμένους γυναῖκες-συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ) καὶ οἱ κόρες πάντες γιὰ κλαδιά τοῦ φούρνου γιὰ νὰ κάμουν τὴν Παρασκευὴ τὰ ψωμιά.

Ὅταν τελέσῃ, ἡ μάνα τῆς νύφης κάνει τραπέζι καὶ ὁ γαμπρὸς φέρνει γλυκὰ γιὰ νὰ κεράσῃ. Μετὰ τὸ φαγητὸ μέσα στοῦ σπίτι καὶ μέχρις ἄργα τὴ νύχτα χορεύουσι καὶ τραγουδοῦσι :

*Ἐλάτε πιᾶστε στὸ χορὸ καὶ οὔλ-λες σας τραγουδάτε
τὴ ν-νύφ-φη μας καὶ τὸ γαμπρὸ ἔρχιστε νὰ παινᾶτε.*

*Μέσα στὸ καρδύφυλλο ἦσαν νύφ-φη κρυμμένη
καὶ τώρα φανερώθηκες πέρδικα πλουμισμένη.*

5 *Τριαντάφυλλο ἔσαι τὸ πρῶτο, ῥόδο τὸ μεσημέρι
καὶ τὸ ἡλιοβασίλεμα γαζία ἀνθισμένη.*

*Ἐδιάλεγες γιὰ ταῖρι σου τὸν πεῦκο μὲ τὰ κλώνια
γιὰ νὰ μοσχομυρίζετε σὲ οὔλ-λα σας τὰ χρόνια.*

Κληματαριὰ κατάφορτη, μηλιά μου ἀνθισμένη,

10 *σοῦ δώρισε νῆ Παναγιὰ μοῖρα χαριτωμένη.*

*Καράβι ἦσαν μὲ πανιά χρυσάφι φωτωμένο
καὶ σοῦφερεν ἡ μοῖρα σου ἄξο* καπεταναῖο.*

Ἐῶχομαι νὰ ριζώσετε ὅπως ριζώνει ὁ διόσμος,
ὅπως ἡ Εὔα ριζώσε γ-καὶ γίνηκεν ὁ κόσμος.*

15 *Ἐῶχομαι νὰ ριζώσετε μὲς στὰ νοικοκυριά σας
καὶ νᾶναι σοῦλ-λο σας τὸ βιὸ χαρούμενη ἡ καρδιά σας.*

ΠΕΜΠΤΗ : Τὸ πρῶτο ἀρχίζουσι τὰ ζυμωτά. Ἄλλες ἀνάβουν τοὺς φούρνους καὶ ψήνουν τὰ ψωμιά. Ὅταν ψηθοῦν τὰ μεταφέρουσι στὶς ἀποθήκες γιὰ νὰ τὰ μεταχειριστοῦν τὴν Κυριακὴ στὰ τραπέζια τοῦ γάμου. Ὁ γαμπρὸς φέρνει μέλι καὶ «χαλουβά» γιὰ νὰ φᾶνε μὲ τὴ ζεστὴ «πίτθα» ὅλοι πού δούλεψαν στὰ ἄλεσματα καὶ στὰ ζυμωτά. Τρώγοντας τραγουδοῦσι :

*Γαμπρέ μου καλορίζικος, καλοστερωμένος
σοῦλ-λα τὰ χρόνια σου νὰ ζῆς πάντα εὐτυχημένος.*

Νὰ τρέχῃ τᾶλαλο νερὸ στὸ σπίτι τὸ δικό σου.

καὶ τ' Ἀβραάμ(ι) τὰ καλὰ νᾶναι πάντα ἐμπρός σου.

5 *Ἐὐχὴ τῆς Μεγαλόχαρης καὶ τοῦ προφήτη Ἡλίας*

Βλογήσετε τὸ σπίτι ντω νὰ ζοῦνε μ' εὐτυχία.

*Ἡ ἄμμος ἢ ἀμέτροτη νὰ γίνῃ τὸ πονγγί τους
καὶ σὰν τὴν ἀνοιξὴ γλυκεῖα νὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους.*

Μὲ τὴν εὐχὴ τῆς Παναγιᾶς καὶ οὔλ-λων τῶν γονιῶν σας

10 *σαλέψετε* χαρούμενοι τὸ βιὸ τὸ δικό σας.*

ΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ : Ἀρχίζει τὸ στόλισμα τοῦ σπιτιοῦ. Τὰ κάντρα τὰ καρφώνουν οἱ κόρες ποὺ ζοῦν οἱ γονεῖς των καὶ ἄλλες τραγουδοῦν :

*Ἐλάτε, κάμετε ἀρχὴ πρώτα ἔπο τὸ σαλόνι
γιατὶ τὰ κάντρα εἶν' πολλὰ, δῶστε μας οὔλ-λες γνώμη.*

*Ὁ νοῦς μας ἐξαλίστηκε ἀπ' τὰ πολλὰ προικιά σου
καὶ μ' ἴντα χέρια τάνισες* πάνω στ' ἀργόχειρά σου;*

5 *Δῆτε σετόνια πλουμιστὰ καὶ κάντρα μεταξένα,
δῆτε χαλιὰ καὶ τάπητες βελούδα κεντημένα.
Δῆτε τραπεζομάντηλα καὶ δῆτε νυφ-φοστόλι
γιὰ δῆτε νύφ-φη καὶ γαμπρὸ ποὺ τοὺς ζουλεύ(γ)ουν ὄλοι.*

*Στόν κόσμο θάβγῃ δί(γ)ημα ὁ γάμος ὁ δικός σας
10 καὶ εὐχομαι ὁ ἴδιος νᾶναι καὶ τῶν παιδιῶν σας.
Καὶ σεῖς ποὺ τὰ στολιζετε νᾶναι κι ἀφ' τὰ δικά σας
γλήορα ἢ ὄρα ἢ καλὴ κι ὅπως ποθεῖ ἢ καρδιά σας.*

Ὅταν τελειώσῃ τὸ στόλισμα, τότε ἔρχεται ἡ παρέα — ὁ γαμπρός, ὁ κουμπάρος καὶ ὄλοι οἱ φίλοι. Μὲ συνοδεία βιολιά ξεκινοῦν ὄλοι γιὰ νὰ πᾶνε σὲ κοντινὸ κτῆμα τῆς νύφης καὶ νὰ φέρουν τὰ κουτσούρια γιὰ τὴ φωτιά, ποὺ θὰ βράσουν τὰ φαγητὰ τοῦ γάμου.

Ἡ μουσικὴ τῶν βιολιῶν, ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὴ, συνοδεύεται μὲ τραγούδια :

*Ἐλάτε ἄς ξεκινήσωμε νὰ πᾶμε γιὰ κουτσούρια,
παίξτε τὰ λαλήματα, κτυπάτε τὰ ταμπούρια.
Κλουθᾶτε οὔλ-λ' οἱ συγγενεῖς καὶ οὔλ-λη ἢ παρέα,
πιάστε οἱ δυνατοὶ πολλὰ κι ἀδύνατοι ἀπὸ ἓνα.*

5 *Δυὸ βόδια θὰ θυσιαστοῦν κι εἶναι πολὺ τὸ κρέας
γι' αὐτὸ ἄς σηκώσωμε πολλὰ κι ὅσα μπορεῖ καθένας.
Καὶ πᾶμε πρώτα στὴν κρεφτή*, πιάστε τὸ χαραπούλι
κι ἀπὸ τὴν κονκχουζίνα σας θὰ κεραστοῦμε οὔλ-λοι.
Δίπλα στὴ στάμνα τὴ μικρὴ ν' τὰ πατημένα σύκα,*

10 *πιάστε μεζὲ νὰ γίνουμε οὔλ-λοι μας μία σκνήπα.*

Μεθυσμένοι ἐπιστρέφουν στοὺς χωριὸ μὲ τὰ κουτσούρια, τ' ἀφήνουν στὴν «τράπεζα» (μαγειρείο), ποὺ μ' αὐτὰ τὴν Κυριακὴ θὰ ψηθοῦν τὰ φαγητὰ τοῦ Γάμου.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ : Ἀπὸ πολὺ πρῶι συνεχίζονται τὰ ζυμωτὰ καὶ τὸ ψήσιμο τῶν ψωμιῶν καὶ γίνονται οἱ «λουκχομαδες» γιὰ κεράσματα.

Τὸ ἀπόγευμα παλληκάρια καὶ κόρες, συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμπροῦ, ξεκινοῦν μὲ παρέα τὰ βιολιά γιὰ νὰ πᾶνε στὰ κτήματα (άλωνότοπα*) γιὰ νὰ φέρουν τὰ κρέατα ποὺ σφάζονται ἐκεῖ.

Στὸ δρόμο τὰ βιολιά παίζουν καὶ ἡ παρέα τραγουδᾷ :

*Πᾶμε μὲ κέφι καὶ χαρὲς καὶ μὲ κρασί στοῦ χέρι,
ἄλλοι νὰ πιάσωμε πατσὰ καὶ ἄλλοι τὸ ζιέρι*.*

*Ἐσφάχτη(ν) ὁ Ἀσλάνης¹ μου κι ὁ κριὸς ὁ κορναράτος,
ποῦτον τὸ κρέας του πολὺ καὶ ἄλειμμα γεμάτος.*

5 Ἄπης σὰν ἐγεννήθηκε νῆταν νοματισμένους
στοῦ γάμο τὰκριβοῦ μας γιοῦ νᾶναι θυσιασμένους.*

*Ἔγτε φωτιά καὶ ψήσετε μεζὲ ἀπὸ τὶς σπάλες,
πιάστε κρασί μὲ τὸ φλασκί, διάζετε μαστραπάδες*
κι ἄς εἶναι καλορρίζικοι ἢ νύφ-φη κι ὁ γαμπρός μας,*

10 ἀφοῦ ἐγίνη δῆ(γ)μα ὁ γάμος ὁ δικός μας.

*Ἄς εἶναι καλορρίζικοι καὶ καλογερασμένοι
καὶ νὰ περνοῦν τὸν βίο ντω μπάντα φαρισστημένοι.*

*Ἄς εἶναι καλορρίζικοι καὶ καλογερασμένοι
καὶ νὰ περνοῦν τὸν βίο ντω μπάντα φαρισστημένοι.*

*15 Στὴν τράπεζα τὰ κρέατα ἄς πᾶ ἴποθηκεντοῦσι
ὁ γάμος κι οἰλ-λα τὰ φαγιά νόστιμα νὰ γενοῦσι.*

ΣΑΒΒΑΤΟ : Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι μάγειροι καὶ μαγείρισσες πηγαίνουν ἀπὸ τὴν αὐγὴ στὴν «τράπεζα», καθαρίζουν τὶς πατάτες κι ἐτοιμάζουν τὰ κρέατα. Ἄλλοι βράζουν τὰ πόδια καὶ τὴν κεφάλη καὶ τὰ καθαρίζουν κι ἄλλοι πλύνουν καὶ καθαρίζουν μ' ἀσβέστη ἢ μὲ θάλασσα τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων, ποὺ ἀπ' αὐτὰ θὰ γίνη ὁ ὀρεχτικός καὶ νόστιμος πατσάς². Οἱ κόρες στὸ σπίτι κάμνουν μιὰ τελευταία καθαριότητα καὶ σιγῆρισμα τοῦ σπιτιοῦ. Σποῦν ἀμύγδαλα γιὰ νὰ φτιάξουν τὴν «κούννα ντοῦ Γάμου». Ἀφοῦ ἐτοιμάσουν δυὸ-τρία κιλὰ ἀμυγδαλόψυχα, τὴν καθαρίζουν καὶ τὴ βάζουν σὲ κούπα γεμάτη μέλι. Ἡ κούπα μὲ τὴ μελόκουννα θὰ πάη σιτὴν Ἐκκλησία τὴν ἄλλη μέρα μαζί μὲ τὸ ἀσημένιο ποτήρι τοῦ κρασιοῦ τοῦ Γάμου. Κατὰ τὸ μεσημέρι οἱ πιὸ «ἄξες*» φιλενάδες τῆς νύφης θὰ φορτωθοῦν τὰ προικιά τῆς κόρης καὶ θὰ τὰ πάρουν κρυφὰ στὸν Ἡγούμενο τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς. Θὰ τὰ εὐλογήσῃ καὶ θὰ τὶς κερᾶσῃ. Σιὸ γυρισμό, κατεβαίνοντας τὰ σκαλιὰ τῆς Παναγιᾶς, κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ Κάστρου, χορεύουν τὴ λεγόμενη «Μαντινάδα³». Τὶς πρῶτες μεταμεσημβρινὲς ὥρες μεταφέρονται τὰ φορέματα τοῦ

1. Ὀνομασία μωσαριοῦ.

2. Δυὸ «φαγιά» προσφέρονται στὸ «τραπέζι τοῦ Γάμου», ὁ ὀρεχτικός καθαρὸς πατσάς καὶ μετὰ ὁ «Γάμος», ὅπως λέγεται, δηλαδὴ πιτάτες μὲ κρέας.

3. Βλέπε Μουσικὴ τραγ. Γάμου, «Ἡ Μαντινάδα», ὑπ' ἀριθ. 8.

γαμπρού από το σπίτι του στο σπίτι της νύφης. Προπορεύεται ένας νέος με το «κιβώτιο του γαμπρού», που πρέπει νάναι άγαμος και να ζούν οι δυο του γονείς, ακολουθούν άνύπαντρες κόρες συγγενείς του γαμπρού και κρατούν ένα-δυο φορέματα ή οικιακά σκεύη. Πίσω έρχονται άλλοι νέοι και νέες, καλλίφωνοι και καλοντυμένοι, με τα μουσικά όργανα, τραγουδούν και ρίχνουν πυροβολισμούς. Η πομπή περνά από τους κεντρικούς δρόμους επιδειχτικά και φτάνει στο σπίτι της νύφης. Μέσα σε λίγη ώρα οι συγγενείς κι απ' τα δυο σόγια στολίζουν «τ' αλλάγια» του γαμπρού και της νύφης και απ' αυτήν ακριβώς τη στιγμή το σπίτι ονομάζεται «νυφ-φοστόλι». Μόλις τελειώσουν, οι κόρες χορεύουν και τραγουδούν¹.

Κατά το 1888 ή 'Ασημένη τ' 'Αποστολίδη πηγαίνοντας στο σπίτι του γαμπρού (Κων/νος Παρθενιάδης) μαζί μ' άλλες συγγενείς του γαμπρού για να μεταφέρουν «τ' αλλάγια» του στο σπίτι της νύφης (Καλλιόπη Λογοθέτη) είπε το παρακάτω χαρακτηριστικό τραγούδι:

*Πάμε σε σπίτι ακριβό, σε πλάτανο μεγάλο,
να φέρουμε ντά ρουχα του, να κάωμε ντό γάμο.
'Ο Βασιλιάς μās έστειλε να πάμε στου Βεζύρη
και τὰ προικιά να φέρωμε που' μ-μάλαμα κι ασήμι.
5 "Εβγα Βεζύρη να σου πω με τή Βεζύρισσά σου,
δ Βασιλέας μ' έστειλε να πάρω τὰ προικιά σου.
'Ο Βασιλέας μ' έστειλε νάρτω στ' άρχοντικό σου,
θέλει να κάμη βασιλιά τὸ βεζυρόπουλό σου.
'Εσμίξα ντά βασίλεια κι εγίνησά ντο ένα
10 κι αντιλαου ντο τὰ βοννά σ' όλης τής γής τή σφαίρα.
Και νάναι καλορρίζικα κι ή ώρα εδλο(γ)ημένη
που ή δύση κι ή άνατολή θάναι ανταμωμένη.
'Ας είναι καλορρίζικα τὰ δυο βασίλειά σας
και πιό πολλά να δώσετε κι έσεις εις τὰ παιδιά σας.*

Μετά ὁ στόλισμα τοῦ «νυφ-φοστολιοῦ» ὁ γαμπρός, ὁ πρωτοκουμπάρος², οἱ κουμπάροι καὶ μόνο οἱ άντρες πηγαίνουν σ' ένα καφενεῖο, παίζουν «τὰ παιχνίδια», πίνουν καὶ τραγουδοῦν, δὲν χορεύουν.

Στὸ διάστημα αὐτό, ἔχει πιὰ βραδυάσει, ἡ νύφη, ἡ πρωτοκουμπάρα, οἱ κουμπάρες βγαίνουν στὴ «βόρτα» καὶ κάμνουν τὰ «δεύτερα καλέσματα», καλοῦν πόρτα-πόρτα ὅλα τὰ σπίτια.

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «'Αφκραστήτε μου να ζητε», ὑπ' ἀριθ. 5.

2. Καθολικὴ συμμετοχὴ στὴ διασκέδαση καὶ στὴ χαρὰ τοῦ Γάμου εξασφαλίζεται με τοὺς πολλοὺς παράνυμφους. Ὑπάρχει ὁ πρωτοκουμπάρος καὶ ἕνας ἢ δυὸ κουμπάροι, ἡ πρωτοκουμπάρα καὶ μιὰ ἢ δυὸ κουμπάρες.

Όταν τελειώσει το «κάλεσμα», ή νύφη και οι κόρες πηγαίνουν στο καφενεϊο, συναντοϋν τους άνδρες κι αρχίζει ο χορός μέχρι τὰ μεσάνυχτα. Τὰ «παιχνίδια» φεύγουν. Άμα επιστρέψουν στο σπίτι, προσκαλοϋν τὸν κουρέα νὰ ξυρίσει τὸ γαμπρὸ και τὸν πρωτοκουμπάρο. Οι γυναίκες σχηματίζουν κύκλο γύρω ἀπὸ τὸ γαμπρὸ και τὸς παρακουμπάρους και τραγουδοϋν διάφορα τραγούδια στο σκοπὸ τοῦ «Ξυρίσματος¹». Ένα ἀπὸ τὰ παλιὰ τραγούδια εἶναι :

*Ποιὸς εἶν' πὸν μπερβερίζεται, θὲ νὰ τὸν ἐγνωρίσω,
νὰ πάρω τὸ ροδόσταμο νὰ τὸν ἐλαντουρήσω*.
Γιὰ φέρετε μου βασιλικό, τριαντάφυλλα και ρόδα,
νὰ λαντουρήσω τὸ γαμπρὸ τουτηγεδὰ τὴν ὥρα.
5 Στὴ Σμόρνην ἐπαράγγελα γιὰ νὰ μοῦ φέρου(ν) χτένια,
νὰ μπερβερίσου(ν) τὸ γαμπρὸ ποῦχει τὰ μαῦρα γένια.
Φέρετε σαπούνι γ-Κρητικό, ξυράφ' ἀπὸ τὴν μ-Πάρο,
νὰ μπερβερίσου(ν) τὸ γαμπρὸ και τὸ μ-πρωτοκουμπάρο.*

Μετὰ τὸ ξύρισμα φεύγουν ὅλοι στὰ σπίτια τους, νὰ κοιμηθοϋν λίγες ὥρες και νὰ ξεκουραστοϋν. Στο σπίτι τοῦ γαμπροῦ και στο «νυφ-φοστόλι» θὰ ἐπικρατήσει ἀπόλυτη ήσυχία αὐτὲς τὶς λίγες ὥρες. Ὅπωςδήποτε ὁ γαμπρὸς και ή νύφη πρέπει νὰ κοιμηθοϋν, γιατί τὸ πρῶι, μόλις τελειώσει ή λειτουργία και πρὶν ν' ἀρχίσει τὸ μυστήριο τοῦ Γάμου, θὰ κοινωνήσουν.

14. Ο ΓΑΜΟΣ

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Κατὰ τὰ ξημερώματα τῆς Κυριακῆς ὁ πρωτοκουμπάρος ξυπνᾷ τοὺς παρακουμπάρους και πηγαίνουν στο σπίτι τοῦ γαμπροῦ γιὰ νὰ τὸν ντύσουν. Ἡ πρωτοκουμπάρα και οι παρακουμπάρες κι ἄλλες γυναίκες πηγαίνουν στο «νυφ-φοστόλι» νὰ ντύσουν και νὰ στολίσουν τὴ νύφη. Ἄφοῦ βάλει τὰ ἐσώρουχά της ἔρχεται στο «μεγάλο σπίτι», ἐκεῖ πὸν εἶναι ή μονή*, καθίζει κοντὰ στο τραπέζι και γύρω της στέκονται οι κόρες. Ἡ μοδίστρα ἀρχίζει τὸ χτένισμα κι ἐνῶ ντύνεται ή νύφη ἀκούονται τὰ τραγούδια² τῶν κορῶν, πὸν ἐπαινοϋν τὸ στολισμό, τὰ φορέματα, μακαρίζουν τὴν τύχη τῆς νύφης. Στὰ τραγούδια αὐτὰ μνημονεύονται οι γονεῖς τοῦ γαμπροῦ ή τῆς νύφης, ἀν ἔχουν πεθάνει; ἐπαινοϋνται τὰ καλὰ ἀδέρφια πὸν λείπουν στὴν ξενιτιά κι ἔτσι

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ», ὑπ' ἀριθ. 6.

2. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Τὸ στόλισμα τῆς νύφης», ὑπ' ἀριθ. 7.

πολλές φορές τὸ δάκρυ τῆς χαρᾶς σμίγει μὲ τὸ δάκρυ τῆς λύπης. Νά μερικά δίστιχα:

*Στολιζεται ἡ λυερή, τὸ μῆλο τὸ ἀφράτο,
ἡ ὁμορφιά της βρῖσκεται στὸν οὐρανὸ ἔπο κάτω.
Βάρτε τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ στῆθος της τὴν πούλια,
γιὰ νὰ θαμπώσει ὁ ντουνιας μπρὸς στὴ βασιλοπούλα.
Μονάκριβη τῆς μάνας σου ἄσπρη της περιστέρα,
στολίστου λυερὸ κορμὶ καὶ δροσερὲ μου ἀέρα.
Παρακαλῶ σε λυερή, κόρη χιλιάκριβή μου,
σὰν πάης μὲς στὴ μ-Παναγιὰ κάμε τὴ θέλησή μου.
Ἐμπρὸς στὰ σκαλοπάτια της κάμε λί(γ)ο καρτέρι
ἀμπὰ μπροῶλου(ν) κι ἔρτουσι νὰπὸ τὰ ξένα μέρη.
Κάμε μετάνοιες στὸ Χριστό, στὴ μάνα τὴ δικιά σου,
γιὰ νὰ σοῦ δώκουν τίς εὐκῆς στὰ στεφανώματά σου.*

Ὅταν τελείωνε τὸ ντύσιμο τοῦ γαμπροῦ καὶ τὸ στολισμα τῆς νύφης, περίμεναν νὰ χτυπήση ἡ τρίτη καμπάνα τῆς λειτουργίας, δηλαδὴ ἡ «Δοξολογία». Τότε ξεκινούσε ἡ παρέα τοῦ γαμπροῦ ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ μὲ συνοδεία τῶν παιχιδιῶν ἔφταναν στὰ πρῶτα σκαλοπάτια τῆς Σπηλιανῆς. Ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ κρατοῦσε τὸ «κρασί» τοῦ Γάμου, κι ἂν δὲν ὑπῆρχε, μιὰ συγγενῆς του. Ὡσπου ν' ἀνεβῆ ἡ παρέα τὰ σκαλιὰ τῆς Παναγιᾶς, τὰ παιχνίδια γυρνοῦσαν στὸ «νυφ-φοστόλι», σχηματιζόταν ἡ νυφικὴ πομπὴ καὶ πήγαιναν γιὰ τὴν Ἐκκλησιά. Προπορευόταν ἡ νύφη, πού τὴν κρατοῦσε ὁ πατέρας της ἢ ὁ μέγας ἀδερφὸς ἢ ἓνας μπάρβας (θεῖος), ἀκολουθοῦσαν οἱ κουμπάρες μὲ τὰ στέφανα¹, ἡ μητέρα κρατοῦσε τὴν «κούψα» μὲ τὴ μελόκουννα. Τὰ «παιχνίδια» παίζουν καὶ οἱ κόρες λέγουν σχετικὰ τραγούδια². Ὅταν περάση ὅλη ἡ νυφικὴ πομπὴ τὰ πρῶτα σκαλοπάτια, πού βρίσκονται στὸ δυτικὸ μέρος τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς «Ποταμήτισσας», τότε φεύγουν τὰ «παιχνίδια», ἐνῶ οἱ κόρες συνεχίζουν σ' ὅλο τὸ ἀνέβασμα γιὰ τὴ Σπηλιανὴ τὰ τραγούδια. Νά ἓνα ἐνδεικτικὸ:

*Ἡ λυερὴ ξεκίνησε, ἡ λιγνοχαδεμένη
νὰ πᾶ νὰ βρῆ τὸν ἥλιο της, ὅπου τὴν περιμένει.
Ἄς εἶν' νῆ ὥρα ἡ καλὴ μπροστὰ στὰ βήματά σου
καὶ νὰ περνοῦ(ν) χαρούμενα τὰ χρόνια τὰ δικά σου.
Κυρά μου Ποταμήτισσα ἔβγα ἔπο τὸ θρονί Σου*

1. Τὰ στέφανα τὰ ἔκαναν οἱ κουμπάρες ἀπὸ κλήματα καὶ τὰ τύλιγαν μὲ γαλανὲς κι ἄσπρες κορδέλες μεταξωτῆς ἢ ἀπὸ χαρτί.

2. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Ὁ Ἄρραβώνας», ὑπ' ἀριθ. 2.

*τὴ γ-κόρη μας ἐβλό(γ)ησε καὶ δός της τὴ νεύκῃ Σου.
Τὴ σκάλα σου ἔνεβαίνομε, Κυρά μας Παναγία,
στὴ λυερὴ παρθένα μας νὰ δώκης εὐλογία.
Ἔβγα Χρυσὴ μας Σπηλιανή, κατέβα ἀφ' τὸ θρονί Σου
κι ἐβλό(γ)ησε τ' ἀνδρό(γ)υνο ποῦρτε νεῖς τὴν αὐλή Σου.*

ΙΕΡΟΤΕΛΕΣΤΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (ΣΤΕΦΑΝΩΜΑ)

Ὁ γαμπρός, πὸν τὸν συνοδεύει ὁ πατέρας του ἢ ἄλλος συγγενῆς του, μὲ τοὺς κουμπάρους παρακολουθοῦν τὴ λειτουργία καὶ περιμένουν τὴ νυφικὴ πομπή. Ὁ πατέρας παραδίνει τὴν κόρη του στὸ γαμπρὸ καὶ ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ παραδίνει τὸ γιό του στὸν πατέρα ἢ τὴ μητέρα τῆς νύφης. Οἱ νέοι σκύβουν, κάνουν μετάνοια καὶ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς γονιοὺς νὰ δώσουν τὴν εὐχή τους καὶ συγχώρηση γιὰ νὰ κοινωνήσουν. Ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη, πὸν νήστεψαν μιὰ βδομάδα, ἀπὸ τὴν προηγούμενη Κυριακὴ πὸν ἔγινε τὸ προικοσύμφωνο, μόλις πῆ ὁ ἱερέας «Μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε» προχωροῦν καὶ παίρνουν τὴ Θεία Μετάληψη.

Γίνεται «ἀπόλυση», χτυποῦν οἱ «καμπάνες τοῦ Γάμου», οἱ ψάλτες ψάλλουν «Τὴν ὠραιότητα τῆς Παρθενίας σου», ταχτοποιοῦνται ὅλοι στὶς ἀνάλογες θέσεις τους καὶ ἀρχίζει τὸ Μυστήριον τοῦ Γάμου. Ἐνας ἀπὸ τοὺς κουμπάρους κρατᾷ τὴ λαμπάδα τοῦ γαμπροῦ καὶ μιὰ κουμπάρα τῆς νύφης. Ὁ ἱερέας θ' ἀνταλλάξῃ τοὺς «δακτυλίους ἀρραβῶνας» (δακτυλίδια, οἱ βέρες ἄρχισαν μετὰ τὸ 1880) καὶ ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τὰ στέφανα¹. Μὲ τὴ σειρά τους οἱ παράνυμφοι θὰ κάνουν τὶς ἀλλαγὲς δακτυλιδιῶν καὶ στεφάνων.

Κατὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ «Ἀποστόλου» (αἷ δὲ γυνή, ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα) ἡ νύφη πατᾷ τὸ ποδάρι τοῦ γαμπροῦ. Ἀπὸ τὸ κρασί τοῦ γάμου πρῶτα πίνουν οἱ νιόπαντροι, οἱ γονιοί, οἱ κουμπάρες καὶ τελευταῖα θὰ πιοῦν οἱ κουμπάροι, πὸν ἀδειάζουν ὅλο τὸ ποτήρι. Ὅταν ψάλλεται τὸ «Ἡσαῖα χόρευε», χτυποῦν τοὺς κουμπάρους στὴν πλάτη, ραίνουν τοὺς νιόνυμφους μὲ βαμβακόσπορο καὶ μικρὰ κέρματα (ἀργότερα τοὺς ἔραιναν μὲ κουφέτα καὶ ρύζι). Ὅταν ψάλλεται «ἡ Παγκόσμιος Δόξα» ὁ παπὰς προσφέρει μὲ κουταλάκι τὴ μελομένη κούννα στοὺς νιόνυμφους, παράνυμφους, γονιοὺς, συγγενεῖς καὶ σ' ὅλους πὸν παραβρέθηκαν στὸ μυστήριον. Μέσα στὸ δίσκο πὸν κρατᾷ ὁ παπὰς μὲ τὴν κούπα ρίχνουν ὅλοι διάφορα κέρματα ἢ χαρτονομίσματα καὶ αὐτὰ τὰ χρήματα ἀποτελοῦν τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἱερέων. Τὴν ὥρα πὸν

1. Μιὰ κόρη ἀνόπαντρη συγγενῆς τῆς νύφης κρατᾷ μέσα σὲ δίσκο τὰ στέφανα. Ὅταν τῆς τὰ ζητήσῃ ὁ ἡγούμενος, ἐκείνη γιὰ νὰ τὰ παραδώσῃ πρέπει νὰ τῆς «τάξῃ» κατὰ ὁ πρωτοκουμπάρος.

ὁ παπᾶς θὰ δώσει τὴν ἀμυγδαλόψυχα στὴ νύφη, ἢ πρωτοκουμπάρα μ' ἓνα καθαρὸ μαντήλι ἢ χαρτί θὰ τῆς τὴν πάρη ἀπὸ τὸ στόμα καὶ θὰ τὴν φυλάξῃ.

Τότε πλησιάζουν οἱ προσκαλεσμένοι καὶ χαιρετοῦν, εὐχονται («νὰ ζήσετε, νὰ καλογεράσετε καὶ μὲ παιδιὰ») κ.λ.π. Οἱ πιὸ στενοὶ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι ποὺ συνδέονται οἰκογενειακὰ μὲ τὸ νέο ἀνδρόγυνο βάζουν ἀπάνω στὰ στέφανα διάφορα χρυσὰ νομίσματα, κρεμοῦν λίρες, φλουριά ἢ καρφίτσωνουν στὸ στήθος τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης διάφορα χαρτονομίσματα καὶ φιλοῦν τὰ στέφανα. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο πιστεύουν πὼς θὰ πιάσουν οἱ εὐχὲς τους καὶ θὰ στεριώσῃ καλύτερα τὸ νέο ἀντρόγυνο. Γυναῖκες χηρεμένες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φιλήσουν τὰ στέφανα, ἂν ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ δὲν φορέσουν χρυσομάντηλο ἢ λαχουρί ἀνοιχτοῦ χρώματος.

ΤΟ ΚΑΤΕΒΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ¹

(ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία)

Ὅλοι βγαίνουν ἀπὸ τὸ Ναὸ καὶ ἀφοῦ ἀνεβοῦν τὰ ἐσωτερικὰ σκαλιὰ τοῦ Μοναστηριοῦ, σταματοῦν στὸ μικρὸ ἄνοιγμα μπροστὰ στὸ μαγειριό, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὴν Πύλη τοῦ Καμπαναριοῦ. Ὁ πρωτοκουμπάρος παραδίνει τὴ λαμπάδα στὸ γαμπρὸ καὶ ἡ πρωτοκουμπάρα στὴ νύφη. Γίνεται σχετική διευθέτηση, ἀκούονται ψαλμωδίες, πυροβολισμοὶ καὶ χαρμόσυνες εἰδικὲς κωδωνοκρουσίες κι ἀρχίζει τὸ κατέβασμα τῆς γαμήλιας πομπῆς μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο:

Προπορεύονται τὰ ἱερὰ λάβαρα, ἔπειτα οἱ ψάλτες, οἱ παπάδες, ἡ μεγάλη εἰκόνα τῆς Παναγίας, ὁ γαμπρὸς μόνος του καὶ πίσω του οἱ κουμπάροι, οἱ ἄντρες, ἀκολουθεῖ ἡ νύφη μόνη της καὶ πίσω της οἱ κουμπάρες, οἱ συγγενεῖς, γυναῖκες, κόρες καὶ παιδιά. Μεγάλη σημασία δίνεται στὸ κατέβασμα τῆς νύφης ἀπὸ τὴν Παναγιά.

Ὅταν ἡ νυφικὴ πομπὴ φτάσῃ στὴ μεγάλη πόρτα (Πύλη Ἐνετικοῦ Φρουρίου 1315) τοῦ Κάστρου σταματᾷ ἡ εἰκόνα τῆς Παναγίας καὶ δυὸ σεβάσμιοι γέροντες συγγενεῖς ἢ προύχοντες φροντίζουν νὰ μείνουν ἄδεια 5-6 σκαλιὰ καὶ δημιουργοῦν ἓνα κενὸ χῶρο ἀνάμεσα στὴ γαμπρική πομπὴ ποὺ προηγεῖται. Τότε ἡ νύφη κρατώντας τὴ λαμπάδα προχωρεῖ μόνη καὶ σταμα-

1. Ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Γάμου, ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐποχὴ μέχρι σήμερα, γίνονται στὴν Ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς. Τὸ Μοναστήρι βρίσκεται στὸ βορειοδυτικὸ ἄκρωτήρι τοῦ νησιοῦ, σκαλιστὸ (ὁ Ναὸς) ἀπάνω σ' ἀπότομο ἠφαιστειακὸ βράχο (ὄξος τῆς Παναγιάς) 36 μέτρα ὕψος ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ἀπὸ τὸ Ναὸ ἀνεβαίνει πέντε πέτρινα σκαλιὰ καὶ βρίσκεισαι στὸν Πρόναο, ἄλλα δέκα ἑννέα καὶ φτάνεις στὸ Διάδρομο (Εἴσοδος τῆς Ἐκκλησίας), ἄλλα δέκα ἑπτὰ καὶ βρίσκεισαι κάτω ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιο. Ἀπ' ἐδῶ κατεβαίνει 130 σκαλιὰ καὶ φτάνεις στὴν πόλη.

τὰ μεγαλοπρεπέστατα στὸ πλατύσκαλο τῆς πόρτας τοῦ Κάστρου. Ἀρχίζει καὶ κατεβαίνει¹ ἀργὰ-ἀργά, προσποθώντας νὰ πατῆ μόνο μιὰ φορὰ κάθε σκαλί.

Τὸ βγάσιμο καὶ τὸ κατέβασμα τῆς νύφης παρακολουθεῖται ἀπ' ὄλο τὸ χωριὸ ἀπὸ τ' ἀπέναντι σπίτια καὶ παινιέται ἂν περπατεῖ σεμνὰ καὶ ταπεινά, ἀντίθετα κατηγορεῖται ἂν εἶναι βιαστική καὶ κάμνει «μάνι-μάνι», δηλαδὴ γρήγορα.

Ἡ παράδοση ἀναφέρει, πὼς στὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, ὁ γαμπρὸς καὶ ἡ νύφη πρὶν πᾶνε στὸ «νυφ-φοστόλι» μπαῖναν βιαστικά στὸ πιὸ κοντινὸ συγγενικὸ σπίτι καὶ δοκίμαζαν μέσα ἀπὸ μιὰ «μπουχούρτα» (τσανάκα, πιάτο πῆλινο) τὸ «Γάμο τους», δηλαδὴ ἔτραγαν λίγο κρέας, μιὰ πατάτα καὶ λίγο ψωμί γιὰ νὰ «ψυχοπιαστοῦ(ν)».

Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ φᾶνε κάτι γιὰ νὰ κρατηθοῦν ἀπὸ τὴν πείνα, τὴ νηστεία ποὺ ἔκαμαν γιὰ νὰ κοινωνήσουν, νὰ πάρουν δύναμη, ἔστω καὶ συμβολική, γιὰ νὰ ἀντέξουν τὴν κουραστικὴ περιπέτεια τῆς μεγάλης χαρῆς τους.

Ὅταν ἡ γαμήλια πομπὴ φτάση στὸ «νυφ-φοστόλι» γίνεται παράκληση μέσα στὸ «μεγάλο σπίτι». Ἐνα μικρὸ κοριτσάκι βγάζει τὰ στέφανα ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ ἀνδρόγυνου καὶ ἀφοῦ τὰ εὐλογήσῃ ὁ παπᾶς τοποθετοῦνται στὴ στεφανοθήκη, δίπλα στὰ εἰκονίσματα. Οἱ νιόνυφοι κάνουν μετάνοιες, ἀσπάζονται τὴν εἰκόνα, τὸ χέρι τοῦ παπᾶ καὶ τῶν γονιῶν. Ἀφοῦ κεραστοῦν ὁ παπᾶς καὶ οἱ ἐπίτροποι εὐχονται («νὰ καλογηράσουν, στερεωμένα») καὶ ἐπιστρέφουν τὴν εἰκόνα στὸ Μοναστήρι. Ἀρχίζει τὸ γενικὸ κέρασμα, λουκχουμάδες, ξεροτήανα, ποτά, φροῦτα τῆς ἐποχῆς. Μετὰ τὸ κέρασμα ὁ γαμπρὸς μ' ὄλους τοὺς ἄντρες φεύγουν γιὰ τὸ καφενεῖο, στρώνουν τὰ τραπέζια καὶ τὴ γεμίζουν μὲ μεζέδες καὶ πιοτά, πίνουν καὶ τραγουδοῦν.

Ἡ νύφη μὲ ὄλες τὶς κόρες μένουν στὸ σπίτι χορεύοντας καὶ τραγουδώντας διάφορα παλιὰ τραγούδια ἢ πεναίματα τῆς νύφης:

*Κόρες μου τραγουδήσετε μέσα στὸ νυφ-φοστόλι,
παινέσετε τὴν ὀμορφή τὴν ἀκριβὴ μας κόρη.
Νύφη μου σὰν ἐμπρόαλες στῆς Παναγιάς τὴ σκάλα
ὄλος ὁ κόσμος ἔλεγε ποιά εἶναι ἡ Σουλτάνα.*

*5 Ἐμπρόαλες καὶ θάμπωσε ὁ ἥλιος καὶ ἡ μέρα
ἀπ' τὴ μεγάλη σου ὀμορφιά καὶ τὸν πολὺ σου ἄερα.
Ἄσπρη περιστερούλα μου, πέρδικα πλουμισμένη
σὲ οὔλ-λα εἶσαι ὀμορφή, σὲ οὔλ-λα παινεμένη.*

1. Καὶ σήμερα ἀκούγονται νὰ λέγουν οἱ ἡλικιωμένες γυναῖκες στ' ἀνύπαντρα κορίτσια τὴν εὐχή: «Ποὺ νᾶβγης, κόρη μου, ὀμορφή νύφ-φή ἀπὸ τὴ μΠαναγιά» ἢ «καὶ μὲ τὸ καλὸ νὰ κατεβῆς, κόρη μου, τῆς Παναγιάς τὰ σκαλιά».

- Τριανταφυλλιά μου κάτασπρη λουλουδοφορτωμένη,
 10 ἢ μρωδιά σου διασκορπᾶ, σ' οὐλ-λη τὴν οἰκουμένην.
 Εἶσαι ἀπ' ἀκριβή γενιὰ κι ἀπὸ μεγάλο σόι
 κι εἶσαι λουλούδι διαλεχτὸ ἀπὸ τὸ περιβόλι.
 Μὲ χάρες ἀνεκτίμητες γεμάτη ν' ἦ ψυχὴ σου
 καὶ μ' ὁμορφιὰ ξεχωριστὴ ἐπλάστη ντὸ κορμὶ σου.
 15 Ἡ τύχη σου ἐδώρησε διαμάντι μὲ ἀξία,
 γιὰ νὰ περνᾷς τὸν βίό σου πάντα μὲ εὐτυχία.

Πλησιάζει μεσημέρι. Οἱ ἄντρες φεύγουν ἀπὸ τὸ καφενεῖο κι ἔρχονται στὴν «Τράπεζα»¹. Τὰ βιολιά πᾶνε στὸ «νυφ-φοστόλι», παίρνουν τὴ νύφη καὶ τὶς γυναῖκες κι ἔρχονται στὴν Τράπεζα, πού περιμένουν οἱ ἄντρες. Τὰ φαγητὰ εἶναι ἔτοιμα. Πρὶν ἀρχίσῃ ὁμως τὸ γαμήλιο συμπόσιο γίνεται τὸ «Σῆμα»². Εἶναι ὁ πρῶτος ἐπίσημος χορὸς μετὰ τὴ στέψη, πού δίνεται τὸ σύνθημα, πὼς ἀπὸ τοῦτη τὴ στιγμή εἶναι ὅλα ἔτοιμα γιὰ φαγοπότι καὶ διασκέδαση, τραγούδι, χορὸ κι ἀρχίζει ἡ χαρὰ τοῦ Γάμου. Γίνεται δὲ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο : Ὁ πρωτοκουμπάρος πιάνει πρῶτος τὴ νύφη. Ὁ γαμπρὸς τὴν πρωτοκουμπάρα, οἱ παρακουμπάροι τὶς παρακουμπάρες, ἕνας ἄντρας μιὰ γυναῖκα, ζευγάρια-ζευγάρια. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὅλοι οἱ ἄντρες κι ἀπὸ τὴν ἄλλη σειρά ὅλες οἱ γυναῖκες σχηματίζουν ἕνα εἶδος «καμάρας» μὲ τὰ χέρια καὶ τὸ πρῶτο ζευγάρι περνᾷ ἀπὸ κάτω, τὸ δεύτερο, κ.ο.κ. Εἶναι χορὸς σὰν διπλὸς συρτός, μὲ τέσσερα βήματα μπρός, τέσσερα πίσω, ὕστερα πάλι τέσσερα μπρός, τέσσερα δεξιά, τέσσερα ἀριστερὰ καὶ στὸ τέλος τὰ ζευγάρια γύριζαν ἀντίστροφα σηκώνοντας τὰ χέρια μὲ τὸ μαντίλι ψηλά.

Ὅταν τελειώσῃ τὸ Σῆμα, εὐλογεῖ τὰ «φαγιά» καὶ τοὺς συνδαιτημόνες ὁ ἡγούμενος ἢ ὁ ἀρχιερατικὸς ἐπίτροπος, πού κατέχει τὴ θέση συμποσι-ἀρχῆ κι ἀρχίζουν νὰ τρῶγουν πρῶτα μόνο οἱ ἄντρες καὶ μετὰ μόνες οἱ γυναῖκες. Ὡσπου νὰ τελειώσουν τὸ φαγητὸ τους οἱ γυναῖκες, οἱ ἄντρες μὲ τὰ «παιχνίδια» ἔχουν πάει στὸ χοροστάσιο³. Πίνουν καὶ τραγουδοῦν, ὥσπου νὰ φτάσῃ ἡ νύφη μὲ τὶς γυναῖκες. Τὶς ὑποδέχεται ὁ πρωτοκουμπάρος, πού αὐτὸς πρῶτος ἀνοίγει τὸ χορὸ μὲ τὸ «συρτὸ» καὶ παίρνει στὸ «μπροστάρι» τὴν πρωτοκουμπάρα, τὴ νύφη, τὸ γαμπρό, ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι παράνυφοι, συγγενεῖς, ἄντρες, κόρες ὅπου θέλει ὁ καθένας καὶ σχηματίζεται μεγάλος κάβος κυκλικὰ γύρω-γύρω ἀπὸ τὰ στρωμένα τραπέζια πού κάθονται καὶ

1. Τράπεζα ἔλεγαν τὰ πέτρινα μεγάλα μόνιμα τραπέζια, πού βρίσκονταν στὸ προ-αὔλιο τοῦ παλιοῦ Παρθεναγωγείου (σημερινὸ Ζωσιμοπούλειο), ἐκεῖ πού εἶναι τὰ μαγειρεῖα τῆς Σηλιανῆς μ' ὅλα τ' ἀπαραίτητα μαγειρικά σκεύη.

2. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Ἡ μαντινάδα», ὑπ' ἀριθ. 8 («τὸ σῆμα»).

3. Οἱ χοροὶ γίνονταν στὴν «Τάβλα τοῦ Γιαλοῦ», στὸν «Ποταμό», ἀργότερα στὸ «Καζίνο» καὶ σήμερα στὸ Ζωσιμοπούλειο.

πίνουν οί άντρες. Έτσι αρχίζει τὸ γλέντι μὲ τοὺς Νισύρικους τοπικοὺς χορούς, ποὺ εἶναι ὁ «ὄρμος», κοινὸς συρτὸς, ὁ τριπηδητὸς ἢ Κρητικὸς, ὁ ἔμπρός, ὁ ζερβὸς κ.ἄ. Χορεύονται καὶ διάφοροι ἄλλοι Δωδεκανησιακοὶ χοροί, ὅπως Καρδαμιάτικα (Κῶς), Ροδίτικα, Χαλκίτικα, ἢ Συμακὴ σούστα, Καρπάθικα κ.ἄ. Μὲ τοὺς χορευτικοὺς σκοποὺς τοῦ «ἔμπρός» ἀκούονται διάφορα ὁμαδικὰ τραγούδια, ὅπως ἡ Βλάχα, ὁ Τσουπανάκος, Τίκ-Τάκ, τὸ Μελαχροινό. Ἐνάμεσα στοὺς συμπλεγμένους άντρες καὶ γυναῖκες ὑπάρχει κομψότητα, σεμνότητα καὶ χάρη. Καθὼς ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ κάμνει διάφορες κινήσεις μὲ τὸ δεξί του χέρι, μεταδίδει τὸν παλμὸ τοῦ ρυθμοῦ σ' ὀλόκληρη τὴν παρέα τοῦ χοροῦ. Ἀρχίζουν ὅλοι τὶς εὐστροφες χειρονομίες, τὶς εὐτράπελες κινήσεις καὶ ἠλεκτρίζεται ἡ πανηγυρικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ τὴν ὁμόθυμη ἔκφραση τοῦ ὁμαδικοῦ τραγουδιοῦ καὶ τότε «άναψε ὁ χορὸς, ἄρχισε τὸ ξεφάντωμα».

Κατὰ τὶς δέκα τὸ βράδυ τὸ ἀντρόγυνο, οἱ παράφυοι, οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ ὀργανοπαῖχτες ἀποσύρονται καὶ πᾶνε στὸ «νυφ-φοστόλι» γιὰ λίγη ξεκούραση. Στὸ χοροστάσιο οἱ γυναῖκες τραγουδοῦν καὶ χορεύουν μὲ τοὺς άντρες (χωρὶς ὀργανα) λέγοντας διάφορα παινέματα.

*Ἐλάτε νὰ χορέβγωμε χωρὶς νὰ κουραστοῦμε
τὴ νύφ-φη μας καὶ τὸ γαμπρὸ ἐλάτε νὰ παινοῦμε.
Πρέπουν των τὰ παινέματα κι ἐλάτε νὰ τὰ ποῦμε
ὅσοι τοὺς ἐγνωρίζομε κι ὅσοι τοὺς ἀγαποῦμε.
5 Καλὲς γενιὲς ἐσμίξασι καὶ σόγια παινεμένα.
βαρβάτα ντὰ νοικοκυργιά μὲ μάλαμα ζωσμένα.
Ἡ πούλια κι ὁ ἀγγερινός, τᾶστρα καὶ τὸ φεγγάρι
ὀδλ-λα μαζὶ νταμώσασι καὶ φάνηκε νὴ χάρη.*

Ἐστερα ἀπὸ κάνα δυὸ ὄρες ἐπιστρέφει τὸ ἀντρόγυνο μὲ τὴν παρέα του στὸ χοροστάσιο καὶ ξαναρχίζει τὸ γλέντι μὲ καινούργιο κέφι καὶ μεγάλη διάθεση. Σὰν θὰ προβάλλῃ ὁ γαμπρὸς κι ἐνῶ τὰ ὀργανα «κουρδίζου(ν)» ἀκούονται τὰ τελευταῖα παινέματα τῶν γυναικῶν.

*Ἐῶγε σου κι ἀφεροῦ μου σου καὶ γιάσον καὶ χαρά σου,
τὴν ἀκριβὴ τοῦ τόπου μας κέρδισες γιὰ δικιά σου.
Ἐπῆρες εἰς τὰ χέρια σου ρουμπίνι καὶ μπριλιάντι
ἀξίας ἀνεχτίμητης, τετράγωνο διαμάντι.
Κι ὅπως θυμιάζει ὁ παπᾶς εἰς τὸ προσκολλητάρι,
λάτρευε, θύμαζε καὶ σὺ τ' ἄσπρο μαργαριτάρι.*

Καθὼς ξαναφουντώνει ὁ χορὸς, μερικοὶ ἀπὸ τὴν παρέα φεύγουν κρυφὰ μαζὶ μὲ κοπέλλες συγγενεῖς καὶ μὲ κλεφτοφάναρα πᾶνε στὰ συγγενικά σπί-

τια πού λείπουν οί νοικοκυραίοι τους στό χορό ἢ κοιμοῦνται καί κλέβουν ἀπό μιὰ ἢ δυό κότες καί τόν πετεινό. Πάνε στό «νυφ-φοστόλι», τίς καθαρίζουν καί τίς ἐτοιμάζουν γιά τὸ πρωῖνὸ ρόφημα.

Γύρω ἀπ' τὰ μεσάνυχτα ἀρχίζει νὰ ἀραιώνη ὁ κόσμος. Ὅσοι μείνουν, πᾶνε μὲ τὰ ὄργανα στό σπίτι, ὅπου ἀρχίζει ἓνα καινούριο, ἀλλὰ οἰκογενειακό πιά, γλέντι. Σὲ λίγο φεύγουν καί τὰ ὄργανα. Ὅσοι μείνουν χορεύουν μὲ τραγούδια, λένε διάφορα ἀστεῖα καί παίζουν διάφορα παιχνίδια, ὅπως τὸ ντίλι-ντίλι, τὸ πιπέρι, τὴ σκούπα καί ἄλλα. Μετὰ ἀρχίζουν τὰ παινέματα τοῦ κουμπάρου πού λένε κόρες:

- Ἐλάτε πιάστε στό χορὸ καὶ οὔλ-λες ἄς τραγουδοῦμε
τὸν ὄμορφο κουμπάρο μας ἐλάτε νὰ παινοῦμε.
Φέρε κουμπάρε φέρε μας κάτι νὰ κερασθοῦμε
κι ἐμεῖς μὲ τὰ τραγούδια μας θὰ σὲ εὐχαριστοῦμε.
Τίποτα δὲν τὴ συγκινεῖ τὴν τόση τσιγγονιά του,
πάφτετε, δὲν κερνούμεστε ἀπ' τὰ κεράσματά του.
Μόνον εἰς τὴν κονζίνα μας ἄς κατεβοῦμε ἀλήθεια
καὶ πιάστε νὰ ἰτοιμάσωμε οὔλ-λες μας ἀγραμύθια.
Κάμετε ἀγραμντθόζουμο ποῦν' ἀφ' τὸ νυφ-φοστόλι
10 καὶ εἰς τὴ συμπετθέρα μας ἄς εὐκηθοῦμεν ὄλ-λοι,
νὰ χαίρεται τ' ἀντρόνο καὶ νὰ τὸ καμαρώνη
καὶ ὁ Χριστὸς κι ἡ Παναγιά χρόνια νὰ τῷ νεδώνη.
Ἄν πῆς καὶ στὸν κουμπάρο μας τὸν ψευτοχουβαρδὰ μας
τὴ τσιγγονιά ντοῦ εὐκόμαστε νᾶχη ἀφ' τὴν καρδιά μας.
15 Ἐμεῖς θὰ φᾶμε μπακλαβά, θὰ φᾶμε καὶ μυζήθρα
κι ἐσὺ πού τὸν κατηγοροῦς θὰ φᾶς ἀγραμύθια.
Πῶς νὰ μὴν τὸν κατηγορῶ πού πᾶ νὰ ξημερώση
κι ἐκεῖνος ἀφ' τὴ ζέπην του ἐθ-θυσιάζει γροσί;
Πᾶψε νὰ τὸν κατηγοροῦς κι οἱ μπακλαβάδες ἦρτα(ν),
20 ἦσαν κι οἱ κοῦτες τὰ γλυκά, τὸ μέλι κι ἡ μυζήθρα.
Μπράβο κουμπάρε μπράβο σου, μπράβο στὴ λεβεντιά σου
οὔλ-λες μας σοῦ εὐχόμαστε καὶ ἀπὸ τὰ δικά σου.*

Ὅταν πλησιάζη νὰ ξημερώση, στέλνουν καὶ φέρνουν τὰ ὄργανα, κι ὄλοι ποῦναι ξενύχτηδες βγαίνουν στὸν πρωῖνὸ γύρο γιά νὰ κάνουν τὸ «Παραξύπνημα τοῦ χωριοῦ». Λέγουν τὸ «Τραγούδι τῆς ἀυγῆς¹», παινοῦν τὴ νύφη καὶ ξυπνοῦν ὅσους εἶχαν κοιμηθῆ.

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Τὸ τραγούδι τῆς Αὐγῆς», ὑπ' ἀριθ. 9.

- Γλυκοχαράζει ἡ ἀγῆ κι ἡ πούλια πᾶ νὰ δύση
 κι ἠῶγεν ἡ περιστέρα μας νὰ πᾶ νὰ σεριανίση.
 Γλυκοχαράζουν τὰ βουνὰ κι ἐφάνηκεν ἡ μέρα
 κι ἠῶγεν ἡ περιστέρα μας μ' οὔλ-λη ντης τῆ μπαρέα.
- 5 Ἡῶγεν ἡ περιστέρα μας εἰς τὸν περιπάτο -ντης
 γιὰ νὰ ξυπνήση τὸ χωριὸ μὲ οὔλ-λον τὸν στρατό ντης.
 Γλυκοχαράξαν τὰ βουνὰ κι ἔφυνε τὸ φεγγάρι,
 σταυραετὸς και πέρδικα ἠῶγαν εἰς τὸ σεριάνι.
 Τώρα πὸν φεύγει ἡ ἀγῆ και φάνηκε νῆ μέρα
- 10 ἠῶγεν εἰς τὸ σεριάνισμα ἡ ἄσπρη περιστέρα.
 Ἡῶγεν στὸ παραξύπνημα μὲ οὔλ-λο ντης τ' ἄσκέρι
 ἡ λυγερή, ἡ ἀκριβή κι ἡ λιγνοχαδεμένη.
 Ἡῶγε στὸ παραξύπνημα ἡ κίτρινη γαζία
 και διασκορπᾶ στὸ διάβα της δροσιὰ και εὐωδία.
- 15 Ξυπνήσετε το τὸ χωριὸ ἀπ' ἄκρη ἔως ἄκρη
 και εἶναι(ν) ὄρθιες πολλὲς και οὔλ-λο μαζί ντης νᾶρτη.
 Περιπάτα περιστέρα μου μὲ λεβεντιὰ και θάρρος
 κι ὁ γάμος σου ἐγίνηκεν ὅπως κανένας ἄλλος.
 Γυρίσαμέ ντο τὸ χωριὸ μὲ διαλεχτῆ μ-παρέα
- 20 και τώρα πὸν ξημέρωσε και φάνηκε νῆ μέρα,
 πᾶμε νὰ φᾶμεν ὄρθιες γιὰ νὰ ξεκουρασθοῦμε,
 ὄρες εἰκοσιτέσσερις εἶναι μὲ τὸν τραουδοῦμε.
 Οὔλ-λους εὐχαριστοῦμε σας μὰ τώρα ἄς διαλυθοῦμε
 και πάλι τὸ ἀπόγευμα θὰ ξανανταμωθοῦμε.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ἐφοῦ ξεκουραστοῦν λίγες ὥρες, καταφθάνουν τὰ «παιχνίδια» στὸ σπίτι τοῦ πρωτοκουμπάρου κι ἐπισκέπτονται μαζί μὲ τὸ γαμπρὸ τὰ σπίτια τῶν παρανύφων, τῶν συγγενῶν και τῶν φίλων. Μὲ τίς ἐπισκέψεις αὐτὲς σχηματίστηκε πάλι ἡ παρέα και τότε πηγαίνουν στὸ χοροστάσιο (Ποταμό), πὸν τὰ τραπέζια εἶναι στρωμένα ἀπὸ πιοτὰ και πλούσιους μεζέδες. Καταφθάνει ἡ νύφη μὲ τίς κόρες κι ἀρχίζουν τὸ γλέντι, τὰ τραγούδια και τοὺς χοροὺς. Τὰ ἔξοδα τῆς Δευτέρας εἶναι τῶν κουμπάρων, τὰ λεγόμενα «κουμπαρλίκια».

Ἐφοῦ φουντώση τὸ γλέντι, σταματοῦν τὰ ὄργανα γιὰ ν' ἀκουστῆ ὁ «Γαμήλιος ὕμνος τῆς Νισύρου», τὸ λεγόμενο «Περιολί¹».

1. Ὁ S. Baud - Bony κατὰ τὸ 1938 γιὰ νὰ γράψῃ τὴ μουσικὴ και τοὺς στίχους τοῦ «Περιολίου» χρησιμοποίησε γιὰ πληροφοριοδότες τ' ἀδέρφια τῆς πατροπαράδοτης μουσικῆς οἰκογένειας Τσοπανάκη. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Τὸ περιβόλι», ὑπ' ἀριθ. 10.

Τὸ τραγούδισμα τοῦ «Περιολιοῦ» γίνεται στὸν γνήσιο Νισύριο ἀποκλειστικά χορὸ τοῦ «Ἐμπρός». Ἕνας καλλίφωνος ἀντρας εἰδικὰ ἔμπειρος στὴ διευθέτηση τῶν προσώπων καὶ τὴν ὑπαγόρευση τῶν ἡμίστιχων ἔχει τὸ γενικὸ πρόσταγμα καὶ τὴ διευθύνση.

Στὸ μπροστάρι βρίσκεται ὁ πρωτοκουμπάρος μὲ τὴν πρωτοκουμπάρα, ἡ νύφη, ὁ γαμπρός, τὰ πεθερικά. Σχηματίζεται μιὰ δλόκληρη σειρὰ ἀπὸ τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ γάμου, ποὺ εἶναι χωρισμένα σὲ δυὸ ομάδες, χωριστὰ τὰ δυὸ σόγια, ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ στιχομυθία τοῦ Ὑμνου. Ἔχει πιά βραδυάσει. Μόλις δοθῆ τὸ σύνθημα ἀπὸ τὸν διευθύνοντα, ἐπικρατεῖ ἀπόλυτη ἡσυχία. Ἡ προσοχὴ ὅλων στρέφεται μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια στὴν ἄρτια κι ἄψογη ἐκτέλεσή του. Τὸ μέλος εἶναι ὑπέροχο, καθόλου μονότονο κι ἐναλλάσσεται ἀπὸ τις δυὸ ομάδες καὶ σὲ μερικὰ σημεῖα παίρνει τόνο θριαμβευτικὸ. Ἐλληγορικὰ τὸ «Περίολι» εἶναι ἡ νύφη, ποὺ ἐγκωμιάζεται καὶ παρομοιάζονται οἱ χάρες καὶ οἱ ὁμορφίες της μὲ δροσερὰ φυτὰ καὶ ἄνθη. Καλοτυχίζεται ὁ γαμπρός καὶ μακαρίζονται οἱ γονιοί.

Τὸ περιόλι¹

I

Τίνος εἶν' τὸ περιόλι
 (ν)τοῦτομ ποῦ κρατοῦμεν ὄλ-λοι;
 ποῦσει τὸ φραμόλ λοάρι
 καὶ τῆ γῆ μαργαριτάρι;
 ποῦσει δέντρικα περῖσια
 λεμονιές καὶ κωπαρίσια;
 Τ' ἄρχοντα (τοῦ δεῖνος-πατρὸς τῆς

νύμφης ἢ ἐν γένει τοῦ προικίζον-
 τος αὐτῆν)
 Κ' ἔδωκέν το τοῦ γαμπροῦ του
 τ' ἄξου τ' ἄξουζοῦμένου του.

II

Στήμ πέρα δῶ
 στήμ πέρα κεῖ

1. Βλέπε α) «Γαμήλιος Ὑμνος τῆς Νισύρου», Ἀγῆ Δωδ/κῆ, φύλ. 314, Ἀθήναι, 1934 Ἄρχ. Ἐμ. Καρπαθίου.

β) Πρωτοδημοσιεῦθηκε στὸ «Ζωγράφειο Ἀγώνα» (1884-85) ἀπὸ τὸ Γ. Παπαδόπουλο, ἀπὸ τὸν ἴδιο στὴ Γεν. Γεωγρ. καὶ Ἱστορ. Περιγραφή Νισύρου, 1909. Τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν Γ. Καζαβῆ 1940.

γ) «Τὸ Περίολι», Ἀρμάς (Γ. Ε. Παρθεσιάδης) «Ἀγῆ», 129 (1 Μαρτίου 1926), τὸ ἴδιο ἀναδημοσίευσσε ὁ Κ. Ο. Σακελλαρίδης στὸ Νισ. δημοτ. τραγούδι, «Νισυριακά», Τόμος 2, σελ. 141, Ἀθήναι, 1965.

— Ἀρχικὰ λεγόταν μόνο στὶς πρωτονοικοκυρές, ἀργότερα γενικεῦθηκε στὶς φτωχότερες νύφες. Σήμερα εὐτυχῶς λέγεται σ' ὅλους τοὺς γάμους.

— Τὸ «Περίολι» εἰπώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1856 στοὺς γάμους τῆς ἀρχόντισσας Ἄννας Χατζημανάλη (ἀπὸ τὸ μεγάλο σόι τῶν Χατζηκονταρίδων) ποὺ παντρεύτηκε τὸν Μιχάλη τοῦ Παρθένη, τὸν πατέρα τοῦ Ἐμ. Μιχ. Παρθεσιάδη.

Στήμ πέρα δίπλαν τοῦ χοροῦ
 μαντύλιν ἠῶρα τίνος εἶ!
 Καὶ τοῦ νειόγαμπροῦ μας εἶναι
 (γ)κ' ἔππεσεν ἀφ' τὰ λινά του
 κ' ἀφ' τὰ λινομέταξά του
 Στήμ πέρα δῶ
 στήμ πέρα κεῖ
 στήμ πέρα δίπλαν τοῦ χοροῦ
 βατάνιν ἠῶρα τίνος εἶ!
 Καὶ τῆς νειόνουφ-φῆς μας εἶναι
 (γ)κ' ἔππεσεν ἀφ' τὰ λινά της
 κ' ἀφ' τὰ λινομέταξά της.
 Στήμ πέρα δῶ
 στήμ πέρα κεῖ
 στήμ πέρα δίπλαν τοῦ χοροῦ
 ζευγάριμ πέρδικες κρατοῦ
 ζευγάριμ περδικόπουλ-λα
 τῆς Μάρτας τὰ ρηόπουλ-λα.

III

Βρὲ γειά σου, γειά σου νειόγαμπρε
 καὶ ποῦ τὴν ἐκονή(γ)ησες
 Αὐτὴν τὴν Ροῦσαμ πέρδικα
 τὴν ἔξασπρην τριανταφυλλιά;
 Ἐπάνω στὴν τριανταφυλλιάν
 ἔκαμεμ πέρδικα φωλιά.
 Καὶ μπαινοβγαίνει καὶ γεννᾶ
 καὶ σειέται ἢ τριανταφυλλιά.
 Καὶ πρέφτουν τὰ τριαντάφυλλα
 πάνω στῆς νύφ-φης τῆμ ποδιά!
 Μαεύγουν'τα οἱ ἄρχοντες
 καὶ κάμνουν τα ροδόσταμο
 Καὶ ραίνουν νύφ-φηγ καὶ γαμπροῦ
 (γ)καὶ πετθερὰ (γ)καὶ πετθερό.

IV

Ἀπὸ ταξειδιοῦ μου ποῦ κατέβαινα
 μέσ' τὸ περιόλιν της τὴν εὔρηκα.
 Τὰ βασιλικά της ἐπότιζε
 καὶ τοὺς δυόσμους της ἐκορφολοίξε.

V

Ἐστείλασιν τοῦ νειόγαμπρου
 μαντύλιν ἀφ' τὴν Ἀμοργό,
 γύρου, γύρου νει μπλεμένο
 τὴν ἀγάπη διαζωσμένο.

VI

Σ' ὄσους γάμους κὶ ἂν ἐπῆα
 τέτοιαν νύφφη δὲν τὴν εἶδα;
 Νᾶση τήχ' χωρίστραν ἴσια
 κάμπομ μὲ τὰ κωπαρίσσια.
 Νᾶση κούτελλοφ φεγγάρι
 μιὰχ χαράγ κ' ἔναγ καμάρι.
 Νᾶση φρούδια σὰβ βοτάνι
 σὰβ βαμμένα μὲ μελάνι.
 Νᾶσημ μάτια μπαχουρῆνια
 μάουλα τριανταφυλλένια.
 Νᾶση δόντια ραῖ-ραῖ
 σὰς συχνήμ μαργαριτάρι.
 Νᾶση σείλη σὰφ φλεζάνι
 κόγγινα σὰν τὸ μερζάνι.
 Νᾶση σάουνομ ποτήρι
 ποῦ κερνοῦν τὸμ μουσαφίρη.
 Νᾶση τὸ λαιμὸ συτὸ
 μαρμαροπελεκητό.

VII

Πάντα παρεκάλει νῆ μάνα σου
 νᾶζουγ καλοκόρη μου στοὺς γά-
 μους σου.
 Τὸ παπαδολὸν νὰ μαεύγε'το
 καὶ τὸ γενολὸν νὰ διαλέετο.

VIII

Καὶ τῶρ' ἄς τθίσ' ὁ γάμος
 καὶ πάλ' ἄς λουλλουδίση
 νὰ ξαναλουλλουδίση.
 Κὶ ἄς μαραθοῦσιν οἷλ-λοι
 ὀποῦ τὴν ἐγαποῦσα
 καὶ δὲν τοὺς ἐκατέσε.

Τὸ περιβόλι¹

Πέστε μου ἂν εἶδατ' ὄλοι
σὰν κι αὐτὸ τὸ περι(β)όλι,
ποῦχει τόσα μυρωμένα
λουλουδάκια διαλεγμένα.

Ἄσπρο εἶν' σὰν ἀγγελούδι
μέσ' αὐτὰ ἓνα λουλούδι,
ποὺ ἀπ' ὄλα ξεχωρίζει
ἀπ' τὸ μῦρο ποὺ σκορπίζει.

(Τίνος εἶν' τὸ περιβόλι κ.λ.π.)

Βρὲ ἴγεια στὸν νοικοκύρη του
π' αὐτὸς γιὰ τὸ χατήρι του,
ὡς τώρα ποὺ τὸ ὠρίζε
μ' ἀνθόνερο τὸ πότιζε.

Καὶ νιὸς τό ἴδε καὶ ζήλεψε
καὶ ἦλθε καὶ τὸ γύρεψε
ἀπὸ τὸν νοικοκύρη του
νὰ τῶγγι γιὰ στολίδι του.

(Βρὲ γιὰ σου, νιόγαμπρε κ.λ.π.)

Πές μας γαμπρὲ τί ζήλεψες
καὶ ἦρθες καὶ τὸ γύρεψες
αὐτὸ τὸ μωσχολούλουδο
αὐτὸ τὸ μωσχολούλουδο.

Ποῦχει πιὸ χάρες κι ὁμορφιές,
ποῦχει πιὸ χάρες κι ὁμορφιές
ἀπ' ὄλες τὶς μωστοκαρφιές.

(Ἐστείλανε τοῦ νιόγαμπρου μαν-
τήλι ἀπ' τὴν Ἀμουργὸ κ.λ.π.)

Μέσα στὸν Πλατό* του τ' ἀντίκρισα
κι ἀπ' τὸν νοικοκύρη του τὸ ζήτησα,
ὄλες του οἱ χάρες μὲ μαγέψανε
κι ὄλη τὴν καρδιά μου τὴν ἐκλέψανε.

(Ἀπὸ τοῦ ταξιδιοῦ μου κατέ-
βαινα κ.λ.π.)

Θὲ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Κύρη του
ποὺ μ' ἀφῆσε καὶ μπῆκα στὸ σπίτι του.
Πάρτο τὸ λουλούδι, γιέ μου, πάρε το

(Πάντα περικάλει ἡ μάνα
σου κ.λ.π.)

1. Μεταγενέστεροι στίχοι τοῦ «Περιολιοῦ» ποὺ ἀκούστηκαν γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1886 τῆ Δευτέρας τοῦ Γάμου τῆς Εἰρήνης Φασουλαρίδη μὲ τὸν Ἑμμ. Κατσιματίδη. Ἀρ-
γότερα λέγονταν σ' ἐκλεκτοὺς γάμους, σήμερα δὲν ἀκούγονται.

καὶ παντοτεινὸ σου, γιέ μου, κάμε το.

“Ὅπου κι ἂν τὸ πάρης, ὅπου κι ἂν τὸ πᾶς
σὺν καὶ μένα, γιέ μου, νὰ τὸ ἀγαπᾶς,
γιὰ τὴν λεβεντιὰ τὴν μεγάλη σου
σοῦ τὸ δίνω, γιέ μου, καὶ χανάλι σου.

Σκορπίσετε λουλούδια
κι ἀρχίσετε τραγούδια
καθένας μας πὸν ξέρει
στ’ ἀγαπημένο ταίρι.

(Καὶ πάλ’ ἄς τθίσ’ ὁ γάμος κ.λ.π.)

Καὶ μεῖς πὸν τὸ κυτοῦμε
ἄς τὸ καλοευχηθοῦμε,
χαρὲς γιὰ νὰ περάση
καὶ νὰ καλογηράση.

Ἄμέσως μόλις τελειώνει τὸ «Περιολί» ἀρχίζουν τὰ «Παινέματα¹».
Ἐπάρχουν δυὸ σκοποὶ στὸν ἴδιο χορὸ τοῦ «Ἐμπρός».

Ἐπρῶτος σκοπὸς λέγεται κι ἀκούγεται σήμερα ἀπαραίτητα μετὰ τὸ
«Περιολί», μὲ τοὺς ἴδιους σχεδὸν πάντα πρῶτους στίχους:

Τὸ περιολί ἔπαψε, θέλω νὰ τραγουδήσω
τὸν ἀκριβὸ μου τὸ γαμπρὸ νὰ τὸν εὐχαριστήσω κ.λ.π.

Ἐδεύτερος σκοπὸς «Παινέματα²» β’ (Παριανὸ) δὲν συνηθίζεται, ἀ-
κούγεται ὅμως πολλὰς φορὲς ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο, σὺν Δωδεκανησιακὸ Τρα-
γούδι.

Μετὰ τὰ «Παινέματα» ὁ χορὸς συνεχίζεται μέχρις ἀργὰ τὰ μεσάνυχτα
καὶ κατὰ τίς πρῶτες πρωῒνές ὥρες φεύγουν τὰ ὄργανα καὶ ἡ παρέα γυρίζει
στὸ «νυφ-φοστόλι» γιὰ ν’ ἀφήσουν τὴ νύφη μὲ τίς εὐχὲς τους. Στὸ δρόμο
τραγουδοῦν :

ἘὉ Γάμος ἐτελείωσε, κλονθᾶτε ἡ παρέα
νὰ πᾶ νὰ παραδώσουμε τὴν ἄσπρη περιστέρα.
Τελείωσεν ὁ γάμος μας, πέρασε κι ἡ Δευτέρα,
εὐχαριστοῦμεν ὄλους σας, τὴ διαλεχτὴ παρέα,
ὅπου τὸν ἐσυνόδεψε τὸν ἀκριβὸ γαμπρὸ μας
κι ἦβγε στὸν κόσμον δῆμα ὁ γάμος ὁ δικὸς μας.
Χρόνια πολλὰ χαρούμενα νᾶχουν καὶ νὰ γηράσουν
καὶ τοῦ ἘΑβράμη τὰ καλὰ στὰ χέρια τους νὰ πιάσουν κ.λ.π.

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου «Παινέματα», ὑπ’ ἀριθ. 11.

2. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου «Παινέματα» β’, ὑπ’ ἀριθ. 12.

Ἐὐφραντοὶ τὸν ἀποχαιρετῆρα
ὅταν φτάσουν στὸ «νυφ-φοστόλι», κουρασμένοι καὶ ξενύχτηδες, κάμ-
νουν τὸν τελευταῖο χορὸ, ποῦ μ' αὐτὸν ἡ μάνα μὲ τραγούδια ἀποχαιρετῆ
τὴν κόρη τῆς παραδίνοντάς τιν στὴν ἄλλη οἰκογένεια:

Ἀπόψε παραδίνω σε γλυκειά μου θυγατέρα
νὰ κάμης ἄλλον κεφαλή, πατέρα καὶ μητέρα.
Κι ὅπως σὲ νέθρεψα καλὴ εἰς τὰ αἰσθήματά σου,
ὑπάκοη νὺ ἀγαπᾶς καὶ τὰ πετθερικά σου.

5 Νὰ ἀγαπᾶς τὸν ἄντρα σου ὡσὰν τὸν ἑαυτὸ σ-σου
καὶ τὸνομά του νὰ τιμᾶς, αὐτὸ ἔν τῶρα δικό σου.
Κι ἐσὺ γαμπρὲ μου ἀκριβὲ θερμοπαρακαλῶ σε,
λατρεία καὶ ἐκτίμηση εἰς τὴ ροδιά μου δῶσε.

Τὴν ἔθρεψα στὰ πίπουλα, τὴν ἔθρεψα μὲ μέλι
10 καὶ τὴν ἔβαγονκλάδιζα πρωὶ καὶ μεσημέρι.

Ἀπόψε παραδίνω τιν στὰ χέρια τὰ δικά σου
κι ὡς ἱερὸν ἐγκόλπιον ἔχε τιν στὴ γ-καρδιά σου.
Καὶ αὐτ' ἔχει χάρες ὁμορφες, ἔχει ταπεινωσύνη
καὶ θᾶναι εἰς τὸ πλάι σου ἀτίμητο στολίδι.

15 Γαμπρὲ καὶ συμπετθεροὶ μου καὶ ἡ γενιά σας ὅλη
ὁμορφα νὰ τὴν ἔχετε τὴν ἀκριβὴ μου κόρη.
Τώρα γαμπρὲ μου ἀκριβὲ καὶ κόρη λυγερὴ μου
ἀπὸ καρδιάς μου δίνω σας ἀπόψε τὴν εὐχὴ μου.
Μέσα εἰς τὰ θεμέλια σας νᾶμπη καὶ νὰ ριζώση

20 καὶ δέντρο ὑπερύψηλο νᾶβγη καὶ νὰ φουντώση,
νὰ βγάλῃ φύλλα καὶ ἄκθους καὶ μυρωδάτα κλώνια,
νᾶν' οἱ καρποὶ του ἀμέτρητοι σὲ οὐλ-λα σας τὰ χρόνια.
Πάρτε εὐχὲς ἀμέτρητες τούτην ἐδὰ τὴν ὥρα
κι ἄς εὐλογῆση ἡ Παναγιὰ οὐλ-λο σας τὸν αἰῶνα.

Ἀφοῦ τελειώση τὸ ἀποχαιρετιστήριο τραγούδι ἡ μητέρα, τότε χαιρε-
τοῦν καὶ εὐχονται ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ φεύγουν γιὰ τὰ σπίτια τους κατὰ
τὰ ξημερώματα τῆς Δευτέρας πρὸς τὴν Τρίτη.

Ἡ κουμπάρα θὰ φύγῃ τελευταία. Ἀποχαιρετώντας τὸ νιόπαντρο ζευ-
γάρι θὰ μοιράσῃ τὴ μελωμένη κούννα τοῦ Γάμου. Θ' ἀνοίξῃ τὴν ἀμυγδαλό-
ψυχα καὶ θὰ δώσῃ ἀπὸ ἓνα φλουμὶ τῆς κούννας στὸ γαμπρὸ καὶ τὴ νύφη καὶ
θὰ τοὺς εὐχηθῇ: «Ὅπως τὰ φλουμιά ἐνωμένα κάμνουν τὸ ἀμύγδαλο, ποῦ
ἀπ' αὐτὸ φυτρῶνει τὸ δέντρο τῆς ἀμυγδαλιάς καὶ φορτώνεται ἄκθους καὶ
καρπούς, ἔτσι καὶ σεῖς τρώγοντας τὴν ψύχα νὰ φυτρώσετε σὰν δέντρο ὄλο-
πράσινο καὶ καρποφόρο».

ΤΡΙΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Σε παλαιότερη εποχή ο γαμπρός για να τιμήσει τα πεθερικά του δεν δεχόταν να κοιμηθῆ με τὴ μύφη καὶ κοιμόταν μόνος του καὶ ἡ κόρη με τὴ μητέρα της.

Ἄν τὰ ὄργανα «ἔπιαναν πολλὰ μαεδιά», τότε οἱ ὀργανοπαῖχτες με δικά τους ἔξοδα πρόσφεραν τοὺς μεζέδες καὶ τὰ πιοτὰ καὶ συνεχιζόταν τὸ γλέντι ἀπὸ τ' ἀπόγευμα τῆς Τρίτης μέχρι τὰ μεσάνυχτα.

Τὰ μεσάνυχτα τῆς Τρίτης, ἀφοῦ κάπως εἶχαν ξεκουραστῆ οἱ νιόπαντροὶ κατὰ τὶς πρωινὲς ὥρες, ἔμεναν πιά μόνοι τους.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΗΜΕΡΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Τὸ πρωὶ τῆς Τετάρτης¹ πήγαιναν οἱ συγγενεῖς κόρες καὶ φιλενάδες τῆς νύφης καὶ ἔκαμναν τὸ «Παραξύπνημα». Νὰ δυὸ δίστιχα με χαρακτηριστικὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς στιγμῆς, ποὺ εἶπε ἡ Ἀσημίνα Παριανοῦ - Γιαννιοῦ τὸ 1919 στὸ «Παραξύπνημα» ποὺ ἔκαμαν στὸν Κων/ῖνο Κόκκινο, ποὺ πῆρε τὴν Εἰρήνη Ζαπετιάδη:

*Ὅμορφο-Κωσταντῖνε μου, με τὴν περίσσια χάρι,
για πέ 'μας πῶς ἐπέρασες ἀπόψε, πρωτο βράδυ;
Γιὰ πέ 'μου πῶς ἐπέρασες ποῦλλαξες τὴ φωλιά σου,
κι εἶχες τὴ χουσοπέρδικα μέσα στὴν ἀγκαλιά σου;*

Ἄν τὸ νιόπαντρο ζευγάρι εἶχε εὐχέρεια στοὺς στίχους, ἀπαντοῦσε σχετικὰ καὶ μετὰ ἀνοίγαν τὴν πόρτα καὶ γίνονταν τὰ κεράσματα καὶ οἱ χάρεις καὶ τὰ συγχαρήκια.

Μετὰ τὸ «παραξύπνημα»², ἐρχόταν ἡ μητέρα τοῦ γαμπροῦ, «ἡ πεθερά», κι ἔβλεπε «τὸ ροῦχο» πάνω στὸ νυφικὸ κρεβάτι. Ὁ γαμπρὸς ἔβαζε μιὰ ἢ δυὸ λίρες στὸ σεντόνι καὶ τὴ γνωστοποίηση τῆς παρθενιάς ἀκολουθοῦσε

1. Στὸ χωριὸ Νικιά ὑπάρχει τὸ ἔθιμο τῆς «εὐλογημένης».

Μαζὶ με τὰ ψωμιὰ τοῦ Γάμου φτιάχνουν κι ἓνα ψωμί 5-6 κιλά. Τὸ ψωμί αὐτὸ τὸ πᾶνε στὴν ἐκκλησία κατὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τοῦ Γάμου καὶ τὸ βάζουν στὸ τραπέζι, ποὺ ἔχει ὁ παπᾶς τὸ εὐχολόγιο. Μετὰ ἀπὸ τὸ μυστήριον τὸ ψωμί τὸ πᾶνε στὸ νυφ-φοστόλι καὶ τὴν Τετάρτη τὸ πρωὶ τὸ κόβουν σὲ μικρὰ κομμάτια καὶ τὰ μελώνουν. Κατόπιν γυρίζουν ὅλα τὰ συγγενικὰ σπίτια καὶ κερνοῦν τὸ μελωμένο ψωμί, ποὺ εἶναι εὐλογημένο, γιὰ νὰ μεταδώσουν τὴ γλυκεῖα χαρὰ τῆς νύφης σ' ὅλα τὰ κορίτσια γιὰ νὰ εὐλογηθοῦν καὶ αὐτὰ (νὰ γλυκαθοῦν) καὶ νὰ παντρευτοῦν γρήγορα.

2. Σὲ μεταγενέστερα χρόνια τὸ παραξύπνημα ἀντὶ τῆς Τετάρτης γινόταν τὴν Τρίτη πρωὶ. Σήμερα δὲν γίνεται.

διασκέδαση οικογενειακή, με τους σχετικούς πυροβολισμούς. Τις λίρες έπαιρνε ή μητέρα της νύφης για «την τιμή» της κόρης της. Οί φιλενάδες της νύφης «έμουζώναν» τὸ πρόσωπό της για νὰ δείξουν τὴ χαρὰ τους. Ἐν, σπάνια περίπτωση, ἡ κόρη δὲν ἦταν ἐντάξει, τότε οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ κρεμοῦσαν δυὸ κέρατα στὴν πόρτα, γιὰ «τὴν μπροσβολὴ μποῦ πάθασιν». Ὅλες τὶς μέρες τῆς πρώτης βδομάδας μετὰ τὸ Γάμο ἡ νύφη ἔμενε μέσα στὸ σπίτι, δὲν ἄναβε φωτιά, δὲν μαγεῖρευε, δὲν ἔκαμνε καμιὰ ἐργασία. Οἱ γονιοὶ καὶ τὰ πεθερικά ἔφερναν ἔτοιμα φαγητὰ στὸ νέο ἀντρόγυνο. Τῇ νύφῃ ἐπισκέπτονταν οἱ φιλενάδες της, συζητοῦσαν, ἀστειεύονταν, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ ἐργαστοῦν, οὔτε νὰ ράψουν, οὔτε νὰ κεντήσουν.

ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

Ὅχιτὼ μέρες μετὰ τὸ γάμο πήγαιναν οἱ στενοὶ συγγενεῖς στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ γινόταν ὁμαδικὸς ἐκκλησιασμός. Τὸ μεσημέρι στρωνόταν οἰκογενειακὸ τραπέζι καὶ τὸ ἀπόγευμα ἔβγαινε τὸ ἀντρόγυνο γιὰ νὰ κάνῃ ἐπισκέψεις στὰ συγγενικά καὶ φιλικὰ σπίτια, νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ, ποὺ συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία τῆς χαρᾶς τοῦ Γάμου τους. Μερικὲς φορὲς τὴν πρώτη ἢ δεύτερη Κυριακὴ μετὰ τὸ Γάμο διασκέδαζαν κι ἔκαμναν τὸν λεγόμενο «Ἀντίγαμο».

Ὅσες ἢ ὅσοι παντρεύονταν γιὰ δεύτερη φορά, ἔκαμναν τὸ μυστήριό τοῦ Γάμου μέσα στὸ σπίτι καὶ ὄχι στὴν ἐκκλησία.

15. ΣΥΝΤΟΜΗ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΧΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ ΤΟΥ ΕΘΙΜΟΥ

Οἱ μεταλλαγὲς ποὺ συνέβησαν στὸν κοινωνικὸ βίό τῶν Νισυρίων καὶ μάλιστα ἡ μακρόχρονη Τουρκικὴ σκλαβιά, ἡ περίοδος τῆς Ἰταλοκρατίας, ἡ ἐθνικὴ ἀποκατάσταση ἔπειτα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Δωδεκανήσου, ἀλλὰ καὶ οἱ διαφοροποιήσεις ποὺ συντελέστηκαν στὰ μεταπολεμικά χρόνια στάθηκαν αἰτίες ἀναπόδραστες στὴν ἐπίδραση τῆς ἐξελεχτικῆς μορφῆς τοῦ ἐθίμου. Ἐτσι δικαιολογεῖται ἡ βιολογία του καὶ ἡ σημερινὴ μορφή του, ποὺ εἶναι σύμφωνη μετὰ τοὺς νόμους τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ Ἰταλικὴ προπαγάνδα μετέτρεψε τοὺς γεωργοὺς σ' ἐργάτες. Οἱ νέοι ἄνθρωποι ξεπατρίστηκαν. Τὰ χωράφια μέναν ἀκαλλιέργητα κι ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν μεγάλα νοικοκυριά. Ἡ θέση τῆς πρωτονοικοκυρᾶς, τῆς πρωτοκό-

ρης, άλλαξε. Ἡ χειραφέτηση τῆς γυναίκας, οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς νέους ἐξαφάνισαν τὶς διακρίσεις. Προικοσύμφωνα δὲν συντάσσονται, ἀφοῦ ἔπαψαν τὰ αἷτια ποὺ τὰ προκαλοῦσαν κι ἔσβησε ὁ σκοπὸς ποὺ ὑπαγόρευε τὴ σύνταξή τους. Ἡ σοβαρὴ στιγμή τῆς σύνταξης τῆς «Ἀγκλαβῆς» μετατέθηκε στὴν ἐπίσημη μέρα τοῦ Ἄρραβάνα. Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ, ἕνα ὁποιοδήποτε Σαββατόβραδο, ξεκινοῦν ὁμαδικὰ τραγουδώντας τὸ τραγούδι «Ἄρραβάνας¹», κρατοῦν δίσκο μὲ δῶρα καὶ φτάνουν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐκεῖ σταματοῦν, λέγουν τὰ σχετικὰ τραγούδια καὶ σ' αὐτὰ ἀπαντᾷ ἡ ὁμάδα τῶν συγγενῶν τῆς νύφης μέσα ἀπὸ τὸ σπίτι. Γίνεται ἡ κατάλληλη ὑποδοχή. Ἕνας σεβασμῖος ἡλικιωμένος συγγενὴς λέγει λίγα λόγια καὶ περνᾷ τὶς «βέρες» στὸ χέρι τῶν δύο νέων. Γίνεται ἀνταλλαγή δώρων, σερβιρίσματα καὶ χορός.

Τὰ καλέσματα μὲ τὴν ἴδια μουσικὴ καὶ πάντα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ μέρα τοῦ προικοσύμφωνου στὴν Παρασκευὴ ἢ τὸ Σάββατο βράδυ πρὶν ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τοῦ Γάμου. Μεταφορὰ τοῦ ρουχισμοῦ τοῦ γαμπροῦ δὲν γίνεται καὶ ἡ «Μαντινάδα» δὲν τραγουδιέται. Οἱ «Καμάρες», τὸ λεγόμενο «Σῆμα», συνεχίζεται μόνο στὰ χωριὰ Ἐμπορείος-Πάλου.

Μέχρι τὸ 1940 ἔβλεπε κανένας λίγες παλιὲς Νισυριὲς μὲ τὴν τοπικὴ ἐνδυμασία. Τὸ 1892 γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἄννα Γενᾶ, ποὺ παντρεύτηκε τὸν Παυλάκη ἀπὸ τὸν Ἐμπορειό, φόρεσε τὸ συνηθισμένο ἄσπρο νυφικὸ φόρεμα, μὲ τὰ μοντέρνα στέφανα καὶ τὰ κουφέτα κι ὁ γαμπρὸς γιὰ πρώτη φορὰ φόρεσε τὴ Φράγκικη γαμπρικὴ στολή. Ἀπὸ τότε ἡ μίμηση ἔκανε τὴ ζημιὰ της. Τὸ ξύρισμα τοῦ γαμπροῦ καὶ τοῦ κουμπάρου περιορίστηκε στὸ χωριὸ Ἐμπορειός. Μέχρι τὸ 1900 τὸ μυστήριό τοῦ γάμου γινόταν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπόλυση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀργότερα τελειῶνε ἡ λειτουργία τῆς Κυριακῆς, κοινωνοῦσαν οἱ μελλόνυφοι, στολίζονταν καὶ μετὰ γινόταν ὁ Γάμος.

Ἡ συνοδεία τῶν ὀργάνων γιὰ τὸ ἀνέβασμα στὴ Σηπλιανὴ δὲν παίζει τὸν παλιὸ σκοπὸ, ἀλλὰ ἕνα κλασσικὸ μαρσάκι.

Σήμερα τὰ μυστήρια γίνονται πάλι στὴ Σηπλιανή, ἀλλὰ κατὰ τὶς ἀπογευματινὲς ὥρες καὶ ἡ τράπεζα, τὸ κοινὸ γαμήλιο συμπόσιο, πρὶν ἀπὸ τὴ στέψη. Τὸ κατέβασμα τῆς νύφης ἔχασε τὴ μεγαλοπρέπειά του καὶ οἱ νιόνυφοι κατεβαίνουν μαζί τὰ σκαλιὰ τῆς Παναγιᾶς. Τὸ «Περίολο» συνεχίζεται τὴ Δευτέρα μέρα τοῦ Γάμου σ' ὅλους τοὺς γάμους καὶ μόνο αὐτὴ τὴν ὥρα φοροῦν οἱ κόρες τὴν παλιὰ Νισυρικὴ στολή. Τὸ «Παραξύπνημα» δὲν γίνεται τὴν Τρίτη, τραγουδιέται ὅμως τὸ «Τραγούδι τῆς Αὐγῆς» τὴ Δευτέρα πρωτῆ, ποὺ ἀντὶ τὸ «Γλυκοχαράζουν τὰ βουνά», λέγουν τὸ «Μέρα ἴμέρωσε», ποὺ ἴσως ἦρθε ἀπὸ τὴν Κάλυμνο.

1. Βλέπε Μουσ. τραγ. Γάμου, «Ὁ Ἄρραβάνας», ὑπ' ἀριθ. 2.

Ἡ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ τοῦ θεσμοῦ, ποὺ ἦταν καὶ σκοπὸς τῆς ἐργασίας αὐτῆς, προσπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὶς ἔλλογες παλαιότερες φάσεις του, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πέρασε, καὶ νὰ καταδείξῃ τὶς γενεσιουργὲς αἰτίες τῆς μορφῆς του.

Οἱ σημερινὲς ἐκδηλώσεις του φανερόνουν τὴν ἐξελικτικὴ μορφή του καὶ καταξιώνουν τὴ βιολογία τοῦ ἔθιμου.

Σήμερα ὁ θεσμὸς τοῦ Γάμου ὑπάρχει καὶ ζῆ ὡς ἔθιμο ριζωμένο στὶς καρδιὰς καὶ τὶς συνήθειες τῶν Νισυρίων, παρ' ὅλες τὶς μεταλλαγὰς ποὺ συνέβησαν στὸν ὕλικὸ καὶ πνευματικὸ χῶρο τῶν νέων ἀνθρώπων.

Ἔτσι συμπορεύονται, συνδιαλέγονται καὶ συνεννοοῦνται οἱ περασμένους μὲ τὴ σύγχρονη ἐποχή.

Ὅτι ὁ Νισύρικος παλιὸς Γάμος ἔχασε τὴν πρώτη του δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ὅμως ὁ ΓΑΜΟΣ ΣΤΗ ΝΙΣΥΡΟ σήμερα ἔχει τὴν ἰδιαίτερη χάρι του καὶ τὸ δικό του μεγαλεῖο, ποὺ δὲν μπορεῖ ὅλ' αὐτὰ νὰ τὰ νιώσῃ κανένας εὐκόλα ἀπὸ διαβάσματα καὶ περιγραφές, παρὰ μονάχα ἂν καταφέρῃ καὶ πάρῃ προσωπικὴ ἐμπειρία.

16. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α' ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ

Α

- Ἄγγειά, τὰ, διάφορα πήλινα δοχεῖα, γανίτης, στάμνα, μυλλερό, πιθάρι, κιούπι, πού στο καθένα μπαίνουν γιὰ διατήρηση καὶ φύλαξη ἀνάλογα γεωργικά ἢ κτηνοτροφικά προϊόντα.
- Ἄγκλαβή, ἡ, καὶ Ἐγκλαβή, Προικοσύμφωνο.
- Ἄγρὰ μυτθας, ὁ, καὶ ἀβράμυτθας, δέντρο τῆς οἰκογένειας τερεβινθοειδῶν.
- Ἄελιά, ἡ, ἀγελάδα.
- Ἄκισσήρα, ἡ, καὶ ἀσικήρα, κίσσηρις, ἐλαφρόπετρα.
- Ἄλλάγια, τὰ, ἀπὸ τὸ ρ. ἀλλάσσω, καινούργια φορέματα, τὰ ροῦχα τοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ προικιά τῆς νύφης.
- Ἄλώνια, τὰ, κυκλικὰ λιθόστρωτος ἢ ἀπὸ σκληρὸ χῶμα χῶρος, γιὰ τὸ ἀλώνισμα.
- Ἄμπατή, ἡ, ἀπὸ τὸ ρ. ἐμβαίνω, μπαίνω, ξερολιθόχτιστη εἴσοδος ἀγροῦ.
- Ἄξος, ὁ, ἡ, τό, ἰκανός.
- Ἄπέκα, ἐπίρ., ἔπειτα (μετά), ὕστερα.
- Ἄπής, ἐπίρ., ἀφότου (μόλις).
- Ἄπλώτρια, ἡ, χῶρος πού ἀπλώνουν τὰ σύκα γιὰ νὰ ξεραθοῦν.
- Ἄποστροφή, ἡ, ἀπὸ τὸ ρ. ἀποστρέφω, καταφύγιο, ἐξοχικὸ σπίτι, ὀλοκληρωμένο γεωργικὸ συγκρότημα.
- Ἄργατιά, ἡ, ἐργατιά, ὁμάδα ἀντρῶν – γυναικῶν, πού δουλεύουν στὰ χωράφια.
- Ἄρμαστή, ἡ, ἀπὸ τὸ ρ. ἀρμόζω, ἀγαπητικιά, μνηστή.
- Ἄχυρώνας, ὁ, καὶ ἀχερώνας, ἀποθήκη ἀχύρων.

Β

- Βαργιέστησα, ρ. βαργιέμαι, βαρέθηκα, κουράστηκα, ἀπελπίστηκα.
- Βαστάδια, τὰ, ξηρολιθιῆς πού βαστάζουν τὸ χῶμα τῶν χωραφιῶν.
- Βελόνες, οἱ, μεγάλες ἐπίχρυσες καρφίτσες μὲ στρογγυλὸ κεφάλι.
- Βιός, τό, πλοῦτος, περιουσία.
- Βιστέρνα, ἡ, στέρνα, δεξαμενὴ νερῶν τῆς βροχῆς.
- Βονηκάρκης, ὁ, καὶ Βονηκάρχης, ἀπὸ τὸ γόνος καὶ ἄρχω, γενάρχης. Ὁ μοναχογιός, νέος πού κληρονομεῖ τὴ μεγάλη κτηματικὴ περιουσία κι ἀπὸ τοὺς δυὸ γονεῖς.
- Βούα, ἡ, λάκκος πού ἀποθηκεύουν τὸ κριθάρι, ἐδῶ ὁμως σημαίνει «ἀργαλειός», πού ὑφαίνουν τὰ προικιά.

Γ

- Γιακαττόνιν, τό, εἶδος ἐσώρουχου.
- Γλύσμα, τό, ἀπὸ τὸ ρ. γλύφω ἢ γλείφω, σκαλίζω, σκάπτω βαθιά, ἀνανεῶνω τὸ χῶμα τοῦ χωραφιοῦ.

Δ

- Δαμάλι, τό, νεογνὸ τῆς ἀγελάδας, μικρὸς ταῦρος.
- Δίημα, τό, διήγημα πού ἐντυπωσιάζει.

Διόσμος, ό, λουλούδι μυρωδάτο, είδος βασιλικού.
Δουλεφτής, ό, φτωχός νέος ή νέα που δουλεύει κοντά στους μεγάλους νοικοκύρηδες, βλ. λ. «κοπέλλι».
Δωμάτσι, τό, ύποκοριστικό του «δάμα», άσκεπος μικρός χώρος, που χρησιμεύει σαν αυλή για να μπής στα δωμάτια.

Ε

έκουάλησε¹, ρ. «κουαλώ», κουβαλώ, μεταφέρω, φορτώνομαι.
έλιμεντέροντο, ρ. «λιμεντέρομαι», συναγωνίζομαι, ζηλεύω και προσπαθώ να πετύχω κάτι γρήγορα.
έμπρόαλε, ρ. «μπροάλλω», προβάλλω, παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι.
ένεκούρωσε, ρ. «νεκουρώνω και κουρώνω», παίρνω φωτιά, ανάβω, συγκινοῦμαι, θυμώνω.
ένελύγγα, ρ. «νελυγγώ», βγάζω λυγμούς, συσπάσεις προσώπου και τών μυών του στήθους.
έπιλοίπω(ν), τών, ύπολοίπων, ευχή να παντρευτούν οί ύπόλοιποι.
έπρωθε, ρ. «πρώθω», σπρώχνω, παρακινώ.
έσκιασα, ρ. «σκιάζω», επιδιορθώνω, έπισκευάζω.

Ζ

Ζέφω, ρ., αρχίζω τη δουλιά (βάζω τα βόδια στο ζυγό).
Ζιέρι, τό, έντόσθια, σηκώτι (λέγεται και μεταφορικά).

Η

Ήλικιωμένη, ή, όνομασία καφενείου με την πλατεία του

Θ

Θρεφτό, τό, από τό ρ. τρέφω, χοίρος για πάχυνση.
Θωρώ, ρ., βλέπω, αντικρύζω.

Ι

Ίντα, έπέχει θέση έρωτηματικής άντωνυμίας, τί, τί είναι, τί θέλεις ;

Κ

Καζαναριό, τό, άγροτικό έργαστήρι ποτοποιίας, ρακιού και κρασιού.
Καπράτσι, τό, κουβάς, δοχείο για τό άνέβασμα του νερού από τη στέρνα.
Κασέλλο, ή, ξύλινο κιβώτιο, μπαούλο.
Κατιμάρι, τό, μυρωδάτο, άσπρο καλλωπιστικό φυτό, σαν μαργαρίτα.
Κατώι, τό, ύπόγειο, κατώγειο, σκοτεινό δωμάτιο.
Κατώφλι, τό, τό κάτω μέρος της εισόδου της πόρτας του σπιτιού.
Κελλάρι, τό, κελλί, άποθήκη γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.
Κιούπι, τό, μεγάλο πήλινο δοχείο για άποθήκευση κρασιού.

1. Τέθηκαν τα ρ. στο χρόνο που βρίσκονται για εύκολη εύρεση.

Κοπέλλι, τό, πληθ. τὰ κοπέλλια, ύπηρέτες τών νοικοκύρηδων.
Κούμουλλα, τά, πελεκητές πέτρες πού σχηματίζουν τήν άψίδα του τζακιού.
Κρεμμάρι, τό, μάντρα του χοίρου, χοιροστάσιο.
Κρεφτή, ή, κρύπτη, σκαλιστή σπηλιά, άποθήκη κρασιού και τσίπουρου.
Κυράτσα, ή, ήλικιωμένες θείες (προσφώνηση για όλες τις ήλικιωμένες).

Λ

Λαντουρω, ρ., χύνω νερά, ραντίζω.
Λαχουρί, τό, είδος σκέπης, άκριβδ μεταξωτό σάλι με κροσσούς.
Λός, ό, λόγος, ύπόσχεση γάμου.
Λουτρουθη ού(ν), ρ. λουτρούομαι, λειτουργούμαι, πηγαίνω στην εκκλησία.

Μ

Μαεδιά, τά, χρήματα.
Μαέψω, ρ. μαεύω, μαζεύω.
Μάνταλος, ό, (περάτης) ξύλινος ή σιδερένιος δοκός με έγκοπές, σαν σύρτης, για να κλείνει και άνοίγει τήν πόρτα.
Μαξούλι, τό, έτησία παραγωγή, συγκομιδή προϊόντων.
Μαστραπάς, ό, κύπελλο όρειχάλκινο, μπρούτζινο.
Μαχαλάς, ό, γειτονιά, συνοικία.
Μεθω, ρ. μεθύω, μεθώ, πίνω, γλεντώ.
Μέλλω, ρ. άπρόσωπο, ενδιαφέρομαι.
Μονή, ή, Νισύρικο ξύλινο κρεβάτι, όχι κινητό.
Μουντέρω, ρ., άρπάζω, άρχίζω να κάνω κάτι γρήγορα.
Μούρη, ή, πρόσωπο (και τό μέρος άντι του όλου, κεφάλι).
Μουσάντρα, ή, τό ύψωμένο τής «Μονής», όπου έκοιμοούντο τά παιδιά.
Μουχούρτα, ή, τσανάκα, πήλινο βαθύ πιάτο.
Μπουκχουνιά, ή, μπουκιά από κρέας χοιρινό καβουρδισμένο.
Μπροστάρι, τό, ή άρχή τής άράδας του χορού (οί κορυφαίοι).

Ν

Νισύρικο Σεντόνι, τό, τό κυριώτερο κέντημα (ειδικό σχέδιο) πού στολίζεται τό παλαιό Νισύρικο σπίτι.

Ξ

Ξεστρέφω, ρ., άντιλέγω, φέρνω άντίρρηση.
Ξωμάχος, ό, αυτός πού δουλεύει και μένει στους άγρούς.
Ξωμένω, ρ., μένω έξω στους άγρούς για να άποτελειώσω τις δουλιές.

Ο

Όξός, ό, κρημνός (πρόκειται για τον άπότομο ήφαιστειογενή βράχο, πού πάνω στην κορυφή του βρίσκεται κτισμένο (σαν σπηλιά) τό Μοναστήρι τής Παναγίας Σπηλιανής.

Π

Παμουχάς, ό, από τον παρακειμ. πέπαμαι, του ρ. πάομαι, φόρεμα πτυχωτό, άλκο μεταξωτό, ιδίως φουστάνι νυφικό, χωρίς χειρίδες.

Παμπάκι, τό, βαμβάκι.
Παραστιά, ή, και Πυροστιά, (παρά την έστία) τζάκι.
Παράφηση, ή, Διαθήκη.
Περάτης, ό, Βλέπε λέξη «Μάνταλος».
Πεσκίρι, τό, πετσέτα.
Πλάι, τό, άνοιχτός χώρος, πλατεία.

Σ

Σαρτέρω, ρ. και σαρτάρω (σουθέρω), από τό ίταλ. saltare=πηδῶ.
Σίξα, επίρ. ίσια, (κατευθείαν) έμπρός.
Σόι, τό, οικόγενεια, τό συγγενολόι.
Σουφράς, ό, ξύλινο στρογγυλό, χαμηλό μέχρι είκοσι πόντους, τραπέζι για φαγητό.
Σπηλάδι, τό, μικρή έξοχική κτιστή σπηλιά, οίκισκος.
Σπουδαγμένος, ό, έγγράμματος, μορφωμένος, αυτός που έκανε σπουδές.
Στραβός, ό, τυφλός.
Στραοκλείδι, τό, σιδερένιο γυριστό κλειδι με έγκοπές, μετακινούσε τό «μάνταλο» κι άνοιγε ή κλείδωνε την πόρτα.
Σφουρίδι, τό, πλεχτό από είδικά χόρτα (μάζες) βαθύ πιάτο (πινάκιον).

T

Τανῶ, ρ., έγγίζω, πάνω πειραχτικά, άκουμπῶ τὰ χέρια.
Ταύλα, ή, επίπεδος, όριζόντιος ή επικλινής χώρος του άγρου.
Τουβράς, ό, και «τουρβάς», κοινό ταγάρι.
Τσουδιασμένη, ή, από ρ. «τσουδιάζω»: λέγεται για τὰ καμένα φαγητά, που πήραν χαρακτηριστική όσμή. Μεταφορικά σημαίνει καμένη από πόνους και βάσανα.

Φ

Φουρναρειό, τό, άρτοποιείο, ό φούρνος με τὰ εξαρτήματα τής άρτοποιίας.
Φούσκες, οί, και «φουσκιά», έλικτήρες, σκουλαρίκια.
Φτί, τό, αὐτί, οὖς.

X

Χαραπούλλι, τό, είδικό σχήμα ξεροκολοκυθιάς που τοποθετούν την «κουκχουζίνα», ρακί, τσίπουρο.
Χάρες, οί, ικανότητες, προτερήματα.
Χερόμυλος, ό, χειροκίνητος μύλος που άλέθει τὰ δημητριακά και όσπρια.
Χολιασμένος, ό, από τό ρ.χολιῶ, έχω χολή, λυποῦμαι, λυπημένος.

Β'. ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ

*Αϊ-Γιάννης, ό, άγροτική περιοχή.
*Αϊ-Ζαχαριάς, όρεινή περιοχή.
*Αϊ-Σάββας, ό, συνοικία.
*Αργος, τό, ή μεγαλύτερη άγροτική περιφέρεια τής Νισύρου, άλλοτε πόλη.

Ἐλιτθας, ό, συνοικία.

Ἡμπορειός, ό, τό χωριό Ἐμπορειός.

Καταργός, ό, ἡ Κάτερος (Κάτερρα) ἀγροτική περιοχή.

Κέφαλος, ἡ, χωριό τῆς Κῶ.

Κοφτάκα, ἡ, ἀγροτική περιοχή.

Λαγγάδι, τό, ἡ πιό παλιὰ συνοικία τῆς Νισύρου.

Λακκί, τό, ἡ Λακχί, ἡ δεύτερη σέ ἕκταση καί παραγωγή ἀγροτ. περιφέρεια τῆς Νισύρου.

Λαμπαρδάς, ό, συνοικία.

Λευκαντιό, τό, συνοικία.

Μακρὸ-κομμάτι, τό, ἀγροτική περιοχή.

Μανδράκι, τό, ἡ πρωτεύουσα τῆς Νισύρου (Μαντράκι).

Μολύβι, τό, ἀπότομο ὕψωμα ἀπὸ ἠφαιστειακά πετρώματα δυτικά τοῦ Μαντρακιοῦ.

Νικιά ἢ Νικειά, τά, χωριό τῆς Νισύρου.

Πάλοι, οἱ, ἐπίγειο τοῦ Ἐμπορειοῦ.

Πηαούλλι, τό, γειτονιά γύρω ἀπὸ τό πηγάδι στή συνοικία Λευκαντιό.

Ποταμήτισσα, ἡ, Μητροπολιτικὸς Ναὸς Μανδρακίου.

Ποταμός, ό, μικρὴ πλατεία, πού γίνονταν οἱ χοροί.

Πλατύς, ό, ἀγροτική περιοχή καί γειτονιά τοῦ Λαγγαδιοῦ.

Ραμός, ό, ἀγροτική περιοχή στὸ Λακκί.

Σπηλιανή, ἡ, Ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας.

Ταύλα τοῦ Γιάλοῦ, ἡ, συνοικία μέ τό παλιό, μικρό, φυσικὸ λιμάνι.

Τριάλλι, τό, ἀγροτική περιοχή τοῦ Ἄργους.

Τροῦλλος, ό, συνοικία.

17. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α'

1. «ΑΥΓΗ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΗ», 1929-1946, 'Αθήναι.
2. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, Δ. 'Αγροτικά χτίσματα από τή Νίσυρο, 1966. Δελτίον 'Ελ. Λαογρ. 'Εταιρ. Τόμ. ΚΔ'. 'Αθήναι.
3. ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ, Δ. Νίσυρος - Τήλος - Σύμη, 1967, Ν. 'Εστία, Τεύχος 956, 'Αθήναι.
4. BAUD - BOVY, S. «Chansons du Dodécaneèse», 1938, Paris.
5. «ΓΝΩΜΑΓΟΡΑΣ» Νισυριακόν Δελτίον, 1915-1959, Νέα 'Υόρκη.
6. «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΕΛ. ΕΘΝΟΥΣ», Τόμ. ΙΑ'.
7. ΚΑΖΑΒΗΣ, Γ. Νισύρου Λαογραφικά, 1940, Νέα 'Υόρκη.
8. ΚΕΝΤΡΗΣ, Σ. Τά μετέωρα τής Δωδ/σου, 1970, 'Αθήναι.
9. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ, ΜΙΑΤ. Τουρισμός και οικονομία τής νήσου Νισύρου, 1963, έκδοσις 'Ετ. Νισ. Μελετών, 'Αθήναι.
10. ΜΕΓΑΣ, Γ. Εισαγωγή εις τήν Λαογραφίαν, 1961, 'Αθήναι.
11. » » Συστηματική Λαογραφία, 1961, 'Αθήναι.
12. ΜΠΑΛΛΑΣ, Δ. Τά χωριανά μου, 1935, έν Καίρω.
13. «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ», 1955-1961, Τόμ. 1, 2, 3, 'Αθήναι, 'Εκδοσις «Γνωμαγόρα» 'Αθηνών-Πειραιώς.
14. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Γενική Γεωγραφική και 'Ιστορική περιγραφή τής νήσου Νισύρου, 1909, Τύποις «'Αρμονία», 'Αθήναι.
15. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. Νισυριακόν 'Ημερολόγιον του έτους 1923, 1922 Κώς.
16. ΠΑΠΑΤΣΟΥ, ΣΤΥΛ. «'Η χλωρίς και ή βλάστησις τής Ν. Νισύρου», Διατριβή επί διδακτορία, 1975, Πάτραι.
17. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ, Ο. Κ. Τò Νισύρικο Δημοτικό Τραγούδι, 1965, 'Εκδοσις 'Ετ. Νισ. Μελετών, 'Αθήναι.
18. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ, Γ. 'Οδηγίαι πρός συλλογήν λαογραφικής ύλης, 1962, 'Εκδοσις 'Ακαδημίας 'Αθηνών, 'Αθήναι.

Β'. ΔΑΚΤΥΛΟΓΡΑΦΗΜΕΝΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. ΔΙΑΚΟΠΑΝΑΓΙΩΤΗ - ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΥ, ΧΑΡΙΤ. : 'Ο Γάμος στη Νίσυρο, 1975, Ρόδος.
2. ΣΤΡΙΚΗΣ, Δ. : Νισύρικα έθιμα, 1936, Νέα 'Υόρκη.
3. ΦΡΑΝΤΖΗΣ, Ε. : 'Αρραβόνας και Γάμος στη Νίσυρο, 1971, Νίσυρος.

Γ'. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΔΟΤΕΣ

α/α	ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΓΥΝΑΙΚΕΣ	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ	ΓΡ. ΓΝΩΣΕΙΣ	ΗΛΙΚΙΑ
1.	Βιολή - Μορφίδη Καλλιόπη	οίκιακά	Άγράμματη	81 έτων
2.	Βρούζου Μαρία	»	Γ'. Δημοτικού	80 »
3.	Διακοπαναγιώτη-Σταυριανού Χαρ.	»	Ήμιγυμνάσιο	65 »
4.	Κουμέντου Καμπανή Μαρία	»	Άγράμματη	†82 »
5.	Μαστρογιάννη Άννα	»	Ήμιγυμνάσιο	66 »
6.	Οικονόμου Άρχοντοῦ	»	Άγράμματη	85 »
7.	Παπασημίνη-Μίχαλου Καλή	»	Άγράμματη	†96 »
8.	Τσοπανάκη Άνθούλα	Μοδίστρα	Δημοτικό	74 »
9.	Φασουλαρίδη Μέλπω	οίκιακά	Δημοτικό	71 »
10.	Χατζημιχάλη-Μαντοῦ Καλή	»	Άγράμματη	95 »
ΑΝΔΡΕΣ				
1.	Βεζύρογλου Βασίλης	Έργατης	Άγράμματος	68 »
2.	Μαστρογιάννης Άπόστολος	Δάσκαλος	—	74 »
3.	Παρθενιάδης Γεώργιος	Γιατρός	—	76 »
4.	Τσατσαράνης Μιχαήλ	Γιατρός	—	76 »
5.	Χατζηνικολάου Κων/νος	Όργανοπαίχτης	Δημοτικό	65 »

18. ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ*

Ι. ΤΗΣ ΛΥΓΕΡΗΣ ΤΟ ΦΟΡΕΜΑ

Τῆς λυ - γε - ρῆς τῆς λυ - γε - ρῆς
 ρῆς τῆς λυ. γε. ρῆς τὸ φό - ρε - - μα
 τῆς λυ. γε. ρῆς τὸ φό - ρε - μα τῆς
 νύ. φης τὸ φου - στά - - νι,

Τῆς λυγερῆς τὸ φόρεμα τῆς νύφης τὸ φουστάνι
 δέκα κορίτσια τὸ ῥαβαν καὶ δέκα ὀχτῶ ραφτάδες
 κι' ἓνα κορίτσι ὄροσερὸ σάν τοῦ Μαγιοῦ τὸ κρίνο·
 Νύφη μου τὰ στολίδια σου κι' ὅλα τὰ νυφικά σου,
 ἔτοῦτα ποῦν' τὰ πρῶτα σου, μὲ γειά σου, μὲ χαρά σου,
 ἔτοῦτα ποῦν' τὰ πρῶτα σου, νά' γαι παντοτινά σου.

(*) Ἡ μουσικὴ τῶν τραγουδιῶν ὑπ' ἀριθ. 1, 2, 9, 13 γράφτηκε μὲ τὴ συνεργασία τοῦ καθηγητῆ τῆς μουσικῆς καὶ συνθέτη Θεόδωρου Σακελλαρίου. Τῶν ἄλλων τραγουδιῶν εἶναι ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ «Chansons du Dodécanèse» τοῦ S. Baud - Bovy, Paris 1938.

2. Ο ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ.

1. Σταυ - ρα - ε - τός - σταυ - ρά ·
2. Και - πά, νά - κά - και πά -
ε - τός - πέ - τα - ξε
νά - κά. - μείαλ - λου - φω - ληά
σταυ - ρα - ε - τός - πέ - τα -
και - πά - νά - κα - μ'άλ - λου - φω -
ξε - ληά - από - τόν - 'Α - γιάν - νη
ληά - κά - τω - στό - πε - ρι - γιά - λι. D.C.

3. ΚΑΛΕΣΜΑ.

Τρόπος του Ρε.

Solo Andantino

1. Πα - ρα - κα - λῶ - σας, κά - με -
νά - πε - ρά - σπὸ - βα - σι -
τε - πα - ρα - κα -
λές - γιά - νά - πε -

λῶ — σας, κά — με — τε τῆ —
 ρά — σηὸ βα — οι — λῆς ὁ —

στρά — ταν καν — τῆ — στρά —
 πού — μᾶς δι — ὁ — πού —

τα — , τῆ στρά — ταν καν —
 μᾶς , ὁ — πού — μᾶς δι — *Fine, Coro*

τι — ρί — μι. Τῆ
 ευ — δύ — νει.

στρά — ταν καν — τῆ — στρά —

τα — , τῆ στρά — ταν καν —

τι — ρί — μι. Γιὰ *Solo* *Dal Fine* *al Fine*

Παρακαλῶ σας κάμετε τῆ στράταν καντιρίμι,
 γιὰ νὰ περάση ὁ βασιλῆς ὅπου μᾶς διευδύνει.
 Σήμερο βασιλόπουλο ἦθε νὰ σουργιανίση,
 νὰ πάρη τὸ ἀσκέριν του τῆ χώρα νὰ γυρίση.

4. Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΚΑΛΕΣΜΑΤΟΥ.

a) Solo
b) Coro *Allegretto.* Τρόπος του Ντο

Πιάστε να στείλω, πιάστε να στεί, -
Να γράψη τὸ πα, να γρά - - ψη τὸ,

πιάστε να στείλω - - με - - χαρτί,
να γράψη τὸ πα - - νο - - γραμ - μο

Solo
να κάμω - με - -, να κά - μω - -, να κάμω
εἰς τὸν κα - πι - - (v) εἰς τὸν κα - - (v) εἰς τὸν κα -

Coro
με - - φερ - μά - νι - - Να κάμω με - -, να
πι - - τα Γιάν - νη - - Εἰς τὸν κα - πι - - (v) εἰς

κά - μω - -, να κάμω - με - - φερ - μά - νι - -
τὸν - - κα - - (v) εἰς τὸν κα - πι - - τα Γιάν - νη - -

Πιάστε να στείλωμε χαρτί, να κάμωμε φερμάνι,
να γράψη τὸ πανόγραμμο "εἰς τὸν καπιτα-Γιαννη"¹⁾

1) Νὰ τὸν καλέσουν στὸ γάμο ἢ νὰ μάθῃ τουλάχιστο τὸ γάμο.

5 ΑΦΚΡΑΣΤΗΤΕ ΜΟΥ ΝΑ ΖΗΤΕ.

Allegretto.

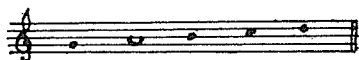
Τρόπος τοῦ Ρε (Λα = Ρε)

1. Ἄφ- κρα - στῆ - Ἄφ. κρα. στῆ. τε μου νὰ ζῆ - τε,
 λεύ. τε - ρες, λεύ. τε. ρες νὰ παν. τρευ - τῆ, τε,

ὄ - σες στοῖ, ὄ. σες στοῖ χο - ρὸ κρα - τεῖ - τε.
 παν. τρε. μέ-, παν. τρε. μέ. νες νὰ χα - ρῆ - τε.

1. Ἀφκραστῆτε μου νὰ ζῆτε,
 ὄσες στοῖ χορὸ κρατεῖτε
 λεύτερες νὰ παντρευτῆτε
 παντρεμένες νὰ χαρῆτε.

2. Π' ἀγαπῶ 'να χελιδόνι,
 κ' ἡ μανούλα τὸ μαλλώνει .
 τὸ μαλλώνει καὶ τὸ θρίζει,
 τὴν καρδούλα μου ραίζει.

3. Κι' ὅταν δὰ ψυχομαχῆσω,
 μιά παραγγελιά δ' ἀφήσω,
 νὰ μὲ πᾶν ἀφ' τὸ σοκάκι,
 νὰ μ' ἀφήσουνε λιγάκι .

4. Νὰ μπροδάλη τὸ πουλί μου,
 ἢ ἀγάπη ἢ δική μου,
 νὰ τρασήξη τὰ μαλλιά της,
 νὰ μὲ κλάψη ἀφ' τὴν καρ-
 (διὰ της

5. - Τί ἔχεις φῶς μου ἀγαπημένο,
 στὴν ταβέρνα ξαπλωμένο;
 - Πέδανα ἀπὸ τὸν καμὸ σου,
 νὰ 'ν' τὸ κρῖμο στοῖ λαι-
 (μό σου.

6. ΤΟ ΞΥΡΙΣΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΠΡΟΥ

Solo ♩ *Andantino.* *Τρόπος τῶν ΗΤΟ*

Φέρ. τε σα - - - - - πού - - - - - νι φέρ.
 νά ζυ. - - - - - ρί - - - - - σου. για.

πε. σα - - - - - πού - - - - - φέρ - τε σα - - - - - πού - - - - -
 νά ζυ. - - - - - ρί - - - - - για νά ζυ - - - - - ρί - - - - -

1. *Coro* 2.
 νι κρη - τι - κό, φέρ - κό,
 σουν - - - - - τὸ - γαμ - πρό, Για πρό,

Solo
 Φέρ - τε σα - πού - - - - - νι κρη - - - - - τι.
 Για νά ζυ. ρί - - - - - σουν τὸ - - - - - γαμ.

κό - - - - - νε - ρὸν ἀ - πὸ - τὴν
 πρὸ - - - - - καὶ τὸν πρῶ - το - - - - - κουμ -

Coro
 Πά - - - - - ρο. Νε - ρὸν ἀ -
 πά - - - - - ρο. Νε - ρὸν ἀ -

πὸ - - - - - , νε - ρὸν - - - - - ἀ - - - - - , νε - ρὸν ἀ -
 πὸ - - - - - , τὴν Πά - - - - - ρο, - - - - - καὶ τὸν πρῶ.

πό την Πάρο για πο
το κουμπάρο

Παρ. 1.

Φέρτε σαπούνι κρητικό, νερόν από την Πάρο,
για νὰ ζυρίσουν τὸ γαμπρὸ καὶ τὸν πρωτοκουμπάρο.

Κάδεσαι, πύργος φαίγεςαι, στέκεσαι, κυπαρίσσι,
ὡσαν τὸν πλάτανο τῆς Κω¹⁾ πού'ναι κοντὰ στὴ θρύση.

Ὁ πλάτανέ μ' ἀπὸ τὴν Κῶ, κ' ἐλέφα²⁾ μ' ἀφ' τὰ ὄρη,
ψηλοκυπαρισσάκι μου ἀπὸ τὸ περιβόλι.

Μπερβέρη, τὸ ξυράφι σου, σιγά, μὴν πάρη βόρτα
πάνω στὴ διαμαντόπετρα νὰ μὴ μᾶς κάμη κόκκα.

Μπερβέρη, τὸ ξυράφι σου νὰ τὸ μαλαματώσης,
καὶ τ' ὄμορφό μας τὸ γαμπρὸ μὴ μᾶς τὸν αἰματώσης.

Καὶ τοῦ μπλετσέ σου μαλλιά νὰ ἔχα τ' σποχτενίδια,
νὰ τὰ ἴδι(ν)α τοῦ χρυσοχοῦ νὰ κάμη δαχτυλίδια.

1) Ὁ περίφημος πλάτανος τοῦ Ἰπποκράτους στὴν πλατεία τῆς Κῶς,
κοντὰ στὴ θρύση.

2) Θὰ δέλη νὰ πῆ ἐλάφι, ἀν καὶ μοῦ τὸ ἐξήγησαν γιὰ ἐλέφαντα

7. ΤΟ ΣΤΟΛΙΣΜΑ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ.

Solo And^{te} molto legato. Τρόπος του Σι

Στο . . . λί . σε . τέ — την — ἔ . μορ . φα ,
 Σταυ . . . ρα . ε . τός — τήν — καρ . τε . ρεῖ

Coro

Στο . . . λί . σε . τέ — την — ἔ . μορ . φα ,
 Σταυ . . . ρα . ε . τός — τήν — καρ . τε . ρεῖ ,

Solo

φα , στο . λί . σε . τέ την — ἔ . μορ . φα στήν
 ρεῖ , σταυρα . ε . τός τήν — καρ . τε . ρεῖ νὰ

Πα . να . , γιά , στήν — Πα . να . , στήν — Πα . να .
 βά . λουν τὸ , νὰ — βά . λουν , νὰ — βά . λουν

Coro

γιά , νὰ — πά . η . Στήν — Πα . να . γιά , στήν —
 τὸ στε . . . φά . νι . Νὰ — βά . λουν τὸ , νὰ —

Πα . να . , στήν — Πα . να . γιά νὰ — πά . η
 βά . λουν , νὰ — βά . λουν τὸ στε . . . φά . νι .

8. Η ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ - ΤΟ ΣΗΜΑ

Allegretto
ΒΙΟΛΙ

ΖΕΡΒΟΣ ΧΟΡΟΣ

Allegretto

9. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ

Γλυ -
κι'ήθ

κο - χα - ρά Ζει ή αυ - γή . Ά - . . .
γεν ή πε ρι - στέ - ρα μας . Ά - . . .

μάν — ά . . μάν, γλυ - κο - χα - ρά
μάν, — ά . . μάν, κι'ήθ. γεν ή πε

- Ζει ή αυ - γή ά μάν, γλυ -
- ρι - στέ - ρα μας ά μάν, κι'ήθ.

κο - χα - ρά. Ζει ή — αυ - γή — κι'ή
γεν ή πε. ρι - στέ . . . ρα μας — νά

πού λια κι'ή πού. λια πάει — νά δύ σή
πά — νά, νά πά νά σερ - για - γί σή

πρό βα. λε — νά — — — — — δής.
πρό βα. λε — νά — — — — — δής.

10. ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ (Γαμήλιος Ύμνος)

Ὁ τρόπος αὐτοῦ τοῦ τραγουδιοῦ, καμωμένο ἀπὸ λογίω λογίω μουσικῆς στοφῆς, δὲν μπορεῖ νὰ καθορισθῇ. Μὲ τὴ βοήθεια τῶν ἀριθμῶν τῶν στίχων, ἐλπίζω νὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἢ κάπως μπερδεμένη σειρά τῶν φράσεων.

Allegretto.

ΒΙΟΛΙ

ΧΟΡΟΣ Α'

1. Τί - νος εἶν' Τί - νος εἶν' τὸ πε - ρι - ὄ - λι, τί - νος εἶ...
3. Πού 'χει τὸ, Πού 'χει τὸ φρα - μό - λο - ἄ - ρι, πού 'χει τὸ,
5. Κ' ἔ - χει δε - Κ' ἔ - χει δε - ν τρι - κά πε - ρί - σια, Κ' ἔ - χει δε -
7. Τ' ἄρ - κον. τα, Τ' ἄρ - κον. τα Πα - πα - μα - νό - λη, Τ' ἄρ - κον. τα,

ΧΟΡΟΣ Β'

1. Τί - νος εἶν' Τί - νος εἶν' τὸ πε - ρι - ὄ - λι, τί - νος εἶ...
3. Πού 'χει τὸ, Πού 'χει τὸ φρα - μό - λο - ἄ - ρι, πού 'χει τὸ,
5. Κ' ἔ - χει δε - Κ' ἔ - χει δε - ν τρι - κά πε - ρί - σια, Κ' ἔ - χει δε -
7. Τ' ἄρ - κον. τα, Τ' ἄρ - κον. τα Πα - πα - μα - νό - λη, Τ' ἄρ - κον. τα,

ΧΟΡΟΣ Α'

2. Τοῦ - το (μ)πού, Τοῦ - το (μ)πού κρα - τοῦ - μεν ὄ - - λοι, Τοῦ -
4. Καὶ τῆ γῆ, Καὶ τῆ γῆ μαρ - γα - ρι - τά - - ρι, Καὶ,
6. Λε - μο - νί - ες, Λε - μο - νί - ες καὶ κυ - πα - ρί - σια, Λε -
8. Κ' ἔ - ὄω - κεν, Κ' ἔ - ὄω - κεν καὶ τοῦ γαμ - προῦ - του, Καὶ

ΧΟΡΟΣ Β'

2. Τοῦ - το (μ)πού, Τοῦ - το (μ)πού κρα - τοῦ - μεν ὄ - - λοι, Τοῦ -
4. Καὶ τῆ γῆ, Καὶ τῆ γῆ μαρ - γα - ρι - τά - - ρι, Καὶ,
6. Λε - μο - νί - ες, Λε - μο - νί - ες καὶ κυ - πα - ρί - σια, Λε -
8. Κ' ἔ - ὄω - κεν, Κ' ἔ - ὄω - κεν καὶ τοῦ γαμ - προῦ - του, Καὶ

ΧΟΡΟΣ Α'

9 Τ'ά. ζου τ'ά. Τ'ά. ζου τ'ά. ξα. ζού με - νού του, Τ'ά. ζου τ'ά.,

ΧΟΡΟΣ Β'

Τ'ά. ζου τ'ά. Τ'ά. ζου τ'ά. ξα. ζού με - νού του, Τ'ά. ζου τ'ά.,

ΧΟΡΟΣ Α'

10. Στην πέ. ρα δώ, στην πέ. ρα κεί, στην πέ. ρα δί. πλαν του χο. ρού,

ΧΟΡΟΣ Β'

Στην πέ. ρα δώ, στην πέ. ρα κεί, στην πέ. ρα δί. πλαν του χο. ρού,

ΧΟΡΟΣ Α'

11. Στην πέ. ρα δί. πλαν του χο. ρού μαν. τί. λιν ηῦ. ρα τί. νος εἶ;

ΧΟΡΟΣ Β'

Στην πέ. ρα δί. πλαν του χο. ρού, μαν. τί. λιν ηῦ. ρα τί. νος εἶ;

ΧΟΡΟΣ Α'

13 Καὶ τοῦ νιό., καὶ τοῦ νιό. γαμπρού μας εἶ. ναι καὶ τοῦ νιό.,

19. Καὶ τῆς νιό., καὶ τῆς νιό. νυ. γῆς μας εἶ. ναι καὶ τῆς νιό.,

ΧΟΡΟΣ Β'

καὶ τοῦ νιό., καὶ τοῦ νιό. γαμπρού μας εἶ. ναι. καὶ τοῦ νιό.,

καὶ τῆς νιό., καὶ τῆς νιό. νυ. γῆς μας εἶ. ναι. καὶ τῆς νιό.,

*) Σ' ὄλο τὸ τραγούδι, εἶναι δηλώνουν ὄχι σταμάτημα τῆς φωνῆς πέρα μόνο κάποιου ἀργόπρημα μὲ τρόπο πού νά μὴ χαλάσει τὸ μέτρο, τὸ δίχρονο.

ΧΟΡΟΣ Α'

14. Κ' ἔ - πε - σεν, κ' ἔ - πε - σεν ἄφ' τὰ λι - νά - του, κ' ἔ...
 20. Κ' ἔ - πε - σεν, κ' ἔ - πε - σεν ἄφ' τὰ λι - νά - της, κ' ἔ...

ΧΟΡΟΣ Β'

Κ' ἔ - πε - σεν, κ' ἔ - πε - σεν ἄφ' τὰ λι - νά - του, κ' ἔ...
 Κ' ἔ - πε - σεν, κ' ἔ - πε - σεν ἄφ' τὰ λι - νά - της, κ' ἔ...

ΧΟΡΟΣ Α'

15. Κι' ἄφ' τὰ λι., κι' ἄφ' τὰ λι. νο. μέ. τα - ξά του, κι' ἄφ' τὰ λι...
 21. Κι' ἄφ' τὰ λι., κι' ἄφ' τὰ λι. νο. μέ. τα - ξά της, κι' ἄφ' τὰ λι...

ΧΟΡΟΣ Β'

Κι' ἄφ' τὰ λι., κι' ἄφ' τὰ λι. νο. μέ. τα - ξά του, κι' ἄφ' τὰ λι...
 Κι' ἄφ' τὰ λι., κι' ἄφ' τὰ λι. νο. μέ. τα - ξά της, κι' ἄφ' τὰ λι...

ΧΟΡΟΣ Α'
 ΧΟΡΟΣ Β'

16. Στὴν πέ - ρα δῶ - , να δῶ, στὴν πέ - ρα κεῖ - , στὴν

πέ... 17. Στὴν πέ - ρα δί..., να, δί - πλαν τοῦ χο -

ροῦ, στὴν πέ - ρα δί..., 18. Βα - τὰ - νιν ἦ... - να

ἡ - ρα, τί - νος εἶ - βα - τὰ..., τά..., *dal. S.*
at

ΧΟΡΟΣ Α'

22. Στήν πέ-ρα δῶ, στήν πέ-ρα κεί, στήν πέ-ρα δί-πλαν τοῦ χο-ροῦ,
 24. Ζευ-γά-ρι πέρ-δι - κες κρα-τοῦ, Ζευ.γά-ρι πέρ-δι - κό-που. λα
 27. Βρέ γειάσου, γειάσου, νιό-γαμ. πρε, καί ποῦ τήν ἐ - κυ - νή-γη-σες,

ΧΟΡΟΣ Β'

Στήν πέ-ρα δῶ, στήν πέ-ρα κεί, στήν πέ-ρα δί-πλαν τοῦ χο-ροῦ;
 Ζευ-γά-ρι πέρ-δι - κες κρα-τοῦ, Ζευ.γά-ρι πέρ-δι - κό-που. λα
 Βρέ γειάσου, γειάσου, νιό-γαμ. πρε, καί ποῦ τήν ἐ - κυ - νή-γη-σες

ΧΟΡΟΣ Α'

23. Στήν πέ-ρα δί-πλαν τοῦ χο-ροῦ, Ζευ-γά-ρι πέρ-δι - κες κρα-τοῦ,
 25. Ζευ-γά-ρι πέρ-δι - κό-που. λα, 26. Τῆς Κρήτης τὰ ρη - ό - που. λα,
 28. Καί ποῦ τήν ἐ - κυ - νή-γη-σες, Αὐ-τήν τήν ρούσαν πέρ-δι - κα.

ΧΟΡΟΣ Β'

Στήν πέ-ρα δί-πλαν τοῦ χο-ροῦ, Ζευ.γά-ρι πέρ-δι. κες κρα-τοῦ,
 Ζευ-γά-ρι πέρ-δι - κό-που. λα, Τῆς Κρήτης τὰ ρη - ό - ποθ. λα,
 Καί ποῦ τήν ἐ κυ - νή-γη-σες, Αὐ-τήν τήν ρούσαν πέρ-δι. κα,

ΧΟΡΟΣ Α'
ΧΟΡΟΣ Β'

29. Αὐ - τήν τήν ρούσαν πέρ-δι - κα, 30. Τήν ἐ - ξα - σπρην τριαν -

τα-φυλ. λιδ; 31. Ἄ - πό τα - ξι - διοῦ — μου κα. τέ - θαι.

νο 32. Μέσ' ὁ πε-ρι - ό - λι της τήν εὔ-ρη - κα,

ΧΟΡΟΣ Α'
ΧΟΡΟΣ Β'

33. Τὰ θα - σι - λι - κά της ἔ - πο - τι - ζε

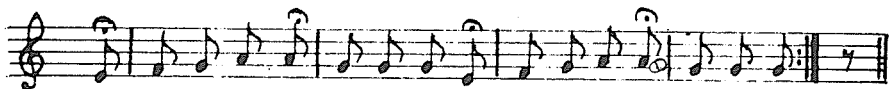

34. Καὶ τοὺς δύο - σμούς της ἔ - κορ - φο - λό - ῖ - ζε - ζε.

Οἱ ΔΥΟ ΧΟΡΟΙ ΜΑΖΙ

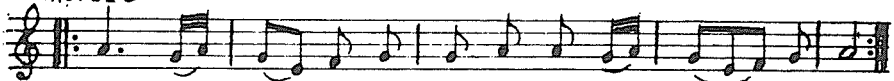

35. Ἐ - πά - νω στὴν τριαν - τα φυλλιά, Ἐ - κά με πέρ - δι - κα φω - λιά,
37. καὶ μπαί - νο - θγαί - νει καὶ γεν - νᾶ, καὶ σειέ - τή τρι - αν - τα - φυλ - λιά,
39. καὶ πέ - φτου τὰ τριαν - τὰ - φυλ - λα, Πά νω στὴς νύ - φης τὴν πο - διά,
43. καὶ ραί - νουν νύ - φη καὶ γαμ - πρό, καὶ πε - δε - ρὰ καὶ πε - δε - ρὸ,

36. Ἐ - κά με πέρ - δι - κα φω - λιά, καὶ μπαί - νο - θγαί - νει καὶ γεν - νᾶ
38. καὶ σειέ - τή τρι - αν - τα - φυλλιά καὶ πέφτουν τὰ τριαντὰ - φυλ - λα,
41. Μα - εὐ - ούν - τα οἱ ἄρ - κον - τες καὶ κόμνουν τα ρο - δό - στα - μο,
45. Ἐ - στεί - λα - σι τοῦ γιόγαμπρου, Μαν - τί - λιν ἄφ' τὴν Ἄ - μορ - γό.

ΧΟΡΟΣ Α'
ΧΟΡΟΣ Β'

47. Γύ - ρου γύ - ρου, γύ - ρου, γύ - ρου (ν) εἶν πλε - μέ - - νο, Γύ - ρου...

48. Τὴν ἄ - γά; Τὴν ἄ - γά - πη δια - ζω - μέ - νο, τὴν ἄ - γά...

ΧΟΡΟΣ Α' - ΧΟΡΟΣ Β'

49. Πάν - τα πα - ρα - κά - - - λει (ν) ἢ μά - να σου,

30. Νὰ 'ζουν κα λὰ γιέ μου στους γδ. μους σου

ΧΟΡΟΣ Α' ΧΟΡΟΣ Β'

51. Τὸ πα. πα. δο. λό. . . ι νὰ μα. εὐ. γε. το

52. Καὶ τὸ γε. νο. λό. . . ι νὰ δια. λέ. ε. το.

ΧΟΡΟΣ Α' 1)

53. Σ' ὄ. σους γά., Σ' ὄ. σους γά. μους κι' ἄν ἔ. πῆ. α. σ' ὄ. σους

55. Νὰ 'χει κού., Νὰ 'χει κού. τε. λο φεγ. γά. ρι. νὰ 'χει

65. Νὰ 'χει χεί., Νὰ 'χει χεί. λη σὰν φλε. τζά. νι. νὰ 'χει

ΧΟΡΟΣ Β'

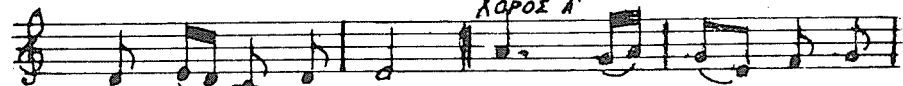

γά., Σ' ὄ. σους γά., σ' ὄ. σους γά. μους κι' ἄν ἔ.

κού., Νὰ 'χει κού., νὰ 'χει κού. τε. λο φεγ.

χεί., Νὰ 'χει χεί., νὰ 'χει χεί. λη σὰ φλε.

ΧΟΡΟΣ Α'

πῆ. α, σ' ὄ. σους γά., 54 Τέ. τοια γύ., Τέ. τοια

γά. ρι. νὰ 'χει κού., 56 Μιὰ χα. ρά. Μιὰ χα.

τζά. νι. νὰ 'χει χεί., 66 Κόκ. κι. να, Κόκ. κι.

ΧΟΡΟΣ Β'

γύ. φη δὲν τὴν εἶ. . . δα, Τέ., Τέ. τοια

ρά κ' ἔ. να κα. . . μά. . . ρι, Μιὰ., Μιὰ χα.

να σὰν τὸ μερ. . . ζά. . . νι, Κό., Κόκ. κι.

1) Όλα τὰ παιέματα τῆς νύφης (στ. 53-66) τραγουδιῶνται μετὴν ἴδια μουσική.

νύ., Τέ. τοια νύ. φη δὲν τὴν εἶ. - - - δα, Τέ -
ρά, Μιὰ χα. - ρὰ κ' ἔ. να κα. - μά. - ρι, Μιὰ.
να, Κό. κι. - να σὺν τὸ μερ. - ζά. - - νι, Κό.,

ΧΟΡΟΣ Α'

67. Καὶ πάλ' ἄς 'θδίσ' ὁ γά. - μος, καὶ πάλ' ἄς λου. - λου.
70. Κι' ἄς μα. - ρα. δοῦ. σιν οὔ. - λοι, ὁ. - πού τὴν ἄ. - γα -

ΧΟΡΟΣ Β'

δί. - ση, καὶ πάλ' ἄς 'θδίσ' ὁ γά. - μος, καὶ
πού. - σαν, Κι' ἄς μα. - ρα. δοῦ. σιν οὔ. - λοι, ὁ.

ΧΟΡΟΣ Α'

πάλ' ἄς λου. - λου. - δί. - ση, 68. καὶ πάλ' ἄς λου. - λου.
πού τὴν ἄ. - γα - πού. - σαν 71. Ὁ. - πού τὴν ἄ. - γα -

ΧΟΡΟΣ Β'

δί. - ση, Νὰ ζα. - να. λου. - λου. - δί. - ση, καὶ
πού. - σαν - καὶ δὲν τοὺς ἔ. - γά. - πα, 'Ο.

πάλ' ἄς λου. - λου. - δί. - ση, Νὰ ζα. - να. λου. - λου. - δί. - ση.
πού τὴν ἄ. - γα - πού. - σαν - καὶ δὲν τοὺς ἔ. - γά. - πα.

11. ΠΑΙΝΕΜΑΤΑ α)

All.^{mo} 1 SOLO
2 CORO

Τρόπος τοῦ Ρε

Τὸ "Πε-ρι-βό- - - λιν" Τὸ Πε-ρι-βό- - - .
Τὸν ἀ-κρι-βό μου, Τὸν ἀ-κρι-βό - - - ,

Τὸ Πε-ρι-βό - - - - λιν ἔ-πα-ψε,
Τὸν ἀ-κρι-βό - - - μου τὸ γαμ-πρό,

Τὸ Πε - - - ρι-βό-λιν ἔ - - πα -
Τὸν ἀ - - - κρι-βό μου τὸ - - γαμ -

ψε - - δέ-λω - - , δέ-λω νὰ τρα-γου-δή-σω,
πρό - - νὰ τὸν - - , νὰ τὸν ευ-χα-ρι-στή-σω.

1. Τὸ "Περιβόλιν," ἔπαψε, δέλω νὰ τραγουδήσω,
τὸν ἀκριβό μου τὸ γαμπρό, νὰ τὸν εὐχαριστήσω.
2. Γειτόνισες τοῦ Ποταμοῦ, μπροσάτε νὰ δῆτε,
πού 'ρχετ' ὁ μορφο-Γιώργης μου νὰ τὸν προσκωδῆτε.
3. Ὁ Γιώργη μ' ἀρκοντόπαιδο, μὲ τὰ διπλώματά σου,
στῶν Ἀθηνῶν τὴν τράπεζα γραμμένο τ' ὄνομά σου.

12 ΠΑΙΝΕΜΑΤΑ Β)
(Τὸ Παριανό)

Allegretto.

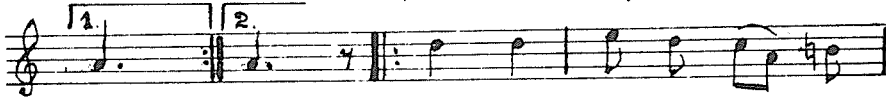
Τρόπος τοῦ Λα

Κα - τέ - βα — Πα - να - γί - α —
Τ'άν - τρώ - γυ - νον που γί - νη -

μου — μέ το — μο - νο - γε - νῆ —
κε νά δώ - σης τὴν εὐ - χή

σου, σου, Πα - να - γιά μου, δός τους

χρό - νια, σὺν τῆς — λε - μο - νιάς τὰ κλώ - νια.

Κατέβα, Παναγία μου, μέ τὸ Μονογενῆ σου,
τ'άντρόγυνο που γίγηκε, νά δώσης τὴν εὐχή σου,
Παναγιά μου, δός τους χρόνια,
σὺν τῆς λεμονιάς τὰ κλώνια.

13. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΟΡΣΑΡΗ

Ντά-χεις πα-ρα, πα, ντά-χεις πα...
 ρα... πο... για-ρα μου
 και πα-ρα-πο., και πα...
 ρα και πα-ρα-ρα., και πα-ρα-
 πο... ναρ-για μου.

1. Ντάχεις παραπονιάρια μου και παραπονιάρια μου
 σ'άκουσα π'άναστέναζες κι'έκοψες τή(ν) καρδιά μου.
2. Τίνος να πώ το μπόνου μου και το παραπόνου μου
 που'χασα την αγάπη μου, το φως των ομμάτων μου.

14. ΑΪΝΤΕ ΚΙ'ΑΣ ΡΕΜΠΕΛΛΕΨΩΜΕ.

(Πάρε Φραζή τη λύρα σου)

Moderato

Αϊ. ντε Αϊ. ντε κι'ας ρε... μπε...
 Αϊ ντε Να μάς'γα. που... νε...

Γιάρ ά_ μάν ά_ μάν — ά - - - μάν, "Άϊ_ ντε κι'ας
 Γιάρ ά_ μάν ά_ μάν — ά - - - μάν, Νά μᾶς 'γα_ .
 ρε - - μπελ - - λέ - - ψω - - με — "Άϊ -
 πούν με - - λα - - χρι - - νές — "Άϊ -
 ντε, — "Άϊ_ ντε — κι'ας — ρε - - μπελ - -
 ντε, — Νά μᾶς — 'γα — πούν — με - -
 λέ - - ψω - - με — ρε_ μπέτ - - τες —
 λα - - χρι - - νές — και νά — τīs —
 ρε_ μπέτ. τες νά γε_ νοῦ - - - με — ρε - - ε -
 νά τīs πε_ ρι_ φρο_ νοῦ - - - με — νά - - α -
 μπέτ - - τες , ρε_ μπέττες νά γε_ νοῦ - - - με .
 τīs — πε - - , νά τīs πε_ ρι_ φρο_ νοῦ - - - με .

1. "Άϊντε κι'ας ρεμπελλέψωμε, ρεμπέττες νά γενοῦμε,
νά μᾶς 'γαποῦν μελαχρινές, νά τīs περιφρονοῦμε.
2. 'Εγώ 'μαι τοῦ σεβντᾶ παιδί, με τὸ σεβντᾶ γυρίζω,
ἐγώ 'μαι τὸ μαργιέλλικο ὁπού τīs δαιμονίζω.
3. Πάρε, Φραζή, τὴ λύρα σου κ'ἐγώ τὸν ταμπουνά μου
νά πᾶ' νά ξεφαντώσωμε κάτω στῆς πεδεράς μου.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΗΣΟΝ ΝΙΣΥΡΟΝ

Ἐπὶ Γ. Θ. ΒΕΡΓΩΤΗ, Παν/κοῦ Βοηθοῦ

Ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὸ θέμα τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν νῆσον Νίσυρον δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωρίσῃ κανεὶς καὶ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον τῶν Νοτίων Σποράδων. Ἡ γνωριμία αὕτη καὶ ἡ κατανόησις τῆς διαρκοῦς ἀνόδου τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος εἶναι τοσοῦτον ἀξιόλογος, καθ' ὅσον προσφέρει εἰς τὸν ἐρευνητὴν τὸ πλάτος τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς διανοήσεως περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου.

Ἡ παροῦσα ἐργασία δὲν θὰ δυνηθῇ δυστυχῶς νὰ καλύψῃ ὅλα τὰ ἱστορικὰ χάσματα τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸν χῶρον τῆς νήσου Νισύρου, διότι τὸ ἐγγείρημα τοῦτο, τουλάχιστον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημερινῶν δεδομένων, εἶναι ζήτημα τυχαίας ἀνευρέσεως ἀπολεσθέντων στοιχείων. Ἀντικειμενικὸς μας σκοπὸς εἶναι ἡ προσπάθεια συγκεντρώσεως τῶν ἐναπομεινάντων ἱστορικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια ἡ σύγχρονος ἐρευνα δὲν ἐχρησιμοποίησεν εἰσέτι.

Ἡ ἀνεύρεσις διαφόρων ἱστορικῶν ἐγγράφων προερχομένων ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου γίνεται ἀφορμὴ ἐμπλουτισμοῦ τῶν γνώσεών μας περὶ τὸ θέμα τῆς Ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Δωδεκάνησον. Οὕτω, παλαιὸν γνωστὸν ὕλικόν καὶ νεώτερον τοιοῦτον θὰ βοηθήσῃ νὰ σκιαγραφήσωμεν ἀφ' ἑνὸς τὸ ἐκπαιδευτικὸν παρελθὸν τῆς νήσου Νισύρου καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ πληροφορηθῶμεν γενικῶς περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τοῦ χῶρου τῶν Νοτίων Σποτράδων.

α) Ἱστορικά τινα στοιχεία

Ἡ διάρκεια τῆς κατοχῆς τῆς νήσου ὑπὸ τῶν Τούρκων διαιρεῖται εἰς δύο περιόδους. Ἡ πρώτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς καταλήψεως τῆς νήσου ἀπὸ τὸν Σουλεῦμάν τὸν Μεγαλοπρεπῆ καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἐναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἡ περίοδος αὕτη χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἡρεμίαν διοι-

κητικήν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν σεβασμὸν τῶν προνομίων, τῶν παραχωρηθέντων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς Νίσυριους. Τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον, καθ' ὃ μέρος ἀφορᾷ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν Παιδείαν.

Ἡ Νίσυρος, ὡς γνωστὸν, συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν προνομιούχων νήσων Μακτοῦ¹ ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1522, διότι εἶναι κατὰ βάσιν γεωργικὴ καὶ μὲ ἐλαχίστην παραγωγὴν. Οὕτω, διὰ σουλτανικοῦ φερμανίου ἀνεγνωρίζετο εἰς αὐτὴν πλήρης διοικητικὴ, οἰκονομικὴ καὶ δικαστικὴ αὐτονομία². Τὸ προνομιακὸν αὐτὸ καθεστῶς τῆς νήσου ἀνενεώθη διὰ νέων φερμανίων τῶν Σουλτάνων Μεχμέτ τοῦ II τὸ ἔτος 1652, τοῦ Ὀσμάν τοῦ III τὸ ἔτος 1755 καὶ τοῦ Μαχμουτ τοῦ II τὸ ἔτος 1835³. Διὰ τῶν φερμανίων αὐτῶν καθωρίσθη ὅπως ἡ Νίσυρος πληρῶνῃ ἐτησίως 60.000 ἄσπρα καὶ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀπηλλάγη πάσης ἄλλης προσθέτου φορολογίας⁴.

Ἡ νήσος διωφεῖτο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προνομίων «ὕφ' ἐνὸς Μουδήρου Ὀθωμανοῦ, τῇ συμπράξει ἄλλοτε μὲν τοῦ Δημάρχου, καὶ ἄλλοτε προκρίτων τινῶν». Ἡ Δημογεροντία παράλληλα συνέλεγε τοὺς ἐπιτοπίους φόρους ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς νήσου δι' ἀντιπροσώπου. Οὗτος διορίζετο πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν κατόπιν δημοπρασίας τῶν φόρων καὶ εἰσέπραττε 2% ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων ἐν τῇ νήσῳ ἐμπορευμάτων, ἀπὸ τὰς πωλήσεις ἀκινήτων περιουσιῶν, ἀπὸ εἴκοσι γρόσια διὰ κάθε τόννον ἐμπορευμάτων τῶν πλοίων, ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τοῦ κοινοτικοῦ φαρμακείου καὶ ἀπὸ τὰς προσφορὰς τῶν Ἐκκλησιῶν⁵.

Ἡ Νίσυρος, γεωγραφικῶς, ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον τμῆμα τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Διοικητικῶς ὅμως καὶ μέχρι τὸ ἔτος 1867 ὑπήγετο «ὕπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ρόδου, ἔκτοτε δὲ ὑπάγεται ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Κῶ, τῆς ὑπαγομένης ὑπὸ τὴν Γενικὴν Διοίκησιν τοῦ Ἀρχιελάγου»⁶. Ἐκκλησιαστικῶς ἡ Νίσυρος ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς Μητροπόλεως Ρόδου καὶ διοικεῖται δι' Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου. Οὗτος εἶναι ὁ κατὰ καιρὸν Ἠγούμενος τῆς Ἐνοριακῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς. Ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης Ρόδου ἐπεσκέπτετο τὴν νήσον κατ' ἔτος καὶ δὴ κατὰ

1. Πρβλ. Ἀλ. Σ. Καρανικόλα: Νότιες Σποράδες, Ἀθήναι 1971, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΙΓ' τόμ. «Παρνασσός», σ. 3-4. Χ. Ἰ. Παπαχριστοδούλου: Ἱστορία τῆς Ρόδου, Ἀθήναι 1973, σ. 435.

2. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη: Ἱστορία τῶν προνομίων τῶν Νοτίων Σποράδων, ἐν «Νισυριακά», 3(1969), σ. 147. Ἀλ. Σ. Καρανικόλα, ἐνθ. ἀν. σ. 5. Ἰακώβου Καζαβῆ: Ἱστορία τῆς νήσου Νισύρου, Νέα Ὑόρκη 1966, σ. 39-41.

3. Πρβλ. Ἀλ. Σ. Καρανικόλα, ἐνθ. ἀν. σ. 5-6, ὑποσημ. 4. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἱστορικὰ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ Καστελλόριζον, Ἀθήναι 1972, σ. 6.

4. Πρβλ. Ἀλ. Σ. Καρανικόλα, ἐνθ. ἀν. σ. 4. Ἰ. Παπαχριστοδούλου, ἐνθ. ἀν. σ. 435.

5. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 40.

6. Πρβλ. Γ. Παπαδοπούλου: Γενικὴ Γεωγραφικὴ καὶ Ἱστορικὴ περιγραφὴ, ἀρχαία καὶ νεώτερα, τῆς νήσου Νισύρου, Νίσυρος 1909, σ. 38-39.

τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας καὶ συνεκάλει «γενικὰς Συνελεύσεις, ἐν αἷς ἐξελέγοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ πλειοψηφίας ἅπασαι αἱ κοινοτικαὶ ἀρχαί»¹. Λόγω τῆς ἰδιομόρφου αὐτῆς πολιτικο-ἐκκλησιαστικῆς ἐξαρτήσεως τῆς νήσου Νισύρου ἀπὸ τὴν Ρόδον, δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ Νίσυρος ἐμπίπτει εἰς τὴν ἴδιαν πολιτιστικὴν μὲ τὴν Ρόδον σφαιραν καὶ κατὰ συνέπειαν χαίρει τῶν αὐτῶν μορφωτικῶν καὶ πνευματικῶν ὠθησεων, ἀφοῦ καθοδηγεῖται ἀπὸ τὰ ἴδια κρατικά καὶ ἐκκλησιαστικά ὄργανα καὶ διέπεται ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς νόμους καὶ διατάξεις².

β) Τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας εἰς τὴν Νίσυρον

Ἡ εὐημερία τῶν νήσων τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, προερχομένη ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν μετανάστευσιν, ὥθησε τοὺς κατοίκους τῶν νῆσων νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν των καὶ πρὸς τὴν Παιδείαν. Ἡ ὠθησις αὐτὴ ὑπεβοηθήθη καὶ ἀπὸ τὸ προνομιακὸν καθεστῶς, τὸ ὁποῖον ἐφηρμόσθη εἰς τὰς νήσους αὐτάς. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ προνομιακὸν καθεστῶς τῶν νήσων διετηρήθη ἄνευ οὐσιωδῶν μεταβολῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1835. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835³ ἡ Δημογεροντία ἀποκτᾷ περισσοτέρας ἀρμοδιότητος καὶ μὲ περισσότερον ζῆλον ἐπιδίδεται εἰς τὴν διευθέτησιν τῶν κοινῶν, διότι κατὰ τὴν περίοδον 1836-1865 οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὸ προνομιακὸν καθεστῶς τῶν νήσων. Οὕτω «μὲ τὸ καθεστῶς τῶν προνομίων τὰ νησιὰ προώδευσαν, ἀναπτύχθηκε ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ ἀρχίσανε νὰ δημιουργοῦνται οἱ πυρῆνες τῶν διαφόρων δωδεκανησιακῶν παροικιῶν στὶς χῶρες τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού τόσο συνέτειναν στὴν πρόοδο καὶ στὴν ἄνοδο τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν νησιῶν». Ἡ μετακίνησις τῶν Νισυρίων ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἀναζήτησιν καλυτέρας τύχης, διὰ τοῦτο κατευθύνεται πρὸς περιοχὰς ὅπου ὁ ζυγὸς εἶναι ἐλαφρύτερος καὶ δὴ πρὸς τὰ Μικρασιατικὰ παράλια καὶ τὴν Κων/πολιν. Ἡ μετακίνησις αὐτὴ τῶν Νισυρίων διεμόρφωσε τὴν δομὴν τῆς κοινωνίας των καὶ οὕτως «ἡ παιδεία, ἡ κοινωνικὴ συναντίληψη ἀνεπτύχθησαν σὲ βαθμὸ ζηλευτό. Ἦταν δὲ ὀλοφάνερη ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ προνομιούχα καὶ μὴ προνομιούχα νησιὰ»⁴. Συνέπεια

1. Πρβλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἄν. σ. 40. Ν. Κ. Βερδελη: Μία ἐνδιαφέρουσα πτυχὴ ἀπὸ τὴν νεωτέραν ἱστορίαν τοῦ νησιοῦ μας, ἐν «Νισυριακὰ χρονικά», ἔτος Α' (1955), ἀριθμ. φύλ. 5, σ. 10-11. Κ. Μούρα: Τὸ Γυμνασιακὸν παράρτημα καὶ ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Νισύρῳ, ἐν «Νισυριακὰ Χρονικά», ἔτος Γ', Ἰανουάριος 1957, ἀριθμ. φύλ. 14, σ. 19.

2. Πρβλ. Γ. Θ. Βεργωλῆ: Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Νίσυρον, ἐν «Κάμειρος» 4-5 (1975), σ. 7—9. Πρόκειται περὶ σκιαγραφήσεως τῶν γραμμάτων εἰς τὴν νήσον.

3. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἄν. σ. 151, 162.

4. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἄν. σ. 162. Ἀ. Βακαλοπούλου: Ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, Θεσ/νίκη 1973, τόμ. Δ', σ. 444-457.

τούτου ἤτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος νὰ ἀρχίσουν νὰ παρουσιάζονται τὰ πρῶτα σχολεῖα¹ εἰς τὴν Δωδεκάνησον καὶ φυσικὰ καὶ εἰς τὴν Νίσυρον².

Ἡ ἴδρυσις ὁμως ὀργανωμένων σχολείων εἰς τὴν Νίσυρον ἐβράδυνε λόγῳ τῶν ἐπιπολάζουσῶν ἐκεῖ διχονοιῶν καὶ τῆς ἀδιαφορίας «τοῦ κοινοῦ καλοῦ καὶ τοῦ φωτισμοῦ τῶν κατοίκων». Ἡδὴ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1831 ἐγένετο προσπάθεια συγκροτήσεως σχολείου εἰς τὴν νῆσον τῇ μεσολαβήσει τοῦ Οἴκου-μενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίου. Παραθέτομεν τὸ σχετικὸν κείμενον³:

«.....συμβουλευόμεν καὶ σφοδρῶς ἐπιτάττομεν καὶ παραγγέλλομεν ὑμῖν νὰ λάβετε μέτρα καλῆς προσοχῆς ἐπάνω εἰς τὸ πολίτευμά σας καὶ εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς πατρίδος σας καὶ πρῶτον νὰ ἀφήσητε τὰς διχονοίας καὶ εἰς τὰς ἐκ τοῦ ἀναμεταξύ σας καὶ τὰς παλαιὰς διενέξεις καὶ καταχρήσεις ὅπου ἐπιπολάζουσιν αὐτόθι καὶ εἶναι ἐπιβλαβέσταται καὶ τῆς κοινῆς ὠφελείας ἀνατρεπτικά καὶ ὅλοι σας μὲ κοινὴν ὁμόνοιαν καὶ χριστιανικὴν ἄδολον σύμπνοιαν καὶ ἀγάπην νὰ συντρέχετε καταγινόμενοι διὰ τὸ κοινὸν καλὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν καὶ ἄνεσιν καὶ ἡσυχίαν γενικῶς τῶν κατοίκων συμπολιτῶν σας καὶ ὅχι ὁ εἷς νὰ ἀντιφέρεται κατὰ τοῦ ἄλλου καὶ ὁ καθεὶς νὰ θέλῃ νὰ συστήσῃ τὰς ἰδικὰς του ἰδέας καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ νὰ ἐναντιώνεται εἰς τὰς πραγματικὰς ὠφελείας ὅπου πρέπει νὰ ἐνεργῶνται εἰς τὸν τόπον, τὸν δὲ εἰρημένον κτῆρ Κωνσταντινῶν Σακελλάριον ὡς ἔμφορα καὶ νουνεχῆ, ὅστις οὐ μόνον τρέφει ζῆλον ἀληθῆ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ γνωρίζει καλῶς μὲ τὴν φρόνησίν του ἐκεῖνα τὰ μέσα ὅπου προξενοῦν τὴν κοινὴν ὠφέλειαν καὶ ἄνεσίν σας νὰ τὸν τιμᾶτε καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾶτε καὶ νὰ ὑπακούετε εἰς τὰς φρονίμους ὁδηγίας καὶ εἰλικρινεῖς ὑποθήκας του καὶ μὲ κοινὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν καὶ μὲ ζῆλον διακαῆ νὰ ἐπιμεληθῆτε μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ νὰ συστήσητε τὸ σχολεῖον εἰς τὴν πατρίδα σας πρὸς φωτισμὸν τῶν τέκνων σας καὶ ὠφέλειαν, ὅπου ὑπερβαίνει κάθε ἄλλην ὠφέλειαν καὶ προξενεῖ τὴν ὄντως εὐδαιμονίαν καὶ ἐνὶ λόγῳ νὰ ἔχητε προθυμίαν καὶ κάθε κοινὸν καλὸν τῆς πατρίδος σας, βαδίζοντες μὲ κοινὴν ὁμόνοιαν εἰς τὰς νουνεχεῖς συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας τῆς τιμιότητός του, ὅστις κατὰ τὰς ἐπιταγὰς καὶ συμβουλὰς ὅπου ἔλαβε παρ' ἡμῶν θέλει διευθύνῃ ...σκοπὸν ἔχων τὸ κοινὸν ὄφελος, ἐὰν δέ, ὃ μὴ γένοιτο, φωραθῆ τις ἐξ ὑμῶν ἐπιμένων εἰς τὰς παλαιὰς καταχρήσεις καὶ διχονοίας καὶ ἐναντιούμενος εἰς τὰς

1. Πρβλ. Ν.Α.Φοροπούλου: Πάτμος, ἐν Η. Θ. Ε., τόμ. 10, σ. 130. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Σύμην, Ρόδος, 1968, σ. 9, ὑποσημ. 5, 14, 19, 20. Τρύφ. Εὐαγγελίδου: Ροδιακά, Ρόδος, 1916, σ. 124. Μ. Σκευοφύλακος: Ὁ Πανορμίτης καὶ ἡ περιώνυμη Μονὴ του, Ἀθῆναι 1965, σ. 22. Μ. Σ. Γρηγοροπούλου: Ἡ νῆσος Σύμη, Ἀθῆναι 18-77², σ. 39. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Κῶ, Ἀθῆναι 1972, σ. 6—7.

2. Πρβλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἀν. σ. 45-46.

3. Πρβλ. Πατριαρχικὸν ἔγγραφον τῆς 19 Ἰουνίου 1831 ἐν «Νισυριακὰ Χρονικά», ἔτος Γ (1957), Ἰούλιος-Αὐγουστος ἀριθ. φυλ. (17), σελ. 25-26. Δημοσίευσις-Ἐπιμέλεια Κ. Σακελλαρίδη.

εὐλόγους καὶ ἀφελίμους ὑποθήκας τοῦ ρηθέντος κτθ Κωνσταντίνου Σακελλαρίου εἰς τὴν σύστασιν τοῦ σχολείου ὁ τοιοῦτος γνωστὸς γενόμενος πρὸς ὑμᾶς διὰ τῆς τιμιότητός του θέλει λαμβάνει παρενθὺς τὰ σίχαιρα τῆς κακοβουλίας του, πρὸς παράδειγμα καὶ τῶν λοιπῶν· προσέχετε λοιπὸν καλῶς καὶ ποιήσατε καθὼς ὑμῖν γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως...».

Μέχρι τοῦ ἔτους 1850 δὲν ὑπάρχουν ὀργανωμένα σχολεῖα εἰς τὴν Νίσυρον. Τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὰ παιδιὰ τῆς νήσου εἶχον ἀναλάβει διάφοροι γραμματοδιδάσκαλοι διδάσκοντες εἰς τὰ «καταγῶγια τῶν οἰκιῶν» των, «ἔχοντες ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀδιάκοπον καὶ ἀχώριστον σύντροφον τὴν φάλαγγα καὶ τὴν νευρώδη μᾶστιγα, ἕκαστος δὲ μαθητῆς ἐπλήρωνε δίδακτρα συνιστάμενα ἀπὸ 20 ἕως 30 γρόσια ἐτησίως¹». Κατὰ συνέπειαν, τὰ πρῶτα σχολεῖα εἰς τὴν Νίσυρον ἦσαν ἀποτέλεσμα ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας. Εἰς τὰ σχολεῖα αὐτὰ ὁ μαθητῆς ἐδίδασκετο ἀρχικῶς «τὴν φυλλάδα ἀρχόμενος ἀπὸ τὸ Ἑσταυρὲ βοήθει μοι' κατὰ τὸ ἐκ Θεοῦ ἀρχεσθαι καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι». Μετὰ τὸ πέρασ τῆς φυλλάδος προεβιάζετο εἰς τὴν Ὀκτάηχον, εἶτα εἰς τὸ Ψαλτήριον καὶ τέλος εἰς τὸν Ἄποστολον².

Τῆς μορφῆς αὐτῆς σχολεῖον ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Νίσυρον, ἀλλὰ μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Πότε ἀκριβῶς ἰδρύθη ἐκεῖ τὸ σχολεῖον αὐτὸ δὲν γνωρίζομεν. Εἰς τὸν τύπον τοῦ σχολείου αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἐδίδαξαν ὁ Κ. Ξένος καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Διάκο-Νικόλαος Τσουκάλιος, ἐκ Νισύρου, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κύρ-Μανώλης»³. Οὗτος ἔφερεν «ἐνδυμα ὁμοιον τῶν διδασκάλων τοῦ Γένους, δηλ. ζουμπὲ καὶ καφτάνι, μὲ μελανοδοχεῖον εἰς τὴν μέσην».

Τὸ ἔτος 1841 ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ καθηγητῆς⁴ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν Ludwig Ross, περιοδεύων τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἀναφέρει ὅτι ἐν Νισύρῳ ἐλειτούργει σχολεῖον τῆς περιγραφείσης μορφῆς, ἤδη πρὸ τοῦ ἔτους 1839. Εἰς τὴν Νίσυρον συνήντησε τὸν διδάσκαλον⁵ τοῦ σχολείου

1. Πρβλ. Παληοῦ Νισυρίου: Πότε χτίστηκε τὸ πρῶτο σχολεῖο στὴ Νίσυρο, ἐν «Γνωμαγόρας» ἔτος Β', Ἀπρίλιος-Μάιος, ἀριθμ. φύλ. 19, σ. 17. Γ. Παπαδοπούλου, ἔνθ. ἀν. σ. 45.

2. Πρβλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἔνθ. ἀν. σ. 45. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νήσον Ρόδον, Ἀθῆναι 1972, σ. 21-22.

3. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἔνθ. ἀν. σ. 41-43. Οὗτος ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1794 καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 1876. Ἐσπούδασεν εἰς Ἰάσιον καὶ ἐδίδαξεν εἰς Γαλάσιον. Τὸ σχολεῖον του ἐλειτούργησεν εἰς τὸ ἰσόγειον τῆς οἰκίας του. Λέγεται ὅτι ἐπανελθὼν εἰς Νίσυρον ἐκόμισε σοβαρὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα τελικῶς κατέστρεψεν ἢ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀγγραμματοσύνη τῶν συγγενῶν του.

4. Πρβλ. Σ. Μαρκεζίνη: Πολιτικὴ Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1966, τόμ. Α' σ. 150.

5. Δυστυχῶς δὲν ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου τούτου. Ἐξ ἄλλων πληροφοριῶν ἐξάγεται ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Κων/τίνου Ξένου (Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἔνθ' ἀν. σ. 43).

τούτου, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐχρησιμοποίησεν ὡς συνοδόν, διὰ νὰ δυνηθῆ νὰ γνωρίσῃ καλύτερα τὴν νῆσον. Κατὰ τὰς πληροφορίας λοιπὸν τοῦ Ross, ὁ διδάσκαλος αὐτὸς ἦτο ἡλικίας 40 περίπου ἐτῶν καὶ εἶχε σπουδάσει εἰς τὴν νῆσον Ἄνδρον πλησίον τοῦ Θεοφίλου Καίρη¹. Ὅτε ὅμως ἐξαπελύθη διωγμὸς ἐναντίον τῶν ὁπαδῶν τοῦ Καίρη ὁ ἐν λόγῳ διδάσκαλος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ² τὴν Νίσυρον καὶ νὰ μεταβῆ εἰς τὴν Σμύρνην. Τὸ ἔτος ὅμως 1841 ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Νίσυρον καὶ ἐπανίδρυσεν τὸ κλειστὸν πρότινος σχολεῖον του, συγκεντρῶσας μάλιστα περὶ τοὺς 30 μαθητάς. Ὁ Ross ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν λόγῳ σχολεῖον, πλὴν ὅμως δὲν παραθέτει τὸ ὄνομα τοῦ συνοδοῦ του διδασκάλου. Ἐξ ἄλλων πηγῶν μανθάνομεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ Κων/τίνου Ξένου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς λειτουργίας τοῦ σχολείου του ἐν Νισύρῳ, ἐδίδασκε τοὺς μαθητάς του εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Παναγίας, διὰ ν' ἀποφευχθῆ οὕτω κάθε ὑπόνοια Καίρισμου³ καὶ δὴ ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων του.

Μετὰ τὸν Κων/τῖνον Ξένον⁴ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς νήσου ἐδίδαξεν ὁ ποιητῆς Ἰωάννης Λογοθέτης⁵, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία ἐν Νισύρῳ συμπίπτει μὲ τὴν περίοδον γενικῆς ἀμίλλης ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ θέμα τῆς Παιδείας μεταξὺ τῶν νήσων τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Ἡ περίοδος αὕτη τοποθετεῖται γύρω ἀπὸ τὸ ἔτος 1865. Προσκληθεὶς «ὁ τότε ἐν Κων/πόλει διαμένων καὶ ἐν διαφόροις πόλεσι τῆς Θράκης καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου εὐδο-

Σ. 1. Κέντη: Τὰ Μετέωρα τῆς Δωδεκανήσου, Ἀθήναι 1970, σ. 35-36. Ὁ Κων/τῖνος Ξένος κατεδιώχθη ὑπὸ τοῦ Ἡγουμένου Νεοφύτου Ζαμπέτογλου ἐπὶ Καίρισμῳ. Ὁ Ross ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἡγούμενος τῆς Σηλιανῆς «εἶναι σχεδὸν ἐχθρὸς πρὸς κάθε κοσμικὴν μόρφωσιν».

1. Πρβλ. Ν. Κ. Βερδελῆ, ἐνθ. ἀ. σ. 10-11. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 18-19.

2. Πρβλ. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 19.

3. Ὁ μὲν Κ. Μούρας ἐν σ. 19 ἀγνοεῖ παντελῶς τὰ ἔτη τῆς δράσεώς του ἐν Νισύρῳ, ὁ δὲ Γ. Παπαδόπουλος ἐν σ. 46 θέλει αὐτὸν δρῶντα ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὸ ἔτος 1848, τὸν θεωρεῖ δὲ πιστὸν μαθητὴν «τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Ἄνδρῳ διδάσκοντος τότε Θεοφίλου Καίρη; οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ὁπαδὸς τῶν δογματῶν του, ὅστις προσκληθεὶς ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐλληλικῶν μαθημάτων». Μήπως ὁ Γ. Παπαδόπουλος ἀναφέρεται εἰς τὴν δευτέραν περίοδον τῆς δράσεώς του ἐν Νισύρῳ;

4. Τὸ ἐπίθετον «Ξένος» δὲν ἀντικατοπτρίζει τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ ἐν λόγῳ διδασκάλου, ἀλλὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι εἶναι μᾶλλον «παρατσούκλι». Ὁ Κων/τῖνος Ξένος ταυτίζεται μὲ τὸν Κ. Σακελλαρίδην. (Πρβλ. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 19. Παληοῦ Νισυρίου, ἐνθ. ἀν. σ. 17, Ἐμμανουήλ Φραντζῆς: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Νισύρου, ἐν «Νισυριακὰ» 4 (1972) σ. 42-65).

Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Κων/τίνου Σακελλαρίδη ἢ Ξένου διαλαμβάνει εἰς ἄρθρον ὁ Νικήτας Κουμέντος ἐν «Νισυριακὰ Χρονικὰ» 6(1960), ἀριθ. φύλλου 34, σ. 19-26. Δι' αὐτοῦ ὅμως συμπλέκεται ἱστορία καὶ παράδοσις καὶ συνεπῶς ἀπαιτεῖται προσοχὴ ὡς πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν ὠρισμένων χρησίων συμπερασμάτων. Πρβλ. ἐπίσης Ἰωάννης Λογοθέτης (1835-1910), Ἐπιστολαὶ-Ποιήματα, Εἰσαγωγή-Προλεγόμενα-Ἐπιμέλεια Κ. Ὁδ. Σακελλαρίδη, Ἐκδοσις Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, Ἀθήναι 1974, σ. 11-12.

5. Πρβλ. Κ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 43. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἀν. σ. 46.

κίμως διδάσκων τὴν τότε ἐν χρήσει εἰς ἅπαντα τὰ ἐκπαιδευτήρια μέθοδον Κοκκῶνη, ὁ ἐλλόγιμος Ἰ. Λογοθέτης ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν πνευματικὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς Νισυριακῆς νεολαίας, ἐξ οὗ καὶ χρονολογεῖται ἡ ἴδρυσις διαρκοῦς δημοτικῆς σχολῆς καὶ νέα ἐποχὴ δράσεως πρὸς τὴν ἠθικὴν σταδιοδρομίαν τῆς νήσου, δι' ἧς καὶ ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ ρέκτου τούτου ἀνδρὸς ἰδρῦθη τετράτακτος δημοτικὴ σχολὴ κατὰ τὸ σύστημα τῆς λεγομένης ἀλληλοδιδασκτικῆς μεθόδου, δίτακτος καὶ ἐνίοτε τρίτακτος ἑλληνικὴ σχολή¹. Οὕτω πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὴν Νίσυρον ἰδρῦθη τὸ πρῶτον συστηματικὸν σχολεῖον μόλις τὸ ἔτος 1865. Συνεπῶς, τὸ θέμα τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν νῆσον σχετίζεται μὲ τὴν γενικῶς παρατηρουμένην τότε ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος².

Πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἡ προσπάθεια ἰδρύσεως σχολείου εἰς τὴν Νίσυρον προσέκρουεν εἰς τὴν πείσμονα ἄρνησιν τῶν Προκρίτων, οἱ ὅποιοι ἀντέδρων εἰς τὴν πρόοδον, προβάλλοντες ὡς πρόφασιν τὴν ἔλλειψιν δῆθεν οἰκονομικῶν πόρων. Τελικὰ ὅμως τὸ ἐμπόδιον αὐτὸ ὑπερπηδήθη καὶ ἀπεφασίσθη ἡ οἰκοδόμησις σχολείου παρὰ τὴν θέσιν «Τράπεζα», συνεπικουροῦντος πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Κυρίλλου³. Εἰς τὸ σχολεῖον αὐτὸ ἐδιδάσκοντο πλέον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν οἱ Νισύριοι μαθηταί. Παράλληλα ὅμως πρὸς τὸ σχολεῖον αὐτὸ ἐδίδασκον «εἰς τὰ καταγῶγια τῶν σπιτιῶν τους» οἱ γραμματοδιδάσκαλοι: 1) Νικ. Σακελλαρίδης, ὁ Νοτάριος, ἀδελφὸς τοῦ Κων/ντίνου Ξένου ἢ Σακελλαρίδη, 2) ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἱερομνήμων, 3) ὁ Κύρ Μανώλης Χατζηγεωργίου ἢ Δυνατός⁴. Ολίγον ἀργότερον παρουσιάζεται καὶ ὁ διδάσκαλος Γ. Παπαδόπουλος, ὁ ὁποῖος ἠνάλωσε τὴν ζωὴν του ἐργαζόμενος διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνύψωσιν τῆς Νισύρου⁵.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἤρχισε νὰ ἀνθίξῃ ἡ Παιδεία εἰς τὴν Νίσυρον. Ἐν τῷ μεταξύ τὸ ἰδρυθὲν σχολεῖον ἠῤῥεξε τὰς τάξεις καὶ τοὺς μαθητάς του, καταστὰν ἀρχικῶς τετρατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἔπειτα τρι-

1. Πρβλ. Γ. Παπαδοπούλου, ἐνθ. ἀν. σ. 456.

2. Πλείονα περὶ Ἰωάννου Λογοθέτου ἐν «Ἰωάννης Λογοθέτης (1835-1910)», ἐνθ. ἀν. σ. 7-21.

3. Πρβλ. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Σύμνη, ἐνθ. ἀν. σ. 8-19. Τοῦ Αὐτοῦ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Κῶ, ἐνθ. ἀν. σ. 5-8. Τοῦ Αὐτοῦ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Ρόδον, ἐνθ. ἀν. σ. 21-33. Τοῦ Αὐτοῦ: Ἱστορικὰ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὸ Καστελλόριζο, ἐνθ. ἀν. σ. 5-8. Τοῦ Αὐτοῦ: Περί τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀναγνωστηρίου Σύμης «Ἡ Αἴγλη», ἐν «Συμαϊκά» (1972), σ. 123-124.

4. Πρβλ. Παληοῦ Νισυρίου, ἐνθ. ἀν. σ. 17. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 19. Ἐμμ. Φραντζῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 43.

5. Πρβλ. Παληοῦ Νισυρίου, ἐνθ. ἀν. σ. 17. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 19.

6. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 43.

τάξιον Ἑλληνικόν¹. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ πυρὴν διὰ τὴν εὐδοκίμησιν ἢ μέσῃ Παιδείᾳ εἰς τὴν Νίσυρον. Τὸ διαμορφωθὲν σχολεῖον συνεχίζει τὴν στεγάζεται εἰς τὸ παλαιὸν δικαστήριον παρὰ τὴν θέσιν «Τράπεζα» καὶ εἰς παρακείμενα ἰδιωτικὰ οἰκήματα μέχρι τῆς ἀνεγέρσεως εἰς τὴν νῆσον τῆς Ὀμηρείου σχολῆς, ἐπιτευχθείσης κατὰ τὸ ἔτος 1918. Συνάμα ὅμως ἡ προσοχὴ τῶν Προκρίτων ἐστράφη καὶ πρὸς τὰ νήπια. Διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν αὐτῶν ἰδρύθη εἰς τὴν νῆσον Δημοτικὸν Νηπιαγωγεῖον.

γ) Εἰδήσεις διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων εἰς τὴν Νίσυρον

Διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων εἰς τὴν νῆσον Νίσυρον ἐλάχιστα γνωρίζομεν. Τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ μέθοδος διδασκαλίας τοῦ πρώτου διδασκάλου πρέπει τὴν ἀναζητηθῆναι εἰς τὰ λεγόμενα «κολυβογράμματα» τῶν χρόνων ἐκείνων². Ὁ δεύτερος κατὰ σειράν διδάσκαλος ἐδίδαξε τὴν θεοσέβειαν καὶ τὸ δόγμα τῆς ἐλευθέρως Ἐκκλησίας τοῦ Θεοφίλου Καΐρη καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἠναγκάσθη τὴν ἐκπατρισθῆναι ἐπ' ὀλίγον, παρ' ὅλον ὅτι ὑπῆρξε «πραγματικὸς ἀναμορφωτὴς διδασκαλίας καὶ ὅτι ἠνάλωσε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐπιτυχῆ γραμματικὴν μόρφωσιν τῶν παιδιῶν καὶ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγώγησιν μικρῶν καὶ μεγάλων, παλαιῶν συνεχῶς καὶ ὑφιστάμενος ὡς ἐκ τούτου διωγμούς, προπηλακισμούς καὶ ἀπογοητεύσεις, οὓς μόνον ἡ ἀκατάβλητος ἐπιμονὴ του, ἡ φιλοσοφικὴ κατάρτισίς του καὶ ἡ ἀπεριόριστος ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθοῦν»³. Ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν ἐξορίαν (;) συνεμορφώθη μετὰ τὰς τότε κρατούσας ἀντιλήψεις εἰς τὴν νῆσον καὶ οὕτως ἐσυνέχισεν ἐκεῖ τὴν διδασκαλίαν του. Ἀργότερα, ἡ διδασκαλία τῶν μαθημάτων εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Νισύρου ἠκολούθησε τὴν πανελληνίαν⁴ μέθοδον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀλληλοδιδασκτικῆς τὴν ὁποίαν μάλιστα συνίστα τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ Μητρόπολις Ρόδου. Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι ἡ Νίσυρος ἀκολουθεῖ τὸ ἰσχύον τότε Πατριαρχικὸν πρόγραμμα διδασκαλίας τῶν Ἑλληνοπαιδῶν. Μετὰ ὅμως τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν τὸ ἐγκριθὲν πρόγραμμα τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Νίσυρον.

Τὸ ἔτος 1880 ἡ λειτουργία τῶν σχολείων τῆς Νισύρου παρουσιάζει προβλήματα. Ἡ προσπάθεια τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Γερμανοῦ διὰ τὴν

1. Πρὸς βλ. Κ. Μούρα, ἔνθ. ἀν. σ. 19.

2. Πρὸς βλ. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Ρόδον, ἔνθ. ἀν. σ. 21. Ἐλένη Δ. Μπελιά: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ τὴν Μεσσηνίαν κατὰ τὴν Καποδιστριακὴν περίοδον (1828-1832), Ἀθήναι 1970, σ. 13.

3. Πρὸς βλ. Κ. Μούρα, ἔνθ. ἀν. σ. 19.

4. Πρὸς βλ. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Ρόδον, ἔνθ. ἀν. σ. 27 καὶ ὕποψ. 32. Ἐλένη Δ. Μπελιά, ἔνθ. ἀν. σ. 21-25.

ἀναμόρφωσιν τῆς ἐκπαιδύσεως εἰς τὴν νήσον προσκρούει εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῶν Προεστώτων, οἱ ὅποιοι χαρακτηρίζονται διὰ τοῦτο ὡς δολοφόνοι «πάσης παιδείας». Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ἰδρύθη ἐν Νισύρῳ ἡ «Ἀδελφότης τοῦ ἁγίου Νικήτα», ἔργον τῆς ὁποίας ἦτο ἡ συμβολὴ εἰς τὰ κοινὰ καὶ τὴν παιδείαν, πλὴν ὅμως τοῦτο κατεπολέμησαν μερικοὶ Νισύριοι τῆς Κων/πόλεως πρὸς δημιουργίαν συγχύσεως καὶ ἀντιπερισπασμοῦ. Τὸ ἔτος 1883 ἰδρύθη ἐν τῇ νήσῳ τὸ πρῶτον Παρθεναγωγεῖον καὶ ἡ φοίτησις τῶν κοριτσιῶν ἐγένετο εἰς ἰδιαίτερον κτίριον. Τοῦτο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ἄρκετὰ κορίτσια Νισυρίων ἐπεδίδοντο εἰς τὰ γράμματα. Τὸ θέμα τοῦ χωρισμοῦ τῶν μαθητῶν εἰς σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης δικαιολογεῖ ὡς ἀκολούθως: «Ἀνατρέφειν δὲ τέκνα δὲν εἶναι ταῖζειν καὶ ποτίζειν, ... ἀλλ' ἐκτρέφειν ἐν παιδείᾳ καὶ νοθεσίᾳ Κυρίου ... Θέλετε νὰ ἐννοήσητε ὅτι στέλλουσαι τὰς θυγατέρας σας εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων, πρὸς τοῖς ἄλλοις κακοῖς, ἐξαγριούτε, ἀντὶ νὰ ἐξημεροῦτε αὐτάς, διότι ἀνατρεφόμεναι μετὰ τῶν ἀρρένων ἀποκτῶσι τὸν τρόπον αὐτῶν...»¹.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1926 ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Νίσυρον ὑφίσταται τὴν πίεσιν τῆς Ἰταλοκρατίας καὶ δὴ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀρχικῶς τῆς ἰταλικῆς γλώσσης² καὶ ἔπειτα τῆς προσαρμογῆς τῆς εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀπαιτήσεις. Εἰς περιπτώσιν μὴ συμμορφώσεως τῆς Παιδείας πρὸς τὰ ἰταλικά δεδομένα ἠπειλεῖτο μὲ κλείσιμον τῶν σχολείων. Ἡ ἰταλικὴ Διοίκησις ἐφήρμοσε καὶ εἰς τὴν Νίσυρον τὸν θεσμόν τῶν ἐπιχορηγομένων σχολείων, ἐκμεταλλεομένη οὕτω τὴν οἰκονομικὴν ἀνέχειαν τῶν Κοινοτήτων τῆς νήσου. Αἱ Κοινότητες ὅμως τῆς Νισύρου ἠρνήθησαν τὴν ἰταλικὴν ἐπιχορήγησιν καὶ συνάμα ἐπέτυχον τὴν συντήρησιν τῶν σχολείων των, κατόπιν πολλῶν θυσιῶν, μέχρι τοῦ ἔτους 1937, ὅτε ἡ ἰταλικὴ Διοίκησις Δωδεκανήσου διέταξε τὸ κλείσιμον ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων τῆς Δωδεκανήσου. Τὰ σχολεῖα ἔμειναν κλειστά μέχρι τοῦ ἔτους 1943. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1943 ἤρχισεν ἡ λειτουργία τῶν Κατηχητικῶν³ σχολείων. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1946 ἐπανελήφθη ἡ κανονικὴ λειτουργία τῆς ἐκπαιδύσεως εἰς τὴν Νίσυρον, ἡ ὁποία συνεχίζεται μέχρι τῆς σήμερον. Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Νίσυρος διετῆρει σχολεῖα εἰς Μανδράκι, Ἐμπορεῖο καὶ Νικεῖα.

1. Πρβλ. «Ἰωάννης Λογοθέτης», ἐνθ. ἀν. σ. 15-18.

2. Πρβλ. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 20.

3. Πρβλ. Γ. Θ. Βεργωτῆ: Ἡ Ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Χάλκην, Ἀθῆναι 1974, σελ. 16.

δ) Ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Νίσυρον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865

α) Εἰσαγωγικά

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1836 ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Νίσυρον. Αὐτὴ θὰ διαρκέσῃ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1912, ὅτε ἡ νῆσος θὰ καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς¹. Ἡ περίοδος αὐτὴ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προηγουμένην, προκαλεῖ διαρκῶς προβλήματα εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου. Τὸ προνομιακὸν καθεστῶς τῶν νήσων ἤρχισε νὰ θίγεται καὶ τμηματικῶς νὰ καταργῆται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865. Συνεπῶς, ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Νίσυρον ἤρχισε νὰ πλήττεται. Ἐν συνεχείᾳ ἡ οἰκονομικὴ στενότης, ἡ ὁποία προήλθεν ἀπὸ τὴν κατάργησιν τοῦ προνομιακοῦ καθεστώτος, ἐπηρέασε προοδευτικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδείας εἰς τὴν νῆσον. Εἰδικῶς, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1865 οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν νήσων καὶ νὰ ἐπιβάλλουν μέτρα διοικητικῆς φύσεως καὶ φορολογίαν εἰς τὸν καπνὸν καὶ τὸ ἄλας, προσβάλλοντας «οὐσιωδῶς τὰ ἐν ἰσχύι προνόμια τῶν»². Ἀφορμὴν καταργήσεως τοῦ προνομιακοῦ καθεστώτος τῶν νήσων καὶ ἀφομοίωσιν «τῶν νησιῶν μὲ τὸ διοικητικὸν σύστημα ποῦ ἴσχυε σὲ ὅλη τὴν τουρκικὴ Ἐπικράτεια»³ ἔδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ Ἐπανάστασις τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου. Τὸ ἔτος 1869 ἐπεβλήθησαν εἰς τὰς νήσους αἱ καϊμακαμίαι δι' ἐκδήλου ἐπεμβάσεως καὶ ἀποπείρας τροποποιήσεως τῶν προνομίων⁴ τῶν νήσων. Τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἀντιμετώπισαν οἱ νησιῶται καὶ ἐπέτυχον ἀπὸ τὸ 8% τῶν εἰσπράξεων τῶν φόρων «νὰ τοὺς ἀποδίδεται τὸ 3% γιὰ τὴ συντήρησιν τῶν φιλανθρωπικῶν τοὺς ἰδρυμάτων καὶ σχολείων. Τὰ ὑπόλοιπα 5% ἐκάλυπτον τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὑπαλλήλων τῶν τελωνείων»⁵. Παρὰ ταῦτα, οἱ Τούρκοι ὑπάλληλοι δὲν ἤρκοῦντο εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, ἀλλ' ἀπῆτουν καὶ νέους τοιοῦτους ὑπὸ τὸ πρόσχημα διαφόρων ὀνομασιῶν, προβαίνοντες μάλιστα ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς διαφόρους πιέσεις⁶.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1873 ἐπεβλήθη σταδιακῶς εἰς τὰς νήσους ἡ τουρκικὴ γλῶσσα καὶ δὴ «εἰς ὅλας τὰς εἰς τὸ ἐνταῦθα Πρωτοδικεῖον ἐπιδιδόμενας ἀγωγάς, αἰτήσεις, μηνύσεις καὶ λοιπὰ δικόγραφα»⁷, ἀντικαταστήσασα τὴν μέχρι τοῦδε χρησιμοποιουμένην ἑλληνικὴν.

1. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 47.

2. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 163.

3. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 163.

4. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 164.

5. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 165.

6. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 166.

7. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδη, ἐνθ. ἀν. σ. 167.

Τέλος, διὰ τῆς μεθοδικῆς καταστρατηγήσεως τῶν προνομίων ὑπὸ τῶν Τούρκων προεκλήθη σύσσωμος ἀντίδρασις τῶν νησιωτῶν, οἱ ὅποιοι, ἐν τῷ μεταξύ, ἐπέτυχον νὰ διατηρήσουν τὸ ἀστρατολόγητον, τὴν ἐλευθέραν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ἀρχοντάς των καὶ τὸν ὄσον τὸ δυνατὸν περιορισμὸν τῶν φόρων¹.

β) Ἡ λειτουργία τῶν σχολείων

Ὡς ἤδη ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἀνεφέρθη, ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὰς νήσους καὶ συνεπῶς εἰς τὴν Νίσυρον διήλθε διὰ μέσου οἰκονομικῶν πιέσεων, τάλαιπωριῶν καὶ ψυχολογικῆς βίας, μέχρι τῆς καταλήψεως τοῦ δωδεκανησιακοῦ χώρου ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Δυστυχῶς, κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν πλήρως τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαίδευσως εἰς τὴν Νίσυρον. Τελευταίως, ἀνεύρομεν ὠρισμένα ἔγγραφα καταχωρισμένα εἰς τὸ Ἄρχειον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου. Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἐμπλουτίσωμεν τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς ἐκπαίδευσως εἰς τὴν Νίσυρον.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1893 καὶ ἔπειτα τὰ σχολικὰ προγράμματα διαμορφώνονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπελευθύνσεως συμφωνίας μεταξύ τουρκικῆς Κυβερνήσεως καὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἦδη ἡ Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος τοῦ ἔτους 1891 καθορίζει τὸν τρόπον τῆς λειτουργίας τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἐντὸς τῆς τουρκικῆς Ἐπικρατείας καὶ ρυθμίζει τὴν διδασκαλίαν ὕλην, συνάμα δὲ καθιστᾷ ὑπευθύνους διὰ τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τῶν διατάξεων αὐτῆς τοὺς κατὰ τόπους Ἐπισκόπους. Πρὸ τῆς ἐκδόσεως τῆς Πατριαρχικῆς αὐτῆς Ἐγκυκλίου οἱ διδάσκαλοι ἀπέλαυνον πλήρους ἐλευθερίας ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς ὑπ' αὐτῶν τῆς διδασκομένης εἰς τοὺς μαθητάς των ὕλης.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1891 ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Κων/τίνοσ ἀξιοῖ ὅπως οἱ διδάσκαλοι συμμορφοῦνται πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου. Τοῦτο φαίνεται εἰς ἔγγραφον, τὸ ὁποῖον ἀπέστειλε πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικοὺς Ἐπιτρόπους Σύμης, Νισύρου, Χάλκης καὶ Τήλου. Τὸ ἔγγραφον ἔχει ὡς ἀκολουθῶσ:²

Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἡμῶν ἀποστέλλομεν αὐτῷ κατάλογον τῶν ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἐγκριθέντων διδασκτικῶν βιβλίων καὶ ἀξιοῦμεν ὅπως ἐγχειρήσης τοῦτον τῷ διευθύνοντι τὰ αὐτόθι σχολεῖα μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως τὰ ἐν αὐτοῖς διδασκόμενα βιβλία ὧσιν ἐκ τῶν ἐν τῷ διαληφθέντι καταλόγῳ ἐγγεγραμμένων καὶ μετὰ τῆς προσεπιδηλώσεως ὅτι ἐν ἐναντία περιπτώσει εὐθύ-

1. Πρβλ. Κ. Σακελλαρίδης, ἐνθ. ἀν. σ. 168.

2. Πρβλ. Κώδ. ἔξερχομένων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 45 τῆς 27-11-1893.

νας υπέχουσιν ενώπιον τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆς σεβαστῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως.

Τὸ μέτρον ὅμως φαίνεται ὅτι δὲν ἐτελεσφόρησε, διὰ τοῦτο ὁ Μητροπολίτης ἐπανέρχεται ἐπὶ τοῦ θέματος μετὰ μίαν τριετίαν, ἐξαποστέλλων ἕτερον ἔγγραφον πρὸς τοὺς αὐτοὺς Ἀρχιερατικοὺς Ἐπιτρόπους, ἔχον ὡς ἑξῆς:¹

Ἐπισυνάπτομεν δὲ κατάλογον τῶν ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Κεντρικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιθεωρηθέντων καὶ ὡς μὴ ἐπιληψίμων ἐγκριθέντων διδακτικῶν βιβλίων, ἀξιούντες ἵνα ἐπιδώσης τοῦτον μετὰ καὶ τῶν παρρημάτων τῇ διευθύνσει τῶν αὐτόθι σχολῶν μετὰ τῆς ρητῆς δηλώσεως ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν συμμορφωθῶσι πρὸς τοὺς ἀποστελλομένους καταλόγους ἔσονται προσωπικῶς ὑπεύθυνοι.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 4-9-1896

Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ προτροπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου δὲν ἐλαμβάνοντο σχετικῶς ὑπ' ὄψιν. Ἐνεκα τούτου τὸ Πατριαρχεῖον ἀναγκάζεται νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰς Ἐγκυκλίους Του, πρᾶγμα, τὸ ὅποσον ὑποχρεοῖ τὸν Μητροπολίτην Ρόδου νὰ ἐπανεέλθῃ ἐπὶ τοῦ θέματος πρὸς τὰ αὐτὰ πρόσωπα διὰ τῶν κατωτέρω²:

Συνεπεῖα νεωτέρας διαταγῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πάλιν ἀξιούμεν ἵνα αὐστηρῶς διατάξης τὸν διευθυντὴν τῶν αὐτόθι σχολῶν ἵνα καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ βιβλία συμμορφωθῶσι πάντες οἱ διδάσκαλοι κατὰ γράμμα πρὸς τὸν ἐγκαίρως διὰ σοῦ διαβιβασθέντα αὐτῷ Πατριαρχικὸν Κατάλογον, καὶ δηλώσης αὐτῷ ὅτι ἄλλως ἔσται προσωπικῶς ὑπεύθυνος ἀπέναντι καὶ τῆς Μητροπόλεως καὶ τῆ σεβαστῆ Κυβερνήσει.

Ἐν Λίνδῳ τῇ 26-10-1896

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Κων/τίνοσ γράφει πρὸς τὸν Ἀρχιμανδρίτην Ἀγάπιον, Ἠγούμενον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σπηλιανῆς, τὰ ἑξῆς³:

1. Πρβλ. Πρακτικὰ Συνελεύσεων τῆς Δημογεροντίας Ρόδου τῶν ἐτῶν 1876-1898, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 397.

2. Πρβλ. Πρακτικὰ Συνελεύσεων τῆς Δημογεροντίας Ρόδου τῶν ἐτῶν 1876-1898, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 470. Ἐκ τοῦ κειμένου φαίνεται ὅτι εἰς τὰς νήσους αὐτάς ὑπῆρχον περισσότερα τοῦ ἐνὸς σχολεῖα, τὰ ὅποια διηριθμῶντο ὑφ' ἐνὸς διευθυντοῦ.

3. Πρβλ. Πρακτικὰ Συνελεύσεων τῆς Δημογεροντίας Ρόδου τῶν ἐτῶν 1876-1898, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 452.

Ἀποστέλλομεν διὰ τοῦ κομιστοῦ τῆς παρούσης ἡμῶν καθάπερ ἐπράξαμεν καὶ εἰς προηγουμένα ἔτη Κατάλογον τῶν ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων ἐγκριθέντων διδακτικῶν βιβλίων ἀξιούντες ἵνα ἐγχειρήσης τοῦτον μετὰ τῶν συνημμένων παραρτημάτων συνωδὰ τοῖς Καταλόγοις τούτοις καὶ ἅμα τῇ συντάξει ἀποστείλης τοῦτο εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν διὰ τὴν ἐπικυρωθῆναι.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 1-9-1897

Συνάμα ἀποστέλλει ἕτερον ἔγγραφον πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους Χάλκης καὶ Νισύρου ἔχον ὡς ἑξῆς:¹

Διὰ τοῦ παρόντος γράμματος ἀξιούμεν ἵνα προσκαλέσης τὸν διευθυντὴν τῶν αὐτόθι σχολῶν καὶ εἴπῃς αὐτῷ κατὰ ἐντολὴν ἡμετέραν ἵνα ἐν τῇ συντάξει τοῦ προγράμματος συμμορφωθῆι πληρέστατα πρὸς τὸν Κατάλογον τῶν ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου ἐγκριθέντων ὡς μὴ ἐπιληψίμων βιβλίων, προσκαλέσῃ δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους τῶν χωρίων καὶ διατάξῃ εἰς αὐτοὺς τὰ αὐτά.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 2-9-1897

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μὲ τὴν κατ' ἔτος ἔκδοσιν καταλόγων βιβλίων διὰ τὴν ὁμοιόμορφον διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνοπαίδων ἐνήργει πολυλαπλῶς: 1) διὰ τὴν ἀποφεύγονται οἰαδιήποτε ἀντεγκλήσεις μὲ τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν, 2) προσέφερε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς Μητροπολίτας τὴν ἐλέγχον τὴν μετάδοσιν τῶν γνώσεων εἰς τοὺς Ἑλληνοπαίδας, 3) περιώριζε τὴν ἀνάμειξιν τοῦ Κυβερνητικοῦ Ἐπόπτου τῶν σχολείων, 4) ἀπεμονοῦτο διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ ὀργιάζουσα τότε ἀνά τὴν ὀρθόδοξον Ἀνατολὴν προσηλυτιστικὴ προπαγάνδα τῶν ἑτεροδόξων, οἱ ὅποιοι, διὰ τῶν ἐντύπων κυρίως, προσεπάθουν τὴν ἀμβλύνουσαν τὴν ἐλληνικὴν ὀρθόδοξον συνείδησιν τῶν ἐλληνοπαίδων καὶ 5) διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ καθιεροῦτο ἐνιαῖον πρόγραμμα ὕλης καὶ διδασκαλίας εἰς τὸν χῶρον τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς.

Χαρακτηριστικὸν τυγχάνει τὸ γεγονός ὅτι τὰ διάφορα ἔγγραφα τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου τονίζουν ὅλως ἰδιαιτέρως τὰ «ἐπιλήψιμα» βιβλία. Διὰ τὴν πληροφρορηθῶμεν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαδόσεως τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν ἀνάμεσα εἰς τὸν ὀρθόδοξον κόσμον παραθέτομεν ἔγγραφον τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Κων/τίνου ἀπευθυνθὲν πρὸς τοὺς Προκρίτους τῆς νήσου Νισύρου, ἔχον ὡς ἑξῆς:²

1. Πρβλ. Πρακτικὰ Συνελεύσεων τῆς Δημογεροντίας Ρόδου τῶν ἐτῶν 1876-1898, ὑπ' ἀριθ. Διεκπ. 460.

2. Πρβλ. Πρακτικὰ Συνελεύσεων τῆς Δημογεροντίας Ρόδου τῶν ἐτῶν 1876-1898, ὑπ' ἀριθ. Διεκπ. 151.

Διὰ τοῦ παρόντος Ἑμῶν γράμματος φέρομεν εἰς γνώσιν ὑμῶν, ὅτι εἰς ἀργυρώνητος τῆς βιβλικῆς Προτεσταντικῆς Ἑταιρείας ὀνόματι Γεώργιος, περιερχόμενος τὰς διαφόρους νήσους ἐπὶ σκοπῶ προσηλυτιστικῶ, εἶχε καταστήσει εἰς τὴν παρακειμένην ὑμῶν νῆσον Χάλκην, ἐνθα καταραδιουργῶν τὰ τῆς θρησκείας μας δόγματα καὶ μυστήρια ἐπὶ πρόφανεϊ ἀσεβείᾳ κατώρθωσε καὶ τινὰ διδάσκαλον Κων/τῖνον Χ. Θεοδοσίου τῶν ἐνταῦθα σχολείων νὰ παρασύρῃ εἰς τὰ δίκτυα τῆς ἀπωλείας, φανατίσας αὐτὸν μέχρι ἀθείας καὶ μανίας.

Ἐπειδὴ δὲ ἀμφοτέροι ἐκδιωχθέντες, παθέντος τοῦ διδασκάλου ἐν μέσῳ τοῦ σχολικοῦ ἔτους, τῆς νήσου Χάλκης ἀδελφὸν ποῦ διευθύνουσι τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν διαβήματα, καὶ ἐπειδὴ οὐδόλως παράδοξον διὰ τῆς ὑπουλόγητος καὶ τῆς ἀφανείας νὰ εἰσέλθωσιν ὑπείσειροντες καὶ εἰς τὴν εὐσεβῆ ὑμῶν κοινότητα ἐπὶ διαστροφῇ τῶν πατρῶων ἡμῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν

Διὰ ταῦτα

φέροντες ταῦτα εἰς γνώσιν ὑμῶν ἀξιοῦμεν, ἵνα διατελοῦντες ἐν ἀγρόπνῳ προσευχῇ προφυλάττησθε ἀπὸ τῆς δυναμένης λύμης νὰ ἐπεκταθῇ καθ' ἅπασαν τὴν χριστιανικὴν κοινότητα καὶ ἀποδιώξητε τοὺς λύκους τούτους ἀπὸ τῆς ποιίμνης τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν ποτὲ φανῶσι πρὸ ὑμῶν.

Ταῦτα πρὸς γνώσιν ἡμῶν, μεθ' ὧν ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη.

Ἐν Χάλκῃ τῇ 5-5-1898

Ἡ προσπάθεια καταργήσεως τῶν προνομίων ὑπὸ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως ἐπηρεάσασα καὶ τὴν Παιδείαν εὔρε τὴν σθεναρὰν ἀντίστασιν τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν κατὰ τόπους Μητροπολιτῶν. Κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν ἡ λειτουργία τῶν σχολείων ἐντὸς τῆς τουρκικῆς Ἐπικρατείας ἦτο δυνατὴ μόνον κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας λειτουργίας ἐκδιδομένης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, κατόπιν καταβολῆς ἀναλόγου παραβόλου. Ἡ ἀδεια ἐξεδίδετο ἐφ' ἅπαξ καὶ δὲν ἀνενοῦτο¹.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1894 ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ζητεῖ ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ἐλληνικῶν σχολείων. Διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 74 ἐγγράφου ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Κων/τῖνος ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους Σύμης, Νισύρου, Χάλκης καὶ Τήλου, καὶ ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς ἐν γένει ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως εἰς αὐτάς. Τὸ ἔγγραφον ἔχει οὕτως²:

1. Πρβλ. Κώδ. ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 273 τῆς 30-12-1902. «Ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἐπαρχίας Ρόδου, τὰ ἐν Ρόδῳ καὶ ταῖς ὑποκειμέναις νήσοις, Σύμη, Χάλκη, Νισύρου καὶ Τήλῳ εἰσὶν ἐφωδιασμένα διὰ τῆς καταλλήλου Κυβερνητικῆς ἀδείας ληφθείσης ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ προκατόχου μου κ. Κων/τῖνου».

2. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1892-1900, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 74.

Ἐξιούμεν ὅπως ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἀποστείλῃς ἡμῖν κατάλογον, ἐν ᾧ νὰ σημειῶνται πόσα σχολεῖα εὑρηγῆται εἰς τὴν νῆσον ὑμῶν, τὸ εἶδος αὐτῶν, ἂν εἴνε δηλονότι ἡμιγυμνάσια ἢ ἀστικάι σχολαὶ ἢ Παρθεναγωγεῖα καὶ ἐκ πόσων τάξεων ἕκαστον τούτων.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 16-6-1894

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ληφθεισῶν πληροφοριῶν ὁ Μητροπολίτης Ρόδου, ὡς ὑπεύθυνος ἔναντι τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ὑποβάλλει ἐγγράφως πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τοῦ Ἀρχιεπελάγου ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν σχολείων τῆς Ἐπαρχίας του. Αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι διαφαίνονται εἰς τὸ παρατιθέμενον ἔγγραφον.¹

Συνωδὰ τῷ ὑπὸ χρονολογίαν 23-1-1894 ἐγγράφῳ μου ἐπισυνάπτω ἐν τῷ παρόντι καταλόγῳ τῶν Ὀρθοδόξων Ρωμαϊκῶν σχολῶν τῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν μου λοιπῶν νήσων Σύμης, Νισύρου, Χάλκης καὶ Τήλου καὶ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν Ἐξοχότητα ἵνα ἐκδοθῶσι καὶ δι' αὐτάς αἱ νενομισμέναι ἄδειαι.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 1-9-1894

Ἡ ἐκδοσις ἀδείας φαίνεται ὅτι ἦτο πρόφασις διὰ νὰ ἐπιτύχη ἡ Κυβέρνησις ὑστεροβούλους σκοπούς. Ἐνεκα τούτου ἡ Μητρόπολις ἀντέδρασε καταλλήλως. Ἡ τουρκικὴ ὁμως Κυβέρνησις δὲν ἱκανοποιήθη ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Κων/τίνου καὶ διαρκῶς προσεπάθει νὰ ὑφαρπάσῃ πληροφορίας πλεον συγκεκριμένας ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους καὶ δὴ διὰ μέσου τῶν διοικητικῶν ὀργάνων αὐτῆς. Τὴν προσπάθειαν αὐτὴν πληροφορηθεὶς ὁ Μητροπολίτης Ρόδου ἀποστέλλει δριμύ ἐγγραφον πρὸς τοὺς Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους τῶν νήσων Σύμης, Νισύρου, Χάλκης καὶ Τήλου. Τοῦτο ἔχει ὡς ἀκολούθως²:

Ἐντελλόμεθά σοι μετ' αὐστηρότητος πολλῆς ὅτι τοῦ λοιποῦ ἐπὶ οἰασθῆποτε ἐρωτήσεως, ἣν ἤθελε προτείνει ἡ αὐτόθι Διοίκησις περὶ σχολείων καὶ σχολειακῶν πραγμάτων, οἷον προγραμμάτων, διδασκάλων καὶ λοιπῶν, ἀμέσως γράψῃς πρὸς ἡμᾶς ἐξαιτούμενος ὁδηγίας, καὶ μηδὲν ἐνεργῆς δίχα τῆς ἡμετέρας γνώμης.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 4-9-1895

Τὸ θέμα τῆς ἀποσπάσεως πληροφοριῶν ἀπὸ τοὺς κατὰ τόπους Ἀρχιερατικούς Ἐπιτρόπους καὶ οὐχὶ αἰτήσεώς των ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν ἀπη-

1. Πρβλ. Κῶδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1892-1900, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 123.

2. Πρβλ. Κῶδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1892-1900, ὑπ' ἀριθμ. Διεκπ. 209.

σχόλησεν ἐπὶ πολὺ τὴν Μητρόπολιν Ρόδου. Φαίνεται ὅτι ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ τοῦ Ἐπόπου τῶν σχολῶν αὐτῆς ἐπέβλεπε διαρκῶς τὰ πράγματα. Ἔνεκα τούτου ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακείμ ἀποστέλλει τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἠγούμενον τῆς Ἱερᾶς Ἐνοριακῆς Μονῆς τῆς Παναγίας τῆς Σπηλιανῆς¹:

Ἐπιτίθεσθε Ἠγούμενε τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Σπηλιανῆς κ. Κύριλλε, ἡμέτερε ἀρχιερατικῆ Ἐπιτροπῆ,

Ἀπαντῶντες εἰς τὴν ὑπὸ ἡμερ. 27 λήγοντος ἐπιστολὴν ὑμῶν τὴν ἀφορῶσαν ταῖς παρ' ἡμῶν ὑπὸ τοῦ Μουδῆρου τῆς νήσου ζητουμέναις στατιστικαῖς περὶ τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος ὑμῶν πληροφορίας λέγομεν ὑμῖν ὅτι ἐπισήμως οὐδεμίαν πληροφορίαν πρέπει νὰ δώσητε ἀπαντῶντες ὅτι πᾶσα τοιαύτη δέον ὅπως λαμβάνηται κατ' εὐθείαν καὶ ἀρμοδίως παρὰ τοῦ Μητροπολίτου, εἰς οὗ καὶ μόνον τὴν δικαιοδοσίαν ὑπάγονται καὶ παρ' αὐτοῦ ἐξαρτῶνται τὰ σχολεῖα καὶ τὸ διδάσκον ἐν αὐταῖς προσωπικόν. Εἰδικῶς ὅμως, ἦτοι προφορικῶς ἢ γραπτῶς ἀλλ' ἄνευ ὑπογραφῆς ὑμῶν ὡς ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου, δύνασθε νὰ τῷ παράσχητε τὰς ἐξῆς πληροφορίας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἄλλης προσθήκης, ἦτοι τὸ ὄνομα τῶν σχολῶν κοινῶν τε καὶ ἰδιωτικῶν, τὸ εἶδος ἐκάστης, τὰς τάξεις αὐτῆς. Περὶ δὲ τῶν μαθητῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν τε ἀρρένων καὶ τῶν θηλέων, τὸ θρησκευμα αὐτῶν, τὸν ὀρισμὸν ἐὰν εἶναι ἐσωτερικὸν ἢ ἐξωτερικὸν καὶ πόσοι τοιοῦτοι καὶ τέλος περὶ τῶν διδασκάλων, τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον καὶ τὸ θρησκευμα αὐτῶν μετὰ τῆς δηλώσεως ὅτι εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ τοῦ νενομισμένου ἐνδεικτικοῦ τῆς Ἱερᾶς μητροπόλεως.

Ταύτας καὶ μόνον τὰς πληροφορίας δύνασθε νὰ διαβιβάσητε ἐπὶ τῆ βάσει ὁδηγιῶν ἃς ἔχομεν ἐκ τῶν Πατριαρχείων ἄνευ ἄλλης τινὸς προσθήκης, καθόσον διὰ τῆς ἀπαιτήσεως καὶ ἄλλων πλέον τῶν ἀνωτέρω ἃς ζητῶσι νὰ ἀποσπᾶσθε πλαγίως ἐπιδιώκουσι τὴν ἔμμεσον κατάργησιν καὶ καταπάτησιν τῶν περὶ σχολῶν προνομίων ἃς κέκτηται ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία.

Πρὸς τούτοις σπεύσατε ὅπως ἀποστείλητε ἡμῖν καὶ τὰς ἀναγκαῖας πληροφορίας περὶ τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῶν σπουδῶν τῶν διδασκάλων τῶν σχολῶν ὑμῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐφοδιάσωμεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀναλόγων ἐνδεικτικῶν τῆς Μητροπόλεως ἡμῶν πρὸς ἀναγνώρισιν αὐτῶν ὡς διδασκάλων καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου διοικήσεως.

Ἐπὶ τούτοις εὐχόμεθα ὑμῖν πᾶν ἀγαθόν

Ἐν Ρόδῳ τῆ 29-12-1902

Ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ ἀνωτέρω παρατεθέντος ἐγγράφου ἡ ὑστεροβουλία τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως συνίστατο εἰς τοῦτο: νὰ περιορίσῃ τὰ ἐκπαιδευ-

1. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1892-1900, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 269. Ἐκ τοῦ ἐγγράφου διαφαίνεται ὅτι ἐν Δωδεκανήσῳ πιθανὸν νὰ ἐλειτούργουν ἐσωτερικὰ σχολεῖα ἢ μὲ προσηρημένα Οἰκοτροφεῖα.

τικὰ προνόμια τῶν ὑποδούλων. Ἡ ἀντίδρασις ὁμῶς τοῦ Πατριαρχείου ὑπῆρξεν ἀνάλογος τοῦ ἐπιχειρηθέντος ἀπὸ τουρκικῆς πλευρᾶς ἐγχειρήματος.

ε) Πληροφορίαι περὶ τῶν σχολείων τῆς νήσου Νισύρου.

Ἐκ τῶν εἰς τὴν διάθεσιν ἡμῶν ἐγγράφων διαπιστοῦται ὅτι ἐν Νισύρῳ ἐλειτούργουν σχολεῖα: 1) εἰς Ἐμπορειό, 2) εἰς Νικεῖα καὶ 3) εἰς τὸ Μανδράκι.

1) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἐτέθη θέμα περὶ προσλήψεως διδασκάλου εἰς τὴν κοινότητα Ἐμπορειοῦ καὶ μάλιστα πτυχιούχου. Τὸ πρόβλημα τοῦτο προήλθε μᾶλλον ἐκ λόγων κομματικῶν. Ἔνεκα τούτου ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακεῖμ συνιστᾷ εἰς τὸν Δήμαρχον τῆς κοινότητος τὴν «πρόσληψιν καταλλήλου πτυχιούχου διδασκάλου... ἵνα μὴ καὶ πάλιν τὴν ἀληθῆ πρόδοον ἀντικαταστήσῃ ἢ ψευδῆς καὶ ἐπίπλαστος...»¹.

Τὴν συντήρησιν τοῦ σχολείου τῆς Κοινότητος Ἐμπορειοῦ εἶχεν ἀναλάβει ἡ ἐν Κων/πόλει Ἀδελφότης τῶν Νισυρίων, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀποίκους τῆς κοινότητος Ἐμπορειοῦ. Ἡ Ἀδελφότης αὕτη ἀπέστειλε κατ' ἔτος χρήματα, διὰ νὰ πληρώνεται ὁ μισθὸς τῶν διδασκάλων, βιβλία, διὰ τὰ πτωχὰ καὶ ἄπορα παιδιά, καὶ ἐνδύματα ἐνίοτε. Διὰ δὲ τὰς Ἐκκλησίας κηρία καὶ λοιπὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀντικείμενα². Φαίνεται ὁμοίως ὅτι οἱ κομματικοὶ φανατισμοὶ ἦσαν ὀξείς καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 1904 ὁ διδάσκαλος Ἀριστοτέλης Πατούρης ἤνοιξεν ἰδιωτικὸν σχολεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπληξε καιρῶς τὸ προϋπάρχον κοινοτικόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακεῖμ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν καὶ αἰτεῖται τὴν διὰ τῆς ἐξουσίας κατάργησιν τούτου. Ἐν συνεχείᾳ παραθέτομεν τὸ ἐν λόγῳ ἐγγραφοῦν³:

Νέος τις ὀνόματι Ἀριστοτέλης Πατούρης κάτοικος Ἐμπορειοῦ, χωρίον τῆς Νισύρου, διὰ σκοποῦς ἰδιοτελεῖς ἤνοιξεν εἰς τὸ εἰρημένον χωρίον ἰδιωτικὸν σχολεῖον προσελαύνων εἰς αὐτὸ τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς τῆς Κοινότητος, παρεμποδίζων οὕτω τὴν τακτικὴν λειτουργίαν αὐτῆς. Ἐπειδὴ, Ἐξοχώτατε, ἡ σύστασις καὶ λειτουργία ἰδιωτικῶν σχολείων ἐπιτρέπεται μόνον εἰς τὰς μεγαλου-

1. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχόμενων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 182.

2. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχόμενων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 113 τῆς 18-6-1903. Τὸ ἔτος 1866 οἱ Νισύριοι τῆς Κων/πόλεως ἱδρυσαν Φιλανθρωπικὸν Σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Σηλιανή» (πρβλ. Ἱ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 48).

3. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχόμενων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909 ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 98.

πόλεις ἀδεία βεβαίως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ ἐπειδὴ τὸ χωρίον Ἐμπορείου τυγχάνει πολλὸ μικρὸν ἀριθμῶν μόλις διακοσίας οἰκογενείας, διὰ ταῦτα ἐξαιτούμεθα παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ἐξοχότητος, ὅπως εὐαρεστουμένη διατάξη ἀρμοδίως τὸ κλείσιμον τοῦ καταγγελλομένου ἰδιωτικοῦ σχολείου καὶ παρανόμως λειτουργοῦντος καὶ ἐπιβλαβοῦς εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κοινότητος...

Ἐν Ρόδῳ τῇ 18-12-1904

Ἡ διένεξις περὶ τὰ κοινοτικά πράγματα εἰς τὸ Ἐμπορεῖο φαίνεται ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος παρουσιάζεται κοπάζουσα, ἔπειτα ὁμως ἐπανεμφανίζεται μὲ τὴν αὐτὴν δξύτητα, ὡς ἀφήνει νὰ διαφανῇ τὸ κατωτέρω παρατιθέμενον ἔγγραφον:

Πρὸς τὸν ἐνδοξώτατον Διευθυντὴν τῆς Παιδείας¹

Ἐνδοξώτατε,

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ ὕπ' ἀριθμ. 128 καὶ ἡμερομηνίαν 9 Ὀκτωβρίου τεσκερὲς τῆς ὕμετέρας ἐνδοξότητος, δι' οὗ γνωστοποιεῖ, ὅτι ἡ Δημογεροντία Ἐμπορείου τῆς νήσου Νισύρου παρὰ τὰ καθεστῶτα ἔπαυσε τὸν διδάσκαλον Ἀριστοτέλην Πατούρην καὶ ἀντ' αὐτοῦ προσεκάλεσεν ἐκ Καλύμνου νέον καὶ ἄνευ διπλώματος ἐπαγόμενος δηλῶ, ὅτι ἐπειδὴ ὁ τέως διδάσκαλος Ἀριστοτέλης Πατούρης ἐναντίον τῶν καθηκόντων αὐτοῦ ἀνεμίχθη εἰς τὰ κοινοτικά καὶ παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ θείου αὐτοῦ ἱατροῦ Παντελίδου ἐγένετο παραίτιος ἐσωτερικῶν διενέξεων μεταξὺ τῶν κατοίκων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διατηρηθῇ ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ. Ὅσον δ' ἀφορᾷ διὰ τὸν ἐκ Καλύμνου προσκληθέντα ἀντικαταστάτην αὐτοῦ Νικόλαον Ροδίτου πληροφορῶ, ὅτι οὗτος ἄγει τὸ 22 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ἔχει ἀπολυτήριον τῆς Σχολῆς τῆς πατρίδος του καὶ δύναται κάλλιστα νὰ ἐκτελέσῃ τὰ καθήκοντα διδασκάλου ἐν τῷ Ἐμπορείῳ, τοῦ ὁποίου ἡ Σχολὴ εἶναι ἀπλή δημοτικὴ καὶ ἔχει εὐαριθμους μαθητάς. Κατὰ τὰς πληροφορίας δὲ τὰς ληφθείσας ἐξ Ἐμπορείου ὁ τέως διδάσκαλος ἐξακολουθεῖ διαταράττων κοινότητα καὶ προστίθεται νὰ ἀνοίξῃ ἰδιωτικὴν Σχολὴν παρὰ τὰς κειμένας κυβερνητικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις καὶ παρακαλῶ τὴν Ὑμετέραν Ἐνδοξότητα, ὅπως ἀρμοδίως διατάξῃ τὸν εἰρημένον νὰ ἀπόσχῃ πάσης πράξεως ἀντιβανούσης εἰς τοὺς νόμους τοῦ κράτους καὶ δυναμένης νὰ ἔξῃ δυσαρέστους συννεπείας.

Ἐπὶ τούτοις διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς τιμῆς.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 13 Ὀκτωβρίου 1911

2) Διὰ τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος Νικειῶν πληροφοροῦμεθα ὅτι συνετηρεῖτο ἀπὸ δωρεὰς τῶν ἐν Κων/πόλει παρεπιδημούντων καὶ ἐκεῖ ἐργαζο-

1. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας Ἐγγράφων τῆς Ἰ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1909-1912, ὕπ' ἀριθμ. Πρωτ. 249.

μένων Νισυρίων, οἱ ὅποιοι διετήρουν Ἀδελφότητα ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Νικιαῶν»¹. Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι ἡ παρουσία Νισυρίων εἰς τὴν Κων/πολιν δὲν εἶναι νέα, ἀλλὰ πρέπει νὰ χρονολογηθῆται πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, διότι ἐν Κων/πόλει συναντῶμεν οἰκονομικῶς ἀνθούσας Ἀδελφότητας Νισυρίων ἐξ Ἐμπορείου καὶ Νικειῶν².

Διὰ τὸ σχολεῖον τῆς κοινότητος τῶν Νικειῶν δὲν ἔχομεν πληροφορίας. Δι' αὐτὸ ἔχομεν τὴν μόνην πληροφορίαν ὅτι ἦτο τετράτακτος Ἀστική Σχολή³.

3) Διὰ τὸ σχολεῖον τοῦ Μανδρακίου ἔχομεν ἀρκετὰς πληροφορίας. Κατὰ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐποχὴν εἶχε τρεῖς διδασκάλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπέφωσκον ἀρκεταὶ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι τοὺς ὠδήγησαν δι' ἀλληλοκατηγορίας εἰς τὸν τοῦρκον Νομάρχην. Ὁ Νομάρχης πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας ἀπευθύνθη πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ρόδου. Κατωτέρω παραθέτομεν τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου πρὸς τὸν τοῦρκον Νομάρχην⁴.

Εἰς ἀπαντητικὴν ὑπ' ἀριθμ. 9 καὶ ἡμερομηνίαν 2 Ἀπριλίου 1319 (1903) φιλικῶς τεσκερὲ τῆς ὑμετέρας Ἐξοχότητος καὶ τῶν ἐπισυναπτομένων ἐγγράφων, πληροφορῶ ὅτι οἱ διδασκαλοὶ τῶν σχολῶν Μανδρακίου Νισύρου καὶ τῆς Νισύρου, πλὴν τοῦ βοηθοῦ τρίτου διδασκάλου εἶναι ἐφωδιασμένοι οὐ μόνον μετὰ τῶν ἐνδεικτικῶν τῶν σπουδῶν αὐτῶν καὶ τῶν τῆς Μητροπόλεως, ἀλλὰ καὶ οὐδέποτε καταγίνονται εἰς ἔργα ἐκτὸς τοῦ ἐπαγγέλματός των, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς λαθρεμπόριον, ὅπως ἀνακριβῶς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει κομματικῶν φαίνεται καταγγελιῶν ἀναφέρει ὁ Μουδήρης τῆς Νισύρου· ἐκτὸς ἂν ἐννοῇ ὅτι ὁ εἰς τῶν διδασκάλων, ὁ κ. Ἰωάννης Φασουλαρίδης, ὢν συνάμα (κρούφα) ἐν ἀγνοίᾳ τῆς Ἐφορίας καὶ τῆς Μητροπόλεως μου καὶ ὑπάλληλος τοῦ Ρεζῆ καὶ ὡς τοιοῦτος κατήγγειλε τοὺς ὑπόπτους λαθρεμπόρους, τοῦθ' ὅπερ μαθοῦσα ἡ Μητρόπολις μου προέβη πάραντα διὰ τῆς Ἐφορίας εἰς τὴν παῦσιν αὐτοῦ προτιμήσασα νὰ ἀδικήσῃ τὴν σχολὴν ἐπὶ τινα καιρὸν ἢ νὰ προσκρούσῃ εἰς τὰ καθεστῶτα.

Ταῦτα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀκριβῶν ἐκεῖθεν πληροφοριῶν καὶ τῆς Βεζυρικής Ἐγκυκλίου τῆς 23 Δεμαζῆ-ἀλ-ἀχωρὲ 1308 καὶ 22 Ἰανουαρίου 1306(1891) ἀνακοινούμενος διατελῶ μετὰ ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 14-4-1903

1. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχομένων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 134 τῆς 4-8-1907.

2. Πρβλ. Ἀ. Βακαλοπούλου: Ἱστορία τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, τόμ. Δ' ἐνθ. ἀν. σ. 444-457.

3. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχομένων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 134 τῆς 4-8-1907.

4. Πρβλ. Κώδ. ἐξερχομένων ἐγγράφων τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1902-1909, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 70.

Ἔλα τὰ σχολεῖα τῆς νήσου Νισύρου συνετηροῦντο ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταμείων καὶ συνεισφορῶν τῶν χριστιανῶν. Ἦσαν δὲ ἀνάλογοι πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου¹.

Περὶ τὸ ἔτος 1909 νέαι δξύτετες λαμβάνουν χώραν εἰς τὴν κοινότητα Μανδρακίου, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου τῆς πόλεως. Ἡ διαμάχη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἴδρυσιν ἐνὸς ἰδιωτικοῦ Παρθεναγωγείου ὑπὸ τῆς Εὐτυχίας Παπᾶ Καζαβῆ. Ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἔθεσεν ἐν κινδύνῳ τὴν λειτουργίαν τῶν κοινοτικῶν σχολείων, διὰ τοῦτο ὁ Μητροπολίτης Ρόδου Ἰωακείμ ἀπήυθυνεν ἔγγραφον ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν καὶ τὸν παρεκάλει νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ κλείσῃ τὸ ἰδιωτικὸν Παρθεναγωγεῖον. Πρὸς σαφεστέραν εἰκόνα τῆς ἐπικρατοῦσης καταστάσεως εἰς τὴν κοινότητα Μανδρακίου παραθέτομεν τὸ ἀπευθυνθὲν εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Μητροπολιτικὸν ἔγγραφον.

Ἐξοχώτατε²

Ἐν τῷ δήμῳ Μανδρακίου τῆς νήσου Νισύρου συνεπέα τῆς μεγάλης πτωχείας τῶν κατοίκων ἢ διατήρησις μιᾶς ἀστικής σχολῆς καὶ ἐνὸς Παρθεναγωγείου μὲ Νηπιαγωγεῖον σνηνωμένον διὰ τὰ τόσα τέκνα τοῦ λαοῦ εἶναι πρόβλημα διὰ τὸν τόπον, οὐτινος ἢ Δημογεροντία καὶ Ἐφορία ὑφίστανται τόσας δοκιμασίας καὶ μάλιστα ἐφέτος, ὅποτε οἱ ἔμποροι ἀροῦνται νὰ πληρώσωσι τὸ ἀνεκαθεν καθιερωμένον δικαίωμα τῆς σκάλας, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸν κυριώτατον πόρον τῶν σχολῶν. Ὡσεὶ δὲ μὴ ἤρκει τὸ κακὸν τοῦτο τὸ ἐκ τῆς δυστυχίας προστίθεται καὶ δεῦτερον κακὸν ὅπερ κινδυνεύει νὰ κλείσῃ τὰ μόλις συντηρούμενα σχολεῖα, τὸ δὲ κακὸν τοῦτο εἶναι ἡ ἀθαιρέτος ἄνοιξις ἐνὸς ἰδιωτικοῦ Παρθεναγωγείου ὑπὸ τινος Εὐτυχίας Παπᾶ Καζαβῆ, αὐτοκαλουμένης διδασκαλίσσης, ἣτις ἀθαιρέτως καὶ ἄνευ ἀδείας τινὸς ἐπωφελουμένη τὴν μικρὰν βραδύτητα τῆς προσλήψεως τῶν διδασκαλισσῶν συνέλεξε μερικὰ κοράσια καὶ κατήρτισεν ἰδιωτικὸν σχολεῖον, ὅπερ λειτουργεῖ μέχρι σήμερον πρὸς σοβαρὰν βλάβην τῶν Κοινοτικῶν καὶ καταπάτησιν τῶν ὑφισταμένων νόμων. Μάτην ἢ Δημογεροντία καὶ Ἐφορία τοῦ τόπου μετὰ τοῦ Ἀρχιερατικοῦ μου Ἐπιτρόπου προσεπιάθησαν νὰ κλείσωσι τὸ ἰδιωτικὸν τοῦτο Παρθεναγωγεῖον καὶ προλάβωσι τὸν κίνδυνον τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν κοινοτικῶν, μάτην ἐπεκαλέσθησαν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Μουδῆρη, αὕτη τὰ πάντα περιφρονοῦσα ἐξακολουθεῖ τὸ καταστρεπτικὸν τῆς ἔργον ὅλως ἀθαιρέτως καὶ παρανόμως εἰς τὸ ἴδιον συμφέρον ἀποβλέπουσα.

1. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1909-1912, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 136.

2. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1909-1912, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 222.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς τοιαύτης ὑπάρξεως καὶ λειτουργίας τῆς ἐν Μανδρακίῳ λεγομένης ἰδιωτικῆς σχολῆς τῆς Εὐτυχίας Παπαῦ Καζαβῆ, ἀγραμμάτου καὶ ἄνευ ἐνδεικτικοῦ, διατρέχουσι τὸν κίνδυνον τοῦ κλεισίματος τοῦ μόλις ἀνοίξαντος κοινοτικοῦ σχολείου

Διὰ ταῦτα

παρακαλῶ ἐξ ὀνόματος τῆς Δημογεροντίας Μανδρακίου τῆς Νισύρου τὴν ὑμετέραν περισπούδαστον Ἐξοχότητα ἵνα εὐαρεστουμένη διατάξῃ διὰ τῆς Καϊκαμαμίας Κῶ τὴν Μουδηρίαν Νισύρου ἵνα ὑποχρεώσῃ τὴν ἄνομον ταύτην καὶ ἀθθαίρετον αὐτοκαλουμένην διδασκαλίссαν ἵνα κλείσῃ πάραντα τὸ τοιοῦτον Παρθεναγωγεῖον καὶ γένηται ἐν τάξει διὰ τῆς νομίμου ὁδοῦ καὶ οὕτω σώσῃ τὰ Κοινοτικά τοῦ Μανδρακίου σχολεῖα ἐκ τοῦ κινδύνου τῆς παραλύσεως καὶ τῆς ἀποσυνθέσεως.

Ἐδχαριστῶν δι' αὐτὴν ἐκ προτέρου διατελῶ μετ' ἐξόχου τιμῆς δεόμενος τοῦ Ὑψίστου ὑπὲρ τῆς πολυτίμου αὐτῆς ὑγείας.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 17-12-1909

Περὶ τὸ τέλος τῆς τουρκικῆς κατοχῆς τῆς νήσου Νισύρου ὑπῆρχον εἰς αὐτὴν 5 σχολεῖα μὲ 5 διδασκάλους, 2 διδασκαλίссας, 230 μαθητὰς καὶ 70 μαθητριάς. Αἱ δαπάναι τῶν σχολείων ἀνῆρχοντο εἰς 130 λίρας «καλυπτόμενα ὡς εἰς τὰς λοιπὰς νήσους διὰ τῶν προαιρετικῶν εἰσφορῶν» τῶν κατοίκων¹.

στ) Περὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ὀμηρείου Σχολῆς.

Περὶ τὸ ἔτος 1909 ἔγιναν αἱ προσπάθειαι ἀνεγέρσεως τῆς Ὀμηρείου σχολῆς, ἡ ὁποία ἐλειτούργησε ταυτόχρονα μὲ τὴν ἴδρυσιν τοῦ ἰδιωτικοῦ Παρθεναγωγείου τῆς Εὐτυχίας Παπαῦ Καζαβῆ. Οὕτω τὸ δημοτικὸν σχολεῖον μετεφέρθη εἰς τὸ νέον οἶκημα, ἐνῶ εἰς τὸ παλαιὸν ἐστεγάσθη τὸ Νηπιαγωγεῖον τῆς Κοινότητος Μανδρακίου. Ἡ ἀνέγερσις τῆς Ὀμηρείου σχολῆς προσέκρουσεν εἰς σφραϊάν προβλημάτων. Κατέχομεν δύο ἔγγραφα διὰ τῶν ὁποίων πληροφοροῦμεθα τὴν ἐπισυμβῆσαν διαμάχην εἰς τοὺς κόλπους τῶν Συλλόγων τῶν Νισυρίων Ἀμερικῆς μὲ ἀφορμὴν τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐν λόγῳ κτιρίου. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ δημιουργηθεῖσα ὀξύτης μεταξύ τῶν κομμάτων, ὥστε τὸ θέμα ἔλαβε διαστάσεις καὶ ἠσχολήθη μὲ τοῦτο καὶ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Πρὸς σαφεστέραν κατανόησιν τοῦ θέματος παραθέτομεν ἔγ-

1. Πρβλ. Θρασυβ. Μάλη: Ἀνατολικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1913, Σμύρνη, σ. 185. «Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Νισύρου τῷ 1912,.... ἡ νῆσος εἶχε 5.000 κατοίκους, μὲ 5 σχολεῖα, 93 μαθητὰς καὶ μαθητριάς, 5 διδασκάλους, καὶ 2 διδασκαλίссας» (πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἔνθ. ἀν. σ. 49). Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ὡς φαίνεται συγκροῦεται.

γραφον τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Ἰωακείμ ἀπευθυνθὲν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὑπὸ μορφὴν ἐκθέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτίθεται τὸ ἱστορικὸν τῆς ὄλης ὑποθέσεως:

Παναγιώτατε Δέσποτα¹

Εὐλαβῶς ἐκομισάμην καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 1490 καὶ ἡμερομηνίαν 26 Φεβρουαρίου λήξαντος σεσημασμένην σεπτὴν ἐπιστολὴν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος μετὰ περικλειστοῦ αἰτίσεως τῆς ἐν Νέα Ὑόρκῃ τῆς Ἀμερικῆς παραπονουμένης ἀγαθοεργοῦ Ἀδελφότητος² Πορφυρίδος, δι' ἧς διατάσσομαι Συνοδικῇ διαγνώμῃ, ἵνα ἐνεργήσω ἐπ' αὐτῆς τὸ δέον καὶ πληροφορήσω. Ἀλληλογραφίᾳς μετὰ τοῦ ἐν Νισύρῳ Ἀρχιερατικοῦ μου Ἐπιτρόπου Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου σπεύδω εἰς ἀπάντησιν νὰ ὑποβάλω κατὰ ἀλήθειαν τὰ ἀκόλουθα ἀφ' οὗ διερμηνεύσω τὴν θλίψιν μου, διότι οἱ εὐλογημένοι οὗτοι χριστιανοὶ μου χάριν τῶν προσωπικῶν παθῶν ἐτόλμησαν ἀδίκως ὅλως νὰ ἀνησυχήσωσιν ὄχι μόνον τὴν Μητρόπολιν μου ἀλλὰ καὶ τὴν Ὑμετέραν Θειοτάτην Παναγιότητα ἐννοοῦντες νὰ ὑπερισχίσωσι καὶ ἄδικον ἔχοντες.

Ἐν Νέα Ὑόρκῃ πρὸς τριετίας ὑπὸ τῶν αὐτόθι παρεπιδημούντων Νισυρίων συνέστη μία Ἀδελφότης ἢ «Πορφυρίς», ἐργαζομένη ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος αὐτῶν καὶ δι' ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῶν ἐκπαιδευτηρίων αὐτῆς. Μετὰ πάροδον ὅμως ὀλίγον χρόνον τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος οὐκ οἶδα πῶς φιλονικήσαντα διηρέθησαν, ἀποχωρησάντων τῶν πλείστων τῶν καὶ νουνεχεστάτων καὶ ἰδρυσάντων ἑτέραν Ἀδελφότητα, τὸν «Ὅμηρον», σκοποῦσαν τὴν ἀνέγερσιν ἐν τῷ δήμῳ αὐτῶν Μανδρακίου Ἀστικῆς σχολῆς, ἧς στερεῖται ἢ πατρίς των ἀπὸ πολλῶν χρόνων. Μεταξὺ τῶν ἀποχωρησάντων συγκαταλέγονται καὶ ὁ ταμίας Γ. Κεχαγιάς ὅστις, φοβούμενος μήπως τὸ εἰς χεῖρας του εὐρισκόμενον χρῆμα κατάσχη τὸ Προεδρεῖον τῆς Πορφυρίδος, ἔσπευσε νὰ τὸ ἐξαποστείλῃ εἰς τὸν ἐν Νισύρῳ Ἀρχιερατικόν μου Ἐπίτροπον Ἀρχιμανδρίτην Κύριλλον Ἡγούμενον τῆς Ἐνοριακῆς Μονῆς τῆς Παναγίας Σπηλιανῆς, ἄνδρα τιμιώτατον, μετὰ τῆς ρητῆς ἐντολῆς ὅπως μείνῃ τοῦτο, ἀνερχόμενον εἰς 300 δολλάρια εἰς χεῖρας αὐτοῦ μέχρι νεωτέρας διαταγῆς. Τὸν ρηθέντα ταμίαν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐνήγαγον ἐνώπιον τῶν Ἀμερικανικῶν δικαστηρίων καὶ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ δικαστικά ἐξόδα ἐκατέρωθεν ἐκέρδισεν ὁ ἐναχθεὶς τὴν δίκην προσαγαγῶν ἐγγράφων ἐκ Νισύρου πιστοποιοῦν ὅτι τὰ 300 δολλάρια ἅτινα ἔστειλεν ὁ Γ. Κεχαγιάς

1. Πρβλ. Κώδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1909-1912, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 50. Ἡ Ἀδελφότης «Πορφυρίς» συνηστῆθη ἐν Νέα Ὑόρκῃ τὸ ἔτος 1906. Ἡ Ἀδελφότης «Ὅμηρος» πρέπει νὰ ἰδρῆθη μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1906-1908. Τὰ μέλη τῶν Ἀδελφοτήτων αὐτῶν ἦσαν ἀπὸ τὴν Κοινότητα τοῦ Μανδρακίου.

2. Πρβλ. Νικήτα Σακελλαρίδη: Σωματειακὴ δρᾶσις τῶν Νισυρίων, ἐν «Νισυριακὰ Χρονικά», 6(1960), ἀριθμ. φύλλου 34, σ. 5-8, 6(1960), ἀριθμ. φύλλου 35, σ. 16-18, 7(1961) ἀριθμ. φύλλου 36, σ. 26-28, 7(1961), ἀριθμ. φύλλου 37, σ. 25-31, 7(1961).

εἰς Νίσυρον ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑγουμένου καὶ κατετέθησαν εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Μονῆς Σπηλιανῆς. Οἱ δὲ οὕτως ἀποχωρήσαντες ἐκ τῆς Πορφυρίδος καὶ ἰδρῦσαντες τὸν («Ὀμηρον») ἤρξαντο ἐργαζόμενοι μετὰ θερμοῦ πατριωτικοῦ ζήλου καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπέστειλαν καὶ ἐτέρας 100 λίρας Ἀγγλίας εἰς τὴν πατρίδα των ὅπως συνενωθῶσι μετὰ τῶν πρώτων 60 καὶ μετὰ τῆς συστάσεως πρὸς τὴν Δημογεροντίαν Μανδρακίον τῆς Νισύρου ὅπως ποιήσονται ἀμέσως ἕναρξιν τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς καὶ ἀναγνωρίσωσι ταμίαν μὲν ἐπὶ τῆς ὅλης διαχειρήσεως τῆς οἰκοδομῆς τὸν Ἑγούμενον τῆς Σπηλιανῆς Κύριλλον, γραμματέα δὲ τὸν κ. Ὀδυσσεά Σακελλαρίδην. Οὕτως ἔχει κατὰ ἀλήθειαν ἡ ὑπόθεσις τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος χρημάτων ἅτινα διεκδικοῦσιν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ ἐναπομεινάντα ὀλίγα μέλη τῆς Πορφυρίδος, ἐν ᾧ εἰς τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ τοῦ ποσοῦ συνεισέφερον τὰ περισσότερα τὰ ἀποχωρήσαντα μέλη καὶ δὲν εἶναι δυνατὴ καμμία ἄλλη χρησιμοποίησις αὐτῶν ἄνευ τοῦ κινδύνου τῶν φοβερῶν διαπληκτισμῶν. Περὶ τούτου ἔγραψε καὶ ὁ ὑποφαινόμενος τοῖς ἀνερχθεῖσι πρὸς ἐμὲ τὰ προσήκοντα, συστήσας αὐτοῖς ὁμόνοιαν καὶ συνεργασίαν ἐν παντὶ καλῶ ὑπὲρ τῆς κοινῆς αὐτῶν πατρίδος καὶ μάλιστα ἐν τῷ θεαρέστῳ ἔργῳ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἀστικῆς Σχολῆς, ὑπὲρ ἧς διατεθήσεται καὶ τὸ ποσὸν τῶν 300 δολλαρίων ἄνευ οὐδενὸς φόβου καὶ τῆς ἐλαχίστης καταχρήσεως, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἐκ τῶν γραφομένων αὐτῶν, τὴν δευτέραν μου ἐπιστολὴν δὲν ἔλαβον ἢ τὴν ἔλαβον μὲν ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀπήρσεν αὐτοῖς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνηρέχθησαν καὶ τῇ Ὑμετέρα Θειοτάτῃ Παναγιότητι παριστῶντες τὰ πράγματα ἀλλοίως καὶ ἀπαιτοῦντες ὅπως τὸ χρῆμα τοῦτο κατατεθῆ εἰς Τράπεζαν μέχρι νεωτέρας αὐτῶν διαταγῆς, ἐν ᾧ, ὡς προείπον, τὸ χρῆμα τοῦτο μετὰ τῶν ἀποσταλειῶν 100 ἔτι λιγῶν καὶ τῶν ἔτι ἀποσταλησομένων τιμώτατα διαχειριζόμενον δαπανᾶται ὑπὲρ τῆς ἀνεγέρσεως Ἀστικῆς Σχολῆς, πᾶσα δὲ ἄλλοια ἀπόφασις ἀλλοιοῦσα ἔστω καὶ κατ' ἐλάχιστον τὴν παροῦσαν ὄχι μόνον θὰ ἐπαυξήσῃ καὶ θὰ διαιωνίσῃ τὰς μεταξὺ αὐτῶν φιλονικίας ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ καταστρέψῃ τὸ λαμπρὸν ἔργον ὅπερ μετὰ τοσοῦτους ἀγῶνας καὶ μόχθους μετὰ τῆς Δημογεροντίας καὶ τοῦ Ἑγουμένου κατορθώσαμεν νὰ ἀρχίσῃ, ὡς τοῦτο ἀριδῆλως καταφαίνεται ἐκ τοῦ ἐγκυκλίου ἀντιγράφου τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 13/26 Νοεμβρίου σχετικῆς τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος Ὀμήρου ἐπιστολῆς. Θὰ ἔπραττε δὲ καὶ ἡ Ὑμετέρα Θειοτάτῃ Παναγιότης ὑψίστην ἐνεργεσίαν εἰς τὸν τόπον ἐὰν εὐδοκοῦσα παραινήσῃ αὐτοὺς πατρικῶς τὰ προσήκοντα πρὸς ὁμόνοιαν καὶ συστήσῃ αὐτοῖς τὴν παραδοχὴν τῆς ὡς ἄνω θεαρέστου χρησιμοποίησεως τοῦ χρημάτων τοῦ τυχόν ἀναλογούντος αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ ὑψίστου τούτου σκοποῦ τῆς ἀνεγέρσεως τῆς σχολῆς, ἧς ἀπὸ πολλοῦ ἐστερημένη ἢ πατρὶς των παρίστα θέαμα ἐλεεινὸν ἐκπαιδευτικῶς εἰς πάντα ἐπισκεπτόμενον αὐτὴν καὶ μάλιστα τῇ σπουδαζούσῃ ἐν ταῖς τρώγλαις νεολαίᾳ.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 22-4-1909

Ἐτερον ἔγγραφον δεικνύει τίνι τρόπῳ ἐπετεύχθη ἡ οἰκοδόμησις τοῦ σχολείου εἰς τὴν κοινότητα Μανδρακίου Νισύρου. Ἐκ τοῦ ἔγγραφου φαίνεται ὅτι ἀπεφεύχθη συστηματικῶς ἡ αἴτησις ἀδείας ἀπὸ τὸ τουρκικὸν Ὑπουργεῖον Παιδείας. Διὰ ποῖον λόγον δὲν σημειοῦται. Πάντως πρόκειται μᾶλλον διὰ παραπλάνησιν τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ὅταν αἱ ἐργασίαι τῇ ἐπεμβάσει τῶν τουρκικῶν Ἀρχῶν ἀνεστάλησαν λόγῳ ἐλλείψεως ἔγγραφου ἀδείας οἰκοδομῆς τοῦ Σχολείου, ἐπισήμως ἐδηλώθη εἰς τὰς τουρκικὰς Ἀρχὰς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀνεγέρσεως σχολείου, ἀλλὰ περὶ οἰκήματος χρησιμοποιοηθησομένου εἴτε ὡς δημαρχείου εἴτε ὡς ξενῶνος. Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Σοφολογιώτατε¹,

Ἐλαβον τὸν ὑπ' ἀριθμ. 41 καὶ ἡμερομηνίαν 23 Μαΐου 1325 φιλικὸν τεσκερὲν τῆς Ὑμετέρας Σοφολογιότητος τὸν ἀφορῶντα τὴν ἄνευ ἀδείας οἰκοδομὴν Σχολῆς ἐν Μανδρακίῳ τῆς νήσου Νισύρου. Ἀπαντῶν δ' εἰς τοῦτον γνωρίζω τῇ Ἀδότης Σοφολογιότητι ὅτι μεγάλως ἐξενίσθην καὶ κατεπλάγην ἐπὶ τῷ διύσχυρισμῷ τοῦ ἐνδόξου Καϊμακάμη τῆς Κῶ ὅτι οἱ ἐνδιαφερόμενοι Νισύριοι ἠρνήθησαν νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς διαταγὴν τοῦ νὰ ἀναστείλωσι τὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς προτάξαντες ὡς λόγον τῆς ἀρνήσεώς των ὅτι τὸ κτίριον κτίζεται ἐπὶ ἐκκλησιαστικοῦ γηπέδου καὶ τῇ ἀδείᾳ καὶ γνώμῃ τοῦ Μητροπολίτου καὶ ὅτι μόνον ὅταν διαταχθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ θὰ παύσωσι τὰς ἐργασίας. Δι' δ καὶ πρὸς πληροφορίαν μου ἐπὶ τοῦ τέως ἀγνώστου μοι τούτου γεγονότος ἀλληλογραφήσας μετὰ τοῦ ἐν Νισύρῳ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου μου ἔμαθον ὅτι οὐδὲν τοιοῦτον εἶπον οἱ χριστιανοὶ Νισύρου περὶ ἐμοῦ καὶ ὅτι ἀναληθῶς μετεδόθη τῇ Ὑμετέρῃ Σοφολογιότητι ἡ ἀπάντησις αὕτη τῶν Νισυρίων ὑπὸ τοῦ Ἐνδόξου Καϊμακάμη Κῶ, ὅστις, ἀγνώστον πῶς, ἐτόλμησεν οὐ μόνον νὰ παραστήσῃ ὡς παρανομίαν πρᾶγμα λίαν σύνηθες καὶ νόμιμον, ἀλλὰ καὶ τὴν παρανομίαν ταύτην νὰ ἐπιρρίβῃ ἐπ' ἐμὲ παριστῶν με ὡς διατάσσοντα καὶ ἐπιτρέποντα οἰκοδομὰς Σχολῶν ἄνευ προηγουμένης λήψεως ἐπισήμου ἀδείας, τοῦθ' ὅπερ ὡς σνοκοφαντίαν ἀποκρούω. Ἴδον δὲ πῶς ἔχει ἡ ὑπόθεσις.

Οἱ ἐν Ἀμερικῇ ἐγκατεστημένοι Νισύριοι συλλέξαντες διὰ συνδρομῶν μεταξὺ των χρηματικὸν τι ποσὸν ἀπέστειλαν αὐτὸ εἰς τὸν ἐν Νισύρῳ Ἐγγράμμενον καὶ Ἀρχιερατικὸν Ἐπίτροπον Κόριλλον μετὰ τῆς ἐντολῆς ὅπως δι' αὐτοῦ κτισθῇ ἐπ' ὀνόματι τῆς Κοινότητος κτίσμα τι χρησιμεῦον εἰς τὰς πολλαπλὰς τῆς Κοινότητος ἀνάγκας. Τὸ κτήμα τοῦτο οὐτινος ἤρξατο ἡ οἰκοδόμησις εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ Καϊμακάμη ὡς κτίριον Σχολῆς χαρακτηριζόμενον, ὅπερ ὁμως κατὰ

1. Πρβλ. Κῶδ. Ἀλληλογραφίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Ρόδου τῶν ἐτῶν 1909-1912, ὑπ' ἀριθμ. Πρωτ. 89. Ἡ οἰκοδόμησις τῆς σχολῆς ἐπετεύχθη χάρις εἰς τὴν διπλωματικότητα καὶ τὴν πολιτικὴν εὐστροφίαν τοῦ Μητροπολίτου Ρόδου Ἰωακείμ.

κοινήν μὲν τῶν κατοίκων Νισύρου ἀπόφασιν, μετὰ προηγηθησομένην ὁμοῦ ἐπὶ τούτῳ συνεννόησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Νισυρίων θὰ χρησιμοποιοθῆ συμπληρούμενον ἢ ὡς Δημαρχεῖον, οὕτως μεγάλη ὑφίσταται ἡ ἀνάγκη, ἢ ὡς ξενῶν διὰ τοὺς ἐπισήμους τοὺς τυχὸν ἐπισκεφθησομένους τὰ λουτρὰ Μανδρακίου καὶ ὑποβληθησομένους εἰς λουτροθεραπείαν.

Παρακαλῶ ὅθεν τὴν Ὑμετέραν Σοφολογιότητα ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γραφομένων μου πληροφορήσῃ μὲν τὰ δέοντα εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Παιδείας τοῦ Νομοῦ, διατάξῃ δὲ καὶ τὴν Καϊμακαμίαν Κῶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐξακολούθησιν καὶ ἀποπεράτωσιν τῆς οἰκοδομῆς, ἧς μεγάλην ἀνάγκην ἔχει ἡ Νίσυρος, συστήσῃ δὲ καὶ τῷ ἀνερχθέντι περισσοτέρων ἐλλάβειαν πρὸς τὰ πρόσωπα τῶν Μητροπολιτῶν καὶ μάλιστα ἐμοῦ, ὃν συκοφαντεῖ κατηλικῶς, διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως καὶ τιμῆς.

Ἐν Ρόδῳ τῇ 5-6-1909.

Μετ' ὀλίγον κατηργήθησαν ὅλα τὰ προνόμια τῆς νήσου δι' ἀποφάσεως τῶν Νεοτούρκων¹. Αἱ διαμαρτυρίαι τῶν κατοίκων οὐδὲν ἐπέφερον ἀποτελεσμα². Ἡ «Ὀμηρεῖος» Σχολὴ ἐκτίσθη καὶ τὸ ἔτος 1918-1919 μετετρέπη εἰς Ἡμιγυμνάσιον ὑπὸ τοῦ δήμου Μανδρακίου Νισύρου, δημαρχοῦντος τότε τοῦ ἱατροῦ Γ. Καμμᾶ. Ἐλειτούργησεν ὡς τριτάξιον Ἡμιγυμνάσιον μὲ πρῶτον διευθυντὴν τὸν Διονύσιον Ρεῖσιν. Κατὰ τὰ σχολικὰ ἔτη 1920-1921 καὶ 1921-1922 ἐλειτούργησεν ὡς διτάξιον Ἡμιγυμνάσιον, λόγῳ ἐλλείψεως προσωπικοῦ. Τὸ ἔτος 1927 ἀνεγνωρίσθησαν «αἱ τρεῖς κατώτεραι τάξεις τοῦ ἐν Μανδρακίῳ Νισύρου λειτουργοῦντος Ὀμηρείου Ἡμιγυμνασίου, ἰσοτίμων τῶν ἐν τῷ κράτει λειτουργούντων πενταταξίων Γυμνασίων» (Φ.Ε.Κ.τ.Α. 19-5-1927). Τὴν δαπάνην τῆς λειτουργίας τοῦ Ἡμιγυμνασίου ἀνέλαβεν ὁ δῆμος Μανδρακίου συνεπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ Συλλόγου Ἀμερικῆς «Γνωμαγόρα» μέχρι τὸ ἔτος 1932-1933. Τὴν 5-7-1933 τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον τοῦ Μανδρακίου Νισύρου ἐπεφάσισε τὴν διακοπὴν τῆς λειτουργίας τοῦ Ἡμιγυμνασίου λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν προσερχομένων μαθητῶν. Τέλος τὸ ἔτος 1937 κατηργήθη³, ἀκολουθήσαν τὴν μοῖραν ὄλων τῶν εκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς Δωδεκανήσου. Μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον ἀρχίζει νέα περίοδος, ἡ ὁποία χρήζει νέας μελέτης.

1. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 48-49.

2. Πρβλ. Ἰ. Καζαβῆ, ἐνθ. ἀν. σ. 48-49.

3. Πρβλ. Κ. Μούρα, ἐνθ. ἀν. σ. 16-17.

ΤΑΞΙΔΙ — ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ

Ἰὺπό ΝΙΚΗΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ

Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ παρακολουθήσω τὶς ἀκολουθίες τῆς Μ. Ἑβδομάδας καὶ τοῦ Πάσχα στὴν Πάτμο καὶ νὰ κάμω τὴν προσωπική μου γνωριμία μὲ τὸν πανοσιώτατο ἀρχιμανδρίτη Μελέτιον, προηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Εὐαγγελιστοῦ, μὲ τὸν ὅποϊον εἶχα 12 χρόνια πνευματικὴ ἐπικοινωνία, καὶ ποῦ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει σήμερα, στάθηκε ἡ ἀφορμὴ νὰ πραγματοποιήσω τὸ ταξίδι μου αὐτό.

Σάββατο 26 Ἀπριλίου 1975, ὥρα 2 μ.μ. Ὅλα εἶναι ἔτοιμα γιὰ ἀναχώρηση καὶ τὸ πλοῖο «ΜΙΜΙΚΑ» ἀφήνει τὴν ἀποβάθρα τοῦ Πειραιᾶ καὶ ἀνοίγεται στὸ πέλαγος. Ὁ καλὸς καιρὸς, τὸ γρήγορο καὶ καθαρὸ πλοῖο καὶ οἱ ἄφθονες συντροφιές ἀπὸ νέα παιδιὰ, Ἕλληνες καὶ ξένους, ποῦ προορίζονται γιὰ τὴ Μύκονο, Πάτμο, Κῶ καὶ Ρόδο, προσιωνίζουσι πῶς τὸ ταξίδι μας θὰ εἶναι εὐχάριστο. Παραπλέομε τὴν Ἀττικὴ μὲ τὶς ὁμορφες παραλίες τῆς, Φάληρα, Γλυφάδα, Βούλα, Καβούρι, Βουλιαγμένη, Βάρκιζα, Σούνιο. Ἀφήνομε ἀριστερά μας τὶς Κάβο-Κολῶνες μὲ τὸ ναὸ τοῦ Ποσειδῶνα καὶ μπαίνομε στὸ Ἑλληνικὸ πέλαγος, ὅπως θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστεῖ τὸ Αἰγαῖο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Δωδεκανήσων, ποῦ εἶναι γεμάτο ἀπὸ χρυσοῦς, γαλάζιους καὶ σμαραγδένιους φωσφορισμούς. Μόλις βγαίνομε ἀπὸ τὸ λιμάνι μᾶς καλωσορίζουσι ἡ Σαλαμίνα καὶ ἡ Αἴγινα, μᾶς κατευοδώνουσι ἡ Κέα, ἡ Κίθνος, ἡ Σέριφος καὶ ἡ Σύρος καὶ μᾶς ὑποδέχεται ἡ Μύκονος, ποῦ εἶναι καὶ ὁ πρῶτος σταθμὸς τοῦ ταξιδιοῦ μας. Μιὰ ὥρα μείναμε, ὅσο χρειάστηκε νὰ ξεμπαρκάρουσι οἱ τουρίστες ποῦ προωρίζοντο γιὰ κεῖ καὶ νὰ παραλάβουσι τοὺς ἄλλους, ποῦ προορισμὸ εἶχαν τὰ Δωδεκάνησα.

Στὶς 8.30' μ.μ. φύγαμε ἀπὸ τὴ Μύκονο μὲ κατεύθυνση τὴν Πάτμο, ὅπου φθάσαμε τὴν πρώτη πρωϊνὴ. Ἀκατάλληλη ἡ ὥρα, ἰδιαιτέρα γιὰ ἓναν ποῦ ἐρχεται πρώτη φορὰ σ' ἓναν ἄγνωστο γι' αὐτὸν τόπο. Ὁ καλὸς μου ὁμως φίλος, ὁ προηγούμενος τῆς Μονῆς, φρόντισε νὰ μοῦ ἐξασφαλίσει δωμάτιο σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ξενοδοχεῖα, τὸ «Πάτμιον», ἰδιοκτησία τοῦ Δήμου, ὁ δὲ ἐπιχειρηματίας, ὁ εὐγενικὸς κ. Γ. Ζαμάλης, νὰ στείλει ἄνθρωπο στὸ πλοῖο νὰ μὲ ζητήσῃ, γιὰ νὰ μὴ ταλαιπωρηθῶ. Στὶς δύο τὸ πρωῖ κοιμήθηκα καὶ στὶς

Ξει είχα έτοιμασσει. Πήρα τὸ πρῶτο μέσο καὶ ἔφθασα στὴ Μονή, ὅπου παρακολούθησα τὴ λειτουργία τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων. Ὁ προηγούμενος, πού δὲ μὲ περίμενε τόσο πρῶτῃ, δὲ μὲ ἀναζήτησε ἀνάμεσα στὸ ἐκκλησίασμα. Τὸν ἀναζήτησα ὁμως ἐγὼ καὶ τὸν συνάντησα στὸ «Κελλί» του. Δὲ χρειάστηκε νὰ συστηθοῦμε. Συγκινητικὴ ἦταν ἡ προσωπικὴ γνωριμία μας καὶ ἐγκάρδια ἡ ὑποδοχὴ πού μοῦ ἐπεφύλαξε. Πίνοντες τὸν καθιερωμένο μοναστηριακὸ καφέ, κουβεντιάζαμε σὰν παλιοὶ γνώριμοι. Ἐπλησίαζε ὁμως τὸ μεσημέρι καὶ ἔπρεπε νὰ γυρίσω στὴ «Σκάλα».

Τότε τοῦ εἶπα: ἡ μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες μου, ἡ προσωπικὴ μας γνωριμία, πραγματοποιήθηκε, ἡ πρώτη ὁμως, ἡ παρακολούθηση τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, νομίζω πὼς δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐκπληρωθεῖ, γιατί ἡ ἀπόσταση «Μονῆς-Σκάλας» εἶναι ἀρκετὴ (περίπου 4 χιλιόμετρα) καὶ οἱ ὄρες τῆς συγκοινωνίας δὲ συμπίπτουν μὲ τὶς ὄρες τῶν ἀκολουθιῶν.

Μὲ ἐβεβαίωσε πὼς θὰ μοῦ ἐξασφαλίσει κατάλυμα στὴ «Χώρα», γιὰ νὰ εἶμαι κοντὰ στὴ Μονή καὶ ὅτι θὰ μοῦ τηλεφωνοῦσε τὸ βράδυ σχετικὰ. Ὅλο τὸ ἀπόγευμα τὸ διέθεσα γυρίζοντας μέσα στὰ γραφικὰ δρομάκια, ὅπου χάρηκα τὴν καθαριότητα καὶ ἐξετίμησα τὴν εὐγένεια καὶ τὴν προθυμία τῶν κατοίκων. Ἡ θεὰ ἀπὸ τὴν παραλία πρὸς τὴ Μονή εἶναι μαγευτικὴ. Στὴν κορυφὴ δεσπόζει τὸ κτιριακὸ συγκρότημα τοῦ Μοναστηριοῦ καὶ ἀπὸ κάτω βλέπει κανένας δυὸ ἄλλα συγκροτήματα: τὴν «Πατριάδα Σχολῆν» καὶ τὸ «Ἱερὸν Σπήλαιον τῆς Ἀποκαλύψεως».

Ἄργα τὸ βράδυ κάμνοντας περίπατο στὴν παραλία σκόνταψα, κυριολεκτικὰ σκόνταψα, σὲ σιδερένιο κιγκλίδωμα. Πλησίασα καὶ μὲ κόπο διάβασα μιὰ πινακίδα πού ἔγραφε: «Λείψανον Βαπτιστηρίου Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου Θεολόγου». Κατάλαβα ὅτι ἦταν σχετικὸ μὲ τὸν Ἅγιο, ἀλλὰ δὲν μπόρεσα νὰ ἐξηγήσω τὴν τόσην ἐγκατάλειψη. Τὴν ἐπομένη στὴ Μονή μὲ πληροφόρησαν πὼς αὐτὸ ἦταν τὸ μέρος ὅπου ὁ Θεολόγος ἐβάπτισε τοὺς χριστιανούς, ἡ δὲ ἐγκατάλειψη ὀφείλεται σὲ διαφωνίες μὲ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία.

Ἄργα στὸ ξενοδοχεῖο εἶχα τὸ τηλεφώνημα πού περίμενα. Ἡ χαρὰ μου ἦταν μεγάλη, ὅταν πληροφορήθηκα πὼς, ὕστερα ἀπὸ συνεννόηση μὲ τὸν Ἅγιον Καθηγούμενον, θὰ παρέμενα στὴ Μονή φιλοξενούμενος. Τὸ πρῶτῃ τῆς ἄλλης ἡμέρας πήρα τὶς ἀποσκευές μου καὶ ἀνέβηκα στὴ Μονή. Στὴν αὐτὴ συνάντησα τὸ φύλακα ἀπὸ τὸν ὁποῖον ζήτησα πληροφορίες ποῦ θὰ ἐγκατασταθῶ. Μοῦ συνέστησε νὰ περιμένω νὰ ἔρθῃ ὁ Ἀρχοντάρης πού θὰ μὲ ὀδηγήσει. Ἀμέσως παρουσιάστηκε ἕνας νεαρὸς καὶ εὐγενικὸς μοναχός, ὁ ἱεροδιάκος Πρόχορος (ὄνομα τοῦ μαθητῆ τοῦ Εὐαγγελιστῆ), ὁ ὁποῖος μὲ ὀδήγησε σ' ἕνα μικρὸ διαμέρισμα μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα μέσα πού κάμνουν τὴν παραμονὴ εὐχάριστη. Τὸ διαμέρισμα, πού βρίσκεται στὸ ψηλὸ σημεῖο

τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος, προσφέρει μιὰν ἀτέρμονη θέα στό νησί καί σ' ὄλο τὸ Αἰγαῖο, ἀπὸ τῆ Σάμο καί τὴν Ἰκαρία, μέχρι τὴν Κῶ, τὴν Ἀστυπάλεια, τὴν Ἀμοργὸ καί τὴ Νάξο.

Ἔστερα ἀπὸ τὴν εὐχάριστη αὐτὴ τακτοποίησή μου ἤμουν βέβαιος πὼς θὰ ἱκανοποιούσα ἀπόλυτα τὴν ἐπιθυμία μου, νὰ παρακολουθήσω τὶς ἱερὲς κατασκευτικὲς ἀκολουθίες.

Πρὶν ἀρχίσω ὅμως τὶς ἐντυπώσεις μου ἀπὸ τὴν ἐδῶ παραμονή μου, νομίζω χρήσιμο νὰ παραθέσω ὀρισμένα ἱστορικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴ Μονὴ καί τὴν Πάτμο. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ θὰ μὲ βοηθήσει τὸ βιβλίο τοῦ Σ.Α. Παπαδοπούλου «Ἱ. Μονὴ Ἰωάννου Θεολόγου», Ἀθῆναι 1967.

Τὸ 95 μ.Χ., ἐποχὴ τῶν διωγμῶν τοῦ Δομιτιανοῦ, ὁ Ἰωάννης ἐξορίστηκε στὴν Πάτμο. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του-ἀνακλήθηκε τὸ 97 μ.Χ.-ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψη. Τόπος συγγραφῆς εἶναι τὸ Σπήλαιο ποῦ βρίσκεται ἐνσωματωμένο στό χαμηλότερο ἀνατολικὸ τμήμα τῆς Μονῆς τῆς Ἀποκαλύψεως. Σημάδια πειστικὰ εἶναι οἱ θέσεις ὅπου ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ ἀναπαυθεῖ, τὸ χέρι του γιὰ νὰ ἀνασηκωθεί, ἡ σχισμὴ τοῦ βράχου ἀπ' ὅπου ἄκουσε τὴ φωνὴ μεγάλη σὰν σάλπιγγα.

Ἡ Μονὴ τοῦ Ἰωάννου Θεολόγου ἰδρύθη τὸ 1088 ἀπὸ τὸν Ὅσιον Χριστόδουλον, ὁ ὁποῖος μὲ χρυσόβουλλο τοῦ Ἀλεξίου Α' πέτυχε νὰ τοῦ παραχωρηθεῖ ἡ Πάτμος. Ὁ Ὅσιος Χριστόδουλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πάτμο καί ἐγκαταστάθηκε στὴν Εὐβοία, ὅπου καί πέθανε (16 Μαρτίου 1093), τὸ δὲ σκήνωμά του μετεφέρθη ἀργότερα στὴ Μονή.

Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἡ Πάτμος ὑφίσταται πολλὲς δοκιμασίες ἀπὸ ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων, τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Νορμανδῶν καί ἄλλων, ποῦ ἐλυμαίνοντο τὸ Αἰγαῖο σὰν Σταυροφόροι ἢ προσκυνητές. Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως τῶν διαδόχων τοῦ Ὁσίου, ἡ εὐσέβεια τῶν κατοίκων καί κυρίως ἡ αὐτοκρατορικὴ καί πατριαρχικὴ συμπαράσταση, ἐπέτρεψαν στὴ Μονὴ νὰ ξεπεράσει τὴν κρίσιμη περίοδο. Ἡ Μονή, ποῦ ἔγινε σταυροπηγιακὴ ἀπὸ τὸ 1132, εἶχε τότε 150 μοναχοὺς, μετόχια στοὺς Δειφούς, στὴ Λέρο καί στὴν Κρήτη καί πλοῖα ποῦ ἐμπορεύονταν ἐλεύθερα στὰ λιμάνια τῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸν 13ον αἰῶνα ἀναπτύσσεται γύρω ἀπὸ τὴ Μονὴ ὁ οἰκισμὸς τῆς «Χώρας» ποῦ ἐνισχύει τὴν ἄμυνά της. Ἡ περιουσία τῆς Μονῆς αὐξάνει μὲ νέα μετόχια στὴν Κῶ καί τὴ Μ. Ἀσία. Δὲ λείπουν ὅμως οἱ ἐπιδρομὲς τῶν πειρατῶν καί οἱ ἀπειλὲς κατὰ τῶν προνομίων καί τῆς περιουσίας της συνεχίζονται. Ἀλλὰ δὲν παύει καί ἡ ἀγωνιστικὴ διάθεση τῶν μοναχῶν.

Ὁ 14ος αἰῶνας, μὲ τὴν κατάκτηση τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους καί τῶν Δωδεκανήσων ἀπὸ τοὺς Ἰωαννίτες Ἱππότες, εἶναι ἡ πιὸ δύσκολη περίοδος γιὰ τὴ Μονὴ ποῦ τὴν ἀναγκάζει νὰ ζητήσῃ τὴν προστασία τῶν δυτικῶν δυνάμεων (τοῦ Πάπα, τῆς Βενετίας, τῶν Ἰωαννιτῶν). Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἀρκετοὶ ἱεράρχες τῆς Μ. Ἀσίας καταφεύγουν στὴ Μονή.

Με την κατάληψη τῶν Δωδεκανήσων ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1522) καὶ τὸ τέλος τῶν Βενετο-τουρκικῶν πολέμων (1540) ἐπεκράτησε σχετικὴ γαλήνη πού ἐπέτρεψε στοὺς Πατιμῖους νὰ ἀξιοποιήσουν τὴ ναυτικὴ παράδοσή τους καὶ τὰ προνόμια τῆς Μονῆς κι ἔτσι ὅλη τὴ διάρκεια τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἡ Μονὴ ἀκμάζει. Τὸ Πατριαρχεῖο τὴν ἐνισχύει μὲ κάθε τρόπο καὶ τὰ μετόχια καὶ τὰ κτήματά της ἀπλώνονται σ' ὅλα τὰ γύρω νησιά, μέχρι καὶ τὴ Ζάκυνθο.

Με τὴν ἴδρυση τῆς «ΠΑΤΜΙΑΔΟΣ ΣΧΟΛΗΣ», κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνα, ἀρχίζει μιὰ νέα ἐποχὴ ἀστικῆς ἀκμῆς, πού ἐπέτρεψε στοὺς Πατιμῖους νὰ δημιουργήσουν ἐμπορικὲς παροικίες στὰ Βαλκάνια, στὴν Αὐστρία, στὴ Ρωσία, στὴν Αἴγυπτο. Ἡ σχολή, πού στεγάζεται στὴ Μονὴ τῆς Ἀποκαλύψεως, ἀνέδειξε πολλοὺς μορφωμένους μαθητὲς (λογίους, ἰδρυτὲς σχολῶν, ἱεράρχες καὶ πατριάρχες).

Ὁ νεώτερος ἑλληνισμὸς ὀφείλει στὴν Πατιμιάδα ἀρκετοὺς πρωταγωνιστὲς τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ του ἀγῶνα (1821), ὅπως ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος Παγκώστας, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας Ἐμμ. Ξάνθος καὶ ὁ Δημήτριος Θέμελης, πού πέθανε στὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογίου.

Ἡ δημιουργία τοῦ ἀνεξάρτητου ἑλληνικοῦ κράτους καὶ τῶν νέων ἀστικῶν καὶ πνευματικῶν κέντρων, ἡ ἀλλαγὴ στὰ μέσα τῆς ναυσιπλοΐας καὶ γενικώτερα στὶς συνθήκες στὸ Αἰγαῖο, εἶχαν μοιραῖες συνέπειες. Ἡ μετανάστευση διεδέχθη τὴν ἐμποροναυτικὴ δραστηριότητα. Σήμερα ἡ Χώρα ζεῖ μὲ τὶς ἀναμνήσεις της. Μεσαιωνικὴ ρυμοτομία, γλῶσσα, ἔθιμα, ρυθμὸς, ἀτμόσφαιρα. Ὁ θρησκευτικὸς βίος εἶναι ἔντονος, οἱ τελετὲς τοῦ Πάσχα, καὶ ἰδιαίτερα ἡ τελετὴ τοῦ Νιπτῆρος τὴ Μ. Πέμπτη, μεγαλοπρεπεῖς. Τὸ Μοναστήρι, θεματοφύλακας τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως καὶ θησαυροφυλάκιο τῆς Ὁρθοδοξίας, παραμένει τὸ κέντρο τοῦ νησιοῦ. Ὁ ἐπισκέπτης τῆς Μονῆς θὰ θαυμάσει ἑννέα αἰῶνες ἱστορίας, τέχνης καὶ λατρείας.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον πέρασα δέκα ἡμέρες (26 Ἀπριλίου-5 Μαΐου 1975). Ὅπως ἀναφέρω καὶ παραπάνω, στὴ Μονὴ ἔφθασα τὸ πρωὶ τῆς Μ. Δευτέρας, μόλις εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία τῶν Προηγιασμένων Δώρων. Τὸ ἀπόγευμα παρακολούθησα τὸ Ἀπόδειπνον καὶ τὸ βράδυ τὴν ἀκολουθία τοῦ Νυμφίου. Τὸ ἴδιο καὶ τὴν ἐπομένη Μ. Τρίτη. Τὴ Μ. Τετάρτη, τελευταία Προηγιασμένη, ἡ Μονὴ μετὰ τὴ λειτουργία προσφέρει καφέ στὸ ἐκκλησίασμα, στὴν αἴθουσα ὑποδοχῆς. Οἱ ἐπόμενες ἡμέρες, Μ. Πέμπτη, Μ. Παρασκευή, Μ. Σάββατο, εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἱεροτελεστίες πού γίνονται πιὸ κατασκευτικὲς μὲ τὴν πιστὴ τήρηση τοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐπήρεια τοῦ περιβάλλοντος. Ὅσοι δὲν μποροῦν νὰ παρακολουθήσουν ὁλόκληρη τὴν ἑβδομάδα, ἄς φροντίσουν νὰ βρῖσκονται στὴ Μονὴ τὴ Μ. Πέμπτη. Τὸ πρωὶ ὁ ὄρθρος καὶ στὴ συνέχεια τὸ Εὐχέ-

λαιο, με άποκορύφωμα τήν Τελετή τοῦ Νιπτῆρος, πού πραγματικά έντυ-
πωσιάζει. Δύσκολο εἶναι νά περιγράψει κανένας τήν τελετή -άναπαράστα-
ση αὐτή, πού διαρκεῖ σχεδόν δυό ὥρες καί γίνεται στήν κεντρική πλατεία,
ὅπου, μέ τή φροντίδα τοῦ Δήμου, ἔχει τοποθετηθεῖ μεγάλη ἐξέδρα, δωρεά
τῶν ξενιτεμένων παιδιῶν τῆς Πάτμου. Θά προσπαθήσω ὅμως, μέ τή βοή-
θεια ἐκδόσεως τῆς Ἱ. Μονῆς «Ἡ ἐν Πάτμῳ τελετή τοῦ ἱεροῦ Νιπτῆρος»,
Ἀθῆναι 1965, πού προλογίζει ὁ καθηγούμενος κ.κ. Θεοδώρητος.

Στις 11 π.μ. μετά τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας ἐξέρχονται ἀπὸ τῆ
Μονῆ ὁ Ἱγούμενος, ἐνδεδυμένος μανδύα καί κρατῶν πατερίτσα, οἱ δώδεκα
ἱερεῖς πού θά ἀντιπροσωπεύσουν τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους καί ὁ Εὐαγγε-
λιστής. Στήν ὅλη πομπή προηγοῦνται τέσσερις μοναχοί. Ὁ πρῶτος κρα-
τᾷ ἀναμμένη λαμπάδα, ὁ δεύτερος ἀσημένια λεκάνη σκεπασμένη μέ πετσέτα
καί οἱ ἄλλοι δύο τήν εἰκόνα τοῦ «Ἐρχομένου Νυμφίου», ἐπὶ τῆς ὁποίας,
κατὰ τήν παράδοση, ἔδιναν τὸν ὄρκο οἱ φιλικοὶ τῆς Πάτμου. Ἀκολουθοῦν
δύο διάκοι πού προπορεύονται τῆς πομπῆς τῶν ἱερέων καί ἄλλοι δύο πού
περιστοιχίζουν τὸν Ἱγούμενο. Μὲ χαρμόσυνες κωδωνοκρουσίες καί κατάλ-
ληλες ψαλμωδίες τῶν ἱερέων ἡ πομπή καταλήγει στήν πλησίον τῆς πλατείας
ἐκκλησία, ὅπου ὁ Ἱγούμενος ἐνδύεται τήν ἱερατικὴ του στολή. Ἀπὸ τήν
ἐκκλησία οἱ τέσσερις διάκοι συνοδεύουν ἀνὰ ζεύγη τοὺς ἱερεῖς-μαθητές, πού
παίρνουν τὶς θέσεις τους στήν ἐξέδρα, ἔξι δεξιὰ καί ἔξι ἀριστερά. Τελευταῖ-
οι ἔρχονται οἱ μοναχοὶ πού φέρνουν τὸν νιπτῆρα καί τήν εἰκόνα τοῦ Ἐρχο-
μένου Νυμφίου, καί ὁ Ἱγούμενος μέ τὸν Εὐαγγελιστή. Ὁ Ἱγούμενος παίρ-
νει θέση στὸ κέντρο τῆς ἐξέδρας ἀντικρὺ στήν ἄνοδο, ὁ Εὐαγγελιστής τοπο-
θετεῖ τὸ δισκέλιο σὲ ξεχωριστὸ μέρος τῆς πλατείας καί ἡ εἰκόνα τοποθετεῖ-
ται στήν κόγχη τῆς πλατείας. Τὰ πάντα εἶναι ἔτοιμα γιὰ νά ἀρχίσει ἡ τελε-
τή. Ψάλλονται ὀρισμένα ἐπίκαιρα τροπάρια καί ἀναπέμπονται εὐχές καί δεή-
σεις, ὕστερα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀναγινώσκειται τὸ εὐαγγέλιο, πού ἔχει γραφεῖ
εἰδικὰ γιὰ τήν τελετή καί ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀποσπάσματα τῶν κατὰ Μάρ-
κον, Ἰωάννην καί Ματθαῖον εὐαγγελίων. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ εὐαγγελίου
γίνεται ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστή. Ὅσα ὅμως σημεῖα ἀφοροῦν ἐρωτήσεις τῶν
μαθητῶν καί ἀπαντήσεις τοῦ Ἰησοῦ γίνονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς ὑποδυο-
μένους τοὺς ἀντίστοιχους ρόλους. Τόσο πιστὴ εἶναι ἡ ἀναπαράσταση, ὥστε
δὲν παραλείπεται οὔτε τὸ μέρος τοῦ εὐαγγελίου, ὅπου ὁ ἀγαπημένος μαθη-
τής, ὁ Ἰωάννης, πίπτει στὸ στήθος τοῦ Ἰησοῦ γιὰ νά μάθει ποιὸς θά εἶναι
ὁ προδότης. Ἐδῶ τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος καί τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιο,
γιὰ νά ἀρχίσει τὸ κατὰ Ἰωάννην. Συμβολικὸ εἶναι τὸ πλῆσιμο τῶν ποδιῶν
τῶν ἱερέων-μαθητῶν ἀπὸ τὸν Ἱγούμενο-Ἰησοῦν. Δίδει ὅμως τήν εὐκαι-
ρία νά ἀκουστεῖ ὁ διάλογος Ἰησοῦ-Πέτρου, ὅταν ὁ τελευταῖος ἀρνεῖται νά
τοῦ πλύνει τὰ πόδια του. Ἀφοῦ πειστεῖ ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰησοῦς πλύνει τὰ
πόδια του, ὁ Ἱγούμενος ἐπανέρχεται στὴ θέση του καί ἐξηγεῖ στοὺς μα-

θητές του τῆ σημασία τῆς πράξεως αὐτῆς. Σκόπιμο θεωρῶ νὰ ἀντιγράψω τὴ σχετικὴ περικοπὴ ἀπὸ τὸ εὐαγγέλιο:

«Γινώσκετε τί πεποίηκα ὑμῖν; Ὑμεῖς φωνεῖτέ με, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνωγα ὑμῖν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν, ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε. Ἀμήν γὰρ λέγω ὑμῖν, οὐκ ἔστι δοῦλος μείζων τοῦ κυρίου αὐτοῦ, οὐδὲ ἀπόστολος μείζων τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Εἰ ταῦτα εἶδατε, μακάριοι ἐστέ ἐὰν ποιῆτε αὐτά».

Ἐδῶ τελειώνει τὸ δεύτερο μέρος καὶ ἀρχίζει τὸ τρίτο καὶ τελευταῖο, μὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο.

Ὁ Ἑγούμενος-Ἰησοῦς παραλαμβάνει τοὺς τρεῖς ἱερεῖς-μαθητές, τὸν Πέτρο καὶ τοὺς δύο υἱοὺς Ζεβεδαίου, Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, καὶ μεταβαίνει στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆς, ὅπου λαμβάνει χώρα ἡ προσευχὴ τῆς ἀγωνίας. Κατεβαίνει τὴν ἐξέδρα, στὴν εἴσοδο τῆς ὁποίας ἀφήνει τοὺς τρεῖς μαθητές, καὶ αὐτὸς προχωρεῖ στὴν κόγχη, ὅπου ἡ εἰκόνα τοῦ «Ἐρχομένου» γιὰ νὰ προσευχηθῆι στὸν Πατέρα-Θεό. Τρεῖς φορές διακόπτει τὴν προσευχὴ του καὶ ἐπιστρέφει στοὺς μαθητές του, ἀλλὰ καὶ τίς τρεῖς φορές τοὺς βρίσκει νὰ κοιμοῦνται. Τὴν πρώτη τοὺς ξύπνησε καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ γρηγοροῦν καὶ νὰ προσεύχονται. Τὴ δεύτερη τοὺς ἀφήνει νὰ κοιμοῦνται, τὴ δὲ τρίτη τοὺς ξύπνᾳ γιὰ νὰ τοὺς πεί:

«ἐγείρεσθε, ἄγωμεν· ἰδοὺ ἤγγικεν ὁ παραδιδούς με».

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ἑγούμενος μὲ τοὺς τρεῖς ἐπανέρχονται στὴν ἐξέδρα. Ὁ χορὸς ψάλλει κατὰλληλα τροπάρια, ἀναπέμπονται δεήσεις καὶ εὐχές, γίνεται ἡ ἀπόλυση καὶ ἡ πομπὴ μὲ τὴν ἴδια τάξιν ἐπιστρέφει στὴ Μονή.

Κρίμα πού ἔνα τέτοιο θέαμα καὶ ἄκουσμα δὲ μεταδίδεται ἀπὸ κανένα σταθμὸ τῆς τηλεοράσεως. Θὰ συντελοῦσε στὴν ἀνύψωση τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν τηλεθεατῶν καὶ στὴν αὔξηση τῶν προσκυνητῶν, πού θὰ εἶχε καλὰ ἀποτελέσματα στὴν οἰκονομία τοῦ νησιοῦ, ἀφοῦ ἡ Πάτμος, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα νησιά, περιμένει τὴν εὐημερίαν τῶν κατοίκων της ἀπὸ τὸν τουρισμό. Τὸ βράδυ ἡ ἀκολουθία τῶν Ἁγίων Παθῶν: Γεμάτη ἡ Μ. Παρασκευὴ ἀπὸ ἱεροτελεστίας. Ἡ ἀκολουθία τῶν Ὁρῶν, ὁ Μεγάλος ἑσπερινὸς καὶ ἡ περιφορὰ τοῦ Ἐπιταφίου. Διάρκεια πολλῶν ὥρῶν πού ὅμως δὲν κουράζουν ἢ δὲν ἐκούρασαν ἐμέ.

Ἀπὸ τὸ Μ. Σάββατο τὸ πρωῖ, μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ καὶ τῆς

λειτουργίας, αρχίζει να δημιουργείται ατμόσφαιρα αναστάσιμη που κορυφώνεται όταν, μεταξύ άποστόλου και ευαγγελίου, ψάλλεται τὸ

«Ἄναστα ὁ Θεὸς κρῖνον τὴν γῆν, ὅτι σὺ κατακληρονομήσεις ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι».

Συνηθίζεται στὸ τέλος τῆς λειτουργίας ὁ Ἐκκλησιάρχης νὰ προσφέρει σύκα ξηρὰ γεμισμένα μὲ σισάμι. Μοῦ ἐδόθη ἡ ἐξήγηση, ὅτι εἶναι τὸ πρῶτο γλυκὸ τροφίμο που παίρνουν οἱ Μοναχοὶ τῆς Μονῆς, ὕστερα ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ νηστεία τῆς Μ. Ἑβδομάδας.

Τὸ βράδυ τοῦ Μ. Σαββάτου γίνεται ἡ ἀκολουθία τῆς Ἀναστάσεως. Ἀπὸ τὴν ἑννάτη ἑσπερινὴ μέχρι τὰ μεσάνυκτα ψάλλεται ὁ κανόνας «Κύματι θαλάσσης». Στὶς δώδεκα ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως που τελειώνει στὶς δύο τὸ πρωῖ. Ἀξιοσημείωτο ὅτι τὸ ἐκκλησιασμα παραμένει μέχρι τὴν ἀπόλυση, ἂν καὶ ὁ τόπος τῆς διαμονῆς του (ξενοδοχεῖα στὴ Σκάλα) ἀπέχει περὶ τὰ 4 χιλιόμετρα. Χαρμόσυνη ξημερώνει ἡ Κυριακὴ. Κατὰ τὶς προμεσημβρινὲς ὥρες ἀνταλλάσσονται χαιρετιστήριες ἐπισκέψεις μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Ἡγουμενικοῦ Συμβουλίου. Εἶχα τὴν τιμὴ νὰ πάρω μέρος στὶς ἐπισκέψεις αὐτὲς καὶ ἐξετίμησα τὴν ἀγάπη καὶ τὴν οἰκειότητα που ἐπεκράτησε, καὶ ἐπικρατεῖ πάντοτε, μεταξύ ὄλων τῶν Μοναχῶν τῆς Μονῆς. Τὸ ἀπόγευμα, ὥρα 3, γίνεται ἡ ἀκολουθία τοῦ ἑσπερινοῦ (ἡ δευτέρη ἀνάσταση, ἢ ἡ ἀγάπη, ὅπως λέγεται) κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ὁποίας ἀναγιγνώσκεται τὸ εὐαγγέλιο σὲ πολλὲς γλώσσες. Μετὰ τὴν ἀπόλυση ὁ Ἡγούμενος, εὐχόμενος τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», μοιράζει στὸ ἐκκλησιασμα αὐγὰ κόκκινα, κατὰ τὸ πατριαρχικὸ ἔθιμο.

Δὲν ξέρω ἂν πέτυχα νὰ σᾶς μεταφέρω νοερὰ στὸ προπύργιο αὐτὸ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐὰν ναι, θὰ εἶναι γιὰ μένα μεγάλη ἱκανοποίηση.

Ὁ ἐπισκέπτης ὅμως δὲν ἔχει νὰ παρακολουθήσει μόνο τὶς ἱερὲς ἀκολουθίες. Πολλὰ εἶναι τὰ ἐνδιαφέροντα τῆς Μονῆς. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἡ ἴδια ἡ Μονή. Ἡ πειρατεία καὶ οἱ συνεχεῖς πόλεμοι καθιστοῦσαν ἐπιβεβλημένη τὴν ὑπαρξὴ τείχους. Γι' αὐτὸ τὸ Μοναστήρι εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ὀχυρωμένα μοναστηριακὰ συγκροτήματα. Βαρειὰ καὶ αὐστηρὴ ἡ ἐξωτερικὴ ὄψη τῆς Μονῆς. Τὴν κύρια εἴσοδο προστατεύει χονδρὴ σιδεροντυμένη πόρτα μὲ διπλὴ ἀπὸ μέσα ἀμπάρα, πολλοὶ δὲ πύργοι προστατεύουν τὶς γωνίες καὶ τὸ μέσο τῶν μακροτέρων πλευρῶν τοῦ περιβόλου. Ὁδοντωτὲς ἐπάλλξεις στέφουν τὴν κορφή του καὶ ἓνας προμαχῶνας ὑψώνεται πρὸς τὴν κυρία εἴσοδο.

Γιὰ τὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μονῆς δὲν ὑπάρχει ἐνιαῖο ἀρχιτεκτονικὸ σχέδιο, ἀλλὰ συγκροτήθηκε ἀπὸ κτίσματα διαφόρων ἐποχῶν. Τὰ κτίρια, που ἀκουμποῦν στὴ μέσα πλευρὰ τοῦ περιβόλου, ἀφήνουν μεταξύ τους ἐλεύθερους χώρους γιὰ νὰ φωτίζονται καὶ ἀερίζονται. Τὰ «κελλιά», οἱ αἵθουσες, τὰ

παρεκκλήσια, οί ἀποθήκες, ἐπικοινωνοῦν μ' ἓνα δαίδαλο ἀπὸ διαδρόμους, στοές καὶ σκάλες, πού σέ πολλὰ σημεῖα χρειάζεσαι ὁδηγὸ γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ λαβύρινθο.

Ἡ αὐλὴ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς Μονῆς. Στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ ὑπάρχει ὁ ἐξωνάρθηκας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο εἰσερχόμεθα στὸν κυρίως Ναὸ καὶ τὸ παρεκκλήσιο τοῦ Ὁσίου Χριστοδούλου. Ἐξωνάρθηκας, Ναὸς καὶ τὸ Παρεκκλήσιο εἶναι διακοσμημένα μὲ εἰκόνες διαφόρων ἐποχῶν. Ἄξιο προσοχῆς εἶναι τὸ Τέμπλο, βαρὺ καὶ κατάφορτο ἀπὸ παραστάσεις σκηνῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ Μονὴ ἔχει πλούσιο σκευοφυλάκιο, ὅπου φυλάσσονται ἀσημένια σκευή, πλήθος εἰκόνες, ἅγια λείψανα καὶ κομμάτια Τίμιου Ξύλου.

Ἄλλα μέρη τῆς Μονῆς εἶναι τὸ παρεκκλήσιο τῆς Παναγίας καὶ ἡ Τράπεζα, ὁ χῶρος γιὰ τὰ κοινὰ γεύματα τῶν Μοναχῶν. Στὸ παρεκκλήσιο ὑπάρχουν πολλὲς παλιὲς εἰκόνες καὶ τοιχογραφίες. Μὲ τοιχογραφίες ἐπίσης καλύπτονται οἱ τοῖχοι τῆς Τράπεζας.

Ἡ βιβλιοθήκη τῆς Μονῆς, μιὰ ἀπὸ τίς πλουσιότερες βιβλιοθήκες τῆς Ἀνατολῆς, περιλαμβάνει συγγράμματα ὄλων τῶν κατηγοριῶν. Θεολογικά, ἱστορικά, σχολικά, φυσικομαθηματικά, κείμενα βυζαντινὰ καὶ κλασικά. Ἡ ταξινόμηση ὄλων αὐτῶν δὲν εἶναι ἀκόμη πλήρης. Ἡ φροντίδα ἀνατέθηκε στὸ φιλόλογο ἱεροδιάκονο κ. Χρυσόστομο, πού παρὰ τὴ φιλότιμη προσπάθεια πού καταβάλλει, φρονῶ πῶς θὰ συναντήσῃ πολλὲς δυσκολίες. Ἡ ἐργασία αὐτὴ πρέπει νὰ ἀνατεθεῖ σὲ περισσότερα εἰδικευμένα ἄτομα. Στὴ βιβλιοθήκη ὑπάρχει εἰδικὸς ὀγκώδης φάκελλος (ἀριθ. ἀρχιεπιθῆκης 4Γ) μὲ ἔγγραφα πού ἀναφέρονται στὶς σχέσεις τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας μου «Νίσυρος» μὲ τὴ Μονή. Ὁ χρόνος τῆς παραμονῆς μου δὲ μοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴ μελέτη τῶν ἐγγράφων αὐτῶν. Παρεκάλεσα ὁμως νὰ σταλοῦν φωτοαντίγραφα στὴν ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, ἡ ὁποία θὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴ δημοσίευση αὐτῶν σὲ ἓνα ἀπὸ τοὺς τόμους Ἀρχείου πού ἐκδίδει περιοδικά.

Πλούσιο εἶναι τὸ μουσεῖο τῆς Μονῆς. Εἰκόνες διαφόρων ἐποχῶν, ἀμφια πού κοσμοῦνται μὲ διάφορες παραστάσεις ἀπὸ τὸ βίο τοῦ Χριστοῦ ἢ τῆς Θεοτόκου μὲ χρυσό, ἀσημί καὶ χρωματιστὰ μετάξια, ἐπιτάφιοι, ὠμοφόρια, ἐγκόλπια, σταυροί, ἀρχιερατικὲς ράβδοι καὶ ἄλλα. Τὰ κειμήλια αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ προσφορὲς ἀνωτέρων κληρικῶν καὶ μάλιστα Πατριῶν, πού ἔδρασαν ἔξω ἀπὸ τὸ νησί τους. Ἀξιόλογα ἀφιερῶματα προέρχονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἡγεμόνες τῶν παραδουναβίων ἡγεμονιῶν καὶ ἀπὸ τὴ Ρωσία. Ἐξχωριστὴ ὁμάδα ἀποτελοῦν τὰ ἐγκόλπια, οἱ σταυροὶ καὶ τὰ χρυσὰ μετάλλια, δωρεὰ τοῦ Μ. Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης Β', καθὼς καὶ ὁ ἐπιστῆθιος Σταυρὸς τοῦ ἐθνομάρτυρα πατριάρχῃ Γρηγορίου Ε', προσφορὰ του πρὸς τὴ Μονή, πού ὑπῆρξε μαθητῆς τῆς Πατριάρχῃ Σχολῆς.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μου στὸ μουσεῖο πρόσεξα πῶς σὲ μιὰ προθήκη

ὑπῆρχαν τέσσερα Ἅγια Ποτήρια (δισκοπότηρα), ἓνα σὲ κάθε γωνιά, καὶ στοὺς μέσους ἄλλο μὲ ἀσυνήθιστο μέγεθος. Σὲ ἐρώτησή μου ὁ ἀρμόδιος μοῦ εἶπε, πῶς αὐτὸ τὸ χρησιμοποίησε ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, Πάτριος τὴν καταγωγή, ὅταν μετέβη σ' ἓνα μικρὸ ἀκατοίκητο νησί τῆς Νισύρου, τὸ «Γυαλί», γιὰ νὰ κοινωνήσῃ τὰ πληρώματα τοῦ Ναυάρχου Μιαούλη, ποὺ ἔχαν ἐγκατασταθεῖ ἐκεῖ περιμένοντας τὴν Αἰγυπτιακὴ ἀρμάδα, τὴν ὁποία καὶ καταναυμάχησε στοὺς στενοὺς τοῦ Γέροντα. Τὸν εὐχαρίστησα καὶ τοῦ εἶπα: Τώρα θὰ σᾶς διηγηθῶ καὶ ἐγὼ ἓνα σχετικὸ περιστατικόν. Κατὰ τὴν παραμονή του στοὺς «Γυαλί», ὁ Μιαούλης, γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες του ἀπὸ νερό, ἀνοιξε πηγάδι καὶ βρῆκε ἄφθονο πόσιμον νερό. Τὸ πηγάδι αὐτὸ ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ Νισύριοι τὸ λέμε τὸ «Πηγάδι τοῦ Μιαούλη».

Πολλὲς εἶναι οἱ μικρὲς ταρατσοὺς τριγυρισμέναι ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις ποὺ ἐνώνονται μὲ μικρὲς σκάλες καὶ διακόπτονται ἀπὸ τοὺς τροῦλλους τῶν παρεκκλησιῶν τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Προδρόμου, τοῦ Ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.

Γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς περιγραφῆς τῆς Μονῆς ἀναφέρω ὅτι στὰ ὑπόγεια ὑπῆρχαν ἀποθήκες γιὰ τροφίμα, σιτηρὰ καὶ ὄσπρια καθὼς καὶ δεξαμενὲς γιὰ λάδι καὶ κρασί. Κάτω δὲ ἀπὸ τὸ μοναστήρι εἶχαν κτιστεῖ δεξαμενὲς γιὰ ὕδρευσιν.

Ἡ Μονή, ποὺ σὲ καμιὰ Μητρόπολιν τῶν Δωδεκανήσων ὑπάγεται, ἐξαρτᾶται πνευματικὰ ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Σήμερον ἔχει 25 μοναχοὺς. Ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλοι ἔχουν πανεπιστημιακὰς σπουδὰς καὶ ἄλλοι εἶναι ἀπόφοιτοι τῆς Πατριάρχου Σχολῆς. Ἡ Μονή διοικεῖται ἀπὸ τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον ποὺ ἐκλέγεται ἀπὸ τὴν σύνοδον τῶν μοναχῶν κατὰ τρόπον δημοκρατικόν. Ὁ Ἡγούμενος, πρῶτος μετὰξὺ ἴσων, ἔχει ἀρκετὰς προνομίαις κατοχυρωμέναις μὲ πατριαρχικὰ ἔγγραφα. Κατὰ τὶς ἀκολουθίας φέρει μανδύα καὶ ράβδον (πατερίτσα) καὶ γενικὰ τὰ ἄμφια τοῦ μητροπολίτου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μίτρα. Ἐχει δὲ καὶ δική του φήμη:

«Σῶσαι Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ τὸν πανοσιώτατον Πατέρα ἡμῶν κ.κ. (ὄνομα Ἡγουμένον) καὶ καθηγούμενον τῆς Ἱερᾶς καὶ Βασιλικῆς Μονῆς ταύτης, σὺν πάσῃ τῇ ἐν Χριστῷ ἡμῶν Ἀδελφότητι, εἰς πολλὰ ἔτη».

Ἡγούμενος κατὰ τὴν ἐπίσκεψή μου ἦταν ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Θεοδώρητος, ὁ δὲ σημερινὸς εἶναι ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Ἰσίδωρος.

Σὲ ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Μονήν καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν Σκάλα, ὑπάρχει ἡ Μονὴ τῆς Ἀποκαλύψεως, στοὺς χαμηλότερον ἀνατολικὸν τμήμα τῆς ὁποίας βρίσκεται τὸ «Σπήλαιον», ποὺ κατὰ τὴν παράδοσιν εἶναι ὁ τόπος τῆς συγγραφῆς τοῦ ἱεροῦ κειμένου. Τὸ Μοναστήριον αὐτὸ κτίσθη τὸν 17ον αἰῶνα καὶ συμπληρώθηκε μὲ νέα κτίσματα τὸν 18ον καὶ 19ον, συγκροτεῖ-

Τὸ μεγάλο σὸ μέσον δισκοπότηρο εἶναι ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἐκοινώνησε τὰ πληρώματα τοῦ ναυάρχου Μιαούλη σὸ «Γναλί» τῆς Νισύρου.

ται δὲ ἀπὸ κελλιά, ἀνθισμένες αὐλές καὶ παρεκκλήσια (Ἁγίου Νικολάου, Ἁγίου Ἀρτεμίου καὶ τῆς Ἁγίας Ἄννης). Ὅπως μὲ πληροφορήσαν, τὸ τελευταῖο παρεκκλήσιο, ποῦ εἶναι προέκταση τοῦ Σπηλαιῖου, ἀφιερώθηκε στὴν Ἁγία Ἄννα γιὰ νὰ τιμηθεῖ ἡ μνήμη τῆς μητέρας τοῦ Ἀλεξίου Α', τοῦ αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, ποῦ μὲ χρυσόβουλο παρεχώρησε τὴν Πάτμο στὸν Ὅσιο Χριστόδουλο. Στὸ συγκρότημα αὐτὸ ἀνήκει καὶ ἡ Πατμιάδα Σχολή, διευθυντῆς τῆς ὁποίας εἶναι ὁ πανοσιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Παῦλος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εὐτύχησα νὰ ξεναγηθῶ καὶ τὸν εὐχαριστῶ γιὰ τὴ λεπτομερῆ ἐνημέρωσή μου. Εὐχαριστῶ ἐπίσης τὸν ἱεροδιάκονο Ἀμφιλόχιο.

Στὴ νότια πλευρὰ τῆς Μονῆς καὶ σὲ μικρὴ ἀπόσταση βρίσκεται ἡ «Παναγία ἢ Διασώζουσα». Ἡ κυριότητα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ναοῦ (7,30X7) ἀνήκε σὲ ἰδιώτες μέχρι τὸ 1907, ὅποτε ἀγοράστηκε ἀπὸ τὸν ἀρχιμανδρίτη Δανιὴλ Γάζον, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἀφιέρωσε στὴν Ἱ. Μονὴ τοῦ Θεολόγου, στὴν ἰδιοκτησία τῆς ὁποίας περιῆλθε μετὰ τὸ θάνατο αὐτοῦ τὸ 1911. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἀρχιμανδρίτη Ἱερεμία Βάστα, προηγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Θεολόγου καὶ σημερινοῦ προϊσταμένου στὴ «Διασώζουσα», καὶ μὲ εἰσφορές τῶν Πατμίων τοῦ νησιοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄρχισε τὸ 1940 ἡ ἐκκαθάριση ἀπὸ τὰ γύρω ἐρείπια καὶ ὄχτους, καὶ τὸ 1943 ἡ ἐπέκταση πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ, ποῦ σήμερα καταλαμβάνει ἔκταση 17 X 7.

Μετὰ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ ναοῦ ἀπὸ τὴ Μονὴ σὲ «Μοναστηριακὸν Προσκύνημα» τὸ 1954, συνεχίστηκε ἡ ἐπέκταση τοῦ ναοῦ, ἡ ὁποία συνετελέσθη τὸ 1956. Μὲ τὴν ἐκκαθάριση τοῦ χώρου καὶ τὴν ἐπέκταση τοῦ ναοῦ δημιουργήθησαν περίβολος, κήπος καὶ ἀλσύλλιο, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἕνα σύνολο ἀνάλογο μὲ τὴν ἱερότητα τοῦ τοπίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1965 ἄρχισε ἡ ἀγιογράφηση τοῦ ναοῦ ἡ ὁποία καὶ συνεχίζεται. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ θαυματουργὴ εἰκόνα τῆς «Διασώζουσας», ὑπάρχουν εἰκόνες ἀριστουργήματα καλῆς βυζαντινῆς τέχνης. Ἡ παραμονὴ τοῦ ἐπισκέπτη-προσκυνητῆ στὸ «Μοναστηριακὸ Προσκύνημα» εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ εὐχάριστη. Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὸ βιβλίον «Παναγία Διασώζουσα» τοῦ ἀρχιμανδρίτη κ. Ἱερεμία Βάστα, ἔκδοση τρίτη, Πάτμος 1974.

Ἐνόμιζα ὅτι εἶχα ἐπισκεφθεῖ τὰ κυριότερα ἀπὸ ὅσα ὁ χρόνος τῆς παραμονῆς μου μοῦ ἐπέτρεπε. Ὅμως ὁ Καλύμνιος φίλος ἱατρός κ. Νικόλαος Τηλιακός, ποῦ εἶχε ὑπηρετήσῃ σὰν κοινοτικὸς γιαιτρός στὴ Νίσυρο καὶ τώρα εἶναι μόνιμα ἐγκατεστημένος στὴν Πάτμο, μοῦ συνέστησε νὰ μὴ παραλείψω νὰ ἐπισκεφθῶ τὴ γυναικεῖα μονὴ «Εὐαγγελισμός». Ἐπωφελήθηκα ἀπὸ τὸ κενὸ ποῦ παρουσιάζει τὸ ἀπόγευμα τοῦ Μ. Σαββάτου καὶ ἐπισκέφθηκα τὴ Μονή. Ἡ Ὅσιωτάτη Ἡγουμένη Γούναρη, ποῦ κατάγεται ἀπὸ τὴν Κάλυμνο, ἀφοῦ μοῦ προσέφερε τὸν καθιερωμένον μοναστηριακὸν καφέ, προσεφέρθη νὰ μὲ ξεναγήσῃ στὰ πολλὰ ἐνδιαφέροντα τῆς Μονῆς. Περί τις δύο ὥρες ἀφιέρωσε καὶ κατὰ τὴν ἀναχώρησή μου μὲ συντρόφεψε μέχρι τὴν

ξοδο. "Απειρες είναι οι ευχαριστίες μου. 'Ο Ευαγγελισμός είναι από τις ανθοῦσες μονές, ἀφοῦ, ὅπως με βεβαίωσε ἡ 'Οσιωτάτη 'Ηγουμένη, ὑπάρχουν 40 μοναχές με γυμνασιακές σπουδές, οι περισσότερες ἀπὸ τις ὁποῖες είναι νέες στὴν ἡλικία. 'Ο δρόμος ἀπὸ τὴ Μονὴ στὴ Χώρα, περίπου ἓνα χιλιόμετρο, εἶναι δύσβατος καὶ σὲ μερικὰ σημεία ἐπικίνδυνος, τουλάχιστο γιὰ τοὺς μὴ νέους. Δὲν ξέρω ἂν ὑπάγεται στὴν ἐπαρχιακὴ ἢ κοινοτικὴ ὁδοποιΐα. 'Όπου ὁμως καὶ ἂν ὑπάγεται, πρέπει κάποιος ἀρμόδιος νὰ φροντίσει γιὰ τὴν ἐπισκευή του.

Πολλὰ θὰ εἶχα νὰ γράψω ἀκόμα, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως ξεφύγω, ἂν δὲν ξέφυγα ἤδη, ἀπὸ τις ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις.

Τὰ εὐχάριστα εἶναι σύντομα. "Ἐτσι πέρασε τόσο σύντομα ἡ ἐδῶ παραμονή μου καὶ ξημέρωσε ἡ 5η Μαΐου, τελευταία ἡμέρα τῆς παραμονῆς μου στὴ Μονὴ καὶ στὴν Πάτμο. Τὸ πρωὶ τὸ διέθεσα νὰ ἀποχαιρετήσω τοὺς μοναχοὺς ποὺ τόσο εὐγενικοὶ καὶ πρόθυμοι στάθηκαν μαζί μου. Δὲν ἀποκρύπτω πὼς μεγάλην ἐδοκίμασα συγκίνηση. Εἶχα ἔρθει ἄγνωστος ἀνάμεσα σὲ ἄγνωστους καὶ φεύγω ἀφήνοντας 26 φίλους, εἴκοσι πέντε οἱ μοναχοὶ καὶ εἴκοστὸς ἕκτος ὁ εὐγενικὸς γραμματέας τῆς Μονῆς κ. Δημ. 'Ανδρεαδάκης. 'Αλλὰ γιὰτί ὄχι 27; Φίλος εἶναι καὶ ὁ πρόθυμος φύλακας τῆς Μονῆς, ὁ κ. Γιακουμῆς.

Τὸ ἀπόγευμα εἶναι ὅλα ἔτοιμα νὰ ἐγκαταλείψω τὴ Μονὴ. 'Αθόρυβα κατέβηκα τις σκάλες, διέσχισα τὴν αὐλὴ καὶ πέρασα τὴν ἐξωτερικὴ βαριά καὶ σιδεροντυμένη πόρτα. 'Εκεῖ στάθηκα γιὰ νὰ ἀντικρύσω τὸ ἐπιβλητικὸ θέαμα ποὺ παρουσιάζει τὸ μοναστηριακὸ αὐτὸ συγκρότημα. Καὶ τότε ἦρθαν στὴ σκέψη μου τὰ λόγια τοῦ 'Ιακώβ:

«Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος! οὐκ ἔστι τοῦτο ἀλλ' ἡ οἴκος Θεοῦ· καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ».

Τὸ ταξί, ποὺ περίμενε, με μετέφερε γρήγορα στὴ «Σκάλα». 'Επέρασα ἀπὸ τὸ τελωνεῖο καὶ παρέδωσα τις ἀποσκευές μου γιὰ ἔλεγχο. Πότε ἐπὶ τέλους θὰ τελειώσει αὕτη ἡ ταλαιπωρία γιὰ τοὺς Ἕλληνες ὑπηκόους ποὺ ταξιθεύουν στὰ Δωδεκάνησα, γιὰτί οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἀπαλλάσσονται. "Ἰσως στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐνσωματώσεως νὰ ὑπῆρχε κάποια δικαιολογία, γιὰτί αἰσθητὲς ἦσαν οἱ διαφορὲς τῶν τιμῶν στὰ ἔμπορεύματα. Σήμερα ὁμως με τὴν ὑπερτίμηση τῶν ξένων νομισμάτων οἱ διαφορὲς εἶναι ἀνεπαίσθητες. 'Αλλὰ καὶ αἰσθητὲς ἔαν ἦταν, πρέπει νὰ καταργηθεῖ ἡ ἀπαγόρευση τῶν ἀγορῶν ποὺ θὰ ἐτόνωνε τὴν ἐμπορικὴ κίνηση, ἰδιαίτερα σήμερα, στὴν ἀκριτικὴ αὕτη περιοχὴ.

Λίγες ὥρες ἔμεναν ἀκόμη στὴ διάθεσή μου. Τis ἐπωφελήθηκα καὶ ἔκα-

μα τούς τελευταίους περιπάτους στὰ γνώριμα γιά μένα πιά δρομάκια τῆς «Σκόλας».

Στίς 9 τὸ βράδυ ἐπιβιβάστηκα στὸ «ΜΙΜΙΚΑ», πού σέ λίγο εἶναι ἔτοιμο γιά ἀναχώρηση. Στέκομαι στῆ γέφυρα τοῦ πλοίου καί παρακολουθῶ μέ συγκίνηση τὴν ἀπομάκρυνσή μου ἀπὸ τὸ Ἱερό Νησί τῆς Δωδεκανήσου. Τὸ πλοῖο ἀδιάφορο ἀναπτύσσει ταχύτητα καί σιγά σιγά χάνω τὸ ὄραμα. Παραμένουν ὅμως ζωηρὲς οἱ ἀναμνήσεις μου.

Β'

Ὁ Πανοσιώτατος ἀρχιμανδρίτης κ. Ἱερεμίας Βάστας σέ μιὰ σχετικὴ συζήτηση μού ἀνέφερε πὼς μεταξὺ τῶν Ἁγίων τῆς Μονῆς τοῦ Θεολόγου εἶναι καί ὁ Ὅσιος Γρηγόριος Ἱερομόναχος ὁ Γραβανὸς καί ἀκόμη, ὅτι στῆ Μονῆ τῆς Ἀποκαλύψεως ἀπέθανε ὁ καταγόμενος ἀπὸ τὴ Νίσυρο Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας Γρηγόριος. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δὲ μού ἤσαν ἄγνωστα στὰ «Νισυριακὰ Χρονικά» (τεῦχος 9, σελ. 6)· ὁ κ. Γ. Ζαχαριάδης, σὲ ἐργασία του «Οἱ ἐκ Νισύρου Μητροπολίται», ἀναφέρει:

«Περὶ τὸ 1910 ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' ἀπέστειλεν εἰς τὴν Μονὴν τῆς Πάτμου τὸν τότε πρῶτον γραμματέα τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ μετέπειτα Μητροπολίτην Καλλονῆς, Διονύσιον Μητῶν ἀπὸ τὰ Νικεῖα, μὲ εἰδικὴν ἀποστολήν. Ὁ Διονύσιος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν ἐρευνάν του ἐξήτασεν ὅλα τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης, παρατήρησεν ἕνα βιβλίον ὀνομαζόμενον «Βραβεῖον», τὸ ὁποῖον περιεῖχε κατάλογον ἱεραρχῶν καὶ γενικὰ κληρικῶν ποὺ ἀπέθαναν εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου. Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἀναφέρεται: Τῷ 1634 Μαΐου 11 ἀνεπαύθη ἐν τῇ Ἱερᾷ Ἀποκαλύψει ὁ Μητροπολίτης Καισαρείας ἐκ τῆς Νισύρου καταγόμενος καὶ κήτωρ ὑπάρχας τῶν Κελλίων τῆς Ἀποκαλύψεως».

Ὁ Πάτριος καθηγητῆς τοῦ πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Παναγιώτης Κρητικὸς ξεκινώντας, ὅπως γράφει, ἀπὸ τὰ παραπάνω, δημοσίευσε στὰ «Νισυριακὰ Χρονικά» (τεῦχος 12ο, σελ. 17-22) περισπούδαστη μελέτη τοῦ «Πατμιακαὶ καὶ Νισυριακαὶ ἐκκλησιαστικαὶ σελίδες», στὴν ὁποία ἀναφέρει τούς ἀπὸ τὴ Νίσυρο καταγομένους ποὺ διετέλεσαν ἀδελφοὶ τῆς Μονῆς τῆς Πάτμου. Παραλείπω τὸν ὀνομαστικὸν κατάλογο ποὺ δημοσιεύει ὁ φίλος καθηγητῆς καὶ περιορίζομαι νὰ ἀναφέρω συνολικὰ τούς καταγομένους ἀπὸ τὴ Νίσυρο καὶ ἀναγραφόμενους στὸ «Βραβεῖον» κατὰ βαθμὸν ἱερωσύνης: Μοναχοὶ 8, ἱεροδιάκονος 1, ἱερομόναχος 15, ἀκαθορίστου ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ 2, προηγούμενοι 2, οἱ Γρηγόριος († 1630) καὶ Σάββας († 1636), ὑπὲρ τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν πίστεως μαρτυρήσαντες 2 καὶ Ἀρχιεπίσκοπος 1. Ὁ καθηγητῆς Κρητικὸς ἀφήνει σὲ ἄλλους ἐρευνητὲς τὴ συστηματικὴ μελέτη τῶν δύο προηγούμενων (πού διετέλεσαν καὶ Ἠγούμενοι τῆς Μονῆς Πάτμου) καθὼς καὶ τῶν ἄλλων ποὺ ἀναφέρονται στὸ «Βραβεῖον»

καί περιορίζεται σέ δύο, πού θεωρεῖ σημαντικότερους, τόν Μητροπολίτη Καισαρείας καί Καππαδόκων Γρηγόριον καί τόν Γρηγόριον τόν Γραβανόν. Ἄλλὰ καί ὁ ἀρχιμανδρίτης κ. Ἱερεμίας γιά τούς δύο αὐτούς μοῦ ἀνέφερε. Σ' αὐτούς λοιπόν θά περιοριστῶ μέ συντομία, χρησιμοποιοῦντας τὰ στοιχεῖα πού οἱ δύο φίλοι μοῦ προσέφεραν.

† Γρηγόριος Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας καί Καππαδοκῶν

«Τῷ αὐτῷ ἔτει (1634) Μαῖου 11 ἐκοιμήθη ὁ κτρ-Γρηγόριος Μητροπολίτης Καισαρείας ὁ Νισύριος κάτω εἰς τήν Ἀποκάλυψιν. Οὗτος εἶναι ὁ κτήτωρ τῶν Κελλίων τῆς Ἀποκαλύψεως καί αἰωνία ἡ μνήμη Αὐτοῦ». («Βραβεῖον», σελ. 19).

Ὅπως ἀναφέρεται στό «Βραβεῖον», ἐχρημάτισε Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως Καισαρείας, Καππαδοκίας ἀπό τὸ 1603-1627. Ἀπὸ τὴ μητρόπολή του παραιτήθηκε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1627 καί πῆγε στὴν Πάτμο, ὅπου ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἱερά Μονὴ τῆς Ἀποκαλύψεως, τὴν ὁποία ἐξ-εμίσθωσε ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ ἱερά Μονή. Ἐφρόντισε ἀμέσως καί περιτείχισε τὸ «Κάθισμα» καί ἔκτισε τὰ ἀπαραίτητα Κελλιά. Πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῶν παλιῶν κτιρίων ὑπῆρχε ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή: «Ἐτελειώθη τὸ παρὸν περιτείχισμα τῆς Ἁγίας Ἀποκαλύψεως διὰ χειρὸς Μιχαὴλ Κανάκη διὰ συνδρομῆς καί ἐξόδου τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου πρώην Καισαρείας κυροῦ Γρηγορίου καί τιμιωτάτου καραβοκυροῦ Ἀδάμου τοῦ Τραπεζουντίου ἐπὶ ἔτει ΖΡΛΕ Χριστοῦ ἔτους αγκζ (1627)». Ἡ ἐπιγραφή αὐτὴ ἐντοιχίστηκε ἀργότερα πάνω ἀπὸ τὴν εἴσοδο τοῦ ἱεροῦ διδασκαλείου Ἀποκαλύψεως στὴ θέση τῶν κατεστραμμένων Κελλίων τοῦ Γρηγορίου.

† Γρηγόριος ὁ Γραβανός

«Τῷ αὐτῷ ἔτει (1812) Ἀπριλίου 22 ἐτελεύτησεν ὁ συνάδελφος ἡμῶν ἐν Ἱερομονάχοις ὁ καὶ ἀσκητής, ὅστις καὶ τοῦ Γραβᾶ τὰ κτίρια ἔκτισεν, ὃν ἐκ τῆς νήσου Νισύρου, θανάτω φυσικῷ ἐν τῇ νήσῳ Ἰκαρία (εἰς τὰ 1815 ἔγνωεν ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ ἀνωθεν), ὅστις καὶ ἠγάσεν ποιῶν θαύματα πολλὰ τὰ Ἱερά αὐτοῦ Λείψανα» («Βραβεῖον», σελ. 55).

Ὁ Γρηγόριος, ὅταν ἦλθε στὴν Πάτμο, ἀσκήτευσεν σὲ πολλὰ Καθίσματα, στό τέλος ὅμως ἐγκαταστάθηκε στὴν περιοχὴ Γραβᾶ, στὴν ὁποία ὀφείλει καί τὸ ὄνομα Γραβανός. Ἦτο ἐνάρετος, ζοῦσε ἀσκητικὰ καί ἦταν σεβαστὸς σὲ ὅλους τούς κατοίκους τοῦ νησιοῦ. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Σταματιάδης, «ἐπίσημος ἐν τοῖς Μοναχοῖς ἐγένετο». Ἐπιθυμία τοῦ Γρηγορίου ἦτο νὰ ἐξαντλή-

σει τῆ ζωῆ του στο Κάθισμα τῆς Παναγίας τοῦ Γραβᾶ, ἀναγκάστηκε ὁμως νὰ τὸ ἐγκαταλείψει καὶ νὰ μεταβεῖ στὴν Ἰκαρία, στὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ἡ ἀναχώρησή του ἀπὸ τὴν Πάτμο ὀφείλεται στο ἐξῆς περιστατικό. Εἶχε διαπραχθεῖ κλοπὴ ἀπὸ τὸ κελλὶ τοῦ ἱερομονάχου Δανιὴλ Φασόλα. Μετανιωμένος ὁμως ὁ κλέφτης μετέβη τὸ βράδυ στὸν Γρηγόριο καὶ ἀφοῦ ἐξομολογήθηκε τοῦ παρέδωσε τὰ κοσμήματα καὶ τὸν παρακέλεσε νὰ τὰ δώσει στὸν κάτοχό τους χωρὶς νὰ τὸν προδώσει. Πραγματικά τὸ πρωτὶ τῆς ἄλλης ἡμέρας παρέδωσε τὰ κοσμήματα στὸν κάτοχό τους, ἀρνήθηκε ὁμως, παρὰ τὶς ἐπίμονες ἀπαιτήσεις του, νὰ κατονομάσει τὸν κλέφτη. Ὁ κάτοχος, στὴν ἐπιθυμία του νὰ μάθει τὸν κλέφτη, μὲ παραπειστικές ἐρωτήσεις πρὸς τὸν ἀφελῆ ὑποστατικό τοῦ Γρηγορίου, Θεόκτιστον, ἔμαθε ποίος ἦταν ὁ νυκτερινὸς ἐπισκέπτης. Τὸ περιστατικό διεδόθη στὴν Πάτμο, ὁ δὲ κλέφτης ἐπειδὴ νόμιζε ὅτι ὁ Γρηγόριος τὸν πρόδωσε, ἀπειλοῦσε νὰ τὸν σκοτώσει. Γιὰ τὸ λόγον αὐτὸν ὁ Γρηγόριος μετέβη στὴν Ἰκαρία τὸ 1810. Ἀπὸ τὴν Ἰκαρία ὁ Γρηγόριος ἔγραψε τὴν παρὰ κάτω ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Μονῆς Πάτμου πρὸς βεβαίωση τῆς ἀπορίας του, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν ἀξιώσεις σύμφωνα μὲ τὰ ὅσα ἰσχύουν στὴ Μονή.

«Διὰ τοῦ παρόντος μου φανερόνω ἐγὼ ὁ Γρηγόριος Ἱερομόναχος, ὅτι ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Πάτμον κι' ἤλθον ἐδῶ εἰς τὸ Μοναστήριον Ἰκαρίας. Ἴσως νομίζουσι τινὲς ὅτι νὰ εἶχα ἄσπρα καὶ τὰ ἔφερα εἰς τοὺς πτωχοὺς τούτους. Μάρτυρα ἔχω τὸν Θεόν, ὅτι δὲν ἔφερα ἓνα ἄσπρο μὲ τὸ νὰ μὴν εἶχα.

Ὅταν ἀνεχώρησα ἐκ τῆς Πάτμον εἶχα ὡς τεσσαράκοντα γρόσια καὶ εἰς τοὺς ναοὺς καὶ εἰς τὰ ἐξοδὰ μου ἔφερα ἴσα ἴσα, ὅπου δὲν μοῦ ἔμειναν οὐδὲ πέντε γρόσια, ἀλλὰ οὐδὲ πέντε παράδες νὰ τοὺς δώσω. Ὅθεν παρακαλῶ νὰ μὴν τοὺς ἐνοχλήσῃ τις μετὰ τὸν θάνατον μου, διὰ νὰ μὴν ἁμαρτήσῃ εἰς τὸν Θεόν.

Ἐγὼ εἶ τι μοῦ ἐτύχαινε τὸ ἐξώδευσα εἰς τὸ Κάθισμα (τοῦ Γραβᾶ), νομίζοντας ὅτι ἔχω νὰ τελειώσω ἐκεῖ, αἱ ἁμαρτίαι ὁμως δὲν μὲ ἄφησαν καὶ ἄς εἶναι ἐυλόγημένον τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν».

1810 Δεκεμβρίου 8

Γρηγόριος Ἱερομόναχος
αὐτοχειρῶς γράφοντας
βεβαίῳ τὰ ἄνωθεν.

Ὅπως ἀναφέρει ὁ Σταματιάδης, στὴ Μονὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ στὴν Ἰκαρία τὸ 1893 περιεσώζοντο ἓνα ὥρολόγιο, ἓνα δισκοπότηρο καὶ ἡ ἐπιστολή, προσφορὰ τοῦ Γρηγορίου.

Πρόθεσή μου ἦταν νὰ περιοριστῶ στὶς ἐντυπώσεις μου. Ἐπωφελήθηκα ὅμως ἀπὸ τὴν εὐκαιρία καὶ πρόσθεσα τὸ δεύτερο μέρος, γιατί τὸ θεώρησα ἄρκετὰ ἐνδιαφέρον καὶ γιὰ νὰ γνωρίσουν οἱ Νισύριοι καὶ γενικὰ οἱ ἀναγνώστες μου, ὅτι ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια ἡ Νίσυρος πολλὰ προσέφερε σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς. Μακάρι νὰ βρεθοῦν οἱ ἐρευνητὲς ποὺ θὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὰ θέματα αὐτά. Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν μὲ προθυμία θὰ ἀνάλabei νὰ δημοσιεύσει κάθε σχετικὴ μελέτη.

Τελειώνοντας εὐχαριστῶ ὅσους συνετέλεσαν, ὥστε τὸ ταξίδι μου αὐτὸ νὰ ἀποβεῖ εὐχάριστο καὶ ἀποδοτικόν. Ἰδιαιτέρα εὐχαριστῶ τὸν ἀρχιμανδρίτη κ. Ἱερεμίαν καὶ τὸν καθηγητὴ κ. Παν. Κρητικόν, στὰ στοιχεῖα τῶν ὁποίων στήριξα τὸ δεύτερο μέρος τῆς ἐργασίας μου.

Η ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΛΕΞΕΩΣ ΣΠΟΑ ἢ ΣΠΩΑ ¹

Ἑπὸ Αἰδεσιμολ. κ. ΚΩΝ/ΝΟΥ ΙΩΑΝ. ΧΑΛΚΙΑ, Δ.Ο.Θ.
Πρωτοπρεσβυτέρου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας

Ὁ γλωσσολόγος καθηγητῆς Γεώργιος Χατζιδάκης², ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀρχαῖκόν χαρακτῆρα τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Ἰκαρίας, σημειώνει ἐνδεικτικῶς τὴν φράσιν: πᾶ μ ε'ς Πόδα, ὅπου τὸ Πόδα, φαίνεται κύριον ὄνομα καὶ τοπωνύμιον, τὴν ὁποῖαν παράγει ἀπὸ τὸ «εἰς πόδα», ἐμπρὸς μεσημβρινῶς, δηλαδὴ τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Τὸ τοπωνύμιον δὲ αὐτὸ τῆς Ἰκαρίας ἀναφέρει ἀργότερον καὶ ὁ Ἰωάννης Μελαῆς³ μετὴν μορφὴν τὰ Σπόδα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην του παράγει ἀπὸ τὴν φράσιν εἰς πόδα. Ὁ δὲ Δικαῖος Βαγιακάκος, κρίνων τὸ ἔργον τοῦ Ἰωάννου Μελαῆ, θεωρεῖ ἀρχαῖκόν τὸ τοπωνύμιον Σπόδα (τὰ εἰς πόδα) τῆς Ἰκαρίας⁴. Ὁ ἀείμνηστος ὅμως συμπατριώτης μου Μ. Γ. Μιχαηλίδης - Νουάρος εἰς τὰ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Καρπάθου⁵ σχετίζει πολὺ ὀρθῶς τὸ τοπωνύμιον Σπόα τῆς Καρπάθου (Δωδεκανήσου) μετὸ Ἰκαρικὸν τοπωνύμιον τὰ Σπόδα, γράφει ὅμως ἐσφαλμένως «κἄτω Σπόδια» καὶ τὸ παράγει ἀπὸ τὴν φράσιν εἰς πόδα, ὅπως ἤδη παρήγαγε τὸ ὅμοιον τοπωνύμιον τῆς Ἰκαρίας ὁ Γεώργιος Χατζιδάκης. Σωστὰ ὅμως παρετήρησεν ὁ Μιχαηλίδης Νουάρος ὅτι οἱ Ὀλυμπίτες, ὅταν λέγουν «πᾶ εἰς πόα», ἐννοοῦν ὅχι μόνον τὸ χωρίον Σπόα, ὅπως ἐνόμισεν ἐκεῖνος, ἀλλ' ἔβλην γενικῶς τὴν περιοχὴν ἐκείνην ποὺ περιλαμβάνει καὶ τμήματα περιοχῆς Ἐλύμπου, λ.χ. τὴν Ἀσίαν, τοῦ Γρινᾶ, τὸν Κυμαρᾶν κλπ. Τὸ εἰς πόα διὰ τοῦς Ἐλυμπίτες, ὡς σημειώνει ὁ κ. Κων. Μηνᾶς, ἐσήμαινεν ἀρχικῶς τὸ κάτω, τὸ νότιον μέρος. Μᾶς πληροφορεῖ ἐπίσης ὁ Μιχαηλίδης-Νουάρος ὅτι «υἰάροχει ἀκόμη ἢ αὐτὴ τοπωνυμία εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῆς νήσου πλησίον τῆς εἰσόδου εἰς τὸν πορθμὸν τὸ Στενὸν τῆς Σαρίας».

1. Χάριτας πολλὰς ὀφείλω εἰς τὸν συμπατριώτην μου καὶ λίαν προσφιλεῖ κ. Κων/νον Μηνᾶ, Καθηγητὴν Φιλολογίας καὶ Γλωσσολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἰωαννίνων διὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας μοι ἔδωσε διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ χωρίου μου.

2. Μεσαιωνικὰ καὶ νέα Ἑλληνικὰ 2. 459.

3. Ἱστορία τῆς νήσου Ἰκαρίας, Ἀθῆναι (1955), σελ. 171.

4. Ἀθηνᾶ, Σύγγραμμα Περιοδικὸν 60 (1956), σελ. 364.

5. Λαογραφικὰ σύμμεικτα Καρπάθου, Ἀθῆναι (1934), τόμ. Β', σελ. 425.

Κατὰ τὴν ἄποψιν ὁμῶς τοῦ κ. Μηνᾶ, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ προσετίθετο πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόψεων τοῦ Μιχαηλίδου Νουάρου εἶναι ὅτι «ἡ ἐσπὸα Σαρρία» εἶναι τὸ νότιον τμήμα τῆς Σαρρίας, τὸ ἀπέναντι εἰς τὴν Κάρπαθον τμήμα της, καὶ ἐλέγετο ἀπὸ ὅσους ἔμεναν εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Σαρρίας, π.χ. "Ἄργος Κάτω. Περαιτέρω ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὁ Νουάρος¹ ὅτι ἐν Ἐλύμπῳ ὑπάρχει καὶ τοπωνύμιον Σπόα μαλὸ (γρ. τὸ ἴσπὸα Μαλὸ) τῆς Ἐλύμπου. Τὸ τοπωνύμιον τοῦτο ὑπάρχει πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἀσίας, ὡς περὶ τούτου μὲ ἐβεβαίωσαν οἱ ἐνταῦθα διαβιοῦντες συμπατριῶται Μιχαὴλ καὶ σύζυγος αὐτοῦ Καλίτσα Χιώτη-Νισύριου.

Κατὰ τὸν κ. Κων/νον Μηνᾶν ὁμῶς, τόσον ὁ Γεώργιος Χατζιδάκης, ὅσον καὶ ὁ Μ.Γ. Μιχαηλίδης-Νουάρος, παράγουν τὰ σχετικὰ τοπωνύμια ἀπὸ τὴν φράσιν τὰ εἰς πόδα (εὐρισκόμενα μέρη), τὰ ἐμπρός, τὰ μεσημβρινῶς εὐρισκόμενα. Πράγματι τὸ «ι» ἤμπορεῖ νὰ ἐκκρουσθῇ ἀπὸ τὸ γενικὸν ἰσχυρὸν «α», νομίζει ὁμῶς ὁ κ. Μηνᾶς ὀρθοτέραν τὴν παραγωγὴν τοῦ τοπωνυμίου ἀπὸ τὴν φράσιν «τὰ ἐς πόδα ἢ τὰ ἐς πόδας», ὅπως προτείνει ὁ Ἰωάννης Μελλάς² καὶ τοῦτο διότι εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς Ἐλύμπου λέγεται ἀναρθρα τὸ ἐπίρρημα: ἐσπὸα (νοτίως) καὶ τὸ τοπωνύμιον ἡ ἐσπὸα Σαρρία, ὅπου φαίνεται ὅτι διατηρεῖται ἀπολιθωμένη ἢ ἀρχαία στερεότυπος ἔκφρασις ἐς πόδας³ «ἐς πόδας ἐκ κεφαλῆς...»⁴ (ἐκ κεφαλῆς ἐς πόδας ἄκρους) μὲ τὴν πρόθεσιν ἐς ποὺ ἐσυνθίζετο καὶ εἰς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον.⁵ Εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ πάλιν-κατὰ τὸν κ. Μηνᾶ-ποὺ θὰ προτιμηθῇ ἡ παραγωγὴ ἀπὸ τὸ ἐς πόδας, ἡ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ -ς- θὰ ἐξηγηθῇ ἀναλογικὰ πρὸς τὰ νεοελληνικὰ ἐπιρρήματα εἰς -α-, π.χ. ψηλά, χαμηλά, νότια κλπ. κλπ. Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ -δ- μεταξὺ φωνηέντων εἶναι, ὡς γνωστὸν, κανονικὴ εἰς τὰ ἰδιώματα τῆς Καρπάθου. Ἀπὸ σημασιολογικῆς δὲ ἀπόψεως παρατηρεῖ ὁ κ. Κ. Μηνᾶς ὅτι: ἀρχικῶς τὸ ἐς πόδα δὲν ἐσήμαινε «ἐμπρός, μεσημβρινῶς», ἀλλὰ «στὸ κάτω μέρος» (τοῦ σώματος), ἀπ' ὅπου κατόπιν μετέπεσε στὴ σημασίᾳ τοῦ «νοτίως» (ὁ ποὺς τοῦ ὄρουσ-ριζοβούνη, ὁ ποὺς τῆς καθέτου (γραμμῆς), τὰ κάτω χωριά, τὰ νότια χωριά, φράσεις ὅπως τὸ ἐπ' ἀσπίδα, πρὸς ἀριστερά, κ.ἄ.).

Εἰς τὴν ἀρχὴν λοιπόν, θὰ ἦτο τὰ ἐς πόδα, τὰ ἐς πόα, τὰ Σπόα (μὲ ἄρθρον πληθυντικόν) καὶ κατόπιν εἶπον καὶ τὰ Σπόα, ἀναλογικὰ πρὸς τὸ Μισοχώρι, τὸ Ὄθος, τὸ Ἀπέρι, τὸ Διαφάνι, τὸ Σταυρὶ κ.ἄ.

Ἄς προστεθῇ ἐπίσης καὶ τοπωνύμιον Σπόα (τά), ὅτι ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν νῆσον Χάλκη τῆς Δωδεκανήσου. Ἐκεῖ ὁ μελετητῆς τοῦ τοπωνυμικοῦ τῆς νή-

1. Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 488.

2. Ἐνθ' ἄνωτέρω.

3. Ὀμήρου Ἰλ. Ε' 353.

4. Αἰσχ. ἀπ. 169.

5. Βλ. Λεξ. Liddell Scott λ. εἰς.

σου ταύτης κ. Χριστ. Παπαχριστοδούλου («Τοπωνυμικά και Ὀνοματικά Χάλκῃς Δωδεκανήσου»¹) τὸ συνδέει μὲ τὸ Καρπαθιακὸν ὀμώνυμον τοπωνύμιον, ἔχων ὑπ' ὄψιν του τὴν ἔτυμολογίαν τοῦ ἀειμν. Μιχαηλίδου-Νουάρου.

Οἱ ἀείμνηστοι, τέλος, συμπατριῶται Ἑμμαν. Μ. Μανωλακάκης² καὶ Ἄνδρέας Βασ. Ἀσλανίδης³ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν, γράφουν τὸ χωρίον Σπόα μὲ -ω-, στηριζόμενοι, ὡς μοὶ εἶπεν ὁ τελευταῖος κατὰ τὸ ἔτος 1950, εἰς τὸ ρῆμα «σπάω-ᾶ, ἀποσπᾶ» κλπ. καὶ τοῦτο διότι ἀρχικῶς «τὸ κώμιον τοῦτο ἦτο σύμμικτον («καὶ συνηνωμένον») (;) πρὸς τὴν κώμην Μεσοχωρίου» καὶ εἶτα ἀπεσπᾶσθη ἐξ αὐτῆς ἀνατολικῶς, προστεθέντος εἰς τὸ τέλος τὸ -α-, ὅπερ καὶ ἐγένετο σπᾶ-α-, Σπᾶα (τά), «Μετὰ πλείστης δὲ περιεργείας παρατηρεῖ τις, λέγει ὁ Μανωλακάκης, (ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 148/9), ὅτι πολλὰ τοπωνυμία, πλὴν τῶν περιέργων ριζῶν, ἔχουσι καὶ διαφόρους παρηλλαγμένας καταλήξεις δυναμένας νὰ δώσωσιν ἀσχολίας εἰς πολυπράγμονα ἐρευνητὴν, ὡς λ.χ. ἡ Μηλατροῦ, τὸ Κεφαλιοῦ, τὸ Λοῦμα, τὰ Σ π ὶ α, τὰ Ἀπικάπου, τοῦ Λέκκα, τοῦ Λάλα, Ἄρταλοῦ, Κουστουκοῦ, Κουφοῦ, Κυνηγοῦ κλπ., ἐκφερόμενα συνήθως ἐν τῇ γενικῇ πτώσει».

Ἴσως λοιπὸν ἐκ τῆς ὡς ἄνω θέσεως νὰ ἐπεκράτησε καὶ ἡ ὀρθογραφία τοῦ χωρίου Σπᾶ-α Σπᾶα, (τά), ὅπερ πολλοὶ συνηθίζουν καὶ γράφουν.

Πάντως, εἴτε γράφεται μὲ -ο-, εἴτε μὲ -ω- [Σπόα, Σπᾶα (τά, τό)], νομίζω ὅτι οὐδεμία ἀλλοίωσις ἢ ἀλλαγὴ ἐπέρχεται εἰς τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ.

1. Πλάτων 12(1960) 41.

2. Καρπαθιακά, ἐν Ἀθήναις, (1896) σελ. 36.

3. Πατριδογνωσία-Πατριδογραφία καὶ σύντομος Γεωγραφία τοῦ Νομοῦ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους μετὰ περιληπτικῆς ἱστορικῆς περιγραφῆς τῶν νήσων Καρπάθου καὶ Κάσου πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῶν Δημοτ. Σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, σελ. 84.

**Η ΕΘΙΜΟΤΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΗΓΥΡΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΑΙΟΦΟΡΟΥ
ΤΟΥ «ΜΕΘΥΣΤΗ» (3η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ) ΕΝ ΤΩ ΧΩΡΙΩ
«Σ Π Ω Ω Ν» ΚΑΡΠΑΘΟΥ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ**

Ὑπὸ Αἰδεσιμολ. π. ΚΩΝ/ΝΟΥ ΙΩΑΝ. ΧΑΛΚΙΑ, Δ.Ο.Θ. Πρωτοπρεσβυτέρου τῆς Μεγάλῃς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ Ἱερατικῶς Προϊσταμένου τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Τριάδος τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος ΜΟΝΤΡΕΑΛ - ΚΑΝΑΔΑ.

Τὸ μικρὸν χωρίον Σπῶα Καρπάθου (τὸ χωρίον μου) τοῦ Νομοῦ Δωδεκανήσου, Προστάτην καὶ Πολιοῦχον αὐτοῦ ἔχον τὸν Ἁ γ ι ο ν Γ ε ώ ρ γ ι ο ν, τὸν Μεγαλομάρτυρα καὶ Τροπαιοφόρον, μεγαλοπρεπῶς ἀπὸ τοῦ ἔτους τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτοῦ (1754) μέχρι σήμερον ἐορτάζει καὶ λαμπρῶς πανηγυρίζει, τὴν 3ην τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου ἐκάστου ἔτους, τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν Διοσπόλει (Λύδδῃ) παρὰ τὴν Ἰόππην τῆς Παλαιστίνης, ἱεροῦ Ναοῦ, ἦτοι: τὴν μετακομιδὴν καὶ κατάθεσιν τῶν ἱερῶν τοῦ Μάρτυρος λειψάνων, τὸν ὁποῖον ναὸν οἱ χριστιανοὶ τῆς περιοχῆς ἐκείνης μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου θρησκείας καθ' ὄλον τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος ἐπὶ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ Ἰσαποστόλου, ἀναθαρρύναντες, περικαλλῆ ἀνήγειραν ἐκεῖ ἱερὸν Ναόν, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου καὶ Μεγαλομάρτυρος Γεωργίου καὶ ἐν αὐτῷ, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, «τὸ πολύαθλον σῶμα τοῦ μάρτυρος μετακομισαντες κατέθηκαν», ἵνα ἀφόβως πλέον οἱ πιστοὶ ἔχωσι τοῦτο εἰς αἰωνίαν τιμὴν καὶ προσκύνησιν αὐτῶν.

Κατωτέρω, λοιπόν, καὶ ἐν δυνατῇ μάλιστα συντομίᾳ, θὰ ἴδωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν τῆς πανηγύρεως ταύτης ἐν τῷ χωρίῳ ἡμῶν, ὡς αὕτη μέχρι σήμερον ἐπιτελεῖται ἐκεῖθεν.

Ἡ περιφορὰ τῆς ἱερᾶς εἰκόνης

Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν, διατηρηθεῖσαν εὐτυχῶς μέχρι σήμερον, μίαν περὶπου ἑβδομάδα πρὸ τῆς Πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου, ὁ Ἱερεὺς μετὰ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων, τῶν Διδασκάλων, τῶν Κοινοταρχῶν, τῶν Προυχόντων

καὶ τῶν μεριδιούχων τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι δυστυχῶς δὲν ὑπάρχουν πλέον, καὶ πολλῶν ἄλλων χωριανῶν περιφεροῦν ἀνά τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου μας τὴν ἱεράν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου πρὸς συγκέντρωσιν χρημάτων καὶ λοιπῶν χρειῶν διὰ τὴν πανήγυριν.

Ἡ ἐκκίνησις γίνεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Ἱερεὺς ἐκεῖ ποιῶν δέησιν ὑπὲρ ὑγείας ἀπάντων ἐπιδίδει τὴν ἱεράν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου εἰς τοὺς ἐπιτρόπους καὶ ἄρχονται τῆς περιφορᾶς (κ. γύρας)¹ καθ' ὁδὸν ψάλλοντες τὸ Ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου καὶ τινὰς ἄλλους Ἐκκλησιαστικούς Ὕμνους. Οἱ χωριανοὶ μὲ χαρὰν ἀναμένουν τὴν ἡμέραν αὐτήν.

Πρώτη οἰκία τῆς περιφορᾶς τῆς ἱεράς Εἰκόνας ἦτο καὶ εἶναι μέχρι σήμερον ἡ τοῦ μακαρίτη τοῦ Γιώργη Λειβαδίτη ἀπὸ τὸ Λιάι², σήμερον δὲ τοῦ Κώστα Γ. Δημάρχου. Ὅταν ὁ Ἱερεὺς καὶ ἡ λοιπὴ ἀκολουθία αὐτοῦ εἰσέλθουν εἰς τὴν οἰκίαν, ἐναποθέτουν τὴν ἱ. εἰκόνα ἐπὶ τραπεζίου καταλλήλως ὑπηρεπισμένου, ἐνθα πέριξ αὐτοῦ εὕρηται ἀπαραιτήτως ἀνημμένη κανδύλα, ἢ ἐπάνω εἰς τὴν Πάγκα³. Αὐτὴν θὰ ἀσπασθοῦν ὅλα τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα εἶναι ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ θὰ δώσουν ἀμέσως καὶ τὸν ὀβολὸν των, εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς εἶδος. Ἀσπαζόμενα δὲ τὴν ἱ. εἰκόνα τοῦ Ἁγίου λέγουν καὶ τὴν ἀκόλουθον εὐχὴν:

*«Ἄη μου Γιώργη Μεγαλοδύναμε καὶ Μεγαλόχαρε,
βοήθη στο σπιτικό μου τσι οὔλου τοῦ κόσμου...
Τσαι σᾶς παπᾶ μας βοήθειά σας, τσι οὔλωνῶν τσαι
ποὺ κάθε χρόνο μᾶς τιμᾶτε μὲ τὸν Ἁγίό μας...»*

Μετὰ τὸν ἀσπασμὸν αὐτῶν θὰ δοθῇ τὸ σχετικὸν κέρασμα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρασί, οὔζο, καραμέλλες, ἀστραγάλια, ἀμύγδαλα, φυστίγια ἄψητα, σταφί(δ)ες κλπ., ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ ἱερέως μὲ τὴν εὐχὴν :

«Ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου νὰ εἶναι βοήθειά σας».

Ἡ περιφορὰ (γύρα) τῆς ἱ. εἰκόνας θὰ συνεχισθῇ εἰς ὅλον ἀνεξαιρέτως τὸ χωρίον. Ὅταν δὲ ἀποτελειώσῃ αὕτη, τότε ὅλοι συγκεντρῶνται εἰς τὴν οἰκίαν

1. Περιφορὰ τῆς Εἰκόνας εἰς τὸ Χωρίον Σπῶα λέγεται «γύρα» λ.χ. «Τῆ Πέφτη τὸ βρά(δ)υ θὰ βγοῦμε στὴ γύρα τ' Ἄη (Γ)ωργιοῦ τσαι τσι θὰ (δ)ῆς τία θὰ (γ)ίνῃ ἀποὺ τὸ μεθύ(δ)σι». Τὸ ἔθιμον τοῦτο τηρεῖται ζωηρῶς καὶ εἰς τὸ Μεσοχώρι κατὰ τὴν Πανήγυριν τῆς Βρυσσανῆς.

2. Τὸ χωρίον μας διαιρεῖται εἰς τὰ ἀκόλουθα σημεῖα: Λιάι, Πεζοῦλες, -δὲν ὑπάρχουν πλέον διότι ἐκεῖ ἀνηγέρθησαν περικαλεῖς οἰκίαι-Τ' Ἀθυρίδια, τὸν Ἄη Γιώργη, τὸν Χριστόν, τὸν Τσίγκουνα, τὸ Διαπόρι, τὸν Βούναρο, τὴν Βρύση, τὴν Ἀχλαῆς καὶ τὰ Κούτελλα.

3. Πάγκα ἢ, Παγκάλι τό, ὠραιότατον Καρπαθακὸν οἰκιακὸν ἐπιπλὸν μήκους 3-4 μέτρων, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ κάθηνται οἱ χωρικοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ φυλάσσουν τὰ τρόφιμα καὶ σιτηρά των.

τοῦ Ἱερέως, εἴτε ἐνὸς ἐκ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπιτρόπων, ὅπου καὶ θὰ γίνῃ ἡ καταμέτρησις τῶν συλλεγέντων χρημάτων καὶ τὸ ζύγισμα (κοινῶς: ζύσμα) τῶν λοιπῶν εἰδῶν καὶ ἀναθημάτων, ἤτοι: ἀλεύρου, κριθῆς, σίτου, πατατῶν, κρομμύων, σάλτας (κ. μπερδέ) καὶ ἐλαίου... καὶ ἐν συνεχείᾳ θὰ στρωθῇ ἀμέσως τὸ τραπέζι διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ὄσους συμμετεῖχον εἰς τὴν «γύρα» τῆς εἰκόνας. Παλαιότερον καὶ κατὰ τὸ ἐσπέρας αὐτό, διότι τώρα πλέον δὲν ὑπάρχουν, ἐκαλοῦντο οἱ ποιμένες τοῦ χωρίου μας καὶ ἐδήλουν πόσα ζῶα θὰ ἔδιδον οὗτοι διὰ τὴν πανήγυριν. Καὶ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι, ἐλαχίστη ἦτο ἡ ποσότης τὴν ὁποίαν ἠγόραζεν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ, διότι, πλὴν τῶν ποιμένων, ἦτο καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη τὰ ἀναθήματα-ταξίματα τῶν χωριανῶν μας καὶ τῶν ξενοδημοτῶν εἰσέτι, συμπληροῦντα τὸ κενὸν τῆς ἐλλείψεως τῆς πανηγύρεως.

Ἡ καθαριότης τοῦ χωρίου καὶ τὸ ἄσπρισμα (κ. χρίσιμο) τῶν δρόμων καὶ τῶν οἰκιῶν

Ὁλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἐορτῆς ὁ ἐκάστοτε κοινοτάρχης διὰ τοῦ «κλήρυκος-διαλαλητοῦ» ἢ κοινῶς «(ν)τελάλη», ὁ ὁποῖος τώρα ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ μικροφώνου, εἰδοποιεῖ ὅλον τὸ χωρίον νὰ τὸ καθαρίσουν καὶ νὰ ἀσπρίσουν (χρίσουν) τοὺς δρόμους αἱ γυναῖκες διὰ νὰ εἶναι καθαροὶ διὰ τὴν πανήγυριν. Ἄριστος διαλαλητῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ μέχρι πρὸ τινος ἦτο ἡ μακαρίτισσα Σοφία τοῦ Ματσάγκου, ἡ καλοκάγαθη καὶ λίαν προσφιλῆς καὶ ἀγαπητὴ εἰς ὅλον τὸ χωριό μας, ἡ ὁποία πάντοτε μὲ τὴν β ρ ο ν τ ὠ δ η φωνὴν της ἐκάλει τοῦτο εἰς συναγεμῶν:

«...Ὁῦλες οἱ (γ)γυναῖκες νὰ καθαρίσου τὰ σπῖδια τω καὶ τοὺς δρόμους τσαὶ νὰ τοὺς χ ρ ἰ σ ο υ ν μ ἔ μ π λ ἔ λ ο υ λ ἄ τ σ ι¹ γιὰ νᾶναι καθαροὶ τ' Ἀη (Γ)ωργτσιοῦ...»

Οἱ δὲ διδάσκαλοι τοῦ σχολείου μας τὴν προτεραίαν τῆς ἐορτῆς τοῦ προστάτου καὶ πολιούχου μας, ἔστειλαν τὰ παιδιὰ τῶν μεγάλων τάξεων καὶ ἔφεραν μυρτιές, τὰς ὁποίας καὶ ἔρραιναν ἀνὰ τοὺς δρόμους πέριξ τοῦ Ἁγίου, μέχρι τῆς Βρύσης, ἐνδεικτικὸν καὶ τοῦτο σημεῖον τῆς χαρᾶς τῶν κατοίκων καὶ τῆς πανηγύρεως των, ὡς καὶ τῆς ὑποδοχῆς τῶν ξένων προσκυνητῶν, ἔθιμον καθαρῶς Βυζαντινὸν τὸ ὁποῖον ἔφθασε μέχρις ἡμῶν, ἐξ οὗ καὶ τὸ δημῶδες διστιχόν:

1. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀπαγορεύσεων τῶν φασιστικῶν Ἰταλικῶν Ἀρχῶν κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην περίοδον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912-1944, ἦτο καὶ ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἀσπρίσματος τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν δρόμων τοῦ χωρίου μας καὶ τῆς γενετήρας μας γενικώτερον, ἀντικατασταθέντος διὰ τοῦ Ἰταλικοῦ φασιστικοῦ χρώματος.

*«Μυρτιά μου χρυσοπράσινη,
τῆς Ἐκκλησιᾶς στολίδι,
χωρὶς ἐσὲ δὲ(ν) γίνεται,
κα(ν)ένα πανηγύρι».*

Οἱ ἄρτοι καὶ τὰ ψωμιὰ τῆς πανηγύρεως

Τὸ συγκεντρωθὲν ἀλεύρι, σίτινο ἢ χάσιχο καὶ μελαζένο¹, διότι, τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι καὶ τὸ λάδι τίθενται εἰς μειοδοτικὸν πλειστηριασμὸν πρὸς ὄφελος καὶ πάλιν τοῦ Ἁγίου, θὰ τὸ ἐτοιμάσουν διὰ νὰ κάμουν τοὺς Ἄρτο υ ζ², τὰ ψωμιὰ καὶ τὶς προσφορὰς τῆς Πανηγύρεως. Ἐξ αὐτοῦ θὰ γίνῃ τὸ λεγόμενον πεντάρτι, σύμφωνα μὲ τὴν εὐχὴν τῆς Ἐκκλησίας μας «...ὁ εὐλογήσας τοὺς πέντε ἄρτους ἐν τῇ ἐρήμῳ...», καὶ οἱ προσφορὰς, τοῦ ἀρχιερέως, τοῦ ἱερέως, τῶν μεριδιούχων, τῶν ὑψωτῶν τῆς Εἰκόνας, ὡς θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, τῶν ποιμένων οἱ ὁποῖοι προσέφερον ζῶα διὰ τὴν πανηγυριν, ὡς καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι εἶχον φέρει ἀναθήματα-ταξίματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

1. Τουρκικαὶ λέξεις.

2. Τὸ ἀλεύρι τὸ ὁποῖον θὰ συγκεντρωθῆ ἀπὸ τὴν γύρα τῆς ἰ. Εἰκόνας τοῦ Ἁγίου θὰ τὸ ζυγίσουν καὶ κατόπιν, ἀφοῦ κρατήσουν μόνον τὸ χ ά σ ι κ ο διὰ τοὺς λουκουμά(δ)ες, τὸ ὑπόλοιπον θὰ τὸ ἀνακατέψουν μέσα στὰ «Σινιά» -μεγάλα ξύλινα οἰκιακὰ σκευῆ-θὰ τὸ κοσκινίσουν καὶ κατόπιν θὰ τὸ ζυμώσουν, διὰ νὰ κάμουν τὰ ψωμιὰ, τὶς προσφορὰς καὶ τοὺς Ἄρτους τῆς πανηγύρεως. Οἱ ἄρτοι παλαιότερον ἐγίνοντο μόνον ἀπὸ καθαρὸν σιταρένιο ἀλεύρι.

Πρὶν ἢ ζυμωθοῦν οἱ ἄρτοι, θὰ γίνῃ πρῶτον ὁ Ἄρτος τῆς Προθέσεως, κ. τὸ Πρόσφορον τῆς Λειτουργίας τῆς ἡμέρας. Εἰς τοῦτο ἀναμειγνύεται μόνον ἀλάτι καὶ νερὸ καὶ ἐν συνεχείᾳ προστίθεται ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὸ «τ υ π ά ρ ι», κοιν. σ τ α υ ρ ἰ δ ι, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι, ὡς γνωστόν, ἐγχαραγμένα τὰ συμβολικὰ ἸΣ. ΧΡ. ΝΙΚΑ, ἢ μερὶς τῆς Θεοτόκου καὶ τὰ Ἐννέα Τάγματα. Ὄταν τελειώσῃ τὸ ζύμμαμα τοῦ Ἄρτου τῆς Προθέσεως, τότε θὰ ζυμωθοῦν καὶ ἐτοιμασθοῦν καὶ οἱ Ἄρτοι τῆς Πανηγύρεως. Οἱ ἄρτοι δὲ αὐτοὶ εἶναι μεγάλα καὶ στρογγυλὰ ἢ ἐπιμήκη ψωμιὰ 12-15 ὀκάδων. Οἱ Ἄρτοι ζυμώνονται ἰδιαιτέρως καὶ μάλιστα ἀπὸ νέες δυνατὲς κοπέλλες. Εἰς αὐτοὺς ἀναμειγνύονται κανέλλα τριμμένη, μοσχοκάρυδα, γαρύφαλλα, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλίγον οὔζο-μαστίχα-καθαρόν. Ὄταν τελειώσῃ τὸ ζύμμαμα τοῦτο τῶν ἄρτων, ἐπιπάσσονται κατόπιν μὲ σησάμι μαῦρο καὶ ἄσπρο καί, ἐν συνεχείᾳ, προστίθενται γαρύφαλλα εἰς διάφορα μέρη αὐτῶν, πάντοτε ὅμως εἰς σχῆμα σταυροῦ. Εὐθὺς δ' ἀμέσως θὰ τεθῆ ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τὸ τ υ π ά ρ ι, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, καὶ εἶτα θὰ θέσουν αὐτοὺς εἰς τὲς πλαστάρεις, μεγάλας καὶ ἐπιμήκεις σανίδας-εἰδικὰς διὰ τὰς Ἀρτοκλασίας τῶν πανηγύρεων, δύο μέτρων μήκους καὶ ἑνὸς πλάτους. Ἐκεῖ θὰ περιτυλιχθοῦν μὲ ἓνα ἄσπρο πανί, καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ χυθοῦν ἕξω ἀπὸ τὲς πλαστάρεις ὅταν εἶναι ἤδη ἔτοιμοι διὰ τὸ ψήσιμον-φούρνισμα. Ὁ φούρνος πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι πολὺ πυρωμένος διὰ νὰ ψηθοῦν καλά. Οἱ ἄρτοι, λόγῳ τοῦ μεγέθους των καὶ τοῦ βάρους των, πρέπει νὰ τοὺς βάλλῃ-πετάξῃ-εἰς τὸν φούρνον δυνατὸς ἄνδρας καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ σπάσουν-κοποῦν-καὶ καταστραφοῦν. Μαζὶ μὲ τοὺς μεγάλους τούτους ἄρτους, θὰ κάμουν καὶ ἑτέρους πέντε μικροὺς καὶ ἕτερα πέντε μικρὰ «προσφορά», τὰ ὁποῖα τίθενται ἐπάνω εἰς τοὺς μεγάλους κατὰ τὴν ὥραν τῆς Θείας Λειτουργίας, ὅταν γίνεται ἡ εὐλογία αὐτῶν, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

Τὸ σφάξιμον τῶν ζώων

Τὴν προτεραίαν τῆς ἑορτῆς καὶ περὶ ὥραν 7ην πρωϊνὴν ἐγένετο καὶ γίνε-
ται ἀκόμη τὸ σφάξιμον τῶν ζώων τῆς Πανηγύρεως ἢ, θὰ ἔλεγα καλύτερον, τοῦ
«κ λ η τ ο υ ρ γ ι ο ὦ»¹ καί, κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας, ὅτε πλέον θὰ εἶναι
καθ' ὅλα ἔτοιμα, κόβονται, διὰ νὰ τὰ ἔχουν τὴν ἐπομένην πανέτοιμα οἱ μάγει-
ροι πρὸς ψήσιμον. Ἐξ αὐτῶν θὰ ἐτοιμάσουν τὸ στιφάδο, τὸ κρέας μὲ πατάτες,
τὸ χοιρινόν, τὰς σοῦβλας² καὶ τὸ «κλητουργιανὸ πι λ α φ ι».

Ὁ Μέγας Ἑσπερινὸς καὶ ἡ Ἀρχιερατικὴ Θεία Λειτουργία

Περὶ τὴν 8ην ἀπογευματινὴν κυπαῖ ἡ βροντώδης καμπάνα τοῦ χωρίου
μας. Μικρὸν δὲ πρὸ τοῦ ἑσπερινοῦ ὁ ἱερεύς, οἱ ἐπίτροποι, οἱ διδάσκαλοι, οἱ
κοινοτάρχαι καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐξέρχονται εἰς ὑπάντησιν τοῦ ἀρχιερέως μας.
Μόλις δὲ οὗτος φθάσῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως, μετὰ μικρὰν ἀνάπαυλαν, κα-
τέρχονται πάντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὅτε καὶ ἄρχεται ἡ ἀκολουθία τοῦ Πανηγυ-
ρικοῦ Ἑσπερινοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τούτου, οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ λοιποὶ θὰ ἀσπα-
σοῦν τὴν δεξιὰν τοῦ ἀρχιερέως, θὰ τὸν συνοδεύσουν μέχρι τῆς οἰκίας καὶ πάλιν
τοῦ ἱερέως, ὅτε καὶ θὰ συζητήσουν τὰ τῆς ἐπομένης τῆς Πανηγύρεως καὶ δι'
ὅ,τι ἄλλο θέμᾳ ἐκκλησιαστικὸν ἔχουν. Κατὰ τὸ ἑσπέρας δὲ αὐτὸ καὶ μετὰ τὸ
σχετικὸν δεῖπνον, ἀπὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Καρ-
πάθου καὶ Κάσου Ἀγαθαγγέλου Ἀρχύτα τοῦ ἀπὸ Κυδωνιῶν, 3-5-1897-1908
καὶ πρότερον, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι παρουσίαζαν τὰ «Κατάστιχα»
καὶ τὰ λοιπὰ διαχειριστικὰ βιβλία τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια καὶ ἐξηλέγχοντο,
ὡς δεικνύει τὸ κατωτέρω ἀρχιερατικὸν αὐτοῦ γράμμα³ τῶν χρόνων ἐκεῖνων,
εὐθὺς δ' ἀμέσως ὠρίζετο καὶ ἡ ἡμερομηνία ἀναδείξεως τῆς νέας ἐκκλησιαστι-
κῆς Ἐπιτροπῆς...

Τὴν δ' ἐπομένην Κυριώνυμον καὶ περὶ ὥραν 8ην πρωϊνὴν ἄρχεται ἡ Πανη-

1. Εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν χωριανῶν μου, καὶ γενικῶς τῶν Καρπαθίων, ἡ λέξις Πανήγυ-
ρις ἢ, Πανηγύρι τό, ἢ καὶ Πανε(γ)ύρι ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν λέξιν «Κλητοῦρι» (αὐτὲς τίς ἡμέ-
ρες ἔρχεται ἡ ἡμέρα τοῦ κλητουργιοῦ μας καὶ πρέπει νὰ ἐτοιμαστοῦμεν νοῦλοι).

2. Σούβλα (ἢ), εἶναι μικρὰ τεμάχια κρέατος, καθαροῦ κ. ψαχνοῦ τὸ ὅποῖον διαπερᾶ-
ται ἐπάνω σὲ βέργες ἀπὸ σχοίνους ἢ σιδήρου ἐπιπασσόμενα μὲ ἀλάτι καὶ πιπέρι καὶ εἶτα
ψήνονται ἐπάνω εἰς τὰ κάρβουνα. Ὁραιοτάτος μεζὲς διὰ τὸ γλέντι τῶν πανηγύρεων, τῶν
γάμων, τῶν βαπτίσεων καὶ παντοῦ.

3. «...Ἐπειδὴ ὡς ἐκ τῆς Ἀρχιερατικῆς ἡμῶν θέσεως τυγχάνομεν Πρόεδρος τῶν ἱε-
ρῶν Νεῶν καὶ ἐπειδὴ ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην ὀφείλομεν νὰ ἐξελέγχομεν καὶ ἐπικυρῶμεν
τοὺς ἐτησίους λογαριασμούς, προτρεπόμεθα ὅπως τὴν προσεχῆ Δευτέραν 3ην Νοεμβρίου
ἑ.ἑ. προσαγάγητε ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Δημαρχίας τὰ κατάστιχα τῆς χρήσεως τῆς ὑμετέρας
Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ρηθέντα σκοπόν... Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις εἴη μεθ' ὑμῶν. Ἐν Ἀπερείῳ
τῇ 27ῃ Ὀκτ. 1897. Ὁ Καρπάθου καὶ Κάσου Ἀγαθάγγελος.»

γυρική Θεία Λειτουργία, περατούμενη κατά τήν 11.30 και τοῦτο διὰ νά δοθῇ ὁ καιρός εἰς τοὺς μαγεῖρους¹ και εἰς τοὺς ἐπιτρόπους νά ἐτιμιάσουν τὰ τραπέζια και τὰ λοιπὰ διὰ τήν Γάβλαν τοῦ Κλητοῦ ρι ο ὤ².

Ἡ εὐλογία και τὸ κόψιμον τῶν Ἄρτων

Κατὰ ἀρχαίαν Βυζαντινὴν πρᾶξιν και παράδοσιν ἡ εὐλογία τῶν Ἄρτων -Ἀρτοκλασίας- πλὴν τῶν τοῦ ἐσπερινοῦ, γίνεται εὐθὺς μετὰ τήν Δοξολογίαν, ἢ και περὶ τὸ τέλος τῆς Θ. Λειτουργίας, κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς και πανηγύρεις ἢ και τὰς μνήμας τῶν ἑορταζομένων ἁγίων, ὡς και σήμερον. Εὐθὺς δὲ και μετὰ τήν εὐλογίαν τούτων, γίνεται ὁ κατατεμαχισμὸς αὐτῶν (τὸ κόψιμον αὐτῶν) ἢ καλύτερον και ὀρθότερον «ἢ κλάσις» τῶν ἄρτων εἰς μικρὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα και διανεμόνται εἰς τοὺς προσκυνητάς³ μετὰ τήν Θ. Λειτουργίαν μετὰ τοῦ σχετικοῦ κεράσματος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕζου ἢ κρασιοῦ ἢ ρατσιοῦ και μαστίχας, ὡς συνηθίζεται νά λέγεται, ὡς ἐπίσης σησαμόμελης, λουκουμά(δ)ων και πακλαβᾶ⁴.

Τὸ πρῶτον τεμάχιον τῶν ἄρτων ποῦ θά κοπῆ εἶναι διὰ τὸν ἀρχιερέα και, ἐν συνεχείᾳ, διὰ τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ἱεροψάλτας, τοὺς κοινοτάρχας και ξένους ἐπισήμους, τὰς ἀρχάς, ὡς και δι' ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι ἔφεραν ταξίματα εἰς τὸν Ἄγιον. Δικαίως λοιπὸν θεωρεῖται ἡ Ἀρτοκλασία ὡς παλαιοτάτη λειτουργικὴ πρᾶξις και ὑπόλειμμα τῶν ἀγαπῶν τῶν πρώτων χριστιανῶν, ὡς και δλόκληρος ἡ ἔθιμοταξία τῶν Πανηγύρεων μας, διασώσασα πρὸς τοῖς ἄλλοις και τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς θείας Εὐχαριστίας («κλάσις τοῦ ἄρτου»), ὡς εἶπον ἀνωτέρω, ὡς και τὸν τρόπον τῆς κλάσεως και διανομῆς αὐτῆς.

Ἡ εὐλογία τῶν φαγητῶν και ὁ κοῦπος τοῦ παπᾶ

Πρὶν ἢ τὰ φαγητὰ ἀρχίσουν νά διανεμῶνται εἰς τοὺς προσκυνητάς, καλεῖται ὁ ἱερεὺς ὁ ὁποῖος και εὐλογεῖ αὐτά. Οὗτος μετὰ τήν εὐλογίαν θά γευθῇ πρῶτος, συγχαίρων συνάμα τοὺς μαγεῖρους διὰ τήν ἐπιτυχίαν τούτων. Μετὰ τήν εὐλογίαν ταύτην τῶν φαγητῶν, ὑπῆρχε μέχρι πρό τινος ἡ παράδοσις και συνή-

1. Ἦκουσα πολλάκις τοὺς μαγεῖρους νά λέγουν πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους: πῆτε τοῦ παπᾶ θά συντομέψῃ τήν ναπόλυση τῆς Λειτουργίας, γιατί τὰ φα(γ)ητὰ εἶναι ἔτοιμα τσιὰν ἀργήση θά λουώσου τσαι θά πᾶσιν νοῦλα χαμένα.

2. Ἔτσι λέγεται τὸ τραπέζι τῆς πανηγύρεως εἰς τήν Κάρπαθον.

3. Ὅσοι ἐκ τῶν χωριανῶν μας κατὰ τήν ἡμέραν τῆς Πανηγύρεως πενθοῦν ἢ δι' ἄλλον σοβαρὸν λόγον δὲν ἠδυνήθησαν νά παρευρεθοῦν εἰς τήν ἑορτήν, τὸν ἄρτον αὐτῶν θά πάρουν εἰς τὰς οἰκίας των οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας. Ἄρτον δ' ἐπίσης και εἰς μικρὸν τεμάχιον στέλλουν και εἰς τοὺς ξενητεμένους ἐντὸς τοῦ γράμματος αὐτῶν, ὡς εὐλογίαν και χάριν τοῦ Ἄγλου.

4. Καρπαθιακὸν γλύκισμα, συγκείμενον ἀπὸ καθαρὸν ἀλεύρι, μέλι, βούτυρο, σησάμι, κανέλλαν και τσικνωτὸ λάδι.

θεια τῶν χωριανῶν νὰ γεμίζουν ἓνα κ ο ὕ π ο¹ φαγητοῦ, τὸ ὁποῖον τιμῆς ἔνε-
κεν ἔστελλαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως. Δυστυχῶς ὁμως τὸ ὄραϊον τοῦτο ἔθι-
μον καὶ ἡ εὐλαβῆς αὕτη παράδοσις περιεκόπη πρὸ 10ετίας περίπου, ὡς καὶ πολ-
λὰ ἄλλα, ὡς λ.χ. «Ο ἰ τ η (γ) α ν ἰ τ ε ς - Τη(γ)ανόπητες - τῆς Πέμπτης τοῦ Κα-
νόνοϲ ἐξ αἰτίας ἀπερισκέπτων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων.

Ἡ Τάβλα καὶ τὸ φαγητὸν τῆς Πανηγύρεως

Εὐθὺς μετὰ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως στρώνεται τὸ Τραπέζι τῆς πανηγύ-
ρεως, κοινῶς ἡ Τάβλα τοῦ Κλητουργιοῦ, καὶ ἐν συνεχείᾳ γίνεται ἡ διανομὴ τοῦ
φαγητοῦ. Εἰς τὴν Τάβλαν, πρῶτος θὰ καθίσῃ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ἡ συνοδεία του,
οἱ ἐπίσημοι ξένοι καὶ ὅλοι οἱ ξενοδημόται προσκυνηταί, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παλαιό-
τερον μέχρι σήμερον ἀθρόοι συρρέουσι εἰς τὴν πανηγυρίν μας καὶ μάλιστα Με-
σοχωρίτες, Ἀπερίτες, Βωλαδιῶτες, Ὁθεῖτες, Πηλιᾶτες καὶ Ὀλυμπίτες, ὡς καὶ
ὅλοι οἱ χωριανοὶ μας. Παλαιότερον γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μας ἐκάθιζαν εἰς τὴν
Τάβλαν.

Τὸ κέρασμα τῆς Τάβλας, τὸ ἄνοιγμα τῶν κρασιῶν καὶ τὸ παίξιμον τῶν τοπικῶν μας ὀργάνων

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐθίμων τῶν διατηρηθέντων μέχρι σήμερον εἰς τὸ χω-
ριό μας εἶναι καὶ τὸ ἄ ν ο ἰ γ μ α τ ὶ ν κ ρ α σ ἰ ὶ ν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν.
Διὸ καὶ ὀνομάζεται ἡ ἡμέρα αὕτη τ' Ἀη (Γ)ωργιοῦ τοῦ μ ε θ υ σ τ ῆ . Καὶ
πράγματι. Εἶναι ἐξόχως λαμπρὸν ἀλλὰ καὶ συγχρόνως λίαν συγκινητικὸν τὸ
θέαμα καθ' ἣν στιγμὴν καταφθάνουσι εἰς τὴν Τάβλαν αἱ γυναῖκες τοῦ χω-
ριοῦ μας μὲ τὲς λ α ἰ ν ε ς, τοὺς μ α σ τ ρ α π ᾶ (δ) ε ς² καὶ τὲς τ σ ὄ τ ρ ε ς³

1. Πήλινον βαθύ πιάτο.
2. Πήλινα καὶ ὑάλινα δοχεῖα κατάλληλα διὰ τὸ κέρασμα τοῦ κρασιοῦ.
3. Στρογγυλὸν δοχεῖον ἐκ ξύλου, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦν πάντοτε οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ ποιμένες, χωρητικότητος μιᾶς ἕως δύο ὀκάδων κρασιοῦ. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἐδῶ νὰ ση-
μειώσω ἐνδεικτικῶς πόσον ζωηρὰ ἐνθυμοῦμαι μεταξὺ ἄλλων χωριανῶν μας καὶ τοὺς ἀειμν.
συγγενεῖς καὶ θελοῦσι Πέρον Τσαμπουνιέρην, Βασίλειον Χαλκιᾶν καὶ Μιχαὴλ Τσαμπουνιέ-
ρην, τοὺς γείτονας τοῦ ἀγίου Γεωργίου, οἱ ὁποῖοι προσέτρεχαν πρῶτοι-πρῶτοι εἰς τὴν ἐκ-
κλησίαν καὶ εἰς τὸ κέρασμα τῆς Τάβλας. Ὁ Πέρος πάντοτε, ὡς τὸν ἐνθυμοῦνται περισσό-
τερον οἱ μεγαλύτεροί μου: μὲ τὴν μαγκούραν καὶ τὴν τσότρα εἰς τὸ ἀριστερὸν χερί καὶ τὸ
κρασοπότηρον εἰς τὸ δεξιὸ νὰ κερνᾷ καὶ νὰ τραγουδᾷ ἐν εὐθυμίᾳ τὸ πολὺ ἀγαπητὸ του τραγοῦδι:
«Σαράντα παλληκάρια, πο' τῆτ Τριπολιτσᾶ...», συμπληρώνων ἐνίοτε καὶ γελαστός
Ἐ! Κοπελλιάροι μου, Ἐ! μπτσίτε τὸ κρασί γιατί θὰ σπάσω τὰ πλευρά σας μὲ τσερασιά...
τρίβοντας τίς παλάμες του ἔτοιμος νὰ ἐπιτεθῆ... τὸν ππάρμπα Βασίλη νὰ κερνᾷ τὸ μαῦρο σί-
κεριν μέλι τῆς ἔρικας (ν. ἔργας) καὶ τὸν μπάρμπα Μιχάλη νὰ παίξῃ τὴν καπάκη λύρα του
πάνω στὰ γόνατά του... Πάντων αἰωνία ἡ μνήμη.

γεμᾶτες ἀπὸ κρασί πού πῆραν ἀπὸ «τὰ κιούπια καὶ τὰ πανωπίθια»¹ πού ἀνοιξαν διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, τοῦ προστάτου καὶ πολιούχου τοῦ χωρίου μας. Ὅλοι ἀνεξαίρετως οἱ προσκυνηταὶ εἶναι υποχρεωμένοι νὰ γευθοῦν τὰ κεράσματα τῶν γυναικῶν ὄλων πού τὰ εὐλογημένα πολλάκις ὑπερβαίνουν τὰ 40-50.

Ἄκεφος ἢ ἀμέθυστος τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνη κανεὶς, ὡς δεικνύει τὸ κατωτέρω δίστιχον:

*«Τσαὶ τὸ Σπωίτικο κρασί τὴν-νέχει τὴν-ν' ἀξία,
πού βλάλετε τὰ ὄντια σας πάνω στὴν-ν ἄλυσία».*

Τὰ τοπικά μας ὄργανα

Καθ' ἣν στιγμὴν τρώγουν καὶ πίνουν οἱ προσκυνηταὶ ἀρχίζουν νὰ παίζουν καὶ τὰ τοπικά μας ὄργανα (λύρα, λαούτο καὶ τσαμπούνα) τὸν ὠραῖον ἐκεῖνον συρματικὸν σκοπὸν καὶ μάλιστα μὲ ἓνα πολὺ ὠραῖον συρματικὸ τραγοῦδι, ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἁγιον Γεώργιον:

*Διώχνεις με μάνα διώχνεις με,
μὰ γὰ νὰ φύω θέλω,
ὡσὰν-νερετῆ τ' Ἀη (Γ)ωργιοῦ,
πρώτη γιορτὴ τοῦ χρόνου....*

Ὅταν τελειώσῃ τὸ τραγοῦδι τοῦτο τὸ συρματικὸ, τότε ἀρχίζουν καὶ τραγοῦδοῦν διὰ τὴν ἐορτὴν, διὰ τοὺς ἐορτάζοντας, διὰ τοὺς ξένους προσκυνητάς, τοὺς ξενητρεμένους κλπ. καί, ἀφοῦ κάπως τελειώσουν τὸ θέμα αὐτό, ἄρχεται:

Ἡ Ὑψωσις τῆς Ἱερᾶς Εἰκόνας

Ὅταν ἤδη ἔχη ἀρχίσει κατὰ τὴν φράσιν μας καὶ «φουντώνει τὸ γλέντι» καὶ εἶναι κεφιασμένοι, ὁ ἱερεὺς καὶ οἱ ἐπίτροποι καὶ οἱ ἱεροψάλται εἰσέρχονται ἐντὸς τοῦ Ναοῦ. Ὁ ἱερεὺς φέρων ἐπιτραχήλιον ἐξάγει τὴν παλαιὰν Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐκ τοῦ Τέμπλου, ἡ ὁποία εἶναι ἐστολισμένη μὲ βασιλικά καὶ ἄλλα λουλούδια τῆς ἐποχῆς καὶ περιτυλιγμένη μὲ ἓνα Μαρκοκινὸ μαντήλι εἰς τὸ μέσον αὐτῆς, ἐξέρχονται τοῦ Ναοῦ ψάλλοντες τὸ ἀπολυτίκιον τοῦ Ἁγίου καὶ ἔρχονται εἰς τὸν χῶρον ὅπου εἶναι ἡ Τάβλα στρωμένη. Μόλις προβάλῃ ὁ ἱερεὺς σταματᾷ τὸ γλέντι. Πάντες ἴστανται ὄρθιοι καὶ σταυροκοποῦνται. Οἱ ἐπίτροποι τοποθετοῦν τὴν ἱερὰν Εἰκόνα ἐπὶ ἠὺτρεπισμένου τραπεζίου

1. Μεγάλα πῆλινα δοχεῖα χωρητικότητος 150-300 ὀκάδων τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν διὰ τὸ λάδι, τὸ κρασί καὶ πολλάκις ξηρὰ σῦκα καὶ σταφίδες.

εἶτε, ὡς συνήθως, ἐναποθέτουν αὐτὴν ἐπάνω εἰς τὴν πεζούλαν τῆς αὐλῆς, ὅτε καὶ γίνεται ἀμέσως:

Ὁ ἀσπασμὸς τῆς Ἱερῶς Εἰκόνας

Πέριξ τῆς ἱερῶς εἰκόνας, κατὰ παράδοσιν παλαιάν, τοποθετοῦνται δύο δίσκοι, ὁ ἓνας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ ἕτερος τοῦ ἱερέως. Ἐκαστος προσκυνητής, ἀσπαζόμενος τὴν Εἰκόνα τοῦ ἁγίου, δίδει καὶ τὸν ὄβολόν του πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἱερέα, συναποθέτων συνάμα ἐπὶ τῆς ἱ. Εἰκόνας καὶ τὰ βασιλικά του καὶ τ' ἄλλα λουλούδια, ὡς ἐπίσης καὶ τὰ τυχὸν ταξίματά του, χρυσαφικά κλπ. Ὁ ἀσπασμὸς οὗτος συνεχίζεται μέχρις ὅτου φιλήσουν πάντες τὴν Εἰκόνα. Μόλις δὲ ὁ ἱερεὺς ἴδῃ ὅτι ἠσπάσθησαν πάντες, λέγει στενωροῖα τῇ φωνῇ:

«... Ἀγαπητοὶ χριστιανοί,

Ὅπως κάθε χρόνον, ἔτσι καὶ ἐφ' ἑτέροισι, παρακαλῶ ὅποιος θέλει καὶ ἔχει τὴν εὐχαρίστησιν, ἅς ὑψώσῃ καὶ πάλιν τὴν Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου μας καὶ ἡ χάρις Του ἅς εἶναι βοήθειά του...»

Μὲ τὴν προτροπὴν αὐτὴν τοῦ ἱερέως συνεχίζεται ὁ ἀσπασμὸς τῆς Εἰκόνας τοῦ Ἁγίου καὶ ἕκαστος ἐκ τῶν προσκυνητῶν δίδει καὶ τὸν ὄβολόν του καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πρὸς τὸν ἱερέα, λ.χ. ἀπὸ τὸν Κ.Χ.5.000 δραχμ. Ὁ ἱερεὺς ἐκεῖ ποιεῖ δέησιν ὑπὲρ υγείας ἐκείνου ὁ ὁποῖος κατέβαλε τὸ ὡς ἄνω ποσόν καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπαναλαμβάνεται τοῦτο μέχρις ὅτου καὶ ἄλλοι προσκυνηταὶ καταβάλλουν ὅ,τι ἐπιθυμοῦν¹. Ὁ τελευταῖος δὲ ὁ ὁποῖος καὶ θὰ δώσῃ τὸ μεγαλύτερον ποσόν, εἶναι ὁ

Ὑψωτῆς τῆς εἰκόνας τοῦ Ἁγίου

Οὗτος κατασυγκινημένος ἀσπάζεται τὴν ἱερὰν Εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, ὡς καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του καὶ, συνακολουθοῦντων καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προσέφεραν προηγουμένως τὸν ὄβολόν των, ὅτε μετὰ τοῦ ἱερέως, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισήμων, ποιοῦντες κύκλον πέριξ τοῦ χώρου τοῦ αὐλογύρου ἢ, θὰ ἔλεγα, τοῦ περγέρου-ἔτσι λέγεται εἰς τὸ χωριὸ μου ἢ αὐλὴ τῆς ἐκκλησίας - εἶτε ἐναποθέτουν τὴν ἱερὰν Εἰκόνα εἰς τὸ τέμπλον τῆς Ἐκκλησίας, εἶτε τὴν μεταφέρουν εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ τινὰς ἡμέρας, ὡς γίνεται πολλάκις καὶ ἐπὶ περιπτώσεων ἀσθενείας τῶν χωρικῶν μας, οἱ ὁποῖοι με-

1. Ἀπὸ τοὺς ξενιτεμένους μας ὡς καὶ ἐπίσης καὶ ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς, ὑπάρχει μία εὐλαβὴς συνήθεια, νὰ στέλλουν κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν ποσόν τι ὑπὲρ υγείας αὐτῶν, τὸ ὁποῖον καὶ κατατίθεται εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας μας διὰ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς.

τὰ τὴν ἀποθεραπείαν των ὑπόσχονται νὰ κάμουν τὸ κλητούρι τοῦ ἁγίου ἢ ἄλλο τι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, λ.χ. τραπέζια, καθίσματα, εἰκόνας κλπ.

Μόλις ὁ ἱερεὺς, οἱ ἐπίτροποι καὶ ὁ ὑψωτῆς ἀποχωρισθοῦν, γίνεται ἀμέσως ἡ καταμέτρησης τῶν χρημάτων τῆς πανηγύρεως, τὰ ὁποῖα καὶ ἀνακοινοῦνται πρὸς τοὺς προσκυνητάς. Οἱ ἐπίτροποι τῆς Ἐκκλησίας, τιμῆς ἕνεκεν, θὰ δώσουν εἰς τὸν ὕψω τ ῆ ν τῆς Εἰκόνας μίαν «προσφοράν», ἓνα «χομματίν ἄρτου» καὶ ἓνα «τετάρτι κρέατος», τὸ τέταρτον τοῦ ζώου, ὅτε ἀμέσως ἄρχεται:

Ὁ χορὸς τῆς πανηγύρεως

Πρῶτος θὰ σύρη τὸν χορὸν ὁ ὑψωτῆς τῆς εἰκόνας, οἱ ἐπίτροποι, οἱ νέοι καὶ πάντες¹ οἱ ὁποῖοι κατὰ κανόνα ἐθιμοταξίας θὰ δώσουν καὶ τὸ φιλοδώρημά των εἰς τὰ ὄργανά μας. Ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ θὰ πιασθοῦν ὅλοι εἰς τὸν «κύκλιον χορὸν», ἄνδρες καὶ γυναῖκες. Ποτὲ ὅμως δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν χορευτὴν νὰ χορεύῃ χωρὶς δεξιὰ καὶ ἀριστερά του νὰ μὴ ἔχη καὶ τὴν χορευτριά του, κ. τὴν ντάμα του. «Ὅλοι ξημερώνονται. Μὲ κέφι καὶ ὄρεξιν. Ὅταν, θὰ ἔλεγα, κουρασθοῦν ἀπὸ τὸν χορὸν αὐτόν, τὸν «Πά ν ω χ ο ρ ὸ ν» λεγόμενον, θὰ τὸ γυρίσουν εἰς τὸ τραγούδι μὲ τὸν Κ ά τ ω χ ο ρ ὸ ν, ὅπου οἱ χορευταὶ καὶ πάντες οἱ προσκυνηταὶ θὰ τραγουδήσουν πρὸς τοὺς ἐορτάζοντας, παρόντας καὶ ἀπόντας, τοὺς ἀποθαμένους καὶ τέλος πρὸς τὶς χορεύτριες αὐτῶν. Θὰ τὸ γυρίσουν κατόπιν εἰς καλαματιανά, τὰ συρτά, τὰ κεφαλλωνήτικα καὶ ἄλλα καί, τέλος, τὸν Ζ ε ρ β ὸ ν², τὸν ὠραιότερον χορὸν μας, μέχρις ὅτου ἐξημερωθοῦν, ὅτε οἱ ἐκκλ. ἐπίτροποι ἐτοιμάζουν τὸ φαγητὸν τῆς δευτέρας ἡμέρας καὶ διὰ τοὺς προσκυνητάς καὶ διὰ τοὺς χωριανούς ὅλους ἀνεξαίρετως. Θὰ φᾶνε καὶ θὰ γλεντίσουν καλὰ μέχρι τῶν ἀπογευματινῶν ὥρῶν, ὅτε ἀρχίζουν:

Οἱ βίξιτες τῶν Γιώργηδων

Οἱ προσκυνηταί, χωριανοὶ καὶ ξένοι, ὅσοι ἀπομείνουν ἐκεῖ καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν, μαζί μὲ τοὺς ὀργανοπαῖκτες μας θὰ ἀρχίσουν τὲς Β ί ζ ι τ ε ς (ἐπισκέψεις) τῶν ἐορτάζόντων Γιώργηδων, ἀνά τὰς οἰκίας αὐτῶν. Κάθε νοικοκυρὰ θὰ τοὺς δεχθῆ μὲ χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν καὶ θὰ τοὺς δώσῃ καὶ τὸ κέρασμα τῆς ἡμέρας. «Ὅλοι θὰ γευθοῦν ἀπὸ ὅλην τὴν ποικιλίαν τῶν ὠραιότητων μεζέδων πού ἔχει ἐπάνω εἰς τὸ τραπέζι της. Θὰ τραγουδήσουν κατόπιν διὰ τὸν ἐορτάζοντα, διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, διὰ τοὺς ξηνητεμένους, ἀλλὰ καὶ ἀκό-

1. Παλαιότερον τὸ τραγούδι καὶ τὸν χορὸν ἤρχιζαν οἱ ἱερεῖς, ὡς μέχρι σήμερον κρατεῖται ἐν Ἐλύμπω

2. Τὸν χορὸν τοῦτον, προτροπῇ καὶ εἰσηγήσει ἡμῶν, ὡς ἐκ τῆς θέσεως ἡμῶν, εἰσηγάγομεν εἰς τε τὰ Ἡμερήσια καὶ Ἀπογευματινὰ Σχολεῖα τῆς Κοινότητος τῆς νήσου Μοντρεάλης, ὡς καὶ εἰς τὰ χορευτικὰ αὐτῆς συγκροτήματα εἰς τὰς ἐπισήμους ἐκδηλώσεις καὶ παραστάσεις αὐτῆς.

μη δια τούς «ἀποθαμένους». Θὰ ἀκουσθοῦν ἐκεῖ χιλίων λογιῶν τραγούδια.

Ἄληθινή, θὰ ἔλεγα, «μυσταγωγία», διότι χαρὰ καὶ λύπη εἶναι ἀνακατωμένα. Περισσότερα ἔμφρασις δίδεται εἰς τούς ζενιτεμένους, οἱ ὅποιοι τὴν ἡμέραν αὐτὴν δὲν κατώρθωσαν νὰ εἶναι ἐκεῖ:

*«Νὰ χαίρεσθε τούς Γιώργηδες,
τσι ὅ,τι ποθοῦ νὰ οὔσι,
τσαὶ στὸ χωρτσιὸν νεγλήγορα
τῶν-νεύχομαι νὰ ῥτοῦσι.*

Οἱ βίζιτες αὐτὲς θὰ συνεχισθοῦν μέχρις ὅτου ἀποτελειώσουν πάντες οἱ ἑορτάζοντες. Εἰς τοῦ τελευταίου τὴν οἰκίαν ἢ τοῦ ὕ ψ ω τ ο ὕ, θὰ γίνη καὶ πάλιν τὸ γλέντι τῆς βραδυᾶς. Πάντες ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς χαρᾶς, θὰ ζευθοῦν καὶ πάλιν εἰς τὸν χ ο ρ ό ν, ἢ εἰς τὸ σπῖτι ἐνὸς ἐκ τῶν ἑορταζόντων ἢ τὸ κοινοτικὸν μέγαρον ἢ εἰς ἓνα ἐκ τῶν καφενειῶν. ἢ, τέλος, εἰς ἓνα ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ μεγάλων σπιτιῶν τοῦ χωριοῦ μας, τοῦ Γιώργη τοῦ Δημάρχου (Ρήγα), τοῦ Γιώργη τοῦ Διακολιοῦ (τῆς Χατζηπαπαδιᾶς), τῆς Ἐρνιας τοῦ Μανωλῆ, τοῦ Βασίλη τοῦ Πιπέρη, τῆς Μαριγῶς τοῦ Χαλκιᾶ (Τσακουμίαινας), τοῦ Μανώλη τοῦ Διακομηναῖ (Κοντοῦ), τοῦ Γιώργη τοῦ Πιπέρη καὶ ἄλλων.

Ὁ χορὸς καὶ τὸ γλέντι θὰ συνεχισθοῦν μὲ κέφι καὶ ὄρεξι καὶ κατὰ τὸ ἐσπέρας αὐτὸ μέχρι τῶν πρωϊνῶν ὥρων, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἐπομένην ἀκόμη, μὲ τραγούδια καὶ μὲ ἀστεῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς εὐχὰς πάντων ὅπως καὶ τὸ ἐπόμενον ἔχουν ὑγείαν διὰ νὰ ξαναπανηγυρίσουν τὴν ἡμέραν αὐτὴν.

Πόσες φορές δὲν κλαίω καὶ συγκινοῦμαι ὅταν πρὸς στιγμὴν ἐνθυμηθῶ τὴν ἀγνότητα τῶν γλεντιῶν ἐκείνων καὶ τὴν εὐθυμίαν μικρῶν καὶ μεγάλων... Ἄλλ' ὅμως ἐκεῖνα ἔσβησαν καὶ ἐχάθησαν καὶ καθημερινῶς σβήνουν καὶ χάνονται ἀπὸ τὸν νέον συρμὸν καὶ τὴν μόδαν τοῦ 20οῦ αἰῶνος.

Ἐξέθεσα συντόμως τὰ κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν τῆς πανηγύρεως τοῦ χωριοῦ μου ὡς τὴν ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου χρόνια.

Ἐπραῖα τοῦτο διὰ δύο λόγους:

Πρῶτον μὲν διὰ νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τούς ἐν Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαχοῦ διαβιοῦντας χωριανούς μου τὰ ὅσα ἐλάμβανον χώραν εἰς τὸ μικρὸν μας χωρίον κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν, καὶ δευτέρον δὲ διὰ νὰ μάθουν τὰ παιδιὰ μας τὰ ὅποια ζοῦν μακρὰν τοῦ χωριοῦ τῶν πατέρων των καὶ τῶν προγονῶν αὐτῶν, τὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολιούχου καὶ προστάτου τοῦ χωριοῦ μας Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεθυστῆ, μὲ τὴν εὐχὴν ὅπως ταῦτα λίαν συντόμως εὑρεθοῦν ἐκεῖ καὶ γνωρίσουν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ τῆς πανηγύρεως καὶ γευθοῦν τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν αὐτῆς.

Μοντρεάλ-Καναδᾶ τῆ 21ῆ Μαΐου 1975

Πρωτοπρεσβύτερος

ΚΩΝ/ΝΟΣ ΙΩΑΝ. ΧΑΛΚΙΑΣ

ΤΙΜΗΤΙΚΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΤΟΝ ΝΙΣΥΡΙΟ ΠΡΥΤΑΝΗ ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

Ὁ Δῆμος τῆς Ρόδου, σάν πρῶτος Δῆμος τῆς Δωδεκανήσου, τίμησε διακριτικά τὸν πρῶτο Δωδεκανήσιο Πρύτανη τοῦ ἐνδόξου Πολυτεχνείου, τὸν Νισύριο καθηγητὴ Παῦλον Ὀδ. Σακελλαρίδην. Ἱστορικά τὸ γεγονός αὐτὸ ἔχει τὴν ἀρχὴ του σὲ ἀπόφαση τοῦ Δήμου Ρόδου νὰ τιμήσῃ τοὺς Δωδεκανησίους καθηγητὲς Ἀνωτάτων Σχολῶν τῆς χώρας κατὰ τὴν περίοδο τῆς τυραννικῆς ἑπταετίας.

Μεταξὺ ἐκείνων ποὺ ἀρνήθηκαν τότε νὰ παραλάβουν τὰ μέταλλα καὶ τὰ τιμητικά διπλώματα ἦταν καὶ ὁ Νισύριος Καθηγητής. Δὲν νόμισε πῶς τὸν ἐξυψώνει καθόλου ἓνα μετάλλιο διορισμένου δημάρχου, ὁσοδήποτε καλοῦ καὶ τίμιου στὸν ἰδιωτικό του βίο, ἀφοῦ ἡ σφραγίδα τῆς δικτατορίας καὶ τὸ λαομίσσητο σῆμα της θὰ ἦταν στὴν προμετωπίδα τοῦ βραβείου.

Καὶ ἡ ἄρνηση αὐτὴ ἦταν θέση στὴν οὐσία της, ἦταν ἀποδοκιμασία στὴν καταπίεση τοῦ λαοῦ μας καὶ προπαντὸς στὸν διωγμὸ τῶν ἀδούλωντων φοιτητῶν, ποὺ μὲ τὸ αἷμα τους ξανάφεραν τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἀξιοπρέπεια στὴ δημοκρατικὴ Ἑλλάδα.

Καὶ σάν ἔκαμε ξαστεριά κι ὁ ζεστός ἥλιος τῆς λευτεριᾶς θέρμανε τὶς καρδιές τῶν Πανελλήνων, μὲ καινούργια ἀπόφασή του τὸ ἐκλεγμένο Δημοτικὸ Συμβούλιο τοῦ Δήμου Ρόδου τιμᾷ διακριτικά τὸν ἄνθρωπο μὲ συνέπεια καὶ σταθερότητα στὰ ἰδανικά τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Σὲ πανηγυρικὴ σὺνάξη τῶν ἀρχόντων τῆς Ρόδου καὶ μὲ συμμετοχὴ τῆς Παροικίας τῶν Νισυρίων τῆς Ρόδου, ἀνακηρύχθηκε ὁ Παῦλος Ὀδ. Σακελλαρίδης ἐπίτιμος Δημότης Ρόδου καὶ τοῦ ἀπονεμήθηκε τὸ μετάλλιο τῆς πόλεως καὶ σχετικὸ δίπλωμα, στὴ μεγάλη αἴθουσα Τελετῶν.

Ὁ τοπικὸς τύπος ἐξαιρεῖ τὸ γεγονός καὶ συγχαίρει τὸν Δῆμο Ρόδου, ἐπαινεῖ τὸ ἔργο καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ δράση τοῦ Πρυτάνεως, οἱ Νισύριοι τῆς Ρόδου χαίρονται καὶ ὑπερηφανεύονται γιὰ τὸν ἐκλεκτὸ συμπατριώτη τους καὶ ὁ τιμώμενος μένει συγχινημένος. Καὶ ἡ συνέχεια στὸ πολυτελὲς ξενοδοχεῖο «Ὁκεανίς» Ρόδου, ὅπου ὁ Παννισυριακὸς Σύλλογος Ρόδου δεξιῶνεται μαζί μὲ πολλοὺς καλοὺς καὶ ἀγαπητοὺς φίλους τῶν Νισυρίων τὸ ζεῦγος Παύλου

Σακελλαρίδη καὶ τῇ συγγενικῇ του ἀκολουθία. Ἀκολουθεῖ ἐπίσημο γεῦμα, λόγοι καὶ ἀντίλογοι, χορευτικὰ μπαλέττα μὲ δωδεκανησιακοὺς χοροὺς καὶ γενικὴ ἐπιδοκιμασία τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Συλλόγου τῶν Νισυρίων Ρόδου γιὰ τὴν ὀργάνωση καὶ παρουσίαση τῆς ἑξοχῆς αὐτῆς βραδιᾶς, ποὺ τιμῆθηκε ἐπ' αὐτῇ μὴ μὲν μορφῇ καταξιωμένη στὸ στίβο τῆς παιδείας καὶ τῆς ἐπιστήμης καὶ ποὺ στὸ πρόσωπο τοῦ καθηγητῆ καὶ Πρύτανη τιμῆθηκε ἡ γεννέθλια γῆ τῆς Νισύρου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΚΟΥΜΕΝΤΟΣ

Πρόεδρος
«Πορφυρίδος» Ρόδου

ΛΑΖΑΡΟΣ ΚΟΝΤΟΒΕΡΟΣ

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Λ. Κοντοβεροῦ εἶναι μιὰ ἐκπληξὴ γιὰ ἐκεῖνον ποὺ θὰ ἤθελε νὰ τὸ μελετήσῃ. Εἶναι μιὰ πνευματικὴ προσφορά τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἡ ἄσβεστη ἀγάπη γιὰ τὸ νησί του, τὴ Νίσυρο, τοῦ ἔδωσε τὴ δύναμη νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ λαογραφία καὶ τὴν ἱστορία της.

Ὁ Κοντοβερός μὲ λίγα ἐφόδια, μὲ λίγες γνώσεις, ἀνέλαβε ἔργο ποὺ ἀπαιτεῖ ἐπιστημονικὴ κατάρτιση καὶ εἰδικότητα. Παρὰ ταῦτα ὁμως μᾶς παρουσίασε ἀξιόλογες ἐργασίες σὲ θέματα λαογραφίας καὶ ἱστορίας.

Θὰ πρέπει νὰ σημειωθεῖ πὼς ὁ πνευματικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ἐργάζεται σὲ ἐποχὲς ποὺ οἱ σπουδασμένοι μας ἀδιαφόρησαν γιὰ τὴ διάσωση τῆς πολύτιμης ἐθνικῆς μας αὐτῆς κληρονομιάς. Σ' ὅλο τὸ βίο του δὲν παύει νὰ ἐρευνᾷ, νὰ συγκεντρώνει κάθε εἶδους ὕλικό, νὰ τὸ ἐπεξεργάζεται καὶ νὰ τὸ ταξινομεῖ καὶ τελικὰ νὰ τὸ φέρνει στὴ δημοσιότητα μὲ τὸ συναίσθημα πὼς ἐπιτελεῖ ἐθνικὸ ἔργο.

Τολμᾷ καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν κρίση τῶν εἰδικῶν.

Ἡ τόλμη του αὐτὴ καὶ τὸ θάρρος του στάθηκαν παράδειγμα πρὸς μίμηση στοὺς νεώτερους.

Οἱ ἐργασίες του, ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὸ φόρτο τῆς ἐπιστημονικῆς θεώρησης, ἀποτείνονται στὸ πλατὺ κοινό. Αὐτὸ εὐκόλα τις ἀφομοίωνε καὶ χαιρόταν τὴν ἀπλότητά τους καὶ ἔνοιωθε περηφάνεια γιὰ τὴν ἀξία τῆς προγονικῆς κληρονομιάς. Κι αὐτὸ εἶχε σὰν ἀποτέλεσμα ὁ καθένας νὰ αἰσθάνεται σὰν χρέος του πλέον νὰ συνεισφέρει, ἔστω καὶ μιὰ μνήμη, συμβάλλοντας ἔτσι στὴ διάσωση τοῦ πολύτιμου αὐτοῦ ὕλικου.

Λίγες γραμμὲς γιὰ τὴ ζωὴ του: Ὁ Λάζαρος Κοντοβερός γεννήθηκε στὸ Μαντράκι τὴν 1-1-1884. Ἦταν ὁ μοναχογιὸς τοῦ Κωνσταντῆ Κοντοβεροῦ καὶ τῆς Μαρίας Μαύρου. Ἡ οἰκογένειά του μὲ δυὸ ἐκπροσώπους της ὑπηρετήσε τὰ κοινὰ τοῦ νησιοῦ.

Πρόγονός του ἦταν ὁ Διακογεώργης Παύλου, ποὺ στὰ 1823 ἀντιπροσώπευσε τὴν ἐπαναστατημένη τότε Νίσυρο στὴν Ἐθνοσυνέλευση τοῦ Ἄστρους

τῆς Κυνουρίας. Ὁ παππούς του ὁ Λάζαρος¹ ἔκαμε Δήμαρχος στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀπὸ μικρὸς εἶχε μιὰ ἐπιθυμία: πῶς τὸ ὄνομά του θὰ διαιωισθεῖ. Ἔτσι στὶς πρὸ ψηλές τοποθεσίες, βράχους, κρημνοὺς, στοὺς τοίχους, ἔγραφε εἴτε ὀλόκληρο τὸ ὀνοματεπώνυμό του ἢ ἓνα Λ.Κ. Ἀκόμα καὶ σήμερα μποροῦμε νὰ διακρίνομε αὐτὰ τὰ σημάδια.

Ἀφοῦ φοίτησε στὸ σχολεῖο τῆς ἐποχῆς του, ἀκολουθεῖ τὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα. Πολὺ νέος φθάνει στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἐκεῖ παρακολουθεῖ μαθήματα σὲ ἰδιώτη καθηγητὴ καὶ ταυτόχρονα ἐργάζεται. Σπουδάζει Καλὲς Τέχνες στὶς σχολὲς Museum of Arts τῆς Βοστώνης, στὴν Industrial Arts καὶ τὴν Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν τῆς Φιλαδέλφειας.

Προικισμένος μὲ μεγάλο ταλέντο σχεδιαστὴ κάμνει ὠραιότατα σχέδια μὲ παραστάσεις ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὸ κάλλος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴν ποιότητα τῆς δουλειᾶς του εἶναι τὰ διάφορα ἐξώφυλλα τοῦ Δελτίου «Γνωμαγόρας».

Ἀρθρογραφεῖ τακτικὰ στὸν ἑλληνόφωνο τύπο τῆς Ἀμερικῆς σὲ θέματα ἔθνικοῦ ἐνδιαφέροντος. Συναντοῦμε δύο τραγούδια του μὲ βιογραφικὸ σημεῖωμα στὴν «Ἀνθολογία Ἑλληνο-Ἀμερικανῶν ποιητῶν» τοῦ Κ. Παπαφωτίου (1974) (σελ. 55-58).

Παράλληλα μὲ τίς σπουδὲς καὶ μὲ τὴν ἐργασία του, συγκεντρώνει ὅ,τι ἔχει γραφεῖ, κατὰ καιροὺς, γιὰ τὴ Νίσυρο ἀπὸ ταξιδιωτὲς καὶ διάφορους ἄλλους συγγραφεῖς, ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὡς τίς μέρες του. Μεταφράζει ἀπὸ ξένες ἐγκυκλοπαίδειες καὶ βιβλία. Ἐχει τακτικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Νίσυρο, ζητᾶ καὶ τοῦ συγκεντρῶνουν δημοτικὰ τραγούδια, τοπωνύμια, λέξεις, παροιμίες.

Μαζὶ μὲ τὸ Γιάννη Οἰκονομίδη, Νισύριο ποιητὴ πού ζεῖ στὴν Ἀμερική, ἐπεξεργάζονται καὶ ταξινομοῦν τὸ λαογραφικὸ ὕλικό, πού συνέλεξε ὁ Γεώργιος Καζαβῆς. Κι ἔτσι χάρις σ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς εἶδε τὸ φῶς τὸ βιβλίο «Νισύρου Λαογραφικά», πού τιμήθηκε μὲ τὸ βραβεῖο τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1931 ἐκδίδεται στὴ Ν.Υ. τὸ «Μηνιαῖον Νισυριακῶν Δελτίον Γνωμαγόρας», πού τόσο σημαντικὴ στάθηκε ἡ συμβολή του στὴ διάσωση καὶ δημοσίευση ποικίλου ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου πού ἐκφράζει τίς πολιτιστικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ λαοῦ τῆς Νισύρου. Ἀποτελεῖ μέλος τῆς πρώτης ἐκδοτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀπὸ τίς σελίδες τοῦ ταπεινοῦ αὐτοῦ πολυγραφημένου περιοδικοῦ θὰ περάσει ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ὑπέροχο μέλι πού ἡ ἀκούραστη μέλισσα τῆς Νισύρου, ὁ γελαστός Λάζαρος, εἶχε κατὰ καιροὺς συγκεντρώσει.

Ἡ ποιότητα, ἡ πολυμέρεια τῶν θεμάτων τῶν ἐργασιῶν του στάθηκε ἐκπληξη γιὰ πολλοὺς. Στους συμπατριῶτες του μετέδωσε τὴν περηφάνεια πού νοιώ-

1. Πρῶτος ἀλλάζει τὸ ἐπώνυμο Παύλου σὲ Κοντοβερὸς, ἴσως λόγῳ τοῦ ἀναστήματός του.

θει για την αξία της πνευματικής κληρονομιάς των παλιών κατοίκων των νησιών μας και κατάφερε μερικούς να ακολουθήσουν το παράδειγμά του, να τολμήσουν και να μπου, όπως κι αυτός, στ' άμπελοχώραφα των ειδικών.

Το γεγονός αυτό είναι μιá από τις πιó μεγάλες προσφορές του στα Νισυριακά Γράμματα.

Έκτος από το «Γνωμαγόρα» δημοσιεύει έργασίες του στα περιοδικά «Νίσυρος», «Νισυριακά Χρονικά» και στα «Νισυριακά», πηγή άκένωτη. Ένδεικτικό τών πολλών έργασιών του για το νησί μας είναι ότι επί συνόλου 316 λημμάτων που περιέχει ή «Νισυριακή Βιβλιογραφία» του κ. Ν. Μαυρή («Νισυριακά», 1965, τόμ. 2 σ.σ. 228-259) 33 άφορούν μελετήματα του Λ.Κ.

Η έπίμονη έργασία του χαρακτηρίστηκε «ροδόσταμο άγάπης για την πατρίδα του που κατορθώνει να μετουσιώνει τις μνήμες του σε έπιστημονική προσφορά»¹.

Χάρις στη μεθοδικότητα και την τάξη που τον χαρακτηρίζει μάς έδωσε συγκετρωμένες, σ' ένα ώραίο και πρωτότυπο βιβλίο «Νισύρου Έστορικά» (Μασαχουσέτη 1967), μερικές από τις έργασίες του και τα άπαραμίλλα σχεδιάσματά του.

Με το βιβλίο αυτό άσχολήθηκε στη Νέα Έστία ó λαογράφος Διευθυντής της Έθνικης μας Βιβλιοθήκης κ. Ι. Θωμόπουλος. Από τις κρίσεις του σταχυολογοΰμε τα άκόλουθα:

«Στο βιβλίο αυτό έχει συγκεντρώσει ó συγγραφέας πολλά μελετήματά του για τή Νίσυρο: γεωλογία, γεωγραφία, χαρτογραφία, ιστορία, άρχαιολογία, έπιγραφική, νομισματολογία, σπηλαιολογία, λαογραφία, λογοτεχνία, τοπογραφία και τοπωνυμικά. Και κοσμεϊ την έργασία του με πολλές καλλιτεχνικές εικόνες του και πολύτιμα σχεδιάσματα, λαογραφικά και άλλα.

Τόν κύριο Κοντοβερό δέν τον γνωρίζω προσωπικά. Γνωρίζω ότι είναι από τή Νίσυρο και ζεϊ από πολλά χρόνια στην Άμερική και ότι δέν είναι ούτε ιστορικός, ούτε λαογράφος, ούτε γλωσσολόγος σπουδασμένος. Αυτό το τονίζω έπίτηδες, για να δείξω τί μπορεί να δημιουργήσει ή ζεστή και άκοίμητη άγάπη και το σταθερό μεράκι, άκόμη και όταν σου λείπει το έπιτελείο τών προσόντων του σπουδασμένου.... Τήν όλόπλευρη μελέτη της Νισύρου τήν έχει κάνει ó Κοντοβερός έργον της ζωής του. Μακάρι κάθε νησί μας να είχε τον Κοντοβερό του. Η θερμή του άγάπη για το πατρογονικό του νησί κινεϊ και συγκινεϊ όλους τους ειδικούς προς διάφορες έρευνες ή προς κοινωνική και βιοτική μέριμνα για το καλό τών Νισυρίων που μένουν και φρουροΰν τον έλληνικό πολιτισμό του νησιού τους. Γιατί έχει και τούτη τήν άρετή το βιβλίο του κ. Κοντοβερού:

1. Ι. Θωμοπούλου γράμμα από 4-5-67 προς Λ.Κ.

“Οχι μόνο σου προσφέρει μιὰ ἐνημέρωση γιὰ τὴ Νίσυρό του, ἀλλὰ καὶ σου μεταγγίζει τὸν παλμὸ τῆς θερμῆς ἀγάπης του γιὰ τὸ νησί του καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους του. Εἶμαι τῆς γνώμης ὅτι τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀξιοποιοῦν κυρίως δὺο προσφορές:

Ἡ εἰκονογράφηση καὶ ἡ τοπωνυμικὴ συλλογὴ... Δὲν ἔχω ἰδεῖ ἄλλο βιβλίο τοπικῆς λαογραφίας μὲ τόσο ὁμορφα, ἀκριβῆ, πολυάριθμα σχεδιάσματα. Τὸ τονίζω αὐτό, ἔτσι μάλιστα καθὼς δὲν εἶναι λαογράφος ὁ συγγραφέας. Περισσότερο ἀξιέπαινη εἶναι ἡ συλλογὴ τῶν τοπωνυμιῶν τῆς Νισύρου. Θαυμάζεις πῶς ἓνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν εἶναι καθόλου εἰδικὸς ὀνοματολόγος καὶ ποὺ ζεῖ ἀπὸ πολλὰ χρόνια μακριὰ ἀπὸ τὸ νησί του, κατόρθωσε μόνον μὲ τῆς φλογισμένης ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα του τὴν ἀξιούσνη, νὰ καταγράψει 1220 τοπωνύμια ἀπὸ ἓνα ὄχι πολυσύχναστο, ὄχι πυκνοκατοικημένο νησάκι μόλις 41 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. “Ἐχομε ἄλλη τοπωνυμικὴ συλλογὴ τόσο μικροῦ ἑλληνικοῦ τόπου μὲ τόσο πολλὰ τοπωνύμια”;

Καὶ ἀφοῦ κάμνει ὁ κριτικὸς μιὰ τεχνικὴ ἐπεξεργασία τοῦ τοπωνυμικοῦ ὄλικοῦ ποὺ πρέπει νὰ χαρακτηρισθεῖ σὰν ἐπιστημονικὸ συμπλήρωμα τῆς ἐργασίας «Ὀνόματα τοπίων καὶ περιφερειῶν τῶν τριῶν περιοχῶν τῆς νήσου Νισύρου» (σ.σ. 112-132), καταλήγει:

«Ἡ ἀμάραντη καὶ πρόσχαρη ἐπιμονὴ τοῦ κ. Κοντοβεροῦ μὲ τὴν ὁποία ἐργάζεται γιὰ τὸ νησί του, μᾶς τρέφει τὴν ἐλπίδα νὰ προσδοκᾶμε νὰ μᾶς δωρίσει ὁ ἴδιος μιὰ νέα πλήρη καὶ πιὸ συστηματικὰ τεκμηριωμένη συλλογὴ τῶν ὀνομάτων, τῶν τοπίων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς Νισύρου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐργασία ποὺ μᾶς προσφέρει μᾶς θυμίζει τοῦ Εὐριπίδη τὴ γνώμη, ποὺ σημειώνει ὁ ἴδιος ὁ Κοντοβερός στὸ τέλος τοῦ βιβλίου του:

*Εἰ γὰρ ἕκαστος ὅ,τι δύνοιτο χρηστὸν
φέρει πατρίδι, αὕτη εὐτύχολη ἄν».*

Ἡ προσφορὰ τοῦ Κοντοβεροῦ στὰ Γράμματα δὲν ἐξαντλεῖται μόνον σὲ θέματα σχετικὰ μὲ τὴ Νίσυρο. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ἀναφερθεῖ τὸ τεράστιο ἔργο του τὸ «Λεξικὸν Δημῶδες-Ἀρχαῖον καὶ Ἀγγλικῆς Γλώσσης» (1970) ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ 9 τόμους, 3800 σελίδες, καὶ ἀναφέρεται σὲ 45100 λέξεις. “Ὀλος αὐτὸς ὁ καλογραμμένος ὄγκος μὲ τὸν ὥραϊο του γραφικὸ χαρακτήρα ἀποτελεῖ, ἐκτὸς τῆς ἐνδεχομένης χρησιμότητος τοῦ περιεχομένου του, μοναδικὸ ἀνθρώπινο ἐπίτευγμα. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει πῶς: 1) ἡ περισυλλογὴ τῶν λέξεων ἤρχισε περὶ τὸ 1945, 2) ἡ ἐπεξεργασία τοῦ Λεξικοῦ εἰς συμπληρώσεις, διορθώσεις καὶ ἀλφαβητικὲς κατατάξεις διήρκεσε συνεχῶς μέχρι τὸ 1959, 3) ἡ ἀντιγραφή ἢ μεταγραφή ἐπερατώθη ἐντὸς δέκα ἐτῶν: Κηφισιά-Ἑλλάς 1960-1963, Λόουελ Μασαχουσέτης 1963-70. Ἐνα φωτοαντίγραφο αὐτοῦ

ὕστερα ἀπὸ ἐπιθυμία του εἶναι στὴ φύλαξη τοῦ κ. Νικήτα Κουμέντου. Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν πρέπει νὰ ἐνδιαφερθεῖ ὥστε ὅλη αὐτὴ ἡ ἐργασία νὰ μὴν πάει χαμένη.

Μεγάλῃ του ἐπιθυμία ἦταν ἡ Νίσυρος νὰ ἀποκτήσει Μουσεῖον. Προσπάθησε νὰ συγκεντρώσει τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, ἀπότυχε ὅμως γιατί βρῆκε ἀντίδραση ἀπὸ τοὺς διοικοῦντες τότε τὸ σύλλογο «Γνωμαγόρα» Ν.Υ. καὶ αὐτὴ του ἡ ἐπιθυμία περιμένει τὴν ὑλοποίησίν της..... "Ἔως τὸ τέλος τῆς ζωῆς του δὲν ἔπαψε ποτὲ νὰ ἐργάζεται καὶ νὰ συγγράφει, παρὰ τὴν κλονισμένη του ὑγεία. Ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσει μιὰ νέα μεγάλη ἐργασία: «Τὰ τοπωνύμια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας». Εἶχε συνάξει τὸ ὕλικό; Ποιὸς ξέρει;

Παρὰ τὰ 80 του χρόνια, ὄρθιο, ἀντρειωμένο, μαχόμενο τὸν ὠραῖο ἀγώνα τὸν ἀπάντησε ὁ Χάροντας στίς 2 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1974 στὸ Lowell¹.

Στὸν ἀκούραστο αὐτὸν Νισύριο συγγραφέα ταιριάζει γιὰ μοιρολόι τὸ παρκατὰ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Νισύριο δημοτικὸ τραγούδι.² Ὁ Χάροντας κι ὁ Διγενής:

- «— Ὅγδόντα χρόνιας ἔγωγα ἐδῶ στὸν πάνω κόσμο,
κανένα δὲν φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους·
τῶρ' εἶδα ἐν ξυπόλητο καὶ λαμπροφορεμένο.
—Φορεῖ τοῦ ἡλιου τὰ μαλλιά, τῆς ἀστραπῆς τὸ μάτι
καὶ κραῖζει νὰ παλαίψουμε σὲ μαρμαρένι ἄλῶνια
κι' ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ πάρῃ τὴν ψυχὴ του.
—Κι' ἐπῆγαν καὶ παλαίψανε στὰ μαρμαρένι ἄλῶνια
κι' ὅθε κτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἶμ' ἀλλάκι κάνει
κι' ὅπου κτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἶμα τράφο κάνει
.....
—Ὁ Διγενής ψυχομαχεῖ κι' ἡ γῆ τότε τρομάζει,
βροντᾷ κι ἀστράφει· ὁ οὐρανός, σείεται ὁ κάτω Κόσμος
κι ὁ κάτω Κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια
κι ἡ πλάκα του ἀνατριχιᾷ, πῶς νὰ τὸν ἐσκεπάσῃ;
Πῶς θὰ σκεπᾷς τὸν ἀετὸ τῆς γῆς τὸν ἀντρειωμένο;

Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΗΣ

1. Τὰ περισσότερὰ του χρόνια τὰ ἔζησε στὸ Lowell τῆς Μασαχουσέτης, ποὺ τὴν ὀνομάζουν Ἑλληνικὴ Ἀκρόπολις τῆς Νέας Ἀγγλίας. Εὐτύχησε νὰ ἔχει ἐξαιρετὴ σύντροφο τὴν Σὺλβια Σολομωνίδου, ποὺ τόσο τοῦ παραστάθηκε στὸ συγγραφικὸ του ἔργο. Νεκρολογίες ἔγραψαν: The Lowell Sun τῆς 3-10-1974, Ὁ Ἐθνικὸς Κήρυξ Ν.Υ. 13-10-74 καὶ ἡ Δωδεκάνησος Ν.Υ. ἀρ. 61, Ν/βριος 1974.

2. «Νισυριακά»: τόμ. 2ος, σελ. 16-17.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΣΑΚΛΑΡΙΔΗΣ

Κανέννας Νισυρίος δέν τόν ἤξερε μέ τὸ ὄνομά του. Γι' αὐτούς ἦταν ὁ Γιώργης ὁ Ζωγράφος, πού πέθανε στίς 9 Ἰουνίου 1975 σέ ἡλικία 89 χρόνων. Γεννήθηκε στή Νίσυρο, σπούδασε στήν Ἀθήνα καί μετεκπαιδεύτηκε στὸ Μόναχο. Ὑστερα ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν σπουδῶν του ἐγκαταστάθηκε στὸ Tarron Spring τῆς Φλώριδας, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένος ὁ ἀδελφός του. Ἐπιδόθηκε στήν ἀγιογραφία, ὅπου καί διέπρεψε. Ὅλες οἱ ἐλληνικὲς ἐκκλησίες τοῦ Tarron Spring ἔχουν διακοσμηθεῖ ἀπ' αὐτόν. Γρήγορα ἡ φήμη του πέρασε τὰ ὄρια τῆς πολιτείας πού ἔμενε καί ἀλλεπάλληλες ἔφθαναν οἱ προσκλήσεις ἀπὸ ἐκκλησίες ἀπὸ ἄλλες πολιτεῖες. Οἰκογενειάρχης μέ πολυμελῆ οἰκογένεια δέν δίστασε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἀνετη ζωὴ τῆς Ἀμερικῆς καί ἐπέστρεψε στήν Ἀθήνα νὰ φροντίσει γιὰ τὴ μόρφωση τῶν παιδιῶν του. Δύσκολα ἦσαν τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐδῶ ἐγκατάστασής του. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐκτιμήθηκε ἡ δουλειά του καί ἀθρόες ἔφθαναν οἱ παραγγελίες. Πολλὲς εἰκόνες του κοσμοῦν ἐκκλησίες τῆς Κρήτης, τῆς Καρπάθου καί σὲ ἄλλες περιοχές.

Στὴ Νίσυρο, ἰδιαίτερη πατρίδα του πού λάτρευε καί ἐπεσκέπτετο κάθε καλοκαίρι, προσέφερε πολλά. Ἰδιαίτερα ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικήτα τοῦ Νισυρίου ἔχει διακοσμηθεῖ ὀλόκληρη ἀπὸ αὐτόν. Ὅμως οὔτε οἱ ἐπαγγελματικές του ἀσχολίες οὔτε οἱ οἰκογενειακές του φροντίδες στάθηκαν ικανές νὰ μειώσουν τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὰ Νισυριακὰ ζητήματα. Καί οἱ συμπολίτες του τοῦ ἀναγνώριζαν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτό. Ἐπανειλημμένα ἐξελέγη πρόεδρος τοῦ Νισυριακοῦ Συλλόγου «Γνωμαγόρας» στὴ Νέα Ὑόρκη. Ἀλλὰ καί στήν Ἀθήνα εἶχε ἐνεργὸ ἀνάμιξη στὰ σωματειακὰ τῆς παροικίας μας. Ὑπῆρξεν ἐπίσης ἰδρυτικὸ μέλος τῆς Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν. Σὲ ὅσους τὸν συμβούλευαν νὰ μὴν κουράζεται, ἀπαντοῦσε: «ὅταν θὰ παύσω νὰ ἐργάζομαι νὰ μὲ θεωρεῖτε πεθαμένο».

Ὁ Θεὸς τὸν ἀξίωσε νὰ πεθάνει πάνω στὴ δουλειά του. Μόλις τελείωσε τὰ γράμματα στὴ τελευταία του εἰκόνα, τὸν βρῆκε ὁ θάνατος. Ὅσοι τὸν γνώρισαν θὰ τὸν θυμοῦνται γιὰ πάντα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΕΜΜ. ΠΑΡΘΕΝΙΑΔΗΣ

Γεννήθηκε στη Νίσυρο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1905, ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴ Σχολὴ Τοπογράφων Μηχανικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου τὸ 1929 καὶ πέθανε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1976.

Μὲ τὸν αἰφνίδιο θάνατο τοῦ Κώστα Παρθενιάδη ἔχασαν: ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν ἓνα ἀπὸ τὰ ἰδρυτικά της μέλη καὶ ἡ Νισυριακὴ παροικία Ἀθηνῶν-Πειραιῶς ἐπίλεκτο μέλος της. Ἀπὸ φοιτητῆς ἀναμίχθηκε στὴ σωματειακὴ δράση τῶν Νισυρίων καὶ πάντοτε ἐξεδήλωσε τὸ ἐνδιαφέρον του τόσο γιὰ τὰ ζητήματα τῆς ἐδῶ παροικίας μας, ὅσο καὶ στὰ γενικὰ ζητήματα τοῦ νησιοῦ μας. Ἐχρημάτισε ἐπίσης πρόεδρος τοῦ συλλόγου τῶν Νισυρίων Ἀθηνῶν-Πειραιῶς «Γνωμαγόρας». Ἐγκαταστημένος στὴν Ἀθήνα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, πέτυχε, μὲ τὴν ὅλη ζωὴ καὶ δράση του, νὰ ἀποκτήσει τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐκτίμηση ὧσων τὸν γνώρισαν, οἱ ὁποῖοι, μὲ πραγματικὴ λύπη, τὸ συνόδευσαν μέχρι τὸν τάφο του καὶ θὰ διατηρήσουν ἀξέχαστη τὴ μνήμη του.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΗΣ

“Όταν τήν άνοιξη τοῦ 1974 τόν καλοσώρισα στοῦ αεροδρόμιου τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦ εἶπα: «Νά πᾶς στη Νίσυρο νά ξεκουραστεῖς καί μέ τά πρῶτα κρύα νά ῥτεις στην Ἀθήνα νά περάσεις τὸ χειμῶνα κοντά μας». Τόν Αὐγούστο τοῦ ἴδιου χρόνου, πού πῆγα στη Νίσυρο, τόν βοῆκα εὐχαριστημένο ἀπό τήν ἐκεῖ παραμονή του. Ἐνα βράδυ πού καθόμαστε στη «φάμπρικα» καί ἀντίκρυζε τὸ πέλαγος μοῦ εἶπε: «εἶδες πουθενά ἄλλοῦ τέτοιου ἡλιοβασίλεμα;» “Όλα ἦταν ὁμορφα γι’ αὐτόν στη Νίσυρο. Τὸ Δ.Σ. τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν στη συνεδρίασή του στίς 29 Ὀκτωβρίου 1974 ἀπεφάσισε νά ὀργανώσει πρὸς τιμὴ του συνεστίαση, ὅταν θά γύριζε στην Ἀθήνα. Ὁ Πολυχρόνης δὲν ξαναγύρισε. Τὸν ξεγέλασε τὸ ἥπιο κλίμα ἢ ἡ Νίσυρος φοβήθηκε μήπως τὸν χάσει καί τὸν κράτησε γιὰ πάντα κοντά της! Πανηγυρικὸ ἐτοίμαζα. Νεκρολογία γράφω.

Ὁ Πολυχρόνης γεννήθηκε τὸ 1892 στην Πόλη, ὅπου ἦταν ἐγκατεστημένοι οἱ γονεῖς του. Ἐκεῖ παρακολούθησε καί τά πρῶτα γράμματα. “Όταν οἱ γονεῖς του ἐπέστρεψαν στη Νίσυρο γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση, ἔστειλαν τὸ γυιό τους στη Ρόδο γιὰ νά συνεχίσει τίς σπουδές του στην ἐκεῖ Γαλλικὴ Ἐμπορικὴ Σχολή. Νέος ἀκολούθησε τὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα πρὸς τήν Ἀμερικὴ καί ἔφθασε στη Νέα Ὑόρκη τὸ 1910, ὅπου παρέμεινε συνολικὰ 64 χρόνια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ τελευταῖα 50 συνέχισα. Ὑστερα ἀπὸ τήν ἐκμάθηση τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας εἰσῆλθε σὲ μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἀσφαλιστικὲς ἐταιρεῖες στην ὁποία καί παρέμεινε μέχρι τὸ τέλος τῆς ἐπαγγελματικῆς του σταδιοδρομίας, ὥστε νά εἶναι ὁ ἀρχαιότερος ὑπάλληλος. Τοῦτο ἐκτιμήθηκε ἀπὸ τὴ Διοίκηση, ἡ ὁποία τὸν Ἰανουάριου τοῦ 1971 διοργάνωσε ἐκδήλωση πρὸς τιμὴ του καί τοῦ προσέφερε ἀναμνηστικὸ δῶρο. Ἀλλὰ καί οἱ συνάδελφοι καί οἱ συνεργάτες του, μέ τήν εὐκαιρία πού θά ἔφευγε γιὰ τήν Ἑλλάδα, τοῦ παρέθεσαν ἀποχαιρετιστήριο δεῖπνο καί τοῦ προσέφεραν δῶρα. Αὐτά γιὰ τήν ἐπαγγελματικὴ του σταδιοδρομία.

Πλούσια ὅμως εἶναι καί ἡ συλλογικὴ δραστηριότητά του. Παρὰ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του πολὺ συνέβαλε στην προσπάθεια γιὰ τήν ἔνωση τῶν δυὸ Νισυριακῶν Σωματείων, «Ὁμηρος» καί «Πορφυρίς», καί ὅταν τὸ 1915 ἰδρύθηκε ὁ «Γνωμαγόρας», ἀναμίχθηκε ἐνεργὰ στη διοίκησή του, τήν ἱεραρχία τῆς ὁποίας ἐξάντλησε. Πολλὰ προσέφερε ἐπίσης στοῦ Δωδεκανησιακοῦ ἀγῶνα. Ὑπῆρξε ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τῆς Δωδεκανησιακῆς Νεολαίας Ἀμερικῆς, πού κύριο

σκοπό είχε τή διαφώτιση τῆς διεθνoῦς κοινῆς γνώμης γιά τὸ δίκαιο τῆς Δωδεκανήσου.

“Όταν, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1940, τὸν τομέα αὐτὸ ανέλαβε τὸ Ἐθνικὸ Δωδεκανησιακὸ Συμβούλιο, ὁ Πολυχρόνης, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ προέδρου τῆς Δ. Ν. Α., ἀπετέλεσε μέλος αὐτοῦ. Διετέλεσε ἐπίσης γενικὸς γραμματέας τοῦ μὲ ἱστορικὴ σημασία Πανδωδεκανησιακοῦ Συνεδρίου τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1943 στὴ Νέα Ὑόρκη, μὲ πρόεδρο τὸν γνωστὸ σὲ ὅλους μας κ. Νικόλαο Μαυρῆ. Ὅλη αὐτὴ ἡ δραστηριότητα τοῦ ἐξασφάλισε τὴν ἀγάπη τῶν Δωδεκανησίων γενικά, καθὼς καὶ τὴν ἐκτίμηση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ποὺ τὸν τίμησε μὲ ἀνώτερο παράσημο. Ὁ Πολυχρόνης ἀγάπησε πολὺ τὴ Νίσυρο. Κάθε πρωτὶ ὀραματιζόταν τὸν «ἀποθρόσκοντα καπνὸν τῆς Ἰθάκης του» καὶ ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου πῆρε τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ. Δὲν ἔζησε πολὺ μαζί μας. Τὸ χῶμα τῆς Νισύρου ποὺ τοῦ εὐχόμεστε ἐλαφρό, τὸν κάλυψε γιά πάντα. Ἡ μνήμη του θὰ παραμείνει ἀξέχαστη.

Ν. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

“ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ,,

● ΚΡΙΣΕΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

● ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ

● ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ

ΚΡΙΣΕΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ

Α΄. ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ, Τόμος 4ος, 1972

Ἡ κυκλοφορία τοῦ 4ου τόμου συνέπεσε μὲ τὴ συμπλήρωση τῆς πρώτης δεκαετίας ἀπὸ τὴν ἵδρυση τῆς Ἑταιρείας μας. Κατεβλήθη προσπάθεια νὰ παρουσιασθεῖ ἰσάξιος μὲ τοὺς προηγουμένους τρεῖς τόμους καὶ ἀπὸ τὶς κρίσεις καὶ τὰ σχόλια, τῶν ὁποίων ἓνα μέρος παραθέτομε, νομίζομε ὅτι πετύχαμε.

Στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία» (15/4/75) ὁ διευθυντῆς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Ι. Θωμόπουλος γράφει:

«Μία ομάδα βιβλία πολὺ μεγάλη, πολύτομη καὶ πολύτιμη στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία εἶναι τὰ πατριδογραφικά.

Καὶ τὴν ομάδα αὐτὴ τὴν ἀποτελοῦν δύο εἶδη. Δηλαδή ἢ εἶναι πρισματικὴ μελέτη ἐνὸς συγγραφέως, πὺ ἀναφέρεται στὴν Ἱστορία, στὴ λαογραφία, στὴν οἰκονομία, στὴν ἐδαφολογία, στὴν προσωπογραφία, στὰ τοπωνύμια κλπ. ἐνὸς τόπου (νομοῦ, ἐπαρχίας, χωριοῦ, νησιοῦ) ἢ εἶναι συλλογικὴ ἐργασία πολλῶν συγγραφέων γιὰ πολλὰ θέματα, ἐνὸς τόπου.

Οἱ τοπικὲς αὐτὲς ἐργασίες μᾶς βοηθοῦν ὄχι μόνον νὰ γνωρίσουμε καλύτερα καὶ βαθύτερα τὴν ἰδιαιτέρη πατρίδα τοῦ συγγραφέα ἢ τῶν συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ νὰ χαροῦμε, καὶ νὰ ζήσουμε μὲ τὸν παλμὸ τῆς ὅλης ζωῆς καὶ τῆς φύσης τοῦ τόπου αὐτοῦ στὴ διαχρονικὴ του πορεία.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ τὰ «πατριδογραφικά» εἶναι βασικὲς καὶ πλούσιες ἐργασίες, ἀπαραίτητες γιὰ ὅλους, ὅσοι θέλουν νὰ μελετήσουν περισσότερο ἓναν τόπο.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα αὐτὰ περιέχουν καὶ πολὺ ἀξιόλογη βιβλιογραφία πολύτιμη.

Τὰ «Νισυριακά» εἶναι μία συλλογικὴ ἐργασία πατριδογραφικὴ, μὲ δύο ἀκόμη προτερήματα: πρῶτο δὲν εἶναι ἓνα βιβλίον (τὸ βιβλίον εἶναι, ὅσο νὰ πεῖς, κάτι σὰν φωτογραφία, ἔχει δηλαδή κάποια στατικότητα γιὰτὶ σοῦ παρουσιάζει τὸν περιγραφόμενον τόπον μόνον ὡς τὴν ὥρα πὺ τυπώθηκε τὸ βιβλίον). Τὰ «Νισυριακά» εἶναι σειρὰ ἐτησίων τόμων, δηλαδή παρουσιάζουν γενετικά, ἐξελικτικὰ τὰ θέματα τοῦ τόπου πὺ μελετοῦν. Καὶ δεύτερον, εἶναι ὑψηλότερας ποιό-

τητος τὰ περιεχόμενά τους, ὥστε ἀποτελοῦν μίαν «ἐπιστημονικὴν ἐπετηρίδα».

Ἡ συνεχιζομένη καὶ συνεχῶς βελτιωμένη αὐτὴ σειρὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς δραστηριότητες τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, ἡ ὁποία ἔχει ἀναλάβει τὴ φροντίδα γιὰ τὴν πολὺπλευρῆ μελέτη, βελτίωση, ἀνακούφιση καὶ προβολὴ τῆς Νισύρου». Καὶ ἀφοῦ ἀναφέρει τὰ μελετήματα τῶν τεσσάρων τόμων, ἀσχολεῖται μὲ τὴ γεωλογία τοῦ νησιοῦ καὶ τὴ ζωὴ τῶν κατοίκων καὶ καταλήγει: «Οἱ συγγραφεῖς τῶν δημοσιευμάτων τῶν «Νισυριακῶν» μᾶς παρουσιάζουν ἄλλος τὴ γλώσσα, ἄλλος τὸν τοπωνυμικὸ θησαυρὸ τοῦ νησιοῦ τοῦ πολυαγαπημένου, ἄλλος θέματα τῆς ἱστορίας, τῆς λαογραφίας, τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ σημερινὰ προβλήματα τοῦ νησιοῦ.

Μαζὶ μὲ τὰ θερμὰ συγχαρητήριά μου θέλω νὰ πῶ καὶ τὴν ὀλόψυχη εὐχὴ μου νὰ συνεχίσουν τὴν τόσο προσεγμένη ἔκδοση τῶν «Νισυριακῶν», μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ἐπιτελοῦν ὄχι μόνον στὸ νησί τους ἓνα εὐγενικὸ καθῆκον, ἀλλὰ καὶ μιὰ πολύτιμη προσφορὰ στὸ Ἔθνος μας».

Ὁ κ. Ἀνδρέας Καραντώνης στὸ περιοδικὸ «Ραδιοτηλεόρασις» τῆς 28-10-1973 γράφει: «Ἡ τόσο φιλόπονη καὶ δημιουργικὴ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν», προεδρευομένη ἀπὸ τὸν κ. Νικήτα Σακελλαρίδη, ἐξέδωκε τὸν τέταρτον τόμον της, μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Νισυριακά», ὅπου μέσα σὲ τετρακόσιες σελίδες μεγάλου σχήματος καὶ ὠραῖα ἐκτυπωμένες σὲ ἐκλεκτὸ χαρτί, καταχωρήθηκαν πολλὲς ἐργασίες ἐπιστημονικῆς ὑφῆς, ξετυλιγμένες ἀπὸ σοφοὺς καὶ μελετητὲς Δωδεκανησίους, γύρω ἀπὸ τοὺς δύο βασικοὺς κλάδους ποὺ χαρακτηρίζουν συνήθως τὶς ἐργασίες αὐτές. Τὴν ἱστορίαν καὶ τὴ λαογραφίαν. Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ μιὰ προσκόμιση καινούργιου καὶ πλούσιου, σὰν πάντα, ὕλικου, ποὺ ἐμπλουτίζει σημαντικὰ τοὺς τρεῖς προηγούμενους, καὶ ἰσάξιους μὲ τὸν τέταρτον, τόμους». Ἀναφέρει τὰ θέματα καὶ συνεχίζει: «Τόμοι σὰν τὰ «Νισυριακά», ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι δείγματα ἐμπράκτου πατριδολατρίας, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποτελοῦν πολύτιμα βοηθήματα γιὰ τὴ γνώση τῆς ἱστορίας μας, «κατὰ τόπους», δείχνουν καὶ κάτι ἄλλο: Τί κυψέλες ζωῆς, πολιτισμοῦ καὶ ἱστορίας ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν αὐτὰ τὰ νησάκια τοῦ Ἀρχιπελάγους μας, τὰ σπαρμένα ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας ὡς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Νοτίου Μικρασίας. Αὐτὰ τὰ νησάκια ποὺ μόλις φαίνονται σὰ στίγματα στὸ χάρτη, καὶ ποὺ ὅταν περᾶς ἀγάμεσά τους, μὲ πλοῖο, σοῦ φαίνονται ἀκατοίκητοι ξερόβραχοι! Μιὰ τέτοια κυψέλη ζωῆς μὲ βαθεῖες ἐθνικὲς ρίζες, εἶναι καὶ ἡ Νίσυρος, ἀκόμη καὶ σήμερον, ποὺ ὁ πληθυσμὸς της ἀπὸ πέντε χιλιάδες ποὺ ἦταν στὰ 1912, ἔχει μειωθῆ σὲ χίλιους τριακόσιους κατοίκους».

Ὁ συνεργάτης τῆς «Ναυτιλιακῆς» ἀείμνηστος Χρ. Λεβάντας στὸ φύλλον τῆς 15-9-1973 γράφει: «Ἀπὸ τὰ μικρότερα νησάκια τοῦ Δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος, εἶναι χωρὶς ἄλλο, ἡ Νίσυρος, κι ὅμως καὶ αὐτὴ τὴ φορὰ, μὲ τὸν ὀγκώδη καὶ ἐξαιρετὰ φροντισμένο τόμον τῶν «Νισυριακῶν» μιᾶς σπουδαίας ἐκδοτικῆς καταβολῆς ποὺ συνεχίζεται ἀπὸ τὴν ἐνταῦθα δρῶσα Ἑταιρεία Νι-

συριακῶν Μελετῶν», πού ἔχει τιμηθῆ κατ' ἐπανάληψη, μὲ ἐπαίνους καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μᾶς ἐντυπωσιάζει λίαν αἰσθητῶς προβαλλομένη στὰ μάτια μας, σὰ μιὰ πολὺ ἀξιόλογη πολιτιστικὴ ἐστία». Ἀφοῦ περιγράψει τὴν ἔκταση τοῦ γεωγραφικοῦ χώρου τοῦ νησιοῦ, τοὺς κατὰ καιροὺς κατακτητὲς καὶ τὴ μείωση τοῦ πληθυσμοῦ κατὰ 70% σὲ σύγκριση μὲ τὸ 1910-1912, καταλήγει: «Ὅμως δὲν ἀπολείπουν οἱ ἀξιοσημείωτες ἐκδηλώσεις δράσεως τῶν Δωδεκανησιακῶν Σωματείων καθὼς καὶ τῶν τοπικῶν τῆς Νισύρου, ὅπως ἡ «Ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν», πού προεδρεύεται ἀπὸ τὸν κ. Νικήτα Ὀδ. Σακελλαρίδη, μὲ συνεργάτες ἐξαιρετοὺς συμπατριῶτες του, γιὰ νὰ ἀνακόψουν τὰ φαινόμενα τῆς κάμψεως. Καὶ μιὰ λίαν θαυμασιὰ μαρτυρία αὐτῶν τῶν ἐκδηλώσεων εἶναι καὶ τὰ «Νισυριακά», πού ἐκδίδονται κατὰ χρονικὲς περιόδους, μὲ πολὺ ἐπιμελημένη φροντίδα, ἔξοχη ἐμφάνιση καὶ ὕλη, πού ἀπλώνεται ὄχι μόνον στὰ ἱστορικὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ νησιοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰ καίρια προβλήματα του».

Ὁ ποιητὴς Φοῖβος Δέλφης στὴν «Κοινωνικὴ» Πειραιῶς τῆς 26-4-1974 γράφει: Τὰ «Νισυριακά», οἱ τέσσερις ὡς τώρα ὀγκῶδεις τόμοι 1,2,3,4, εἶναι μιὰ συμβολὴ στὴ νεοελληνικὴ λαογραφία. Οἱ τόμοι συμπεριλαμβάνουν ποικίλα ἄρθρα καὶ μελέτες ἱστορικὲς, γλωσσολογικὲς, ἀρχαιολογικὲς, λαογραφικὲς κ.λ.π. γραμμένες ἀπὸ ἀξιόους πνευματικοὺς ἀνθρώπους, πού μόχθησαν νὰ μᾶς γνωρίσουν ἀπὸ κάθε ἄποψι τὴ Νίσυρο καὶ νὰ μᾶς κάνουν νὰ τὴν ἀγαπήσουμε. Καὶ πράγματι τὸ κατῶρθωσαν καὶ πρὸ παντὸς νὰ περισώσουν ἀπὸ τὴ λήθη τὸ μέγα λαογραφικὸ πλοῦτο, κι ἔτσι τώρα μποροῦμε νὰ ἔχουμε μπροστὰ μας ὀλοζώντανο τὸ παρελθόν, μνημεῖο ἀκατάλυτο καὶ χρυσῆ γέφυρα πρὸς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Μουσεῖο τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ τῆς γλωσσικῆς ἰδιομορφίας τοῦ νησιοῦ.

Τὸ πᾶν βέβαια ὀφείλεται στὸν κ. Νικήτα Σακελλαρίδη, Πρόεδρο τῆς Ἐταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες του, πού ὁ καθένας σὰν τὴ φίλεργη μέλισσα περισυνέλεξε τὴ γύρι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄνθη τῆς γιὰ νὰ συνθέσῃ τελικὰ τὸ λαογραφικὸ τῆς σῶμα.

Ἔργο πολύμοχθο, πολυδάπανο καὶ πολύτιμο, τὸ ὁποῖο εὐχόμεσθε νὰ φέρῃ σ' αἴσιο πέρας ὁ κ. Νικήτας Σακελλαρίδης.

Μὲ τοὺς ἕως τώρα τόμους κι ὅσους στὸ μέλλον θὰ ἐκδοθοῦν θὰ ἔχουμε μιὰ πλήρη κι ἀνάγλυφη εἰκόνα τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου τῆς Νισύρου καὶ τῶν μνημείων τῆς, ἀρχαίων καὶ νέων. Μεγάλο ἀπόκτημα καὶ τὰ λαϊκὰ τῆς τραγούδια γιὰ ὅποιον θέλει νὰ μελετήσῃ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, τίς ἐορτὲς καὶ τὰ συνήθειά του, πού ὁ χρόνος ἐξαφανίζει. Ὁ κ. Σακελλαρίδης ἀξίζει κάθε ἔπαινο γιὰ τὴν ἀξιόλογη αὐτὴ ἐργασία πού παρουσιάζει σὲ ὀγκῶδεις τόμους, πολύτιμη προσφορά στὴ λαογραφία μας».

Τὰ «Κερκυραϊκὰ Νέα» τῆς 1-10-1973 γράφουν: «Ἡ Ἐταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν ἐκυκλοφόρησε τελευταῖα τὸν 4ο τόμο τῶν «Νισυριακῶν», τῆς ἐπετηρίδος πού ἐκδίδει περιοδικὰ καὶ ἡ ὁποία καλύπτει τὴν ἱστορία, τὴ λαογραφία

τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες τοῦ μικροῦ αὐτοῦ νησιοῦ τοῦ δωδεκανησιακοῦ συμπλέγματος. Ὁ 4ος τόμος περιλαμβάνει ἐνδιαφέροντα κείμενα τῶν κ.κ. Σωτηρ. Ἀγαπητίδη, Νικολάου Μαυρῆ, Κυρ. Ρωμάνου, Ἐμμ. Φραντζῆ, Μιχ. Παρθεναίδη, Νικήτα Κουμέντου, Λαζ. Κοντοβεροῦ, Νικήτα Σακελλαρίδη κ.ἄ., πού ἀναφέρονται στὴν ἱστορία, στὴν ἐκπαίδευση, στὰ τραγούδια καὶ μοιρολόγια, στὴ λαογραφία τῆς Νισύρου, στὶς παραδόσεις καὶ καὶ στὰ ἔθιμά της. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐκδοση πού τιμᾷ τοὺς ἐργάτες της καὶ πού διασώζει πολὺτιμο ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ ὕλικό, πού κινδυνεύει νὰ χαθῆ ὅσο περνᾶνε τὰ χρόνια καὶ ὅσο λείπουν οἱ ἄνθρωποι πού κρατᾶνε ἄσβεστη μέσα-τους τὴν ἀγάπη τῆς γενέθλιας γῆς».

Ἡ «Ροδιακὴ» τῆς Ρόδου στὶς 28-8-1973 γράφει: «Μιὰ δεκαετία συνεπληρώθη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν. Οἱ δραστήριοι ἐκτὸς τῆς Νισύρου Νισύριοι, ἔχουν ἐπιτελέσει πραγματικὸν ἐκδοτικὸν ἄθλον. Ἀφ' ἧς ἴδρυσαν τὰς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικὸν λαμπρὰς παροικίας των, ἡσθάνθησαν τὴν ἀνάγκην ἐκδόσεως καὶ τῶν καθαρῶς Νισυριακῶν περιοδικῶν καὶ ἄλλων καλαισθητῶν ἐντύπων των, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸν πρόδρομον καὶ τὴν καθ' αὐτὸ προζύμην εἰς τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑταιρείας πλέον τῶν Νισυριακῶν. Τέσσαρες εὐμεγέθεις τόμοι, ὁ εἰς καλῦτερος τοῦ ἄλλου, κοσμοῦν τὰς βιβλιοθηκῆς δημοσίων ἐν γένει ἰδρυμάτων καὶ ἰδιωτικῶν τοιοῦτων. Ὅχι μόνον τοπικῆς ἀλλὰ καὶ ἐθνικῆς σημασίας θέματα προβάλλονται πρὸς μελέτην, ἡ δὲ φιλότιμος προσπάθεια συγκεντρώσεως καὶ διαφυλάξεως τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῶν νησιῶν μας πρέπει νομίζομεν νὰ τύχῃ κάθε συνδρομῆς». Ἀναφέρεται κατόπιν στὴν ἀπονομῆ Ἐπαίνου ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, παραθέτει τὰ ὀνόματα τῶν συνεργατῶν καὶ καταλήγει:

«Θαυμάζομεν τὸ ἐπιτελεσθὲν ἔργον, χειροκροτοῦμεν τὸ πνεῦμα συνεργασίας καὶ ἀγάπης πού διέπουν τὴν Ἑταιρείαν καὶ τῆς εὐχόμεθα πλήρη ἐπιτυχίαν εἰς τὴν προσεχῆ δεκαετίαν αὐτῆς». Στὸ φύλλο τῆς 6-11-1973 τῆς ἰδίας ἐφημερίδας ὁ κ. Ἀπόστολος Ταταρούνης ἀναφέρεται στὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, στὰ «Νισυριακὰ» καὶ τοὺς συνεργάτες τους, στὴν πολὺτιμη τοπικὴ καὶ ἐθνικὴ σημασία πού ἔχει ἡ προσπάθεια αὐτὴ καὶ καταλήγει: «Στὸ Διοικ. Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας ἀξιῶσιν θερμὰ συγχαρητήρια μὲ τὴν εὐχή, νὰ συνεχίζῃ τὴν σπουδαία αὐτὴ προσφορά του πού ἐντάσσεται στὴν περιουσία τοῦ Ἔθνους μας καὶ ἀποτελεῖ ἓνα λαμπρὸ παράδειγμα γιὰ νὰ βρῆ ἄξιους μιμητὲς καὶ σὲ ἄλλες περιοχὰς τῆς χώρας μας».

Τὰ «Σημερινὰ» τῆς 3-10-1973 γράφουν: «Σεμνὰ καὶ ἀθόρυβα ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν συνεχίζει τὸ πνευματικὸ καὶ εὐρύτερα πολιτιστικὸ τῆς ἔργο πού ἀναγνωρίσθηκε πανηγυρικὰ μὲ τὴ βράβεισί της ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Στὸν 4ο τόμο τῶν «Νισυριακῶν», πού μόλις ἐκυκλοφόρησε, δημοσιεύονται σημαντικὲς ἐργασίες γύρω ἀπὸ τὴν τοπικὴ ἱστορία, τὴν λαογραφία, τὴν οἰκονομία καὶ τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, ἐργασίες πού ἄλλες ἀφοροῦν ἀποκλειστικὰ

τὸ νησὶ καὶ ἄλλες εὐρύτερα τὸν δωδεκανησιακὸ χῶρον». Στὴ συνέχεια ἀναφέρονται οἱ συνεργάτες καὶ οἱ μελέτες αὐτῶν.

Ἡ «Ἐστία» στὸ φύλλο τῆς 14-9-1973 γράφει: «Ἰπὸ τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν ἐξεδόθη ὁ 4ος τόμος (Ἀθήναι 1972) τῶν «Νισυριακῶν», ὅστις συμπίπτει μὲ τὴν συμπλήρωσιν τῆς πρώτης δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς καθ' ἕλα ἀξιολόγου αὐτῆς Ἑταιρείας, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μελέτη καὶ διάσωσης τοῦ ἱστορικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς Νισύρου. Εἰς τὸν ἐν λόγω τόμον, περιλαμβάνεται ἐνδιαφέρουσα πραγματεία τοῦ κ. Βασ. Γ. Παπακώστα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Νισύρου, μελέτη περὶ τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Νισυρίου ποιητῆ Μιχ. Παρθεσιάδου (Παλιῆς Νισύριος), ἐνδιαφέρουσα λαογραφικὴ μελέτη τοῦ κ. Νικήτα Ἰ. Κουμέντου περὶ τῶν Νισυριακῶν μοιρολογίων καὶ διαφορῶν ἐθίμων τῶν κατοίκων τῆς Νισύρου, κ.ἄ.».

Ἐπίσης τὸ «Βῆμα» (14-9-1973) καὶ ἡ «Ἀκρόπολις» (9-9-1973) ἀναγγέλλουν τὴν κυκλοφορία τοῦ 4ου τόμου καὶ ἀναφέρουν τοὺς συνεργάτες καὶ τὰ θέματα τὰ ὁποῖα παρουσιάζει.

Τὰ «Δωδεκανησιακὰ Χρονικά», τόμος Β' (1973), Ἀθήναι 1974 καὶ τὰ «Συμπερίεργα», τόμος Β', Ἀθήναι 1974, σχολιάζουν τὸ περιεχόμενον τοῦ 4ου τόμου καὶ ἐκφράζονται ἐπαινετικὰ γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ λαογραφικὴ ἀξία αὐτοῦ.

Μὲ τὰ «Νισυριακὰ» δὲν ἀσχολήθημε μόνον ὁ τύπος, ἡμερήσιος καὶ περιοδικός. Πάμπολλα εἶναι τὰ γράμματα πού ἐλάβαμε. Θὰ περιοριστοῦμε στὴν ἀπλὴ ἀναγγελία τους γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὴν ἐπιλογή καὶ γιὰτὶ σκέψη μας εἶναι νὰ δημοσιεύσωμε προσεχῶς ὅσα γράφηκαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας μας μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως.

Γράμματα μᾶς ἀπέστειλαν: Τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, Ἡ Ἱερὰ Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου, ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Ρόδου, ἡ Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Ἰωάννου Θεολόγου Πάτμου, Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, ὁ Μητροπολίτης Λαρίσης καὶ Πλαταμῶνος καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γεράσιμος Κεφαλάς, Ληξούριο.

Ἀ κ α δ η μ α ἰ κ ο ἰ: Ὁ Γεν. Γραμματέας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν Ἰ. Θεοδωρακόπουλος, Γεώργιος Μέγας, Πέτρος Χάρης, Γεώργιος Μιχαηλίδης-Νουάρος, Περικλῆς Θεοχάρης.

Κ α θ η γ η τ ε ς: Γεώργιος Γεωργαλάς, Ν. Ἐγγονόπουλος, Δημήτριος Λουκάτος, Ν. Μπρατσιώτης, Λῆνος Πολίτης, Ἐμμ. Πρωτοψάλτης, Γ. Σαββίδης, ὁ Γ. Σηφάκης, Ζαχαρίας Τσιμπούλης, Ν. Τωμαδάκης, Θεοφ. Κάκουλος καὶ πρόων πρύτανις τοῦ Ἀριστοτελείου Ν. Καβαζαράκης. Ἐπίσης ὁ διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἰω. Θωμόπουλος, ὁ πρόεδρος τοῦ ΚΕΜΕ Ἀλέξανδρος Καρανικόλας, ὁ ἐκπαιδευτικὸς Συμβουλος Ἀντώνιος Κατσουρὸς καὶ ὁ ὁμότιμος καθηγητῆς Πανεπιστημίου Octave Merlier.

Λ ο γ ο γ ρ ά φ ο ι: Ἀθηνᾶ Ταρσούλη, Χρῆστος Λεβάντας, Φοῖβος Δέλφης,

Γιάννης Μαγκλῆς, Βασίλης Μοσκόβης, Σπ. Μουσούρης (Φῶτος Γιοφύλλης).
Ἰ. Παναγιωτόπουλος, Χρῆστος Σολομωνίδης καὶ Εὐρη Βαρίκα-Μοσκόβη.

Βιβλιοθήκες: Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Ἑλλάδος, Βιβλιοθήκη τῆς Βουλῆς, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Δημοτικὴ Δήμου Ἀθηναίων, Κοργιαλένειος Ἀργοστολίου, Βιβλιοθήκη Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, Δημοσία Βιβλιοθήκη Ζακύνθου, Biblioteca Apostolica Vaticana, The Library of Congress Washington.

Ἐταιρεῖες καὶ Σύλλογοι: Ἐταιρεῖαι Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Ἱστορικὴ καὶ Λαογραφικὴ Ἐταιρεία Χαλκιδικῆς, Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἀκαδημία Ἁγίου Βασιλείου Νέας Ὑόρκης, Ἐταιρεία Ραδιοφωνίας-Τηλεόρασεως Ρόδου, Ἐνωσις Διανοουμένων Δωδεκανησίων Γυναικῶν, Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος Φλωρίνης «Ὁ Ἀριστοτέλης», Κοινωνικὸς Σύλλογος Συμαίων «Ὁ Πανορμίτης», Πανελλήνιον Ἱερὸν Ἰδρυμα Εὐαγγελιστρίας Τήνου, Μουσεῖον Μπενάκη, Μουσεῖον Σολωμοῦ καὶ Ἐπιφανῶν Ζακυνθίων Ζακύνθου, καὶ οἱ Νισυριακοὶ Σύλλογοι «Γνωμαγόρας» Ἀμερικῆς-Ἀθηνῶν-Νισύρου, «Ἁγιὸς Ἰωάννης Θεολόγος» Ἀμερικῆς-Ἀθηνῶν, «Παναγία Θερμιανὴ» Ἀμερικῆς-Ἀθηνῶν καὶ «Πορφυρὶς» Ρόδου.

Ἐπίσης μᾶς ἔγραψαν ὁ βουλευτὴς τῆς Δωδεκανήσου Ἐμμ. Ζαννῆς, ὁ πρόεδρος τοῦ ὀδοντιατρικοῦ συλλόγου Ρόδου Δημ. Παπαῖγναντιοῦ, ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐπιμελητηρίου Δωδεκανήσου Μιλτιάδης Λογοθέτης καὶ ὁ δημοσιογράφος Τάσος Θεοδοσόπουλος.

Τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν καθὼς καὶ τὸ Ἰδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δὲν περιορίσθηκαν μόνον σὲ ἐπαίνους ἀλλὰ μᾶς χορηγήσαν καὶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυση.

Β'. ΙΩΑΝΝΟΥ ΛΟΓΟΘΕΤΗ (1835 - 1910) :

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ - ΠΟΙΗΜΑΤΑ

(ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ)

Τὸ Δ.Σ. ἀπεφάσισε ὅπως, παράλληλα μὲ τὴν κυκλοφορία τῶν τόμων— Ἀρχείου, κυκλοφορεῖ καὶ εἰδικούς τόμους ἀφιερωμένους στὸ ἔργο τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Νισύρου. Τέτοιο τόμο μὲ 400 περίπου σελίδες κυκλοφόρησε τὸ 1974 μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ἰω. Λογοθέτη, τὸ περιεχόμενο τοῦ ὁποίου σχολιάστηκε ἐπαινετικὰ ἀπὸ τὸν ἡμερήσιο καὶ περιοδικὸ τύπο, ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἱδρύματα καὶ γενικὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων.

Νὰ δημοσιεύσουμε ὅσα γράφηκαν δὲν εἶναι δυνατὸ. Γι' αὐτὸ θὰ περιορισθοῦμε σὲ ἐλάχιστα, ἀφοῦ ἄλλωστε ἐλπίζομε σύντομα νὰ δημοσιεύσουμε τὰ ὅσα γράφηκαν γιὰ τὸ ἔργο τῆς Ἑταιρείας μας. Ὁ διευθυντῆς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἰω. Θωμόπουλος στὴ «Νέα Ἑστία» τῆς 15-1-1976: «Συνεχίζοντας ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν τὴν πολὺ ἀξιόπαινη δραστηριότητά της καὶ στὸ χῶρο τοῦ πνεύματος γιὰ τὸ ἀγαπημένο νησί, τὴ Νίσυρο, μᾶς ἐξάφνιασε μὲ ἓνα νέο ὀγκώδη τόμο τετρακοσίων σχεδὸν σελίδων.

Τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει τὶς ἐπιστολὲς καὶ τὰ στιχογραφήματα τοῦ Νισύριου λογίου καὶ ἐκπαιδευτικοῦ Ἰωάννου Λογοθέτη: Ἀντιπροσωπευτικὸς λόγιος 19ου αἰώνα ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης: λατρεῖ τὴν Ἑλλάδα, τὴ Νίσυρό του, τὴν ἀττικίζουσα καθαρεύουσα. Αὐτὴ εἶναι ἡ τριλογία τῆς ἀρετῆς του. Καὶ αὐτὴ τὴν ἀρετὴ του τὴν ἄσκησε σὲ ὀλόκληρη τὴν πολὺχρονη ζωὴ του». Στὴ συνέχεια ἀναλύει τὸ ἔργο του, πεζὸ καὶ ποιητικὸ, καὶ καταλήγει: «Συγχαρητήρια θερμὰ ἀξίζει ἡ Ἑταιρεία τῶν Νισυριακῶν Μελετῶν, ἰδιαίτερα ὁ κ. Κώστας Ὁδ. Σακελλαρίδης, ὁ ὁποῖος ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοση αὐτῆ, τὴν ἐπρολόγισε καὶ τὴν ὑπομνημάτισε μὲ τόση ἀγάπη, μὲ τόση γνώση, μὲ τόση ἀξιοσύνη».

Στὰ «Μετέωρα» Τρικάλων, τόμος 28ος Δεκέμβριος 1974, ὁ ποιητῆς Φοῖβος Δέλφης: «Ἐνα τεράστιο ἔργο σὲ ὄγκο, ἄγνωστο ὡς τώρα, ἤρθε στὸ φῶς, χάρις στίς ἄοκνες προσπάθειες καὶ θυσίες τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν, τοῦ ἀειμνήστου Ἰωάννου Λογοθέτη.

Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν εἶναι πιὰ γνωστὴ καὶ ἀξιοθαύμαστη γιὰ τὸν ἔνθερο ζῆλο της νὰ διασώσει τὸ ἱστορικὸ καὶ λαογραφικὸ θησαυρὸ τῆς Νισύρου, ποῦ ἀποτελεῖ κτῆμα ἐσαεὶ ἑλληνικὸ καὶ ἐθνικὸ. Ἡ ἔκδοση ἑνὸς ὀγκώδους βιβλίου, ἄριστα φροντισμένου καὶ ταξινομημένου, σὰν αὐτὸ ποῦ μᾶς προσφέρει ἡ Ἑταιρεία, εἶναι ἓνας ἄθλος ποῦ τιμᾶει τοὺς ἐκδότες, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ πάθος γιὰ τὴν πνευματικὴ μας καλλιέργεια κατόρθωσαν νὰ ξεπεράσουν ὅλες τὶς τρομερὲς δυσκολίες. Ἀπλὰ καὶ εἰλικρινῆ εἶναι ὁ πρόλογος, ἡ εἰσαγωγή καὶ ὁ ποιητικὸς λόγος. Ἄξιοι θαυμασμοῦ οἱ Νισύριοι. Ἡ προσφορὰ τοῦ ἔργου τοῦ Λογοθέτη εἶναι πράγματι μοναδικὴ καὶ ἀξιόλογη καὶ γιὰ τὴν πληθώρα τοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου ποῦ περιέχει». Ἀναλύει τὸ ὅλον ἔργο καὶ καταλήγει. «Ὁ Λογοθέτης εἶναι πηγαῖος καὶ δὲν εἶναι ὁ ποιητῆς ποῦ ἀπωθεῖ ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο: ὁ ποιητῆς ποῦ ἐξάσκει ἔλξη καὶ γοητεία».

Τὰ «Δωδεκανησιακὰ Χρονικά», τόμος Β' 1973: Ἀνήκει κάθε ἔπαινος στὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Λογοθέτη ποῦ κατέχει καὶ ὡς λόγιος καὶ ὡς ἐκπαιδευτικὸς περίοπτη θέση στὸν Δωδεκανησιακὸ πολιτιστικὸ χῶρο. Καὶ ἰδιαίτερες εὐχαριστίες ὀφείλονται ἀπὸ ὅλους τοὺς Δωδεκανησίους στὸν κ. Κώστα Ὁδ. Σακελλαρίδη γιὰ τὸν ὑποδειγματικὸ τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο παρουσίασε τὸ ποιητικὸ καὶ γενικὰ τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ συμπολίτη του ποιητῆ καὶ δασκάλου».

Τὰ Δ.Χ. ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἔργο τοῦ Λογοθέτη τὸν ὁποῖο κατατάσσουν

στή σειρά τοῦ Καστελλοριζιοῦ Δαμαντάρρα, τοῦ Συμιακοῦ Δημ. Χαβιαρᾶ, τοῦ Πάτμιου Μαλανδράκη, τοῦ Ροδίτη Βενετοκλή, τοῦ Κώστα Ζαράφτη κ.λ.π. καὶ καταλήγει: «Ὅπως πολὺ σωστά τὸν χαρακτηρίζει ὁ κ. Σακελλαρίδης, ὁ Λογοθέτης ὑπῆρξε «ποιητὴς παιδαγωγός». Ἡ χρησιμότητά γι' αὐτὸ τῶν ποιημάτων του εἶναι διαρκῆς καὶ ἡ ἀξία της ἀναμφισβήτητη».

Τὸ περιοδικὸ «Κάμειρος» στὸ τεῦχος 3, Ἰανουαρίου-Μαρτίου 1975, Ρόδος, σχολιάζει ἐπαινετικὰ τὸ ἔργο τοῦ Λογοθέτη καὶ συγχαίρει τὴν Ἑταιρεία γιὰ τὴν ἀξιόλογη συμβολή της στὴν ἱστορία, λαογραφία καὶ φιλολογικὴ ἔρευνα.

Ἀπὸ τὴν «Ἱστορία εἰκονογραφημένη», τεῦχος 77, Νοέμβριος 1974: «Ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης ὑπῆρξε μιὰ ἐξέχουσα πνευματικὴ μορφή στὰ Δωδεκάνησα κατὰ τὸν περασμένο αἰώνα καὶ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ εἰκοστοῦ. Ἐγραψε κείμενα παιδαγωγικὰ καὶ ἱστορικοῦ ἐνδιαφέροντος, διάφορες ἄλλες μελέτες, καθὼς καὶ ποιήματα. Ἐπίσης φιλοτέχνησε ἕμμετρος μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Ὅμηρο, τὸν Εὐριπίδη, τὸν Λουκιανό, τὸν Αἴσωπο καὶ τὴν Ἁγία Γραφή. Ἐνα μεγάλο μέρος αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἀποθησαυρίζεται σὲ αὐτὸ τὸν τόμο, ποὺ ἐξέδωσε ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν, ἕνα σωματεῖο ἀπὸ τὰ δραστηριότερα στὸν πνευματικὸ τομέα, βραβευμένο ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία - Ἀθηνῶν». Ἀπὸ τὰ «Ἐπίκαιρα», τεῦχος 347, 27 Μαρτίου 1975: «Θὰ ἦταν εὐτύχημα γιὰ τὸν τόπο μας, ἂν ἀκολουθοῦσαν τὸ παράδειγμα τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν καὶ ἄλλες περιοχὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ χώρου. Εἶναι ἀληθινὰ συγκινητικὴ ἡ φροντίδα καὶ ἡ ἀγάπη ποὺ ἔδειξε ἡ ομάδα αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴν περισυλλογή, διάσωση καὶ προβολή τοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τους.

Τέσσερις, μέχρι σήμερα, πολυσέλιδοι τόμοι μὲ τὸν τίτλο «ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ» ἀποτελοῦν τοὺς κόπους τοῦ μόχθου τους, ἀπ' ὅπου ξεπηδᾶνε ἕνα σωρὸ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ πορεία ἐνὸς λαοῦ. Στὸν Κώστα Σακελλαρίδη ὀφείλεται ἰδιαίτερα ἡ ἐπιμέλεια, ἡ εἰσαγωγή καὶ τὰ προλεγόμενα στὸ ἔργο τοῦ μαχητῆ, ἐκπαιδευτικοῦ, διανοούμενου καὶ ποιητῆ Ἰωάννου Λογοθέτη (1835-1910) ποὺ πέρα ἀπὸ τὰ τραγούδια του, τίς ἕμμετρος μεταφράσεις του σὲ ἀρχαῖα κείμενα καὶ τὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Νίσυρος, ἀφιέρωσε ὅλη του τὴ ζωὴ γιὰ τὴν προκοπὴ καὶ ἐπίλυση τῶν βασικῶν προβλημάτων τοῦ νησιοῦ του, βάζοντας πρωταρχικὰ τίς βάσεις γιὰ μιὰν ὀργανωμένη παιδεία».

Ἀπὸ τὴν «Ἀθηναϊκὴ» 11-10-74: Πρέπει νὰ συγχαροῦμε τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν γιὰ τὴν πρωτοβουλία της νὰ περισώσει τὸ πλοῦσιο καὶ ἔθνικῶς ὠφέλιμο ἔργο τοῦ Ἰωάννου Λογοθέτη, ποὺ ὑπῆρξε μιὰ μεγάλη παιδευτικὴ μορφή τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐξηντατέσσερα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του (1910), ἐλάχιστα γνωρίζουμε γιὰ τὴν ἔθνικὴ του δράση. Μερικὲς πληροφορίες εἶχαμε ἀπὸ τὸν τότε Μητροπολίτη Κῶ Ἐμ. Καρπάθιο, κυρίως βιογραφικὲς, δημοσιευμένες στὰ «Νισυριακὰ

Χρονικά», και τὸν Ὅδ. Σακελλαρίδη, πού σ' ἔνα γράμμα του, στὰ 1933, ἀναφέρει: «Ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης ἐὰν ἐπιδίδετο εἰς τὴν λογορευχίαν, θὰ ἐδημιούργει ἀριστουργήματα». Συγχαίρει τὸν ἐπιμελητὴ τῆς ἐκδόσεως γιατί «ἡ δημοσίευση τῶν ποιητικῶν κειμένων τοῦ Λογοθέτη προσφέρει σπουδαῖες ὑπηρεσίες καὶ στὴ λαογραφία, ἀφοῦ ἔτσι διασώζονται ὅσα λαογραφικὰ στοιχεῖα περιέχονται στὸ ἔργο του». Τονίζει τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν καλὴ λειτουργία τῶν σχολείων τοῦ νησιοῦ του καὶ τὴ διατήρηση τοῦ προνομιακοῦ καθεστῶτος τῶν νησιῶν καὶ καταλήγει: «Αὐτὴ τὴ φωτισμένη μορφή τοῦ Δωδεκανησιακοῦ ἑλληνισμοῦ ἀποκατασταίνει ἡ ἐργασία τοῦ Κ.Ο. Σακελλαρίδη σ' ἕνα θαυμάσια ἐκτυπωμένο τόμο τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν».

Ἀπὸ τὴν «Ἔστια» 9-10-1974: «Ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν μελετῶν, συνεχίζουσα τὸ καλὸν τῆς ἔργον, ἐξέδωσεν εἰς ὀγκῶδη τόμον τὸ πνευματικὸν ἔργον ἐνὸς Δωδεκανησιοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ ἀνθρώπου τῶν γραμμάτων, ὁ ὁποῖος ἀξίζει νὰ γίνῃ πολὺ εὐρύτερον γνωστός. Εἶναι οὗτος ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης, ἀποθανὼν πρὸ 64 ἐτῶν, τὸ δὲ ἔργον τῆς συγκεντρώσεως, τῆς ταξινομήσεως καὶ τῆς ἐμφανίσεως ἀνέλαβε καὶ ἔφερεν εἰς πέρας ὁ λόγιος κ. Κ. Ο. Σακελλαρίδης. Τοῦ ἐπιμελῶς ἐκτυπωμένου καὶ ὀγκῶδους τούτου τόμου, ὁ ὁποῖος φέρει τὸν τίτλον «Ἰωάννης Λογοθέτης: Ἐπιστολαὶ - Ποιήματα», προτάσσονται διάφορα εἰς πεζὸν λόγον κείμενά του καὶ ἀκολουθεῖ τὸ ποιητικὸν του ἔργον, εἰς Νισυριακὸν ἰδίωμα καὶ εἰς κοινὴν Ἑλληνικὴν. Ἐνα ποιητικὸν ἔργον, ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς, γεμᾶτον, ὅμως, παλμὸν καὶ ἀληθινὴν ἔμπνευσιν».

Στὴ «Μακεδονία» τῆς Θεσσαλονίκης, 6-12-1974, ὁ σχολιαστής, ἀφοῦ συγχαίρει τὴν Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν γιὰ τὴν εὐγενικὴ χειρονομία τῆς γιὰ τὴν ἐκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰωάννου Λογοθέτη, ἀναφέρει ὅτι «ἡ Νίσυρος, σὰν ἀκριτικὴ περιοχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἔδωσε πολλὰ παιδιὰ τῆς στοὺς ἀγῶνες, ἀλλὰ καὶ ἄφησε πολλὰ πνευματικὰ τέκνα πού ἔλαμψαν καὶ ἔδωσαν τὸ παράδειγμα στὸν Ἑλληνικὸ διαφωτισμὸ καὶ μὲ τὴν ἀγάπη τους πρὸς τὸ νησί πού τοὺς γέννησε καὶ τοὺς ἔδωσε κληρονομία τίς βαρεῖές του παραδόσεις καὶ τὴν ὥραία του ἱστορία, ἔδωσαν τὸ παράδειγμα τῆς προσφορᾶς.... Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης, πού μὲ τὴν ἐκδόσή τῆς ἡ Ἑταιρεία Νισυριακῶν Μελετῶν προσφέρει τὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του παράδειγμα στὸ πανελλήνιο. «Γιὰ μᾶς εἶναι ἀρκετὸ ὅτι κατορθώσαμε νὰ ξεπεράσουμε τίς πολλὰς δυσκολίες γιὰ νὰ περισωθῇ τὸ ἔργο ἐνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου τῆς Νισύρου», γράφει ὁ πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν κ. Νικήτας Σακελλαρίδης στὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσεως. Ἡ ἀπλὴ φυλλομέτρησή τῆς πείθει ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ πνευματικὸ ἀνθρώπο πού ἀνήκει ἀπλὰ σὲ μιὰ μικρὴ περιοχὴ. Ὁ Ἰωάννης Λογοθέτης συγκαταλέγεται μεταξὺ ἐκείνων πού ἀνήκουν στὸ πανελλήνιο. Μὲ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ τὸ παράδειγμα συνέχισαν τὸ ἔργο τῶν διδασκάλων τοῦ γένους καὶ δημιούργησαν ἕνα ἔργο ἐποικοδομητικὸ καὶ φωτεινὸ πού δὲν μένει μονάχα σὰν ἀντικατόπτριση ζωῆς ἀλλὰ σὰν κίνητρο γιὰ μελλοντικὰ ἐπιδιώ-

ξεις». Στη συνέχεια αναλύει το έλον έργο, για το οποίο εκφράζεται έπαινετικά.

Στή «Ροδιακή» Ρόδου, 10-12-1974, ό κ. 'Απόστολος Ταταρούνης αναλύει τó έργο του 'Ιωάννου Λογοθέτη και καταλήγει. «'Η έκδοση του τόμου δέν τιμá μόνον τόν 'Ιωάννη Λογοθέτη για τó σπουδαίο έργο του, τιμá ιδιαίτερα και τόν έπιμεληθέντα τή συγκέντρωση του πολύτιμου ύλικού κ. Κώστα 'Οδ. Σακελλαρίδη και τήν 'Εταιρεία Νισυριακών Μελετών, διότι στους δύσκολους καιρούς μας πήραν σωστή απόφαση νά παρουσιάσουν τήν πνευματική παρακαταθήκη μιáς προσωπικότητας τής Νισύρου, áξιας νά προβάλλεται φωτεινό παράδειγμα σέ κάθε έποχή. Γι' αυτό πρέπει νά διαβαστῆ τó έργο από τούς Νισυρίους».

'Ασχολήθηκαν επίσης: Τά «Κερκυραϊκά Νέα» 7-10-1974, τά «'Υδραϊκά Νέα» Φεβρουάριος 1975, «Προσφυγικός Κόσμος» 15-5-1975, «Αύγη» 12-10-1974, «Βήμα» 30-10-1974, «'Ελεύθερος Κόσμος» 8-10-1974, «Φωνή Πειραιώς» 7-2-1975 και «Πανευρώπη-Έλληνισμός», Μηνιαία έκδοσις Λωζάνης, Σεπτέμβριος 1974.

Γράμματα έλάβαμε: 'Από Παναγιώτατον Οίκουμεικόν Πατριάρχη, τόν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον Κύπρου, τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ρόδου, τήν 'Ιεράν Μονήν Πάτμου, τήν 'Ιεράν Σύνοδον τής 'Εκκλησίας τής 'Ελλάδος και τόν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Βορείου και Νοτίου 'Αμερικῆς.

Τόν καθηγητῆ άκαδημαϊκό Γεώργιο Μιχαηλίδη-Νουάρο, τόν πρώην πρότανη του 'Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Νικ. Καβαζαράκη, τούς καθηγητές Γεώργιον Ζώραν, Δημ. Λουκάτον, Νικόλαον Μπρατσιώτην, Λϊνον Πολίτην, 'Εμμ. Πρωτοψάλτην, Γ. Σηφάκη, 'Αγαπητόν Τσοπανάκη, Ζαχ. Τσιρπανλήν και τόν όμότιμο καθηγητῆ Octave Merlier. Τόν έπίτιμο γυμνασιάρχη Βενετοκλείου Ρόδου Χρ. Παπαχριστοδούλου, τόν διευθυντῆ του 'Ιστορικού λεξικού Δημ. Βαγιακάκον, τόν γενικόν γραμματέα τής 'Ιστορικῆς και 'Εθνολογικῆς 'Εταιρείας τής 'Ελλάδος 'Ιω. Μελετόπουλον και τόν έπιμελητῆν εἰς τó Πανεπιστήμιο Πατρών 'Ιω. Σωτηρόπουλον.

Τούς λογογράφους: Εύάγ. Παπανουτσον, Γιάννη Μαγκλῆ, Φοῖβο Δέλφη, Σπύρο Μουσούρη (Φῶτος Γιοφύλλης), Δημ. Σταμέλλον, Γεράσιμο Πεντόγαλον, 'Αθηνά Ταρσούλη και Εύρη-Βαρίκα Μοσκόβη.

Τήν 'Ιστορική και 'Εθνολογική έταιρεία τής 'Ελλάδος, τήν 'Ιστορική και Λαογραφική 'Εταιρεία Χαλκιδικῆς, τήν 'Εταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, τόν Σύλλογο Βορειοηπειρωτῶν, τó Πελοποννησιακό Λαογραφικόν 'Ιδρυμα «Β. Παπαντωνίου», τήν 'Εταιρεία Ραδιοφωνίας-Τηλεοράσεως Ρόδου, Γαλλικόν 'Ινστιτούτο 'Αθηνῶν και Γερμανικόν 'Ινστιτούτο Goethe.

Τήν 'Εθνική Βιβλιοθήκη τής 'Ελλάδος, τῆ Βιβλιοθήκη τής Βουλῆς, τήν

Γεννάδειο Βιβλιοθήκη, τὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρνασσός», τὴ Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, τὴ Δημοσία Βιβλιοθήκη Ρόδου καὶ τὴν «Ἐστία Νέας Σμύρνης».

Ἐπίσης: Biblioteca Apostolica Vaticana, Royal Library Stockholm University of Pelsinvania Libraries καὶ Detroit Public Library.

ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σύμφωνα με τὸ καταστατικὸ ἐπραγματοποιήθηκε στὶς 14 Φεβρουαρίου 1975 ἡ τακτικὴ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρείας με θέματα ἡμερησίας διατάξεως:

α'. Λογοδοσία τοῦ Δ.Σ.

β'. Ἐκλογή νέου Δ.Σ.

Οἱ κ.κ. Νικήτας Ὁδ. Σακελλαρίδης καὶ Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, πρόεδρος καὶ γεν. γραμματέας τοῦ Δ.Σ., καταλαμβάνουν προσωρινὰ τὶς ἀντίστοιχες θέσεις, τὶς ὁποῖες καὶ διατηροῦν ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση τῶν μελῶν τῆς γενικῆς συνελεύσεως.

Μετὰ τὴ διαπίστωση ἀπαρτίας, τὴν ἐπικύρωση τῶν πρακτικῶν τῆς προηγούμενης γενικῆς συνελεύσεως καὶ τὸ χαιρετισμὸ τοῦ προέδρου, δίδεται ὁ λόγος στὸ γενικὸ γραμματέα, ὁ ὁποῖος ἔθεσε ὑπ' ὄψη τῶν μελῶν τὸν ταμειακὸ ἀπολογισμὸ τῆς τριετίας 1972-1975. Στὴ συνέχεια ὁ κ. Κ. Σακελλαρίδης, μέλος τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀνέγνωσε τὴν έκθεση αὐτῆς (τὰ τρία κείμενα δημοσιεύονται παρακάτω).

Ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Δ.Σ. τὸν λόγο ἔλαβαν σχεδὸν ὅλα τὰ μέλη τῆς συνελεύσεως, τὰ ὁποῖα συνεχάρησαν τὰ μέλη τοῦ Δ.Σ., καὶ ἡ γεν. συνέλευση ὁμόφωνα ἐνέκρινε τὴ διοικητικὴ λογοδοσία καὶ τὸν ταμειακὸ ἀπολογισμὸ. Ἡ γεν. συνέλευση, προκειμένου νὰ προχωρήσει στὴν ἐκλογή τοῦ νέου Δ.Σ. καὶ τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν τριετία 1975-1978, ἐξέλεξε γιὰ τὴν Ἐφορευτικὴ Ἐπιτροπὴ τοὺς κ.κ. Χριστόφορο Σακελλαρίδη καὶ Παντ. Γιανιόν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ψηφοφορίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

Α. Γιὰ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο:

Νικήτας Ὁδ. Σακελλαρίδης, Γεώργιος Ἐμμ. Παρθενιάδης, Γεώργιος Δημ. Λαμπάδης, Ἀλέξανδρος Θεμ. Οἰκονομίδης, Ἰωάννης Ἐμμ. Σακλαρίδης, Ἀρμόδιος Ἰω. Γιαννίδης, Νικήτας Ἰω. Κουμέντος.

Ἐπιλαχόντες: Ἰω. Ἰακ. Λογοθέτης καὶ Χρῆστος Ἰω. Καρανίκης.

Β. Γιὰ τὴν Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ:

Κων. Ὁδ. Σακελλαρίδης, Νικήτας Γ. Βαγιάτης, Κων. Ἐμμ. Παρθενιάδης.

Τὸ Δ.Σ. γιὰ τὴν τριετία 1975-1978 καταρτίσθηκε κατὰ τὴ συνεδρίαση τῆς 24 Φεβρουαρίου 1975 ὡς ἑξῆς:

Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Γεώργιος Παρθενιάδης,
Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Λαμπάδης, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης,
Σύμβουλοι: Ἰωάννης Σακλαρίδης, Ἀρμόδιος Γιαννίδης, Νικήτας Κουμέντος.

Λ ο γ ο δ ο σ ί α

Τοῦ Δ.Σ. τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν κατὰ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῆς 14ης Φεβρουαρίου 1975

Τὴν 26η Φεβρουαρίου 1972 ἡ γενικὴ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν ἀνέθεσε στὸ ἀπερχόμενο Δ.Σ. τὴ διοίκηση τῆς Ἑταιρείας γιὰ τὴν τριετία 1972-1975.

Τὸ Δ.Σ. συνῆλθε στὴν πρώτη αὐτοῦ συνεδρίαση τὴν 28 Φεβρουαρίου 1972 καὶ κατηρτίσθη εἰς σῶμα ὡς ἀκολούθως: Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Γεώργιος Παρθενιάδης, Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Σύμβουλοι: Ἰωάννης Σακλαρίδης, Ἀρμόδιος Γιαννίδης καὶ Νικήτας Κουμέντος.

Τὸ Δ.Σ. ἐπραγματοποίησε κατὰ τὸ διάστημα τῆς τριετίας τίς ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ καθοριζόμενες συνεδριάσεις αὐτοῦ, καθὼς καὶ τίς γεν. συνελεύσεις τῶν μελῶν.

Ἀπὸ τὴν πρώτη συνεδρίαση ἀσχοληθήκαμε μὲ τὴν κυκλοφορία τοῦ τετάρτου τόμου ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ καὶ ἐπιτύχαμε νὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους, ὅποτε συνέπιπτε καὶ ἡ συμπλήρωση τῆς πρώτης δεκαετίας ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας μας.

Στὸν τέταρτο τόμο καταχωρήθηκαν οἱ ἐξῆς μελέτες:

Σωτηρίου Ἀγαπητίδη: Ὁ πληθυσμὸς τῆς Νισύρου.

Νικολάου Μαυρῆ: Τὸ Πανδωδεκανησιακὸν Συνέδριον τῆς Νέας Ὑόρκης τῆς 24 Ὀκτωβρίου 1943 καὶ ἡ σημασία του.

Ἀρχιμανδρίτου Κυρίλλου Ρωμάνου: Ἡ Νίσυρος διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Ἐμμανουὴλ Ν. Φρατζῆ: Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Νισύρου.

Μιχαὴλ Παρθενιάδη: Παλαιῶν Νισύριου τραγούδια (ἐπιμέλεια Κώστα Σακελλαρίδη).

Βασιλείου Παπακώστα: Ἱστορία τῆς Νισύρου. Μέρος δεύτερον.

Νικήτα Ἰω. Κουμέντου: Μοιρολόγια Νισύρικα.

Λαζάρου Κοντοβεροῦ: Νισυριακὰ οἰκιακὰ σκευὴ καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα (κείμενα Ἐμμ. Φραντζῆ).

Νικήτα Ἰω. Κουμέντου: Ἡ Καλαντήρα.

Νικήτα Ὀδ. Σακελλαρίδη: Ἡ Ἀργατιά.

Γεωργίου Παπᾶ Μ. Σακελλαρίδη: Νισύρικες εὐχές.

Τὸ Δ.Σ. εὐχαριστεῖ θερμῶς τοὺς ἐκλεκτοὺς συνεργάτες τῶν Νισυριακῶν, καθὼς καὶ ὅσους συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία τῆς προσπάθειας αὐτῆς.

Τὸ Δ.Σ., ἐκτὸς τῆς κυκλοφορίας τοῦ τετάρτου τόμου ΝΙΣΥΡΙΑΚΑ, ἐπέτυχε νὰ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ 1974 εἰδικὸ τόμο ἀφιερωμένο στὸ ἔργο τοῦ ἐξαιρετοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου τῆς Νισύρου, Ἰωάννου Λογοθέτη.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ παρουσίασε ὄχι μόνον οἰκονομικὲς δυσχέρειες ἀλλὰ κυρίως ποῖος θὰ ἐπεμελεῖτο τὴν ἔκδοση αὐτῆς.

Ὅταν ὅμως ὁ κ. Κώστας Σακελλαρίδης προσεφέρθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ὅλου ἔργου, τὸ Δ.Σ. δὲ δίστασε νὰ ἐγκρίνῃ τὴν ἀπαιτούμενη δαπάνη καὶ αἰσθάνεται ἱκανοποίηση γιατί δικαϊώθηκε. Αἰσθανόμαστε γιὰ τοῦτο τὴν ὑποχρέωση νὰ εὐχαριστήσουμε τὸν κ. Κώστα Σακελλαρίδη γιὰ τὴν πολὺτιμη συμβολή του, ἄνευ τῆς ὁποίας ἡ εὐχὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν μελῶν τῆς γεν. συνελεύσεως γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Ἰω. Λογοθέτη, θὰ παρέμεναν ἀνικανοποίητες. Στις δύο αὐτὲς ἐκδόσεις ἐδόθη, ὅπως πάντοτε, εὐρεία δημοσιότητα, τόσο στὸ ἐσωτερικὸ ὅσο καὶ στὸ ἐξωτερικὸ, οἱ κρίσεις δὲ καὶ τὰ σχόλια τοῦ ἡμερήσιου καὶ περιοδικοῦ τύπου, τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἀνθρώπων εἶναι ἐξαιρετικῶς εὐμενεῖς.

Εἰδικώτερα, ὅταν τελευταῖα τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν διοργάνωσε ἐκθέσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ βιβλίου στὸ Βουκουρέστι καὶ Σόφια μᾶς κάλεσε καὶ ἀποστείλαμε τίς ἐκδόσεις μας. Τὸ Δ.Σ. γιὰ νὰ δυνηθῇ νὰ καλύψῃ τίς ἀπαιτηθεῖσες δαπάνες γιὰ τὴν ἔκδοση τῶν δύο αὐτῶν ἐργασιῶν προέβη σὲ κατάλληλες ἐνέργειες, οἱ ὁποῖες ἀπέφεραν ἔκτακτες εἰσπράξεις 240.000 δραχμῶν, γι' αὐτὸ καὶ ἐκφράζομε τίς εὐχαριστίες μας σὲ ὅσους συνέβαλαν στὴν ἐπιτυχία αὐτῆς.

Ἐπιθυμία τοῦ Δ.Σ. ἦταν ὅπως μέρος τῆς λογοδοσίας του ἀφιερῶτο εἰς ἐκδήλωσιν ἐνδιαφέροντος ἐκ μέρους τῶν Νισυριακῶν Συλλόγων, ἀλλὰ παρ-ομοία εὐκαιρία δὲν τοῦ ἐδόθη.

Μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώσεως τῆς πρώτης δεκαετίας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἑταιρείας μας τὸ Δ.Σ. προέβη, ἐκτὸς τῆς κυκλοφορίας τοῦ τετάρτου τόμου, καὶ στὴν ἐκτύπωση ταχυδρομικῶν δελταρίων μὲ τὴν τοπικὴ ἐνδυμασία τῆς Νισύρου, ἡ κυκλοφορία τῶν ὁποίων ἐσχολιάσθη ἐπαινετικῶς. Διοργάνωσε ἐπίσης πανηγυρικὴ ἐκδήλωση στὸ ΑΚΡΟΠΟΛ ΠΑΛΛΑΣ τὴν 12 Μαΐου 1973 μὲ πλήρη ἐπιτυχία κατὰ κοινὴν ὁμολογία.

Τὸ Δ.Σ., μὲ τὴ συμπλήρωση τῶν πρώτων πενήντα συνεδριάσεών του, κατὰ τίς ὁποῖες ἀνελλιπῶς προήδρευσε ὁ πρόεδρος αὐτοῦ, συνήλθε εἰς συνεδρίασιν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀντιπροέδρου, κατὰ τὴν ὁποία ἀπεφά-σισε νὰ διοργανώσῃ ἐκδήλωση γιὰ νὰ τιμήσῃ τὸν πρόεδρον αὐτοῦ.

Τὸ Δ.Σ. τέλος μὲ μεγάλη λύπη γνωρίζει τὸ θάνατο τοῦ ἰδρυτικοῦ μέλους τῆς Ἑταιρείας καὶ τακτικοῦ συνεργάτου τῶν Νισυριακῶν Λάζαρου Κοντοβερῶ καὶ πιστεύει ὅτι ἡ λύπη τῶν μελῶν τοῦ Δ.Σ. εἶναι καὶ λύπη τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρείας μας.

Με σχετική συντομία προέβημεν στον διοικητικό απολογισμό τῆς τριετίας 1972-1975. Ὁ ταμίας θὰ θέσῃ ὑπ' ὄψῃ σας ἀμέσως τὸν οἰκονομικὸ ἀπολογισμὸ καὶ θὰ ἐπακολουθήσῃ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς. Σεῖς θὰ κρίνετε ἐὰν ἀνταποκριθῆκαμε στὴν ἐκφρασθεῖσα πρὸς ἡμᾶς ἐμπιστοσύνη σας.

Οἰκονομικὴ κατάστασις καὶ διαχείρησις τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν κατὰ τὴν 14-2-1975

Κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς 26)2)72, ἐγένετο οἰκονομικὸς ἀπολογισμὸς, διὰ τὴν τρίτην τριετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἑταιρείας.

Τὸ πιστωτικὸν ὑπόλοιπον κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀνήρχετο εἰς

	Δρχ. 101.168.85
Αἱ εἰσπράξεις τῆς ἐπομένης τριετίας ἀνῆλθον εἰς	» 342.668.50
Σύνολον διαχειρίσεως τριετίας	» 443.837.35
Πληρωμαὶ τριετίας	» 299.394
Πιστωτικὸν σημερινὸν ὑπόλοιπον	» 144.443.35
Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου εἰς Λογ)σμὸν ἐπὶ προθεσμίᾳ εὐρίσκονται	» 125.000
Εἰς λογ)σμὸν ὄψεως	» 14.141.10
Εἰς χεῖρας ταμίου	» 5.302.25
Σύνολον ὑπόλοιπον διὰ νέαν χρῆσιν	» 144.443.35
Ἐξέλιξις εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν	

Εἰσπράξεις	Δρχ.	Πληρωμαὶ	Δρχ.
1. Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	90.000	1. Τυπωτικὰ	148.517
2. Ὑπουργ. Πολ)μοῦ Ἐπιστημῶν	85.000	2. Χαρτὶ	59.814
3. Κρατικὰ Λαχεῖα	54.944	3. Διορθώσεις	14.200
4. Γεν. Γραμ. Τύπου Τουρισμ.	9.990	4. Ἐξώφυλλο	2.856
5. Πώλησις τευχῶν	68.622.50	5. Κλισέ	1.326
6. Ἀνάτυπα	2.800	6. Ἐπὶ ἀποδόσει	20.000
7. Συνδρομαὶ μελῶν	4.480	7. Ἀνάτυπα	12.200
8. Κάρτες	10.250	8. Κάρτες	4.000
9. Διάφορα ἐνισχύσεις	10.900	9. Ἐνοίκια	15.039.50
10. Τόκοι	5.452	10. Ἐπιπλα	0.900
11. Συνεστίασις	230	11. Καταστατικὸν	1.500
Σύνολον	342.668.50	12. Διάφορα	19.041.50
		Σύνολον	299.394

Δέον να σημειωθῆ ὡς πρὸς τὸ σκέλος τῶν εἰσπράξεων, ὅτι διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν καταθέσεων ἐκ τοῦ λ)σμοῦ ὄψεως εἰς τὸν λ)σμόν ἐπὶ προθεσμία, προέκυψεν ἀρκετὴ διαφορά εἰς τοὺς τόκους.

Οἱ κάρτες ἐπίσης, ἀνεξαρτήτως τοῦ σκοποῦ διὰ τὸν ὁποῖον διετέθη ἐν μέρος, ἀπέδωσαν σημαντικὸν ποσόν. Ἐκ τῆς διαθέσεως τευχῶν, προέκυψε διπλάσιον ποσὸν ἀπὸ τὴν προηγουμένην τριετίαν.

Διὰ τὴν ὑπάρξιν πλήρης εἰκῶν τῶν οικονομικῶν δεδομένων ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ἀναφέρεται ὅτι τὸ σύνολον τῶν εἰσπράξεων ἀνῆλθεν εἰς δρχ. 659.578.85, τῶν δὲ πληρωμῶν εἰς δρχ. 515.135.50.

Ἔκθεσις Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑταιρείας Νισυριακῶν Μελετῶν διὰ τὴν διαχειριστικὴν περίοδον 27/2/72 - 14/2/75.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν κάτωθι ὑπογεγραμμένων Κων. Σακελλαρίδη, Κων. Παρθενιάδη, Νικήτα Βαγιάτη, κατόπιν λογιστικοῦ καὶ οὐσιαστικοῦ ἐλέγχου τῶν βιβλίων ὡς καὶ τῶν δικαιολογητικῶν τῶν εἰσπράξεων καὶ τῶν πληρωμῶν, γενομένων παρὰ τοῦ ταμίου τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὴν λήξασαν τριετίαν, ἀνακοινοῖ εὐχαρίστως εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν ὅτι τὸ Δ.Σ. ἐτήρησεν ἐπακριβῶς τὰς ἐκ τοῦ καταστατικοῦ ὑποχρεώσεις του εἰς τὸν διαχειριστικὸν τομέα.

Ἡ ἐπιτυχία του διὰ τὴν αὐξησιν τῶν εἰσπράξεων εἶναι λίαν σημαντικὴ, ἐκ τοῦ λόγου δὲ τούτου ἐξηγεῖται ἡ μεταφορὰ μεγάλου ποσοῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπομένης τριετίας, παρὰ τὰς δυσμενεῖς οικονομικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἀνεβίβασαν τὰ ἐξόδα τῆς ἐκδόσεως εἰς μέγαν βαθμόν.

Πράγματι αἱ εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς	Δρχ. 342.668.50
καὶ αἱ πληρωμαὶ	» 299.394
ἔναντι τῶν ἀντιστοίχων τῆς προηγουμένης τριετίας ἐκ δρχ.	149.068
καὶ	» 111.811.60
Τὸ ποσὸν ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς διαφορᾶς εἰσπράξεων καὶ πληρωμῶν, ἀνερχόμενον εἰς	» 144.443.35
εὐρίσκεται εἰς τρεῖς Λογαριασμούς.	
α) Καταθέσεων ἐπὶ προθεσμία	» 125.000
β) » ὄψεως	» 14.141.10
γ) Εἰς χεῖρας ταμίου	» 5.302.25
	Δρχ. 144.443.35

Εἰς τὸ βιβλίον ταμείου ἔχουν καταχωρηθῆ ἅπασαι αἱ εἰσπράξεις καὶ πληρωμαὶ αἱ ὁποῖαι καὶ ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐκδοθείσας διπλοτύπους ἀποδείξεις καὶ τὰ σχετικὰ παραστατικὰ πληρωμῶν.

Ἄπασαι αἱ γενόμεναι δαπάναι κρίνονται ἀπολύτως ἐπιβεβλημέναι καὶ δικαιολογημέναι.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους εἰσηγούμεθα τὴν ἔγκρισιν τοῦ ἀπολογισμοῦ τοῦ Δ.Σ. καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν του ἐκ πάσης εὐθύνης.

Ἀθῆναι τῆ 14)2)1975

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπὴ

Κ. Σακελλαρίδης

Ν. Βαγιάτης

Κ. Παρθενιάδης

**Τὰ Διοικητικά Συμβούλια τῆς Ἐταιρείας
1962 - 1978**

Τὸ πρῶτο Δ.Σ. : 1962 - 1965

Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Ἰωάννης Παρθενιάδης, Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Μούρας, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Σύμβουλοι: Κων/νος Γιαννίδης, Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, Παῦλος Σακελλαρίδης.

Τὸ Δεύτερο Δ.Σ. : 1965 - 1969

Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Ἰωάννης Παρθενιάδης, Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Σύμβουλοι: Παῦλος Σακελλαρίδης, Ἀρμόδιος Γιαννίδης, Γεώργιος Ἐμμ. Λαμπάδης.

Τὸ Τρίτο Δ.Σ. : 1969-1972

Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Ἰωάννης Παρθενιάδης, Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Σύμβουλοι: Ἰωάννης Σακελλαρίδης, Ἀρμόδιος Γιαννίδης, Νικήτας Κουμέντος.

Τὸ τέταρτο Δ.Σ. — Τὸ πέμπτο Δ.Σ.
1972-1975 1975-1978

Πρόεδρος: Νικήτας Σακελλαρίδης, Ἀντιπρόεδρος: Γεώργιος Παρθενιάδης, Γεν. Γραμματέας: Γεώργιος Δ. Λαμπάδης, Ταμίας: Ἀλέξανδρος Οἰκονομίδης, Σύμβουλοι: Ἰωάννης Σακελλαρίδης, Ἀρμόδιος Γιαννίδης, Νικήτας Κουμέντος.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελίς
Πρόλογος	3
ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ : Νισύρικα παραμύθια	5
ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ (Είσαγωγή — Έπιμέλεια): Μύθοι, ιστορίες, πλάκες, διαλογοισμοί Βασίλη Βεζύρογλου	109
ΝΙΚΗΤΑ ΚΟΥΜΕΝΤΟΥ : 'Ο Γάμος στὴ Νίσυρο (Ίστορική ἀναδρομὴ τοῦ θε- σμοῦ)	157
ΒΕΡΓΩΤΗ Γ.Θ. : 'Η ἐκπαίδευσις εἰς τὴν νῆσον Νίσυρον	264
ΝΙΚΗΤΑ ΟΔ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ : Ταξίδι προσκύνημα	289
ΚΩΝ/ΝΟΥ ΧΑΛΚΙΑ : 'Η ἐτυμολογία τῆς λέξεως Σπόα ἢ Σπῶα	305
ΚΩΝ/ΝΟΥ ΧΑΛΚΙΑ : 'Η ἐθιμοταξία τῆς πανηγύρεως τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μεγαλομάρτυρος καὶ Τροπαιοφόρου τοῦ «Μεθυστῆ» (3η Νοεμβρίου) ἐν τῷ χωρίῳ «Σπῶων» Καρπάθου τοῦ Νομοῦ Δωδεκανήσου	308
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΜΕΝΤΟΥ : Τιμητικὴ διάκριση στὸν Νίσυριο Πρύτανη τοῦ Πο- λυτεχνείου	319
ΚΩΣΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ : Λάζαρος Κοντοβερὸς (νεκρολογία)	321
ΝΙΚΗΤΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗ : Γεώργιος Κ. Σακλαρίδης (νεκρολογία)	326
» » Κων/νος Ἐμμ. Παρθενιάδης »	327
» » Δημήτρης Πολυχρόνης »	328
ΚΡΙΣΕΙΣ — ΣΧΟΛΙΑ	333
Α' Νισυριακά, τόμος 4ος, 1972	333
Β' Ἰωάννου Λογοθέτη (1835 — 1910): Ἐπιστολαὶ — Ποιήματα	338
ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΙΣΥΡΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ	344